

LENİN

ROBERT SERVICE

Çeviri: Suat Kaya

ABİS

LENİN

"En iyisinden bir siyasal biyografi. ... Olağanüstü bir kitap, Lenin'le ilgili şimdiye kadar okuduklarımın en iyisi. ... Bu portrenin güçlülüğü ve canlılığı aklımı başımdan aldı."

Dominic Lieven, Sunday Telegraph

"Robert Service mevcut imajı ete kemiğe büründürmek -ve duygu katmak- için yola çıkmış. ... Lenin'in hayatı siyasiydi, fakat Service tamamen Lenin'e odaklı kalmayı başarmış. ... Bu kitap modern tarihteki en büyüleyici şahsiyetlerden birine ilişkin en iyi çalışmalardan biri olmayı hak ediyor."

Harold Shukman, The Times

"Bu dikkate şayan kitabın büyük gücü, kişisel tarihi, Lenin'in bütün eserlerinin ikna edici bir analizi ve devrim çağı Rusya'sının geniş siyasal ortamının özgüvenli bir tarzda resmedilmesi ile birleştirme yeteneğinde yatıyor."

Richard Overy, Literary Review

"Kitap, Lenin'in kişiliği ile tarihsel başarısı arasındaki ilişkiyi başarıyla betimliyor. ... Mükemmel bir biyografi."

Raymond Carr, Spectator

"Bu etkileyici biyografi ... sık sık ya her şeyi bilen devrimci bir aziz olarak ilahlaştırılan ya da canavar ruhlu bir megaloman olarak şeytan gibi gösterilen bir adamın incelikli ve karmaşık bir portresinin yapılması için çok zengin ve yeni bir malzeme sunuyor."

S. A. Smith, History Today

"Service, arşivlerine izin verilmesinden bu yana Kremlin'in sırlarını açığa çıkarmada önemli bir rol oynamıştır."

Tom Robbins, Sunday Times

"Kişisel ayrıntılar konusunda Service rakipsizdir."

Craig Brown, Mail On Sunday

İÇİNDEKİLER

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÖNSÖZ

Bu kitap taslak halindeyken Adele Biagi, David Godwin, Heather Godwin, Martyn Rady, Arfon Rees ve Tanya Stobbs tarafından okundu ve John Klier de birinci bölümü okudu. Onların önerileri çok hoş gelişmelere yol açtı. Philip Cavendish, Myszka Davies, Norman Davies, Bill Fishman, Julian Graffy, Riitta Heino, John Klier, Richard Ramage, Arfon Rees, Kay Schiller ve Faith Wigzell de pek çok yararlı tavsiyelerde bulundular. Aynı zamanda kütüphanelerdeki önemli materyallere ulaşmama yardımlarından ötürü Londra Üniversitesi Slav ve Doğu Avrupa Çalışmaları Bölümü'nden John Screen ve Lesley Pitman ile Oxford Üniversitesi St. Antony's Rus Merkezi Kütüphanesi'nden Jackie Willcox'a da teşekkür etmek isterim. David King kişisel Sovyet fotoğrafları ve posterleri koleksiyonunun harika dünyasını cömertçe tanıttı ve ben bunlardan bazılarını kullanmama izin verdiği için ziyadesiyle müteşekkirim. Aynı zamanda Rus Çağdaş Tarih Belgelerinin Korunması ve İncelenmesi Merkezi personeline, özellikle de Kirill Anderson, Larisa Rogovaya, Yelena Kirillova, İrina Selezneva ve Larisa Malaşenko'ya ve Rus Federasyonu Devlet Arşivi'nden Vladimir Kozlov'a özel olarak borçluyum. Araştırmada bana yararlı fikirler veren Rus tarihçi meslektaşlarım arasında Gennadi Bordyugov, Vladimir Buldakov, Olge Khlevniuk, Vladimir Kozlov ve Andrei Sakharov da bulunuyor.

Lenin Rusya'da büyük siyasal ve duygusal yankı yaratan bir konu ve Rus arkadaşların bu biyografiye girişme konusundaki teşvikine müteşekkirim. Bir yabancı olarak hassas konulara, hatta belki de fil gibi giriyor olabileceğimin farkındayım. Fakat bence belki de Lenin biyografisinin gerektirdiği de bu.

Londra'nın merkezinde çalıştığım yıllar boyunca Lenin'in yaşadığı, yazılarını yazdığı ya da araştırma yaptığı binaların etrafında dönüp durdum. Bu güzergahlardan biri beni Iskra yazı kurulu üyelerinin Rusya'ya mektuplarını gönderdiği Highbury'den geçerek Lenin'in 1900'de oturduğu St. Pancras bölgesinden 1905'te partisindeki yoldaşlarıyla birlikte içki içtiği birahanelerin bulunduğu Gray's Inn Road'u aşıp 1908'de birkaç ay oturduğu Tavistock Place'a götürdü. Bu güzergah konumun bazan göründüğü kadar egzotik olmadığı hissini güçlendirdi.

Fakat Lenin'in yaşamına ve dönemine ilişkin daha bütünlüklü bir perspektif tabii ki Rusya'da oluşturulmalıydı. Zaman ve mekan duygusunu edinmek için Kremlin, Kızıl Meydan ve Smolni Enstitüsü ziyaret edilmeliydi. İlerki bölümlerde kişilik duygusunu da vermeye çalıştım. Bu bağlamda kitapta bahsedilen Ulyanov ailesi üyelerini tanıyan pek az kişiden biri olan Viktoria Nikolayevna Ulyanova ile tanışıp bir öğleden sonrayı birlikte geçirmek de bir zevkti. Onun ruh zenginliği -ki eşinin amcası Lenin tarafından paylaşılmayan bir özellikti bu- Rusya'da bu yüzyılın önceki yıllarında meydana gelen her şeyin kesinlikle kaçınılmaz olmadığını gösteriyor.

Son olarak, kitabın içeriğini değerlendirme konusunda aileme -eşim Adele ve gürültücü çocuklarımız Emma, Owain, Hugo ve Francesca'ya- teşekkür etmek istiyorum. Hepsi de uzayıp giden bölümleri okuyup düzenlemeye yardımcı oldular. Lenin'in devasa tarihsel önemini kabul ederken onun özel -ve bazan da komik- kusurlarına da ilgi duyan milyonlarca Sovyet yurttaşı ile aynı tutumu gösterdiler. Ben kamusal ve özel yönleri bir arada ele alan bir kitap yazmaya çalıştım. 1990'da Moskova'daki arşivlerin açılmasına dek bu tür bir biyografi yazılamazdı. Ve umarım yazdığım bölümler ailem için olduğu kadar Lenin'in kariyeri ve etkisine ilişkin süregelen sorunları çözümlemeye devam eden okurlar için malzeme sunmuştur.

Robert Service
Oxford, Mayıs 1999

Karton kapaklı baskı için bazı düzeltmeler yaptım. Bunların çoğunu Israel Getzler'e borçluyum.

HARF ÇEVİRİSİ VE TAKVİMLER

Bu kitapta uygulanan harf çevirisi sistemi ABD Kongre Kütüphanesi tarafından geliştirilen sistemin basitleştirilmiş halidir. Buradaki birinci fark hem harf imi hem de yumuşak i'nin düşmesidir. İkinci olarak yoh sesi burada ë şeklinde çevrilmesidir. Genel olarak Rus özel isimlerinin Rusça versiyonlarına bağlı kaldım, fakat bunlardan bazıları İngilizcede fazla egzotik geldi. Rusya'da Lenin'in hükümetinin Gregoryen takvimini (Miladi takvim -Çev.) uygulamaya soktuğu Ocak 1918'e dek Jülyen takvimi (Jül Sezar tarafından M.Ö. 46 yılında kabul edilen ve Batı dünyasında 16. yüzyıla kadar kullanılan takvim. -Çev.) kullanıldı. Bu kitaptaki tarihler aksi belirtilmedikçe o dönem resmi olarak kullanılan takvime göredir.

RESİMLERİN LİSTESİ

Birinci Bölüm

İkinci Bölüm

Üçüncü Bölüm

26. Lenin, Nadya, İnnesa ve yol arkadaşları Stockholm'de.
27. Lenin'in "Marksizm ve Devlet" üzerine notları.
28. Lenin'in resmi belgeler için Dimitri Leşçenko tarafından çekilen fotoğrafı.
29. Smolni Enstitüsü.
30. Lev Troçki Kızıl Ordu askerlerine seslenirken.
31. Lenin ve Yakov Sverdlov Marx ve Engels'in heykelini açarken.
32. Lenin'in M. S. Nappelbaum tarafından yapılan resmi portresi, Ocak 1918.
33. Lenin'in Kremlin'deki ofisi. (Jeremy Nicholl)
34. Lenin'in masasının üzerinde tuttuğu "Darwin" heykeli. (Jeremy Nicholl)
35. Lenin ve Krupskaya'nın Kremlin'deki mutfağı. (Jeremy Nicholl)
36. Nadejda Konstantinovna Krupskaya, 1919. (David King Koleksiyonu)

Dördüncü Bölüm

37. Lenin ellinci doğumgününde, 1920.
38. Lenin bir konuşmasını kaydederken, 1919.
39. Lenin Polonya cephesine gidecek Kızıl Ordu askerlerine seslenirken, 5 Mayıs 1920.
40. Komintern İkinci Kongresinin bir oturumu. (David King Koleksiyonu)
41. Josef Stalin, Aleksey Rikov, Lev Kamenev ve Grigori Zinovyev Moskova'da yürüyüşte.
42. Nikolay Buharin. (David King Koleksiyonu)
43. Lenin Sovnarkom'a başkanlık ederken, sonbahar 1922.
44. Fazlasıyla dönüştürülmüş devlet Rolls Royce'u. (Jeremy Nicholl)
45. Lenin Profesör Förster ve Dr. Gete ile birlikte tekerlekli sandalyesinde, 1923.
46. Gorki'deki Büyük Ev. (Jeremy Nicholl)
47. Gorki'de çekilmiş aile fotoğrafı, Ağustos 1922.
48. Lenin'in naaşının maskesi.
49. İlk mozole, 1924.

LENİN VE AİLESİNİN İSİM LİSTESİ

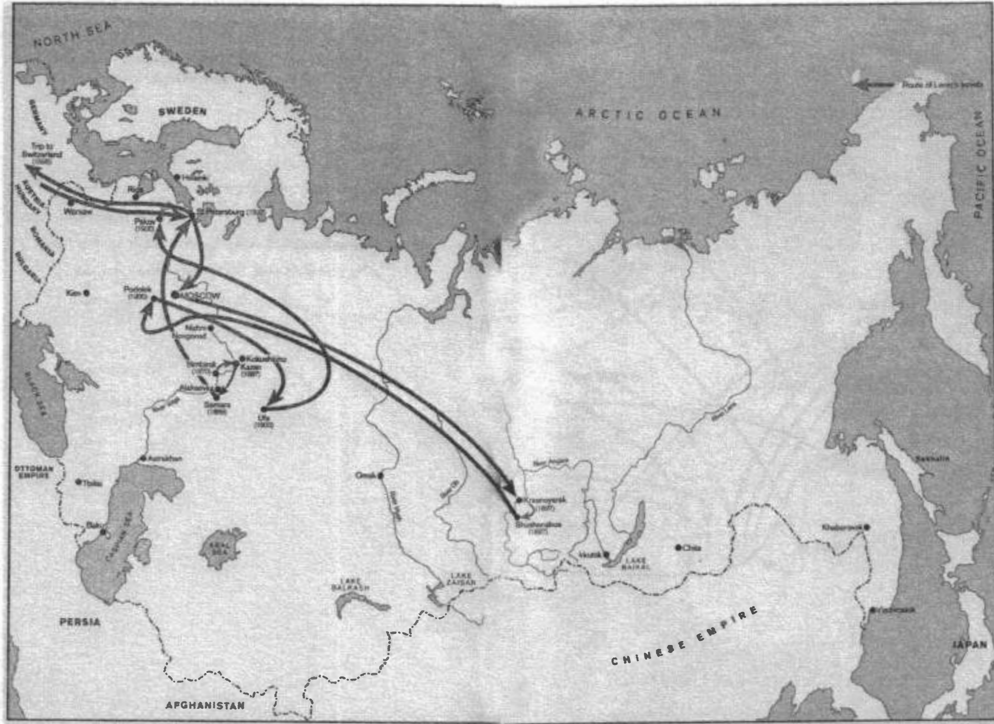
Lenin

İliç: Lenin'in asıl olarak parti içinde kullanılan saygın ismi
Lenin: Kullandığı 160 takma isimden en ünlü olanı
V. İ.: Lenin. Vladimir İliç'in kısaltılmışı
Vladimir İliç Ulyanov: Lenin'in vaftiz adı
Volodya: Lenin'in ilk adının kısaltılmış hali

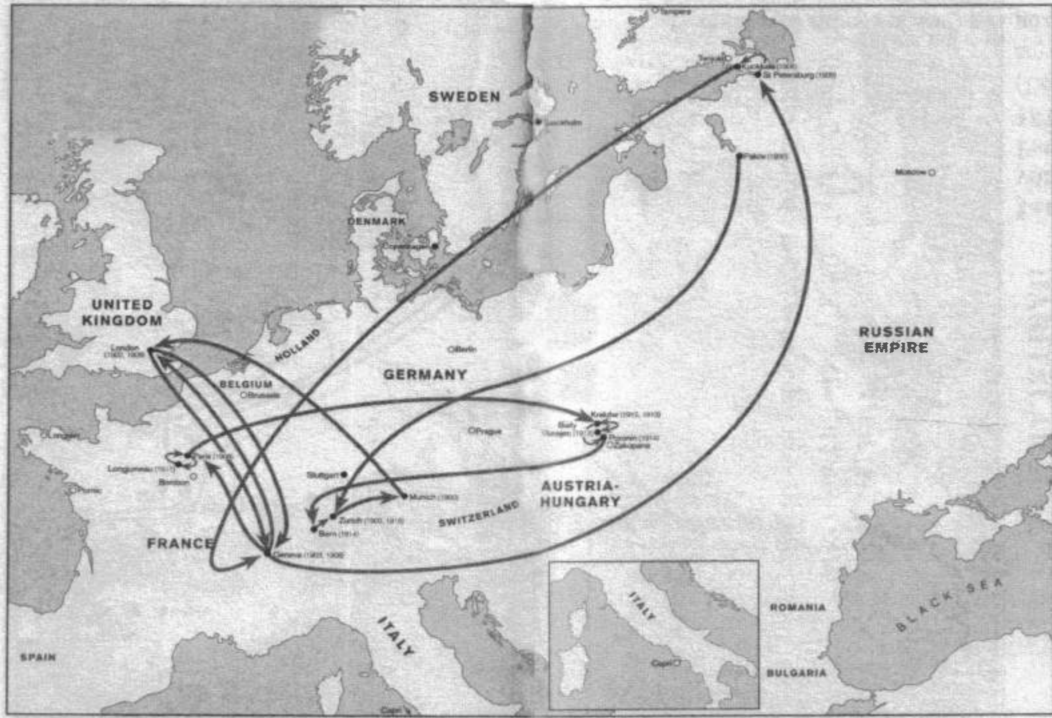
Yakın aile bireyleri

Aleksandr İliç (Ulyanov): Lenin'in ağabeyinin ilk adı ve soyadı
Anna İliniçna (Ulyanova): Lenin'in ablasının ilk adı ve soyadı
Anyuta: Lenin'in ablası Anna İliniçna Ulyanova'nın ilk adının kısaltılmış hali
Dimitri İliç (Ulyanov): Lenin'in erkek kardeşinin ilk adı ve soyadı
İlya Nikolayeviç: Lenin'in babasının ilk adı ve soyadı
Manyaşa: Maria İliniçna'nın (Ulyanova) vaftiz adının kısaltılmış hali
Maria Aleksandrovna (Ulyanova): Lenin'in annesinin ilk adı ve soyadı
Maria İliniçna (Ulyanova): Lenin'in kız kardeşlerinden birinin ilk adı ve soyadı
Mitya: Lenin'in erkek kardeşi Dimitri İliç Ulyanov'un ilk adının kısaltılmış hali
Nadejda Konstantinovna (Krupskaya): Lenin'in eşi Krupskaya'nın ilk adı ve soyadı
Nadya: Krupskaya'nın ilk adının kısaltılmış hali
Olga İliniçna (Ulyanova): Lenin'in kız kardeşlerinden birinin ilk adı ve soyadı
Olya: Olga İliniçna Ulyanova'nın vaftiz adının kısaltılmış hali
Saşa: Lenin'in ağabeyi Aleksandr İliç Ulyanov'un vaftiz adının kısaltılmış hali

HARİTALAR

Lenin'in ilk yılları: Volga, St. Petersburg, Sibirya, 1870'ten 1900'e (Lenin'in seyahatlerinin güzergahı)

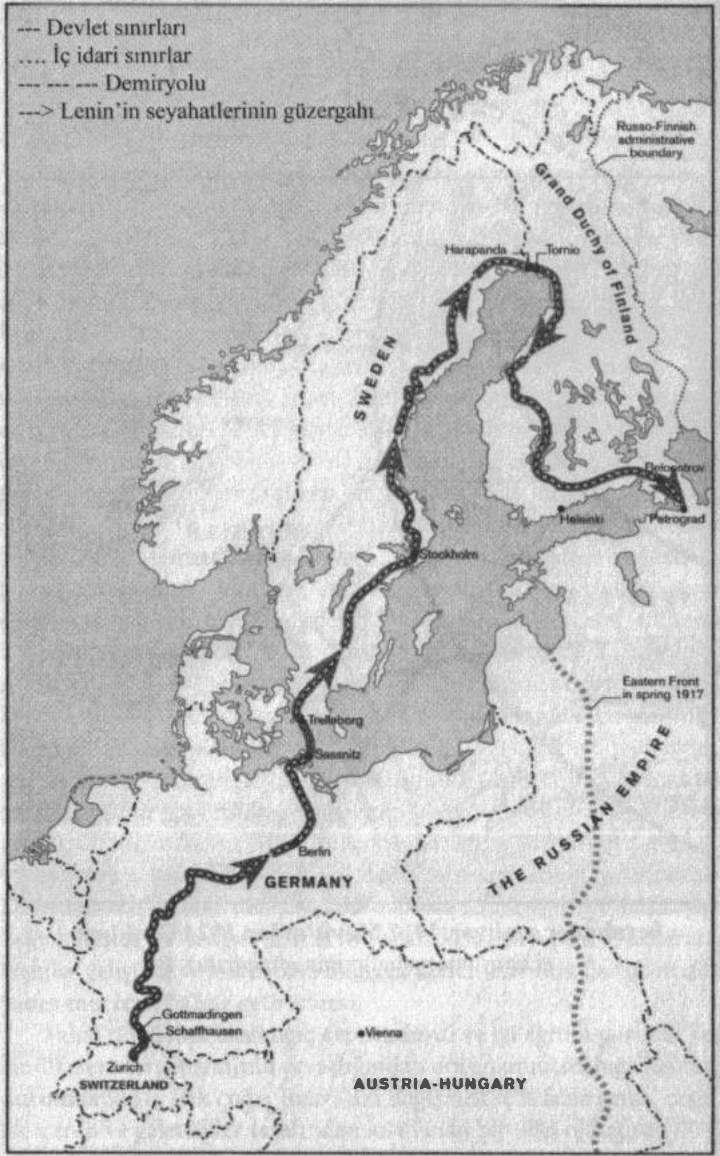

Avrupa'da göçmenlik döngüsü, 1900'den 1917'ye

(Lenin'in seyahatlerinin güzergahı)

● Uzun süre kalınan yerler
❍ Tatil ya da önemli siyasal toplantılar veya her ikisi için gidilen yerler

Zürih'ten Petrograd'a dönüş,
27 Mart 1917'den 3 Nisan 1917'ye

Seyahatler azalıyor, 1917 Mayıs'ından 1924 Ocak'ına
(Lenin'in seyahatlerinin güzergahı)

GİRİŞ

Lenin olağanüstü bir şahsiyetti. Komünist bir grubu, Bolşevikleri kurarak 1917 Ekim Devrimi'ni yapan partiye dönüştürdü. Dünyanın ilk sosyalist devleti ilan edildi. Bu devlet -sonunda SSCB adını alan devletin toprak temeliydi o- bütün engellere rağmen ayakta kaldı. Lenin ve komünist önderlik, Rusya'yı Birinci Dünya Savaşı'ndan çıkardı ve İç Savaş'ı kazandı. Komünist Enternasyonal'i kurarak kıtanın dört bir yanında politikaya damgalarını vurdu. SSCB dünyanın aşırı sol sosyalistlerine yol gösterirken, muhafazakarlar, liberaller ve diğer sosyalistler için tehlikeli bir baş belasıydı. Lenin'in Marx ve Engels'in doktrinlerini yorumlama tarzı komünistler için kutsal bir buyruk haline geldi ve ölümünden sonra da Marksizm-Leninizm olarak adlandırıldı. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra komünist model -tek partili devlet, ideolojik tekel, yasa tanımazlık, militan ateizm, devlet şiddeti ve diğer tüm rakip otorite kurumlarının bertaraf edilmesi-doğu Avrupa, Çin, güneydoğu Asya ve en son olarak da Karayipler ve Afrika'nın belli bölgelerine ihraç edildi. Komünizm doğu Avrupa'da 1989'da ve SSCB'de 1991 sonunda yıkıldı. Fakat komünist düzenin gelişimi ve kuruluşu üzerinde hiç kimse Lenin'den daha etkili olamadı.

Lenin yaşamının ilk yıllarını gelişiminin özgün bir dönemindeki olağanüstü bir toplumda geçirmemiş olsaydı, bunlar mümkün olamazdı. On dokuzuncu yüzyılın Rus İmparatorluğu'nda yetişen Lenin ve onun kuşağındakiler, tarihsel değişimin anaforuna yakalandılar. Dünyanın en büyük ülkesinin kaynakları sömürülmeye başlamıştı. Eski kültürel ve sosyal kısıtlar ortadan kaldırılıyordu. Uluslararası ilişkiler gelişiyor ve kültürel ve bilimsel ilerlemeler Rus Çarlığı'nı dünyanın mucizesi haline getiriyordu.

Fakat dönüşüm başlangıç evresindeydi ve iyi eğitim görmüş Ruslar ülkelerinin gelişiminin yavaşlığından dolayı umutsuzluğa kapılmış durumdaydılar. Pek çoğu, Rusya'nın değişmek için fazla geniş, çeşitlilik içeren ve gelenekler tarafından kısıtlanan bir ülke olduğunu düşünüyordu. Haklıydılar da. Rusya, batısındaki Polonya topraklarından

beş bin mil uzağa, Vladivostok'tan Pasifik kıyısına uzanıyordu. Beyaz Deniz'den (Rusya'nın kuzeydoğusunda, Barents Denizi'nin kıta içine doğru oluşmuş bir uzantısı. -Çev.) Pers ve Osmanlı sınırlarına uzanan mesafe iki bin mildi. Yollar kötüydü ve nehirler uzun kış ayları boyunca donuyordu. Demiryolu ağı ilkeldi: 1891 yılında başlayan Trans Sibirya Demiryolunun yapımı 1903'te daha bitirilmemişti. Bütün sınırlar sorunluydu. Batıda Almanya ve Avusturya-Macaristan tehlikesi vardı. Güneyde Osmanlılarla gerginlik -ve 1876'da savaş- patlak verdi. Rusya, doğuda başka ülkelerin Çin'i yağmalayacağından endişeleniyordu. Japonlar da yükseliş halindeydi. Rus silahlı kuvvetleri yenilmezlik ünvanını kaybedeli çok olmuştu. 1854-56 Kırım Savaşı'nda sınırlı bir İngiliz ve Fransız yurtdışı sefer kuvveti Rus savunmasına karşı neredeyse zafer kazanıyordu. Ruslar Türkler karşısında daha başarılı olmalarına rağmen rehavete kapılacak bir durum yoktu. Romanovların uluslararası gücü 1812'de Napolyon'un Moskova'dan çekilmesinden sonra uluslararası ilişkilerde kazandığı ağırlığa artık sahip değildi.

Rus toplumu dönüşüme hazır değildi. Rusya, Rönesansı ve büyük ölçüde de Aydınlanmayı "kaçırmıştı". Reformcu Çar Büyük Pedro on sekizinci yüzyılın başında köylüleri toprak sahibi efendilerine zorla bağlayarak feodalizmi pekiştirmişti. Eğitim standartları acınacak kadar düşüktü. Hukuk hiç umursanmıyordu. Yoksulluk korkunçtu. Romanov polis devleti siyasi partileri, sendikaları ve kitlesel protestoları yasaklamıştı ve her yerde keyfi yönetim hüküm sürüyordu.

Çar II. Aleksandr 1861'de köylüleri toprak sahibi soylulara olan zorunlu kişisel bağlardan kurtararak ülkeyi ite kaka modernleştirmeye çalıştı ve bunun ardından da hukuki, askeri ve eğitim kurumlarında bir dizi değişiklikle yoluna devam etti. Fakat zenginlerle yoksullar arasındaki uçurum çok büyüktü. Efsanevi zenginlerden Yusupov ailesinin ülkenin dört bir yanında -küçük bir Avrupa ülkesi büyüklüğünde- toprakları ve hizmetlileri, usta ressamlar tarafından çizilmiş resimleri, Almanya'dan trenle getirilen zarif kıyafet ve yiyecekleri vardı. Diğer uçta ise yoksul Rus aileleri bulunuyordu. Pek çok köylü doğduğu köyde yaşıyor ve başka bir yere nadiren gidiyordu. Köylüler ıhlamur kabuğundan ayakkabılar ve iş önlükleri giyiyor, sakallarını kesmiyor ve Tanrıdan İncil'deki anlamı ile ilgisi olmayan, geleneksel bir tarzda korkuyorlardı. Köylüler çok saftı ve sosyal yaşamın sorunlarıyla ilgili de hemen hiç bilgileri yoktu. Ardarda iktidara gelen çarların insan kaynağı olarak sömürdüğü köylüler, kırbaç cezası dahil her konuda ayrımcı bir hukuka tabiydiler. Devlet makamlarına ve mülk

sahibi seçkinlere karşı hoşnutsuzluk şiddetleniyordu. Ülkenin her yerinden sosyal yapıya karşı olan başka gruplar da vardı. "Eski İnançlılar" (1666'da Kilise reformlarına karşı çıkarak resmi Rus Ortodoks Kilisesi'ni protesto eden dini tarikat. -Çev.) yedinci yüzyılda Kilise ritüelinin reformize edilmesinden dolayı uzaklaşmışlardı. Başka tarikatlar da vardı. Sibirya'nın seyrek yerleşim alanlarına polis güçbela girebiliyordu – ve Sibirya, İngilizlerin Avustralya'yı kullanması gibi mahkumların toplandığı alan olarak kullanılıyordu.

Hoşnutsuzluk sadece Rusya'nın merkezinde değil "sınır bölgelerinde" de artıyordu. Polonya on sekizinci yüzyılda Rusya, Prusya ve Avusturya arasında paylaşılmıştı ve Romanov hakimiyeti altındaki Polonyalılar 1830 ve 1863 yıllarında ayaklanmışlardı. Finliler de huzursuzdu ve Rusları hor görüyorlardı. Kafkas dağlarında on sekizinci yüzyılın son yıllarından bu yana isyan vardı. Çarlara en az sorun çıkaran Ukraynalılar bile hoşnutsuzdu. İmparatorluğun her tarafı kaynıyordu.

Yine de ülke devasa bir potansiyele sahipti. Hammadde kaynakları bakımından rakipsizdi. Rus İmparatorluğu'nun kömür, demir, elmas, altın ve petrolü, tahıl ekilebilecek geniş toprakları vardı. Yabancı sermayeyi çekerek sanayi hamlesini yoğunlaştırma imkanları bulunuyordu. Yönetici seçkinlerin gücü yabancı ülkelerle temas içerisinde giderek artıyor ve devletin resmi görüşü, hızla batıdaki ileri sanayileşmiş ülkelere yetişmek için girişimde bulunulmasını gitgide daha fazla destekliyordu. Rusya ve sınır bölgeleri çok canlı ve gelişmiş bir kültüre sahipti. Rus romancıları Tolstoy, Dostoyevski ve Turgenyev Avrupa'da fırtına gibi esiyordu. Mendeleyev'in başını çektiği Rus bilim insanları övgüyle karşılanıyordu. Rus besteciler Rimski-Korsakov ve Çaykovski kıta çapında üne sahiplerdi ve Rus ressamlar ülke dışında pek tanınmamakla birlikte sanatlarının ileri örnekleriydiler. Rus İmparatorluğu'nun dört bir yanında eğitim ilerlemekteydi. Ve devlet idaresinden bağımsız sosyal kurumlar ve uygulamalar yaratmaya çalışan gitgide genişlemekte olan bir meslek sahibi orta sınıf bulunuyordu. Yerel yönetim organları oluşturuluyor ve eğitim sistemi özelikle kasabalarda yoksulların kız ve oğullarına doğru yayılıyordu. Mimari, giyim ve popüler davranışlar değişim halindeydi. Bir zamanların karakteristiği olan geleneksel soyluluğun gücü çarlık bürokrasisinde bile gitgide azalıyordu.

Çalkantılı bir dönüşümdü bu. Karşıt ideolojiler birbiriyle çatışma halindeyken, siyasette yükselme hırsı da artıyordu. Statükoyu daha

sert eleştirenler, yüzyıllardır toplumu baskı altında tutmuş olan bu emperyal devlete karşı şiddete yöneliyordu. Özellikle de köylü sosyalistleri (narodniki) 1860'lardan beri propaganda yürütüyorlardı ve bazıları suikast girişimlerine de başvurmuşlardı. Liberal siyasi gruplar da vardı. Fakat 1880'lerden itibaren Romanov monarşisine karşı en etkili saldırı Marksist ideolojiden geldi. Zamana karşı bir yarıştı bu. Çarlık sistemi enerjisini ve otoritesini toplumu ve ekonomiyi modernize etmeye yetecek kadar uzun bir süre sürdürebilecek miydi? Devrimciler kendilerini değişen gerçeklere uyarlayıp şiddet politikasının aşırılıklarından kaçınabilecekler miydi? Ve Çarlık sistemi bunu önlemek için tavizler verecek miydi?

Lenin devrimi isteyen pek çok entelektüelden biriydi. Siyasi ve ekonomik yapıyı iğrenç buluyordu; sosyal hiyerarşiden nefret ediyordu. Rusya'da konsensusa dayalı bir gelişme onun için hiçbir çekim oluşturmuyordu. Romanovlardan ve Eski Rusya'dan nefret ediyordu. Yeni bir Rusya, Avrupalı bir Rusya, Batılılaşmış bir Rusya istiyordu. Özellikle Almanya'ya karşı muazzam bir hayranlığı vardı. Fakat Lenin'in "Batıyı" onaylaması seçiciydi. Marx'a, Alman Marksist hareketine ve çağdaş Alman sanayi ve teknolojisine hayrandı o. Fakat batının da değişmesini istiyordu. Bütün kapitalist düzeni silip süpürecek bir Avrupa sosyalist devriminin olması gerekiyordu. Aynı zamanda Rusya'da ve diğer yerlerde kendisine geri ve baskıcı görünen her şeyi ortadan kaldırmaya kararlıydı. Lenin ülkesinde kendi kuşağı içerisinde özel bir türe mensuptu. Aydınlanma, ilerleme, bilim ve devrime inanıyordu. Her konuya ilişkin kendi yorumunu getiriyordu. Düşüncelerinin doğruluğuna olan güvenini hiçbir şey sarsmıyordu.

Ona pratik önem kazandıran yalnızca kendi eylemleri değildi. Çevresi de muazzam derecede önemliydi. Bolşevik yoldaşlarının onun politik vizyonunu paylaşması, Lenin coğrafi olarak izole ya da fiziksel bakımdan engellenmiş durumdayken bile bütünsel bir devrim için partinin var olduğu anlamına geliyordu. Partinin coşkusu ve pratik yeteneği olmasa, Lenin siyasal bakımdan bir hiç olurdu. Rusya'nın entelektüelleri, işçileri ve diğer sosyal grupları arasında çarlığa ve kapitalizmin pek çok yönüne karşı yaygın hoşnutsuzluk da ona kolaylık sağlıyordu. Ve Rusya'nın o tuhaf yapısı -siyasal gerilimleri, idari kırılganlığı, ülke içi ulusal ve sosyal bölünmeleri, şiddete dayalı popüler kültürü- de avantajıydı. Romanov monarşisinin son krizi Birinci Dünya Savaşı'yla başladı. Doğu cephesindeki çatışmalarda boz-

gun yaşanırken, ulaşım, devlet ve ekonomi çökmekteydi. Hiç kuşku yok ki, talih 1917-1918 yıllarında Bolşeviklerin yanındaydı. 1918'de Birinci Dünya Savaşı'nı Almanlar kazanmış olsaydı, Kayzerin askeri planları Rusya'ya yönelecekti. Lenin'in hükümeti daha doğmadan ölecekti. Lehindeki bütün bu faktörler olmaksızın Lenin yirminci yüzyıl dünya tarih sahnesinde figüran olabilirdi ancak.

Lenin'e dair elbette ki sık sık yazılar yazıldı. Fakat yakın zamana dek yaşamı ve kariyerine ilişkin can alıcı materyallere erişilemedi. Önemli belgesel koleksiyonlar Mihail Gorbaçov döneminde yayınlandı. Daha sonra 1991'de SSCB yıkıldığında Boris Yeltsin merkezi parti arşivlerine doğrudan girilebilmesi talimatını verdi. Bu yıllarda ben Lenin'in siyaseti üzerinde bir üçleme yazarak dünyanın ilk sosyalist devletini kuran devrimci bir parti çerçevesinde onun pratik faaliyeti ile doktrinlerinin bağlantısını açıklamaya çalışıyordum.

Benim yaptığım analiz -o zaman da şimdi de- Lenin'e ilişkin diğer pek çok çalışmadan temel farklar içeriyor. En belirgin farklılık, onu kusursuz bir düşünür, politikacı ve hümaniter olarak gösteren resmi Sovyet anlatımları ve pek çok Troçkist anlatımlarladır.[1] Fakat onu övmemesine rağmen haklı bulan kitaplar da var. Bu yüzden ben Neil Harding'in, Lenin'in düşüncelerini bütünlüklü olarak ve özellikle Marksist ilkelerden oluşturduğu ve eylemlerinin çıkışını tümüyle "ortodoks doktrin"den aldığı kanısına katılmıyorum.[2] Rolf Theen'in Lenin'in tüm temel kavramlarını gizlice Marksist olmayan Rus devrimcilerinden aldığı kanısına katılmak da bir o kadar zor.[3] İlerki bölümler, Marcel Liebman'ın Lenin'in partisinde ve Sovyet devletinde otoriterizmi minimize etmeye çalıştığı iddiasını da reddediyor (aynı zamanda Aleksandr Rabinoviç'in genel olarak yararlı kitaplarındaki Bolşevik partinin 1917'de çok demokratik bir örgüt olduğu iddiasını da).[4] Keza bence Moşe Levin ve Stephen Cohen'in Lenin'in ölümünden kısa bir süre önce diktatörlük, sınıf savaşı ve şiddetle bağlantısını keserek komünizmi reformize etmeye çalıştığı iddiasını destekleyen kanıtlar da yok.[5]

Lenin'in ideolojik bağlantısı, ihtilaflı bir konu olarak kalıyor. E. H. Carr onu yıllar geçtikçe devrimi ilerletmekten çok devlet kurumlarını inşa etmekle ilgilenen bir siyaset adamı olarak görüyordu.[6] Adam Ulam, dış politika açısından devrim ihracının komünistlerin iktidarı ele geçirmesinden sonraki ilk birkaç ayda Lenin için temel hedef olmaktan çıktığını savundu ve Orlando Figes de Lenin'in 1920'de Polonya'yı işgal emrini tamamen savunma amaçlı olarak verdiğini söy-

leyerek bunu ifrada vardırdı.[7] İlerki bölümlerde Leninist ideolojinin Ekim Devrimi'nin kökenleri ve sonucunun kavranması açısından temel önemde olduğu savunuluyor.

Lenin'in kişiliğine ilişkin de çok şey yazılmıştır. Fakat Richard Pipes iktidardaki Lenin'i düşüncelerle pek az ilgilenen ve temel motivasyonu hükmetmek ve öldürmek olan biri olarak betimlemekte kesinlikle haksızdır.[8] Aynı şekilde bu kitap sorunu Lenin'in ve Leninizmin Rus geleneklerine tamamen aykırı olduğunu iddia eden Aleksandr Soljenitsin ve Dimitri Volkogonov'la aynı biçimde ele almamaktadır[9]; keza Lenin'in ideolojisinin büyük oranda kökenlerindeki Yahudiliğin bir sonucu olduğunu savunan anti-semitik yaklaşımına da karşıdır.[10] Ralph Carter Elwood, Dietrich Geyer, Leopold Haimson, John Keep ve Leonard Schapiro'nun çalışmalarından çıkan Lenin portresi biraz daha az kötücüldür.[11] Fakat son yirmi yıldır, özellikle de Sheila Fitzpatrick ve Ranold Suny, Lenin yorumlarının her halükarda onun üzerinde odaklanmak yerine genel olarak Rusya İmparatorluğu ve Sovyetler Birliği dönemindeki siyasal ve toplumsal olguları ele aldığını ortaya koydular.[12] Benim ilk kitabım da Lenin'i yaptıklarını yapmaya iten ya da kimi durumlarda yapmak istediklerini yapmaktan alıkoyan siyasal ve örgütsel basınç üzerinde durmaktaydı.[13] Yazılarında ideolojinin önemini ikna edici bir tarzda ortaya koyan Alfred Meyer ve Martin Malia bile Lenin'in kendisini tam olarak ifade etmesinin önündeki engelleri gözardı etmektedir.[14] Bu yüzden Lenin'e kendi zamanının bağlamı içerisinden bakmaya ihtiyaç vardır kesinlikle. Fakat son bir hüküm olarak -bunu göstermeyi umuyorum- onun kendi zamanındaki ve sonraki olaylar üzerindeki etkisi belirleyicidir.

Amacım diğer mevcut ciddi analizlerden farklı bir analiz sunmak değil sadece. Aynı zamanda şimdiye dek ulaşılması imkansız olan bir şey, bir biyografi sunmak istiyorum. Tarihteki Lenin Sovyet devleti tarafından bizden gizlendi. Çağdaş resmi imaja uymayan belge ve anılar gizli tutuldu. Gorbaçov döneminde ilk olarak Lenin'in akrabalarının ve Bolşevik parti üyelerinin anıları açıklandı. Devrim dönemine ait bazı Politbüro kayıtları da yayınlandı. Bunun sonucunda Lenin'e ilişkin bilgimiz epey arttı, fakat tarihçilerin arşive girip bunları kendilerinin okuması her zaman sorun oldu. Bu durum 1991'de değişti. (Gorbaçov'a karşı düzenlenen başarısız darbeden sonra merkezi parti arşivlerinin "açıldığı" gün Moskova'da bulunma ve yeni tarihsel özgürlüğü kullanma şansına sahip oldum.) Dosyaların gizliliği giderek kaldırıldı. Politbüro, Merkez Komitesi, Konferans ve Kongre tutanak-

larının orijinaline erişilebildi. Lenin'in 1923'te Stalin'i görevden alma kampanyasına ilişkin materyal bile incelenebiliyordu. Böylelikle, siyaset adamı olarak Lenin daha anlaşılabilir bir şahsiyet haline geldi.

Bu, Lenin'i yeniden irdelemek gibi son derece çekici bir fikri tetikledi. Projeyi karşı konulmaz hale getiren, arşivlerdeki yazışmalara ve ailesinin anılarına erişme hakkının yakın zaman önce tanınmış olmasıydı. Uzun süredir beslenen kuşkular doğru çıktı. Lenin'in eşinin anılarının Gorbaçov döneminde çıkan versiyonu bile politik güdülerle makaslanmıştı. Kızkardeşleri, erkek kardeşi, doktorları, korumaları ve hemşirelerinin anlatımları incelenmek üzere temizlenmişti. Nihayet bir biyografi yazımı tam anlamıyla mümkün hale gelmiş oluyordu.

Bu kitap devrimci Lenin ve insan olarak Lenin'in birbirinden bağımsızlaştırılarak ele alınamayacağı önermesiyle başlar. Lenin'in karmaşık etnik kökeni önemsiz değildi. Fakat bunun onu "anti Rus" ya da "zalim" biri haline getirmeye yettiği düşüncesi mantıksızdır. Ailesiyle ilgili sorun şu ki, aile üyeleri resmi imparatorluk düzeninde tutunmaya çalışan marjinal unsurlardı -ve sonunda da bunu başaramadılar. Bu tür diğer ailelerde olduğu gibi ebeveynler çocuklarını eğitimde başarılı olmaya zorladılar. Çocuklar ağır baskı altında tutuldu ve içlerinden zarar görenler de oldu. Lenin içlerinde en başarılı olanlardandı, fakat çok çalışma ve hep bir şeylere yetişme zorunluluğu son hastalığına dek peşini bırakmadı. Eğitiminin içeriği de üzerinde iz bıraktı. Daha önce kavranmamış olan, Lenin'in derinlemesine fakat dar bir eğitimden geçtiğiydi. Bu dönemin etkisiyle kafasında diğer etkilere, özellikle de devrimci düşüncelere açık bir yer hep kaldı. Lenin'in eğitimi yabancı dilleri öğrenmesini ve bilime saygı duymasını sağladı, fakat aynı zamanda içinde yaşadığı toplum için anlam ifade eden her tür ideolojinin çekimine de açık hale getirdi.

Lenin duygularını dışa vurmama konusunda başarılıydı. Ağabeyi Aleksandr idam edildiğinde yaşadığı travmadan sonra bile soğukkanlı davrandı; ve daha sonra eşiyle birlikte çalışırken huzur ve tatmin buldu. Fakat işler her zaman sütliman değildi. Bir detayda başka kadınların onu nasıl çektiğini ve hatta içlerinden birinin, İnessa Armand'ın bir süre kalbinde yer tuttuğunu görebiliyoruz. Fakat o genel olarak kadınları manipüle edebilen bir adamdı. Yardımlarını sağlayarak birini diğerine karşı kullanıyordu -ve bunun anlamı da Nadejda Krupskaya'nın Lenin'in hiç de kibar olmayan kızkardeşlerinin insafına terkedilmesiydi. Bu kadınlar ona günlük işlerin organizasyonunda düzenli bir destek sağlıyorlardı. Krupskaya'ya her zaman aşık değildi.

Fakat çoğu zaman da Krupskaya onu çekiyordu. Özellikle 1922'den sonra Lenin ölümcül derecede hasta olduğunda onun tarafına geçti. Lenin biraz evhamlıydı ve ailesinin aktif sempatisine sahip olmasaydı muhtemelen dışa patlardı. Her zaman patlama olasılığı vardı: Lenin saatli bomba gibi bir insandı. Entelektüel etki onu devrime itiyor ve içindeki öfke de güdüsünü tutku haline getiriyordu. Lenin proletarya sevgisinden çok yıkıcılığa tutkundu.

Kişiliği, oluşturduğu siyaset adamı tipiyle sıkı sıkıya bağlantılıydı. Öfke patlamaları daha 1917'den önce parti içinde bir efsaneydi; ölümünden kısa bir süre önce bu patlamalar o kadar şiddetliydi ki, ruhsal dengesi, hatta sağlığı konusunda bile ciddi sorular ortaya atılmıştı. Fakat genellikle kendisine hakimdi ve öfkesini kontrollü bir saldırganlığa kanalize ederdi. Siyasal bir savaşçıydı o. Bu hiçbir zaman bir sır değildi, fakat militan tarzının yoğunluğu artık daha iyi görülebiliyor. 1921'de Yeni Ekonomik Politikayı başlattığı geri çekilme zamanlarında bile duyuru ve önermelerinde saldırgandı. Meslektaşları ve dostlarına danıştıktan sonra düşüncelerini ılımlılaştırdığı doğrudur. Fakat temel görüşlerini değiştirmezdi. Ara ara kendisini tutmasının nedeni, kıyasıya dövüşmek istemesine rağmen geçici ve kısmi geri çekilmenin yararını görmesinden ileri geliyordu. İktidarı tehlikeye girdiği zamanlarda politikaları modifiye ederdi. Fakat 1890'ların başlarındaki formülasyonundan 1924'teki ölümüne dek temel düşünce tarzında pek az değişiklik oldu. Bir yerde yıllarca yaşabilirdi -Londra, Zürih ya da Moskova farketmezdi- ve çevresine ilişkin, onun kadar kesin önyargıları olmayan diğerlerinin kolaylıkla görebileceği sonuçları çıkaramayabilirdi. Bir Leninist olarak yaşadı ve öldü. Lenin, politikadaki temel varsayımlarını bukalemun gibi kolaylıkla değiştiren biri değildi.

Lenin'in üzerinde etkisi olan şey sadece Marksizm değildi. On dokuzuncu yüzyılın sonlarında zaman zaman Rus köylü sosyalizmini savunan şiddet eylemcilerinden etkilendiğini biliyoruz. Aslında Marksizm ve halkçılık arasında sanki iki zıt kutupmuş gibi seçim yapmaya gerek yoktur: Bu iki düşünsel eğilim birbiriyle büyük oranda çakışıyordu. Fakat daha az bilinen diğer etkiler de vardı. Lenin'in çocukluğunda okuduğu Tom Amca'nın Kulübesi gibi kitaplar onu uzun süre etkiledi. Tabii Rus edebiyatı ve Rus köylülüğü hakkında öyküler yazan Gleb Uspenski gibi en sevdiği yazarlar dönemin köylü tavırlarının hoş yanlarına ilişkin kuşkularını güçlendirdi. Yaşamının ilerki yıllarında Makyavel ve Darwin gibi yazarların düşüncelerinden de aldıkları oldu. Aynı zamanda tesadüfen tanıdığı, Marksizme düşman

olan kişilerin düşüncelerini de özümledi. Ortodoks rahip ve Romanov düzeninin muhalifi Papaz Gapon'un Lenin üzerinde belirgin bir etkisi oldu. Marksizm Lenin'in düşüncesinin ana bileşeniydi, fakat diğer bileşenlerle birleşerek somutluk kazandı.

Lenin temel varsayımlarını sürdürürken, meslektaşları arasında şiddetli bir hoşnutsuzluk yaratsa bile strateji değiştirme konusunda özgür hissederdi kendisini. Bazı sorunlarda onları tümden gözardı ederdi. Ekim Devrimi, Brest-Litovsk Antlaşması ve Yeni Ekonomik Politikaya ilişkin tartışmaların tadını çıkardı. Fakat aynı zamanda eleştirileri kendisinden uzaklaştırmak için yol arkadaşlarının birbiriyle tartışmasına da yol veren bir parti yöneticisiydi. Neredeyse tek kişilik bir temyiz mahkemesiydi. Bolşevik partinin tüm kesimlerinde tek saygı duyulan kişi Lenin'di ve onun patriyarkal tarzı en azından sağlığı yerinde olduğu zamanlarda hakimiyetini güçlendiriyordu. Aynı zamanda partiyi ustalıkla elinde tutarak ılımlılık tavsiye ederken bile radikal görünmeyi başarıyordu. Lenin dolambaçlı tutumlar alabiliyordu; aynı zamanda o anın temel hedefine ulaşmak için ikincil önemdeki tartışmaları kenara itebiliyordu. Dahası pek çok politikacıya göre çok daha fazla bir defada farklı perdelerden konuşabiliyordu. Marksist terminolojiyi kullanırken popüler sloganlar da üretebiliyordu. Parti kongrelerinden her zaman zaferle çıkardı. Amansız ve aynı zamanda ilham verici bir liderlik konusunda tanrı vergisi bir yeteneğe sahipti. Politik tekniklerinin kapsamını nasıl genişleteceği üzerine çalışırdı sürekli. Öğretmence tarzından ya da eski sözcükleri kullanmaktan hiç vazgeçmezdi. Fakat kişiliğinin ve ideolojik kararlılığının gücü mesajını pekiştiriyordu ve içgüdülerine güvenmeyi öğrenmişti.

Yine de sonsuzca uyumlu değildi. Lenin'in çetin kişiliği karşılığını siyasetteki dar yaklaşımında buluyordu. Halkın karşısında makul bir konuşmacı olmak için devasa bir çaba harcadı. Daha çok yazıya dönük biriydi, fanatik bir yazar ve okuyucuydu. Aslında 1917'de yirminci yüzyılın siyasi tekniklerinin en etkin örnekleri, anti Bolşevik başbakan Aleksandr Kerenski ve Lenin'in Bolşevik yol arkadaşı Lev Troçki'ydi.

Ve Lenin'in hemen herkesçe tanınan bir şahsiyet olduğuna ilişkin yaygın görüş de saçmadır. 1917'de Rusya'ya geldiğinde onun şeklini şemailini bilen pek az kişi vardı. Yazıları ancak eğitimli Marksistler tarafından okunmuştu. 1917'de ne Pravda ne de diğer gazetelerde resmi çıktı. İç Savaş'ta bile halk arasında tanınması zordu. Ancak 1921'deki Yeni Ekonomik Politikanın başlatılmasıyla birlikte ün kazandı. Bu

onun siyasi etkisi bakımından göz önüne alınması gereken bir şeydir. Lenin, partisinin ve devletin tarihindeki tayin edici anların çoğunda yoktu. Eylemin merkezinden sık sık Sibirya'da sürgüne ve Avrupa'da göçmen hayatına geçti; 1917'de Nisan ayına kadar dönemedi ve Temmuz ayında da Ekim başına dek Finlandiya'ya gitti. Dahası ciddi hastalığı nedeniyle defaatle iş göremez hale geldi. Sağlığının gençliğinin ilk yıllarından itibaren ona ihanet ettiğini görüyoruz. Ülser, migren, uykusuzluk, çavdar hastalığı ve irili ufaklı kalp krizleri onu bitkin düşürdü. Yönetimi çoğu zaman başkalarına bırakmak zorunda kaldı ve morali bozulmasına rağmen önde gelen meslektaşları devleti onsuz da yeterli derecede yönetebileceklerini gösterdiler.

Yine de tarihi yapan Lenin oldu. 1917 Nisan Tezleri'nde partinin iktidarı alma stratejisini çizdi. Ekim ayında iktidarın alınması konusunda ısrar etti. 1918 Mart'ında Brest-Litovsk'ta imzalanan ayrı bir anlaşmayla Almanların Rusya'yı işgal etmesini önledi. 1921'de Yeni Ekonomik Politikayı başlattı ve Sovyet devletini halk ayaklanmasıyla devrilmekten kurtardı. Lenin bu stratejik değişiklikleri savunmamış olsaydı SSCB asla kurulamaz ve güçlenemezdi.

Lenin yaptığı her şeyi dikkatlice irdelememiştir. Özellikle merkezi tek partili devleti kurduğu zaman ne yaptığına ilişkin pek az öngörüye sahipti. Yirminci yüzyılın en büyük kötülüklerinden biri görkemli planlamadan çok doğaçlama önlemlerden doğdu. Fakat bu doğuş tam anlamıyla bir kaza değildi. Lenin, en fazla doğaçlama yaptığı zaman bile uzun süredir savunduğu temel varsayımlarına uygun tarzda düşünüp davrandı. Kariyerinin seyrinden memnundu. İlkelerinden, partisinden ve devriminden hoşnuttu. Kurumsal mirası olağanüstüydü. Lenin Sovnarkom'u kurdu ve Kurucu Meclis'i dağıttı. Lenin Çeka'yı kurdu. Lenin Komünist Enternasyonal'i topladı. Daha temelde ise varsayımlar üzerinde etkili oldu. Lenin etik kaygısını ortadan kaldırdı. Lenin diktatörlük ve şiddeti meşrulaştırdı. Lenin siyasal öncüyü ve sıkı liderlik ihtiyacını sıkı sıkıya savundu. Lenin partisini kendi Marksizminin saflığına ve tek doğru politikaları içerdiğine ikna etti. Stratejisi, kurumları ve varsayımlarıyla Lenin, ülkesindeki ve dünyadaki aşırı sol sosyalizm üzerinde uzun süreli bir etkiye sahip oldu.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSYANCININ DOĞUŞU

"Mezarımdan yüz yıl sonra kalkıp insanların o zaman nasıl yaşadıklarını görmek isterdim."

Lenin'in büyükbabası, Dr. Aleksandr Blank

1

ULYANOVLAR VE BLANKLAR

10 Nisan 1870'te Volga -Rusya'nın güneydoğusundaki taşra kenti Simbirsk'in başta gelen doğal özelliği ve Avrupa'nın en uzun nehri- ilkbaharın ilk işaretlerini sergiliyordu. Sıcaklık 5 dereceye yükselmişti. Nehrin kıyı setleri arasındaki kanalın üzerindeki büyük buz tabakası kabarıp kırılmaya başlıyordu. Bahar gelirken Simbirsk'teki her evde uzun süredir beklenen mevsimin heyecanı hüküm sürüyordu. Bunun tek istisnası bir erkek çocuğunun dünyaya geldiği Streletskaya Caddesi'ndeki bir evdi. Bebeğin anne ve babası İlya ve Maria Ulyanov'un iki çocuğu daha vardı ve birkaç gün sonra St. Nikola Katedrali'nde yapılan vaftiz törenine bütün aile katıldı. Törende papaz bebeğin başına su serpip onu Vladimir İliç Ulyanov adıyla vaftiz etti. Vaftiz anne ve babası, çarlık mülki idaresinde muhasebeci ve İlya'nın satranç arkadaşı olan Arseni Belokrisenko ile İlya'nın bir arkadaşının dul annesi Natalya Aunovskaya'ydı.[1] Vaftizden sonra İlya Ulyanov bir pedagoji konferansına katılmak için St. Petersburg'a doğru yola çıktı ve loğusalık dönemindeki Maria Aleksandrovna'yı ailenin yeni dadısı Varvara Sarbatova'ya emanet etti. Streletskaya Caddesi'ndeki evde yaşam normale döndü.[2]

Vladimir İliç Ulyanov tarih kitaplarına Rus devrimci hareketinde kullandığı asli takma isim olan Lenin olarak geçti. Marksizm-Leninizm doktrin setine adını veren de Lenin'di. Fakat doğduğu şehrin adı 1924'te onun onuruna değiştirildiğinde Leninsk yerine Ulyanovsk adı verildi. Bu ad hâlâ varlığını koruyor.

On dokuzuncu yüzyılda Simbirsk gibi yerlerin miskin, hız ve girişimciliğin ise St. Petersburg'a özgü olduğu şeklinde yaygın bir kanı vardı. Yabancı turistlerin izlenimi bu şekildeydi. Pek çok Rus gözlemci -çarlar, bakanlar ve entelektüeller- de böyle

düşünüyordu. Rus taşrasındaki durağan yaşam tarzı geleneksel bilgeliğin bir parçasıydı. Varsayıma göre bir şehir başkentten ne kadar uzaksa, şehrin görünümü de o kadar ölgün olurdu. Aslında Rusya'nın taşra şehirleri hiç de sakin değildi. Başkentten bin mil uzaklıkta, Volga kıyısında bir liman olan Simbirsk sakinleri, hayatlarını sürdürebilecek parayı kazanmak için koşturup duruyordu. Şehrin en yüksek yeri su seviyesinden 140 metre yukarıdaydı. Fakat büyük bölümü uzundu ve deniz seviyesinin altındaydı ve on bir millik bir rıhtım boyunca uzanıyordu. Şehre mal girişi ve çıkışı esas olarak rıhtımdan yapılıyordu. Balıkçılık şehirdeki ana istihdam kaynağıydı; en fazla da mersin balığı yakalanıyordu. Simbirsk, orta Rusya'dan Hazar Denizi'ne giden yol güzergâhının kıyısındaydı. "Volga Gemicilerinin Şarkısı"yla ölümsüzleştirilen *burlaki,* yani mavnacılar, ağır, geniş gemileri nehir boyunca bir aşağı bir yukarı götürüyorlardı. Büyük ölçekli üretim çok azdı. Şehrin sınai gelişimi birkaç giyim fabrikası ve eski Simbirsk İçki Fabrikası ile sınırlıydı. Osmanlı İmparatorluğu ve İran'la ticaret artmasına rağmen Simbirsk, St. Petersburg ve Moskova düzeyinde bir ekonomik merkez değildi. Hiç metal işleri fabrikası yoktu ve önemli bir yabancı sanayi varlığı da bulunmuyordu. Binalar genellikle ahşaptı ve emperyal başkentlerin gösterişli mimarisinden pek eser yoktu.

Ekonomik faaliyetin diğer temel dayanağı tarımdı. Köylüler ürünlerini Simbirsk ve diğer şehirlerde işyerleri bulunan aracılara satıyorlardı. Belli başlı ürün çavdardı. Patates, buğday, yulaf ve arpa da yetiştiriliyordu. 1861'de Çar II. Aleksandr köylüleri soylu toprak sahiplerinin kişisel denetiminden kurtaran Özgürlük Fermanı'nı çıkarınca şehirdeki köylülere yönelik geleneksel muamele de büyük bir değişim geçirdi. Fakat toprak yerleşimi Simbirsk köylülüğünün fazlasıyla aleyhineydi. Volga bölgesinde toprak Rusya'nın diğer yerlerindeki kadar verimliydi ve soylu toprak sahipleri bir yolunu bulup küçük bir kısmı dışında toprağın tümünü ellerinde tutmayı başardılar. Bu yüzden köylüler sadece tarımla uğraşarak güçbela geçinebiliyorlardı. Pek çoğu muhtelif zanaat araçlarıyla ucu ucuna idare edebiliyordu. Simbirsk eyaleti ormanlarla kaplıydı ve ağaç işlemeciliği de yaygın bir zanaat ve ticaret konusuydu. At arabaları, tekerlekler, atlı kızaklar, kürekler ve hatta ev aletleri yerel olarak üretilen tahta

malzemelerden yapılıyordu. Pazarlar cıvıl cıvıldı ve en büyükleri olan Simbirsk'teki Sbornaya pazarında şehirde bulunan her şeyi satın almak mümkündü.

Simbirsk eyaleti sakinlerinin büyük bölümü -yüzde 88'i- Rus Ortodoks Kilisesi'ne mensuptu (ve Simbirsk şehrinde bu oran yüzde 97'ye ulaşıyordu). Yüzde ikisi ise çeşitli Rus "tarikat mensupları" olarak sınıflandırılmıştı. Ortodoks Kilisesi'nin otoritesini kabul etmeyen Rus Hıristiyanlar resmi olarak bu şekilde adlandırılıyordu; onyedinci yüzyılın ortasında Çar Aleksey tarafından uygulamaya koyulan ayin ve ritüel reformlarını reddeden Eski İnananlar da bunlar arasındaydı. Şehirde yurtdışı kaynaklı inançlara sahip Hıristiyanlar da vardı. Lutheryenlerle Katolikler gibi. Şehirde yaklaşık dört yüz de Yahudi bulunuyordu. Fakat Ortodoks Hristiyanlardan sonra en büyük grup, nüfusun yüzde 9'unu oluşturan Müslümanlardı. Müslümanlar Simbirsk köylerinde oturuyorlardı ve etnik bileşimleri farklı farklıydı; çoğu Mordvin, Çuvaş ya da Tatardı. Yüzyıllardır orada yaşıyorlardı ve genellikle de Ruslar tarafından sömürgeleştirilmiş aşağı tabakalar olarak görülüp küçümsenirlerdi. Simbirsk'in tam ortasındaki büyük St. Nikola Katedrali, eski Moskof çarlarının Volga bölgesinde Rus hakimiyetine karşı hiçbir tehdide hayat hakkı tanımayacağını hatırlatan bir mimari eserdi.

Fakat St. Petersburg'daki merkezi otorite Volga bölgesinin bütününde kontrolü elde tutma konusunda ciddi sorunlar yaşamıştı ve sorunların kaynağı da hiç de Rus olmayanlardan ibaret değildi. Simbirsk şehrindeki Ortodoks Hıristiyan köylüler 1670-71'de Stenka Razin'in ve 1773-75'te Yemelyan Pugaçev'in önderliğinde, tahtı ellerinde tutanlara karşı girişilen büyük ayaklanmalarda yer almışlardı. Bunun sonucunda Simbirsk'teki askeri garnizonun donanımına özen gösterilmişti ve sivil bürokrasi şehri, çarlığın tipik otoriter tarzıyla idare etmekteydi. Vali bizzat imparator tarafından atanmıştı ve düzeni sağlamak için uygun gördüğü her şeyi uygulama yetkisi verilmişti.

Özgürlük Fermanı sonrasında İmparator II. Aleksandr'ın başlattığı yerel yönetim reformuyla okul, yol, hastane ve sağlık tesislerinin sorumluluğunu üstlenecek taşra konseyleri *-zemstva-* seçilmeye başlandı. Bu sınırlı bir adım olmakla birlikte geç-

mişten önemli bir kopuşa işaret ediyordu. Fakat Simbirsk şehri üst sınıfın gelenekselciliği ile tanınıyordu; "soyluların yuvası" denilen yerlerden biriydi. Yine de Simbirsk'te bile toprak sahibi soylular arasında yeni özyönetim imkanlarını elde etme isteği doğdu. *Zemstvo*, arı kovanı gibi dolup taşıyordu. Şehir ilk gazetesi *Simbirsk Eyalet Haber*'e 1838'de kavuşmuştu ve 1876'da da eyalet *zemstvo*su kendi yayınını çıkardı. Eğitim ağına da önem verildi. Bunun için gerekli meblağ St. Petersburg tarafından tahsis edildi. Ondokuzuncu yüzyılın sonunda eyaletin toplamında çeşitli tipte 944 okul vardı. Bu eğitim kurumlarının en gelişkini on yedi yaşına kadar öğrenci alan Simbirsk Klasik Lisesi (ya da Ortaöğretim Kurumu) idi. Simbirsk'te üniversite bulunmamakla birlikte, İmparatorluk Kazan Üniversitesi sadece 120 mil kuzeydeydi.

Simbirsk sakinleri kendi adlarına kültürel başarılar da elde ettiler. 1826'da ölen Rusya'nın en büyük tarihçilerinden Nikolay Karamzin Simbirskliydi. 1850'lerde tefrika halinde yayınlanan Oblomov adlı romanı Avrupa'da edebi bir klasik haline gelen yazar İvan Gonçarov da. Kabul etmek gerekir ki Simbirsk kültür ve entelektüel faaliyetle dolup taşan bir merkez değildi. Karamzin Halk Kütüphanesinin kitap stoku fazla değildi ve az sayıda kitapçı vardı; bir edebiyat çevresi de yoktu. Fakat kamu yaşamında yer edinmek isteyen kişiler de orada yetiştikleri için engellenmiyorlardı tabii. Hatta bu onlar için bir avantaj bile olabilirdi. En özgün Rus yazarları, düşünürleri ve siyasetçileri taşra ortamından geliyordu. Bu tür entelektüeller ilk yıllarını St. Petersburg'un klostrofobik kültürel atmosferinin dışında geçirmiş olmanın deneyimine sahiptiler. Düşüncelerini kendi başlarına ya da küçük, destekleyici bir grubun içinde geliştirmişlerdi ve özgünlük ve özgüvenleri de bozulmamıştı. Dönemin geleneksel aklına karşı saldırıya geçen ve ülkenin yenilikçileri olanlardandı onlar -ve Simbirsk'te hayata Vladimir Ulyanov adıyla adım atan adamdan daha yenilikçi ve devrimci bir düşünür ve siyasetçi de dünyaya gelmeyecekti.

Ulyanov ailesi Simbirsk'e 1869 sonbaharında, Vladimir doğmadan birkaç ay önce taşınmıştı. Tam adı İlya Nikolayeviç Ulyanov olan babaları, şehre Halk Okulları Müfettişi olarak atanmıştı. Hamile eşi Maria Aleksandrovna'yla iki çocukları Aleksandr ve

Anna'yı, Pribyolivski ailesinden kiraladıkları Streletskaya Caddesindeki eve getirdi.[3] Devletin 1860 ortalarında okullaşma oranının hızla artırılması planı çerçevesinde görevli olan İlya, kısa sürede Simbirsk şehri ve taşrasının yaşamında önemli bir figür haline geldi.

İlya ve Maria Ulyanov heterojen bir kökenden geliyorlardı. Sonradan, Sovyet yetkililer, Maria'nın kısmen Yahudi kökenli olduğunu gizli tutmaya çalışacaktı. Maria'nın baba tarafından büyükbabası Moşko Blank, Rus İmparatorluğu'nun batı sınır bölgelerindeki Voliniya eyaletinde bulunan Starokonstantinov'da Yahudi bir şarap ve içki tüccarıydı. Moşko komşularıyla hatta oğlu Abel'le sık sık bozuşurdu. Abel'i sözlü ve fiziksel kötü muameleden dolayı mahkemeye verdi.[4] Fakat mahkemenin sonucu onu şaşkına çevirdi. Hakim Moşko'ya inanmadı ve oğlu yerine ona ceza verdi. 1803'te Yahudi komşularının onu saman çalmakla suçlaması nedeniyle hakkında dava açıldı. İki yıl sonra kaçak olarak damıtılmış votka satmakla suçlandı. Her iki olayda da suçsuz bulundu. Fakat 1808'de şansı yaver gitmedi ve kundakçılık suçlamasıyla aylarca hapiste kaldı. Sonunda yine beraat etti ve ailesiyle birlikte eyalet başkenti Jitomir'e taşındı. Fakat Starokonstantinov'da uğradığı aşağılamayı asla unutmadı. 1824'te kundakçılık davasının yeniden görülmesi için temyize başvurdu ve hakkında dava açan ailelerin cezalandırılmasını sağladı. Moşko hafife alınacak bir adam değildi. Bu özelliğini torunları da paylaşacaktı.[5]

Moşko Blank dindar bir Yahudi değildi. Ebeveynleri onu Yahudi inancını uygulayacak şekilde yetiştirmemişlerdi ve kendi çocuklarını da yerel Yahudi okuluna göndermemişti. Geleneksel olarak İbranice öğrenmek ve Tevrat okumak için Starokonstantinov *heder*'ine (Yahudi özel okulu -Çev.) gitmeleri gerekiyordu. Onun yerine Moşko çocuklarını Rusça eğitim görecekleri yeni bölge devlet okuluna yazdırdı. Moşko, karısı ölünce atalarının inancıyla kalan bağlarını da kopardı. Yerel papaza başvurup Ortodoks Hıristiyan olarak vaftiz edildi.[6]

Moşko Blank mistik bir olay yaşamış olabilir, fakat maddi bir güdüyle hareket etmiş olması da mümkündür. Hıristiyanlığa geçerek sosyal ve ekonomik olarak yükselmesinin önündeki

engelleri ortadan kaldırabilirdi. Avusturya, Prusya ve Rusya'nın Polonya'yı aralarında üç kez bölüştükleri 1772-95 yıllarına dek Rus İmparatorluğu'nda pek az Yahudi yaşıyordu. Polonya bölününce çarlığınYahudi yurttaş sayısı arttı. Büyük Katerina onların batı sınır bölgeleri dışına çıkmalarına izin verdiği takdirde popülaritesini kaybetmekten korkuyordu, çünkü Yahudilere karşı dini ve ekonomik düşmanlık her kademedeki Ruslar arasında yaygındı. Bu yüzden bir ferman çıkararak onlar için batı sınır bölgelerinde Yerleşim Sınırı koydu. Zengin Yahudilerin pek azının sınır dışında yaşamasına izin veriliyordu ve Yahudiler soyluluk mertebesine yükselemiyorlardı. Hırslı, inançsız Yahudiler için çözüm Ortodoks Hıristiyanlığa geçmekti. Böylesi eskiden Yahudi olanlar otomatik olarak Rus diye kaydediliyor ve ayrımcı hukuktan kurtuluyorlardı. Moşko Blank kendi anlatımına göre Yahudilikle hiçbir dini ya da eğitsel bağı olmamasından dolayı Yahudi statüsünden ötürü kendisini fazlasıyla engellenmiş hissediyordu.

Fakat Moşko Blank'ın da içlerinde yer aldığı birkaç Yahudi dönmesi, eski dindaşlarına karşı İçişleri Bakanlığı'na mektup yazıp Yahudiler üzerindeki baskıların artırılmasını isteyecek kadar saldırganlaştılar. Moşko Yahudilerin Koşer olmayan gıdaları (bunları kendileri yiyemiyordu) satmalarının ve Yahudilerin dini dinlenme günü olan Cumartesileri (Yahudiler o gün çalışmıyordu) Hıristiyanları çalıştırmalarının yasaklanmasını önerdi. Özellikle de fanatik ve mistik bir Yahudi tarikatı olan Hasidim'in toplantılarının engellenmesinde ısrar etti. Moşko'nun militanlığı görülmüş şey değildi. İçişleri Bakanlığı'nı bütün Yahudilerin Mesih'in gelişi için dua etmelerini engelleyip imparator ve ailesinin sağlığı için dua etmeyi zorunlu kılmaya çağırdı.[7] Velhasıl, Moşko Blank bir antisemitikti. Bu nokta önemlidir. Rusya'daki pek çok çağdaş yazar Lenin'in Yahudi kökeninin onun düşünce ve davranışlarını belirlediğini savunmuştur. Söz konusu yazarlar antisemitik düşüncelere eğilimlidirler.[8] Fakat Lenin'in Yahudi akrabalarına vurgu yaparak Rus milliyetçiliğini gündemleştirmeye çalışan bu yazarlar Moşko Blank'ın Yahudi düşmanı olduğu ve onun Yahudi kökeninin çocukları için hiçbir önem taşımadığı gerçeğini gizlediler.[9]

Moşko'nun oğulları Abel ve Srul Yahudi bağlantılarından onunla aynı düzeyde kopuktu. Hatta Hıristiyanlığa onları St. Pe-

tersburg'da Tıp-Cerrahi Akademisi'nde okumaya gönderen babalarından önce geçmişlerdi. Moşko belli ki Abel'e Jitomir'deki mahkemede karşı taraflarda yer almalarına yol açan şiddetli tartışmadan ötürü kin beslemiyordu. Abel ve Srul, imparatorluk toplumunda sınıf atlamak isteyen çoğu insan için cazip olan tıp alanında kariyer edinmeyi tercih ettiler. "Serbest meslek", teknik yeterlilik yoluyla kamu yaşamında yükselme imkânı sunuyordu. Abel ve Srul St. Petersburg'da doktor olmak için çok çalıştılar. 1820'de Hıristiyan olmak istediklerini açıkladıktan sonra St. Petersburg'un Viborg bölgesindeki Samson Katedrali'nde vaftiz oldular. Geleneklere göre onlara vaftiz anne ve babaları olmayı kabul eden Rus soyluları eşlik etti. Abel ve Srul Hristiyan adları aldılar: Abel Dimitri, Srul da Aleksandr oldu. Vaftiz babalarından biri olan Dimitri Baranov, 1820'de çarlık hükümeti adına Voliniya eyaletinde araştırma yapmış ve Hıristiyanlığa geçen genç Yahudilere aktif olarak yardım etmişti.[10]

Blank kardeşler doktor olmaya hak kazandılar. 1824'te mezun olan Aleksandr (Srul) Blank, Smolensk şehrinde çalışmaya başladı. Orada kariyerinde ilerlediği görülüyor. Babasıyla iletişimini sürdürdüyse bile buna ilişkin resmi kayıtlar pek azdır. Aleksandr başına buyruk biriydi. Derslerine yönelişinde bile geçerliydi bu. Ders çalışırken, St. Petersburg Tıp-Cerrahi Akademisi'nde tavsiye edilen kitapların dışında tıptaki geleneksel olmayan tekniklere ilişkin kaynakları okumayı ihmal etmedi.[11]

Aleksandr Blank 1829'da bir Hıristiyanla, Anna Grosschopf'la evlendi. Anna St. Petersburglu bir Lutheryendi. Ataları Alman ve İsveçliydi: Babası Johann Grosschopf ailesi Lübeck'ten gelen bir noter, annesi Anna Estedt de İsveç kökenliydi. Sonuç itibariyle Anna Grosschopf'un ebeveynleri uzun süredir St. Petersburg'da oturuyorlardı.[12] Anna da Aleksandr Blank'la orada tanışıp evlendi. Nişanlısı Rus Ortodoks Hıristiyan olduğundan Anna da çarlık yasalarına göre evliliğin önkoşulu olarak Aleksandr'ın inancını kabul etmek zorundaydı. Formaliteleri yerine getirdi; fakat kızlarını Lutheryen olarak yetiştirmesi Lutheryen inancını gerçekte terketmediğini gösteriyor. Anna aynı zamanda pek çok Rusun paylaşmadığı bir dizi geleneğe de sadık kaldı. Yılbaşında Hıristiyanlar eve süslenmiş bir çam ağacı koyarlardı. Anna da çocuklarına ve torunlarına "Alman" karak-

teristiği olarak gördükleri bu geleneği taşıdı.[13] Aleksandr Blank ve Anna Grosschopf Rus ulusal kimliğinde asimile oluyor, fakat bunu en son noktasına kadar götürmüyorlardı. Özellikle de Anna atalarının geçmişinin izlerini koruyor ve Aleksandr da Yahudi geçmişini unutmasına rağmen karısını kendi dini köklerini inkâr etmesi için zorlamıyordu.

Anna Lutheryenliğe bağlı kalmakla yasayı çiğnemiş oluyordu. Uygulamada ise devlet makamları Ortodoks Hıristiyanları Ortodoksluk kurallarına sıkı sıkıya bağlı kalmaya nadiren zorluyordu ve Aleksandr ve Anna da kendilerini Rus toplumunda yer edinmeye odaklayabiliyordu. Aleksandr'ın doktorluk kariyeri düzgün olmakla birlikte parlak değildi. St. Petersburg'da ve taşrada görevden göreve geçti. Kariyeri sorunsuz değildi. Perm'de amirleri ile çatıştı ve işten çıkarıldı. Karşılaştığı muameleye karşı açtığı dava düştü. Fakat sonunda Zlatoust'taki hastanelere tıbbi müfettiş olarak atanmayı başardı ve itibarını yeniden kazandı. Bu son görevinde otomatik olarak "devlet konseyi üyeliği" ve miras yoluyla geçen soyluluk ünvanı elde etti.[14]

Fakat Anna'nın bünyesi zayıftı ve 1838'de daha kırk yaşına bile gelmeden öldü; arkasında altı çocuk bıraktı. Dimitri adında bir oğlu ve beş kızı vardı: Anna, Lyubov, Yekaterina, Maria (Lenin'in annesi) ve Sofia. Aleksandr Blank kendi başına bunun altından kalkamazdı. Eşinin ailesinden yardım istedi ve eşinin kızkardeşlerinden Yekaterina çocukları yetiştirmek için Anna'nın yerini almayı kabul etti. Yekaterina von Essen -kızlık soyadı Grosschopf- duldu. Aleksandr Blank'ın ondan hoşnut olması için pek çok sebebi vardı. Yekaterina yeğenlerinin sorumluluğunu almakla kalmadı, aynı zamanda yüklü bir mirası da vardı ve eski Volga şehri Kazan'ın (burada ölen kocası Konstantin'le birlikte yaşamıştı) yirmi mil kuzeydoğusundaki Kokuşkino malikanesinin alınmasına da yardım etmek istiyordu.[15] Son sebep ise biraz yakışıksızdı. Görünen o ki, Aleksandr Blank ve Yekaterina von Essen, Anna Blank'ın ölümünden kısa süre sonra karı koca olarak yaşamaktaydı. Aleksandr yetkili makamlara Yekaterina'nın ölen karısının kızkardeşi olduğunu belirtmeden onunla evlenmek için başvurdu. Böyle bir evliliğin yasadışı olduğunu bilmesi gerekiyordu ve başvuru kabul edilmedi. Fakat Aleksandr ve Yeka-

terina ilişkilerini sürdürdüler; Yekaterina'nın 1863'teki ölümüne dek aynı çatı altında yaşadılar.[16]

Blank ailesi 1848'de Kokuşkino'ya yerleşti ve bir yıl önce Penza'daki tıbbi görevinden emekli olan Aleksandr Blank kırk erkek köylü ve ailelerine hükmeden bir toprak sahibi haline geldi. Kokuşkino bir asma katı da olan iki katlı, büyük bir malikaneydi. Blanklar için çok yer vardı. Oğul Dimitri Kazan Klasik Lisesi'ne gitti, beş kız ise evde eğitim gördüler. Yekaterina teyze resmi derslerin yanısıra başta piyano olmak üzere müzik eğitimine de nezaret etti; onun emeğini de Kazan'dan Kokuşkino malikanesine gelen ücretli öğretmenler tamamladı. Kızlar Rusça, Almanca, Fransızca ve İngilizce öğrenerek yetiştiler. Yekaterina teyze çok şey isteyen bir müdireydi, fakat yeğenleri de ondan aldıkları eğitimin yararını kabul edeceklerdi.

Aleksandr Blank'a gelince, o hijyen, diyet ve giyim konularına tutku derecesinde meraklıydı ve "termalizm"nin yararları üzerine bir broşür yazdı.[17] Bu tıp usulüne göre hastalar ıslak battaniyelere sarılıyordu; buradaki ana fikir hastalığı önlemek için suyla kuşatmaktı. Blank bu yöntemi kendi ailesine de uyguladı. İstisnai durumlar dışında ilaç vermekten nefret ediyor ve sade bir beslenme rejimi uygulanması konusunda ısrar ediyordu: Kızların komşularına misafir gittikleri zamanlar dışında çay veya kahve içmelerine izin verilmiyordu. Blank ailesinin çocukları kışın bile boyunları açık ve kısa kollu giysiler giymek zorundaydılar.[18] Büyüdüklerinde nevi şahsına münhasır bir yetişme tarzları olduğunu düşünmekte haklıydılar.[19] Babalarının da bir mizah duygusu olduğu doğrudur; fakat onun şakaları genellikle başkasına zarar verirdi. Örneğin 1 Nisan'da evin etrafında tuzaklar kurardı. Bir keresinde yemek tabaklarına toz halinde kar ekerek herkesi şaşkına çevirmişti.[20] Fakat genellikle o ve Yekaterina teyze disiplinden taviz vermezlerdi. Kızlar babalarını ve teyzelerini sevmelerine rağmen onlara daha çok da hayranlık ve saygı duyarlardı.

Genç Dimitri çok mutsuzdu. 1850'de Kokuşkino'ya taşınmalarından kısa süre sonra, henüz öğrenciyken intihar etti.[21] Onu tam olarak neyin mutsuz ettiği hâlâ bilinmiyor. Belki de annesinin ölümü dengesini bozmuştu ya da babasıyla ilişkilerinde onu rahatsız eden bir şey vardı. Belki de kendisini ailesinin ya da

eğitmenlerinin aşırı beklentilerinin baskısı altında hissediyordu. Sadece bir psikolojik hastalığa tutulmuş olması da mümkündü.

Fakat Blank çocuklarının yaşamı Kokuşkino malikanesindeki köylülerinkinden çok daha mutluydu. Köylüler yeni gelen Dr. Blank'la olan kişisel bağlarından Özgürlük Fermanı ile kurtulduklarında kendilerine verilen azami toprak miktarını reddettiler, çünkü bu Blank'a tazminat ödemeyi kabul etmelerini gerektiriyordu. Bunun yerine hiç ödeme yapmaksızın asgari miktarda toprak aldıkları planı tercih ettiler. Komşu malikanelerde köylüler önerilen azami miktarda toprağı almışlardı ve uzun boylu, zayıf, kara gözlü Dr. Blank köylülerden yeniden düşünmelerini istedi. Onları kararlarını değiştirmedikleri takdirde fakir düşecekleri konusunda uyardı. Fakat köylüler ona güvenmediler. Muhtemelen, hoşnutsuz köylüler arasında dolaşan, bütün toprağın işleyenlere karşılıksız devredileceği şeklindeki asılsız söylentilere inanıyorlardı. Kararlarından pişman oldular sonunda. Fakat artık çok geçti: Blanklar onların eski yerlerine yerleşmelerine izin vermediler. On dokuzuncu yüzyılda Rus tarımındaki sorunlu durum Blank ailesi üyeleri tarafından pek anlaşılmıyordu -ve bu duruma sıcak da bakmıyorlardı.

Maria Aleksandrovna 1835'te St. Petersburg'da doğmuştu. Kocası İlya Nikolayeviç Ulyanov ondan dört yıl önce dünyaya gelmişti. İlya, Volga nehrinin Hazar Denizi'ne döküldüğü Astrahan'da bir tüccar ailesinin oğluydu. İlya dört çocuğun en küçüğüydü; ağabeyinin adı Vasili, kızkardeşlerinin adı Maria ve Fedosya'ydı. Babaları Nikolay Ulyanov terziydi.[22] Resmi Sovyet tarihçileri Ulyanovların zor koşullarda yaşadığını iddia ettilerse de bunu kanıtlayan bir şey yoktur. Nikolay Ulyanov tahtadan ilave katı olan bir taş evde oturuyordu ve işleri de iyiydi.

Ailenin etnik ve dini kökeni tam olarak belli olmamakla birlikte Nikolay muhtemelen on sekizinci yüzyılda yukarı Volga'daki Nijni Novgorod eyaletinden Astrahan'a gelen köylülerin soyundan geliyordu. Anlaşılan asıl isimleri Ulyanov değil Ulyanin'di; bu tür yazım değişiklikleri o yıllarda yaygındı. Rusya'nın en büyük şehirlerinden Nijni Novgorod yakınlarından gelmeleri Rus olduklarını akla getirmektedir. Büyük olasılıkla da öyleydiler. Fakat Volga bölgesindeki pek çok şehir gibi Nij-

ni Novgorod'da da çok sayıda etnik grup yerleşik durumdaydı ve Ulyanovların on altıncı yüzyılda Rus çarları tarafından fethedilen yerli etnik gruplardan birine mensup olma ihtimali de gözardı edilemez. Bu yüzden Ulyanovlar Çuvaş ya da Mordvin de olabilirler. Dini inançları ise daha da belirsizdir. Rus olsalardı Ortodoks Hıristiyan olabilirlerdi; fakat yerel Hıristiyan mezheplerinden birine mensup olmaları da aynı derecede muhtemeldir. Çuvaş ya da Mordvin olsalar pagan ya da Müslüman olabilir ya da Hıristiyanlığa dönmüş bile olabilirlerdi. Tartışma götürmeyen tek şey, Nikolay Ulyanov'un -Lenin'in büyükbabası- ailesini Rus Ortodoks Hıristiyan olarak yetiştirdiği ve onları Rus okullarında okuttuğudur.[23]

Astrahanlı büyükannenin kim olduğu konusu da belirsizliğini koruyor. İlk adı bile bilinmiyor. Adı bazı kaynaklara göre Aleksandra, bazılarına göre de Anna'dır. Doğuştan Rus olma ihtimali tümden gözardı edilemez. Fakat Lenin'in kızkardeşi Maria Astrahanlı atalarının soyağacında Tatar karışımı bulunduğundan kesinlikle emindi ve Maria bundan söz ederken büyükannelerini düşünmüş olabilir. Pek çok yazar onun Kalmuk olduğunu kabul etmesine rağmen Kırgız olması da mümkündür. Kalmuklar Rus İmparatorluğu'nun en güney kısmında yaşayan çoğunluğu Budist bir halktır. Ataları on üçüncü yüzyılda Moğol Altın Ordu devleti ile birlikte Rusları yenen göçebe kabileleridir. Astrahan'da yaşayan Kalmuk ve Kırgızların çoğu yoksuldu; hatta bazıları köleydi. Pek azı şehirde tüccar oldu. Rus makamları onları "Asyatik" diye küçümseyip nefret ediyorlardı.

Yine de [büyükannenin -Çev.] Rus olma ihtimali tamamen yok sayılamaz, çünkü kayıtlar çok eksik ve özensiz tutulmuştur. Hâlâ bilinmezlikler vardır. Fakat ailenin sonraki kuşakları atalarının Rus olmayanlarla (Anna İliniçna Ulyanova'nın iddiasına göre "Tatar") Astrahan'da karıştığına inanıyordu ve bunu uydurmuş olduklarına inanmak zordur.[24] Aleksandra, orta yaşa gelene kadar evlenmeyi erteleyen Nikolay Ulyanov'dan daha gençti. Aslında Nikolay'ın karısını ünlü bir Astrahanlı tüccar ailesinden satın aldığı söyleniyordu. Bu, kadının Ortodoks Hıristiyanlığa geçtiği spekülasyonunu desteklemektedir. Fakat aslında bu olayın üzerinde bir bilgi yetersizliği bulutu vardır. Daha da tuhaf bir varsayıma göre, Nikolay Ulyanov eşi Aleksandra ile aynı soya-

dını taşıyordu. Nikolay ve Aleksandra'nın kan bağı olduğu, hatta yakın akraba oldukları kuşkusu doğmaktadır. Bunlardan hiçbiri kanıtlanmış değildir ve belgeler olmadığı için muhtemelen hiç kanıtlanamayacaktır. Tek akla yakın sonuç olarak, Lenin'in baba tarafından tamamen Rus atalara sahip olduğu iddia edilemez; hatta kesin olmamakla birlikte, ailesinin her iki tarafında da Rus "kanı"nı taşımaması mümkündür.

Fakat kökenleri ne olursa olsun Nikolay ve Aleksandra çocuklarını Rus kültüründe, Ortodoks Hıristiyan inancıyla yetiştirdiler ve oğullarını Rus okullarına gönderdiler.[25] Ulyanov ailesi Astrahan toplumunun alt orta sınıfında bir yer edinme fırsatını yakalamaya çalışıyordu. Ailenin yükselme hırsı Nikolay'ın 1838'de seksen beş yaşında ölümünden sonra da devam etti. Hiç evlenmeyen büyük oğul Vasili ailesinin sorumluluğunu ciddiyetle üstlendi ve kardeşi -kendisinden on üç yaş küçüktü- İlya'nın Astrahan Lisesine girmesine ve İmparatorluk Kazan Üniversitesi'ne gidip 1854'te matematikten dereceyle mezun olmasına katkıda bulundu. İlya mezun olduktan sonra birçok yerde öğretmenlik yaptı. İlk görevini yaptığı Penza'da Seçkinler Enstitüsü'nde çalıştı. Penza'da Seçkinler Enstitüsü Müdürü İ. D. Veretennikov'un karısı olan kızkardeşi Anna ile birlikte yaşayan Maria Aleksandrovna Blank'le tanıştı.[26]

İlya Nikolayeviç Ulyanov'la Maria Aleksandrovna Blank 1863 Ağustos'unda Penza'da evlendiler. İlgi alanları ve yaşam anlayışları ortaktı. Özellikle de eğitime düşkündüler. Bu onları geçmişlerindeki pek çok farklılığa rağmen birleştiriyordu. İlya Ortodoks Hıristiyanlığa bağlıyken Maria ılımlı bir Lutheryendi. İlya Asya kökenli, Maria kuzey Avrupalıydı. İlya bir Volgalıydı. Tüm yaşamını büyük nehrin civarında geçirmişti: Astrahan'da, Kazan, Penza, Nijni Novgorod ve en sonunda Simbirsk'te. Maria çocukluğunu St. Petersburg ve Rus İmparatorluğu'nun batısında geçirmişti. Ulyanovlar maddi anlamda ancak son yıllarda rahata kavuşmuşken, Blanklar hep öyleydiler. İlya üniversite mezunuydu, Maria ise yalnızca evde eğitim görmüştü. Bu farklılıkların hiçbirinin onlar için önemi yoktu. Asıl olan eğitime verdikleri önemdi. Maria bu konuda İlya kadar tutkuluydu: O da öğretmenlik eğitimi görmüş, fakat hiç öğretmenlik yapmamıştı. Eğitim, hayatlarının odak noktasıydı. Blanklar böyle yetiştirilmişti. Sa-

dece Maria değil iki kızkardeşi de eğitim idaresinin hiyerarşisinde yükselen öğretmenlerle evlendiler. İlya ve Maria, onları birleştiren tutkuyu bir sonraki kuşağa başarıyla taşıdılar.

İlya'nın okul dışında da entelektüel ilgi alanları vardı. Meteorolojiye merak sarmıştı ve bilimsel gözlemlerine dayalı etkileyici makaleler yayınlıyordu. İmparatorluk Kazan Üniversitesi'ndeki eğitimi entelektüel iştahını kabartmıştı. Rüzgarı, yağmuru, güneş ve nemi kaydediyordu. İlya Ulyanov'un çevreye yönelik bilimsel araştırma tutkusu çocuklarına da geçecekti. İlya için en önemli şey hava durumuydu; çocukları için ise Rus İmparatorluğu'nun siyaseti olacaktı.

İlya akademik yeteneklere sahip olsa da, Maria onu en azından tek bir konuda geride bırakıyordu. İlya Almanca konuşurken *rs*'leri Fransızca konuşurmuş gibi söylüyordu. (Aslında Rusça konuşurken de aynı sorunu yaşıyordu.) Okulundaki öğrenciler için bu komik olabiliyordu. Örneğin bir keresinde "çok"un Almancasının ne olduğunu sordu. Bir öğrenci Rusçadaki ağır içe çekerek okuma tarzı ile *sehr* yerine "sekhr" diye yanıt verdi. Fakat İlya onu düzeltmeye çalışınca kendisi de ancak "sehl" diyebildi. İlya sınıfın kendisinin yanlış telaffuzuna gülüşünü farketmemiş gibi yaptı.[27] Fakat aynı zamanda herkese her zaman daha yüksek standartlar istediğini gösterdi. Standartlarını sadece öğrencilere değil öğretmenlere de uyguluyordu. Standartları yakalayamayan öğrencileri hiçbir zaman azarlamadı. Fakat başarılı olanlar ona hayranlık ve saygı duyuyor ve Ulyanovcular (*ulyanovtsy*) diye anılmaktan gurur duyuyorlardı. İlya'nın başarıları ona ve ailesine Simbirsk'te ün ve statü kazandırdı. Şehrin gelişmesi için çok çaba harcadı.

Başarısının arkasında, eşinin Ulyanovların evini çekip çevirme konusundaki becerikliliği yatıyordu. İlya kıyafetlerini almayı bile ona bırakmıştı.[28] Bir terzinin oğlu olmasına rağmen İlya kıyafetlerle uğraşmazdı. Asıl meşgalesi işiydi ve diğer her şey ona tabiydi. Ev konusunda Maria'ya tam bir güven duyuyor ve o da İlya'yı çok destekliyordu. Çok izole bir yaşamları vardı. İlya arada bir satranç ve vist (bir tür iskambil oyunu. -Çev.) oynamaktan hoşlanırdı. Fakat satrançta tek oyun arkadaşı yaşlı memur ve muhasebeci Arseni Belokrysenko -oğlu Vladimir'in

vaftiz babası-[29] idi ve vistiyi de sadece şehirdeki öğretmenlerle oynuyordu.[30] Maria Aleksandrovna ise yerel topluluktan daha da kopuktu. Streletskaya Caddesi'ndeki evlerine birkaç arkadaşı gelirdi fakat o onlara pek iade-i ziyarette bulunmazdı. İlya ve Maria yaz aylarında Volga bölgesinde seyahat ederlerdi. Fakat tek gittikleri yer birbirlerinin aile üyeleriydi. İlya'nın ailesini görmeye Astrahan'a, Maria'nın akrabalarını ziyaret etmek için ise Stavropol ve Kokuşkino'ya gidilirdi. Böylelikle Ulyanovlar meslek ve aile yaşamlarının belirlediği ortamın dışına pek az çıkmış oluyorlardı. İlya'nın gözle görülür başarılarına rağmen şehir eşrafının kıyısında yer alıyorlardı.

Fakat anlaşılan o ki, münzeviliklerini çok da umursamıyorlardı. Eski Rusya'nın sosyal hiyerarşisinde yükselmekten çok, yeni bir Rusya'nın kurulmasına katkıda bulunmak istiyorlardı. Umutlarını İlya'nın kariyerine ve oğullarıyla kızlarının eğitimine bağlamışlardı. Ulyanovların ardı ardına sekiz çocukları oldu. İlk olarak 1864'te Anna doğdu. İki yıl sonra da Aleksandr. Onları 1870'te Vladimir, 1871'de Olga, 1874'te Dimitri ve 1878'de Maria izledi. Fakat çiftin başka çocukları da oldu. 1868'de doğan Olga ile 1873'te doğan Nikolay bebekken öldüler. Sağlık hizmetlerinin yirminci yüzyılın standartlarına göre çok ilkel olduğu o günlerde bu hiç de alışılmadık bir şey değildi. Fakat ölümler Ulyanovları ailelerini büyütmeye devam etmekten alıkoymadı.

Konuşkan bir insan olmayan İlya, evdeyken sık sık çalışma odasına kapanırdı. Eğitim konusunda konuşurken heyecanlanır ve işi için yaşardı. Başkaları tarafından övülmek için yanıp tutuşmazdı ve iyi çalıştıklarında da başkalarını övme konusunda epey cimriydi. Aslında İlya da Maria da duygularını dışa vurmazlardı. Duygularını göstermeleri için olağanüstü bir şey olması gerekirdi -küçük Olga öldüğünde İlya hıçkıra hıçkıra ağladı.[31] Fakat İlya ve Maria genellikle durgun, sakin insanlardı. Gençken bile orta yaşlı gibiydiler. İlya saçlarının erkenden döküldüğünün farkındaydı ve saçının geri kalanını öne doğru tarayarak bunu gizlemeye çalışıyordu. Fakat bir kültür misyoneri olma tutkusu son derece belirgindi; ve o ve eşi Maria -olağanüstü bir iç huzuru vardı- kültürel aydınlanmaya adanmışlıklarıyla herkesi etkileyen bir çiftti.[32]

İlya'nın Halk Okulları Müfettişliği görevi Simbirsk'teki Streletskaya Caddesi'ndeki çalışma odasının dışında tutabileceği türden bir iş değildi. Öldüğü yıl Simbirsk'te 444 ilkokul ve yirmi binden fazla ilkokul öğrencisi vardı.[33] Yaklaşık on altı bin mil karelik bir alanı dolaşması gerekiyordu ve sık sık haftalarca evden uzakta oluyordu. İlya 1861 Özgürlük Fermanı'ndan sadece sekiz yıl sonra müfettişliğe atanmıştı; ilk yıllarda binaların uygun yerlere ve kurallara uyularak yapılmasına nezaret etmek gibi pedagojik standartların oluşturulmasıyla pek ilgili olmayan bir işi vardı. Bu ise daha fazla inisiyatif gerektiriyordu. Şehirde ve köyde işlerin gereken verimli ve güvenli tarzda yürütülmesini sağlaması gerekiyordu. İlkbahardan sonbahar başına dek İlya bir tarantas ile taşradaki okulları ziyaret ederdi. Tarantas, hiç yayı olmayan, o dönemin konforsuz atlı araçlarından biriydi. Fakat sağlam bir araçtı ve Simbirsk'in köy yolları da ilkeldi. Her halükarda kışın İlya daha rahat ediyordu, çünkü atlı kızakla seyahat edebiliyordu. Mevsim ne olursa olsun, yine de kariyerinin ilk ve orta döneminde yaydığı enerji olağanüstüydü.

Ulyanovlar yaz aylarını Blankların Kokuşkino'daki evinde geçiriyorlardı. Vladimir'in doğumundan önce çocukları Anna ve Aleksandr'la birlikte İlya Ulyanov'un Astrahan'da bulunan akrabalarını ziyaret etmişlerdi. İlya'nın annesi Aleksandra ve ağabeyi hâlâ hayattaydı. Anna Ulyanov onun ve kardeşi Aleksandr'ın şefkatli telaşını hiç unutmadı. Evdeki yaşamından çok farklıydı bu. Yine de annesi Maria bunu onaylamadı. Her ailede olduğu üzere, ebeveynlerinin kendisine ve kızkardeşlerine karşı çok sert davrandığını düşünmesine rağmen çocuklarına karşı duygusal bakımdan katı bir rejim uyguluyordu. Maria Aleksandrovna aynı zamanda Astrahan'daki kayınlarının çocuklarını "fazla şımarttığını" düşünüyordu.[34] Astrahan'a bir daha gidilmedi ve Ulyanovların akraba ziyaretleri de hep Maria Aleksandrovna'nın tarafına yapıldı.[35] Dr. Blank 1870 yılının yaz başında ailenin geri kalanı ile birlikte Kokuşkino'ya getirilen son torunu Vladimir'i gördüğü için memnun oldu. Yaşlı Dr. Blank onlar geldiğinde evde yoktu ve Maria Aleksandrovna'yı görmek için merdivenlerden inmek zorunda kaldı. Maria onu kucağındaki bebeğiyle gururla karşıladı. Babası daha sonra Vladimir'i muayene etti ve sağlığının nasıl olduğunu sordu.[36]

Fakat Vladimir büyükbabasını hiç hatırlamayacaktı, çünkü 17 Haziran'da Dr. Blank aniden öldü. Kokuşkino'daki malikane yaşlı adamın oğullarının ortak mülkiyetine geçti, onlar da malikaneyi yaz aylarında aileleriyle birlikte dinlenecekleri bir yer olarak muhafaza ettiler. Fiziksel çalışma onlara cazip gelmiyordu. Ürün Temmuz'da toplanıyordu ve Kokuşkino'daki köylüler de en fazla o zaman çalışıyorlardı. Çalıştıkları tarlalara yiyecek ve su öğlenleri getiriliyor; akşamları da neşeyle halk şarkıları söyleniyordu. Ulyanovlar bu ortama aşina olmakla birlikte içine girmiyorlardı. Onlar tatildeydiler. Şehir yaşamının gerektirdiği özenden kaçınıyorlardı; fakat kırsal çevrelerini romantikleştirmek de istemiyorlardı. Köy yaşamı onlara göre değildi -kısa süre önce serbest bırakılan serflerin Dr. Blank'a olan güvensizliği de bu duruma tuz biber oluyordu.

Bu sırada İlya Ulyanov toplumda daha da yükselmişti. 1874 Temmuz'unda Simbirsk eyaleti Halk Okulları Müfettişliği'nden müdürlüğe terfi ettirildi. Böylelikle otomatik olarak Dr. Blank olmayı aşıp "devlet konseyi üyesi" ve "Ekselansları" olarak hitap edilme hakkına sahip, miras yoluyla geçen soylu sınıfına yükseldi. İlya ev dışında daha sık ve daha uzun süreler kalmaya başladı, fakat Maria durumu idare etme konusunda ustalaşmıştı. Dönemin diğer orta sınıf aileleri gibi Ulyanovlar da Maria'nın yükünü hafifletmek için bir aşçı tuttular ve dadı Saratova da 1870'den beri çocuklara bakıyordu. Kar küremek ya da odun kesmek gerektiği zaman da işçi tutuluyordu. Ulyanovlar diğer orta sınıf aileler gibi bir aileydi.

İlya ve Maria aynı zamanda II. Aleksandr'ın sadık tebalarıydı ve 1861 Özgürlük Fermanı ile başlatılan reformlara bağlıydılar. 1877-78 Rus-Türk Savaşında İlya bir yurtsever olarak yaralı askerlerin bakımı için gönüllü yardım topladı.[37] Mesleki başarıları için de 1877 Ocak'ında Stanislav Nişanı (Birinci Sınıf) gibi ödüller almanın gururunu yaşadı. İlya ve Maria devlet makamlarına sorun çıkaran kişilerle görüşmekten kaçınırlardı. Fakat bunun bir istisnası vardı. Yıkıcı politik görüşleri nedeniyle Simbirsk'te idari sürgünde bulunan Dr. Aleksandr Kadyan. İdari sürgün cezasından dolayı Kadyan'ın şehir sınırları içerisinde kalması ve polis gözetimi altında bulunması gerekiyordu. İlya ve Maria onunla tanıştılar ve aile doktorları olmasını istediler.

Fakat bu ilişki tamamen tıbbi sınırlar içerisinde kaldı ve Ulyanovlar onunla kamusal konularda konuşmaktan titizlikle kaçındılar. 1860'lı yıllarda İlya ve Maria Rus İmparatorluğu'nda bir dizi resmi reformun yapılacağına inanıyor ve çocuklarının devrimci düşüncelere herhangi bir sempati göstermesini engelliyorlardı.

İmparatorluğa bu kadar sadık bir anne ve baba dünyanın en büyük devrimcisinin gelişimi üzerinde nasıl bu denli büyük bir etkide bulunmuş olabilirdi? Yanıtlaması basit bir soru. Bütün önemli anı anlatımları aynı şeye işaret ediyor. Lenin'in ebeveynleri ve yetişme tarzı onun kişiliğini biçimlendirdi ve İlya ile Maria'nın da bütün çocukları üzerinde derin ve kalıcı bir etkisi oldu. Kararlılıklarıyla onlar için model oluşturdular. Çok çalıştılar ve zihinsel canlılığa büyük değer verdiler. Çocuklara başarılı olma tutkusunu aktardılar. İlya ve Maria, Simbirsk şehir seçkinlerinin hem içinde hem dışındaydılar. O sıralar pek çok yetenekli, eğitimli kişi soylu pozisyonuna yükseldi. Rus İmparatorluğu hareket halindeydi. Büyük ölçekli sosyal değişim hâlâ devam ediyordu. Böyle bir toplumda Ulyanovların tek bir kuşak sürecinde tam bir asimilasyona uğramaları çok tuhaf olurdu. Büyük bir ilerleme kaydettiler, fakat daha "yerlerine varmamışlardı". O sıralar bu geçiş statüsü İlya ve Maria için fazla anlam ifade etmiyordu. Gerilimlerle başa çıkabiliyorlardı.

Çatışmalara sosyal değil ulusal ve etnik faktörler yol açtı. Rus milliyetçileri her zaman Lenin'in ideolojisinin damarlarında pek az Rus kanı dolaşmasına atfedilmesi gerektiğini iddia etmişlerdir. Atalarındaki Yahudi karışımına özellikle dikkat çekilmiştir. Bu tür bir yorum esasen yabancı düşmanıdır. Çünkü etnisite salt biyolojik bir olgu değildir; dil, eğitim ve sosyal ve ekonomik ilişkilerle üretilir ve yeniden üretilir. İlya ve Maria'ya ilişkin önemli olan, Rus gibi düşünmeleri, konuşmaları ve davranmalarıydı -tabii, çocukları da öyleydi. Etnik kökenleri günlük yaşamlarını pek az etkiliyordu.

Hatta Anna İliniçna Dr. Blank'in Yahudi kökenli olduğunu ancak 1897'de, otuz üç yaşındayken öğrendiğini söylemişti. Bu bir İsviçre seyahati sırasında olmuştu. Anna İliniçna yabancı ülkelere seyahat ederken annesinin soyadını kullanırdı[38] ve tanıştığı İsviçreli öğrenciler ona Yahudi olup olmadığını soruyorlardı.

Neredeyse bütün İsviçreli Blankların Yahudi olduğunu öğrendiğinde çok şaşırmıştı. Anna İliniçna özellikle annesine ilişkin soruşturmalar yaptıktan sonra büyükbabaları Dr. Blank'ın Yahudi kökenli olduğunu öğrendi. Anna İliniçna, yıllar sonra, hatta Lenin'in ölümünden bile sonra, bir arkadaşından Dr. Blank'ın ebeveynlerinin bir zamanlar sahip olduğu gümüş ayaklı bir kadehin Yahudi dini bayramlarında kullanıldığını öğrendi.[39] Bu bulgu ne Anna'nın ne de çocuklarının canını sıktı. Fakat bu bilgiyi yaymadılar da. Atalarının tümünün Rus olmadığını zaten biliyorlardı ve muhtemelen Yahudi bileşeni de bu listeye eklediler. Biraz temkinli davranmış da olabilirler. Rus İmparatorluğu'nda antisemitizm yaygındı ve genç Ulyanovların da kendilerini toplumda gereksiz yere başlarına iş açacak bir şekilde tanıtmak için bir sebep yoktu.

Fakat sonraki yıllarda Lenin Rus köklerinin kültürel açıdan karmaşıklığını bir avantaj olarak gördü. Yahudileri özellikle hünerli bir "ırk" (ya da o zaman geleneksel olan Rus tarzıyla dediği gibi *plemya*) olarak görüyor ve ataları içerisinde bir Yahudi karışımı bulunmasından gurur duyuyordu. Kızkardeşi Anna'ya Yahudi aktivistlerin Rus İmparatorluğu'nun güney bölgelerindeki devrimcilerin yarısını oluşturduğunu söyledi. Romancı Maksim Gorki'ye göre, Lenin Yahudileri Ruslara tercih ediyordu: "Zeki insanlar için üzülüyorum. Pek fazla zeki insanımız yok. Ağırlıklı olarak yetenekli bir halkız ama bizde düşünce tembelliği var. Parlak bir Rus hemen her zaman Yahudi ya da Yahudi kanı karışmış bir insandır."[40] Yine de onun ilgisinin ana sebebi bu değildi. Anna İliniçna araştırmalarına başlayana dek Lenin bundan haberdar bile olmayabilirdi. Lenin kendisini öncelikle Rus olarak görüyordu.

Aslında aile üzerinde etkili olmaya devam eden Lenin'in annesinin kökeninin Yahudiden çok Alman tarafıydı. Kocası Ortodoks ibadetlerine katılırken Maria Aleksandrovna yerel Lutheryen kilisede ibadet eder, yılbaşını da evde çam ağacı kurarak Alman usulü kutlamaktan hoşlanırdı[41]; ve Lenin de kendisi ve eşinin konukları arasında çocuklar varsa bu dönemi aynı şekilde geçirirdi.

Ailenin etnik kökeninden kalan tek unsur Alman mevsimsel gelenekleri değildi. Aynı zamanda Alman ve Yahudi kültüründe

güçlü bir yer tutan eğitim ve kamusal yaşamda yükselmek motivasyon oluşturuyordu. Blanklarda bu fazlasıyla vardı ve Rus olmayan bir kökenden gelen ve Rus İmparatorluğu'nda kariyer yapmak isteyen İlya Ulyanov da bu motivasyonu pekiştirdi: Maria da İlya da Rus İmparatorluğu'nun Rus olmayan vatandaşları için eşit muamele istiyorlardı. Bu yönleriyle Rus ulusal kimliği içinde asimile olmayanlara karşı belirgin bir antipati besleyen Rus olmayan kökenlilerin çoğundan ayrılıyorlardı. Bu yüzden İlya Rus olmayanların anadillerinde eğitim almaları gerektiğine inanıyordu. İlya ilkeli olduğu kadar pragmatistti de. Aksi takdirde Çuvaşları kendi yönetimindeki okullara göndermeye ikna etmenin ne kadar zor olacağını biliyordu. Ve bu yüzden Simbirsk eyaletindeki Çuvaş öğrencilerin Rusça değil Çuvaşça eğitim görmesinde ısrar etti. Diğer ulusal ve etnik gruplara yönelik bu duyarlılık Ulyanovların çocuklarına da geçti ve yaşamının sonuna dek Lenin'in zihninde yer tuttu.

Kısacası Ulyanovlar özel türden Ruslardı. Farklı etnik kökenlere sahip olmaları anlamında yeni Ruslardı. Fakat Ruslaşmışlardı. Maria Aleksandrovna Alman kökeninin izlerini göstermesine rağmen büyük ölçüde Rus kimliği içinde asimile olmuştu. İlya Nikolayeviç de kendi geçmişini bir kenara bırakmıştı. Hem İlya hem de Maria farklı bir ulusal çoğunluğun bulunduğu bir toplumun ortasında kariyer yapan insanlar arasında pek az bulunan bir hırsa sahipti. Volga kıyısında Ruslar arasında yaşayan Ulyanovlar biraz ilk kuşak göçmenlere benziyorlardı. Korkunç bir başarı tutkuları vardı ve bu tutku çocuklarına geçiyordu. Dahası, kendilerini özdeşleştirdikleri Rus kültürünün muhtelif yönleri konusunda seçiciydiler. "Eski Rusya"nın -köylülerin, köy geleneklerinin, sarhoşluğun, cehaletin, keyfi yönetimin, sosyal itaatin ve miras yoluyla geçen ayrıcalıkların- onlar için hiçbir çekiciliği yoktu. İlya ve Maria bu köhnemiş geleneklerden kurtulmak istiyorlardı. Moderniteye inanıyor ve Rusya'nın Batı ülkelerine daha fazla benzemesini istiyorlardı. 1860 reformlarının toplumu dönüştürmesini bekliyorlardı. Ulyanovlar, İlerleme, Aydınlanma, Düzen, Temizlik, İtaat, Hiyerarşi ve Titizliğe inanıyorlardı.

Bu yüzden de çağdaş Rusya'da Avrupa ile teması vurgulayan akımlar onları çekiyordu. Bütün "ilerici" insanlar Fransızca ve Almanca öğrenmek istiyordu. Diğer soylular gibi Ulyanovlar da

zaman zaman Rusçadan Fransızcaya kayıyorlardı;[42] fakat belki de bu tür Rusların önceki kuşaklarının aksine sadece hizmetçiler ne dediklerini anlamasın diye. Fakat dil konusunda hatırı sayılır bir yetenekleri vardı. Müzik yetenekleri de. Simbirsk'te öyle her aile Richard Wagner'in operalarına meraklı değildi.[43] Dahası Ulyanovlar Avrupa'daki son sanatsal, felsefi ve bilimsel gelişmelere ilişkin haberleri takip ediyorlardı. İlya ve Maria Ulyanov "kültürlü" Ruslardı; onlar yurtseverdi. "Modern", "Avrupalı", "batılı" ve "aydınlanmış" bir toplum kurmak istiyorlardı. Lenin de ebeveynlerinin oğluydu.

2

SİMBİRSK'TEKİ ÇOCUKLUK

1870-1885

Peki Volodya nasıl bir çocuktu? Yakın zamana dek bu soruya net yanıt verebileceğimiz pek az bilgi vardı. Sorun anıların bulunmaması da değildi. Aksine: Volodya'nın ailesinden geride çok anı kalmıştı ve kızkardeşleri Anna ve Maria da sürekli onunla ilgili bir şeyler yazmışlardı. Fakat sadece 1924'teki ölümünden sonraki ilk bir iki yıl içinde yayınlanan materyallerde onunla ilgili ılımlı eleştiriler açısından açık davranılmıştır. Sansür hemen Lenin kültünün imdadına yetişti ve anılar basılmadan önce merkezi parti önderliği tarafından sıkı sıkıya gözden geçirildi. Orijinal taslakları ise ancak şimdi okuyabiliyoruz. Bu malzemeden enerjik, zeki ve sevimli fakat aynı zamanda mağrur ve her zaman da nazik olmayan küçük bir erkek çocuğunun portresi çıkıyor.

Volodya'nın altı yaş büyük ablası Anna onun bebekken kendisi üzerinde bıraktığı izlenimi şöyle anlatıyordu:[1]

> Ailenin üçüncü çocuğuydu ve çok gürültücüydü -mutlu küçük ela gözleri olan, huysuz ve çok yaygaracı bir çocuk. Ondan bir buçuk yaş daha küçük olan kızkardeşi Olya [yani Olga] hemen hemen aynı zamanda yürümeye başladı. Olya çok erken ve etrafındakiler hiç farketmeden yürümeye başladı. Volodya ise yürümeyi geç öğrendi ve eğer kızkardeşi sessizce devrilip (ya da dadılarının dediği gibi "ayağını sürtüp") ve ellerini yere bastırarak tek başına ayağa kalkarken, o mutlaka başını çarpıyor ve evin her tarafından duyulan umutsuz bir uğultu çıkarıyordu.

Ev ahşap olduğundan yankı yapıyor ve küçük oğlan başını halıya -hatta döşemeye- vurup dururken zemin çınlıyordu. Annesi Ma-

ria Aleksandrovna onun zihinsel engelli olmasından korkuyordu. Onu doğurtan ebe şöyle diyordu: "Ya çok zeki olacak ya da çok aptal." O zaman bu Maria Aleksandrovna'yı kaygılandırıyordu ve daha sonraları küçük Volodya için ne kadar korktuğunu hatırlıyordu.[2]

Aile onun başını neden çarptığı konusunda ancak tahminde bulunabiliyor ve fiziksel yapısı ile ilgili olduğu sonucuna varıyordu. Volodya'nın bebekken kısa, zayıf bacakları ve kocaman bir kafası vardı. Muhtemelen başı büyük olduğundan sık sık düşüyordu. Düşünce kalkabilmek için sağa sola sallandığını ve başını huzursuzluktan çarptığını düşünüyorlardı.[3]

Fakat bu, yürümeyi öğrendiği zaman bile neden o kadar gürültücü olduğunu açıklamıyordu. Patırtı yapmaktan vazgeçmiyordu ve Anna'ya göre çocukken hep gürültücüydü ve sürekli bir şeyler isterdi.[4] Ulyanov ailesinin diğer çocuklarından daha muzurdu. Ebeveynleri ona doğum gününde kağıt hamurundan yapılmış küçük bir at verdiklerinde içgüdüsel olarak oyuncağı yere sürttü ve ayaklarını büküp kopardı. Anna onu kapının arkasına saklandığı sırada izledi. Volodya birkaç dakika sonra at yanında parçalanmış halde bulunduğunda son derece mutluydu. Dahası, Volodya erkek ve kızkardeşlerine karşı her zaman nazik de değildi. Üç yaşındayken ağabeyi Saşa'nın halıya özenle serdiği tiyatro posterleri koleksiyonunun üzerinde tepinmiş, annesi onu kaldırmadan çoğunu yok etmişti. Birkaç yıl sonra Anna'nın en sevdiği cetveli kapıp çat diye ikiye ayırdı.[5] O sıralar düzene önem veren ailesi için ciddi bir şey yaptığını farkedebilecek yaştaydı. Davranışı kötücüldü ve ailenin geri kalanı bundan hoşlanmıyordu.

Fakat aynı zamanda çok sevimliydi ve dadısı Varvara Sarbatova onu hep affederdi. Volodya kötü bir şey yaptığında hemen itiraf ederdi. Bu da annesini en azından bir nebze rahatlatıyordu: "Neyse ki hiçbir şeyi gizli gizli yapmıyor."[6] Volodya sekiz yaşındayken annesinin haklı olduğunu gösterdi. O zaman kızkardeşi Anna ve ağabeyi Aleksandr'la birlikte çarklı vapurla Kazan'daki Anna Veretennikova'ya (kızlık soyadı Blank) gitmesine izin verilmişti. Bu onun için büyük bir olaydı ve Simbirsk rıhtımında annesine el sallayıp hoşçakal derken gözyaşlarını zor tutuyordu. Kazan'da kuzen Veretennikovlarla çok iyi vakit geçirdi ve eşek

şakaları yapmaya alıştı. Ne yazık ki bu arada bir cam vazoyu da kırdı. Anna Teyze gürültüyü duydu, odaya koştu ve olayla ilgili herkesi sorguya çekti. Fakat Volodya sesini çıkarmadı ve yaptığını itiraf etmedi. Bu olaydan üç ay sonra Simbirsk'e döndüğünde annesi onu gece geç saatte yastığına gömülmüş hıçkırarak ağlarken buldu. Volodya'nın üst kattaki odasına çıktığında annesine ağzından şunlar döküldü: "Anya [Anna'cık] Teyzeyi kandırdım. Vazoyu ben kırmıştım ama ben kırmadım dedim."[7]

Volodya, orta boylu, kıvırcık, ergenlik çağında kızıllaşan, açık kumral saçlı tıknaz bir çocuktu. Bacakları hâlâ kısa ve kafası orantısızca büyüktü. Sağlığı genel olarak iyi olmasına rağmen sol gözünü kısmasından endişeleniliyordu. Annesi onu Kazan'daki göz doktoru Profesör Adamyuk'a götürdüğünde, doktor onlara kusurun düzeltilemeyeceğini ve sadece sağ gözüyle idare etmek zorunda kalacağını söyledi.[8] Lenin, yaşamının son yıllarında, 1922'de kendisine yanlış teşhis konulduğunu öğrendi. Aslında sol gözü hafif miyoptu[9] ve Adamyuk'un kendisine gözlük vermemesi insanlarla konuşurken gözlerini açarak bakma alışkanlığına -ünlü bir politikacı olduğunda bu çok dikkat çekiyordu- yol açmıştı. Erkek ve kızkardeşlerinin ise daha ciddi sorunları vardı. Saşa mide iltihabından dolayı çok hasta olduğunda Maria Aleksandrovna oturma odasının köşesindeki ikonun önünde diz çöküp kızı Anna'yı çağırarak şöyle demişti: "Saşa için dua et."[10] Saşa iyileşti fakat Volodya dahil diğer Ulyanovlar da midelerinden hasta oldular. Anlaşılan ailede muhtemelen Blank tarafından gelme genetik bir yatkınlık vardı.

Fakat çoğu zaman formda, hareketli ve hayat doluydular. Çocuklar bol bol egzersiz yapmaya teşvik ediliyordu. Babaları İlya Nikolayeviç şehrin kuzeyinde Volga nehrinin kıyısındaki burun boyunca onlarla yürüyüşlere çıkıyordu. Aynı zamanda ailenin yakındaki plajlarda yüzmesi için sezonluk bilet alıyordu.[11] Fakat çocuklar asıl olarak ev dışında kendi başlarında oynamaya bırakılıyordu. En büyükleriyle en küçükleri -Anna ve Maria- arasında on dört yaş vardı. Yani küçük çocuklar büyüklerine neredeyse yetişkin gibi davranıyorlardı. Fakat Volodya farklıydı. Bazan o ve küçük çocuklar Saşa ve Anna'ya bırakılıyordu. Onlar da ebeveynlerinin koyduğu kurallara riayet edip uyguluyorlardı. Volodya Saşa'yı seviyor ve hayranlık duyuyordu, fakat yine de ku-

ralları çiğneme fırsatını kaçırmıyordu. Arada bir salona çamurlu lastikleriyle giriyordu. Yerler ve halı kirleniyor ve Anna ile Saşa korkuya kapılıyorlardı. Bu tür maskaralıkları onu erkek ve kızkardeşlerinden ayırıyordu.[12]

Çocuklar yakınlıklarına göre çiftler oluşturuyorlardı. İki en büyük çocuk, Saşa ve Anna birlikteydiler; sonra gürültücü ikili Volodya'yla Olga geliyordu ve üçüncü ikili de Dimitri ve Maria'ydı. Saşa ve Anna'nın yakınlığı ergenlik dönemi boyunca devam etti; St. Petersburg'da öğrenciyken de birbirlerini sık sık gördüler. Volodya ve Olga da oyun arkadaşlığından hoşnuttular; kimse onların bozuştuğunu hatırlamıyordu. Aralarının iyi olması muhtemelen en azından kısmen, uyumlu bir kişiliği olan Olga'nın Volodya'nın söylediklerini yapmasından ileri geliyordu ve ablaları Anna'nın hatırladığına göre "Volodya komuta etmeyi [*komandovat*] seviyordu."[13] Volodya ve Olga büyük bahçede yarışıyor ve İlya Nikolayeviç'in ailenin Simbirsk'teki bir gezici sirke gitmesinden sonra satın aldığı trapezin üzerinde oynuyorlardı. Volodya ile Olga uslu durdukları günlerde kroket (krikete benzeyen bir açık hava oyunu -Çev.) oynamaya gidebiliyordu. Fakat her zaman biraz boş laf da vardı. Annelerinin arkadaşı Gertruda Nazareva şöyle yazacaktı: "Bütün gün Olga'yı şarkı söylerken, hoplarken, etrafta dönenirken ya da Volodya'yla oynarken görebilirdiniz. Volodya ise sanırım annesine ve ablasına diğerlerinden daha fazla sorun çıkarıyordu."[14]

Ama tabii ki o hiç de bir suçlu çocuk değil, yalnızca fevkalade düzenli bir ailenin en haşarı çocuğuydu. Ceza vermenin nadiren gerekli olduğuna inanılırdı. İlya Nikolayeviç sert mizaçlıydı ve oğullarıyla kızları da Simbirsk taşrasında uzun iş seyahatlerine çıktığı zaman bile onun bir şeyi onaylamamasından korkarlardı. Bu gibi zamanlarda Maria Aleksandrovna yaramazlık yapan çocuklarını İlya Nikolayeviç'in çalışma odasındaki sandalyede oturmaya göndererek cezalandırırdı. Orası ailede "siyah sandalye" olarak bilinirdi. Aile bir keresinde yaramazlık yapan Volodya'nın sandalyeye gönderilişini ve annesinin onu saatlerce orada oturtmasını hiç unutmadı. Volodya, ne kadar yaramaz olsa da annesi çalışma odasına gelene kadar sandalyeden inip ses çıkarmaya cesaret edemedi.[15]

Ve hayat böyle devam etti. Çocukların sayısı artınca ebeveyn Ulyanovlar daha büyük bir ev aramak zorunda kaldılar ve 1878 yazında İlya İl Halk Okulları Müdürlüğü'ne atanınca Moskova Caddesi 48 numaraya taşındılar. Burası Volodya'nın Simbirsk'teki evleri olarak hatırladığı yerdi. Moskova Caddesi şehir merkezine yakındı ve Simbirsk ordu garnizon komutanının resmi ikametgahının bulunduğu yer olduğu için geniş ve en prestijli caddelerden biriydi. (Buna rağmen caddenin kaldırımı yoktu ve yayaların yağmurlu havalarda çamurlu suya batmamak için tahtadan yapılmış çamur paletinden yürümeleri gerekiyordu.) Ortodoks Katedrali, Simbirsk Klasik Lisesi ve Karamzin Halk Kütüphanesi de yakınlardaydı. Evin yeri bütün aile için uygundu, Maria Aleksandrovna da birkaç bina ilerdeki Lutheryen kilisesine gidebiliyordu. Fakat Ulyanovlar için asıl önemli olan evin kendisiydi. İlya'nın zemin katta büyük bir çalışma odası vardı; Maria'nın da kendi odası vardı. Alt katta beş büyük oda ve bir mutfak bulunuyordu ve birinci kattaki çocuk odaları da epeyce ferahtı. Bahçe büyüktü; çimenlik alan büyük ağaçlarla doluydu ve aile ihtiyaçları olan meyve ve sebzeleri yetiştirmek üzere bir bahçıvan tuttu. Diğer bütün orta sınıf meslek sahibi aileler gibi Ulyanovların da hizmetçileri vardı.

Yeni evlerine yerleştiklerinde etraftakiler tarafından "güzel aile" diye tanındılar. İlya eğitim idaresindeki başarılarından dolayı takdir ediliyor ve Maria da müzik ve dil alanındaki becerilerinden ötürü saygı görüyordu. İstisnasız bütün çocuklar okulda başarılıydı ve evlerinde ve şehirde iyi halleriyle tanınıyorlardı. Hiçbirinin parkların çiçek ekili tarafında gezinmemesi herkesi şaşırtıyordu. Çiçek ya da sebzelere basmaz, ağaç dallarını kırmazlardı. Ulyanov ailesinin hiçbir çocuğunun, yaramaz Volodya'nın bile dışarda kötü davranmaması onur meselesiydi. Böyle bir olay olsa herkesin ağzına düşerdi. Örneğin komşular kışın Ulyanov çocuklarının da Simbirsk'teki diğer bütün ailelerin çocukları gibi hasırdan çitin üzerinden yoldan geçenlere kartopu atmasına şaşırmışlardı.[16]

Çocuklar diğer kız ve oğlan çocuklarından ayrı tutulmazlardı, çünkü İlya Nikolayeviç ve Maria Aleksandrovna gelirlerini evlerine kiracı alarak tamamlıyorlardı. Bunlardan biri de asma kattaki odayı tutan Persiyanov ailesiydi.[17] Vyaçeslav Persiyanov

okula Vladimir Ulyanov'la aynı yıl gitti. Annesi ölünce babası Ulyanovlardan oğlunun okula giderken yanlarında kalmasını rica eden Nikolay Nefedev de öyle. Bu rica kabul edildi ve çocuk için bahçenin köşesinde banyodan bozma bir yer bulundu.[18] Vladimir, Nikolay Nefedev'le çok oynardı. Fakat genellikle Ulyanov çocukları en yakın arkadaşlarını aile içinde ararlardı. Çocuklar kendi başlarına idare edecek şekilde yetiştirilmişti ve hepsi de bir diğerinin çabalarını desteklerdi. Belki de aile içindeki bağların sıkılığı çocukların aile dışında yakın ilişkiler kurmasını zorlaştırıyordu. Altı çocuktan sadece dördü yetişkinliğe erişebildi. Bunlardan Maria hiç evlenmedi ve bakire olduğu anlaşılıyor ve Anna da Dimitri de ancak yirmili yaşlarının sonlarında evlendiler; Ulyanov evini terketmek için kimsenin acelesi yoktu. Vladimir, yirmili yaşlarında evlendi, fakat bunun sebebi muhtemelen tutkulu bir aşk değildi.

Fakat aile yaşamının istikrarlı sıcaklığı Vladimir'in kız ve erkek kardeşlerine karşı anti sosyal olmasını engellemedi. Karakterinde her zaman bir muzurluk vardı. Bu yüzden küçük erkek kardeşi Dimitri ile iyi geçinmesine rağmen zaman zaman onu fena halde alaya alırdı. Vladimir, Dimitri'nin "emretmek" için ağlayabildiğini söylerdi. Dimitri bunu inkar ederdi, fakat Vladimir'in onunla uğraşmaya devam etmesiyle gözyaşlarına boğulurdu. Sonra da Vladimir, Dimitri'nin gerçekten emretmek için ağladığını ilan ederdi.[19]

Bu davranışlar ebeveynlerini ve büyük çocukları, özellikle de Aleksandr'ı rahatsız ediyordu. Yine de onlar tarafından seviliyordu ve hatalarının erdemlerinden fazla olduğu düşünülmüyordu ve kızkardeşi Olga da onun asla kötü bir şey yapmayacağına inanmaya devam ediyordu. Eğitimdeki başarıları aile için gurur kaynağıydı. Simbirsk'teki en iyi okullar erkekler için Klasik Lise ve kızlar için de Marinskaya Lisesi'ydi. Giriş sınavı zorunluydu ve ancak çok yetenekli öğrenciler okula girebiliyordu. Ulyanov ailesinin çocukları zekiydiler ve sınava hazırlanmışlardı ve babalarının eğitim sistemindeki mevkii sayesinde yılda her biri için düzenli olarak otuz ruble ödenmesinden muaf tutuldular. Maria Aleksandrovna onları sınava hazırlamak için uğraşmıştı. Sırayla her çocuğu alıp okumayı öğretmek için en yeni ses yöntemini ve bilgi kartları kullanmıştı.[20] Çoğu İlya Nikolayeviç'in eğittiği

genç öğretmenlerden olmak üzere yarı zamanlı öğretmenler de tutuldu. Ulyanovlara, Vasili Kalaşnikov, İvan Nikolayev ve Vera Pruşkeviç gibi birçok öğretmen geldi.[21] Ebeveynlerin başarı beklentisi yüksekti ve çocuklar okuma yazma ve hesap yapmaya ne kadar erken başlarlarsa eğitim hayatında o kadar başarılı olacakları düşünülüyordu.

En büyük çocuk olan Anna ebeveynlerinin beklenti baskısından kurtulmak istiyordu:[22]

> Bir yıl sonra gözyaşları içinde annemden beni liseden alması için yalvarır oldum. Evde daha başarılı olacağıma dair yemin billah ediyordum ve zaman zaman da okuldan kaçıp büyük bir coşkuyla evde çalışmak için izin koparıyordum ondan. Babamın bunu bir tembellik belirtisi olarak görebileceğini hissederek acı çekiyordum. Bunun adil olmadığını hissediyordum, fakat derdimi iyi anlatamıyor ve babamla bu konuda konuşmaya cesaret edemiyordum.

Anna zeki bir kız olduğundan kendi yaşına göre bir üst sınıfa geçirildi. Fakat ev ödevleriyle başa çıkamadı ve baş ağrıları ve uykusuzlukla fena halde başı dertteydi.

Bunların hiçbirinden babasına söz etmeye cesaret edemeyen Anna, annesinden babasıyla konuşup evde tek başına ders çalışması için izin almasını istedi. Fakat babası aman dinlemedi.[23] Anna babasını duyarsızlığından dolayı suçlayamayacak kadar itaatkardı; aksine, "sinirli, kaprisli" bir kız olduğu için kendisini suçladı.[24] Fakat yine de bir güceniklik duygusu kaldı içinde. Babasının başarılı çocuklarına karşı biraz daha anlayışlı olabileceğini düşünüyordu. İlya Nikolayeviç kompozisyonlarını beğendiğinde Anna'ya değil annesine söylerdi. Kısacası, Simbirsk'in önde gelen eğitimcisi kötü bir psikologdu. Anna arada bir övülmekte yanlış bir şey olmadığı sonucuna varıyordu.[25] Tam da beklenebileceği gibi, okul hayatı boyunca sınavlarda panikleme eğilimiyle yetişti. Küçüğü Maria da aynı durumdaydı. İkisi de zeki ve azimli kızlardı ama Maria ilk yetişkinlik yıllarını kurslara başlayıp başlayıp bırakarak geçirdi. Anna'nın, ikisinin de genç olarak fazla baskı altında tutuldukları ve erkek kardeşleri Aleksandr'la Vladimir'in doğallığında sahip olduğu özgüveni elde edemedikleri konusunda kuşkusu yoktu.

Vladimir muhakkak ki zeki ve özgüvenliydi. Ardarda gelen özel eğitmenlerle iki yıl boyunca ders çalıştı ve 1879 yazında dokuz yaşındayken Simbirsk Klasik Lisesi'nde bir dizi sınava girdi. Sonbaharda birinci sınıfa başladı, sınıfta otuz oğlan çocuğu vardı.[26] Yukarı kalkık askeri yakalı ve dokuz pirinç düğmeli lacivert tuniğiyle diğer öğrenciler gibiydi. Ulyanov ailesinin okula giren ikinci çocuğuydu: Aleksandr halen orada okuyordu ve döneminin en iyi öğrencisiydi.

Vladimir Ulyanov'un aldığı eğitimin türü fazla ilgi çekmemiştir. Fakat eğitimi onun ilerki gelişimi açısından çok önemlidir. 1871'de Halk Aydınlanması Bakanlığı bütün Rus liseleri için yönetmelikler çıkarmıştı. Müfredat ve program St. Petersburg'da belirlenmişti. Bütün çocukların kabaca da olsa eşit fırsata sahip olarak okula başlayıp eğitimlerini tamamlamaları için bir hazırlık sınıfı oluşturuldu. Daha sonra, dokuz yaşından itibaren her erkek çocuğunun sekiz yıllık okula gitmesi gerekiyordu. Hazırlık sınıfında çağdaş eğitim esasları üzerinde duruluyordu. Haftada yirmi iki saatin altısı Rus diline, altısı el yazısına, altısı matematik ve fene ve dördü de dine ayrılmıştı. Diğer konular çocukların ilk tam lise yılına başladıkları zaman müfredata giriyordu. Yirmi sekiz saatlik birinci sınıf ders programında sekiz saat Latince, beş saat matematik ve fizik, dörder saat Rusça ve Fransızca, üç saat el yazısı, ikişer saat de coğrafya ve din vardı. Almanca ikinci sınıfta, tarih ve eski Yunanca üçüncü sınıfta başlıyordu. El yazısı birinci sınıftan, coğrafya da dördüncü sınıftan itibaren son buluyordu. Bu ders dengesi sekizinci ve son yıla kadar büyük ölçüde sürdürülüyordu.[27]

Altıncıyla sekizinci sınıflar arasında ders programının yarısını Latince ve Yunanca oluşturuyordu. Halk Aydınlanması Bakanlığı, klasik eserlerin inanç, doğruluk, dayanıklılık ve cesaret ideallerini barındırdığını düşünüyordu; eski yazarların Romanov hanedanının çıkarlarına sadakati yükselttiğine inanılıyordu. Avrupa'nın geri kalanında olduğu gibi, öğrencilerin Homeros, Herodot, Thusidid, Ksenofon, Livy, Horace ve Çiçero'yu çevirmesi esas alınıyordu. Entelektüel ilgi teşvik edilmiyordu. Yazarların Rusçaya tam olarak çevrilmesi zorunluydu ve üst sınıflarda Yunan ve Latin heksametrelerini (altı ayaklı dize -Çev.) Rusçaya çevirmeleri öğretiliyordu.

Rus edebiyatı pek az okunuyordu; ülkenin hemen bütün büyük şair ve romancıları -Puşkin, Lermontov, Gogol, Turgenyev, Lev Tolstoy ve Dostoyevski- mevcut siyasal sistemi yıkıcı düşünceleri besledikleri gerekçesiyle devlet sansürü tarafından baskı altında tutuluyordu. Fakat Rus edebi mirası tümüyle yok sayılmıyordu. Halk Aydınlanması Bakanlığı tarafından ayrılan sınırlı zamanda öğrencilerin pek çok şiiri tam olarak ezberlemesi isteniyordu. Seçilen şairler arasında Krilov, Jukovski ve Koltsov gibi siyasi olarak "güvenilir" kişilerin yanı sıra Puşkin ve Lermontov bile vardı. Sanatın desteklenmesi, okul öğretmenleri için yurtsever gurur ve monarşiye bağlılığın telkin edilmesinden daha az önemliydi. Çok sayıda şiir ezberlemek zorunlu tutuluyor ve yıl sonunda sınav yapılıyordu. Bu uzun bir listeydi. Vladimir Ulyanov'la okul arkadaşları lisedeyken dördüncü sınıftan beşe geçmek için Krilov'un kırkbeş fablıyla otuz bir Puşkin şiirinin de içinde bulunduğu yüzden fazla şiiri ezberlemek zorundaydılar. Sınıfın ancak yarısının yıl sonunda sözlü sınavdan geçip beşinci sınıfa devam edebildiğini söylemek abartılı olmaz. Vladimir de başarılı öğrencilerden biriydi.[28]

Öğrenciler Fransızca ve Almanca dersi almalarına rağmen hükümet bu derslerin devrimci düşünceleri tetikleme ihtimalini yok etmek istiyordu. Gramer edebiyatın önünde tutuluyordu. Hiçbir Rus lisesinde Voltaire, Rousseau veya Goethe öğretilmiyordu ve Müdür Fedor Kerenski -tarihin garip bir cilvesiyle, 1917'de Lenin ve Bolşeviklerin devirdiği Geçici Hükümetin başbakanı olacak olan Aleksandr Kerenski'nin babası- onaylanmayan edebiyat eserlerini ödünç alma ihtimallerinden dolayı öğrencilerin Karamzin Halk Kütüphanesi'ne gitmesini yasakladı. Kerenski, hükümetin genelgelerini uyguluyordu. Halk Aydınlanması Bakanlığı lise öğrencilerini çağdaş dünyadan izole etmek için fizik, kimya ve biyolojiye müfredatta en alt düzeyde yer veriyordu (ve dünyaca ünlü kimyacı Mendeleyev'in eserleri de kütüphanelerden çıkarıldı). Hükümet lise öğrencilerinin düzenli olarak Rus Ortodoks Kilisesi'nde ibadet etmesini de şart koşuyordu. Disiplin katı bir şekilde uygulanıyordu. Fedor Kerenski de döneminin diğer müdürleri gibi dayak atıyor, ceza veriyor, aşırı ev ödevi veriyor, ahlak nutukları çekiyor ve çarlığın bütün okullarında olduğu gibi öğretmenler öğrencileri suç işleyen arkadaşlarını ispiyonlamaya teşvik ediyordu.[29]

Çoğu öğrenci bu eğitimi çekilmez buluyordu. Disiplin iğrenç ve bazan da acımasızca uygulanıyor, çok fazla ödev veriliyordu, müfredat ise günlük yaşamdan kopuktu. En ağırından disiplin cezaları almamış olsa da, Vladimir'in okuldaki deneyiminin bilincinde hiçbir kötü iz bırakmadığı düşünülemez. Devlet Simbirsk Klasik Lisesi'nde her şeye didiklercesine müdahale ediyordu ve hemen her zeki çocuk, okullar bu bürokratik tarzda yönetiliyorsa diğer devlet kurumlarının da aynı olduğu sonucunu çıkarabilirdi. Vladimir de evdeki çalışması ile okuldaki sistem arasındaki zıtlığı farketmiş olmalıdır. Vladimir'in annesinin nezareti altında ders çalışması daha zevkliydi; pek çok sınıf arkadaşının aşırı baskı nedeniyle liseyi bırakması ona en azından her şeyin iyi gitmediğine dair bir ilk fikir vermiş olmalıdır kesinlikle.[30] Fakat ağabeyi Saşa'dan farklı olarak Vladimir isyan etmedi. Bir tek yetersiz Fransız öğretmen Adolf Por'u taklit ederken yakalandığı zaman başı derde girdi.[31] Fakat babası ona bir daha asla çizmeyi aşmamaya söz verdirdi ve Vladimir de itaatkar mizacına geri döndü.

Fakat genel gidişatı olumluydu ve derslerinde olağanüstü ilerleme kaydetti. Müdür Kerenski bu ergenden memnundu ve karnesinde ona sadece 5 değil 5+ veriyordu; o kadar etkilenmişti ki, Anna İliniçna'nın anlatımına göre "başkaları yapsa kolay kolay affetmeyeceği yaramazlıklarını affediyordu." Anna şunları da belirtiyordu: "Elbette ki bunda İlya Nikolayeviç ve bütün aileye karşı olumlu tavrının da etkisi vardı."[32] Vladimir'le ilgili kuşkulu konuşan tek kişi, derslerinde çok kolay başarılı olduğu için ders çalışmaya ihtiyaç hissetmeyeceğinden endişelenen babası İlya Nikolayeviç'ti.

Vladimir'in itaatkarlığında şaşılacak bir şey yoktur -ve bunun nedeni sadece ebeveynlerinin beklentilerinin üzerindeki basıncı değildir. Liseler, imparatorluk devlet ve toplumunun üst basamaklarına geçiş yoluydu. Vladimir Ulyanov da reşit olur olmaz soylu statüsüne erişecekti. Fakat Ulyanovlar bile fırsatlarını artırmak zorundaydılar ve kaliteli bir eğitim de bunu getirecekti. Annesi ve öğretmenleriyle daha önceden ders çalışması sayesinde müfredatı zaten biliyordu. Sıkı ders çalışmaya alışkındı. Hemen sınıfının en başarılı öğrencisi oldu. Yıllık karnelerinde bütün derslerinden tam not aldı. Bir tek mantık hariç hiç bundan aşağı inmedi. Kuşkusuz Simbirsk İli Halk Okulları Müdürü'nün

oğlu olması da bunda etkili olmuştur. Kişisel ilişkilerin herkesin kariyerinde büyük rol oynadığı bir ortamda pek az öğretmen İlya Ulyanov'un canını sıkmak isterdi. Fakat Müdür Kerenski'nin kurgusal bir karne yazması gerekmiyordu. Vladimir Ulyanov da ağabeyi Aleksandr gibi gerçekten zeki bir öğrenciydi. Vladimir için okulda çok çalışmak doğal bir şeydi. Çalışmak bir aile göreviydi ve görevi yerine getirmek de bir zevkti.

Ders dışında genellikle ketumdu fakat alaycılığıyla tanınırdı ve bir keresinde bir öğrenci kalemlerini kırınca Vladimir onu yakasından yakalayıp durdurdu.[34] Kendisi sorun çıkaran biri olmayan Vladimir, sorun çıktığında hemen fiziksel karşılık verirdi. Kimse Vladimir'e uzun süre dayılanmadı. Güçlü ve kısa boylu ama sağlam yapılıydı ve diğerleri dersi anlamadıklarında bildiklerini paylaşmamasından ona zarar gelmezdi. Fakat lisede hiç yakın arkadaşı yoktu.[35] Vladimir durmadan ders çalışıyor, insanlara karışmıyor ve yalnız bırakılmak istiyordu. Yalnızlığı seven biriydi.

Bu arada eğitimi sayesinde kelimelerin gerçek anlamlarına ilgi duymaya başladı; Latince fiilleri ekine köküne ayırarak ve Yunancadaki bir kısa bir uzun heceleri çözümleyerek geçen yıllar, üzerinde iz bıraktı. Yazar ve devrimci Lenin'in titizliği, Karl Marx ve Friedrich Engels'e olduğu kadar Atina ve Roma'nın edebi mirasına da çok şey borçludur. O kadar ki, muhatabının argümanlarının duvarında çatlak açmayı hatip Demostenes ve Çiçero'dan öğrenmiş olabilir -ve belki de Homeros'un epik şiirindeki kahramanlık hikayeleri ve Ksenofon ve Livy'nin düzyazıları liderin birey olarak potansiyel rolüne değer vermeye yöneltmiştir. Tarihçi Herodot ve Tusidid'i ayrıntılı olarak inceleyen hiç kimse onların olayların yüzeyinden başlayıp temeldeki gizli nedenlerine inme konusundaki ısrarlarından etkilenmemezlik edemez. Fakat bütün bunlar spekülasyondur eninde sonunda. Vladimir Ulyanov, yaşamının ilk yıllarına ilişkin pek bir şey anlatmazdı. Klasiklere yaklaşımı konusunda bildiğimiz pek az şeyin kaynağı da akrabalarıdır. Örneğin kız kardeşi Anna Vladimir'in Latinceye karşı kendisine -ki Anna, ondan altı yaş büyüktü- gramerin daha zor unsurları konusunda yardım edecek kadar düşkün olduğunu yazıyordu.[36]

Lenin bu yüzden yaşamı boyunca antik yazarlardan cümleleri alıntıladı, hem de okuyucuları kendisi kadar eğitimli olmamasına rağmen. Burada gösterişçilikten eser yoktu; çağdaş Avrupa'daki eski klasikçilerin içgüdüsel tavrıydı bu. Sonraki yıllarda ise ne Latinceye ne de Yunancaya vakit bulabildi. Fakat 1914'te birdenbire, Büyük Savaş'ın patlak vermesiyle birlikte felsefe çalışmalarını tazeleme ve (göreceğimiz üzere) Aristoteles'i okuduğu yazarlar arasına katma zorunluluğu duydu.

Fakat lise eğitiminin öğrenciler için yapamadığı da yaptığı kadar önemliydi. Eğitim, öğrencilerin dikkatini ağır toplumsal sorunlardan uzak tutmak isterken, resmi makamların hoşlanmadığı düşüncelerin dolacağı bir boşluk bırakıyordu. Öğrencilerin kapsamlı bir beşeri bilimler eğitiminden uzak tutulması, onların devletin hazzetmediği felsefi akımların çekim etkisine kapılmasına neden oluyordu. Müdür Kerenski öğrencilerin halk kütüphanelerinden yararlanmak için kendisinden izin almalarını zorunlu tutarak neleri okuyacaklarını belirliyordu. Fakat bu çaba tam tersi sonuçlar verdi. Müfredatın içeriğine tepki duyan zeki erkek ve kız öğrenciler, resmen onaylanan kavramlara zıt her önermeyi değerli bulup içsel olarak yöneliyorlardı. Gerçek, çarın düşündüğünün tam tersi olmalıydı. Bir keresinde İlya Nikolayeviç müdürü desteklemeyi reddetti; lise müfredatını her zaman fazlasıyla dar bulmuştu ve çocuklarını liseye esas olarak üniversiteye giriş yolu olduğu için göndermişti. Açıkça yıkıcı şeyleri okumalarına göz yummamasına rağmen oğlu Aleksandr'ın ağır konuları ele alan *Tarih Gazetesi*ne abone olmasına izin verdi.[37]

İlya Nikolayeviç'in kendisi de pedagojideki son tartışmaları izlemekle kalmazdı, aynı zamanda çalışma odasında her konuda kitabın bulunduğu büyük bir kütüphanesi vardı. O ve Maria Aleksandrovna, bütün iyi eğitim görmüş Ruslar gibi çağdaş edebiyatın büyük eserlerini takip ediyorlardı ve Maria Aleksandrovna özellikle Lord Byron tarzında yazan romantik şair Lermontov'dan çok zevk alıyordu. İlya Nikolayeviç ise kültürel coşkusunu görsel olduğu kadar akademik yönden de ortaya koyuyordu. Örneğin, Vladimir'le birkaç sınıf arkadaşını alıp ailenin at arabasıyla Simbirsk'in dışında İvan Gonçarov'un *Uçurum* romanında tasvir ettiği yere götürüyordu. Orada, Kindyakova'da, romanda tasvir edilen uçuruma bakıp eteğinden yukarı tırmandılar.[38] Diğer ya-

zarlar da aile içinde okunup tartışılıyordu. Böylelikle Ulyanov ailesinin çocukları Nikolay Gogol ve İvan Turgenyev'in romanlarını okudular. Çok özgün bir tarzda da okudukları konusunda bir yarışma oyunu ürettiler. Akşamları başka yapacak bir şeyleri olmadığında, bir şiir ya da roman alıntısından yazarın adını tahmin etmeye çalışıyorlardı. Eğlenirken bile ders çalışıyorlardı.[39]

Politika ise Vladimir Ulyanov'un ilk gençlik yıllarında pek doğrudan yer tutmuyordu. 1877-78 Rus-Türk Savaşı patlak verdiğinde Moskova Caddesi'nin kenarında konaklatılan Türk savaş esirlerini gördü ve babası da çatışmalar sürerken Kızılhaç için para topladı. Fakat ebeveyn Ulyanovlar doğrudan politik tartışmalardan kaçınma eğilimindeydiler. En azından 1 Mart 1881'e kadar bu böyleydi. O gün ise şiddet eylemcilerinin İmparator II. Aleksandr'a suikast yaptıkları gündü -Rus tarihinin geleceği için tayin edici bir gün. Yaşamı boyunca II. Aleksandr'a yönelik pek çok komplo kurulmuştu. Fakat 1879'da kurulan Halkın İradesi örgütü öncüllerinden daha becerikliydi ve II. Aleksandr'ın bir ulusal danışma meclisini tanımayı düşünmesi de kısmen onların şiddet eylemlerinden kaynaklanıyordu. Fakat Halkın İradesi sadece monarşinin reformdan geçirilmesini istemiyordu. İmparatorun ölmesini istiyorlardı ve sonunda St. Petersburg'daki Kışlık Saray'a doğru onu götüren arabaya attıkları bombayla bunu başardılar.

Aile 16 Mart günü Simbirsk Katedrali'nde ölen imparatorun anısına düzenlenen cenaze törenine katıldığında Vladimir Ulyanov henüz on yaşındaydı. Eyalet valisi dahil bütün yerel ileri gelenler törendeydiler. İlya ve Maria bu ölümle şaşkına dönmüşlerdi. Devrimcilere sempati duymuyorlardı ve kan dökülmesinden nefret ederlerdi. Her ikisi de II. Aleksandr'ın, 1870'lerde kısmen geri adım atmasına rağmen Rusya'yı reform yoluna sokmasının yararlı olduğunu düşünüyorlardı. İmparator bilhassa seçimle gelen eyalet idari kurumlarının (*zemstva*) yetkilerini düzenledi; aynı zamanda jürinin St. Petersburg Genel Valisi Fedor Trepov'a suikast girişiminde bulunan sosyalist şiddet eylemcisi Vera Zasuliç'i mahkum etmemesi üzerine jüri yargılaması sisteminde sınırlamalara gitmişti. Fakat yine de II. Aleksandr'ın döneminde reform hala gündemdeydi. Aslında şiddet eylemlerinin basıncı altında tahta destek sağlamak için bir ulusal danışma meclisine

izin vermeyi düşünmeye başlamıştı. Öldürülmesi, oğlu ve varisi III. Aleksandr'ın bütün reformlardan vazgeçmesine yol açtı. III. Aleksandr her türden yenilikçi önleme büyük bir şüpheyle yaklaştı; 1894'teki ölümüne dek de aklı fikri geleneksel düzen konseptinde oldu.

Vladimir Ulyanov muhtemelen ebeveynlerinin şiddet eylemine karşı tepkisini paylaşıyordu. Fakat diğer çocuklar gibi o da çarın ölümü ve cenazesinin yarattığı acılı heyecan yatışır yatışmaz siyasetle ilgili düşüncelere dalmış olamazdı. Onun gelişimi bir okul öğrencisine özgüydü, devrimci bir teorisyene değil.

Her şeye rağmen politik konular ilk gençlik yıllarında hiç yok değildi. Ulyanov ailesinin çocukları, ağabeyleri Aleksandr'dan kağıttan kurşun asker yapmayı ve savaş oyunları organize etmeyi öğrendiler. Aleksandr'ın askerlerinin modeli İtalyan Risorgimento'daki (Yeniden Doğuş, İtalya'nın ulusal birliği -Çev.) Garibaldi askerleri gibiydi. Anna ve Olga ülkelerini Napolyon işgalinden kurtarmak için savaşan İspanyol kuvvetlerini seçiyorlardı. Vladimir Amerikan İç Savaşı'nda kölelik yanlısı Güneye karşı savaşan Abraham Lincoln'ın Birlik Ordusu'nu destekliyordu.[40] Kuzenleri Nikolay Veretennikov daha sonraları Vladimir'in çağdaş "İngiliz" ordusunun modellerini seçtiğine itiraz edecekti. Fakat Vladimir'in küçük erkek kardeşi Dimitri Ulyanov bu yorumu reddetti. Dimitri tam bir tarihçiydi ve Vladimir'in ilk gençlik yıllarına ilişkin bilinen ikinci bir politik unsurdan dolayı onun söylediklerine inanmak için çok daha fazla sebep var. Rus edebiyatı klasiklerine geçmeden önce Vladimir'in en sevdiği kitap Harriet Beecher Stowe'un *Tom Amca'nın Kulübesi*'ydi. Siyah bir kölenin Amerika'nın güneyindeki bir pamuk plantasyonundaki zulümden kaçma girişimini anlatan hikayeye odasındaki en prestijli yeri vermişti.[41] Bu tür seçimler tesadüfi olamaz. Ulyanov ailesinin çocukları ulusal, siyasal ve sosyal özgürlüğü destekleyen bir kültürel ortamda yetiştirilmişlerdi.

Yine de Vladimir'in en sevdiği kitabın Rusya'da değil ABD'de geçmesi çarpıcıdır. Bu ebeveynlerinin kendilerini ve çocuklarını Rus toplumsal yaşamının tehlikeli tartışmalarından uzak tutma isteğiyle bağlantılıydı. Fakat öyleyse bile biraz naiftiler. *Tom Amca'nın Kulübesi* evrensel öneme sahip düşünceleri

içeriyordu; duygusal tarzıyla evrensel insan onurunun ideallerini taşıyordu. Vladimir'in siyasal yaklaşımının kökenlerini ararsak ergenliğinin ilerki yıllarında ve ilk reşit olduğu dönemde okuduklarını görürüz. Çernişevski, Marx, Plehanov ve Kautsky'ye odaklanırız. Fakat bu Rus ve Alman erkek yazarların onun bilincinde yer etmesinden önce bir Amerikalı kadının -Harriet Beecher Stowe- onun zihnini daha gençken etkilemiş olduğunu unutmamalıyız.

Vladimir hayat dolu bir çocuktu. Okulunu ve ev ödevlerini bitirir bitirmez dışarı çıkmayı severdi. Dokuz on yaşındayken piyano çalmayı bıraktı. Annesinin canı sıkıldı buna; kendisi iyi bir piyanistti ve kızı Anna'ya temel klasik eserlerin yanı sıra Richard Wagner'in operalarını yeterli derecede çalmayı öğretmişti.[42] Yine de Maria Aleksandrovna -bir kereliğine- Vladimir'in isteklerini kabul etti, belki de yapacağı çok fazla ev ödevi olduğu içindi bu. Fakat ailesinin diğer fertleri sebebin bu olduğunu düşünmüyordu. Kızkardeşi Maria ağabeyinin piyanonun kendisi için fazlasıyla kızlara özgü bir meşgale olduğunu düşündüğünü tahmin ediyordu.[43] Bu küçük olay Vladimir'in neyin yapmaya değer olduğunu belirleyip geri kalan her şeyi bırakmaya karar verme konusundaki objektif kapasitesinin ilk belirtilerinden biri olarak da kayda değerdir, aynı zamanda sanatsal faaliyetin onun için çekim oluşturmadığını gösterir. Bir arkadaşı için yaptığı, bugün elimizde bulunan bir kartpostalda canlı renkler vardır ve özellikle de boyanmaması gereken yerlere bir damla boya bile sıçramamıştır: Vladimir başkalarına göstermek istediği her şey için daha o zamandan mükemmeliyetçiydi. Kartpostalda Kızılderililer, ağaçlar ve alıcının tanıdığı birini boğulurken temsil eden kodlanmış bir mesaj vardı.[44] Vladimir annesinden sütü görünmeyen mürekkep olarak kullanarak mektup yazmayı da öğrenmişti -bu 1895'te St. Petersburg tutukevinden dışarı mesaj göndermesinde çok işine yaramıştı.[45]

Erkek ve kız kardeşlerinin aksine Vladimir'in hiç hobisi yoktu. Marangozluk ilgisini çekmiyordu. Pul ve diğer türden koleksiyonlar da ona göre değildi. Yaz aylarında evin bahçesinden çıkmazdı. O ve Nikolay Nefedev her zaman yaramazlıkta önde giderdi. Meyve ve kayın ağaçları arasında çömelip mavi baştankara kuşları için tuzak kurarlardı. Kuş yakalamayı beceremedik-

lerinden, Simbirsk'teki Aleksandr Bahçelerinde yaşayan Bay Lapşin'den kuş alırlardı. Lapşin onlara ayrıca daha etkili tuzak mekanizmaları da satıyordu, kış aylarında beş altı kuş avladılar. Bir sonraki ilkbaharda Volodya kuşları serbest bırakmaya karar verdi. Genç Nefedev de onu küçük bir saka kuşunu beslemeye ikna etti.[46]

Bir keresinde işler fena halde ters gitti. Nikolay Nefedev ve Volodya, Simbirsk merkezindeki Sviyaga nehrinin sığ yerlerinde yüzerlerdi. Diğer gençlerin Vodovozni Köprüsü'nde balık avladıklarını görünce onlar da balık avlamak için eve gidip kendi ağlarını yaptılar. Düşüncesizlik edip bir başka çocuğun şehrin alkollü içki fabrikası yakınındaki bir arkta balık tutma tavsiyesine uydular. Su fazla derin olmamasına rağmen bitişik bataklıktan ayırdedilmesi mümkün olmayan yeşil bir çamurla kaplıydı. Volodya kurbağa ararken basacak yer bulamayınca bataklığa düştü. O da Nikolay da feryadı bastılar. Fabrikadan bir işçi hızla yardımlarına koştu, fakat o sırada Vladimir onun beline yapıştı ve tehlike büyüdü. İsmi bilinmeyen işçi Vladimir'in arkasından çamurda bata çıka ilerledi ve onu dışarı çekip sete çıkardı. Annesi ne olduğunu öğrenince başının derde gireceğini bilen Volodya eve gitmeden önce üstünü temizlemeye çalıştı. Ama nafile. Tabii ki annesi çamurlu yüzünü ve giysilerini farketti ve bu olayın sonucunda balık tutmaya gitmesi yasaklandı.[47]

Volodya'nın ev dışında yapacak bir sürü şeyi vardı ama. Sviyaga ve Volga nehirleri üzerinde paten kaymayı severdi ve buna hâlâ izin vardı. Aynı zamanda küçük Dimitri ve Maria'yı eğlendirirken o da eğlenirdi. Onlarla saklambaç oynaması çok takdir edilirdi. Bu sırada Volodya gözünü ağabeyi Aleksandr'a diker ve onu taklit etmeye çalışırdı. Aile içinde, Vladimir bir konuda tereddüt ettiğinde ilk soru Aleksandr'ın aynı koşullarda ne yapacağı olur diye şaka yapılırdı. O kadar ki, yemek yerken bile Aleksandr'ın onayını alacağı şeyleri yerdi. Bu sadece normal bir taklit etme isteği değildi. Aleksandr ailenin gururu ve neşesiydi. Bu güvenden aldığı güç, genç Volodya'nın bile ondan çekinmesine yol açardı.

Volodya'nın kişiliği hiç şüphesiz ki büyük oranda ergenlik deneyimleriyle oluşmuştu. Çok sınırlı bir müfredatla çok yük-

sek beklentilerin olduğu bir okula gidiyor ve başarılı oluyordu. Olağanüstü hırslı ve kararlı bir genç adam olarak yetişiyordu -ve zaten böyle bir ailede başka türlüsü de pek olamazdı. Müfredat dar fakat derinlikliydi, bu derinlik ona hayat boyu yoluna çıkan her entelektüel sorunu çözmek için gereken özgüveni kazandırdı. Klasikleri okumak için gereken zihinsel kıvraklığı hiç kaybetmedi. Yazılı -ve özellikle basılı- sözün önemine olan inancını da. Vladimir Ulyanov içinde yaşadığı toplumun yapısını sorgulamak için ona sunulan düşünce ve duygulara da erişebiliyordu. Fakat bunu büyük oranda kitaplardan elde ediyordu. "Öteki Rusya", mavnacıların, köylülerin, kır papazları ve fabrika işçilerinin Rusyası, babasının haberleri ya da Gogol, Turgenyev ve Tolstoy'un romanları dışında onun için bilinmezlikti.

Statükoya entelektüel başkaldırısının ortaya çıkmasına vardı daha. Haylaz ve sivri dilliydi, fakat bu nitelikler siyasal bir duruş noktasından ifade edilmiyordu. Liseli oğlanların devrim düşüncelerini benimsemesi büsbütün imkânsız olmasa da, onun yaşında bir çocuk için bu normaldi tabii. Müdürüne göre Vladimir derslerine çok düşkündü. Çalışkanlık ve umut ruhunu işleyen bir aileden geliyordu; ve üniversiteye devam etmesine ve sonra da toplum tarafından kabul gören bir kariyer yapmasına fırsat veren bir okula gidiyordu. Rejimden hoşnutsuz olmasına rağmen her tür isyankar konuşmadan kaçınan babası İlya'nınkinden kesinlikle farklı bir ideolojiyi benimseyeceğini öngörmek için henüz hiçbir sebep yoktu. Vladimir babasının ulaştığı tüm ödülleri ve daha fazlasını elde etmeye hazır gibiydi.

3

AİLEDEKİ ÖLÜMLER

1886-1887

Vladimir Ulyanov'un on altısına bastığı 1886 yılına dek dışa dönük hiçbir sorunu olmadı. Ebeveynlerinin maddi ve toplumsal durumu daha da iyileşmişti. Moskova Caddesi üzerinde büyük bir sıra evde oturuyorlardı ve İlya, Simbirsk Eyaleti Halk Okulları Müdürlüğü'ne yükselmişti. Ulyanovların altı çocuğu da gelecekte iyi bir kariyer sahibi olacak gibi görünüyorlardı.

Fakat durum göründüğü kadar da iyi değildi. İlya Ulyanov'un muhafazakar ve güçlü eyalet sakinleri açısından durumu tartışmalı bulunan bir yerel şahsiyet olduğuna ilişkin anılara daha sonraki kayıtlarda pek yer verilmemiştir. 1880'de İlya Ulyanov memuriyette yirmi beş yılını tamamlamıştı; daha kırk dokuz yaşında olmasına rağmen çalışma koşullarından dolayı sözleşmesini uzatmak için resmen başvurmak zorundaydı. Sözleşmesi önce bir, sonra da beş yıl uzatıldı.[1] İlya'nın Rusya'daki okul sistemine ilişkin güncel tartışmalarda aldığı tutum, durumunu zorlaştırdı. Kendi kuşağına mensup diğer eğitimciler gibi onun hakkında da okullardaki din eğitimine özen göstermediği şikayetleri geliyordu. Aslında İlya Hıristiyan inancının öğretilmesini içeren müfredata uyuyordu. Fakat okulların Ortodoks Kilisesi tarafından düzenlemesini istemiyor ve devletin Kilise okulları kurulması yönündeki politika değişimini tasvip etmiyordu. İlya tavrından dolayı hasım kazandı. 1884'te Başrahip A. İ. Baratinski Simbirsk Eyalet Haber adlı yerel gazetede İlya'ya sataştı.[2] Bütün bunlar sık sık kötüleşen sağlığıyla başa çıkmasını engelledi. Şevki kırıldı ve normal emeklilik yaşına kadar çalışabileceğine inancını yitirdi.[3]

İlya'nın en mutlu olduğu zamanlar Simbirsk şehrinin dışına çıkabildiği zamanlardı. Şehir dışına son çıkışı 1885 Aralık ortasında yüz mil uzaktaki Sizran'a oldu.[4] Yeni kurulan Yüksek Kadın Kursları'nda öğretmenlik eğitimi alan en büyük kızı Anna da Petersburg'dan Sizran'a geldi. Baba kız döndüklerinde ailenin geri kalanı Noel için hazırlık yapıyordu. Ulyanov'un şehirdeki eğitimle ilgili yıllık raporunu yazması gerekiyordu ve zamanının büyük bölümünü raporunu yılbaşı kutlamalarından önce bitirebilmek için hummalı bir çalışmayla geçirdi.[5]

1883'te St. Petersburg Üniversitesi Matematik ve Fizik Fakültesi'ne giren Aleksandr'ın tatil için eve gelmek zorunda olmaması aile için normal bir durumdu. Daha şimdiden umut vadeden bir öğrenciydi o. Aleksandr, Aralık ortasında zooloji ve Ocak ortasında da organik kimya sınavı yüzünden okulda kalmak zorunda olduğunu bildirdi. Ebeveynlerine yazdığı mektupta evde olmayacağı için üzüldüğüne dair tek kelime yoktu.[6] Ailesinin onun üniversitede öğretim üyesi olmasını beklediğini[7] ve derslerinin kötüleşmemesi için bu durumu onaylayacaklarını biliyordu. Gerçekten de St. Petersburg'dan Simbirsk'e gitmesi birkaç günü buluyordu. Simbirsk'e tren yoktu ve Volga kışın donduğu için vapurlar da çalışmıyordu.[8] Yolda pek ders de çalışamayacaktı. Bu sırada ise Ulyanovlarda Noel kutlamasını Maria Aleksandrovna organize ediyordu. En küçük dört çocuklarının -Vladimir, Olga, Dimitri ve Maria- sömestr tatili başlamıştı. Oturma odasına bir çam ağacı koyuldu, kartlar boyanıp gönderildi; hediyeler hazırlandı. Noel günü aile Simbirsk'teki St. Nikola Katedrali'ne gitti.

Fakat İlya Ulyanov iyi değildi. 10 Ocak 1886'da çok kötü öksürüyordu. Ertesi gün öğleden sonra çaya gelen misafiri karşılamaya çıkamadı. Aile onun geçici bir mide rahatsızlığı geçirdiğini düşünüyordu ve Anna İliniçna da sakin sakin St. Petersburg'daki öğretmenlik eğitimi kurslarına dönme planlarından bahsediyordu. İlya'nın kendisi de tatil bitince yöneticilik görevine başlamaya kararlıydı. Dışarısı soğuktu; yerlerde kar vardı. İlya çalışmasına ara vermeyi kabul etmedi. 12 Ocak günü, kendisini hâlâ kötü hissetmesine rağmen müfettişlerinden V. M. Strjalkovski'nin ziyaretine gelmesini ayarladı. Öğleden sonra saat ikiye kadar çalıştılar. Fakat İlya Ulyanov, Strjalkovski'nin gidişinden sonra yemeğe oturamadı. Yine kötüleşti. Aile yemek yer-

ken kapı aralığında durup herkese tek tek baktı. Bunu aralarından ayrılırken son bir veda etmeye çalıştı diye hatırlayacaklardı. Bir şey söylemeden öylece çalışma odasına gitti.[9]

Karısı yemekten sonra yanına gittiğinde Ulyanov'u şiddetli bir titreme almıştı. Karısı Dr. Legçer'i aradı ve saat beşte Anna ve Vladimir'i görmeleri için babalarının yanına getirdi. O sırada Ulyanov can çekişiyordu. İki kez titredi ve sonra aniden sakinleşti. Dr. Legçer gelmeden İlya Nikolayeviç ölmüştü. Daha elli üç yaşındaydı. Otopsi yapılmamasına rağmen Legçer ölüm sebebinin beyin kanaması olduğunu düşünüyordu.[10]

Aleksandr'ın yokluğunda Vladimir ailede biraz sorumluluk aldı. Annesi ve ablası ölüyle meşgul olup akraba ve tanıdıklara haber verirken, Vladimir de ailenin arabasıyla kardeşi Dimitri'yi bir arkadaşının evinden çağırmaya gitti. Bu, Vladimir'in evin sorumluluğunu devraldığını gösteren bir şey değildi. Bu efsane Sovyet imalatıydı ve tamamen anlamsızdı; aslına bakılırsa evdeki belli başlı düzenlemelerin sorumluluğu annesinde ve kızkardeşi Anna'daydı. Vladimir küçük Dimitri'yi getirme işine koşuldu ve arabayla gönderilmesi de hâlâ küçük statüsünde olduğunu gösteriyordu. İlk yapılacak iş cenazenin düzenlenmesi, aile bütçesinin organize edilmesi ve Ulyanov ailesinin çocuklarının gelecek planlarının yapılmasıydı. Vladimir daha on altısında bile değildi. Annesi ve kızkardeşi onun söylediklerine göre davranmak bir yana onu korumaya çalışıyorlardı.

Maria Aleksandrovna'nın yapması gereken ilk işlerden biri 14 Ocak 1886'da Halk Aydınlanması Bakanlığı'na mektupla başvurup İlya'nın emekli maaşının kendisine ödenmesini istemek oldu. Ölen kocasının emekli maaşı sözleşmesine göre kendisi için ayda yüz ruble ve reşit olmayan çocukları için de yirmi beşer ruble alabilecekti. Anna ve Aleksandr'ın bu hakkı yoktu. Maria Aleksandrovna'ya ayda iki yüz ruble verildi. Çocuklar reşit olduklarında bu parayı alamayacaklardı.[11]

İlya Ulyanov'un cenaze töreni ertesi gün yapıldı. Şehirde o kadar takdir edilen bir yüksek memurun ölümü, öğretmenleri ve eğitim idarecilerini sarsmıştı. Onun terfi ettirdiklerine "Ulyanovcular" dendiği de oluyordu; Halk Okulları Müdürlüğü makamına kültürel katkılarından dolayı saygı duyuluyordu. İlya Ulyanov,

çalışmaları ve kişisel yaşamıyla da örnek oluşturmasıyla fark yaratmıştı. Öğrenciler çelenkler hazırladı ve Simbirsk gazetelerinde ölüm ilanları çıktı. Tabutunu taşıyan iki kişiden biri on beş yaşındaki ikinci oğlu Vladimir'di; geleneklere göre tabutu erkekler taşırdı. Diğer taşıyıcılar İlya'nın en yakın arkadaşları ve meslektaşlarıydı. Daha sonra cemaat Simbirsk Pokrovski Manastırı'na gitti ve İlya Ulyanov'un naaşı güneye bakan duvarın önüne gömüldü. Ulyanov'un birkaç gün önce hak kazandığı birinci sınıf Stanislav madalyası dul eşine verilmek istendi, fakat kadın madalyayı almayı reddetti. Onu daha sade bir şekilde hatırlamak istiyordu ve mezarına sade bir mezar taşı yaptırdı.[12]

En büyük kızları Anna ailenin işlerine yardım etmek için öğretmenlik kursunu bırakmayı düşünüyordu. Ya da bunun yerine okul arkadaşları ders notlarını Simbirsk'e gönderecek ve Maria da 1886 sonbaharında okula dönüp sınavlara girecekti. Maria Aleksandrovna karşı çıktı. Anna'ya St. Petersburg'a dönüp okula devam etmesini söyledi. Anna Mart'ta gitti.[13] Bu arada bütçesini düzenlemeye çalışan Maria Aleksandrovna odaları ailenin evin yalnızca Sviyaga nehrine bakan tarafında oturacağı şekilde düzenledi. Diğer taraf önce bir doktora, sonra da bir avukata kiralandı.[14]

Maria Aleksandrovna'nın sorunlarından biri de Vladimir'in davranışlarının kötüleşmesiydi. Babası çoğu zaman Moskova Caddesi'ndeki evden uzakta çalışmasına rağmen varlığıyla Vladimir'in annesiyle konuşma tarzını dizginliyordu. İlya itaat edilmeyen bir ebeveyn değildi ve onun bir şeyi tasvip etmeme olasılığı bile saygısızlık edilmemesi için yeterli bir sebepti. İlya'nın ölümünden sonra ise her şey değişti. Vladimir annesine karşı küstahlaştı. Ağabeyinin St. Petersburg'da olması işleri daha da kötüleştirdi: Evde ayıplamasından korkulacak kimse yoktu artık. Aleksandr yaz tatili için eve geldiğinde Vladimir ağabeyinin kendisinin kötü davranışlarına tanık olmasını umursamadı bile. Bu Aleksandr'ı çok kızdırdı. Vladimir ve Aleksandr satranç oynarken Vladimir annesini tersleyince Aleksandr sakince ama kesin bir dille şöyle dedi: "Volodya, ya şimdi gidip annemin söylediğini yaparsın ya da bir daha seninle asla oynamam." Vladimir'in direnişi kırıldı. Fakat ailenin geri kalanının uygun gördüğünün aksini yapmaya da usul usul devam etti.[15]

Anna ve Aleksandr babalarının ölümünden sonra duygularını çözümlemeye çalışırken bu konuyu da konuştular. Aile içindeki oturmuş ilişki biçimi yaşadıkları kayıpla darmadağın olmuştu ve Ulyanov ailesinin iki büyük çocuğu -artık yirmili yaşlardaydılar- kardeşleri Vladimir'in ergenliğin son evresine girdiği gerçeğiyle yüzleşiyorlardı. Anna, Aleksandr'a dosdoğru "Volodya'mızı nasıl buluyorsun?" diye sordu. Aldığı yanıt olumsuzdu: "Kuşkusuz çok yetenekli ama anlaşamıyoruz." Aslında Anna anılarını yazdığında Aleksandr'ın tam olarak bu kelimeleri kullanıp kullanmadığından emin değildi ve "hiç anlaşamıyoruz" tarzında daha vurgulu söyleyip söylemediğini de sorguluyordu.[16]

Aleksandr erkek kardeşinin dediğim dedik tarzını çekilmez buluyordu. Özellikle de dul annelerine küstahlık ettiği zamanlarda. Fakat pek çok tarihçinin pek bir hevesle aktardığının aksine Vladimir'in bu şekilde yargılanması fazlasıyla ağır olur. O daha okula giden bir çocuktu. Babası aniden ölmüştü ve doğal olarak da bu olaydan çok kötü etkilenmişti. Vladimir şoku atlatamamıştı. Bu durumla karşı karşıya gelen, özellikle de ağabeyi ve kızkardeşinin doğrudan desteğine alışmış olan on beş yaşındaki herkesin bir ölçüde uyumsuzluk sergilemesi beklenebilir bir şeydir. Mutsuzluğundan dolayı boş boş dolaşmaması perişan olmadığı anlamına gelmez. Aksine Vladimir derinden etkilenmiş ve içe kapanmıştı; o neşe dolu çocuğun yerinde yeller esiyordu. Teselliyi kitaplarda aradı ve Rus edebiyatının pek çok klasiğini yutarcasına okudu. Gogol yerine Turgenyev'den haz alır oldu. Günlük hayata dair Gogolvari karikatürler okuma isteği kayboldu. Artık Vladimir Ulyanov, Turgenyev'in taşra hayatının durağan ve duyarlı tariflerini tercih ediyordu. Turgenyev'in romanlarında yazarın halka mesajı açık değildi. Okuyucular onun rejimin değişmesini istediğini bir şekilde görüyorlardı. Fakat liberal miydi, sabırsız bir muhafazakar mı, yoksa devrimci mi?

Vladimir Ulyanov'un en sevdiği romancının eserlerini nasıl yorumladığı bilinmiyor. Daha sonra yazdıkları ergenlik çağında düşündüklerinin birebir yansıması olmak zorunda değildi. Fakat muhtemelen belli bir benzerlik de vardı. Ulyanov olmak, eğitimde ilerlemeyi, ama imparatorun onaylaması koşuluna bağlı olarak ilerlemeyi hedeflemek anlamına geliyordu. Vladimir yetişkinlik döneminde Rus gerçekliğinin Marksist yorumunu doğrulayan ro-

manlardaki durumlara işaret etti. Turgenyev'in yazılarında çok sayıda değersiz toprak sahibi soylu ile iyi niyetli fakat etkisiz aydın vardı ve Lenin de onları kendi yazılarında imparatorluk toplumunu mahkum etmek için kullandı. Muhtemelen dünyanın konuşmalarla değişmeyeceği vurgusunda da Turgenyev'in payı vardı. Gerekli olan eylemdi. Turgenyev'in pek çok karakteri eylem yeteneğine sahipti fakat romancı değiştirmek için pek az fırsata sahip oldukları koşullardan dolayı onlara acırken Lenin alaya alırdı.

Ulyanov ailesinin pek çok üyesi, 1886'ya kadar Rus İmparatorluk toplumunun yaşamının iyileşmesine yönelik faaliyetlerde yer aldı. Vladimir'in en fazla saygı duyduğu ataları, doktorlar ve öğretmenlerdi. Turgenyev'in romanlarındaki ya da yüzyılın başında Anton Çehov'un oyunlarındaki pek az tedavi eden ve öğreten doktorlar ve öğretmenler değildi onlar. Pratik meslek sahipleriydi. Turgenyev'i başka türlü okumak da mümkündü. Turgenyev, örneğin nezaket savunucusu ya da Hamletvari bir kararsızlığın cisimleşmiş hali olarak görülebilirdi; düşüncesinin özünden çok gösteriş kısmıyla ilgilenen bir söz erbabı olarak da ele alınabilirdi. Fakat Vladimir Ulyanov'a göre Turgenyev düzeltilmesi gereken imparatorluk toplumunun kusurlarını ustalıkla resmeden biriydi.

Vladimir kendi kendisine Rusya'daki yaşama ilişkin en temel soruları sormaya başlarken, ağabeyi Aleksandr ise uzaklarda, St. Petersburg'da çoktan Romanov monarşisinin düşmanı olmuştu. Aleksandr, babasının ölümünün şokunu haftalarca atlatamadı ve pek çok kişi onun intihar edebileceğinden kaygılandı. Fakat onlar genç adamın halka solucanları biyolojisi araştırmasına devam etme kararlılığını gözardı ediyorlardı. Bir bilimsel incelemesiyle profesörlerinin takdirini kazandı ve bunun için altın madalyayla ödüllendirildi. Annesi sevindi ama İlya Nikolayeviç'in mutluluğunu paylaşamayacağını düşününce gözyaşlarına boğuldu.

Aleksandr eve yazdığı mektuplarında oda kirasından, berbat yemeklerden ve suratsız ev sahibi kadınlardan bahsediyordu. Fakat Anna'nın tersine annesinin dul kalmasından dolayı endişelendiği için derslerini bırakmayı önermedi; kariyerinde başarılı olmak için altyapısını güçlendirmek istiyordu. Fakat Rus İmpa-

ratorluğu'ndaki siyasal koşullardan dolayı düşünceleri hızla değişiyordu. Simbirsk Klasik Lisesi'ndeki bezdirici rejimden nefret ediyordu. On altısında dine olan inancını da kaybetmişti. Kalbi o kadar temizdi ki, babası onun için bir istisna yapıp Pazar günleri kilisedeki ibadete katılma zorunluluğundan azad etmişti. Entelektüel sorgulayıcılığı St. Petersburg'da da devam etti. 1886'da Rus politik ve sosyal yapısının baştan aşağı dönüşmesini isteyen akranları ile aynı fikirdeydi artık. Bir devrim sempatizanı olmuştu. İlya Ulyanov'un büyük korkusu gerçek oluyordu. Babasının yolunu izlemeyen Aleksandr Ulyanov, Rusya'da toplumun barışçıl, evrimci bir tarzda değişmesinin imkânsız olduğunu düşünüyordu.

Üniversite öğrencilerinin büyük bölümü de bu düşüncedeydi. 1880'lerde Rus İmparatorluğu'nda sadece sekiz üniversite vardı ve bunların en prestijlisi St. Petersburg'du. Diğerleri Moskova, Kiev, Yurev, Harkov, Varşova, Kazan ve Novorossisk'teydi. Devlet yetkilileri öğrencileri katlanılması zorunlu bir şeytan gibi görüyor ve onların yıkıcı kavramlara fazlasıyla açık olduğundan kuşkulanıyorlardı. İçişleri ve eğitim bakanlıkları öğrencilerin üzerindeki sıkı denetimi asla gevşetmiyorlardı. Yoksul öğrencilere burs verilmiyordu ve pek çoğu da yemek ve barınma parasını ödemek için ücretli işlere girdiklerinden sınıflarını zorbela geçiyorlardı. Fakat Aleksandr Ulyanov'un böyle sorunları yoktu. Parasının bittiğini bildirir bildirmez ne kadar istediyse gönderiliyordu. Fakat daha genel olarak Aleksandr devletin akademik hayata müdahalesinden öğrenci arkadaşları kadar tiksiniyordu. Müfredatta her şey için yönetmeliğin yanı sıra davranış, giyim ve pansiyonlarla ilgili tavsiye edilen okuma kitapları vardı. Genç erkek ve kadınları liberalizm, sosyalizm, ateizm felsefeleri ile temasa getirecek her şeyin, hatta kurumsal statükoya her tür itirazın kökü kazınıyordu.

Aleksandr devrimcileşirken Rusya'daki bilimsel araştırmanın gelişiminin önüne dikilen engellere duyduğu öfkeyi de dile getiriyordu. Monarşiye olan genel düşmanlığı böylelikle kişisel deneyimi ile de birleşiyordu. Rejimin bilim konusunda bilmesinlerci olduğunu düşünüyordu; lise eğitiminde bilimin engellendiğini hiç unutmamıştı. Bu özgül duygusu rejimin ve onun desteklediği her şeyin tamamen reddine doğru genişledi.

Rus İmparatorluğu'ndaki bütün büyük kurumlar gibi St. Petersburg Üniversitesi de monarşinin iktidar ve görkemini gözlemlemeye uygun bir yerdeydi. Çarlar tarafından Vasilevski Adası'nda kurulan üniversite, Kışlık Saray'a gidilen Neva nehri üzerindeki köprüye çok yakındı. Çar Büyük Pedro'nun St. İsaak Katedrali yakınındaki devasa heykeli üniversiteden rahatlıkla görünüyordu. Pedro'nun atı binicisiyle birlikte sulara atılacak gibi duruyordu. Bu heykelin monarşinin toplumu kendi istediği gibi yönetme, doğayı fethetme ve Rusya'yı kuzey Avrupa'nın her yanında sayılan bir devlet haline getirme kararlılığını simgelediği besbelliydi. St. Petersburg Üniversitesi'nden işbaşındaki İmparator III. Aleksandr dahil bütün çarların yaşadığı Kışlık Saray da görülüyordu. Kışlık Saray'ın önünde ziyaretçilerin binanın büyük sütunlu parçalarla süslü neoklasik ön cephesini gördüğü geniş bir yarım dairelik alan vardı. Kışlık Saray'ın granit ihtişamı kıtanın her yanında meşhurdu. Karşısında, Neva'nın öbür tarafında da Romanovlara isyan edenlerin eskiden beri hapsedildiği Peter-Paul Kalesi duruyordu.

St. Petersburg da Büyük Pedronun emriyle yapılmıştı; devletin merkezinin Moskova'dan buraya taşınmasını istemesinden önce burada hiç köy yoktu. Bataklıklar kurutuldu. Kurumlar ve konutlar inşa edildi. Moskova artık başkent değildi. Çar Pedro'nun komutasındaki çalışma programı uygulanırken yüz binlerce köylü bitkinlik, yetersiz beslenme ve hastalıktan öldü. Şehrin üniversitenin bulunduğu merkezinde yaşayıp da imparatorluğun gücünün farkında olmamak imkansızdı. Ve Aleksandr Ulyanov da çevresini çok dikkatle gözlemleyen biriydi.

Monarşiye karşı olan genç erkeklerin doğa bilimleri ve mühendislik fakültelerini cazip bulması o dönem yaygın bir olaydı. Aleksandr ve arkadaşlarının farkı, şiddete dayalı direniş ideolojisini benimsemeye istekli olmalarıydı. Daha babasının ölümünden önce devrimci bir dönüşümün İmparator III. Aleksandr'a suikast yaparak gerçekleşeceğine inanan arkadaşları vardı. Başlangıçta onlarla sadece konuşuyordu; fakat arkadaşları suikast grubunda yer alma konusundaki isteksizliğini zamanla giderdiler. Liderleri Orest Govorukhin ve Petr Şevyrev'di. Aleksandr onlar için yararlı bir yeni üye idi. Bir şeyin ahlaken doğru olduğuna bir kez ikna olduktan sonra amacına her koşulda bağlı kalacak bir

kişiliğe sahipti; kimya konusunda pratik bilgiye sahip bir bilim insanı olmak gibi paha biçilmez bir avantajı bulunuyordu; çarı öldürmek için kullanmayı planladıkları bomba için gereken nitrogliserini onun yapmasını istiyorlardı. Aleksandr'ın yazı yazma yeteneği de vardı. Grubun siyasi hedeflerini açıklayan propaganda materyallerinin yazılmasına katkıda bulunmasını istediler. Daha sonra 1886'da kaderini onlarla birleştirdi. Yirmi yaşındaki Aleksandr Ulyanov çarı öldüren kişi olmak istiyordu.

Grubun mantığı neydi? Rus devrimcilerine egemen olan ideoloji, sosyalizm ya da bazı durumlarda da anarşizmdi. Genellikle *narodniki* (kabaca halkçılar diye çevrilebilir) olarak tanınıyorlardı. Çeşitli gizli gruplardaki liderler ve aktivistler arasında epey tartışma olmuştu, fakat genel olarak "iyi" toplumun temelinde köylülüğün komünal refah geleneklerinin, çalışmada ve dinlenmede kolektif sorumluluk ve işbirliğinin yer alması gerektiği konusunda aynı fikirdeydiler. Sonuç olarak bu devrimci kuşak bir köylü ideolojisinin savunucuları olarak değerlendirilebilir; toplumun dönüşümünün kırlardan başlamasını istiyorlardı. Fakat daha kapsamlı bir gündemleri de vardı. "Halk"a inanıyor ve köylülerin yanı sıra yeni oluşan işçi sınıfını da davalarına kazanmak istiyorlardı. Rusya'nın sanayisiz daha iyi olacağını düşünmeye vakitleri yoktu; Rusların Rus İmparatorluğu'ndaki diğer uluslar üzerindeki ayrıcalıklarına da karşıydılar ve Avrupa'da 1889'da kurulan Sosyalist Enternasyonal'i hararetle destekleyeceklerdi. Rus köylü sosyalistleri Rusya'nın kapitalizmden tamamen kaçınmasını sağlamayı amaçlıyorlardı. Sosyalizmde somutlanan bir toplum kurmak ve her tür baskı ve sömürüye son vermek istiyorlardı.[17]

II. Aleksandr'ın oğlu ve mirasçısı olan III. Aleksandr'ın korkunç intikamının bir dizi sonucu oldu. Pek çok devrimciyi imparatorluk ailesine suikast eylemlerine dayanan bir politik stratejide ısrar etmekten caydırdı. 1886'da Govorukhin'in grubu ortaya çıkana dek, beş yıl boyunca bu türden hiçbir girişim olmadı.

Aynı önemde başka bir gelişme daha vardı. Pek çok devrimci, köylü sosyalistlerinin Rus İmparatorluğu'nun devlet ve toplumunu dönüştürme tarzı konusunda fazlasıyla yanıldıkları kanaatine varmıştı. Strateji değişimi konusunda en fazla sesini yükselten

Georgi Plehanov'du. Plehanov, devrimin geleceğinin köylülük, toprak komünü ve kırda yattığının gerçekçi bir tespit olmadığını savunuyordu. Plehanov, köylü sosyalistlerinden ayrılmıştı. Ona göre II. Aleksandr'ın ölümünden sonra başlatılan devrimci eylemci avı çok büyük bir yenilgiye yol açmıştı. Gizli grupların Rusya'nın ekonomik ve sosyal bir dönüşümden geçtiğini kabul etmedikçe asla başarılı olamayacaklarını savunuyordu. Bütün büyük kentler demiryollarıyla birbirine bağlanıyordu. Fabrikalara yatırım yapılıyor ve kuruluyordu. Maden ocakları açılıyordu. Ülkenin doğal kaynakları ve ucuz, itaatkar işgücü bakımından zengin bir ekonomide elde edilebilecek hızlı ve yüksek karlar yabancı yatırımları çekiyordu. Plehanov, Rusya önce kapitalist gelişim aşamasından geçmeden sosyalist bir ülkeye dönüştürme hayalini kurmak doğru değildir diye yazıyordu. Kapitalizm çoktan geldi ve tamamen hakim oldu diyordu.

Bu, 1880'de İsviçre'ye göç eden Plehanov'u Rusya'daki devrimcilerin kent işçi sınıfına, çağdaş endüstriyel faaliyet biçimlerine ve büyük ölçekli sosyal ve ekonomik birimlere güvenmeleri gerektiğini açıklamaya yöneltti. Kara Yeniden Dağıtım'ın eski bir lideri olarak siyasal değişimin devrim yoluyla gerçekleşeceğini savunmaya devam ediyordu. 1883'te o ve arkadaşları Vera Zasuliç, Lev Deich ile Pavel Akselrod Emeğin Kurtuluşu Grubunu kurdular ve Rusya'nın kavranıp dönüştürülmesinin tek yolunun Marksizmden geçtiğini açıkladılar. Emeğin Kurtuluşu Grubu, kendilerinin eskiden bağlı olduğu köylü sosyalizmi dahil önceki devrimci eğilimleri bilimsel olmayan duygusallığa dayalı olduğu gerekçesiyle reddetti. Grup, Rus İmparatorluğu'ndaki sosyalistlerin geleceğinin Marksizmde olduğunu savunuyordu.[18]

Bu gibi ayrıntılar, geçmişte bugünkünden daha önemli görünüyordu. Farklılıklar nicelikten çok niteliğe ilişkindi. Köylü sosyalistleri kendilerini bu isimle tanımlamıyorlardı. Kendilerini genellikle sadece "devrimciler" olarak adlandırıyorlardı. Daha sonra *narodniki* olarak tanındılar; çünkü her zaman yönetici makamların uzağındaki "halk" adına hareket ettiklerini iddia ediyorlardı. Sık sık, Toprak ve Özgürlük, Kara Yeniden Dağıtım ya da Halkın İradesi gibi devrimci gruplara bağlı olduklarını belirtiyorlardı. Pratikte, bütün bu sosyalistler halkın düşünce ve uygulamalarındaki erdemleri görürken Rusya'nın sanayileşmesi

zorunluluğunu ise reddetmiyorlardı. Dahası, işçilerin devrimci çağrılara köylülerden daha iyi yanıt verdiğini acı deneyimleriyle gördüler. 1874'te akın akın kırda devrimci propaganda yapmaya giden öğrencilerin çoğu, hayretler içindeki köylüler tarafından İçişleri Bakanlığı'na ihbar edildi. Bu tür sosyalistlerin çoğu Karl Marx ve Friedrich Engels'i sosyalizmin ekonomik ve siyasal davasının etkili savunucuları olarak görüyorlardı. Marx'ın *Kapital*'inin yabancı bir dile ilk çevirisinin bir Rus popülisti olan Nikolay Danielson tarafından 1872'de yapılması tesadüf değildir.

Fakat Plehanov'un Emeğin Kurtuluşu Grubu sosyalizmin en doğru biçiminin böyle eklektik tarzda tanımlanmasına karşı çıkıyordu. Plehanov, Rusya'daki devrimcilerin, köylülüğün geleneklerinin herhangi bir olumluluk içerdiğini tamamen reddetmelerini istiyordu. Plehanov'un görüşleri 1881'den sonra polis operasyonlarından arta kalan halkçı örgütlerin kalıntıları arasında şok etkisi yaptı ve Plehanov devrimci hareketle alakası olmayan bir hain olarak mahkum edildi. 1883 ile 1886 arasında sert polemikler yaşandı.

Aleksandr Ulyanov'un 1886 ortalarında katıldığı küçük örgütün ilk hedefi İmparator III. Aleksandr'a suikast düzenlemek ve ikincisi de iki rakip devrimci eğilim arasındaki anlaşmazlığı gidermekti. Bu yüzden yeni Rus Marksistlerinin hedeflerini bariz bir tarzda buluşturan bir hedefler bildirgesi yazdılar -ve Aleksandr Ulyanov'a da metni dil açısından gözden geçirme görevi verildi. Bildirgenin Marksistlere hitap etmesi için birkaç nokta belirlendi. En önemlisi Aleksandr Ulyanov bilimsel "yasalar"-dan bahsetti. Aynı zamanda bütün ülkede seçim yoluyla gelen bir meclisin kurulması çağrısında bulundu -Plehanov da defalarca bunu talep etmişti. Köylülükten bahsetmedi. Aleksandr Ulyanov toplumun tüm ezilen kesimlerinin monarşinin yıkılmasında çıkarı olduğunu savunuyordu. Gerçek, bilim, özgürlük ve adalet: Bunların hepsi de Rus İmparatorluğu'ndaki devrimci hareketin idealleriydi. Aleksandr Ulyanov Marksistlere hangi hedeflerin hitap edeceğini öngörecek birikime sahipti, çünkü kendisi de yakın zamanda Marx'ın bazı eserlerini Almancadan Rusçaya çevirmişti. İmparatorun ortadan kaldırılmasından doğacak bir siyasi krizden yararlanmaya hazırlanan örgütünün üyeleri sokakta mümkün olduğunca fazla destekçilerinin olmasını istiyorlardı.

Metotları ilkellikten gelme bir abartı taşıyordu. Faaliyetlerini devrim tarihindeki yıldönümlerine göre uyarladılar. Aleksandr Ulyanov'un onlara katılmasından önce, Kasım ayında monarşi karşıtı yazar Nikolay Dobrolyubov'u anmak için bir öğrenci gösterisi düzenlediler. Grubun planına göre bir sonraki çıkışları gösteri biçiminde olmayacaktı. İmparatorun öldürülmesi, eşyanın tabiatı gereği diğer öğrencilerin de uyarılmasını sağlayacaktı. Bunun için seçilen tarih de ürkütücü bir simgeselliğe sahipti: İmparator II. Aleksandr'ın öldürülmesinin altıncı yıldönümü olan 1 Mart 1887.

Fakat suikastçilerin işi hiç iyi gitmedi. İçlerinden biri veremin son evresindeydi ve diğeri de son anda ülkeden kaçtı. Yine de grup üyeleri yola devam edecekti, fakat devletin işi yaver gitti. İki üye şüpheli görülerek yakalandı ve çarı havaya uçurma girişiminden vazgeçilmesi gerekti. Devletin gizli polisi Okhrana tutuklananları sorguladı ve grubun hemen bütün üyelerini tek tek tutuklamayı başardı. Aleksandr Ulyanov da onlardan biriydi. Okhrana sanıkların arkadaşlarıyla akrabalarını da gözaltına aldı, bu yüzden Anna Ulyanova da komployla hiçbir ilgisi olmamasına rağmen hapsedildi. Sorgularda polisin bilmek istediği her şey açığa çıktı ve Aleksandr Ulyanov bunu görünce olağanüstü cesur bir karar aldı. Önce komplonun kendisinin yer almadığı boyutları da içinde olmak üzere suçu üzerine almaya karar verdi. İkincisi bu yargılamayı devrimcilerin temel düşüncelerini yaymak için bir fırsat olarak kullanmayı düşündü. Bu fırsatı yasal basında kullanması devlet sansüründen dolayı mümkün değildi. Bu kararın muhtemelen ölümüne yol açacağını da biliyordu.

Hâlâ ölen kocasının yasını tutan Maria Aleksandrovna olup bitenler karşısında afallamıştı. Aleksandr'ın ablası Anna daha da endişeliydi. Allahaşkına ne oluyor, diye soruyordu. Sözleri, uzun süredir ifade etmediği duygularının derinliğini ortaya koyuyordu. "Dünyada senden daha nazik kimse yoktur. Bunu sadece bir kızkardeş olarak söylemiyorum; seni tanıyan herkes söyler bunu, benim gökyüzündeki bir tanecik canım küçük güneşim."[19] Anna serbest bırakıldı, fakat 1892'ye kadar polis gözetiminde kaldı.

Aleksandr'ın annesi başlangıçta oğlunun bir suikast planladığına ikna olmadı. Hemen çara mektup yazıp onun serbest bı-

rakılmasını rica etti. Aleksandr'ın her zaman "dindar" olduğunu yazarak onun adına yalan söyledi. Fakat hangi anne çocuğunu asılmaktan kurtarmak için bunu ve daha fazlasını yapmazdı ki? İçişleri Bakanlığı oğlunun itiraflarının annesine gösterilmemesi koşuluyla basının davayı yazmasını kabul etti. Özel bir durum olarak, annesinin St. Petersburg'a gelmesine ve mahkumla konuşmasına izin verildi. Aleksandr ise hiçbir bahane öne sürmedi. çarlık yasasındaki en ağır suçu işlemişti ve bunu kabul ediyordu. Annesi onun grubundaki diğerleri gibi pişmanlık gösterip merhamet dileyeceğini umuyordu. Mantıken onun bu şekilde kürek hapsiyle kurtulabileceğini düşünüyordu. Böyle olduğu takdirde küçük Ulyanov çocuklarını alıp -muhtemelen Vladimir'i de- Sibirya'ya gitmeyi ve Aleksandr cezasını çekerken ona destek olmayı planlıyordu. Maria Aleksandrovna her ne pahasına olursa olsun büyük oğlunun yanında olacaktı.

Ana oğul Peter-Paul Kalesi'nde görüştüğünde Aleksandr diz çöktü ve kendisini affetmesi için annesine yalvardı. Fakat af dilemeyi reddetti. Çar duruşmaları izliyordu ve Aleksandr Ulyanov'un suikast girişimi ile ilgili sorumluluk derecesini bilinçli olarak yüksek gösterdiğinin farkındaydı, fakat ona göre mahkemenin verdiği ölüm cezasını değiştirmeye gerek yoktu. Ulyanov'un yanı sıra V. D. Generalov, P. İ. Andreyuşkin, V. S. Osipanov ve P. Y. Şevyrev de Şlisselburg Hapishanesi'ne sevkedildiler ve 8 Mayıs 1887'de gün ağarırken hücrelerinden alınıp idam edildiler.

Aleksandr'ın annesi Simbirsk'e dönmüştü: onun için kesinlikle hiçbir şey yapamayacaktı. Kocasının ölümünden ve en büyük oğlunun idam edilmesinden beri perişandı ve intiharı düşünüyordu. O St. Petersburg'da yokken çocuklara göz kulak olmak için Kazan'dan teyzeleri Anna Veretennikova geldi. Öğretmen Vera Kaşkadamova da Moskova Caddesi'ndeki eve uğruyordu. Ulyanov ailesinin çocuklarının hepsi de derin bir şok içindeydi. İki büyük kız daha da yıkılmış vaziyetteydiler. Anna İliniçna taptığı kardeşini kaybetmişti, fakat duygularını gizlemeyi başarıyordu. Olga İliniçna ise kendini yere attı ve hıçkırıklara boğuldu. Sonra fırladı ve Aleksandr'ı kurtarmayı reddeden çara tehditler yağdırdı. Anna teyze dehşete kapıldı. Fakat sonra Olga da kendini topladı ve annesi o yıkık halini görmesin diye çaba harcadı.

Maria Aleksandrovna da toparlandı. Artık intiharı düşünmüyordu. St. Petersburg'dan geldiğinde küçük kızı Maria kucağına çıkınca doğru kararı verdiğini anladı. Ulyanovlar ayakta kalmaya kararlıydı.[20]

Ulyanovlar, sadece yaşadıkları büyük kayba değil sosyal tecrite de katlanmak zorundaydılar. Vera Kaşkadamova onlarla görüşmeye devam eden pek az sayıdaki aile dostlarından biriydi. Saygıdeğer Simbirskliler -doktorlar, öğretmenler, yöneticiler ve subaylar- bir katili besleyip büyütmüş her aileye nefretle yaklaşırdı. Olga liseye gittiğinde öğretmenleri ve sınıf arkadaşları onunla konuşmayı reddettiler. Yerel toplum aileye kapısını kapattı. Çoğu kişi imparatoru öldürme girişimi karşısında donup kalmıştı. 1881'de Ulyanov ailesi II. Aleksandr'ı anmak için Katedraldeki törene katılmıştı. Fakat gelin görün ki, aynı aile bir cinayet komplosuna karışmıştı ve Ulyanovlara artık paryalar gibi davranılıyordu.

Bu feci deneyimin gerçek önemi asla yerli yerine oturtulmamıştır. Sorun şu ki Ulyanovlar Simbirsk'in diğer soylu aileleri ile birebir aynı değillerdi. İlya Nikolayeviç statüsünü miras yoluyla edinenler arasına sonradan katılmıştı. Toplumun basamaklarını tek bir kuşakta kendi mesleki çabalarıyla çıkmış ve soylular arasında yerini almıştı. Simbirsk şehrindeki soyluların çoğu bu statüye kuşaklar boyu sahipti ve onlarla Ulyanov ailesi arasında pek az ilişki vardı. Züppelik dizboyuydu. İlya ve Maria bu sorunu görmezlikten gelerek aşmış ve yaşamlarıyla barışık olmuşlardı. Oğullar ve kızlar üzerindeki okulda başarılı olma ve formel yeterlilikleri edinme baskısı, imparatorluk toplumuna kıyılardan gelen ve ailece topluma entegre olmak isteyen ebeveynlerin karakteristik özelliğiydi. Bu umutlar, Aleksandr'ın şiddet eylemcisi bir gruba koşar adım katılmasıyla yıkıldı. Tekrar toplumun kıyılarına itildiler ve bütün çocuklar -Anna'dan en küçükleri olan Maria'ya dek- toplumdan tecrit edilmelerinden ötürü çarı ve bakanlarını sorumlu tuttular. Aleksandr'ı düşünürken çarlığa nefret duymamaları imkânsızdı.

Vladimir Ulyanov duygularını kızkardeşleri Anna ve Olga'ya göre daha fazla bastırdı. Acısı içindeydi, ama onu gömdü. Vladimir'le ilgili her anlatımda Aleksandr'ın idam edildiğini duyduğu

zaman ailenin bir üyesi gibi değil oluşum halindeki bir devrimci gibi konuştuğu söylenir. Maria İliniçna'ya göre, Vladimir köylü sosyalizmi terörizminin stratejik iflasının kanıtlandığı sonucuna varmıştı. Onun yanındayken "Hayır," dediği anlatılır, "biz bu yolu tutmamalıyız." Bu sözler Marksist-Leninistler -ve başkaları- tarafından Vladimir'in daha on altı yaşındayken köylü sosyalizmini mahkum etme kararı aldığı biçiminde yorumlanmıştır. Araştırmacılar kuşaklar boyu bunu kabul etse de, daha inandırıcı bir hikâyeyi akla getirmek zaten mümkün değildir. Maria İliniçna anılarını onun ölümünden sonra, Lenin'in kariyerini yekpare tarzda ve onu gençken bile yanılmayan biri gibi göstermenin zorunlu olduğu bir sırada yazmıştı. Maria'nın tanıklığının geçerliliği her koşulda su götürür mahiyetteydi, çünkü Aleksandr idam edildiğinde daha sekiz yaşındaydı. Bu yaşta bir çocuğun, kendisi için hiçbir ideolojik tınısı olmayan bir cümleyi kelimesi kelimesine hatırlayabileceğine güvenilemez.

Daha inandırıcı bir anlatım ise geçici özel öğretmenleri olan Vera Kaşkadamova'ya aittir. Vera, Vladimir'in küçük erkek ve kızkardeşinin dikkatini dağıtmak için onlarla tombala ve oyun oynamak istemesinden etkilenmişti. Konuşurlarken ister istemez Aleksandr konusu açıldı ve Kaşkadamova'ya göre Vladimir, ağabeyinin görüşleriyle sınır çeken hiçbir düşünce belirtmedi. Tam tersine Vera şunu hatırlıyordu: "Demek ki bu şekilde davranması gerekiyordu; başka türlü hareket edemezdi."[21]

Bu kesinlikle Vladimir Ulyanov'un gerçek iç sesiydi. Vladimir, ağabeyinin ölümünden birkaç yıl sonra köylü sosyalisti terörist grupların düşüncelerini savunan gruplara katıldı. Ağabeyinin savunduğunun tam aksi türden bir Marksizmi benimsemiş olsa bunu izah etmek imkânsız olurdu. Öyle bile olsa, Kaşkadamova'nın anlatımı Vladimir'in, Aleksandr'ın çıkışından hemen etkilenip onun görüşlerini benimsediğini göstermez. Vladimir'in herhangi bir konuda kesinleşmiş düşüncelerinin olduğunu düşünmek için hiçbir sebep yoktur. Devrimci düşünceler dünyasına daha yeni yeni girmeye başlamış olması daha muhtemeldir. Ağabeyinin seçimlerine içgüdüsel, fakat hâlâ net olmayan tarzda sempati duyması da mümkündür. Kendi aralarında da anlaşmazlıkları vardı ve son zamanlarda iyi geçinemiyorlardı fakat bu Vladimir'in onunla ölümünden sonra özdeşleşmesi için bir engel

değildi. Hatta bu olay o duyguyu artırmış da olabilir. Kaşkadamova'nın hatırladığı sözler -"başka türlü hareket edemezdi"- Vladimir'in hayran olduğu ağabeyinin neden o şekilde hareket ettiğini anlamak için duyduğu isteğin en iyi ifadesidir belki de. Aleksandr'ın kaybı, parlak bir gencin düşüncelerinin devrimci bir eylemçiye dönüşecek kadar netleşmesine yol açtı.

4

DÜŞÜNCELERİN OLUŞUMU

1887-1888

Vladimir ve Olga Ulyanov'un Aleksandr'ın cezaevinde olduğu ve idam edildiği aylar boyunca lise yıl sonu sınavlarına hazırlanmalarını sağlayan, aileden gelme işte böyle bir sorumluluk duygusuydu. Bu iki genç olağanüstü azimliydiler. Simbirsk demiryolu hattı üzerinde olmamasına rağmen hükümet herkesin Aleksandr Ulyanov'un suçu ve cezasından haberdar olmasını sağlamıştı. Devlet güçleri şehirde olayla ilgili duvar gazeteleri astılar ve Aleksandr, asıldıktan iki gün sonra Simbirsk Şehir Gazetesi'nin özel sayısındaki bir makaleye konu oldu.[1]

Vladimir, Simbirsk Klasik Lisesi'ndeki final sınavlarından ilkine işte tam bugünlerde girdi. Sınav dönemi 5 Mayıs 1887'de başladı ve bir ay sürdü. Gözü St. Petersburg'dan gelen korkunç haberden başka bir şey görmemesine rağmen Vladimir'in konsantrasyonu mükemmeldi. Okuldaki performansı çok etkileyiciydi; hatta bütün bu şartlar altında neredeyse insanca olmayan bir tarzda etkileyiciydi. Sınava girdiği on dersin hepsinden tam not, yani beş almıştı.[2] Vladimir yirmi dokuz kişilik sınıfının birincisi olmuş ve tıpkı kendisinden önce ağabeyinin yaptığı gibi altın madalyaya layık görülmüştü. Kızkardeşi Olga da bu sırada Simbirsk Marinskaya Lisesi'nde aynı sonuca ulaşmıştı.[3] Bu madalyaların verilmesi Aleksandr Ulyanov'un suikast girişimi skandalından sonra hassas bir mesele haline gelmişti. Fakat iki lise de Vladimir'le Olga'nın ödüllerini almasını engelleyebilecek siyasal baskıdan yeterince yalıtıktı.

Kerenski, Vladimir için destekleyici bir referans kaleme aldı:

Son derece yetenekli, sürekli istekli ve kusursuz olan Ulyanov, bütün derslerde sınıf birincisiydi ve ders yılı sonunda performans, gelişim ve davranış açısından en takdire şayan öğrenci olarak altın madalya ile ödüllendirildi. Lise içinde olsun, dışında olsun, Ulyanov'un söz ya da davranışlarının devlet makamları ya da lise öğretmenleri tarafından ayıplandığı tek bir durum söz konusu değildir. Ebeveynleri Ulyanov'un eğitimine ve ahlaki gelişimine her zaman titizlikle özen göstermişler ve babasının vefat ettiği 1886'dan itibaren bu görevi annesi üstlenerek çocuklarının yetiştirilmesi için bütün ilgi ve dikkati sergilemiştir. Eğitimin temelinde din ve rasyonel disiplin yer almaktadır.

Ulyanov'un davranışlarının evdeki yetişme tarzının olumlu bir sonucu olduğu açıktır. Ulyanov'un ev içi hayatı ve karakterine daha yakından baktığımızda, aşırı içe kapanıklığı ve -lise dışında da okulumuzun en önemli varlığı olan okul arkadaşları ile bileilişkideki mesafeliliğini ve geneldeki çekingenliğini anmadan geçemeyeceğim. Ulyanov'un annesi oğlunu üniversite eğitimi için kendi gözetimi dışında bir yere göndermek istememektedir.

Kerenski'nin bu son paragrafı yazmaktaki amacı neydi? Belki de çocuğun üniversitedeki öğrenci olaylarına karışması olasılığına karşı kendisini mesleki olarak sağlama alıyordu. Fakat muhtemelen Kerenski sadece doğruyu söylüyordu ve öğrencisi gerçekten de epey antisosyaldi. Vladimir hiçbir zaman girişken olmamıştı ve onu ağabeyi Aleksandr'ın cezaevinde olduğu dönemde tanıyanlar çok içe kapanık ve soğuk olduğunu gözlemlemişlerdi.

Maria Aleksandrovna'nın hızla karar vermesi gerekiyordu. İlk önce Moskova Caddesi'ndeki evi satıp Kazan şehrine taşınmaya karar verdi. Bu akla uygun bir karardı. Ulyanovların Simbirsk'te yaşadığı sonsuz tecrite karşılık, Maria Aleksandrovna ailenin Kokuşkino'da iyi karşılanacağına güvenebilirdi. Dr. Blank ailece geldiklerinde kalabilsinler diye kızları için Kokuşkino'daki malikaneye bir ek kat çıkmış ve 1870'te öldüğünde malikanesini beş kızına ortak olarak miras bırakmıştı. Böylelikle toprağı kiralayan köylülerden elde edilen gelirin bir bölümü Ulyanovların oluyordu. 1887'e dek Maria Aleksandrovna Kokuşkino'daki hissesine gözkulak olma işini Anna Veretennikova ile Lyubov Ardaşeva'ya bırakmıştı.[4] Maria Aleksandrovna alelacele kızkardeşlerine malikaneye taşınması gerektiğini bildirdi. Onlardan olumlu yanıt alır almaz Moskova Caddesi'ndeki evi sattı -as-

lına bakılırsa satın alan kişi zamanın Simbirsk polis şefiydi- ve oğlu Dimitri 1905'te doktor olarak atanana dek şehre bir daha ayak basmadı.

Çocuklar ağabeylerinin kaybını konuyu açmayarak atlattılar. Böyle yetiştirilmişlerdi onlar. En büyükleri Anna İliniçna ancak yıllar sonra birisine Aleksandr'dan bahsedebildi ve o zaman bile yalnızca annesiyle konuştu, kız ya da erkek kardeşleriyle değil.[5] Korkunç bir iç gerilim vardı. Anneleri, Anna'ya küçük kardeşi Maria'nın derslerine yardım etmesini istedi. Fakat Maria onun yardımını ürkütücü buluyordu:[6]

> Ablam o sıralar lise ikinci sınıfta sınavlara hazırlanıyordu. Taptığı ağabeyinin kısa süre önceki trajik ölümünün yol açtığı feci travmadan dolayı çok sinirliydi. Bu bazan benimle ders çalışırken bile belli oluyor ve ikimiz için de işkenceye dönüşüyordu. Bu patlamalardan birinde Vladimir İliç'in yüzünün nasıl karardığını ve kendisiyle konuşur gibi "Böyle olmaz" dediğini hatırlıyorum.

Vladimir'in kendisi de aniden parlayabiliyordu. Küçük Maria ona yaptığı bir defteri gururlanarak gösterdiğinde Vladimir ona beyaz sayfaları siyah iplikle dikmenin doğru olmadığını söyledi ve tekrar diktirdi.[7] Fakat en azından onu duygusal olarak ezmiyordu -ve Maria da kendi adına onu hoşnut etmeyi seviyordu.

Vladimir'in hangi üniversiteye gideceğine ve hangi dalda öğrenim göreceğine karar vermesi gerekiyordu. Ağabeyinin kötü ünü olmasa St. Petersburg Üniversitesi'ne giderdi fakat Maria Aleksandrovna'ya bunun resmen onaylanmayacağı bildirildi. Sonuç olarak Vladimir, İmparatorluk Kazan Üniversitesi'ne başvurdu, ölen babası burada okumuştu. Okuyacağı bölümü seçimi de şaşırtıcı oldu. Arkadaşları Vladimir'in hukuk okumak istemesini anlaşılmaz buldular. O sıralar en yetenekli Rus öğrenciler doğa bilimleri okuyordu (Aleksandr Ulyanov gibi). Vladimir'in öğretmenleri Latince ve Yunancadaki olağanüstü yeteneğine atfen onun Dil Bilimleri Fakültesi'nde okumasını tercih ederlerdi. Fakat Vladimir hukuk okumakta ısrarlıydı. Aleksandr'ın aksine biyoloji ve diğer bilimlere hiç merak sarmamıştı. Madem edebiyatla o kadar ilgiliydi, neden o zaman Dil Bilimleri Fakültesi'ne gitmedi? Bu sorunun yanıtı bilinmiyor. Fakat muhtemelen devlet

maaşına mahkum yüksek eğitimli bir öğretim görevlisi yerine bağımsız bir avukat olarak daha kolay kariyer yapacağını düşünmüş olmalıydı.

Annesi Maria Aleksandrovna onu politika ve diğer tehlikeli şeylerden uzak tutmuş olduğunu umuyordu. Sigarayı bırakmasını bile sağlamıştı. Annesinin ilk çıkış noktası sigara içerse sağlığının bozulacağı ve sağlıklı bir çocuk olmayacağıydı. Vladimir onu hiç umursamadı. Sonra annesi umutsuzca Vladimir'in kendi geliri olmadığını ve ailenin parasını tütüne yatırdığını söyledi. Vladimir kabul etti ve ağzına bir daha sigara koymadı.[8] Maria Aleksandrovna hem bundan hem de Volodya'nın Kokuşkino'daki kır sporlarından zevk almasından dolayı hoşnuttu. Vladimir ormanda ava gidiyor ve patikalarda kayak yapıyor, çoğu zaman yanında Dimitri'yi de götürüyordu.[9]

Fakat bu görüntü yanıltıcıydı. Aleksandr Ulyanov arkasında babasını şoke edecek kitap ve makaleler bırakmıştı. Bunların başında Nikolay Çernişevski'nin kitapları geliyordu. Vladimir sonradan bu dönemde Çernişevski'nin onun "düşüncelerinin temelini attığını" itiraf etti. Vladimir, okuduğu kitaptan derinlemesine etkilenecek yaştaydı. Sıkı dil eğitiminin teknik avantajlarına sahipti, fakat henüz kendine ait düşünceleri yoktu. On altı yaşındayken Hıristiyan inancından koptu. Beyni direksiyon mili olmayan bir motor gibiydi; potansiyel olarak çok güçlüydü fakat dünya görüşünün ne olacağına karar verene kadar yönsüz kalacaktı. Ne babası ne de ağabeyi vardı ona yol gösterecek. Öğretmenlerini de görmüyordu artık. Vladimir ilham almak için kitaplara gömüldü. Kendisini siyasal olarak yetiştirebilmek için Latinceye olan tutkusundan vazgeçti.[10] Bundan sonraki yaşamında da kendisini zevk almaktan mahrum edecekti. İlerki yıllarda devrimci görevlere yoğunlaşmak için satrancı, Beethoven dinlemeyi ve paten kaymayı bırakacaktı.

Çernişevski böyle bir etki yapmak açısından tuhaf bir yazardı. Yazım tarzı ısırgan otu gibi rahatsız ediciydi. Oylumlu ve yayarak anlatımı yoğun, sarmal yapılarla kaplıydı ve on sekizinci yüzyıl Rusya'sının büyük yazarlarının önerdiği kalıplardan ayrılıyordu. Fakat Vladimir'i Çernişevski'ye çeken üslubu değildi. Yine de, Çernişevski'nin uzun cümleler ve yan cümlelerle bezen-

miş cümle yapıları Latinceye hakim lise öğrencilerini kolaylıkla etkileyebilme gücüne sahipti.

Vladimir, Çernişevski'ye her bakımdan hayrandı. 1864'te İçişleri Bakanlığı Romanov otokrasisinin uzlaşmaz bir muhalifi olan Çernişevski'yi doğu Sibirya'da çalışma kampına sürdü (ve 1889'da da artık çok hasta olan Çernişevski'nin doğduğu yer olan Volga kıyısındaki Saratov'a dönmesine izin verildi). Rus İmparatorluğu o kadar büyüktü ki, yıkıcı unsurları ülkeden sınır dışı etmeye gerek yoktu; uzak bir şehirde tutuldukları zaman yurtdışından ortalığı karıştırmaları önlenebiliyordu. Çernişevski düşüncelerinden vazgeçmedi. Genellikle devrimci bir köylü sosyalisti olarak görülmekle birlikte köylülüğü idealize eden biri değildi. Kır yaşamını savunmuyordu. Ülkesindeki kültürel gelişimin hızlanmasını istiyor ve sanayileşmeyi savunuyordu. Genel oy sistemine dayalı demokratik bir politik sistem talep ediyor ve kadın haklarını destekliyordu. Rus olmayan uluslara ve etnik gruplara yönelik ayrımcı yasalara karşıydı. Sınıfsız bir toplumun yaratılmasını savunuyordu. Ve çarlık monarşisini barbar, asalak ve köhne olarak tanımlıyordu.

Aslında Çernişevski Rusya'nın geleceği için Avrupa'nın diğer yerlerindeki sosyalist düşünürlerin çalışmalarıyla çakışan öneriler getiriyordu. Çok sayıda Almanca ve Fransızca kitap okumuştu ve Karl Marx'ın tutkulu bir okuyucusuydu. Fakat Rusya'nın Almanya'ya öğretecek hiçbir şeyi olmaksızın sadece ondan öğrenmesi gerektiğini düşünmüyordu. Arada bir Marx'la mektuplaşıyordu. Marx, Çernişevski'nin Rus İmparatorluğu'ndaki tarım sorunu ile ilgili yazılarını okuyabilmek için Rusça öğrenmeye başlamıştı. Avrupa kültürünü rahatça keşfetmekle meşgul olan Vladimir Ulyanov gibi bir genç adam için Çernişevski ideal entelektüeli simgeliyordu.

Vladimir Ulyanov, Çernişevski'den yalnız düşünsel değil duygusal olarak da etkileniyordu. Siyasal düşünceleri uğruna Sibirya'da çalışmaya mahkum olan bir kahramanın imgesinden o kadar etkilenmişti ki, cüzdanında idolünün fotoğrafını taşıyordu. *Ne Yapmalı?* romanı bilincini derinden etkilemişti. Kitap, roman olarak zayıflığına ve yaratıcı bir tarzda yazılmamış olmasına rağmen, bir grup sosyalist eylemcinin portresini sunuyordu. Onların

birbirleriyle dayanışmaları, siyasal adanmışlıkları, eğitim yoluyla gelişime inanmışlıkları ve çarlığa karşı uzlaşmaz düşmanlıkları Vladimir Ulyanov'u büyüledi. Romanın ana karakteri kusursuzdu ve tartışma götürmez bir liderin aurasına sahipti. Vladimir Ulyanov'un kendisini onunla özdeşleştirmiş olduğu kuşku götürmez. Gelişim halindeki bütün genç entelektüeller Çernişevski'nin kitabından aynı ölçüde etkilenmemişlerdi ve romanın yapısı ve üslubundaki hantallıktan dolayı biraz alaya bile alınmıştı. Fakat Vladimir Ulyanov bunu kabul etmiyordu. *Ne Yapmalı?* romanı onun yaşamının yönünü çizmesine yardımcı oldu ve Çernişevski'nin ismini her zaman hararetle savundu.

Bu anlamda Vladimir Ulyanov, ağabeyinin kardeşiydi. Bir yıl içerisinde bir dünya görüşü ve bir devrimcinin özlemlerini edindi. Siyaset ve toplum kavrayışını derinleştirme hedefini üniversitede gerçekleştirecekti, fakat üniversite profesörlerinin dizinin dibinde değil. İmparatorluk Kazan Üniversitesi'ne girmeden önce bile bela arıyordu.

Annesinin oğlunun yakınında yaşayacağı güvencesini vermesi onun okula kabul edilmesinde önemli bir faktör oldu. Tabii verdiği para da. Ulyanov ailesinin diğer çocukları -Anna, Vladimir, Olga, Dimitri ve Maria- tek gelirlerinin Maria Aleksandrovna'nın ölen babalarından aldığı emekli maaşı olduğunu söylemeyi severlerdi. Fakat bu doğru değildi. Yayınlanan mali veriler bile tam tersini ortaya koyuyor. İlya Ulyanov, karısıyla çocuklarına Simbirsk Şehir Halk Bankasında 2.000 ruble bırakmıştı.[11] Ailenin, annenin 1889'da Alakaevka'da satın aldığı malikane için ödemesi gereken meblağın dörtte biri olan bu rakam hiç de az buz değildi. Ulyanovların 1887 yazında Simbirsk'teki Moskova Caddesi'ndeki evlerinin satışından bir 6.000 ruble daha geldi.[12] Ayrıca Maria Aleksandrovna'nın Kokuşkino'daki malikanenin kirasından payına düşen meblağ ve banka hesabında Dr. Blank'in bıraktığı para da vardı. (Maria Aleksandrovna'ya miras kalan Kokuşkino'daki toprağın asıl değeri 3.000 rubleydi.)[13] Üstüne üstlük, 1878 yılında altmış yaşındayken ölen İlya Ulyanov'un ağabeyi ve destekçisi Vasili'den kalan miras da vardı. Ulyanov ailesi hiç de nakit sıkıntısı çekmiyordu.

Rus miras hukuku Vladimir'e babasının mal varlığından

pay hakkı tanıyordu. Simbirsk Şehir Halk Bankası'ndaki 2.000 rublenin kayıtlarında bu mevcuttur. Bölge Mahkemesi İlya'nın mirasının şu şekilde bölünmesine hükmetmişti: Dörtte biri -yalnızca dörtte biri- İlya'nın dul eşine. Sekizde biri reşit olmayan kız çocuklarına, Olga ve Maria'ya. Geri kalan altıda bir de üç erkek çocuğun her birine, Aleksandr, Vladimir ve Dimitri'ye. Erkek çocuklar kızkardeşlerine göre yasal olarak ayrıcalıklıydılar.

Lenin daha sonraları kapitalizmi yıkmayı savunmasına rağmen kendi mal varlığıyla konforlu bir yaşam sürdüğü için eleştirildi. Bunun haklı bir yanı da vardı. Fakat müsrif bir yaşam sürdüğü eleştirisi haksızdır. Maria Aleksandrovna'nın alameti farikası, ihtiyatlı bir bütçe yönetimiydi. Üniversiteye başladığı yıl, 1887 Ağustos'unda Maria uygun bir zemin kat dairesi bulmak için Kazan'da geçici bir ev tuttu. 1870'ten beri dul olan kızkardeşi Lyubov Ardaşeva aynı evin üst katında oğulları Aleksandr ve Vladimir'le birlikte yaşıyordu. Her iki kadının çocukları önceki yaz aylarını Kokuşkino'da geçirmişlerdi ve birbirleriyle iyi anlaşırlardı. Kazan, Simbirsk'te (ve hatta Kokuşkino'da, çünkü orada da komşularla hemen hiç görüşmezlerdi) çekilen yalnızlığa son verdi.[14] Fakat bu evde uzun süre kalamadılar, daha büyük bir yere ihtiyaçları vardı. Bir ay sonra Maria Aleksandrovna aradığı yeri buldu ve aile Yeni Komiserlik Caddesi'ne taşındı.[15] Dimitri ve Maria Kazan liselerine gittiler ve Vladimir de İmparatorluk Kazan Üniversitesi'ne devam etmeye başladı. Yemeğe eve geliyorlardı. Maria Aleksandrovna aileyi 1886'dan önceki normal düzenine döndürebileceğini umuyordu.

Fakat Kazan onun safça hayal ettiği gibi sakin bir şehir değildi. On beşinci yüzyılda Ruslarla Tatarlar arasındaki savaş alanlarından biri olmuştu ve Rus tarih ders kitaplarında Korkunç İvan'ın Tatarları 1552'de Kazan'da ve 1556'da Astrahan'da yenmesinin Rus imparatorluğunun güneye ve doğuya doğru genişlemesinin yolunu açtığı yazılıydı. Şehir, sonraki yüzyıllarda stratejik önem kazanmıştı. Ana geçim kaynağı ticaretti. Volga nehrinin dirsek yaptığı yerde kurulu olan Kazan, Moskova ve St. Petersburg'a demiryoluyla taşınan mallar için önemli bir antrepo idi. Her caddesinde bir kilise vardı. Kazan Rus mimarisinin yüzük taşıydı. Bunun tek nedeni tarihsel zaferlerle gösteriş yapılması değildi. Devlet makamları en görkemli kiliseleri buraya Kazan'ın

imparatorlukta Hıristiyan olmayanların en fazla yaşadığı merkez olmasından dolayı inşa etmişlerdi. Müslümanlar şehir nüfusunun onda birini oluşturuyordu. Arap alfabesiyle baskı yapan matbaalar dahil birçok İslami kurum vardı burada. Etnik bileşim de St. Petersburg için aynı ölçüde endişe kaynağıydı. Şehir nüfusunun yüzde 31'i Tatardı -ve Başkırt ve Çuvaşlar da vardı. İçişleri Bakanlığı sonuç olarak şehirde hiç risk almadı. Ardarda gelen valiler sivil yönetime karşı ezici askeri yaklaşımları ile nam salmıştı. O sıralar Kazan sanki ancak gaddarlıkla elde tutulabilecek uzak bir sömürge muamelesi görüyordu.

Şehirdeki bütün çelişkiler pek az Tatarın bulunduğu üniversitede bile kendisini gösteriyordu. 1884'te başkentteki devlet makamları öğrencilerin disiplin kurallarını sıkılamışlardı ve bu durum Kazan'da da diğer yerlerdeki kadar öfke yarattı. Rektöre karşı gösteriler düzenlendi. Kazan Üniversitesi her an olay çıkabilen bir yer haline geldi ve rektörün tepkisi de disiplin önlemlerini artırmak oldu. Fakat bu öğrencileri daha fazla çileden çıkarmaktan başka bir sonuç vermedi. 1885'te polis denetimini kolaylaştırmak için üniforma zorunluluğu getirildi. Öğrencilerin devletten izin almadan dernek kurması yasaklandı. Dilekçelerde yönetici ve pedagoglarına nasıl hitap etmeleri gerektiğine ilişkin aşağılayıcı kurallar ise yangına benzin döktü. Halk Aydınlanması Bakanlığı yeni öğretim üyeleri atadı ve suç işleyen öğrencilerin isimsiz olarak ihbar edilmesi çağrısı yapıldı. Hatta bu öğrencilerin askeri disiplinli taburlara sevkedilmesi bile önerildi. Öneri reddedildi, fakat böyle bir önerinin ortaya atılmış olması bile hükümetle öğrenciler arasındaki güvensiz ortamın göstergesiydi.

Halk Aydınlanması Bakanlığı'nın izin verdiği tek dernek *zemlyaçestva*'ydı. Bu dernekler öğrencilerin memleketlerine göre kuruluyordu; devlet izni vardı, çünkü hayatlarında ilk defa evlerinden uzak kalan genç erkeklere bir birliktelik ve düzen duygusu veriyordu. Öğrenciler için yabancı olmayan bir sosyal yapıydı. Gezgin tüccarlar ve işçiler tarafından kurulan dernekler, yerel gelenekler, yerel ağız ve lehçeler, mutfaklar ve dini inançlarla dopdolu olan Rusya'nın bir örneğiydiler tam anlamıyla. *Zemlyaçestva*, Rusların yeni koşullarla ve belirsizliklerle başa çıkmasına yardımcı oldu. Vladimir Ulyanov Kazan Üniversitesi'ne girer girmez pratik rehberlikten ve boş zaman etkinliklerin-

den faydalanmak için Simbirsk-Samara *zemlyaçestvo*'suna üye oldu.

Zemlyaçestva aynı zamanda öğrenciler arasında münazaralar düzenleyen bir örgütlenme işlevi gördü. Akademik yılın sakin geçmeyeceği belliydi. Aleksandr Ulyanov ve arkadaşlarının asılması hâlâ öfkeyle anılıyordu ve bütün üniversitelerde protesto gösterilerinin düzenlenmesi tartışmaları yürütülüyordu. Kazan da bunlardan biriydi ve Simbirsk-Samara *zemlyaçestvo*'su da bu işlerin dışında değildi. Henüz sadece Moskova'da olay çıkıyordu. Ama bütün şehirlerde hoşnutsuzluk büyüyordu ve Müfettiş N. G. Potapov, Kazan Üniversitesi Rektörü N. A. Kremlev'e öğrenci muhbirlerinin kendisini olay çıkacağı konusunda uyardıklarını bildirdi.[16] Tansiyon o kadar yüksekti ki, öğrenciler gizli gizli Potapov'a saldırı düzenlemeyi tartışıyorlardı. Olaylar 4 Aralık'ta patlak verdi. Soğuk bir kış günüydü. Yerde kar olmasına rağmen güneş pırıl pırıldı. Öğle saatlerinde bir grup öğrenci üniversite binalarında toplanmaya başladı. Potapov onları dağıtmaya çalıştı: "Beyler nereye gidiyorsunuz, nereye? Durun!" Fakat yolun kenarına iteklendi.[17] Kalabalığın içinde birinci sınıf öğrencisi Vladimir Ulyanov da vardı. Öğrenciler üniversitenin devletten özerk olmasını ve öğrenci işleri yönetmeliğinde kendi aleyhlerinde olan maddelerin kaldırılmasını talep eden sloganlar attılar. Popatov'un görevden alınması da acil hedefler arasındaydı.

Rektör Kremlev profesörlerden kendi adına arabuluculuk yapmalarını istedi. Fakat öğrenciler tınmadılar bile. Yine de rektörün gösteriyi dağıtmak için sonunda asker çağıracağını biliyorlardı. Toplanan öğrencilerden doksan kadarı o kadar kızgındı ki artık üniversiteyle hiçbir bağlarının olmasını istemediklerini göstermek için öğrenci pasolarını orada bırakmaya karar verdiler. Karar oracıkta alındı. Bu öğrenciler idari kadronun pasolarını alır almaz rektörün ilk iş olarak onları okuldan atacağının farkındaydılar.[18]

Polis şehrin her tarafında aramalara başladı. Sokaklarda öğrencilerin yolu kesildi. Üniversite belirsiz bir tarihe kadar kapatıldı ve ancak 1888 Şubat'ında yeniden açıldı. Kazan yönetimi ile St. Petersburg'daki üst makamlar arasında görüş alışverişi yapıldı. Bir tabur asker şehirde uygun görülen yerlere yerleşti-

rildi. Vladimir, Yeni Komiserlik Caddesi'ndeki evlerine döndüğünde annesinin aklı başından gitmişti, dadısı Varvara Sarbatova ise ondan daha da perişan durumdaydı.[19] İkinci oğlunu da daha beter belaya bulaşmaktan korumak için ne yapabilirdi Maria Aleksandrovna? İlya Ulyanov'un ölüm ilanındaki Ulyanovların Simbirsk'teki durumunu ifade eden "güzel aile" artık saygıdeğer insanlar için model falan oluşturmuyordu. 4 Aralık'ı 5 Aralık'a bağlayan gece Kazan'daki diğer öğrenciler gibi Vladimir'i de almaya polis geldi. Gözaltına alındıklarında şehir dışında nerede yaşamak istedikleri soruldu. Kazan'da kalmalarına izin verilmeyecekti. Maria Aleksandrovna'nın aklına olabilecek tek çözüm geldi: İçişleri Bakanlığı'na başvurup çocuklarıyla birlikte Kokuşkino'ya dönmeleri için talimat verilmesini isteyecekti.

Aile bir süreliğine rektörün kararını beklemek zorundaydı. Karar 6 Aralık 1887'de açıklandı. Kazan Üniversitesi'nden otuz sekiz öğrenci atıldı ve Vladimir Ulyanov da onlar arasındaydı. Içlerinden sadece ikisi onun gibi birinci sınıf öğrencisiydi.[20] Kazan'da ikamet etme izni iptal edildi ve 7 Aralık'ta Kokuşkino'ya "sürgün edildi."

Annesi artık çocuklarını idare etme gücünü kaybediyordu. Onun mali desteğine ihtiyaçlarından dolayı hâlâ onları bir nebze de olsa kontrol edebilmesine rağmen, genellikle istediklerini yapıyorlardı. Daha ince bir nokta, imparatorluk hükümetinin Vladimir Ulyanov'un haklarını sadece annesinin onun iyi halli olacağına güvence vermesi koşuluyla tanımasıydı. Bu nedenle Kokuşkino'ya dönmesine ancak annesinin de onunla birlikte yaşaması şartıyla izin verildi. Fakat bu bile annesine onun üzerinde fazla bir etki gücü kazandıramadı. Annesinin onunla birlikte yaşama isteği, Vladimir'in annesiyle birlikte yaşama isteğinden daha fazlaydı. Maria Aleksandrovna duygularını belli etmese de Vladimir'in onu hayal kırıklığına uğratacağını hissetmiş olmalıydı -fakat ona bir kez bile serzenişte bulunduğunu gösteren hiçbir şey yoktur. O zaman neden bu kadar ılımlı davrandığı sorulabilir. Neden Maria Aleksandrovna, Vladimir'in uygunsuz davranışlarına göz yumuyordu? Bunun bir sebebi İlya'nın çağdaş Rus ailelerindeki klasik baba rolündeki gibi ailede disiplini sağlayan tek kişi olarak davranması olabilir. Bir diğeri ise annenin Aleksandr'ı kendi kendisine zarar verdiği bu yoldan hiçbir şeyin dön-

düremeyeceğini anlamasıydı -o halde neden Vladimir'e sıkı sıkı yasaklar koymanın daha etkili olacağını varsayacaktı ki?

Katlanması gereken çok şey vardı. Vladimir'in okuldan atılması aileyi altüst etmişti. Kazan'da yaşayan ve Klasik Liseye giden Dimitri onlarla birlikte Kokuşkino'ya dönemedi fakat bu kez de okulda yatılı kalması gerekti. Aynısı kızkardeşi Maria için de geçerliydi ve Kokuşkino'da yaşamaya yönlendirilmiş olan Anna bile İçişleri Bakanlığı'nın annesinin yaşayan en büyük oğlunun Kazan eyaletine girmesini yasaklamasından olumsuz etkilenecekti.

Vladimir 4 Aralık 1887'de artık kendisini hiç kontrol edemeyen annesinin yanına gitti. Kazan'dayken devrimci eylemcilerle bağlantıya geçmişti bile. Devlet, hasımlarını kontrol edebilmek için onları şehir merkezine sürgün ediyordu -ve o dönemde de polis gözetimi altında olan böyle çok kişi vardı. İdam edilmiş bir devrimcinin kardeşinin yerel devrim sempatizanlarının kim olduğunu ve onların tartışmalarına nasıl katılacağını keşfetmesi hiç de zor değildi. Köylü sosyalizmi savunucusu bir şiddet eylemcisi olan Lazar Bogoraz önderliğindeki grup, Vladimir Ulyanov'u etkiledi. Bogoraz'ın görüşleri pek bilinmiyor. Fakat kuşkusuz monarşiye son verilmesini istiyor ve ülkenin sosyal ve ekonomik dönüşümünü savunuyordu ve anlaşılan o ki, tıpkı Aleksandr Ulyanov gibi yeraltındaki devrimci hareket içerisinde doğmakta olan bölünmeleri hafifletmeyi umuyordu. Vladimir devrimci siyasete ilişkin görüşlerini oluşturmanın henüz ilk safhasındaydı. Onun için ağabeyine yakın olan insanlardan öğrenebileceğini öğrenmekle işe başlamak doğaldı ve aslında bu insanlar da St. Petersburg ve diğer yerlerdeki benzer gruplarla sürdürdükleri temaslar içerisinde kazandıkları ciddi bir siyasal adanmışlığa sahiptiler.

Aslında Kazan Üniversitesi'ndeki olaylar olmasaydı Vladimir şehirdeki gizli devrimci faaliyetlerin içine daha da derinden dalacaktı. Sorgusuz sualsiz sürgün edilmesi çok daha ağır bir cezaya çarptırılabileceği faaliyetlere karışmaktan kurtardı onu.[21]

Maria Aleksandrovna okul dışında ne yaparlarsa yapsınlar çocuklarına destek olmak istiyor, fakat endişelenmekten de kendini alamıyordu. Anna İliniçna bir arkadaşına yazdığı mektupta şöyle diyordu: "Şimdilerde Volodya'nın başına gelenlerden do-

layı canımız çok sıkkın. Annemin onun başka bir yere gitmesine izin vermesi çok zor olacak, ama kırsalda kalamaz."[22] Annesiyle ablasının kararı kesindi: Vladimir'in üniversite diploması alması gerekiyordu. Yeniden okula gitmesi için bir şekilde izin alınmak zorundaydı. Onunla konuştuklarında Vladimir üniversiteyi yurtdışında okumak istediğini söyledi. Bu aile için ekonomik olarak mümkündü; fakat Maria Aleksandrovna asla izin vermeyecekti. Bu yüzden 9 Mayıs 1889'da Vladimir, Halk Aydınlanması Bakanlığı'na bir dilekçe yazarak İmparatorluk Kazan Üniversitesi'ne kabul edilmesini istedi.[23] Annesi de emniyet müdürüne benzer bir mektup yazdı. Her iki talep de reddedildi. Eylül ayında yurtdışında okumak için Rusya'dan ayrılma izni istedi.[24] Yine geri çevrildi. Polis onun "Kazan öğrenci gençliği içerisindeki devrimci çevrelerin örgütlenmesine aktif olarak katıldığına" işaret ediyordu.[25] İçişleri Bakanlığı, rejimin düşmanlarını yalnızca St. Petersburg ve Moskova'ya değil yabancı ülkelere de göndermemeye kararlı görünüyordu.

Fakat Ulyanovlara tolerans gösterildi yine de. İçişleri Bakanlığı Lenin'in 1917 sonunda kurduğu polis gücününki kadar sistematik bir baskı uygulamıyordu. 1888 Eylül'ünde ailenin tekrar Kazan'da ikamet etmesine izin verildi. Fakat Vladimir başına gelenlerden akıllanmamıştı. Saratov'da sürgünde olan Nikolay Çernişevski'ye bir mektup yazma cüretini gösterdi.[26] Dahası, Kazan'a döner dönmez oradaki devrimci aktivistleri aradı. Şehirde N. E Fedoseyev tarafından örgütlenmiş gizli bir çevre faaliyet gösteriyordu ve Vladimir Ulyanov da bu çevreye katıldı.[27]

Fedoseyev, Marksist olduğunu açıklamak üzereydi. Fakat bu tür gruplar genellikle Georgi Plehanov'un İsviçre'deki Emeğin Kurtuluşu grubuna katılma konusunda hâlâ belirsizlikler taşıyorlardı. Plehanov'la çok zıt yönleri olan Fedoseyev, köylülüğün agresif bir kapitalist gelişmeyle birlikte yok olacağı beklentisinden hoşlanmıyordu. Fedoseyev küçük köylülerden oluşan geniş bir tabakanın varlığını sürdürme imkanının olduğunu düşünüyordu -ve hiç kuşkusuz köylü sosyalizmine sempatisinin hâlâ devam etmesi de bu olasılığı ahlaken desteklediği anlamına geliyordu.[28] Vladimir Ulyanov kendi çevresi içerisinde ekonomik, sosyal ve politik gelişmelerin ana yönleri üzerine sık sık tartışmalar düzenleyen Fedoseyev'in katıksız entelektüel kararlılığından çok et-

kilendi. Bu, yoğun bir zihinsel çalışma dönemiydi. Üniversitede not almak için çalışma zorunluluğundan kurtulan genç Vladimir, hararetle okumaya verdi kendisini. Ağabeyinin dev kütüphanesini kullanan ve kendi kütüphanesini kuran Vladimir'in görüş alanına 1880'lerde Avrupa'daki kültürel tartışmaların merkezinde bulunan yazarlar girmeye başladı. David Ricardo, Charles Darwin, Henry Buckle, Karl Marx ve Friedrich Engels bunlar arasındaydı. Marx'ın *Kapital*'i özellikle ilgisini çekiyordu.

Vladimir Ulyanov, Simbirsk Klasik Lisesi veya İmparatorluk Kazan Üniversitesi'nde uygulanan eğitimden daha geniş bir temelde geliştirmek istiyordu kendisini. İkna edici bir entelektüel altyapıya sahip olmadığı takdirde bu çalışmalarda kendisini yetersiz hissedeceğini düşünüyordu. Fakat tamamen siyasete de gömülmüş değildi. Kuzeni Aleksandr Ardaşev'le birlikte Kazan'da bir satranç kulübüne gidiyorlardı. Kızkardeşi Olga ve erkek kardeşi Dimitri ile birlikte operaya da gidiyordu. Satranç tutkusu o kadar fazlaydı ki Samara'daki avukat Andrey Khardin'le mektupla satranç oynuyordu.[29] Bu az buz bir hüner değildi çünkü Khardin dünyaca ünlü satranç oyuncusu M. İ. Çigorin'in bile ciddiye alacağı kadar başarılıydı.[30]

Fakat Ulyanov ailesinin Kazan'daki geçici ikameti artık hiç de annelerine huzur vermiyordu; şüphe yok ki anneleri Vladimir'i yereldeki devrimci arkadaşlarından koparırsa siyasetin tehlikelerinden uzak tutabileceğini düşünüyordu. Yaşayacak başka bir yer bulmalıydı. Çözüm hazırdı. Anna İliniçna'nın St. Petersburg Üniversitesi'nde Aleksandr İliç'in arkadaşı olarak tanıdığı Mark Yelizarov adında bir hayranı vardı. Yelizarov ayrı bir malikane alınması için Ulyanovlar adına görüşmeler yapıyordu. Kokuşkino civarında değil kendi memleketi olan Samarov şehrinde yer baktı. Başarılı bir çiftçi olan ağabeyi burada 120 akr'lık bir toprağı işliyordu.[31] Yelizarov Sibiryalı bir altın madeni sahibinin ev ve arazisini tercih etti. Samara şehri Volga'nın güneyinde, Simbirsk'le Astrahan arasındadır. Sibiryakov, Sibirya'daki altın madenlerinde servet edindikten sonra bir sürü gayrımenkul almıştı. Fakat siyasal ve sosyal vicdana sahip bir sanayiciydi. Ortanın solu görüşlere sahipti ve köylü sosyalizmi sempatizanıydı. Fakat çağdaş yöntemlere inanıyordu ve Samara şehrindeki arazisinde tarımdaki son teknolojiyi kullanıyordu.[32]

1880'lerde Sibiryakov düşük tarım ürünü fiyatları yüzünden fazla kâr edememeye başladı ve topraklarını satmaya karar verdi. Tercihini kendisi gibi siyasal yelpazenin solundaki alıcılardan yana kullandı. Sonuç olarak Sibiryakov topraklarını bölgedeki köylülüğün yaşam standardını düşürmeden tarımı modernize etmek isteyen toprak sahiplerine ucuz fiyattan sattı. Bunlardan bazıları Aleksandr Preobrajenski gibi köylü sosyalistleriydi. Aynı zamanda Tolstoy gibi Hıristiyan ve pasifistlerdi. Yeni arazi sahipleri, özgül yönelimleri ne olursa olsun hükümetin köylülüğün durumunu iyileştirmek için hiçbir şey yapmamasından hoşnutsuzdular. Sibiryakov, Ulyanovları, Alakaevka'daki arazinin potansiyel alıcıları olarak karşıladı ve Yelizarov'la anlaştıktan sonra arazinin parası Maria Aleksandrovna'nın denetimindeki mirastan ödendi.[33]

Fakat Vladimir'in politik hedefleri değişmedi. Fedoseyev grubuyla görüşmeye devam etti ve aynı zamanda o sırada Kazan'da yaşayan deneyimli Halkın İradesi üyesi şiddet eylemcisi M. P. Çetvergova'yı aradı. Kitap okurken ve yaptığı görüşmelerde Rus devrimcilerinin Romanov hanedanlığından kurtulmak için yürüttükleri çalışmalara ilişkin her şeyi kapıyordu. Çernişevski de onu büyülemişti. Diğer devrimciler de kendilerini Vladimir'e sevdirmişlerdi. Stepan Halturin ve İppolit Mişkin gibi büyük köylü sosyalisti şiddet eylemcileri hayatı boyunca onun kahramanı olmuşlardı.[34] 1898'de Fransız silahlı kuvvetlerinde talihsiz bir subay olan Alfred Dreyfus için yazdığı coşkulu savunmayla tanınan Fransız romancı Emile Zola da aklını başından alacaktı. Vladimir'in cüzdanında Zola'nın fotoğrafı da duruyordu. Vladimir'in sevgisi kadar nefretinin de derin olduğunu düşünmek de yersiz değildir. Ağabeyinin asılmasından geriye onda Romanov hanedanlığına duyduğu bitimsiz bir nefret kalmıştı ve ailesinin 1887'deki suikastten sonra yaşadığı sorunlar da saygıdeğer orta ve üst orta sınıfların -aristokrasi, toprak sahibi soylular, şehirli tüccarlar- hiçbir saygıyı hak etmedikleri duygusunda etkili olmuş olmalıydı. Vladimir'in soğuk, hesapçı bir figür olarak çizilen geleneksel portresi gerçeğin yalnızca bir kısmıdır. O aynı zamanda yoğun duyguları olan genç bir adamdı ve siyasetteki düşüncelerinde sevgisi de nefreti de tüm ateşiyle hissediliyordu.

Demek ki Vladimir için Rus İmparatorluğu yalnızca sosyal

dönüşüm açısından çok yavaş değildi. Aynı önemde olmak üzere baskıcıydı da. O, Avrupa'nın gericilik kalesiydi; askerleri 1848 devrimlerinin tehdit ettiği eski rejimlerin safında, doğrudan müdahalelerde yer alıyordu. Vladimir çarlığın yıkılması gerektiğine inanıyordu. Öfkesini güç bela dizginleyebiliyordu ve devrimci düşünceleri henüz oluşum halinde olmasına rağmen, daha o zaman net bir devrimci kararlılığa sahipti.

5

DEVRİME GİDEN YOLLAR

1889-1893

3 Mayıs 1889'da Ulyanov ailesi Kazan eyaletindeki akrabaları Veretennikov ve Ardaşevlerin yanından ayrılıp Volga yoluyla Samara'ya düzenli seferler yapan buharlı gemiye bindiler. Gemiye bindikleri yer Kazan'dan dört mil uzaktaydı. Volga usul usul dolanarak güneye doğru Hazar Denizi'ne dökülür. Geminin kaptanı da nehir kanalı üzerindeki sığlıkların ve adaların uzağından geçmek zorundaydı. Buharlı gemi Kazan'dan Samara'ya kadar olan üçyüz millik mesafeyi iki günde katediyordu. Ulyanovlar yolda Simbirsk'te duraklamasalardı yolculukları daha iyi geçecekti. Fakat orada İlya Nikolayeviç ve Aleksandr İliç'in acı anıları tazelendi. Neyse ki buharlı gemi sadece iki saatliğine durdu ve Simbirsk yolcularını bırakıp binenleri aldı. Yine de Ulyanov ailesinin üyeleri kaçınılmaz olarak geçmişi hatırladılar. Simbirsk'i asla unutamayacaklardı ve Rusya'daki pek çok aile de Ulyanov ailesinin İmparator III. Aleksandr'a suikast yapmak isteyen genç bir üyesinin olduğunu hiç unutmayacaktı. O gencin küçük erkek kardeşi de bir gün kötü bir üne sahip olacaktı.

Samara'ya vardıklarında aile at arabalarıyla şehrin otuz beş mil doğusundaki Alakaevka'daki malikanelerine gitti. Maria Aleksandrovna, Mark Yelizarov'un tavsiyesine dayanarak orayı satın aldığını gizlemişti. Hayal kırıklığına uğramamıştı. Büyük ahşap ev ve harikulade çevresi ile Alakaevka gerçekten de güzel bir yerdi. Yürüme mesafesinde ormanlar ve tepeler vardı; aynı zamanda en acemi balıkçının bile balık tutabileceği bir göl de bulunuyordu.[1] Yazar Gleb Uspenski'nin bölgeyi ölümsüzleştirdiği hikâyeler, içlerinde Vladimir Ulyanov'un da bulunduğu Rus okurlar tarafından beğeniyle karşılanıyordu. Aslında Uspenski

de 1870'lerin sonlarında Sibiryakov'un malikanelerinden birinde oturmuş; karısı da Sibiryakov'un inşa ettiği bir okulda öğretmenlik yapmıştı. Sibiryakov kendi işinin patronuydu;[2] yazarın yerel manzarayı ve halkı başarıyla resmettiğini düşünüyordu. Uspenski, aynı zamanda yoksul köylülerin borç, topraksızlık ve polisle uğraşırken yüz yüze geldikleri güçlükleri de teşhir etti. Fakat çağdaş yazarlardan farklı olarak köylülüğü idealize etmedi. Köylerin toprak ve para uyuşmazlıklarıyla nasıl bölündüğünü görüyordu. Köylülerin içkiye ve şiddete yatkınlığını ve dışardan gelenlere karşı tahammülsüzlüklerini kınıyordu.[3] Bütün bunlar onu dönemin pek çok sosyalisti için sevilmeyen biri haline getirdi, fakat Vladimir Ulyanov böyle düşünmüyordu. Sonraki yıllarda Ulyanov'la diğer Rus Marksistleri köylü tutum ve tavırları karşısında ağızlarını bozdukları şeklinde kötü bir ün kazanacaklardı. Analizleri genellikle Karl Marx ve Friedrich Engels'e dayanıyordu. Gleb Uspenski'nin öykülerinin Vladimir Ulyanov'un entelektüel gelişimine katkıda bulunduğunu söylemek isabetli bir değerlendirme olacaktır.

Aile için değişim zamanıydı. Maria Aleksandrovna Alakaevka'ya yerleştiğinde oğlu Vladimir'i yeni yerleriyle ilgilenmeye ikna etti. Kuzen Ardaşev'ler -Aleksandr ve Vladimir- Kokuşkino'daki malikaneye nezaret etmişlerdi ve Maria Aleksandrovna hayattaki en büyük oğlunun da yeni satın alınan malikane için aynısını yapmasını istiyordu.[4]

Başlangıçta Vladimir söyleneni yapıp köylülerle görüşmeye gitti ve malikane yönetimi için planlar yaptı. Bu sırada Anna İliniçna da öğretmen olmak için ders çalışıyor ve evin çekip çevrilmesine yardımcı oluyordu. Olga hepsinden daha fazla çalışıyordu. Liseden ayrıldıktan sonra günde yirmi dört saat çalışmak ister gibiydi. Rus İmparatorluğu'ndaki diğer üniversitelerden farklı olarak kızların da derece almasına izin verilen Helsingfors (Helsinki) Üniversitesi'nde tıp okumak istiyordu.[5] Küçük Dimitri ve Maria, Samara'da liseye gidiyorlardı. Dimitri de okul bittikten sonra üniversitede tıp okumak istiyordu. Annesi çocuklarının bir amacı olduğu için mutluydu. En fazla istediği şey de, çocuklarının, özellikle de devletle başı zaten belada olan Anna ve Vladimir'in politik konulara bulaşmaktan vazgeçmeleriydi.

Fakat Vladimir hep aykırı bir çiftlik yöneticisi oldu. Alakaevka'da yaşayan köylüler yoksul ve hoşnutsuzdu; bütün Volga bölgesinde, özellikle de Samara eyaleti köylüleri içerisinde durum böyleydi. Yerel toprak sahibi soylular 1861 Özgürlük Fermanı'nı toprağı azami ölçüde elde tutup serflerine olan en küçük yükümlülüklerinden de kurtulmanın fırsatı olarak görmüşlerdi. Sonuç, köylü ailelerinin "toprak açlığı" olmuştu. Köylüler toprak sahipleri için şu geleneksel atasözünü kullanırdı: "Biz size aitiz, ama toprak Tanrıya ait." Rus köylüleri kırdaki toplumsal düzenin doğal olmadığına inanıyorlardı. Toprağa emek verenlerin onun ürünlerinden de yararlanma hakkı olması gerektiğini düşünüyorlardı. İyiliksever Konstantin Sibiryakov'un sahip olduğu malikanelerde bile bu yaklaşım hakimdi. Toprak sahibi halefleri köylülüğün öfkesini artık dizginleyemiyordu ve birkaç yıl içinde hepsi de çiftçiliği bırakıp topraklarını sattı. Bu toprak sahiplerinin çoğu köylerini sosyalist topluluklara dönüştürebileceklerine inanmışlardı. Fakat köylüler onları terslediler. Orta sınıf mülk sahiplerinin öfkesi de hiç dinmedi.[6]

Yeni gelen toprak sahiplerinin tek bir istisnası vardı. O da yaşamının sonuna dek sosyalizmin Rus köylerinde kurulabileceğine inanan Aleksandr Preobrajenski'ydi. Preobrajenski, Ulyanov ailesiyle tanışınca Vladimir Ulyanov'la da arkadaş oldu. Fakat kafaları hiç uyuşmuyordu. Vladimir daha o zaman Rusya'da sosyalizmin köylülük dışında bir sosyal sınıfa dayanması gerektiği sonucuna varmıştı ve Preobrajenski'yi samimi fakat yanlış yolu tutmuş bir romantik olarak görüyordu.[7]

Vladimir 'in çiftçiliği idaresi yalnızca evlat olarak kendisine verilen göreve itaat etmekle sınırlı kaldı. Çiftçilikten çok öğretmenliği tercih ediyordu -yaptığı bir tek şey varsa o da buydu- ve çevredeki okul çocuklarına ders çalıştırmaya hazır olduğunu duyurdu;[8] fakat bu işe bile gerçek anlamda öncelik vermedi. Çift sürmek, tohum ekmek, yabani otları yolmak ve ekin biçmekle ise hiç işi olmadı. Tarımla ilgili neredeyse hiçbir şey bilmiyordu ve öğrenmek için de bir şey yapmadı. Aklı fikri devrimci düşüncelerdeydi ve kısa sürede malikane yöneticiliği ile ilgili görevlerini bir kenara bıraktı. Köylüler ise şehirli orta sınıf meslek sahibi bir ailenin gelişinin yarattığı fırsatı hemen tespit ettiler. Köylüler dalavereye alışkındı. Hırsızlık da yapıyorlardı. Ulyanovların bü-

yükbaş hayvanları kolay bir hedef oldu: Önce bir at "kayboldu", sonra bir inek -ve ikinci inek de gittiğinde Maria Aleksandrovna oğlunu idari sorumluluğunu alması için dürtmekten vazgeçti. Onun yerine Alakaevka'daki mülkünü aile evi hariç köylülere kiraladı.[9] Sonunda toprağını daha zengin yerel köylülerden Danilin diye birine sattı ve ondan sonra da ailenin çiftçilikle hiç ilişkisi kalmadı. Bu Ulyanovların kurtuluşu oldu denebilir, çünkü 1905-6'daki devrimci kalkışması sırasında Danilin, Alakaevka köylüleri tarafından öldürüldü. Köylüler ondan yerini aldığı soylu toprak sahipleri kadar nefret ediyorlardı.[10] Vladimir Ulyanov malikane yöneticisi olarak kalmaya devam etseydi, onun akıbeti de aynı olabilirdi.

Bütün bunlar, Vladimir'in sonraki düşüncelerinin Samara eyaletindeki köylülüğe ilişkin içerden deneyimlerine dayandığı şeklindeki yaygın anlayışın tersini gösteriyor. Vladimir, Alakaevka'daki zamanının çoğunu okuyarak, yürüyüş yaparak ya da avlanarak geçiriyordu; tanıdığı hiç köylü ailesi yoktu ve bu onu rahatsız da etmiyordu. Aslında Vladimir İçişleri Bakanlığı kendisi hakkındaki kısıtlamaları kaldırır kaldırmaz Alakaevka'nın "monoton taşra sıkıntısından" kurtulmayı planlıyordu. Orada ardarda beş yaz geçirmişti zaten, daha fazla kalmaya hiç niyeti yoktu.[11] Annesi artık onu denetleyemiyordu. Kaba davrandığı zaman annesi "Ah Volodya, Volodya, böyle mi davranılır?" diyebiliyordu.[12] Fakat kurnazlık ve ikna yoluna başvurmak zorundaydı; emirlerin hükmü yoktu artık.

Bu sırada Vladimir kafasına göre yaşıyordu. Malikanenin etrafındaki tepelerde uzun yürüyüşlere çıkıyor, tek başına ya da kız veya erkek kardeşlerinden biriyle birlikte gölde balık tutuyordu. Olga İliniçna ile birlikte Gleb Uspenski'nin bölgeye dair hikâyelerini okumaya devam ediyordu; iki kardeş, Olga 1890 sonbaharında okula devam etmek için St. Petersburg'a gidene dek birlikte çokça vakit geçirdiler.[13] Fakat Vladimir kendi başına olmaktan da hoşnuttu. En büyük zevki kitaplarına gömülmekti. Zaman kaybetmekten nefret ediyordu ve çalışırken gereksiz yere bölündüğünü düşündüğünde tamamen antisosyal olabiliyordu. Annesinin Vladimir'in tanımadığı misafirleri Alakaevka'ya geleceği zaman ortadan kayboluyor ve okumaya devam ediyordu.[14] Arada bir Maria'yla oturup onun ev ödevlerine yardım ediyordu.[15]

Maria, ölen babasına olan sevgisini yaşayan en büyük Ulyanov erkeğine yöneltmişti. Fakat Vladimir sıkı bir patrondu. Maria'ya öğrettiklerini ezberleyip ezberlemediğini, sadece kendi söylediklerini yazmakla yetinip yetinmediğini ertesi gün kontrol ederdi.

Tıpkı babası İlya'nın ona davrandığı gibi davranıyordu. Tamamen kendisini yetiştirmekte odaklanmasıyla da babasının modelini kopya ediyordu. Fakat Vladimir'in önceliği pedagoji değil Marksizmdi. Marksizm yaşamında o kadar büyük yere sahipti ki *Komünist Manifesto*'yu Rusçaya çevirmeye başladı.[16] Ayrıca İngilizce okumaya da çalışıyordu. İlerki yıllarda bu tür şeyler onun için kafasını boşaltma aracı olacaktı. Aldığı dilbilimi eğitimi, günde bir saat yabancı sözlük incelemekten zevk almasını sağladı. Vladimir, kuşağının diğer mensupları gibi devrimci hareketin Rus İmparatorluğu'nu nasıl yıkması ve yeniden kurması gerektiğine karar vermeye çalışıyordu. Bu yüzden de Marx ve Engels'i okumak ya da Almanca, Fransızca ve İngilizce son çıkan ilgi çekici kitaplara göz atmak tek başına yeterli olmayacaktı. Rus imparatorluk ekonomisindeki güncel gelişmelerin ortaya koyduğu siyasal ve sosyal olasılıkları kavraması zorunluydu.

On dokuz yaşında, ondan daha az kitap kurdu bir genç olsaydı köylüleriyle tanışabilirdi. Fakat Vladimir'in devrimci dönüşümü doğrudan ve düzenli etkileşimden çok köylülüğe ilişkin okuduğu kitaplara dayanıyordu. Çalışmalarını yurtdışında sürdürmek istiyordu, fakat 1889 Haziran'ında devlet makamları seyahat talebini yeniden reddettiler. Fakat ertesi ay polis Fedoseyev'in devrimci çevresinden kalan üyeleri de tutukladığında muhtemelen artık Kazan'da olmadığı için şanslı olduğunu düşünmüştür.

O sıralar Maria Aleksandrovna, Vladimir'den çiftçi filan olmayacağını kabul etmiş ve aileyi Samara'ya taşımaya karar vermişti. 5 Eylül 1889'da Alakaevka'dan ayrılarak Voskresenskaya Caddesi'nde bir ev tuttular. Vladimir'in keyfi yerine gelmişti; hemen devlet kütüphanesini ve yerel siyasal muhalifleri aramaya koyuldu. Çarlığın siyasal ve sosyal düzenini eleştirenler hep aynı kütüphanelere, kitapçılara ve kahvelere gidiyorlardı. Vladimir gibi zeki ve enerjik bir gencin aralarına katılmasına sevindiler ve o da en ciddi tartışma çevrelerinden birinin lideri olan Aleksey Sklyarenko'yla tanışmaktan memnundu. Toplantılar hep Sklya-

renko'nun iki odalı evinde yapılıyordu, çünkü annesiyle birlikte yaşayan Ulyanov ailesinin evini böyle bir şey için kullanmayı teklif edemeyeceğini hissediyordu. Çevre, düşünsel arayış içindeydi ve Ulyanov da Rus ekonomik tarihi üzerine kaleme aldığı yazıları yüksek sesle okuyordu.[17] Ortamı belirleyen Sklyarenko'yla Ulyanov'du. Eski liseliler olarak grubun tamamen akademik bir tarzda çalışmasında ısrarlıydılar. Sosyalist teorinin incelenmesine ancak kültür, tarih ve ekonomi çalışarak geçebilirlerdi.[18] Bu yüzden de Rusya'nın her yerinden her eğilimden sosyalistleri gelip konuşmaya davet ediyorlardı ve o dönem Rus terörizminin en aktif kişiliklerinden biri olan M. V. Sabunayev de 1889 Aralık'ında onları ziyaret etti (daha önce de Kazan'daki Bogoraz'ın grubunun yanında kalmıştı).[19]

Grup, dünyayı alt orta sınıflar lehine değiştirmek istemesine rağmen sanayi işçileri ve köylülerle ilişki kurmak için hiçbir girişimde bulunmadı. Eski okul ve üniversitelerinin müfredatında bulunmayan konuları incelemeye kendilerini adamış öğrencilerdi onlar. Sklyarenko'nun kendisi memur olmasından dolayı kırda araştırma gezileri yapması gerektiğinden köylülükle mesleki anlamda tanışıklığa sahipti. Fakat genellikle resmi ekonomik istatistiklerin üyelerin çağdaş Rusya için ne yapacaklarına karar vermeleri açısından en güvenilir kaynağı oluşturduğuna inanıyorlardı. Ulyanov özellikle kendisini teorisyen olarak geliştirmeye odaklanmıştı.[20] Yanıtlar insanlarda değil, kitaplardaydı. Bu yüzden de grubun faaliyetleri geceleri Samara'da duvarlara devrimci duyurular yapıştırmakla sınırlıydı -ve Sklyarenko Ulyanov'u devlet makamlarına yönelik sözlü tacizleriyle etkiliyordu. Fakat asıl faaliyet, faaliyetsizlikti; Kolektif entelektüel öz hazırlık.

Grup hangi düşünceleri savunuyordu? Sklyarenko teröristlere saygı duyan bir köylü sosyalistiydi. Vladimir Ulyanov ziyaretlerine gelen terörizm savunucusu Sabunayev'le tanışmaktan memnundu ve 1891'de bir diğer terörizm sempatizanıyla, 1891 sonbaharında Samara'ya sürgün edilen Maria Golubeva'yla tanışma fırsatını elde etti. Şehirde oturan ve Maria'nın adresini merhum Aleksandr Ulyanov'un ailesine veren bir diğer şiddet eylemcisi olan Nikolay Dolgov aracılığıyla tanışıp arkadaş oldular. Vladimir Ulyanov da çarlık düşmanı tutumlarıyla deneyimli

aktivist Dolgov'u etkilemişti: "Gerçekten de her şeyiyle: Hem giyimi, hem davranışı, hem konuşmaları -hımm, tek kelimeyle, her şeyiyle." Golubeva onu köylü terörizmi doktrinine kazanmak için nafile uğraştı. Başaramadı fakat yine de "iktidarın ele geçirilmesi" dahil pek çok ilkenin onun açısından sorun olmadığını da kaydetti. Temel anlaşmazlıkları Maria'nın "halkın" devrimci potansiyeline inanmasından kaynaklanıyordu. O sıralar Vladimir Ulyanov sınıf mücadelesinde odaklanmadan devrim yapılamayacağını savunuyordu. Belirli sosyal sınıflara dayanma konusunda ısrarlıydı ve ona göre bu ancak sosyalist toplumun kurulmasında işçi sınıfına öncelik verilmesi anlamına geliyordu.[21]

Vladimir, Halkın Özgürlüğü taraftarlarıyla sosyal anlamda görüşmeye devam etti. Bunlardan biri de kendisinden on yaş büyük, Sibirya'da sürgünde kaldıktan sonra Samara'ya gelmiş olan Apollon Şukht'tu. O kadar iyi arkadaş oldular ki, Bay ve Bayan Şukht 1893'te kızları Asya doğduğunda onun vaftiz babası olmasını istediler.[22] Yeri gelmişken belirtelim, bu, Vladimir Ulyanov'un çağdaş Rus yaşamını kanlı bir devrimle değiştirmeyi hedeflerken pek çok kuralını da uyguladığının bir diğer göstergesiydi. Fakat eski bir Halkın Özgürlüğü eylemcisi ile yakın arkadaşlığı onu Rusya'da sosyalist bir toplumun inşası için farklı bir yol aramaktan alıkoymuyordu. Çarlığa karşı nefret ortak yönleriydi ve Ulyanov, Anton Çehov'un, Okhrana'nın emriyle hapse atılan sağlıklı bir insanı anlattığı "6 No.lu Koğuş" adlı kısa öyküsünü hem şaşırarak hem de dehşetle okudu : "Geçen gece bu kısa öyküyü okuduğumda gerçekten berbat hissettim kendimi. Odamda duramadım, kalkıp çıktım. Sanki 6 No.lu Koğuş'ta hapsedilmişim gibi hissettim."[23]

Ulyanov da Sklyarenko da Rus imparatorluk ekonomisine ilişkin aktüel çalışmaları incelemeye devam ettiler. Sklyarenko Rusya'nın ekonomik gelişimi için küçük ölçekli sanayi üretimini -zanaat atölyeleri- önemli görürken, Ulyanov ise bunları döne döne tartışmaktan hoşlanıyordu. Fakat başka pek çok konuda kendini tutuyordu. Sklyarenko'nun kapitalist ekonomik gelişmeyi objektif olarak ele almayı reddetmesine itiraz ediyordu. Sklyarenko köylülüğün ortadan kalkmasının "tarihsel zorunluluğu"nu kabul etmeyi kendine yediremiyor ve kendi kuşağındaki devrimci eylemcilerin çoğu gibi o da monarşiye karşı muhtemel

devrimin ardından geniş bir küçük toprak sahipleri sınıfını korumanın yollarını tasarlamaya çalışıyordu. Ulyanov'un arkadaşları arasında da sosyalizmi işçi sınıfından çok köylülük içinde geliştirmeye öncelik vermek isteyenler vardı. Bunun başta gelen savunucusu Alakaevka'da hâlâ kendi sosyalist tarım kolonisini kurmaya çalışan Aleksandr Preobrajenski'ydi.[24] Ulyanov hem Sklyarenko hem de Preobrajenski'yle tartışıyordu. Ona göre kapitalizm Marx ve Engels'in Britanya için çizdiği ve Plehanov'un Rusya için öngördüğü yoldan gidecekti. Duygusallığa yer yoktu. Ekonomik gelişmenin demirden yasaları vardı. Rusya kapitalizm yoluna girmişti ve çağdaş piyasa ekonomisinin isterlerine uymak zorundaydı.

Bu durumda köylülük iki ayrı ve uzlaşmaz sınıfa bölünmek zorundaydı: Bir kır orta sınıfı ("burjuvazi") ve bir kır işçi sınıfı ("proletarya"). Kış ayları boyunca Ulyanov temel Marksist kitaplara ilişkin bilgisini geliştirmek için uğraştı: Marx'ın *Kapital*'i ve *Felsefenin Sefaleti*; Engels'in *Anti-Dühring*'i ve *İngiltere'de İşçi Sınıfının Durumu* ile Plehanov'un *Görüş Ayrılıklarımız*'ı okudu. Rusya'nın geleceğinin sanayi, kentleşme ve büyük ölçekli toplumsal örgütlenmelerde yattığı şeklindeki sezgisi sürekli doğrulanıyordu. Ahlaki sorular onun için anlamsızdı. Marx'tan toplumdaki geleneksel düşüncelerin her zaman hakim sınıflar tarafından kendi çıkarları doğrultusunda belirlendiğini vurgulayan tarih felsefesini almıştı. Sonuç olarak ahlak sınıf mücadelesinin bir türeviydi. "Mutlak iyi" diye bir şey yoktu; tek eylem kılavuzu, komünist bir toplumun kurulması için gereken aşamalarda daha hızlı ve etkin ilerleme sağlayıp sağlamadığıydı.[25]

Aleksey Sklyarenko ile İsaak Lalayants politikada duygunun bu şekilde mahkum edilmesine çok şaşırdılar. Devrimci eylemci olmalarının bir nedeni de "halka" hizmet etmek istemeleriydi. Kendileri ne köylü ne de işçiydi ve Rus entelektüelinin görevinin toplumun ezilen ve haksızlığa uğrayan unsurlarına yararlı olmak olduğunu düşünüyorlardı. Onlar vicdanlı entelijensiyanın tipik üyeleriydi. Yeni gelen yoldaşlarını vicdan, merhamet ve yardımseverlik gibi kavramları reddetmekten zevk alan biri olarak görüyorlardı.

Ulyanov'un sertliği diğerleri için zamanla anlam kazandı. O

dönemler şaşırdılar ama o kadarla kaldı. Hem, bir yoldaş olarak onların yanında rahattılar. Ulyanov ilk defa olarak kendi akranlarından oluşan gönüllü bir grubun kalıcı bir üyesiydi ve o onlara, onlar da ona alışmıştı. Titizlikle çizilmiş grafik ve tablolar içeren raporlarını yazdığı zaman aralarından bu kadar zeki birinin çıkmakta olmasına sevindiler sadece. Onlara akademik alanda gösteriş de yapabilirdi, fakat bu onun tarzı değildi. Sosyal amaçlı gezilerine istekle katılıyordu. Samara'nın eteklerinin ötesine yaptıkları geziler hepsinin hoşuna gidiyordu. Polis tarafından basılma korkusu olmadan konuşabiliyor ve böyle böyle eğleniyorlardı. Zamanın kendi lehlerine olduğunu hissettikleri besbelliydi. Bu devlet ve toplum yapısı kesinlikle daha fazla sürmeyecekti! Aralarındaki görüş ayrılıkları ne olursa olsun, düzenin çürümüşlüğü konusunda hemfikirdiler. Romanov monarşisini yıkmaya kararlıydılar. Skylarenko o kadar ateşli ve kararlıydı ki, Samara hapishanesindeki son sorgusu sırasında bir jandarmaya mürekkep hokkası fırlatmıştı.

Vladimir Ulyanov'un kaçamakları Volga'da ara ara tek başına çıktığı yelkenli gezileri ile sınırlıydı. Yelkenliyle Usa nehrine kadar millerce gidip Volga'ya geri dönüyordu. Bu gezi ailesinden üç dört gün uzak kalmasına neden oluyordu ve ani rüzgar ve akıntı tehlikesi de vardı. Fakat fiziksel egzersizin, Volga'nın görkeminin ve kırların Samara'da annesiyle birlikte oturmaktan kaynaklanan asabiyetine iyi geldiğini farketti.

Bu sırada devletle ilişkilerinde formalitelere uyan bir nezaket çerçevesinde davranıyordu. Bunun nedeni sadece centilmence davranış tarzı değildi (devrimci arkadaşlarıyla tartışmalar hariç); aynı zamanda kendisini gereksiz yere riske atmak da istemiyordu. Yine de Ulyanov'un içinde yanan ateş Skylarenko'nunki kadar, hatta muhtemelen daha da güçlüydü. Modern Rusya'daki en küçük hukuk ihlaline ve yolsuzluğa karşı içgüdüsel bir nefret besliyordu ve özellikle de duygusal bakımdan etkilendiği zaman asla alttan almazdı. Mevcut sosyal hiyerarşiye ancak geçici olarak tahammül edebiliyordu. Beklenen devrim tamamen yeni bir düzeni getirene dek kendi soylu statüsünün tadını çıkardı. Böylelikle ailesi Alakaevka'daki malikaneden ayrıldığı zaman mali işlerini yerel halktan Kruşvits isminde bir çiftlik kahyasına emanet ettiler. Kruşvits'in görevi köylülerden kiraları toplamaktı.

Ulyanovlar bu gelirle geçiniyorlardı ve Vladimir de kapitalist bir ekonomik sistemde yaşarken kendi maddi koşullarının kapitalizmin kurallarına göre hafiflemesinden dolayı rahatsız olmuyordu.

Fakat yasal haklarına müdahale edilmesi, arkadaşlarını ve akrabalarını şaşırtan bir öfkeye yol açıyordu. Memleketi Simbirsk yakınlarındaki Sizran'da bir gezinti sırasında o ve kayınbiraderi Mark Yelizarov Volga nehrinde bir kayıkçı kiraladılar. Böylelikle de buharlı gemi sahibi Arefev adında zengin bir Sizranlı tüccarın gayrıresmi tekelini ihlal etmiş oldular. Ulyanov ve Yelizarov kanalın ortasına vardıklarında Arefev onların geçişini engelleyip karaya çıkarmak için gemisini gönderdi. Ulyanov kuvvet kullanılmadan önce gemi kaptanına şöyle dedi: "Arefev'in nehirden geçmeyi kiralamış olması hiç farketmez; bu onun işi, bizim değil ve bu ona ya da size Volga'da yasadışı davranma ve insanları zorla alıkoyma hakkını vermez."[26] Arefev muzaffer bir şekilde etrafta çalım satarken, Ulyanov daha sonra kullanmak üzere kaptanın ve işçilerinin tek tek isimlerini aldı. Kayınbiraderine göre, Ulyanov'dan başka biri olsa bu durumda "uyuşukluk ve "Rus kayıtsızlığı" gösterirdi. Fakat Vladimir Ulyanov davasından vazgeçmedi. Samara'ya döndüğünde devlet makamlarına resmen şikayette bulundu. Samara Sizran'dan altmış mil uzaktadır. Arefev davayı geciktirmek için Sizran'da oturuyor olmasını kullandı ve iki duruşma sonuçsuz kaldı.

Maria Aleksandrovna oğlunu davadan vazgeçirmeye çalıştı: "Bırak şu tüccarı! Yine davayı erteleyecekler ve boşuna gitmiş olacaksın. Hem unutma ki taktı bunlar sana!" Biraz da haklı olarak Vladimir'in bu işi saplantı haline getirdiğini düşünüyordu. Fakat Vladimir yolundan dönmedi. Sabah erken trenine binip üçüncü duruşmaya gitti ve sonunda intikamını aldı. Tüccar Arefev herkesi şaşırtan bir kararla bir ay hapis cezasına mahkum edildi.[27]

Vladimir'in karakteri kadar çarlık hukuku konusundaki artan bilgisi de yardımcı oldu kendisine. Aile Samara'ya taşınır taşınmaz yeniden üniversiteye dönmeyi talep etti. Halk Aydınlanması Bakanlığı'na yazdığı mektup şöyle başlıyordu: "Liseyi bitirdikten bu yana geçen iki yıl içerisinde özel eğitim almamış birinin meslek edinmesinin imkansız ya da muazzam güçlüklerle dolu

olduğuna ikna olma fırsatını fazlasıyla buldum." Bir Rus İmparatorluk üniversitesinde normal bir eğitim alma izni alma umudunu yitirmiş olarak hukuk fakültesi sınavlarına dışardan öğrenci olarak katılmayı talep etti.[28] Annesi de bu dilekçeyi ayrı bir mektup yazarak destekledi ve 12 Haziran 1890'da nihayet gerekli izni almış olarak St. Petersburg Üniversitesi'ne kayıt sürecini başlattı.[29] Tek başına çalışmaya alışmış olan Ulyanov bu düzene kolaylıkla uyum sağladı. Gerekli ders kitaplarını ısmarlamak için parası da vardı. St. Petersburg'a gitmeden önce Olga İliniçna gibi diğer aile üyeleri kendisi için kitapçıları dolaşabilirdi ve kuzeni Vladimir Ardaşev de ona kendi dalında okuması gereken kitapları tavsiye etti.[30]

Birbirine bağlı, kalabalık bir aile olmanın avantajlarıydı bunlar. O dönemin devrimcilerinin çoğunun böylesi avantajları yoktu. Maria Aleksandrovna erkek ve kız çocukları son yılların felaketlerinin ardından nihayet yeni bir duruma geçebilmişlerdi. Olga İliniçna Helsingfors Üniversitesi'nde tıp okuma isteğini gerçekleştirmiş; giriş şartı olan İsveççeyi öğrenmişti fakat Fince öğrenmekten vazgeçince bölüme kabul edilmedi.[31] Bunun üzerine 1890'da öğretmen olmak için St. Petersburg'daki Yüksek Kadın Kurslarına gitti. Kuzenleri Veretennikov, Ardaşev ve Zalejski de zaten başkentte öğrenciydi ve onları çok sık görebiliyordu.[32] Olga'nın devrimci faaliyetlere katıldığına dair hiçbir belirti yoktur (arkadaşları Apollonaria Yakubova ve Zinaida Nevzorova da kısa süre sonra Marksist eylemciler olmasına rağmen).[33] Maria Aleksandrovna, Dimitri ve Maria liseye devam ettikleri için gitgide rahatladı ve Anna da 1889'da nişanlısı Mark Yelizarov'la evlendi. Şahitlerden biri de Vladimir'di.[34] Annesi Vladimir'in St. Petersburg Üniversitesi'ndeki sınavlar için sıkı çalışacağını biliyordu.

Vladimir'in verileri hızla özümleme yeteneği o kadar olağanüstüydü ki 1891 Mart'ında birinci basamak sınavlara girmek için başkente gitmeye hazırdı. Neva nehri kıyısındaki bir apartmanda sakin bir oda tuttu. Vladimir ve Olga sık sık görüşüyorlardı. Olga kendisinden küçük olmasına rağmen o ve anneleri düzenli olarak Vladimir'le ilgili yazışıyorlardı. Olga 8 Nisan'da, "Bana öyle geliyor ki Anne," diye yazıyordu,

sen onun sağlığına zarar verdiği konusunda boşuna endişeleniyorsun. Bir kere Volodya aklı selim sahibi ve ikincisi sınavlar da çok kolay. Şimdiden iki sınava girdi ve ikisinden de beş aldı. Cumartesi günü (Cuma günü sınavı vardı) ara verdi; sabahleyin Nevski Prospekt'te yürüyüşe çıktı ve yemekten sonra bana uğradı. İkimiz birlikte Neva kıyısında yürüyüşe çıktık -bir buzkıran gemisini izledik, sonra da Vladimir Peskovski'lere gitti.

Geceleri oturmaktan vazgeçmez, çünkü buna hiç gerek yok. İnsan beyni 24 saat sürekli çalışamaz, yani eninde sonunda dinlenecek. Gidip her gün öğle yemeği yiyor -sonuçta koşturup duruyor işte [*progulivaetsya*].[35]

Bu küçük alıntı ailenin geri kalanının -ya da en azından kadın üyelerin- Vladimir'e ne kadar düşkün olduğunu gösterir. Onu herkesten fazla bağırlarına basıyorlardı. Ondan çok şey bekleniyordu ve desteklemek için daha fazlası veriliyordu.

Hediye yağmuruna tutulup "şımartılmamış" ve sürekli disiplinsiz hareket etmesine izin verilmemişti. Fakat tek çocuk olmamasına rağmen sıcak bir umutlu destek havası ile çevrelenmişti. Annesi hep üzerine titriyordu ve kızkardeşleri Anna, Olga -ve daha sonra da- Maria ona ihtiyacı olan desteği veriyorlardı. Vladimir aile içerisindeki duygusal etkileşimden nasıl yararlanacağını öğrenmişti. Bu onun sonraki siyasal yaşamında da etkisini gösteren bir hünerdi. Başkalarının onun isteklerini yerine getirmesi gerektiğini varsayardı. Bu sayede bir "doğal lider" olarak görünüyordu. Fakat aynı zamanda yol açtığı sıkıntılara ilişkin farkındalığını da kısıtlıyordu. Böyle davranmaya o kadar alışmıştı ki, bir şekilde engellendiğinde aşırı sinirleniyordu. Kendisine karşı gelinmesinden kesinlikle nefret ediyordu. Genç bir erkek olarak gecikmiş bir tarzda dört kadın tarafından beslenen şımarık bir çocuk haline geldi.

Bu kadınlardan biri olan Olga, onunla daha fazla bir arada kalamayacaktı. Öğretmenlik eğitimini tamamlayamayan Olga yurtdışına gidip hep yapmak istediği gibi tıp okumayı hedefliyordu.[36] 1891 Nisan'ının sonunda St. Petersburg'da hastalandı ve Aleksandr Hastanesine kaldırıldı. Bu defa annesine haber veren Vladimir oldu. Telgrafı şöyleydi: "Olya [Olga'cık] karahumma oldu, şimdi hastanede, iyi bakılıyor, doktorlar iyileşmesini bekliyorlar." O sırada Maria Aleksandrovna'nın Samara'dan gel-

mesine gerek olmadığını düşünüyordu. Fakat Olga'nın durumu çavdar mahmuzu hastalığı olarak bilinen bir hummalı deri enfeksiyonunun başgöstermesiyle kötüleşti. Mayıs başında Vladimir, Samara'ya bir telgraf daha çekti: "Olya kötüleşti. Annem yarın gelemez mi?"[37] Maria Aleksandrovna önce Moskova'ya ve sonra da St. Petersburg'a tren bileti aldı. Fakat çok geç gelebildi. Olga 8 Mayıs 1891'de, korkunç bir rastlantıyla, en büyük ağabeyi Aleksandr'ın 1887'de idam edildiği günün yıldönümünde öldü. Daha on dokuz yaşındaydı ve Vladimir'in çocukken oyun arkadaşıydı. Olga St. Petersburg'un güney eteklerinde bulunan Volkova'da bir Lutheryen mezarlığına gömüldü. Cenazeden sonra Maria Aleksandrovna ailenin geri kalanıyla ilgilenmek için alelacele Simbirsk'e döndü.

Maria Aleksandrovna, Volkova mezarlığını tercih etmekle yasaları çiğnemişti. Ortodoks Hıristiyan olarak vaftiz edilenlerin, başka bir inanç ya da mezhebe geçmeleri yasaktı ve bu, yaşamda olduğu gibi ölümde de geçerliydi. Olga bir Ortodoks rahip tarafından vaftiz edilmişti ve öyle gömülmesi gerekiyordu. Resmi devlet makamları pek fazla önleyici müdahalede bulunup itaatsizliği cezalandırmazlardı; fakat Maria Aleksandrovna'nın kızının bir Lutheryen papaz tarafından gömülmesinde ısrar etmesi Ulyanovları karakterize eden marjinal sosyal statünün bir göstergesiydi besbelli. Artık üst sınıftakiler ne der diye endişelenmiyordu. Ailenin Aleksandr Ulyanov'un idamından sonra karşı karşıya kaldığı tecrit, onda hiçbir yanılsamaya yer bırakmamıştı. Çok güçlü dini inançları olduğundan değil. Daha çok kendi istediği gibi yapmak istemesinden. Oğlu Vladimir ise on altısında dinden tamamen kopmuştu ve Rus devrimci düşüncesine inanan biri olarak o bir ateistti. Ona göre mezarlığın Ortodoks ya da Lutheryen olması hiçbir şey farkettirmiyordu. Görevini, defin düzenlemelerinin annesi için en az bunaltıcı şekilde yapılmasından ibaret görüyordu.

Ona karşı her zaman saygılı olmasına rağmen duygularını pek göstermezdi. Ulyanovlar böyle yetiştirilmişti. Otokontrol bir aile değeriydi. Kuşkusuz o ve kız kardeşi pek istikrarlı sayılmazlardı; hatta Vladimir aile içinde düşüncesiz ve asabi tavırlarından dolayı kötü bir üne de sahipti. Fakat bunu yalnızca kendisine karşı çıkan biri olduğu zaman sergiliyordu. Bu durum başkaydı, duygularını sıkı sıkıya kontrol etmesini gerektiriyordu.

Vladimir annesine Samara'ya kadar refakat etti ve Eylül ayında sınavlarının ikinci aşamasına dek başkente dönmedi. İkinci aşama sadece mahkeme usulleri değil kilise hukuku ve polis vazife ve selahiyetleri kanununu da içeren bir yazılı, üç sözlü sınavdan oluşuyordu.[38]

Biyograficiler bu konulardan bahsetmezler. Muhtemelen Romanov polis devletinin düşmanı ve dünyanın ilk ateist devletinin kurucusunun kilise hukuku ve polis hukuku okumuş olmayı seçmiş olduğundan bahsetmek isabetsiz bulunmuştu. Yine de Vladimir her konuda ve bütün sınavlarda en yüksek notu alarak büyük başarı kazandı. O yıl bu başarıyı elde eden tek öğrenci oydu. Sınavı yapanlar diplomasını İmparatorluk St. Petersburg Üniversitesi'ni birincilikle bitirerek aldığını söylediler ve 12 Kasım 1891'de Samara'ya avukatlık vasfı ile döndü. Çarlık kamusal yaşamının acayipliklerinden biri de buydu işte. Devletin hukuku uygulama yetkisi verdiği genç adam, devletin yasal nizamını yıkmaya çalıştığı gerekçesiyle polisin gizli gözetim altında tuttuğu biriydi.

Üç yıl önce mektupla satranç oynadığı Andrey Khardin'in avukatlık bürosunda işe başladı. Samara'ya taşındıklarından bu yana Ulyanovlarla Khardinler birbirlerine gitgide daha yakın olmuşlardı. Olga ve Andrey Khardin'in kızlarından biri arkadaştı ve Olga St. Petersburg'dayken mektuplaşıyorlardı.[39] Durumun politik bir boyutu da vardı. St. Petersburg'daki yetkililer avukat Andrei Khardin'i politik görüşleri nedeniyle "güvenilirliği kuşkulu" bir şahıs olarak görüyorlardı ve o da gözetim altındaydı.[40] Beş yıllık ileri eğitimini tamamlayan Vladimir Ulyanov için doğal bir seçimdi Khardin. Ulyanov'un avukat yardımcısı statüsü 30 Ocak 1892'de başladı.

Samara'da Aleksey Sklyarenko tarafından kurulan Marksist gruptaki yoldaşlarıyla bir araya geldi. Avukat yardımcısı olarak çalışması, devrimci uğraşı ile asla iç içe geçmeyecekti. Volga halkı korkunç bir kriz içerisindeydi. 1891-92'de bölgede kıtlık yaşandı ve hemen ardından da bunu kolera ve tifüs izledi. Bunlar kır yoksullarını kırdı geçirdi. Güvenilir tahminlere göre III. Aleksandr'ın 400.000 yurttaşı yaşamını yitirdi. İmparatorluk muhaliflerine göre bunun asıl sorumlusu bakanlardı. Roman-

cı Lev Tolstoy bölgeye temel gıda maddelerinin gönderilmesi için büyük bir yardım kampanyası başlattı. Ölen köylülerle ilgili yurtdışı basınında çıkan röportajlar Romanov hanedanlığının itibarını daha da sarstı. Yaygın inanışa göre, köylülük üzerindeki ağır dolaysız vergiler olmasaydı kıtlık yaşanmayacaktı. Aslında bu pek isabetli bir yargı değildi. Devlet gelirleri dolaysız vergilerden çok dolaylı vergilere dayanıyordu ve bu yüzden de Maliye Bakanlığı'nın sanayiyi geliştirmek için köylülüğü kasten yoksullaştırması anlamsız olurdu. Aksine merkezi hükümet bütçesi köylülerin faaliyetlerinin sürekliliğine ve diğerlerinin de votka, tuz ve diğer vergilendirilmiş ürünleri satın almasına dayanıyordu. Tabii ölümüne yoksul milyonlarca köylünün varlığı tartışma götürmez bir gerçeklikti. Durumun hükümetin mali sorumsuzluğu ile açıklanması, anormal hava koşulları ve geri tarım yöntemlerine göre zayıf kalıyordu.

Fakat çoğu Rus radikali durumdan hükümeti sorumlu tutuyordu. Kıtlığı rejimin beceriksizlik ve gaddarlığının korkunç bir göstergesi olarak görüyor; ülkenin Avrupa'nın her yanında rezil edildiğini savunuyordu. Gıda dağıtımı yetersizdi. Hastaneler pislik içinde ve çok az sayıdaydı. Sivil bürokrasi olağanüstü yavaştı. Marksistler, köylü sosyalistleri ve liberaller çarlığın çürümüş özünün ortaya çıktığı ve rejim muhaliflerinin kısa vadede kıtlığı ortadan kaldırmak için uğraşan gönüllü örgütlenmelere destek olması gerektiği konusunda birleşiyordu.

Vladimir Ulyanov diğer aydınlardan farklı düşünüyordu; gıda yardım kuruluşlarının devrimci propagandayı yaymak için kullanılmasını bile doğru bulmuyordu.[41] Kalbi katılaşmıştı. Samara'daki, hatta bütün imparatorluktaki devrimcilerden farklı olarak kıtlığın kapitalist sanayileşmenin ürünü olduğunu savunuyordu. Duygularının ayrıksılığı aile bireylerini bile şaşırtıyordu. Kız kardeşi Anna İliniçna kentte dolaşıp hastalara yardım ediyor, onlara ilaç veriyor, tavsiyelerde bulunuyordu. Vladimir İliç ise ona katılmayı reddetti.[42] Maria İliniçna'nın bütün bunlar karşısında kafası karışmıştı; ağabeyinin tutumunu onun yoksullara ve ezilenlere hizmet etmeyi amaçlayan bir ideolojiye bağlılığı ile bağdaştıramıyordu. Ona yönelik nadir örtük eleştirilerinden birinde, ağabeyleri Aleksandr'la Vladimir'i şöyle karşılaştırıyordu: "Fakat [Vladimir İliç], bana öyle geliyor ki, o kadar yakın

olmalarına rağmen Aleksandr İliç'ten çok farklı bir mizacı vardı. Vladimir İliç yaşamını işçi sınıfının davasına ayrılmaz bir biçimde adamasına rağmen kendisini feda özelliğine sahip değildi."[43]

Vlaimir Ulyanov'un kitlelerin yoksullaşmasının kaçınılmazlığına inancını hiçbir şey sarsamazdı. Köylülük her zaman sanayiin gelişiminin bedelini ağır ödemişti -ve ondokuzuncu yüzyıl sonlarındaki Rusya'da da böyle olacaktı. Ulyanov'a göre halkın çoğunluğuna zarar vermek ve ölümüne yol açmak kapitalizmin doğasında vardı. İnsani önlemler sadece başarısızlığa mahkum olmakla kalmayacaktı: Kapitalizmin gelişimini ve sosyalizme nihai ilerlemeyi ağırlaştırarak zarar verecekti. Böylelikle Ulyanov'a göre kıtlık "ilerici bir rol oynuyordu" ve kıtlığı hafifletmeye yönelik çalışmaları desteklemeyi kesinlikle reddediyordu.[44] Kalbi olağanüstü katıydı. Tam da kıtlığın kol gezdiği bölgede, Volga kentlerinde yaşıyordu. Köylüler sürüklene sürüklene kentlere gelip gıda ve iş için yalvarıyorlardı. Caddelerde cesetler yatıyordu. Fakat entelektüel analizini yapmış olan Ulyanov'un duyguları değişmedi. Sadece kitlesel açlığın dehşetine tanık olmakla kalmadı, aynı zamanda içinde yaşıyordu. Ailesi Samara eyaletindeki araziden gelir elde ediyordu ve Ulyanov araziyi onlar adına işleten Kruşvits'in üzerinde anlaşılan miktarı tam olarak ödemesi gerektiğinde ısrar ediyordu; yani köylüler Kruşvits'e koşullar ne olursa olsun ödeme yapmalıydılar.[45]

Bu tutum, onun her ne kadar Rus köylü sosyalizminin düşüncelerinden etkilense de köylülere asla acımadığını gösterir. Bu anlamda uzaktaki akıl hocası Georgi Plehanov'la aynı fikirdeydi. Ulyanov, Plehanov'un Marksizm yorumunu takip ediyordu ve Plehanov onun için idol haline geliyordu. Ulyanov'a göre Plehanov'un Karl Marx ve Friedrich Engels'in eserlerini yorumlama tarzı tartışma götürmezdi. Aslında Rus İmparatorluğu'ndaki devrimciler arasında Plehanov'un doğru yerde durup durmadığı konusu tartışmalıydı. 1881'de bir köylü sosyalisti terörist olan Vera Zasuliç Marx'a yazdığı mektupta onun ileri kapitalist devletler için çizdiği sosyal gelişim şemasının köylü Rusya'ya uygulanabilir olduğuna inanıp inanmadığını sormuştu. Marx pek çok eserinde kapitalist aşamanın feodalizmin bağrından doğduğunu analiz etmişti. Kapitalizmin içsel süreçlerinin ardarda krizlere yol açacağını, bunun da yoksullaşan ve kapitalizm tarafından eğitsel

ve örgütsel yetilerle donatılan işçi sınıfının iktidarı ele geçirmesini sağlayacağını öngörüyordu. Bu yüzden de feodalizmden kapitalizme oradan da sosyalizme geçiş yalnızca istenen değil, aynı zamanda kaçınılmaz bir şeydi. Fakat, diye soruyordu Vera Zasuliç, bu aşamaların sıralaması her ülke için geçerli miydi? Rusya gibi büyük ölçüde prekapitalist bir ülkenin kapitalizmi atlayıp sosyalizme geçmesi hiç mi mümkün değildi?

Marx'ın yanıtı tatmin ediciydi. *Kapital*'in tüm ülkeler için geçerli bir şablon oluşturduğunu iddia etmek şöyle dursun, Rusya'nın köylü ekonomisi ve köy komün geleneklerinin kapitalist sanayileşme olmaksızın sosyalist dönüşümü mümkün kılabileceğini kabul ediyordu. Bu yüzden de Rus köylü sosyalistinin stratejisini hoş görür gibi görünüyordu. Ve hatta onun ve Engels'in çarlığa karşı mücadele eden teröristlere hayran olduğu ve Plehanov gibi kendini uzman ilan eden Marksistleri kitabi ve yüreksiz buldukları biliniyordu.

Böylelikle Rusya'da köylü sosyalistleri ile "Marksistler" arasında kapitalizme ilişkin süregelen polemik Marx'ı köylü sosyalistleriyle aynı safta yer almaya teşvik eder görünüyordu. Fakat Marx, Zasuliç'in iddia ettiği kadar net de değildi. Köylü toprak komününün eşitlikçi yönüne dayalı bir sosyalist devrimin imkanları konusunda batıdaki ileri kapitalist ülkelerde sosyalist partiler ardarda iktidarı ele geçirmediği takdirde bunun uygulanabilir olmadığını belirtiyordu. Bu çok büyük bir kayıt koyma idi. Dahası, Plehanov, Marx ve Engels'in kapitalizmin Rusya'da gelişmekte olduğunu kabul etmesi gerektiğinde ısrar ediyordu. Fabrika, maden ve bankaların faaliyetlerinin gelişimi, tüm resmi istatistiklerin ortaya koyduğu karşı konulmaz bir gerçeklikti. Zasuliç'in kendisi de bir zamanlar Plehanov'un önde gelen destekçilerinden biriydi ve İsviçre'deyken onunla birlikte Emeğin Kurtuluşu grubunun kurulmasında yer almıştı. Marx 1883'te öldü ve Plehanov'un dikkati de Engels üzerinde yoğunlaştı. Fakat Engels hemen Plehanov'a teslim olmadı. Engels, 1892'de, ölümünden üç yıl önce Plehanov ve Rus Marksistleri kuşağının -hâlâ kimsenin tanımadığı Samaralı yazar Vladimir Ulyanov dahil- kendi öncellerinin köylü sosyalizmini reddetmekte haklı olabileceğini kabul edecekti. Emeğin Kurtuluşu grubu Rus Marksistlerinin Marx'la Zasuliç'in yazışmalarının talihsiz fakat geçici bir dönem olduğu-

na örnek oluşturuyordu. Plehanov geleceğin *Kapital*'i Rusya'ya uygulamakta yattığında ısrarlıydı.

Vladimir Ulyanov devrimci olmaya ve kendisini devrime adamaya karar verdi. 1892'de avukatlık yaparken sadece on dört dava aldı, bunlardan biri kendisine eziyet çektiren Arefev'e açılan bir davaydı. O yıl hafif bir tifo geçirdiği hesaba katıldığında bile bu hiç de ağır bir iş yükü değildi.[46] 1893'te işleri daha da hafifledi; Ocak'tan Ağustos'a dek sadece altı davaya baktı.[47] Müvekkillerinin çoğu toplumdaki yoksul insanlardandı,[48] fakat insancıl bir avukat olmaktan uzaktı. Aile mirası sayesinde iyi geçinmeye devam etti; annesinin kendi yaşamını kendisi kazanması gerektiğini asla söylemeyeceğini biliyordu. Ona göre asıl işi Rus İmparatorluğu'ndaki ekonomik gerçekleri ve siyasal fırsatları kavramak ve çıkardığı sonuçları Rusya'da geniş ölçekte tartışılır kılmaktı.

Bu amaca uygun olarak Kazan'daki günlerinden arkadaşı olan Nikolay Fedoseyev'le canlı bir iletişim halindeydi. Fedoseyev onu entelektüel bakımdan test edecek ilk insandı. Odaklandıkları konu çok önemliydi; Romanovlar devrilip demokratik cumhuriyet ve kapitalist ekonomi kurulduktan sonra köylülüğe nasıl davranılacağı. Ulyanov'un aksine Fedoseyev köylülerin piyasanın aşırılıklarına insafsızca teslim edilmemesi gerektiğini düşünüyordu. Buna karşılık çok geniş bir küçük ölçekli çiftçiler sınıfının kapitalizmin orta vadedeki gelişimiyle uyumlu olduğunu savunuyordu. Samara'da Ulyanov'un Rus İmparatorluğu'nun sosyal ve ekonomik gelişimini doğru değerlendirmediğine inanan Marksistler de vardı. Ulyanov'dan üç yaş büyük olan Petr Maslov, Rusya'da kapitalizmin gelişiminin hükümetin köylülüğe koyduğu ağır vergilerden dolayı yavaşladığını savunarak Fedoseyev'in analizini destekliyordu. Maslov'a göre bunun sonucunda sadece zengin köylüler alım güçlerini artırabilir ve böylelikle Rusya'nın ileri kapitalist ülkelerin sanayi seviyesini yakalamasını sağlayabilirdi. Batı kapitalizminin temel yönelimlerine olan itirazında ahlaki ve pratik nedenlerin de etkisi vardı.

Fakat Ulyanov artık kendi kanatlarıyla uçmak istiyordu. 1893 yazında erkek kardeşi Dimitri Samara lisesinden ayrıldı. Bu kararın alınma sebebi ailenin tüm fertlerinin Moskova'ya

taşınmasıydı. Anna'nın sürgün cezası bir yıl önce sona ermişti ve Maria Aleksandrovna da her halükarda bir metropol kentine taşınmak istiyordu. Alakaevka'da Kruşvits tarafından işletilen malikane hâlâ hatırı sayılır bir gelir getiriyordu ve bu sayede aile Moskova'da bir ev kiraladı. En küçükler olan Dimitri İliç ve Maria İliniçna'ya yüksek eğitimleri boyunca yardım edilmesi gerekiyordu ve Maria Aleksandrovna da bu dönemde onların yanında olmak istiyordu. Fakat tam da bu sırada St. Petersburg'un entelektüel ortamlarında isim yapmayı planlayan Vladimir üzerindeki kontrolü zayıflıyordu.

6

ST. PETERSBURG

1893-1895

Vladimir Ulyanov 20 Ağustos 1893'te St. Petersburg'a gitmek üzere evden ayrıldı. İlkin Volga'dan Nijni Novgorod'a giden uzun bir buharlı gemi yolculuğu yaptı. Burada Nikanorov Oteli'nde kaldı. Hayatında ilk defa annesine açıklama yapmak zorunda kalmadan ülke içerisinde seyahat ediyordu. Vaktini istediği gibi geçirebilirdi.

Nijni Novgorod, Volga ve Oka nehirlerinin buluştuğu yerde kuruludur. Sanayii on dokuzuncu yüzyılın son yıllarında gelişmesine rağmen şehir hâlâ nehir kıyısında önemli bir liman olarak bilinmekteydi ve Temmuz ortasından Eylül başına kadar ülkenin en büyük fuarı da burada kurulmaktaydı. Büyük Fuar Rus köylülerin ve tüccarların yanı sıra Volga eyaletlerinde yaşayan Müslüman tacirleri de çekiyordu. Caddeler, takım tezgahlarından süslü kamalara, sepetler dolusu keçe ayakkabı ve deri kemere dek her şeyin gıcır gıcır sesler çıkardığı satış pavyonu ve tezgahları gezmeye gelen yarım milyon ziyaretçi ile doluydu. Yaz aylarında her yerde gürültü ve keşmekeş vardı. Tüccarlar mallarından numune getirmekle uğraşmıyor, sırtlarında ya da inek, at ya da develerle tüm stoklarını taşıyorlardı. Kırların iç kısımlarından gelen köylüler eğer ilk gelişleriyse gözlerine inanamıyorlardı. Onlar için büyük bankalar, mısır borsası ve demiryolu istasyonu düşlerinin ötesinde acayip olaylardı. Aynı zamanda sak kabuğundan ayakkabıları ve büzgülü bol gömlekleriyle bu köylüler de sadece St. Petersburg ve şehir sakinlerini görmüş olan ziyaretçiler için acayip bir görüntü oluşturuyorlardı.

Fakat Ulyanov Büyük Fuarda dolaştıysa bile bundan hiç bahsetmedi. Kabul etmek gerekir ki bu tür olayları mektuplarına

taşımıyor, Rusya'nın keşmekeş ve rengini soyut bir ekonomik veride topluyordu; fakat pavyon ve tezgahları inceleme fırsatını pas geçmiş olması da muhtemeldir. Nijni Novgorod'da Marksist arkadaşlar arıyordu. Bunlardan bazıları Pavel Skvortsov ve Sergey Mickiewicz'di.[1] Ulyanov'un onlarla ortak arkadaşları vardı: Skvortsov, Fedoseyev'e, Ulyanov'un Kazan'a gelmesinden önce Marksizmin ilkelerini öğretmişti[2] -ve Ulyanov da kendisi gibi kitaplarla ve sistematik analizle meşgul olan devrimcilerle ilişki kurmuş olmaktan dolayı mutluydu. Gece geç saatlere kadar oturup politika ve ekonomi tartışırlardı. Ertesi gün Vladimir şehrine gitmek için trenle yola çıktı. Amacı Kazan'da arkadaş olduğu Nikolay Fedoseyev'i bulmak ve yazılarıyla ilgili görüşlerini almaktı.[3] Ne yazık ki Fedoseyev Vladimir'de sadece sürgünde değil aynı zamanda hapisteydi ve görüşme yapılamadı. Ulyanov Moskova'ya gidip akrabalarında kaldı ve kuzeye giden trene binmeden önce Rumyantsev Müzesi'ndeki büyük kütüphanede çalıştı. 31 Ağustos'ta St. Petersburg'a geldi.[4]

Başkent onun için yeni Rusya'yı temsil ediyordu. Sanayi ve eğitim alanında ilerleme kaydedilmedikçe ülkenin hiç umudu yok diye düşünüyordu -ve St. Petersburg da bu hareketin öncüsüydü. Eski Rusya'dan nefret ediyordu. Birkaç yıl sonra kız kardeşi Anna'ya neden yaşamak için Moskova'yı seçtiğini şöyle soruyordu: "Fakat Moskova'nın berbat bir şehir olduğunu biliyorsun değil mi? Takılmak için berbat bir yer, kitap yayınlamak için berbat bir yer -madem öyle neden oraya çakılıp kalıyorsun? Mark bana St. Petersburg'a taşınmaya karşı olduğunu bildirdiğinde delirdim doğrusu."[5]

Başkentte onu özel olarak çeken şey yüz binlerce fabrika işçisi değil Rus ekonomisi ve toplumu üzerine yazılar yazan genç Marksistlerden oluşan küçük bir gruptu. Önceki onyıllarda çarlık eleştirisi yapan pek çok politik yazar vardı. Aleksandr Herzen, Nikolay Çernişevski, Mihail Bakunin, Petr Lavrov ve Nikolay Mihailovski bunlar arasındaydı. Fakat birlikte çalışmakta, daha önemlisi yazılarını yasal basında yayınlatmakta güçlük çekiyorlardı. Vladimir Ulyanov'un kuşağı pek öyle değildi. Önde gelen isimler olarak Peter Struve, Mihail Tugan-Baranovski (Saşa Ulyanov'un arkadaşı) ve Sergey Bulgakov, başkentte aktif durumdaydı. Kısa süre sonra Peter Maslov da onlara katılacaktı.

Sosyal ve ekonomik gelişmelere ilişkin resmi istatistikleri inceleme konusunda becerikliydiler – ve anlaşılan o ki Rusya'da bu tip kayıtlar çoktu. Bu yazarlar, siyaset, ekonomi, sosyoloji ve felsefenin her konusuyla iç içeydiler. Yabancı dillerdeki önemli güncel kitapları okuyor ve en yeni düşünceleri Rus İmparatorluğu'na uygulamaya çalışıyorlardı. 1820'lerden bu yana Rusya'da ortaya çıkan Puşkin, Lermontov, Turgenyev, Dostoyevski ve Tolstoy gibi büyük şair ve romancılar karşısında aşağılık duygusuna kapılmayan ilk entelektüel kuşaktı onlar. On dokuzuncu yüzyılın son on yılının genç erkekleri Rusya'nın geleceği ile ilgili sorulara net yanıtlar verme görevinin kendilerine düştüğünü hissediyorlardı.

Ulyanov, Yamskaya Caddesi'nde bir oda tuttu. Tek kiracı oydu. Oda temizdi ve keçeyle kaplı kapı ev sahibinin genç ailesinin onu rahatsız etmediğini gösteriyordu. Yamskaya Caddesi devlet kütüphanesine yaya olarak on beş dakika mesafedeydi. Vladimir evine yerleşir yerleşmez kızkardeşi Olga'nın mezarını ziyarete gitti ve annesine haçla çiçeklerin düzenli olduğunu bildiren bir mektup yazdı. Mektubun sonunda yazdığı notta parasının az kaldığını belirtti. Samara'dan ücretini tam olarak almamıştı. (Çok fazla olduğu için değil düzenli çalışmadığı içindi bu.) Annesine teyzesi Anna Veretennikova'nın Ulyanovlara Kokuşkino'da kiradaki araziden payını gönderip göndermediğini ve Kruşvits'in de kirayı zamanında ödeyip ödemediğini sordu.[6]

Vladimir Ulyanov devrimi ilerletmek ve bu süreçte de rahat yaşamak istiyordu. 3 Eylül'de tedbir olarak avukat Mihail Volkenştayn'ın yanında avukat yardımcısı olarak çalışma başvurusu yaptı. Ulyanov'dan önce Andrei Khardin'den bir tavsiye mektubu gelmişti ve o da bir büyük şehir avukatı olarak çalışmak için gerekli düzenlemeleri yapmıştı. Fakat annesine ilk mahkemesine yakında çıkacağını yazmasına rağmen böyle bir şey olmadı. Hukuki faaliyeti arkadaşlarına ve meslektaşlarına ara ara gayrıresmi tavsiyelerde bulunmaktan öteye gitmedi. Aslında o ve Volkenştayn'ın birlikte çalıştığı tek dönem Volkenştayn'ın 1896'da onu kefaletle serbest bıraktırmaya çalıştığı dönemdi.[7] Ulyanov asıl olarak devrimle meşguldü ve bunun için Rusya'nın ekonomik gelişmesine ilişkin okuyup yazmayı gerekli görüyordu. St. Petersburg'daki kitapçılarda Samara'dakilerden daha fazla kitap

vardı; ayrıca yasadışı siyasal yayınlara da ulaşabiliyordu. Ulyanov Marx ve Engels'e ait her şeye ulaşmaya çalışıyordu. Marx'ın *Kapital*'inin üçüncü cildi dahil bulamadığı kitapları Moskova'daki erkek kardeşi Dimitri ve kızkardeşi Maria'dan istedi.[8] Vladimir'in bu tür yayınlara bitimsiz bir tutkusu vardı.

İlk yazdığı yazının başlığı "Köylü Yaşamında Yeni Ekonomik Eğilimler"di ve o sıralar ekonomist V. E. Postnikov'un yoğun biçimde tartışılan kitabında derlediği güney Rusya köylülüğüne dair niceliksel verilerin Marksist yorumunu hedefliyordu. Yazısının bir kopyasını Samara'daki Petr Maslov'a gönderdi ve Fedoseyev'e ulaştırmasını istedi. Ulyanov'un özgüveni hızla artıyordu. Fakat yeteneğinin çevresindeki ekonomi yorumcuları tarafından onaylanması gerekiyordu hâlâ. Maslov'un da "olabildiğince ayrıntılı bir analiz ve eleştiri"de bulunmasını istedi. O sıralar ilk yazınsal hayal kırıklığını yaşamış bulunuyordu. Toplumsal konulara yer vermesiyle tanınan itibarlı St. Petersburg gazetesi *Rus Düşüncesi* onu geri çevirdi. Yazıyı ayrı bir broşür olarak yayınlamayı da düşündü;[9] ama bu düşüncesi de boşa çıktı.

Düşününce başarısızlığının şaşırtıcı olmadığını gördü. Gazete kısa bir süre önce V. P. Vorontsov'un, Postnikov'un aynı kitabı üzerine bir makalesini yayınlamıştı ve Ulyanov da kendisini Vorontsov'un liberal siyasal bakış açısının *Rus Düşüncesi* gibi bir liberal gazeteye her zaman hitap ettiğine inandırdı. Etrafındakilere çıkardığı sonuçları gazetede yayınlansın diye yumuşattığını, fakat bunun editörün düşmanlığını hafifletmeye yeterli olmayacağını söyledi.[10] Buna rağmen, yazının sadece bu nedenle yayınlanmadığı tartışmalıdır. Her halükarda Marksistler tarafından yazılan makaleleri basmaya istekli olanlar dahil pek çok gazeteye başvurabilirdi. 1890'ların Marksist düşünürleri muhaliflerinin bile kabul ettiği bir entelektüel saygınlığa sahipti. Vladimir Ulyanov'un sorunu, Vorontsov'la polemik yapmasından çok makalenin tezlerinin ikna ediciliğiydi. Ulyanov, Postnikov'un verilerinin kapitalizmin Rus kır ekonomisinde hakim unsur olduğunu ve köylülüğün hızla iki düşman sosyal sınıfa, yani toprak sahibi bir orta sınıf ile tarım proletaryasına bölündüğünü kanıtladığını göstermeye çalışmıştı. Vorontsov'un köy toprak komününe atfettiği anlamı alaya aldı. Ulyanov'a göre komün artık zengin köylü aile-

lerinin, çoğunluğu oluşturan yoksul köylüler aleyhine ekonomik olarak güçlenmesini pratik olarak engelleyemezdi.[11]

Makale Postnikov'un verilerini o kadar seçmeci bir şekilde ele alıyordu ki, gazete Ulyanov'un siyasal yönelimini paylaşsaydı bile makaleyi reddetmesi anlaşılır olurdu. Fakat Ulyanov bu yönlü eleştirileri dikkate almadı. Dilini yumuşatmakla yeterince taviz verdiğini düşünüyordu. Vorontsov'a karşı tutumu sertti ve bunun nedenini anlamak da zor değildir. Vorontsov köylü sosyalizmine eğilim duyan tanınmış bir şahsiyetti. Fakat özel olarak monarşiye karşı devrim çağrısı yapmıyordu; ekonomik ve toplumsal hoşnutsuzluğun mevcut siyasal düzen çerçevesinde yükseltilmesi konumuna doğru gerilemişti. Ulyanov'u en fazla rahatsız eden şey bu değildi. Onun öfkesinin hedefi Vorontsov'un Rus kapitalizminin her zaman güdük kalacağı teziydi -ve Ulyanov bu düşüncesini Samara ve St. Petersburg'daki gizli toplantılarda belirtmişti. Vorontsov bunu köylülük üzerindeki ağır vergilere bağlıyordu. Bu yüzden de iç pazarın kırılganlığı devam edecekti ve köylülüğün önünde sadece sürekli yoksullaşma vardı.[12]

Ulyanov pek çok Marksist düşünürün Vorontsov'un soruna ilişkin ekonomik tutumunu paylaşmasından daha da rahatsız oluyordu. Köylü sosyalizmini reddetme ve devrimin gerekliliğine inanma açısından Ulyanov'la aynı fikirde olmasına rağmen Maslov bile kırda yoksulluğun yaygınlığından dolayı kapitalizmin gelişiminin başlangıç aşamasını geçemeyeceğine inanıyordu. Bu düşüncelere St. Petersburg Marksistleri arasında bile rastlanıyordu. Ulyanov, Stepan Radçenko'nun evinde toplanan ve Teknoloji Enstitüsü'nden öğrencilerin bulunduğu bir grupla tanıştı. Ay sonunda bir tartışma gecesi düzenlendi ve Leonid Krasin adlı zeki, genç bir mühendis "Pazarlar Sorunu" üzerine bir yazı okudu. Ulyanov sözünü sakınmayan bir dinleyiciydi[13] ve diğerlerinde olmayan bir sözel yeteneği vardı. Aynı zamanda olağanüstü kavgacıydı. Bu tartışmalarda Marksist arkadaşları ona karşı dikkatli olmaları gerektiğini gördüler. 1894 Şubat'ında bir toplantı daha yapıldı. Bu sefer toplantı mekânı mühendis Robert Klasson'un dairesiydi. Ulyanov yine devrimci coşkusunu ortaya koydu. Pratik siyasal adanmışlık ruhu olmayan tartışmalardan nefret ediyor ve arkadaşlarını bu nedenle eleştiriyordu. Bu sertlik onları şaşırtıyordu. Onlar da mevcut ekonomik gelişme modelini kavrama-

ya çalışıyorlardı. Fakat Ulyanov bundan daha fazlasını istiyordu: Grubun imparatorluk düzenini en iyi nasıl yıkabileceklerini irdelemesini istiyordu.

Toplantılara Marksist eylemci Nadejda Konstantinovna Krupskaya da katılıyordu. Grubun bölgedeki sanayi işçileri için bir "okuma yazma komitesi" kurması önerildiği zaman Ulyanov'un kahkahasında "şeytanca ve kuru" bir şeyler hissetmişti Krupskaya. Ulyanov bu tür önerilerin devrim davasına ne faydası olacak diye sordu. Kimse onlarla bu şekilde konuşmamıştı. Krupskaya'nın anlatımıyla "Klasson kalktı, canı fena halde sıkkın, sakalını tutup çekerek dedi ki 'Eee, Şeytan biliyor ne dediğini bunun!' Korobko 'Ne demek istiyorsun?' diye yanıtladı, 'haklı adam, nasıl devrimciyiz biz?'"[14] Klasson ve Korobko azarlandıklarını hissettiler. İlk defa biri devrimlerin kendi kendine gerçekleşmediğini göstermişti.

Ulyanov'un kendisinin diğerlerini eleştirmek açısından meşru bir pozisyonda olup olmadığı ise tartışmalı bir konudur. Devrimci mücadeleye pratik yaklaşımı savunmasına rağmen daha onun da tanıdığı pek fabrika işçisi yoktu. St. Petersburg fabrikalarını ve ticaret ofislerini yalnızca dışardan görüyordu. Orta sınıf bir rantiye gibi yaşıyordu. Ve mühendis arkadaşlarının aksine ortaya çıkmakta olan Rus sanayii ile temasa geçebileceği bir mesleki eğitime sahip değildi. Yaşam tarzını değiştirme ihtiyacı da duymuyordu. Hâlâ ülkesindeki devrimin imkânlarını güçlendirmek için en etkin yöntemin diğer orta sınıf entelektüellerle ekonomik ve siyasal polemikler olduğunu düşünüyordu. Krasin, Klasson ve Korobko'yu mat etmekten hoşlanmasına rağmen onların kendi kuşağının en ileri düşünürleri olmadıklarını farkediyordu. Onlara tepeden bakmıyordu, fakat gruplarının mütevazı bir üyesi olarak kalmaya hiç niyeti yoktu. *Rus Düşüncesi* konusundaki şanssızlığına rağmen açık tartışmalarda etkisini artırmaya kararlıydı. Nihayetinde St. Petersburg'a en başta bu yüzden gelmemiş miydi?

Ulyanov'un şansına, Klasson 1894 Şubat sonunda Peter Struve ve Mihail Tugan-Baranovski'yi evine davet edebilecek bağlantılara sahipti.[15] Ulyanov sonunda kendi entelektüel kalibresinde düşünürlerle görüş alışverişinde bulunabilecekti. Üçü -Struve,

Tugan-Baranovski ve Ulyanov- Rusya'nın geleceğine ilişkin temel sorunları ele aldılar. Struve o sıralar *Rusya'nın Ekonomik Gelişimi Sorunu Üzerine Eleştirel Düşünceler* adlı kitabıyla adını duyurmaktaydı ve Tugan-Baranovski de *Rus Fabrikası*'nı yayınlamak üzereydi. Ulyanov gibi onlar da son ekonomik verileri irdeliyorlardı. Bağımsız kanalları vardı ve Marksizme yönlerini dönmüşlerdi. Ulyanov kendi yazılarını da yasal basında yayınlatmayı umuyordu.

Fakat yeni arkadaşları Struve ve Tugan-Baranovski'yi endişelendirdi. Ulyanov hiç yurtdışına çıkmamıştı ve Britanya, Fransa ve Belçika'daki ileri ekonomik gelişmeye tanık olmamıştı. Bu onun suçu değildi. İçişleri Bakanlığı yurtdışına gitme talebini defalarca reddetmişti. Fakat Struve ve Tugan-Baranovski, Ulyanov'un yalıtılmışlığından dolayı entelektüel bakımdan kısıtlarının olduğunu hissediyorlardı. Ona özellikle Rus İmparatorluğu'ndaki kapitalist gelişme düzeyini saçma bir şekilde aşırı vurgulamaktan vazgeçmesi gerektiğini söylediler. Yaklaşımı bütünüyle fazla şematikti. Onlara göre Ulyanov, Marksistlere kendi Marksizm yorumunun tümüyle "ortodoks" olduğunu kanıtlamaya fazla hevesli görünüyordu. Struve ve Tugan-Baranovski Marksizmi Rusya'daki ekonomik eğilimler gerçeğini açıklamak için değil sorgulanamaz bir inanç olarak kullanmak istiyorlardı; Ulyanov'un Marx haklı da haksız da olsa Marx'a aşırı sadakat gösterdiğini düşünüyorlardı. *Kapital*'e yönelik en hafif eleştiriyi bile kabul etmiyordu. Seküler bir "mümin"di.

Ve aynı zamanda onun Rus terörist geleneğine fazla bağlı olduğunu düşünüyorlardı. Ailesinden Aleksandr aktif bir teröristti ve Anna ve hatta genç Dimitri bile teröristlere sempati duyuyorlardı.[16] Vladimir'in kendisi de Halkın Özgürlüğü'nün eski eylemcileri ile dostluğunu devam ettiriyordu. Köylü sosyalizmini kıyasıya eleştiriyor olabilirdi, fakat onun en aşırı pratik versiyonunu savunan insanlardan uzak durmuyordu. Ve bu yüzden de onlara pek çok karmaşık etki altında görünüyordu -ve daha normal bir tarzda olgunlaşması için St. Petersburg'da ve bir iki yabancı kentte biraz daha yaşaması gerektiğini düşünüyorlardı.

Apaçık bir paradoks vardı burada. Vladimir Ulyanov Avrupalı bir Rus olarak yetiştirilmişti. Almanca ve Fransızcası

mükemmeldi ve İngilizceyi de kendi kendine öğrenmişti. Klasiklerin parlak bir öğrencisiydi. Ebeveynleri ailelerini Rus kültüründen gurur duyacak şekilde yetiştirirken milliyetçi düşünceleri savunmamışlardı. Böyle bir genç Avrupa düşüncesinin çağdaş akımlarına daha az ulaşabilen pek çok Rus gencine göre nasıl bu kadar "Rus" olabilmişti? Struve ve Tugan-Baranovski bu durumu Ulyanov'un Avrupa deneyiminin olmaması ile açıklamakta kesinlikle haklıydı. Fakat onun görüşlerini yurtdışında gidip duruma uyarlama ihtimalini abartıyorlardı. O kararını vermişti. Bu dönemden itibaren en azından iktidarda olduğu yıllara kadar Rusya'yı ekonomik ve sosyal olarak olduğundan ileri görmekte ısrar edecekti. Hepsi bu kadar da değildi. Aynı zamanda kendi Rusya'sı için önerdiği politikaların Avrupa'nın geri kalanına da uygulanması gerektiğini savunmaya başlayacaktı. Rusya'nın Avrupalılaştırılması düşüncesi Avrupa'nın Ruslaştırılmasının ilk adımıydı.

Aralarındaki bir görüş ayrılığı da Struve'un Petersburglu bir aristokratken Ulyanov'un ise *parvenu* (sonradan olma -Çev.) olmasıydı. Anna İliniçna'nın 1899'da hâlâ Marksizmi savunan Struve'a ağabeyi adına yazdığı bir mektupta ona "Nazik efendim" diye hitap etmesi[17] devrimci eylemciler arasındaki iletişim tarzına uygun değildi. Ulyanovlar imparatorluk toplumunun basamaklarını tırmanıyorlardı fakat yüksek tabakadan miras yoluyla soylular arasından hiç arkadaşları yoktu ve Aleksandr Ulyanov'un idamından sonra bunun imkânı da yoktu zaten. Anna'nın, Struve'a karşı resmi hürmeti bunun bir göstergesiydi. Vladimir ise ailesinin pozisyonunu umursamıyordu. Asla Eski Rusya'nın bir parçası olmak istememişti. Kızkardeşinin aksine o duygularını gizlemezdi. Struve'la istediği gibi konuşurdu ve Struve ve Tugan-Baranovski de kaba buldukları görüşlerinden dehşete kapılırlardı. Fakat Vladimir Ulyanov bunları umursamıyordu. Üyeleri kendininkine daha yakın orta sınıf kökenli olan Radçenko-Klasson grubunu bile şaşırtıyordu. Ulyanov biraz fazla "kızıl" değil mi, diye soruyorlardı.[18] Onlara göre Ulyanov'un Marksizmi Rus köylü sosyalist terörizminin şiddetli yönlerinden fazla miktarda içeriyordu.

Vladimir onları "bilimsel" Marksizme inandığına ve köylü sosyalizmi aşamasını arkasında bıraktığına ikna etmeye çalışı-

yordu. Fakat kahramanları kesinlikle Radçenko-Klasson grubunun karşı çıktığı türdendi. Ulyanov, Engels'in Marx'ın ölümünden sonra yeterince "Marksist" olmadığını, *Anti-Dühring*'deki aşırı determinist dünya tarihinin bunu gösterdiğini savunan Pyetr Tkaçev'in çalışmalarına eğilim duyuyordu. Tkaçev devrimci iradeye, gizli örgütlenme ve siyasal şiddete inanıyordu ve bu ilkeleri Marksizmle buluşturmak gerektiğini düşünüyordu. Diktatörlüğü övüyor, devrimciler iktidara geldikleri takdirde papazlara, polislere ve toprak sahiplerine karşı kitle terörü uygulamaları gerektiğini belirtiyordu. Sergey Neçayev'e özel bir hayranlık duyuyordu. Neçayev onun için olağanüstü bir kahramandı. Neçayev, taraftarlarını ortak davalarına bağlamak adına içlerinden birinin öldürülmesi emrini veren Rus köylü sosyalizminin kötü ünlü komplocusuydu. Neçayev taraftarlarının 1871'de yargılanması orta sınıf düşüncesini yeni doğan devrimci hareketten uzaklaştıramadı ve F. Dostoyevski de *Ecinniler* romanında bunu anlatmıştı. Halkın Özgürlüğü örgütü eylemcileri Neçayev'in kriminal ve ahlakdışı ego tatminini yadsıyorlardı.

Fakat Vladimir Ulyanov, Neçayev'in adının onurlandırılması gerektiğini düşünüyordu. Bunu şöyle gerekçelendiriyordu: "Bir örgütçünün ve komplocunun özel yeteneğine, aynı zamanda da düşüncelerini şaşırtıcı formülasyonlar halinde sunma yeteneğine sahipti." Neçayev'e bir keresinde Romanov'ların hangilerinin tasfiye edilmesi gerektiği sorulmuştu. Yanıtı, "Romanov'ların hepsi!"ydi. Ulyanov da bu sözü dahiyane bir fikir olarak tanımlayarak tekrar etti.[19] Böylelikle Marksist Ulyanov Marksist olmayan idolleri de kahramanları arasında sayıyordu. Rus köylü sosyalistlerinin, özellikle de diktatörlüğü savunanların gelenekleri onun üzerinde derin ve kalıcı bir etkiye sahipti.

Çarlık siyasal düzeninin bütün sosyal dayanaklarına karşı içgüdüsel bir nefretle doluydu. Bütün Romanov ailesinden, aristokrasiden, rahiplerden, polisten ve generallerden nefret ediyordu. Tüccar orta sınıftan ve yükselen sanayi ve finans burjuvazisinden nefret ediyordu. Bu dayanakları şiddet yoluyla yıkma tutkusu Zaiçnevski, Tkaçev ve Neçayev'le ortak yanıydı. Aslında hayran olduğu teröristlerin hepsi bu duyguya sahip değildi. Vladimir Ulyanov'un terörist ağabeyi Aleksandr ahlak kavramlarını ve parlamenter seçim yolunu tamamen terketmiş değildi.

Peki o halde Vladimir Ulyanov'un terör ve diktatörlük retorik ve anlayışını coşkuyla benimsemesine sebep olan neydi? Bunun en görünür yanıtı ağabeyinin ölümü olsa gerektir. İmparator III. Aleksandr, Aleksandr Ulyanov'un idam cezasını hafifletme yetkisine sahipti. Fakat Aleksandr Ulyanov idam edildi. Aleksandr Ulyanov'un 1887'deki suikast girişimi tartışılmaz bir gerçek olsa da, bu hemen her küçük kardeşin "Romanov'ların tümü"nden nefret etmesi için yeterli sebepti. Dahası ağabeyi Aleksandr'ın kaderi Vladimir'i, Zaiçnevski, Tkaçev ve Neçayev'in kanlı söylemlerine eğilim göstermeye götürmüştü.

Fakat hepsi bu kadar değildi. Vladimir'in ailesi her zaman Rusya'nın dönüşümü için yanıp tutuşmuştu. Ulyanovlar resmi imparatorluk kültüründen hep belli bir mesafede durdular -bunun tek nedeni soyağaçlarında Rus olmayan unsurların bulunması değildi. "Kültürlü", "uygar" bir Rusya istiyorlardı. Ayrıcalıkların son bulmasını istiyorlardı. Vladimir'in önceki yaşamında Rusya'nın yıkılması gerektiği düşüncesini engelleyen hemen hiçbir şey yoktu. Eğitiminin de benzer bir etkisi olmuştu. Lise müfredatı Rusya'nın günlük hayatından uzak teknik dilbilimsel becerileri öne çıkarıyordu. Üniversite eğitimi de aynı derecede soyuttu. Devletin amaçları ona bezdirici yönetmelikler biçiminde taşındı. Devleti ve toplumu yıkmakla kaybedecek hiçbir şey yoktu.

Dahası Vladimir Ulyanov ekonomi ve toplum üzerine yazan bir yazar olarak geniş ölçekte tanınma umudunu hiç kaybetmeyen karmaşık bir bireydi. Struve ve Tugan-Baranovski'nin onunla ilgili endişelerine rağmen, analizlerini değiştirmeyi reddetti. O güne kadarki en sert entelektüel sınavına cesaretle girdi ve yenilgi duygusuna kapılmadı. Kendine olan güveni başka açılardan da arttı. Annesi ve ailesinden daha önceki ayrılışları kısa süreliydi ve St. Petersburg'a dönüşü psikolojik bir kırıklık yaratmadı. Artık pek genç de görünmüyordu. Vladimir babasına benziyordu ve bu bir açıdan onu tedirgin ediyordu. Saçları erkenden dökülmeye başlamıştı. Kızkardeşi Maria İliniçna'yla bu gidişi durdurmanın bir yolu olup olmadığını konuştular. Ulyanov muhtemelen dalga geçiyordu. Fakat sakalını ve kalan saçını düzgün kesiyordu. Aslında derbederlikten nefret ederdi -ve düğmeleri düzgün dikilmemiş, ayakkabıları tamir edilmemiş aile bireylerini azarlardı.[20]

Fakat gösteriş meraklısı da değildi. Derli toplu olmaya çalışmasına rağmen giysi satın almaz, başkalarına aldırırdı -ya da giysilerini akrabalarından biri ona yeni bir takım ya da ayakkabı alacak kadar hırpalanana dek giyerdi.

Hayatındaki başlıca kadınlar hâlâ annesi ve kızkardeşleriydi ve St. Petersburg'dayken onlarla düzenli olarak yazışıyordu. Moskova'nın güneyindeki Lyublino tren istasyonu yakınında tuttukları yazlıklarına giderdi. Ulyanov ailesinin bireyleri birbirlerine düşkündü. Volodya, Lyublino'ya bir gidişinde Dimitri'den bisiklet sürmeyi öğrendi.[21] Kendisi de 1896'da Moskova'da iki yıllık bilim okulunda okuyan Maria'nın derslerine yardım etti. Maria İliniçna zor günler geçiriyordu. Daha önce Anna İliniçna'nın gittiği St. Petersburg Yüksek Kadın Kurslarına kabul edilmemişti.[22] Olağanüstü yetenekli ağabeyleri kadar zeki değildi fakat muhtemelen reddedilmesinin nedeni akademik olmaktan çok politikti ve imparatorluk rejiminin başına bela olan ağabeyleri ve ablasının bedelini ödüyordu. Fakat azimle çalıştı ve Vladimir onunla görüşmelerinde yurtdışına gidip eğitimini tamamlaması için teşvik etti.

Bu sıralar karşı cinse ilgisi de artıyordu. Yıllar sonra bir iki kadının peşinden koştuğunu söyleyecekti. Güzel Apollonaria Yakubova'yla ilgilendiğine ve sevgilisi olduğuna dair söylentiler yaygındı. 1894 Ocak'ında Nijni Novgorod'a gidip onunla buluştu ve 1897'de kızkardeşi Anna'nın çıtlatmalarına bakılırsa en azından Apollonaria ona karşı bir şeyler hissetmeye devam ediyordu. İşin doğrusu hiçbir zaman bilinemeyecek tabii. Fakat her şeye rağmen gönül meselelerinin faaliyetlerinin önüne geçmesine izin vermedi ve Birinci Dünya Savaşı öncesinde İnessa Armand'la ilişkisi sırasında da bu böyle olacaktı.

Çocukluk huyları değişmedi. Kurşunkalemleri (acımasızca) sivriydi ve masası çok düzenliydi; masasını her gün temizlerdi. Savurganlıktan nefret ederdi. Gelen mektupların boş yerlerini kesip saklardı. Para konusunda da titizdi ve Dimitri'yi kitapçılardan kazık yememesi konusunda uyarırdı. Makaleleri her zaman o düzgün el yazısıyla yazardı. Devrimci arkadaşlarının "Bohem" miskinliği ona göre değildi. Kişisel hayatında tek dikkat etmediği şey sağlığıydı. Gençken tifo olması onun suçu değildi tabii. Ama

sağlık açısından diğer konulara göre daha az dikkatliydi. Vladimir şiddetli kronik mide ve baş ağrıları çekiyordu ve geceleri uyuyamıyordu. Doktorlar mide zarı "iltihabı" teşhisi koydular. Bugün buna ülser deniyor. Kardeşi Saşa da çok küçükken aynı sorunları yaşamıştı; Anna İliniçna'nın da on dokuz yaşında "iltihabı" vardı ve anneleri de mide rahatsızlığından muzdaripti.[23]

Anlaşılan şiddetli mide problemlerine genetik bir yatkınlıkları vardı. Fakat çevrenin de etkisi vardı. Düzenli yemek yiyip dengeli beslenmediği zamanlarda hep mide rahatsızlığı çekiyordu ve siyasal tartışmalardan kaynaklanan psikolojik gerilimler de bu sorunları ağırlaştırıyordu.[24]

Fakat politikada Rusya'daki çağdaş Marksistlerden daha az engelle karşılaşıyordu. Struve ve Tugan-Baranovski ile sözlü tartışmalarında kararlıydı ve 1894 sonlarında Struve'un *Eleştirel Düşünceler*'i üzerine uzun bir değerlendirme yazdı. Bu çalışması 2.000 adet basıldı. Ulyanov asıl kendi kitabını bastırmak istiyordu fakat yazdıklarının politik radikalizmi onu K. Tulin takma adını kullanmaya yöneltti. "Bay Struve"u -"Bay" sözcüğü Marksistler arasında hakaret sayılıyordu- "küçük burjuva" olarak adlandırdı. Asıl olarak da çağdaş Rus ekonomisinin "burjuva" karakterinin uzun süredir yerleşmiş ve kapitalizmin çoktandır gelişmekte olduğunu açıkladı.[25]

> Sadece son yıllarda mı gerçekten? 1860'lı yıllarda bu açıkça görülmüyor muydu? 1860'larda hakim değil miydi? Küçük burjuva [Bay Struve] bütün bir reform çağının [1861'den bu yana] burjuva karakteristiklerini geçici bir çılgınlık ya da moda gibi göstererek yumuşatmaya çalışıyor.

Ulyanov ile Struve arasındaki çatışma ancak yasal bir yayında ifade edilebilirdi. Tartışma Struve'un kapitalizmin sonunun barışçıl yolla ve hatta sosyal sınıflar arasında büyük çatışmalar da olmadan gelebileceği önermesini de içeriyordu. Ulyanov buna teksir makinesinde çoğalttırdığı bir broşürle yanıt vermişti. Ulyanov'a göre Struve Marksistlerin her zaman "sınıf mücadelesi"ni ve şiddete dayanan devrim yöntemlerini savunması gerektiğini gözardı ederek büyük bir hata yapıyordu.[26] Bunu yeni makalesinde belirtmemekle birlikte kuvvetle ima ediyordu. Ve İçişleri Bakanlığı'ndaki sansürcüler de anlayacaklarını anladılar. Kita-

bı satışa çıkmadan toplatma kararı çıkardılar. 1895'te yüz nüsha dışında eldeki bütün kopyalar yakıldı. Ulyanov'un tanınmış bir yazar olma girişimi bir kez daha boşa çıkmıştı.

Fakat o gelecekten umutluydu. Hep yurtdışına gitmek istemişti ve şimdi Georgi Plehanov ve onun liderliğindeki Emeğin Kurtuluşu grubu ile doğrudan temas etmek için bir gerekçesi daha vardı. 15 Mart 1895'te, İçişleri Bakanlığı'nın pasaport yasağını özel bir sebep olmaksızın kaldırmasıyla şans ona gülmüş oldu.[27] Hemen İsviçre'ye gitmek için hazırlıklara başladı ve valizine kıyafetleriyle birlikte Rus imparatorluk ekonomisi ile ilgili materyalleri de koydu. 24 Nisan'da hapisten yeni çıkan Samaralı arkadaşı İsaak Lalayants ile birlikte St. Petersburg'dan Moskova'ya doğru yola çıktı. Ertesi gün tek başına Rus sınırından Habsburg Monarşisi'nin topraklarına geçerek batıya giden trene bindi.[28]

Annesinin Moskova'ya hemen mektup yazma talimatına uyan Vladimir Ulyanov Salzburg'dan şu kartı attı:[29]

> İki gündür "yadellerde" seyahat ediyorum ve dil pratiği yapıyorum: çok zor durumdayım, Almanları zor bela anlıyorum, daha doğrusu bir kelime bile anlamıyorum. Kondüktöre bir şey soruyorum ama verdiği yanıtı anlamıyorum. O da yüksek sesle söylediğini tekrarlıyor. Ben yine anlamıyorum, o da kızıp gidiyor. Bu utanç verici fiyaskoya rağmen moralim düzgün ve Almancayı kafasını gözünü yararak konuşuyorum.

İsviçre'ye geçince onu Alpler ve göller karşıladı ve nasıl bir yazlık ve bir hizmetçi tutabileceğini araştırdı. Fakat hizmetçilerin ayda tam otuz frank aldığını ve yemek de yediklerini -hem de iyi yemek istediklerini- yazdı![30] Bu, politik görüşleri ne olursa olsun çalışanlara verilecek parayı asgaride tutmak isteyen bir adamın reaksiyonuydu. Parayı daha çok sağlığına harcamak istiyordu ve midesi rahatsızlandığında pahalı bir İsviçreli tıp uzmanına gitti. Ulyanov'a asıl olarak diyet tavsiyesi yapıldı. Düzenli yemesi, yağlı yiyeceklerden ve fazla soda içmekten kaçınması gerekiyordu.[31]

İsviçre'den Fransa'ya geçip Paris'te bir daire tuttu. Zürih'e dönünce şehir dışında göl kenarında yeşillikler içinde bir yer buldu. En son olarak da Berlin'e geçip bol bol yüzdü ve Kö-

nigliche Bibliothek'e gitti.[32] Parası azaldığında annesi imdadına yetişiyordu. Ulyanov, aile içinde hediye vermeyi sevmemesiyle bilinirdi. Berlin'den ayrılmadan önce annesine yazdığı mektupta erkek kardeşi Dimitri için bir anatomi kitabı getireceğini belirtti. Fakat kızkardeşi Maria'ya ne almalıydı? "Sanırım", diye ekliyordu, "bir sürü ıvır zıvır şey almam gerekiyor."[33] Bunlar hiç de duygu dolu birinin sözleri değildi. Yine de bu defa Maria'ya hediye aldı. Maria hediyenin ne olduğunu hiç söylemedi, ama ağabeyine tapıyordu ve o kadar sevindi ki onun bu pek de karakteristik olmayan cömertliğini hiç unutmadı. Daha sonra ondan aldığı hediyeler hep Ulyanov'un yazdığı kitaplar oldu.

Buna karşılık Vladimir Ulyanov politik görüşleri konusunda çok duygusaldı. Yurtdışına gitmesinin bir sebebi de idolü Georgi Plehanov'la tanışmaktı. 1895 Mayıs'ında Cenevre'de ilk işi onun izini bulmak oldu. İkisi iyi anlaştılar. Sonunda Plehanov'un St. Petersburg'da bir taraftarının olduğu netleşmişti. Küçük Emeğin Kurtuluşu grubu Ulyanov'un katılımıyla etkisini artırabileceği düşüncesiyle coşkulandı ve *Rabotnik* adlı bir sosyalist teorik yayın çıkarmayı gündemine aldı. Ulyanov Cenevre'den Zürih'e Plehanov'un arkadaşı Pavel Akselrod'la gelecek planlarını konuşmaya gelmişti. Ulyanov'un zekası, kararlılık ve bağlılığı Plehanov'la Akselrod'u etkiledi. Marksizme sonsuz bir bağlılığı vardı. Paris'teyken Marx'ın damadı Paul Lafargue'ı aradı ve Berlin'de de ünlü Alman sosyal demokratı Wilhelm Liebknecht'le görüştü. Friedrich Engels 1895'te ölmüş olmasaydı ona da saygılarını sunacaktı tabii. Bunlar sadece dünyevi siyasal iş görüşmeleri değildi. Duygularını ifade etme konusunda her zaman çekingen bir adam olan Ulyanov yine de Karl Marx ve Georgi Plehanov'u sevdiğini (*vlyublënnost'*) itiraf etti. Bu genç heteroseksüel devrimciyi, kadınlardan çok ideoloji -ve önde gelen savunucuları- heyecanlandırıyordu.

Politika için yaşıyordu. 29 Eylül'de St. Petersburg'a yaptığı görüşmelerin havadisleri ile döndü. Yolda Vilnius, Moskova ve Orekhovo-Zuevo'da mola verdi. Bu şehirlerin hepsinde yerel Marksistlerle bağlantılar kurdu. Yoldaşlarına Berlin'de Mansteinstrasse'deki bir zanaat ustasının verdiği sarı, gizli bölmeli deri bavulun içinde çok sayıda yasadışı yayın getirdi.[34] Fakat sınır geçişi başlangıçta göründüğü kadar başarılı olmadı. Gümrük

memurları kimliğini biliyorlardı ve Okhrana'nın onu St. Petersburg'a kadar takip edip yoldaşlarının kim olduğunu öğrenmesini sağlamak için bavulunu özellikle aramadılar.[35] Yine de yolculuk Ulyanov için kişisel olarak unutulmaz bir başarıydı. Kazan, Samara veya St. Petersburg'daki gizli tartışma çevrelerinden daha yüksek ölçekteki bir örgütlenme ufukta görünüyordu. İsviçre'yle olan bağlantının Rus İmparatorluğu'nun her yanında bir siyasal sempatizanlar ağının kurulmasını kolaylaştıracağını düşünüyordu.

Fakat perspektif hâlâ esas olarak yazınsaldı. Ulyanov'un yoldaşları ile Emeğin Kurtuluşu grubu arasındaki işbirliği *Rabotnik* gazetesinin çıkarılmasında odaklanacaktı. Rusça *rabotnik* (ya da "işçi"), grubun Rusya'daki sanayi işçileri hareketine yöneleceğine işaret ediyordu. Ve fakat ne Ulyanov ne de yoldaşlarından birinin işçilerle buluşmak gibi bir planları vardı. St. Petersburglu Marksistler iyi niyetli, çalışkan aydınlardı ama Romanov monarşisine karşı devrimin gelecekteki önderi olarak tanımladıkları şehir "proletaryası"ndan tamamen izole yaşıyorlardı. İşçilerin politik pasifliğinin yoldaşların moralini bozması an meselesiydi. Aslında onları eyleme yönelten bir yabancı oldu. Bu kişi St. Petersburg'a Vilnius'tan gelen genç Marksist Yuli Martov'du. Coşkulu ve becerikli olan Martov, Ulyanov'la ve arkadaşlarıyla tanışmadan önce kendi tartışma grubunu kurmuştu; çabucak da devrimcilerin işinin sadece düşünmek, tartışmak hatta yazmak değil aynı zamanda eylem olduğuna işaret etti. Martov onların önüne St. Petersburg'un eğitimli Marksistlerinin oluşum halindeki işçi hareketine nüfuz etmesini sağlayacak bir çalışma tarzı önerisi getirdi.

Yahudi olan Martov, Yahudi sosyalistlerinin Rus İmparatorluğu'ndaki genel sosyalist örgütlere bağlı olmaları gerektiğini savunuyordu. Ayrı bir Yahudi partisi oluşturma düşüncesine karşıydı. Çok zekiydi ve Marx ile Engels'in yazılarına ilişkin hayli bilgi sahibiydi. Hızlı yazma yeteneği Ulyanov'un çevresinde, Ulyanov dışındaki kimsede yoktu. İkisi hemen anlaştılar. Dostluklarının sebebi dünya görüşlerinin temelde aynı olmasıydı. Fakat bir diğer faktör de kişiliklerindeki zıtlıktı muhtemelen. Ulyanov titiz ve oto kontrollü iken Martov -en azından özel yaşamında- iniş çıkışlı ve taşkın bir yapıya sahipti. Arkadaşlar arasında sıkça olduğu gibi birbirlerinin farklı yönlerini takdir ediyorlardı.

Martov'un deneyimi 1895 Ekim'inde St. Petersburg'a gelişinden sonra katıldığı tartışmalara canlılık kazandırdı. Marksistler çok sayıda grup ve taraftardan oluşuyordu. Daha önemlisi, çoğunlukla Yahudi sanayi işçileri arasında propaganda yapmış ve kendi gruplarını kurmuşlardı. Fakat kısa bir süre sonra etkiledikleri işçilerin Marksist aktivistler tarafından eğitilir eğitilmez işçi sınıfı havasından çıkmaya başlamaları gibi bir sorun doğdu. Martov'un akıl hocası Aleksandr Kremer bu sorunun yanıtını bulmuştu. *Ajitasyon Üzerine* adlı broşüründe Kremer, Marksistlerin fabrika işçileri arasında çalışma grupları oluşturmanın yanında acil görevlerle ilgili ajitasyon yapmaları gerektiğini savundu. Hipotezi Marksizmin *Kapital*'in zahmetli yorumundan çok işçilerin taleplerinden çıkış alan sanayi grevlerinin pratik önderliğinde daha yaygın ve hızla gelişeceği idi. Radçenko-Klasson-Ulyanov kardeşler tarıma ilişkin ekonomik istatistikleri araştırırken Kremer ve Martov ise on binlerce işçiyi ilgilendiren işçi işveren anlaşmazlıkları üzerinde yoğunlaşıyorlardı. Martov, "Vilnius Programı"nın St. Petersburg'daki mevcut Marksist gruplar tarafından kabul edilmesi gerektiğini savunuyordu.[36]

Bu grupların pek çok üyesi -İhtiyarlar denilenler (*stariki*)- Martov tarafından ikna edilemedi ve anlaşılan Ulyanov da onlar arasındaydı. Ulyanov'a göre Marksizmin çekim gücü büyük ölçüde aydınlara ve bilime yaptığı vurgudan kaynaklanıyordu. Marksistlerin işçi sınıfına öğretecek bir şeyleri olduğunda ve devrimin başarılı olması için Marksist ilkelerin yaygınlaştırılması gerektiğinde ısrarlıydı. Entelektüel ciddiyeti onun da ihtiyar olarak isim yapmasına neden oldu. Aslında arkadaşı Aleksandr Potresov'un söylediği gibi, lakabı "İhtiyar Adam"dı:[37]

> Fakat o yalnızca nüfus kağıdına göre gençti. Yüz yüze geldiğinizde en aşağı otuz beş kırk derdiniz. Solgun yüzü, şakaklarındaki seyrek tüyler hariç bütün yüzünün tüysüz olması, ince kızılımsı kısa sakalı, göz kapaklarının altından insanlara tilki gibi bakan kısık gözleri, yaşlı ve kulak tırmalayıcı sesi... Geleceğin partisinin ilk hücresi olan o zamanın St. Petersburg Mücadele Birliğinde bu genç adamın ... "İhtiyar" diye çağrılması için her sebep mevcuttu ve sık sık Lenin'in çocukken bile muhtemelen kel ve "ihtiyar" olduğu esprisini yapardık.

Fakat Martov ve Gençler (*molodye*), ortak görüşmelerde üstün geldiler. İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Mücadele Birliği kuruldu ve beş kişilik bir komite seçildi. Marksist faaliyetin ağırlığı entelektüel çevre içindeki tartışmalardan sanayi işçileri arasında ekonomik ve siyasal ajitasyona kaydırıldı. İlk kaygılarına rağmen Vladimir Ulyanov duruma uyum sağladı. 1895 Kasım'ında St. Petersburg'daki Thornton Fabrikası'nın grevdeki beş yüz tekstil işçisine hitap eden bir bildiri yazdı.[38] Grev öncülerini ziyaret etti ve polis tarafından tutuklanan işçilere destek için toplanan kırk küsur rubleyi teslim etti. Mücadele Birliği'nin yeni politikasıyla birlikte fabrika sahiplerinin işçilere zorla kestiği para cezalarına ilişkin yasalar üzerine uzun bir broşür yazdı. Broşürün basımı, Halkın Özgürlüğü'nün St. Petersburg'daki taraftarları tarafından örgütlendi ve yayın yeri ve sansür kurumundan izin alındığına dair sahte bilgiler (güney Ukrayna'daki Kherson) yazılarak üç bin basıldı. Vladimir Ulyanov, en aşırısından eylemin "kızıl" teorisyeni, en sonunda gayretkeş tartışma çevrelerinin kapalı devre ortamının dışında siyasal faaliyete giriyordu artık.

7

SİBİRYA'NIN İTALYA'SINA DOĞRU

1895-1900

Sonunda İçişleri Bakanlığı Rus Marksist örgütleri meselesine el attı. Vladimir Ulyanov ve yoldaşları, Okhrana'nın onları fazla sorun çıkarmayacak kadar içe kapalı olarak görmesinden dolayı hapse düşmemişlerdi. Rus işçi hareketinin yükselişi devletin bu göz yumma tutumunun sonu oldu. İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Mücadele Birliği'nin önünün kesilmesi gerekiyordu. Ulyanov polisin politikasının değişimini hiç öngörmemişti. Öyle ki, 5 Aralık 1895'te annesine yazdığı mektupta artık yetkili noter olan Dimitri Ardaşev'in kendisinden firması adına bir dava almasını istediğinden bahsedip durdu. Şehirdeki diğer kuzeni Dr. Aleksandr Zalejski'yi görmeye gitti ama Zalejski yoktu. Hayat normal akışındaydı; Ulyanov'un tek sorunu yüksek sesle balalayka çalan komşularının yaptığı gürültüydü. Okuyup yazarken dışardan gelen seslere hiç tahammül edemezdi.[1]

9 Aralık'ta polisin evini basıp kendisini gözaltına alması acı bir şok oldu onun için. Bir ay sonra arkadaşı Yuli Martov da tutuklandı. O sırada Ulyanov 193 numaralı hücrede gözaltındaydı. Bu ilk suçu olmadığı için 1887'de Kazan'daki gibi bırakılma ihtimalinin olmadığını biliyordu. Ulyanov'un ilk sorgusu 21 Aralık'ta yapıldı. Emir subayı Dobrovolski sorguyu psikolojik ya da fiziksel baskıya başvurmaksızın ve titizlikle yapıyordu. Avukatlık eğitimi almış olan Ulyanov devlet makamlarına hiçbir bilgi vermeksizin kurallara uyum gösterdi. Kendisini açıkça tanımladı: "Sosyal demokrat partiye ya da başka herhangi bir partiye üye olma suçunu kabul etmiyorum. Şu anda hükümete karşı her-

hangi bir partinin varlığına ilişkin hiçbir bilgim yoktur."[2] Aslında yalan da söylemiyordu. Gerçekten de bir sosyal demokrat parti kurulmuş değildi. Ulyanov böyle bir partiyi kurmayı içtenlikle istemiş, fakat henüz başaramamıştı. Emir subayı Dobrovolski ve 193 numaralı hücredeki mahkum arasındaki karşılaşma kısaydı ve kötü de değildi.

Ulyanov tutukevinde kaldığı süreyi politik bir izin olarak değerlendirdi. Rusya'nın ekonomik gelişimine ilişkin tezlerine devam etti (bunlar 1899'da *Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi* adıyla yayınlandı). Yasal olarak basılmış her kitabı okuma hakkı vardı ve kızkardeşi Anna İliniçna'ya şakayla karışık şunları yazdı: "Rus İmparatorluğu'ndaki diğer yurttaşlardan daha iyi durumdayım. Beni tutuklayamazlar!"[3] Ayrıca Nadejda Krupskaya ile tutuklanma durumuna önlem olarak bir iletişim şifresi de belirlemişlerdi. Kendisini her şeye hazırlamıştı.[4]

Anna İliniçna ve anneleri Moskova'dan St. Petersburg'a taşındı. Vladimir'in bir dizi isteği vardı: Kaliteli kurşun kalemler, yiyecek ve keten. Hepsinden önemlisi ama, kaliteli kurşun kalemler. Ailesi fazla fazla yiyecek götürdü ve Vladimir bir günlük teslimatın İvan Gonçarov'un komik romanı *Oblomov*'da tasvir edilen Paskalya çörekleri kadar büyük olduğundan şikayet etti.[5] Vladimir akrabalarına mide sorunu için önerilen diyeti hatırlattı. Doktor bağırsaklarını düzenli olarak boşaltması gerektiğini söyleyince onun için şişe şişe soda ve hatta bir lavman tüpü getirdiler.[6] Vladimir kilo verdi ve benzi sarımtrak hale geldi;[7] fakat aynı zamanda şnav ve mekik çekerek kaslarını güçlendirdi. Erkek kardeşi şunları anımsıyordu:[8]

> Vladimir İliç, hapishanedeyken egzersiz niyetine hücrenin zeminini kendisinin cilaladığını söylerdi. Ve eski bir döşeme cilacısı gibi hareket ediyordu -elleri arkasında ayağının altında bir fırça ya da çaputla hücrede bir o tarafa bir bu tarafa dans etmeye başlıyordu. "Güzel jimnastik, hatta terliyorsun bile."

Fiziksel egzersiz o kuşağın devrimcilerinin çoğu için sevimsizdi, fakat Vladimir İliç için değil.

Vladimir İliç cezaevindeyken bir Marksist parti programı tasarısı kaleme aldı.[9] Programı ancak kağıt ısıtılıp parlak ışığa tutulduğu zaman görülebilecek görünmez "süt mürekkep"le yaz-

dı. Kızkardeşine coşkuyla "Aşılamayacak önlem yoktur!" diyordu.[10] Vladimir İliç'in hapishane sürecinin komik yanları da vardı. Anna İliniçna'yla hücre ızgarasından Almanca ve Fransızca kökenli Rusça sözcükleri kullanarak konuşuyorlardı. Bir gardiyan yıkıcı faaliyetlerde bulunmak amacıyla yabancı dilde konuştukları gerekçesiyle onlara müdahale etti.[11] Kardeşler daha fazla sorun yaşamamak için daha basit bir sözlük kullanmak zorunda kaldılar. Ve Vladimir İliç zamanını yazıyla geçirmekten ne kadar hoşlanıyorsa Rus Marksistleri arasındaki tartışmalara katılamamaktan da o kadar rahatsızdı. Siyasal bir boşluk içinde yazıyordu.

Kadınlarla ilişki kurmayı da mı kaçırıyordu? Önceki yaşamında kız arkadaşı olduğunu gösteren hiçbir şey yoktur, fakat bu onunla ilgili anılarını yazan akrabalarının ahlaki dar görüşlülüğünden de kaynaklı olabilir. Yine de 1920'lerde hiçbir kadının ortaya çıkıp Vladimir İliç'in ergenlik döneminde kendisine kur yaptığını iddia etmemesi de dikkat çekicidir. Fakat bu yokluk onu politik bir aziz gibi resmedenlerin dışındaki anlatımların resmi olarak teşvik edilmemesinden de kaynaklı olabilir. Yine de babasının ve ağabeyinin ölümlerinden dolayı moralinin aile dışındaki kadınlarla yıllarca ilgilenemeyecek kadar bozulmuş olması mümkündür. Ya da belki de evden St. Petersburg'a duygularının bu yönünü keşfetmeden önce gitmek zorunda kalmış olabilir. Mücadele Birliği'nin iki kadın üyesinin ona ilgi duyduğu muhakkaktı. Apollonaria Aleksandrovna Yakubova ve Nadejda Konstantinovna Krupskaya, mahkumlar her gün cezaevinden çıkarıldıkları zaman onun kendilerini görebileceği bir köşede durup beklemeyi planladılar. Yakubova bu girişim sırasında orada olamadı ve Krupskaya da saatlerce pusuda beklemesine rağmen Vladimir'i göremedi. Sonraki girişimler de başarılı olamadı ama Krupskaya da Yakubova da en azından denemiş oldular. Bu deneyi uzun süre devam ettiremediler çünkü ikisi de 1896 Ağustos'unda Okhrana tarafından tutuklandılar.

29 Ocak 1897'de St. Petersburg Mücadele Birliği'nin neredeyse bütün tutuklu üyeleri doğu Sibirya'da "idarı sürgün" cezasına çarptırıldı. Rusya'ya özgü bu cezaya göre mahkum mahkemeye ve jüriye başvuru hakkı olmaksızın hapishaneye değil belirlenmiş bir sürgün yerine gönderilirdi. Mahkum ne kadar teh-

likeliyse, sürgün yeri de o kadar uzak olurdu. Tek tek mahkumlara özel evlerde kalma, ücretli çalışma ve yakın şehirlere gitme izni İçişleri Bakanlı'ğının risk değerlendirmesine göre verilirdi. Sibirya'da yerel memurlar geniş yetkilere sahipti. Mahkumlar davranışlarına dikkat etmezlerse sürgün koşullarının kötüleşeceğini bilirlerdi.

Mahkumların hükümet tarafından temin edilen ulaşım araçlarıyla gönderilmesi ya da daha kötüsü diğer kelepçeli mahkumlarla birlikte yayan yürüyerek gitmesi ise ayrı bir dertti. Karın içinden bata çıka yürüyen ve yeterince kumanya verilmeyen mahkumlar gidecekleri yere varamadan yolda ölüyorlardı. Bir alternatif de Sibirya'ya gitmek için para ödeyip rahat seyahat izni almaktı. Vladimir Ulyanov'un başvurusu olumlu sonuçlandı ve 14 Şubat'ta Mücadele Birliği'nin diğer üyeleri ile birlikte hapishane dışında yolculuğa hazırlanması için üç gün izin verildi. Martov'un ailesinin evinde bir planlama toplantısı yapıldı.[12]

Sürgün cezası boyunca kaçma girişiminde bulunmamaya karar verdiler.[13] Fakat siyasal ayrılıkları da vardı. Mücadele Birliği'nin çarlığa karşı mücadele veren sanayi işçileri ile bağ kurması ortak arzularıydı; fakat bu işçilerin Marksist siyasal harekette nasıl bir rol oynayacağına ilişkin farklılıkları vardı. Birliği kurarken kesinlikle terörizm eğilimli olan, eski Halkın Özgürlüğü taraftarı deneyimli Marksist Stepan Radçenko hiçbir işçinin okumuş, kararlı bir aydından daha iyi olamayacağını savunuyordu. Onun grubu Kıdemliler olarak biliniyordu. Diğerleri ise farklı düşünüyorlardı. K. M. Tahtarev ve Apollonaria Yakubova -Gençler denilenler- ise işçi sınıfından Marksistlerin Rus Marksizminin çeşitli tipteki örgütlerini yönetmek için daha fazla fırsata sahip olmasını istiyorlardı. Vladimir Ulyanov'un entelektüelliği onu Tahtarev ve Yakubova'dan çok Radçenko'ya doğru çekiyordu. Fakat Radçenko'dan farklı olarak işçi sınıfının Marksist hareketi yönetmesine kesinkes karşı değildi. Aslında işçilerin bu yetkiye sahip olmasını istiyordu fakat bunu yapmadan önce asgari bir entelektüel temellerinin olması gerektiğinde ısrar ediyordu. Onu hem Kıdemlilerden hem de Gençlerden ayıran bu özgül düşüncesi yüzyılın başında "işçi sorunu" yeniden ortaya çıktığında ilginç bir biçim alacaktı.[14]

Ama bunlar geleceğe ait konulardı. O sıralar Emniyet Müdürlüğü Ulyanov'la Martov'un annelerinin oğullarının Sibirya'ya kendi paralarıyla gitmesi talebini değerlendiriyordu. Resmi izin çıktı. Maria Aleksandrovna tren parasını kolaylıkla ödeyebiliyordu ve Marksist sempatizan yayıncı Aleksandra Kalmikova'nın yardım talebini nazikçe reddetti.[15]

Ulyanov tutuklu yoldaşlarının çoğunun kendisinin aile imkânlarına sahip olmamasından dolayı biraz rahatsızdı. Fakat onlarla birlikte gitme isteğini frenledi; ne o zaman ne de daha sonra yoldaşça duyguların maddi konforunun önüne geçmesine izin verdi. 17 Şubat'ta yolculuğunun ilk etabı olarak Moskova'ya gitmek üzere yola çıktı. Yanında annesi vardı ve yetkililere dilekçe yazıp kendi sağlık durumu kötü olduğundan Vladimir'in Sibirya'ya gitmeden önce Moskova'daki evlerinde birkaç gün kalmasına izin vermelerini istedi.[16] Sonunda Vladimir Rumyantsev Müze Kütüphanesi'nde birkaç gün çalıştıktan sonra 23 Şubat'ta yola çıktı. Fakat kendisini ölümüne kadar rahat bırakmayacak olan "sinirleri" etkilendiğinden ruhsal durumu iyi değildi. Kızkardeşleri Anna ve Maria ve ebeveynleri gibi[17] sinirleri gergindi. Bilinmezliğe doğru her adım atışında duygusal dalgalanma devreleri yaşardı. Sürgün de yaşamında bir dönüm noktasıydı. Yıllardır tam zamanlı bir avukat olmak gibi bir niyeti olmamıştı. Fakat tutuklanması ve mahkumiyeti onu devletin kara kaplı defterine geçirmiş oluyordu. Artık istese bile mesleğine geri dönemezdi.[18]

Annesine duygularını anlattı; anlaşılan o ki, iletişimleri sinir nöbetlerini atlatmasına yardımcı olmuş olmalı. Kızkardeşlerine yazdığı mektupları "Ellerini sıkarım. Senin, V. U." diye bitirirken annesine "sevgili Anneciğim" diye yazıp çoğu zaman da "Seni kocaman öpüyorum" diye ekliyordu.[19] Annesini gerçekten sevdiğine hiç kuşku yok; bir keresinde onunla ilgili "Annem .. var ya, o resmen bir melek" demişti.[20] Fakat onun melekliğini bilinçli olarak kullanıyordu: Sürekli sağlık durumundan bahsetmesinden dolayı bütün ailenin dikkati onun üzerindeydi.

Sürgün yolu varılacak yerden daha kötüydü; fakat Moskova'dan ayrılmadan önce Sibirya'da nerede kalacağı bildirilmemişti -aslında devlet makamları buna henüz karar vermemişler-

di. Genellikle sakin olmasına rağmen, önünde aşırı gerilimli bir süreç vardı. Moskova'daki Kursk istasyonunda erkek kardeşi Dimitri'ye veda etti. Annesi, kızkardeşleri Anna ve Maria ve eniştesi Mark trene binip ona güneydeki Tula'ya kadar eşlik ettiler.[21] Tula'da Trans Sibirya Demiryolu güneydoğuya doğru makas değiştirdiğinde de ailesine veda edip orta Sibirya'daki Krasnoyarsk'a devam etti. Burada aniden aşırı sinirlendi. Tula'daki platformda trende çok fazla yolcu olduğu anlaşılınca sorun çıktı. Ulyanov yolculuğu trende yapma izni alma şansına sahip olmasına rağmen bunu kabul etmedi. Platforma oturdu ve öfkeyle en yakınındaki memura çıkıştı. Soyluluğun ve avukatlık yetkisine sahip olmanın özgüvenini sergileyerek yetkililerin sorumluluklarını yerine getirmesinde ve trene bir kompartman daha eklemesinde diretti.[22] Şikayet istasyon şefine iletildi ve hızlı bir görüşme trafiğinden sonra devrimci mahkum dediğini yaptırdı. Baskıcı çarlık yönetimi Lenin dönemindeki Sovyet iktidarında hiç olmayan bir esneme yeteneğine sahipti. Yolcular konforlu bir şekilde Krasnoyarsk'a kadar gittiler.

Birkaç gün sonra orta Sibirya'daki Krasnoyarsk'a ulaştıklarında Yenisey ırmağı bahara kadar donduğu için Ulyanov burada tam iki ay bekletildi. Ulyanov şehirdeki dişçide dişini çektirme fırsatı buldu ve votka üreticisi bir kitap kurdu olan Gennadi Yudin'in ünlü kütüphanesine gitti.[23] Yudin'in genç Marksiste kütüphanesini çekip çevirme işini vermesi Romanov monarşisindeki orta sınıf girişimcilerin artan hoşnutsuzluğunun göstergesidir.[24] O sıralar Ulyanov sağlık sorunlarını belirterek İrkutsk genel valisinden üç yıllık mahkumiyetini Krasnoyarsk'ta geçirme izni istedi.[25] Hiç olumlu bir yanıt beklemediği için ikinci tercih olarak da Minusinsk bölgesini önerdi. Bu bölge ılıman ikliminden dolayı devrimciler arasında "Sibirya'nın İtalya'sı" olarak bilinirdi. Minusinsk ya da civardaki bir köye gidebildiği takdirde mahkumiyet süresini rahat geçirebilecekti. Özgül siyasal görüşleri bir yana, devrimci sempatizanlar arasında yoldaşça bir hava vardı. Bu yüzden Marksistlere karşı köylü toprak kömünlerinin korunmasını savunan doktor ve köylü sosyalisti Vladimir Krutovski, Marksist Ulyanov'un mide rahatsızlığı raporu almasına yardımcı oldu.[26]

1897 Nisan'ında Ulyanov Yenisey eyaletine bağlı Minusinsk

bölgesinin göl kıyısındaki Şuşenskoe köyüne gönderileceğini öğrendi.[27] Öyle sevindi ki, daha oraya gitmeden Şuşenskoe'ye verdiği isimle "Şuşuşu" ya da "Şuşa" hakkında bir şiir yazdı. Şiirin ilk dizesi şöyleydi: "Şuşa'da Sayan Tepesinin eteklerinde..."[28] Fakat ilhamı hemen gitti ve yazmayı bıraktı. Şiirsel ifadeler onun tarzı değildi. Tutkulu bir insandı ama duyguları sınıf mücadelesi, ekonomik analiz ve Marksist ideoloji hırsıyla kabarıyor ve onları ağır, yoğun düzyazı ile ifade ediyordu. Yine de edebiyatı severdi ve edebiyatı siyasal düşüncelerinin deneysel kaynağı olarak kullanmaya devam etti. Edebiyatın aklını başından almasına izin vermedi. Hayal gücünün coşmasına güvenmezdi. Siyasette ne yapmak istediğini bilirdi ve dikkatinin dağılmasına izin vermezdi.

Fakat Vladimir Ulyanov belli ki "Şuşa"ya gitmeyi dört gözle bekliyordu. Krasnoyarsk'tan Minusinsk'e Yenisey ırmağından güneye doğru vapurla dört günlük hoş bir yolculuk yaptı. Minusinsk 15.000 nüfuslu bir bölge merkeziydi ve Ulyanov'un sürgün koşullarına ilişkin kararlar da orada alınacaktı. St. Petersburg bakanlık yetkililerinin doğrudan gözetiminden çok çok uzaktaydı artık. 30 Nisan 1897'de bahar selleri yatışıp yollar açılınca St. Nicholas vapuruyla yola çıktı.[29] Kafa dengi bir gruptular. St. Petersburg Mücadele Birliği'nden arkadaşları Gleb Krjijanovski ve V. V. Starkov da onunla beraber seyahat ediyordu. Onlar da sağlık durumlarıyla ilgili dilekçe vermişler ve Şuşenskoe'ye yakın bir köye sevkedilmişlerdi. Vapurda bir kamara tuttular ve coşkun akan Yenisey'in ortasında dağları, ormanları hayranlıkla seyre daldılar. Minusinsk'e vardıklarında üç yoldaş her birinin hakkı olan aylık sekiz rublelik cep harçlığını resmen talep ettiler. Bunlar bir insanın yemek, giyecek ve kiralık yer gibi ihtiyaçları için yeterliydi. Sonra da yolculuğun son etabında bir at arabası ve at kiraladılar. Ulyanov yaklaşık kırk millik bir yolculuktan sonra gideceği yere ulaşacaktı.

Bin küsur nüfuslu Şuşenskoe köyünün kendi yönetimi vardı. Rusya'dan gelen mektuplar Perşembe ve Pazartesi günleri dağıtılıyordu ve acil durumlarda da Ulyanov ailesi Minusinsk'e telgraf çekebiliyordu.[30] Şuş ırmağı dağın etekleri boyunca akıyordu. Civarda koruluklar vardı ve Ulyanov evinden bir mil uzaklıktaki büyük Yenisey ırmağının ağzında yüzmeye gidiyordu. Pencere-

sinden baktığı zaman Sayan sıradağlarının karlı zirvelerini görebiliyordu. Yiyecekler ucuz ve besleyiciydi ve Ulyanov doktorun tavsiyesiyle yanında getirdiği maden sularını içme ihtiyacı duymadı. Kısa bir süre sonra annesine şöyle yazdı: “Herkes yazın şişmanladığımı, bronzlaştığımı ve tam bir Sibiryalı gibi göründüğümü söylüyor. İşte avlanmanın ve kır hayatının faydaları!”[31]

Martov muhtemelen yetkililerin Yahudi olduğunu bilmesinden dolayı Kuzey Kutbu’nun hemen güneyindeki Turukhansk’a gönderildi. Turukhansk uzun kış aylarında olağanüstü soğuk olurdu ve yılda sadece dokuz kere mektup veriliyordu. Tecrit ve yoldaşlar arasındaki didişmeler Martov’un dayanıklılığını sınıyordu. Ulyanov onu çok özlüyordu. Martov’un ilham verici bir uçarılığı vardı ve Ulyanov daha o zaman onunla birlikte çalışmak istediğine karar vermişti -ve diğer şeyler bir tarafa, Martov devrimci şarkıları Rusçaya çevirmeyi ve başkalarına öğretmeyi seviyordu. Sürgünde birlikte eğlenebilirlerdi. Ama işte Martov’un en berbat sürgün koşullarına sabırla göğüs germesi gerekiyordu. Sürgünlerin tek sorunu fiziksel zorluklar değildi. Rusya’daki normal toplumdan yalıtılmış olmaları, çoğunun siyasal anlaşmazlık ve kişisel kıskançlıklara yönelmesine yol açtı. Atışmalar zaman zaman dayanılmayacak kadar yoğunlaşıyordu. Ulyanov’un mektup arkadaşı, Vladimir hapishanesinden 1897’de kuzeydoğu Sibirya’daki Verkholensk’e gönderilen Nikolay Fedoseyev bazı sürgün arkadaşlarının hakaretlerine dayanamayıp kendini vurdu.[32]

Sibirya sürgününün karanlık yüzü Ulyanov’u etkilemedi ve lider özellikleri de ilk defa Şuşenskoe’de ortaya çıktı. Kendisi için en rahat koşulları elde etmeye çalışmış olmasına rağmen yoldaşlarının içinde bulunduğu kötü koşulları unutmadı ve Martov, Fedoseyev ve diğerlerine mektuplar yazarak onların moralini yüksek tutmak için elinden geleni yaptı. Ulyanov kadınlarla ilişkilerini de düzenledi. En azından 8 Ocak 1898’de St. Petersburg’daki Emniyet Müdürlüğü’ne “nişanlısı” Nadejda Krupskaya’nın Şuşenskoe’ye gönderilmesini talep eden mektubu bunu gösteriyor.[33] Krupskaya Volga nehriyle Ural sıradağları arasındaki bir şehir olan Ufa’da sürgüne mahkum edilmesine rağmen izin otomatik olarak çıktı. Vladimir bunun annesine yazdığı mektupta onun orta Sibirya’ya sevk edilmesini sağlamak için planlı bir ni-

şanlılık olduğunu belirtiyordu. Pek çok eylemci cezalarını yakın yerlerde çekmek istiyordu.

Bu siyasal bir hesaptan daha fazla bir şey olabilir mi? Vladimir Sibirya'da sürgüne gittiğinde nişanlanmayı teklif eden Nadejda Krupskaya'ydı. Anna İliniçna'ya göre Vladimir onu geri çevirmişti.[34] En azından başlangıçta. Daha sonra -belki de 1897 sonunda- fikrini değiştirdi ve onunla ilgilenmeye başladı. Fakat tek kadın arkadaşı o değildi. Örneğin o ve Apollonaria Yakubova (onu Kuboçka diye çağırıyordu) birbirlerinden hoşlanıyorlardı. Ulyanov St. Petersburg cezaevinde yürümeye çıktığında Yakubova "koşup onu öptü ve bu sırada hem gülüyor hem ağlıyordu."[35] Yakubova güzel bir kadın ve kararlı bir devrimciydi ve Vladimir İliç onu Nadejda Krupskaya'ya tercih edebilirdi. Bunun bir işareti Anna İliniçna'nın anılarının yayınlanmamış bölümünde yer alıyor. Yakubova ondan ayrıldığında Ulyanov "büyük bir sevecenlikle 'Eveeet, Kuboçka'!"[36] dedi. Bu boşu boşuna umut veren ifadeyi nasıl yorumlayalım? İliniçna'nın anılarında Vladimir İliç'in Nadejda Krupskaya'yı çekici bulduğuna dair hiçbir belirti yoktu. Fakat Anna İliniçna, Nadejda Krupskaya'yı hiç sevmezdi ve belki de Lenin'in iki kadın yoldaşının göreli çekiciliğini tahrif ediyordu.

Ulyanov'un evlenmeye neden karar verdiği pek açık değildir. Annesine yazdığı 10 Aralık 1897 tarihli mektubunda Nadejda Konstantinovna'nın aynı sürgün yerinde kendisiyle birlikte kalmasını özel olarak tercih etmediğini ima ediyordu.[37] Maria İliniçna yıllar sonra şu soğuk anlatımda bulundu: "O V. İ.'yle [Ulyanov] nişanlı olduğunu söyleyip birlikte kalma talebinde bulundu ve evlendiler yoksa N. K. [Krupskaya] hemen esas sürgün yeri olan Ufa eyaletine dönecekti."[38] Maria İliniçna da ablası gibi Vladimir'in ve müstakbel eşinin birbirine olan ilgisini hafifsiyordu. Fakat Maria bile işin içinde sevginin de olduğunu inkar etmedi.

İlişkinin başlangıçta epey donuk olduğunu neredeyse haz duyarak anlatan çoktur; bu anlatımlara Lenin'in duygusal olarak kapalı olduğunu belirtmek için başvurulur. Fakat yakın zaman önce elde edilen veriler bunun kültürel önyargıdan kaynaklı olabileceğini gösteriyor. Sorun şu ki bir erkekle bir kadının birbiri-

ne tutkuyla aşık olduğu romantik bir ilişki, Vladimir'in de Nadejda'nın da koşullarına uygun değildi. Her ikisi de birbirlerine duygularını ifade eden pek az mektup yazdılar; fakat Vladimir'in ölümünden sonra Nadejda 1927'de Bolşevik parti tarihçisi Vladimir Sorin'e kendi kuşaklarından Marksist devrimciler arasında kabul gören ilişki biçimlerine dair öfkeli bir mektup yazdı. Sorin'in bu devrimcilerin birbirine "mecburen" aşık olduğu tezini kesin bir dille reddetti. Onlar gönül işlerine ilişkin çağdaş burjuva tutumu reddediyor ve bunun tam zıddı yeni bir yaşam tarzı yaratmak istiyorlardı -ve ilişkilerinin devrim davası için birlikte çalışmakta odaklanması gerektiğini düşünüyorlardı. Onlara göre kalıcı bir evlilik birliğinin nahoş çağrışımları vardı; gelenek, din, ekonomik çıkar ve kadının erkeğe bağımlılığı. Nadejda, Rus Marksistlerinin Avrupa'daki benzerlerine göre davanın çıkarları adına serbest ilişkiler kurma konusunda daha başarılı olduğunu belirtiyordu. Onlar Nikolay Çernişevski'nin *Ne Yapmalı?*'sında tasvir edilen devrimci komünden ve Dimitri Pisarev'in burjuva karşıtı ideolojisinden etkilenmişlerdi.[39] Krupskaya kendisinin ve Lenin'in birbirlerine ilişkin duygularını açıkça betimlemedi fakat ne demek istediği apaçıktı. İkisi de birbirinden yeterince hoşlanıyor, arzu ediyor ve görünür gelecekte birlikte çalışabileceklerini düşünüyorlardı.

Ayrıca Nadejda Konstantinovna için kimse güzel diyemese de fiziksel olarak çekiciydi. Yüzünün kemik yapısı düzgündü. Vladimir'den birkaç inç uzun ve bir yaş büyüktü. Ağır renkli giysiler giyerdi; saçı düzgün taranmıştı. Tipik bir çağdaş okul müdiresi gibi giyinirdi (ki Marksist bir eylemci olmasaydı muhtemelen bu işi yapacaktı). Ailesi orta sınıftandı ama durumları Ulyanovlar kadar iyi değildi. Nadejda Krupskaya'nın babası çarlık ordusunda subayken başı belaya girmişti. 1863 isyanından sonra Polonyalı muhaliflere yeterince sert davranmadığı için ordudan atılmıştı. Bu yüzden de sigortacılık dahil bulduğu işe girmişti. Nadejda Konstantinovna'nın annesi ailesinin güvencesiz gelirine destek olmak için çocuk kitapları yazmıştı.[40] Üçü oradan oraya taşınıp durmuş, fakat ebeveynler kızlarının yerel liseye gitmesini garanti altına almışlardı. Nadejda olumsuz koşullarla başa çıkmayı ve neşeli olmayı öğrenmişti. Ciddi bir genç kadın olmuştu, onsekizindeyken romancı Lev Tolstoy'a mektup yazıp

yabancı klasiklerin çevrilmesi projesinde çalışıp çalışamayacağını sormuştu.[41]

Fakat St. Petersburg'a geldikten sonra Tolstoy'u pasifizmi ve Hıristiyanlığı nedeniyle eleştiren öğrencilerle tanıştı ve kararlılıkla Marksist devrim düşüncelerine yöneldi. Rus edebiyatı ve yabancı dil öğrenmek dışında pek az hobisi vardı. Kendisini devrimci olmaya adadı. Ulyanov'u ona en fazla çeken şey buydu. Nadejda, "O asla aynı düşünceleri paylaşmadığı ve yoldaşı olmayan bir kadını sevemezdi" diye yazıyordu.[42] Ayrıca sıradan işçiler arasında Ulyanov'a göre daha fazla çalışmıştı. Pazar okullarıyla akşam sınıflarında Marksizmin yanı sıra okuma yazma dersi vermiş ve çağdaş pedagoji teorisini kavramıştı. Aynı zamanda düşünceli bir insandı. Vladimir huysuz ve değişken bir ruh haline sahipti ve başkalarına istediği şeyi yaptıran biriydi ve onun eşi olacak kişinin sabırlı olması gerekiyordu. Nadejda'yla ilgili hemen tüm anlatımlarda onun bu nitelikleri fazlasıyla barındırdığına işaret ediliyordu.

Vladimir İçişleri Bakanlığı'nın elindeki tek Ulyanov değildi. Dimitri de 1897'de devrimci harekete katıldığı için Moskova Üniversitesi'nden atıldı, tutuklandı ve Tula'ya sürgün edildi. Daha sonra yetkililer Vladimir'in kızkardeşi Maria'yı da devrimci faaliyetlerden dolayı tutuklayıp Nijni Novgorod'a sürdüler.[43] Anneleri Maria Aleksandrovna zamanını Nijni Novgorod'la Tula arasında bölünerek geçirdi. Kısa süre sonra Dimitri'nin cezasını ailenin Moskova'nın yirmi beş mil güneyinde Kursk Demiryolu üzerindeki küçük Podolsk şehrinde tuttukları yeni evlerinde geçirmesi için izin aldı ve daha sonra kızı Maria da onlara katıldı.[44]

Anna İliniçna'nın eşi Mark Yelizarov'un, Kursk Demiryolu muhasebe bölümünde memur olması ve kendi kaynaklarıyla yaşamak zorunda kalmaları sonucu 1898 baharında Podolsk'a taşındılar -ve bu memuriyet sayesinde Mark kendisiyle birlikte eşi ve kayınvalidesi için de ücretsiz seyahat imkanı elde etti.[15] Dört bin nüfuslu Podolsk'un çevresi orman ve göllerle doluydu. Maria Aleksandrovna bu harika yerde ruhsal olarak rahatlamayı umuyordu. "Sinirleri" bozulmuştu ve doktora gitti. Aynı zamanda mide rahatsızlığı çekiyordu. Doktor, yakın zamanda "ruhsal rahatsızlık" yaşayıp yaşamadığını sordu. Bundan daha münase-

betsiz bir soru olamazdı. Maria Aleksandrovna'nın eşi çok erken ölmüştü. En büyük oğlu idam edilmişti. Üç çocuğu da hapisteydi ve onlardan biri de -Vladimir- uzakta, doğu Sibirya'da sürgündeydi. Ailesinin mesleki kariyerlerine normal olarak devam edebileceğini hayal etmekten çoktan vazgeçmişti. Her yıl Ulyanovlara yeni bir felaket getiriyordu sanki. Maria Aleksandrovna gergin olmayacaktı da kim olacaktı.

Bu arada Nadejda Krupskaya, Şuşenskoe'ye gitmek için izin istemişti. Sürgüne gitmek için yola çıkmadan önce hiç iyi görünmüyordu. Devrimciler arasındaki kod ismi "Balık"tı. Bu hiç kimse için bir övgü sözcüğü değildi ve hipertiroid hastalığının yol açtığı guatrdan dolayı gözlerinin patlak patlak olması kastediliyordu. Hastalığın belirtilerinden biri de boynun şişmesi ve gözlerin pörtlemesiydi. Anna İliniçna, Nadejda'yı Sibirya'ya doğru yola çıkmadan önce gördüğünde acımasız bir kesinlikle onun biraz ringa balığına benzediğini söyledi.[46]

Nadejda nişanlısının *Ekonomik Araştırmalar ve Makaleler*'inin yayınlanması için görüşme yapıp Lenin'in Sidney ve Beatrice Webb'in İngiliz sendikacılığı üzerine kitabını ücret karşılığında çevirmesini sağlamıştı. Nadejda, Maria Aleksandrovna'ya yayıncıların "Volodya'nın İngilizcesi iyi değilse sorun değil, çünkü Almanca çeviriyi kullanıp [orijinal] İngilizce kitaptan kontrol etmek mümkün" dediğini söyledi. Nadejda, Volodya'nın kendisini örgütlemesine yardımcı olacak birine ihtiyacı olduğunu anladı. Örneğin paraya ihtiyacı vardı, fakat Webb'lerin kitabının çeviri ücretini almak Nadejda'ya düştü. Aynı zamanda kendisiyle birlikte annesi Yelizaveta Vasilevna Krupskaya'nın Moskova'dan ayrılıp Trans Sibirya trenine binmeleri için gereken düzenlemeleri yaptı. Yola çıkmadan önce giysilerin, kitap, para, resmi formlar ve yiyeceklerin toparlanması gerekiyordu. Sonra Volodya'nın yanına gitmek için tren, vapur ve at arabasıyla uzun bir yolculuk yaptılar. Şuşenskoe'ye 1898 Mayıs'ında vardıklarında da onun yeni bir şeylerle ilgilenmesini sağlamaya çalıştı. Nadejda ormanda mantar toplamayı seviyordu; başlangıçta Volodya gitmek istemedi, fakat kısa süre sonra mantar toplamak onun için tutku haline geldi. Nadejda annesine "Ormandan çıkmıyor şimdi de" diye anlatıyordu. "Gelecek yıl bahçeyi düzenlemeyi planlıyoruz. Volodya sebze tarhı kazmayı kabul etti."[47]

Fakat kendisini Volodya'ya uydurması gereken, Vladimir'in ona hitap ettiği isimle Nadya'ydı. Şuşenskoe'ye gelmeden önceki görevlerinden biri de, Vladimir'in çalışmasını tamamlamak için ihtiyaç duyduğu kitap ve dergileri satın almaktı. Ayrıca onun yürüyüş yapma tutkusuna da alışmak zorundaydı. Nadejda Pazar günlerini masasında çalışarak geçirmeyi severken Vladimir hep geziyordu. Nadya ona eşlik etmeye alıştı.[48] Ve özellikle de ailesini idare etmesi gerekiyordu. Anna İliniçna başka bir kadının aileye dahil olmasına açıkça gönül koydu; yengesine boş mektuplar yazdığı için sitem etti ve Nadya'nın mektupları göndermeden önce Volodya'nın gözden geçirmesine izin verdiği şeklinde kaba bir sanıya kapıldı. Nadya, Volodya'ya mektupları gösterdiğini kabul etti fakat bunun karı koca arasında normal olduğunu söyledi. Anna bunun üzerine Vladimir'in Nadya'nın saygılarını ve en iyi dileklerini belirtmeyi unuttuğundan yakındı. Nadya, Volodya'nın Ulyanovların kendisinin onlar için her zaman iyi dilekler dilediğini bildiklerini varsaydığı yanıtını verdi.[49] Nadya neredeyse insan üstü bir sabırla Anna'nın Volodya'nın görgü kurallarını çiğnediğini ima etmekten kaçınması konusunda yorum yapmadı.

Böyle böyle kocasına bağımlı bir role giriyordu Nadya. Volodya'nın sükunetinin kendisinin Anna'yla düzgün bir ilişki kurmaya devam etmesine dayandığını anlayan Nadya dilini tutuyordu. Vladimir'in Anna İliniçna ve Maria İliniçna'ya karşı saygısını paylaştığından dolayı gelecekte de hep böyle yapacaktı. Üçü de onu eşsiz bir entelektüel ve siyasal potansiyele sahip bir insan olarak görüyorlardı. Ona yardımcı olmak ve hizmet etmek istiyorlardı -ve o da buna seviniyordu.

Şuşenskoe'deyken Volodya'nın zaten rahatı yerindeydi ve müstakbel eşi ve kayınvalidesinin gelişinden önce ilkinden daha geniş bir eve taşındı ve on beş yaşında bir hizmetçi tuttu. Kendisine ayırdığı çalışma odasına Rusya'dan paket paket getirdikleri büyük kitap koleksiyonlarını koydu. Kahramanlarının fotoğraflarını bir albümde topladı. Bu kahramanlar kendisinin kurtulduğu Sibirya'da fiziki ceza kamplarına gönderilen siyasi tutuklulardı. Özellikle Çernişevski'nin anısını yüksekte tutmaya devam ediyordu ve albümünde onun bir değil iki fotoğrafı vardı.[50] Volodya Ulyanov politikada duygusallıktan hoşlanmadığını iddia etme-

sine rağmen, belli siyasal şahsiyetlere ve devrimcilik mesleğine duygusal olarak bağlıydı. Bu adamla ilgili her şey vermek istediği izlenime uygun değildi. Başka insanlar gibi o da kahramanlara ve anıların elinin altında olmasına ihtiyaç duyuyordu. Kahramanlarından hiçbiri onu şimdiye dek onu yüzüstü bırakmadı, fakat sonraki yaşamında içlerinden biri onu bir şekilde hayal kırıklığına uğrattığında bunun travmatik sonuçları oldu.

Kafasında pratik sorunlar da vardı. Moskova'dan annesinin Samara eyaletindeki Kokuşkino malikanesini satmak istediğini duymuştu. Orada artık Ulyanov ailesinden kimse oturmuyordu ve Volodya'nın tutuklanması ve sürgün edilmesi Maria Aleksandrovna'yı finansal kaynaklarının erimesi konusunda duyarlı hale getirdi. Ev tutmaya karar verdi. Normal koşullarda hukuk eğitimi olduğu için oğlu Volodya'nın yardımını isterdi. Fakat neyse ki Anna İliniçna'nın kocası Mark Yelizarov sigortacılık deneyimine sahipti ve Kokuşkino'nun uygun bir fiyata satılmasını tavsiye etti. Bu sorunu kayınları adına üstlenen Mark önerilen muamelenin ayrıntılarını ailenin en büyük erkeği olarak Volodya'ya iletme formalitesini yerine getirerek onun duygularına özen gösterdiğini ifade etmiş oldu. Aynı zamanda anlaşma tamamlandığında Kokuşkino malikanesindeki köpeği Volodya'ya göndermek istedi ama Volodya nazikçe reddetti. Sibirya'daki İrlanda seteri Jenka yanındaydı zaten -ve ta Sibirya'nın ortasına Volga üzerinden ihtiyar bir köpek göndermek gereksiz bir masraf olacaktı her halükarda.[51]

Fakat Volodya kendisini kır centilmeni yaşam tarzından mahrum bırakmadı. Bu yüzden kardeşi Dimitri'nin hediyesi olan çift namlulu Belçika tüfeğini kabul etti.[52] Yabani tavşan ve tilki avlamak onun için bir tutku haline gelmişti; Yenisey ırmağına balık tutmaya gidiyordu. Kışın kayak yapıyordu ve Nadya onun "İspanyol atlayışı" ve "piliç gibi çalım satma" stili ile buz üzerinde pek bir havalı olduğunu düşünüyordu. Fakat onun fiziksel canlılığına hayrandı da. Vladimir kendisinden çok daha iri bir adam olan Krjijanovski ile arada bir güreş tutardı. Her ikisi de vücut zindeliğine önem veren az sayıdaki devrimci eylemcilerdendi. Sibirya'da kaldığı dönem Volodya'nın "sinirleri" rahatladı ve mide sorunları ortadan kalktı. Temiz hava ve sağlıklı beslenme Minusinsk bölgesinde ikamet etme hakkını koparan Mücade-

le Birliği üyelerinin ruhuna iyi gelmişti. "Sibirya'nın İtalya'sı" tam da umdukları gibiydi.

Tabii bu gıpta edilen bölgede bile sürgünde olmanın nahoş tarafları da vardı. Mahkumların birbirlerini ziyaret etmek için izin almaları gerekiyordu. Arada bir oralarda bulunmayan giysiler için Rusya'ya haber göndermeleri gerekiyordu. Volodya da annesinden yazlık kaliteli bir hasır şapka ve kışlık bir deri palto istedi. Bir diğer istek de Hardmuth 6 no.lu kalemleriydi. (İlk gelenleri çabucak tüketmişti.) Fakat esas sorun maddi ihtiyaçlar değildi. Bölgenin sinekleriydi asıl rahatsız edici olan. Doğu Sibirya sivrisinekleri olağanüstü saldırgandı. Kafasını korumak için cibinlik kullandığında sivrisinekler geceleri anında ellerine hücum ediyorlardı. Volodya oğlak derisi bir eldiven istedi: "Gleb [Krjijanovski] yemin billah buradaki sivrisineklerin eldivenleri bile yediğini söylüyor ama ben ona inanmıyorum. Tabii uygun bir eldiven seçmek lazım -dans etmek için değil, sivrisinekler için."[53] Heyhat, tarihsel kayıtlar doğu Sibirya sivrisineklerinin eldiven yeme eğilimi üzerine hararetli tartışmalarında Ulyanov'un mu yoksa Krjijanovski'nin mi haklı olduğunu söylemiyor ne yazık ki.

Nadya'nın Şuşenskoe'ye varışının üzerinden çok geçmeden düğün hazırlıkları başladı. Volodya, Nadya ve annesinin getirdiği yerleşik ortama sevindi ve Yelizaveta Vasilevna'ya yardım etti ve onun yemeklerini övdü.[54] Yine de onun yaptığı kaz rostosunu beğenmediğini ve etin yağsız olduğunu söyledi. Tabaktaki kuş kaz değil orman tavuğu olduğundan Yelizaveta Vasilevna'nın canı sıkıldı. Fakat düşününce belki de Volodya'nın kendisine karşı nazik olmaya çalıştığını da farketti.

Düğün günü yaklaşırken Anna İliniçna'dan Ulyanov ailesine gönderilecek davetiyeleri soran bir mektup gelince Vladimir çileden çıktı:[55]

> Anyuta [Anna'nın aile içindeki ismi] düğünün ne zaman olacağını, hatta "kimi davet ettiğimizi" soruyor!? Çok biliyor! Başlangıç olarak Nadejda Konstantinovna'nın buraya gelmesi gerekiyor, ondan sonra yönetimin düğüne izin vermesi gerekiyor -biz burada insan olarak hak hukuk sahibi falan değiliz. "Davetiyeler" bunlar oluyor işte burada!

Ulyanovların tören için Şuşenskoe'ye gelmesini isteyerek konukseverliğini gösterdi.[56] Nadya'nın annesi Yelizaveta Vasilevna'nın, yolculuğun annesi için çok yorucu olabileceği kaygısını taşımasına rağmen, yorulmaması için en azından ikinci sınıf bir tren bileti almasını önerdi.[57] Belli ki annesini gelmekten açıkça caydıracak bir girişimden uzak tutuyordu kendisini. Bu 1898 Haziran'ındaydı. Aynı ay nişanlısıyla evlenmek için devlet makamlarından resmen izin istedi. Finli bir sürgün yoldaş olan Oskari Engberg ikisi için bir çift bakır yüzük yaptı. 10 Temmuz 1898'de köydeki Peter-Paul Kilisesinde Peder Orest nikahlarını kıydı.[58]

Volodya'nın acele etmesinin sebebi devletin Nadya'yı Ufa eyaletine sürme ihtimaliydi. Gerçekten de büyük bir aile düğünü istemiyordu, fakat işlerin kendi istediği gibi yapılmasını amaçlıyordu. Eşinin kendisinin ailesine mektup yazmasına izin verdi ve onun ince, dostça sözcükleri sayesinde kendisi bu zorunluluktan kurtuldu. Zavallı Nadya'nın işi zordu doğrusu. Ulyanovlar onun görevinin yeni kuşaktan bir Ulyanov doğurmak olduğunu açıkça belirtiyorlardı. Evlendikten hemen hemen sekiz ay sonra kaynanasına şunları yazdı: "Sağlığıma gelince, çok iyiyim, fakat minik kuşun gelmesi meselesine gelince, bu konuda işler pek iyi değil; minik kuşun geleceğine dair hiçbir belirti yok."[59] "Minik kuş" beklenen hamilelikti. Nadya ve Volodya hep çocuk sahibi olmak istediler ve akrabalarına evlilik yaşamlarında bu yönde hiçbir gelişme olmadığını bildiren Nadya'ydı. Baştan itibaren edilgen bir rolü benimsiyordu. Bir çocuk doğurması bekleniyordu ve Volodya onun suçluluk duygusunu dindirmek veya onu Ulyanov ailesinin ima yollu taleplerinden korumak için hiçbir şey yapmadı.

Volodya'nın acil hedefi kitap yazmak ve yayınlamaktı. *Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi*'ni kaleme alıyordu. 1898 Ağustos'unda beş yüzden fazla kitap ve makalelik bir kaynakçaya dayanan metni bitirdi. Minusinsk'teki sürgünlerden yazdığı bölümlerin eleştirisini istedi; kitaplarını dünyaya böyle bir değerlendirmeye ihtiyaç duymaksızın sunacağı daha sonraki yıllardaki özgüveni henüz yoktu.

Eleştiriler onun oturmuş bir yazar olmadığında toplanıyordu. Hatta kitabın bağımsız olarak basılmasını ayarlamayı bile düşündü. Peter Struve metni bölmeyi ve dergi makaleleri biçiminde basmayı önerdi. Fakat Ulyanov bir yayıncıyla sözleşme yapma

konusunda son bir kez şansını denemek istiyordu. Aklına M. İ. Vodovozova geldi.[60] Onun St. Petersburg'daki küçük matbaası Marksist kitaplar basıyordu. Volodya, Anna İliniçna'dan imkânları araştırmasını istedi. Pazarlık koşullarını koydu, ama kızkardeşini azami telif ücreti için teşvik ederken "parayı almak için acele etmeye gerek olmadığını" itiraf etti.[61] Asıl kaygısı kitabın temiz harfler, düzgün istatistiki tablolar ve tashih hatası olmadan doğru dürüst basılmasıydı. Kitabın iyi bir hazırlıkla hızla basılmasını istediğini de belirtti. Birinci baskıda 2.400 basılması ve Vodovozova'nın, Aleksandra Kalmykova'nın St. Petersburg'daki kitapçısından istediği akademik yayınları almaya yetecek bir telif ücreti verilmesi konusunda anlaşıldı.

Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi'ni Vladimir İlin takma adıyla yayınladı çünkü tanınan bir devrimciydi ve devlet sansürüyle sorun yaşamak istemiyordu. Kitap çok geniş bir akademik içeriğe sahipti; doğrudan politik yorumlar asgari düzeyde tutulmuştu ve sade bir üslubu vardı. Fakat "Vladimir İlin" kitabın bir provokasyon olmasını amaçlıyordu. Bir olayın ekstrem yorumuna girişmişti ve bunun farkındaydı. Fakat aynı zamanda kitabın kendisine çağdaş ekonomik eğilimler üzerine önemli bir uzman statüsünü kazandırmasını da istiyordu. Marksist felsefe ve politik teorisi üzerine eğitim eksikliğini kabul ediyordu ve örneğin henüz İmmanuel Kant'ı okumadığını da itiraf etti.[62] Fakat ekonominin özünü kavradığını hissediyordu.

Kitabın içeriği bütün imparatorluk ekonomisi ile ilgiliydi. Bu tez, özel olarak Ulyanov'un kitabı sonraki siyasal yönelimini haklı göstermek için kullanmasından ötürü önem taşır. Genellikle Georgi Plehanov'un savlarını tekrar ediyordu. Fakat onları tuhaf bir tarzda eğip büküyordu. Plehanov zengin köylüler içerisindeki toprağın kiralanması ve satışı, emekgücünün kiralanması ve modern tarım aletlerinin kullanılmaya başlanması gibi eğilimlerin kapitalizmin yükseliş halinde olduğunu gösterdiğini savunmuştu. Ulyanov daha da ileri gitti. Kırda kapitalizmin ileri bir gelişme seviyesinde olduğunu savunmakla kalmayarak, zengin köylülerin -onlara kır "burjuvazisi" diyordu- çiftçilerin makine, gübre ve diğer ürünlere olan ihtiyaçları kadar etkili olduğunu ve Rus İmparatorluğunun dört bir yanındaki sanayi şirketleri için başlıca pazarı oluşturduğunu iddia etti. Buna karşılık imalat sa-

nayii de madencilik sektörü üretimine itilim kazandırıyordu -ve bu da zorunlu olarak finans sektörünün desteğini gerektiriyordu. Bu taleplerin karşılanması için de ulaşım ve iletişim sisteminin kurulması zorunluydu. Ulyanov'a göre tarım sektörü ekonominin yan bir bileşeni değil tam da Rus kapitalizminin gelişiminin motoru olarak görülmeliydi.

Analizinin toplumsal sonuçları vardı. Özellikle yüzyılların "köylülük" kategorisi artık "bilimsel" olarak ele alınamazdı. Çoğu köylü "proleterleşmişti", ne toprakları ne de aletleri vardı ve kapitalist bir pazarda emekgücünü satarak varlığını sürdürüyordu. Köylülüğün küçük bir azınlığı zengindi -ve Ulyanov onları "burjuva", kır kapitalistleri, *kulaki* (ya da "yumruklar", çünkü kendi köylerini sıkı sıkıya ellerinde tutuyorlardı) olarak adlandırıyordu. *Serednyaki* denilen bir ara tabaka da geniş proletarya ile az sayıdaki egemen *kulaki* arasında dağılacaktı. Bu yüzden de köylü sosyalistlerinin köylülüğün dayanışma ve eşitlikçiliği kavramları boş laftan başka bir şey değildi. Rus İmparatorluğu'nun acil hedefi şehirde ve kırda zaten hakim olan kapitalizmin geliştirilmesiydi.

Bu analiz, Rusya'da revaçta olan Marksist olmayan ekonomik teorilere yandan bir saldırı içeriyordu. Ulyanov örneğin denizaşırı sömürgelere sahip olmanın kapitalizmin gelişiminin ön koşulu olmadığını gösterdiğini düşünüyordu. Aynı zamanda bu gelişmenin dış yatırım ve girişime sıkı sıkıya bağlı olmadığını kanıtlamıştı. Rusya'nın kendi kaynakları üzerinden kendi dönüşümünü gerçekleştirdiğini ilan ediyordu. Buna ek olarak da kapitalizmin gelişiminin bölgesel yoğunlaşmaları üzerinde durmak gerektiğini savunuyordu: Petersburg ve Varşova'da metalurji, Moskova'da tekstil fabrikaları, Don havzasında kömür madenleri, Baku'da da petrol vardı. Ukrayna ve güney Rusya'da ise yoğun hububat üretimi yapılıyordu. Batı Sibirya ve Baltık bölgesinde süt ürünleri üretiliyordu. Geri bölgelerin varlığına rağmen geleneksel Rusya'nın ileri kapitalist Batıyla rekabet etmesini sağlayacak dönüşüme yol verecek, oldukça canlı bir ekonomik gelişme söz konusuydu. Ulyanov, Rusya'nın maddi gelişiminin çıkmaza girdiğini savunan iktisat yorumcularını alaya alıyordu. Kapitalist yola girmiş olan Rusya, ekonomik gelişmenin yasaları ile tümüyle uygun tarzda kaçınılmaz olarak bu yolda ilerleyecekti.

Fakat *Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi* bütün dolambaçlılığına rağmen bir *tour de force* (Zoru başarma -Çev.) örneğiydi. Ulyanov bir analizi en uç sonucuna vardırma ve onu analizini destekleyen verilerle etkinleştirme yeteneğine sahipti. Siyaset üzerine kafa yoranlar açısından onun neyi başardığı açıktı. Rusya artık kapitalist bir ülke ise o zaman Romanov monarşisini devirme zamanı çoktan geçmişti. Kapitalist bir ülkenin siyasal demokrasiye ve genel yurttaş haklarına ihtiyacı vardı. Çarlık köhnemişti. Dahası Rusya'da kapitalizmin ileri düzeyde gelişmiş olması Romanovlara karşı "burjuva demokratik devrim"in ardından ikinci ve daha derin bir devrimin, sosyalist devrimin gerçekleştirilebileceği anlamına geliyordu. Ulyanov, Rusya'da binlerce kişiyi Marksizm davasına kazanacak bir ekonomik tez yayınlamıştı.

Bir amacı da Rus Marksistlerinin Avrupa'nın sosyalizm hayalini paylaşabileceğini göstermekti. Almanya'da olup bitenlerin yarın Rusya'da gerçekleştirilebileceğine kendisini inandırmıştı. Bu yüzden de sürgündeyken bile Almanya'yla ilgili bilgi almak için dergileri tarıyordu. Engels'in 1895'teki ölümünden sonra Ulyanov'un Alman Sosyal Demokrat Partisi'ndeki kahramanı teorisyen Karl Kautsky'ydi. Ulyanov gibi Kautsky de yalnızca ekonomi değil siyaset ve felsefe üzerine yazıyordu. "Teori"yi ciddiye alıyordu. "Bilimsel temelleri" olan bir sosyalizm istiyordu. Sistematik bilgi ve siyaset arayışındaydı ve kendisini Marx ve Engels'in mirasının savunucusu olarak görüyordu. Kautsky, Ulyanov'un kalbinde taht kurdu. Ulyanov onun Engels'le birlikte Marksizmin temel kavramlarını "revize" eden Eduard Bernstein'a karşı Marx ve Engels'i savunmasını sevinçle karşıladı. Bernstein ileri kapitalist toplumun iki temel sınıfa, burjuvazi ve proletaryaya bölünmüş olduğunu inkar ediyordu. Devrimden nefret ediyor, evrimi ve barışçıl reformları tercih ediyor ve kapitalist ekonomiyi önden yıkmasına bağlı ise sosyalizmin kurulmasının mümkün olmadığını düşünüyordu. Hem Kautsky hem de Ulyanov'a göre Bernstein'ın revizyonizmi Marksist ilkelere ihanetti.[63]

Ulyanov bu revizyonizmin sadece Almanya'ya özgü olmadığını görünce hayal kırıklığına uğradı. Revizyonizm Rusya'da da boy veriyordu. 1899 yazında Anna İliniçna, Rus Marksist mülte-

cileri S. N. Prokopoviç ve Yekaterina Kuskova tarafından yazılan bir belgeyi ağabeyinin okuması için Minusinsk'e gönderdi. Anna gelişigüzel bir kenar notunda belgeden "Credo" (Amentü -Çev.) diye söz etti. Prokopoviç ve Kuskova, batı Avrupa'daki işçi hareketi deneyiminden Rus işçilerinin -Rusya'nın yoksul ve eğitimsiz işçilerinin- devrimci siyasetle uğraşmaya değil çalışma ve yaşam koşulları ile ilgili acil taleplere odaklanmaları gerektiği sonucunu çıkardılar. İşçi sınıfının sadece Romanov monarşisinin yıkılmasında değil siyasetin her alanındaki önder rolünü reddeden bu belge Plehanov ve Emeğin Kurtuluşu grubunu şaşkına çevirdi. Plehanov, Prokopoviç ve Kuskova'yı Marksizme ihanet etmekle suçladı. Ulyanov daha da amansızdı. Anna İliniçna'nın belgeyi gayrıresmi bir tarzda "Credo" olarak adlandırması onun olduğundan daha önemli görülmesine sebep olmuş olabilir -ve Anna da istemeyerek yarattığı çatışmadan dolayı pişman oldu.[64] Bu sırada ağabeyi St. Petersburg Mücadele Birliği'nin sürgündeki onaltı üyesini Şuşenskoe'ye topladı ve onların "Credo"nun savunduğu her şeyi noktası noktasına mahkum edilmesini onaylamalarını sağladı.

Ulyanov'un revizyonizme karşı öfkesi kızkardeşi Anna'ya bile konuyu fazla mı abarttı diye düşündürttü. Ulyanov *Kapitalizmin Gelişmesi*'ni bitirir bitirmez aktif devrimci mücadeleye dönmek istiyordu. Sürgündeki üç yılı 1900 başında sona erecekti. Bu sırada 1899'da St. Petersburg'un önde gelen dergilerinden birinde, Kautsky'nin *Tarım Sorunu* üzerine değerlendirmesi başta olmak üzere beş makalesi yayınlandı. Bernstein'a yönelik eleştirisi de basıldı. *Scientific Review* dergisinin 8. sayısında basılan "Gerçekleşme Teorisi" üzerine bilimsel bir makaleye katkıda bulundu. Şuşenskoeli yazar yavaş yavaş ün kazanıyordu. Sürgündeki yılları kültürel yelpazesini genişletmesini de sağlamıştı. Marx, Engels, Kautsky okumuştu. Batıdan Hobson, List ve Sismondi gibi sosyalist olmayan ekonomik düşünürlere göz atmıştı. Yeni Kantçı felsefeyle ilgilenmişti (ve hemen Marksizmin materyalist bakış açısını terkettiği için reddetmişti). Rus köylü sosyalistlerinin yazılarını okumaya ve onları her vesileyle alaya almaya devam etmişti ve Marksizmin Plehanov tarafından geliştirilen versiyonunda özsel değişikler yapılmasını önermeye cüret eden her Marksiste karşı ağzını bozmaya başlamıştı.

Fakat İçişleri Bakanlığı'nın düzenlemelerini beklemesi gerekiyordu. Nadya sürgününü tamamlamamıştı ve Ufa'ya gitmesi gerekecekti (zaten mahkeme onu oraya göndermişti). Aynı şekilde bakanlığın Ulyanov'un ikamet özgürlüğüne hangi kısıtları koyacağı belli değildi. Bu gerilim onu zorluyordu; "sinirleri" bozuldu ve dengeli beslenmemeye başladı.[65] Şuşenskoe'deki zamanının büyük bölümünde egzersiz yapmıştı ve yanaklarından kan damlamaya başlamıştı. Fakat son zamanlarda solgunlaştı ve zayıfladı.

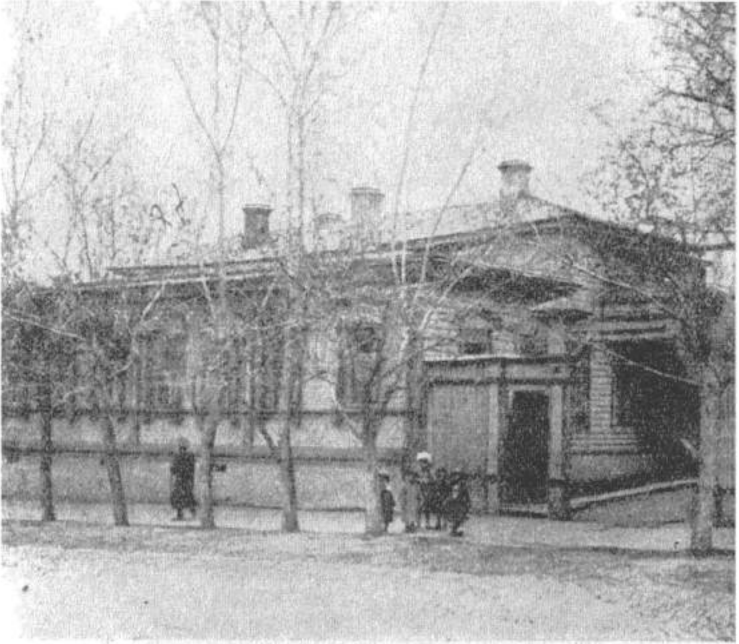
19 Ocak 1900'de nihayet Sibirya'dan ayrılabileceği bildirildi. Kitaplarını -500 pound (yaklaşık 230 kg) buluyordu- bir sandığa doldurdular. Yolculuğun en çok Açinsk'e kadar olan ilk bölümünden endişe duyuyorlardı. Şuşenskoe'den başlayan yolculuk sıfırın altında 30 derece gibi dayanılması zor bir sıcaklıkta, üstü açık bir at arabasında yapılacaktı. Nadya'nın annesinin zaten öksürüyor olmasından dolayı endişeliydiler.[66] Fakat hiçbiri yolculuğu baharda havalar ısınana kadar ertelemeyi düşünmüyordu. 29 Ocak'ta olduğu kadarıyla yola çıktılar. Fakat tam da o gün Volodya St. Petersburg, Moskova ya da üniversite veya büyük bir sanayi bölgesi olan bir şehirde ikamet etmesinin yasaklandığını öğrendi. Nadya'nın cezasının bitişine dek birbirlerinden ayrı kalacaklardı. Nadya Şuşenskoe'deyken ona yardıma gelmesine rağmen Ulyanov hiç de Moskova'nın yedi yüz mil uzağındaki Ufa'ya gitmeyi düşünmüyordu. Onun önceliği aşk değil devrimdi ve sürgün yeri olarak St. Petersburg'a 170 mil uzaklıktaki Pskov'u seçti.[67] Karısıyla annesinin evlerine yerleşmesini sağlamak için Ufa'da bir iki gün kalacaktı.

Güzergâhı Moskova'nın güneyindeki kırlık bölge olan Podolsk'tu. Ailesi onu orada bekliyordu. Annesi ve ablası onu gördüklerinde şok geçirdiler:[68]

> Dış görünüşü daha o anda beni hayal kırıklığına uğrattı: Zayıf, sakal bırakmış [asla kabul edilemez tarzda? RS) [Yazarın notu – Çev.], merdivenleri çıktı. En fazla yıkılan annesi oldu. "Sürgünde kendimi topladım, form tuttum falan diye nasıl yazabildin!" diye haykırdı.
>
> Sonra anlaşıldı ki ağabeyim gerçekten de sürgündeyken toparlanmış fakat son birkaç hafta "bırakmıştı".

Otuzuna geldiğinde yeni başarılarıyla övgü topluyordu. 1900'de St. Petersburg'da yayınlanan Brockhaus-Efron *Ansiklopedik Sözlüğü*nde (1890-1906 yılları arasında yayınlanmış Rusça ansiklopedik sözlük. Encyclopedia Britannica'nın 11. sürümünün Rusça karşılığı olarak kabul edilir. -Çev.) onu iktisatçı olarak tanımlayan kısa bir madde yer aldı. Hızla yükseliyordu. Daha tam olarak Lenin değildi çünkü özel bir takma ad kullanmamıştı. Fakat başka açılardan daha o zaman Lenin'di. Ateşli bir Marksistti. Rus terörist geleneğine olan saygısı devam ediyordu. O bir yazardı ve devrimci yaşamını Rusya işçi sınıfıyla doğrudan temastan çok kitabi çalışma üzerine kurmuştu. Fakat Marksizme güveni tamdı. Bu da entelektüel inancından kaynaklanıyordu. Aynı zamanda Marx, Engels ve Plehanov'u bile okumadan önce kendisinde oluşan ihtiyaç ve özlemlere uygundu. Ebeveynleri İlerleme, Rasyonallik ve Aydınlanmaya ve yeni, "Avrupalı" bir Rusya'yı yaratmaya adamışlardı kendilerini. Sosyal anlamda hiçbir zaman tam olarak kabul görmemişlerdi ve Aleksandr Ulyanov terörizmden mahkum edildiğinde parya muamelesi görmüşlerdi. Vladimir Ulyanov bu deneyimden derinlemesine etkilenmişti. Eski Rusya'nın "Asyatik", "ortaçağ tarzı" ve cehalete dayalı baskıcılığı diye tanımladığı güçleri tarafından reddedilmiş olarak intikamını devrimin gerçekleştirilmesinde rol oynayarak -gitgide büyüyen bir önderlik rolü- almak için yanıp tutuşuyordu.

Çocukken kendi istediklerini yaptırmaya çalışmıştı. Yardıma ihtiyacı vardı ve destek olarakda ailesiyle genç karısını kullandı. Çok sağlıklı bir erkek değildi ve dışa dönük bir özgüven sorunu yaşamamasına rağmen sinirsel ve diğer rahatsızlıkları vardı. Aşırı titiz, öz disiplinli ve hedefleri olan biriydi. Duygularıyla hareket etmez, hatta bu konuda insanı dehşete düşürürdü; insanlığın günlük acılarına daha o zamandan tepeden bakıyordu. Fakat kalbinin ta içinde derin bağlılık duygularına sahipti. Bu bağlılıklar birlikte yaşadığı değil, siyasal düşüncelerini biçimlendiren kişilereydi: Marx, Aleksandr Ulyanov, Çernişevski ve Rus sosyalist teröristleri. Kendine özgü düşünceleri vardı. Bir siyasal lider olarak olgunlaşmasına zaman vardı daha. Ama daha o zamandan bir liderdi. Devrim davasını ileri götürmek için artık zaman kaybetmemeye kararlıydı.

Ulyanov'ların Simbirsk'teki Moskova Caddesindeki evleri

Ulyanov ailesi 1879 yılında. Soldan sağa: (ayaktakiler) Olga, Aleksandr, Anna; (oturanlar) Maria Aleksandrovna kucağında kızı Maria'yla, Dimitri, İlya Nikolayeviç, Vladimir.

Aleksandr İliç Ulyanov

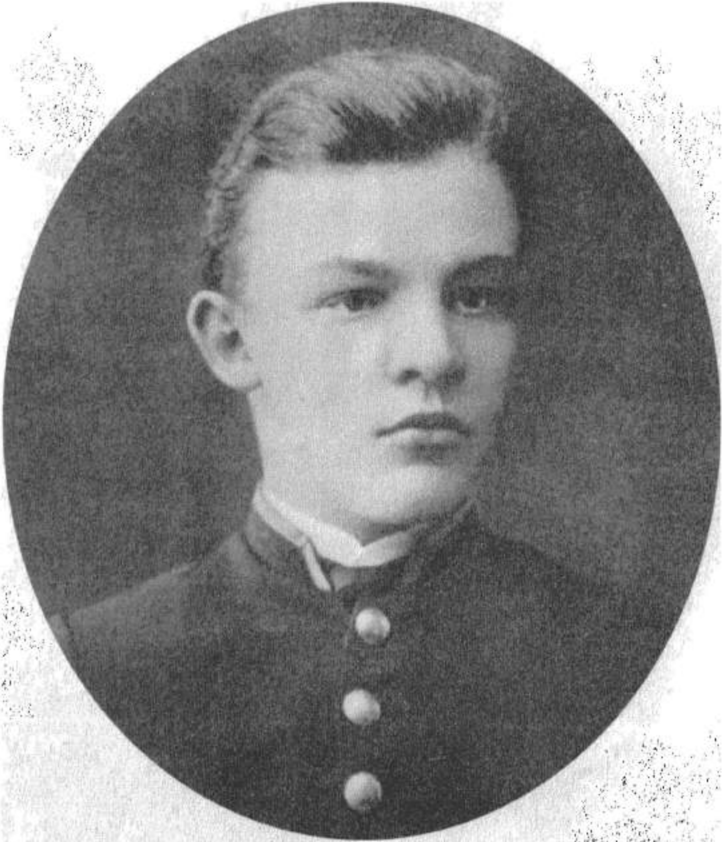
Anna İliniçna Ulyanova

Dimitri İliç Ulyanov

Maria İliniçna Ulyanova

Vladimir Ulyanov onyedi yaşındayken

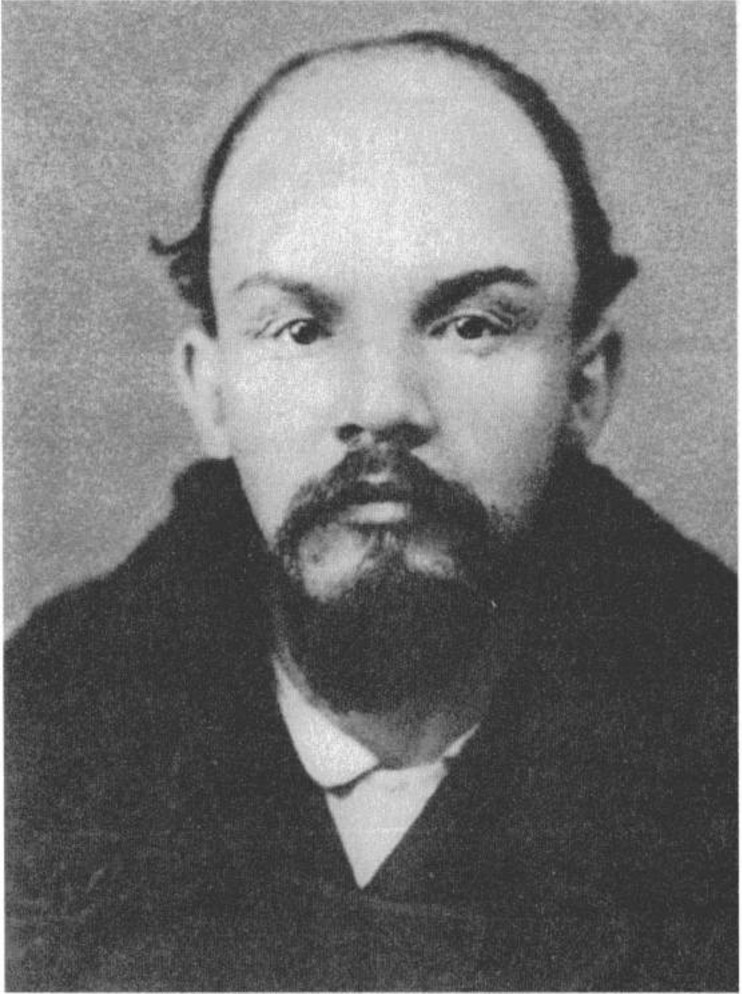
İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin St. Petersburg Mücadele Birliği liderleri. Soldan sağa: V. V. Starkov, G. M. Krjijanovski, A. L. Malçenko, V. İ. Ulyanov, P. K. Zaporojets, Y. O. Martov ve A. A. Vaneyev. Fotoğraf Sibirya'ya gönderilmeden önce hapishaneden tahliye edildikleri zaman çekilmiştir

G. V. Plehanov

Yuli Martov 1896 yılında

Vladimir Ulyanov 1895 yılında.
Fotoğraf polis fotoğrafçısı tarafından çekilmiştir.

Nadejda Krupskaya 1895 yılında.

İKİNCİ BÖLÜM

LENİN ve PARTİ

Yaşamımız ve yaşam tarzımızla ilgili ne anlatayım ki size? Özel bir şey yok. Hepimizin -yani ben, Nadya ve damadım- sağlığı yerinde ve işimiz başımızdan aşkın.

Yekaterina Vasilevna Krupskaya

8

BİR DEVRİMCİLER ÖRGÜTÜ

1900-1902

Sibirya'dan sonra Vladimir İliç Ulyanov'un devrime giden yolu St. Petersburg ya da Pskov'dan değil Zürih, Münih ve Londra'dan geçti. Rusya'daki her mimlenmiş insan gibi o da İçişleri Bakanlığı'nın, Mücadele Birliği'nin eski liderlerini gözetim altında tutuğunu ve normal postayla giden mektuplarının açıldığını biliyordu. Ulyanov tekrar yurtdışına gitmek için başvurdu. Bakanlık anlaşılan onun yurtdışında başlarına daha az bela olacağını düşünerek 5 Mayıs günü pasaportunu verdi.[1] Ulyanov, Temmuz'un ikinci haftasında Rusya'dan ayrıldı. Zürih'te Plehanov'la bir araya gelmeyi hedefliyordu.

Polis Nadya'yı Ufa'da ziyaret etmesi için gereken izni daha önce vermişti. Maria Aleksandrovna ve kızkardeşi Anna ile birlikte trenle gittiler, daha sonra Moskova'da vapura bindiler. Anna ve Volodya, ailelerinin kökeni, özellikle de eski kuşak Blankların Yahudi olduğu konusunu bu yolculukta konuştular. Volodya'nın şeceresini tam olarak ne zaman öğrendiği kesin bilinmiyor. Muhtemelen baba tarafındaki "Tatar unsurlar"dan -Anna onlardan böyle bahsediyordu[2]- önceden haberdardı. Fakat Anna'nın anne tarafındaki Yahudi unsurları ancak 1897'de keşfettiği doğru değilse bile 1897'den beri Sibirya'da olan Volodya'nın bunu vapurla Ufa'ya giderlerken öğrenmiş olması kuvvetle muhtemel. Bu bilgiyi tam olarak ne zaman edindiği bilinmiyor; fakat atalarına ilişkin tutumu kuşku götürmeyecek kadar açıktır. Volodya Yahudilere büyük saygı gösteriyordu ve Anna'ya da böyle söyledi. Martov'dan daha nazik bir yoldaş düşünemiyordu. Devrimci fa-

aliyetin Rus İmparatorluğu'nun güney bölgelerinde Moskova'ya göre daha etkin olmasını daha büyük bir Yahudi nüfusun varlığı ile açıklıyordu.[3] Belki de "gevşek ve laçka Rus karakteri"ni yerden yere vurması ve etnik çeşitliliğin toplum için bir değer olduğunu söylemesi bundan sonra olmuştur.[4]

Ufa'ya Volodya ile birlikte gelen Maria Aleksandrovna ve Anna İliniçna, Nadya'nın annesini ilk defa olarak Cezaevi Caddesi ile Polis Caddesi'nin köşesindeki evlerinde gördüler. Volodya espri yaparak buranın Nadya için uygun bir yer olduğunu söyledi. Aileler Nadya'nın umduğu kadar iyi anlaşamadılar. Daha sonra Nadya kayınvalidesiyle görümcesinin daha uzun kalmamış olmasından dolayı pişman da oldu. Kafasının Ufa'daki işleriyle meşgul olmasından ötürü kendisini suçladı. Kendisiyle annesinin geçim masraflarını karşılamak için özel ders veriyor ve dergilere eğitim teorisi üzerine makaleler yazmaya devam ediyordu.[5]

O sıralar Volodya'nın kafası da siyasi mülteci olabilmek için gereken düzenlemelerle meşguldü ve karısıyla annesi ve kızkardeşi arasındaki gerilimleri pek önemsemiyordu. Sadece pratik konuları düşünüyordu. Annesini Podolsk'a kadar götürüp onun işlerinin yolunda olup olmadığını görmesi gerekiyordu. Annesi o Sibirya'dayken hastalanmış ve kısa süre önce "sinirleri" bozulmuştu. Oğlunu hayat dolu, canlı görmek onu da mutlu etti. Volodya, Podolsk'ta çok iyi vakit geçirdi. Yürüyüşlere çıkıp Pakhra Gölü'nde yüzdü. Geniş tarlalar, huş ağacı ormanları ve mantarlarıyla burası gördüğü en güzel yerlerden biriydi. Fakat o seçimini yapmıştı ve istese bile Podolsk'ta kalamazdı artık. Devlet makamlarının yaşamasına izin verdiği Pskov'a gitmek yerine uluslararası bir tren bileti aldı ve Moskova'dan Smolensk trenine bindi. "Rus" Polonya'sındaki Varşova'ya gitmeden önce bölgedeki Marksistleri aradı. Yolda durduğu her yerde Okhrana farkettirmeden kendisini izledi.[6] Rus İmparatorluğu'ndaki devrimci gruplar devlet gözetiminin gücünü hep gözardı ederlerdi. Vladimir Ulyanov da kendisini gizlemiyordu. Onun gözü devrimci eylemdeydi ve bunu başaracaktı.

İsviçre'de Emeğin Kurtuluşu grubu tarafından karşılandı. Zürih'teki Hofbahnplatz'ta Pavel Akselrod'la buluştu. İyi anlaştılar. Fakat Ulyanov Rusya'dan Marksist bir gazete için getirdiği plan

üzerine konuşurken bu konuda aynı fikirde olmadıklarını farketti. Ulyanov, Plehanov'un Emeğin Kurtuluşu grubunun kitap ve broşür çıkarmakla harika bir şey yaptığını düşünüyordu. Fakat Romanov monarşisini yıkmak için başka bir şey daha gerekliydi. Bir gazete çıkarılmalı, siyasal bir parti kurulmalıydı. Bu yöndeki adımlar dokuz Marksist aktivistin 1898 Mart'ında Minsk'te yaptıkları ve Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin Birinci Kongresi adını verdikleri toplantıda atılmıştı. Yazma görevi Petr Struve'a verilen Kongre Manifestosu, Romanov monarşisinin işçi sınıfı tarafından bir devrimle yıkılması ve demokratik bir cumhuriyetin kurulması gerektiğini öngörüyordu. Fakat kongreye katılanların biri hariç tamamı birkaç hafta içinde tutuklandı. İşleyen bir parti kurulmamıştı henüz.

Birinci Kongre, Plehanov'un Rus Marksistleri için önerdiği çizgiye genel olarak bağlı kalmıştı. Fakat Rus İmparatorluğu'nda Marksizm olağanüstü farklılıklar içeriyordu. İkinci kongre yapıldığı takdirde Plehanov'un Marksistler arasındaki saygınlığına rağmen politik tartışmalara yön verebileceğinin garantisi yoktu. Örneğin bazı Rus Marksistleri derhal şiddet eylemlerine girişilmesini istiyorlardı. Diğerleri ise Marksistlerin işçileri sendikalarda siyasal olmayan mücadelelere yöneltmesinden yanaydı. Rusya'da çara karşı devrimin işçiler değil orta sınıf tarafından gerçekleştirilmesi gerektiğini savunanlar da vardı. Rus Marksizmi sürekli bir değişim içindeydi. Ulyanov o sırada tam da bu nedenle bir gazetenin hızla çıkarılması gerektiğini düşünüyordu. Bir gazete ikinci kongrenin toplanmasını koordine etmek ve kurulacak Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nde Plehanovcu çizginin hakim olmasını sağlamakta kullanılabilirdi.

Yüzyılın başında birbiriyle ciddi bir rekabet halindeki siyasal grupların ortaya çıkışı bu projeye itilim kazandırdı. 1890'lı yıllarda Marksistler Romanov monarşisi muhalifleri arasındaki siyasal ve ekonomik tartışmalarda üstün durumdaydılar. Halkın İradesi'nin görüşlerini savunmaya devam edenler Vladimir Ulyanov'un Kazan ve Samara'da yer aldığı küçük, etkisiz çevrelerde toplanmış durumdaydılar. Geniş kapsamlı siyasal tartışmalarda pek esameleri okunmuyordu. Dahası liberaller görüşleri dergilerde yasal olarak yayınlanma olanakları olmasına rağmen şekilli örgütlenmelere uzaktılar. Fakat Marksizmin hegemonya-

sı sarsılmaktaydı. Viktor Çernov 1901'de Sosyalist Devrimci Partiyi kurdu. Parti gelecekteki sosyalist toplumun köylülüğün dayanışmacı, eşitlikçi geleneklerine dayanarak inşa edilebileceği şeklindeki eski köylü sosyalisti görüşleri canlandırıyordu. Rus liberalleri bile siyasal parti kurmamalarına rağmen toplantılar düzenleyip görüşlerinin propagandasını yapıyorlardı ve çok geçmeden Petr Struve onlarla yakınlaşarak Anayasacı Demokratlar Partisi'nin temelini oluşturan Kurtuluş örgütünü kurmalarına katkıda bulundu.

Ulyanov zamanın Marksistlerin lehine işlemediğini ve iyi finanse edilen bir gazeteye şiddetle ihtiyaç olduğunu savunuyordu. Bunun gerekliliği besbelliydi fakat Lenin ivedilikle belirtmenin zorunlu olduğunu görüyordu. Bu noktada St. Petersburg'da bulunan Aleksandra Kalmykova ile görüşmüş olan yeni arkadaşı Aleksandr Potresov'a güvenebilirdi. Kitapçı Kalmykova, Ulyanov Sibirya'dayken ona kitap göndermişti. Devrimci aktivistlerle sıkı pazarlık etmezdi ve Potresov ona Ulyanov'un Marksist bir gazete planından söz ettiğinde ilk sayıları finanse etmeyi canı gönülden kabul etti. Bu arada Ulyanov da diğer pratik konular üzerinde sıkı sıkıya duruyordu. Gazetenin Rusya'nın belli başlı sanayi merkezleri ile en hızlı iletişim kurulabilecek alternatif güzergâhları olan bir şehirde çıkarılması gerekiyordu. İsviçre çok uzaktı. Güney Almanya'daki Münih daha isabetli bir seçenek olurdu. Bir yazı kurulu olmalıydı. Yazı kurulunda Ulyanov'la genç arkadaşları Aleksandr Potresov ve Yuli Martov yer alacaktı. Tabii kıdemli liderler Georgi Plehanov, Pavel Akselrod ve Vera Zasuliç de olacaktı.

Plehanov bu planı sorunlu buldu. Akselrod yazar ve editörlerin en iyisi değildi; mülteci olarak ayakta kalabilmek için karısıyla birlikte *kefir* (bir tür Rus ayranı) üretilen küçük bir işyeri açmıştı. Fakat Akselrod, Ulyanov'un yeteneğine saygı duyuyordu. Zasuliç de öyle. Zasuliç militanlığıyla tanınmasına rağmen -1878'de St. Petersburg Genel Valisi F. F. Trepov'u vurmuştu-kafa dengi bir insandı ve genç kuşaktan Marksistlere anne gibi davranırdı. Plehanov bile sakin zamanlarında Marksist bir gazete planının anlamlı olduğunu kabul ediyordu. Fakat bir gazete çıkarılacaksa onu kendisi yönetmek istiyordu. Vladimir Ulyanov'un

Marksist mülteciler arasındaki hakimiyetini kısa sürede sarsacak bir lider olarak yükseliş halinde olduğunu hissediyordu.

Akselrod, Ulyanov'u, Plehanov'a nazik davranması konusunda uyardı ve başlangıçta da Ulyanov bu uyarıya uygun hareket etti. Çok şey kazandığını düşündüğü Plehanov'a karşı sıkı bir bağlılık hissi taşıyordu. Nadejda Krupskaya kocasının yaşamındaki "aşk"tan bahsederken entelektüel bir ortaklığı bir kadınla erkek arasındaki geniş kapsamlı ilişkiye benzetiyordu.[7] Fakat Plehanov'un gizleyemediği kişisel despotizmi çekilir gibi değildi. Ulyanov ve Potresov bir ara Rusya'ya gidip yeraltı Marksist örgütlerinde şanslarını denemeyi düşündüler. Plehanov onlara kariyeristmişler gibi davranıyordu. Zasuliç yazı kurulundaki tartışmalarda Plehanov'a iki oy hakkı tanınmasını önererek arayı bulmaya çalıştı. Ulyanov ve Potresov bunu kabul ettiler.[8] Feribotla gölü geçip evlerine dönerken yok yere teslim olduklarını farkettiler. Kalplerinin derinliklerinde kendilerinin -Ulyanov, Martov ve Potresov- gerçek editörler olması, Plehanov ve destekçileriyle ise birlikte çalışılması vardı. Ulyanov bunu Steindl'ın Wiener-Grand-Cafe'sinden aldığı bir kağıda yazdığı notta itiraf etti.[9] Aslında Plehanov'a yapılan çağrı gerçek anlamda eşit koşullarda bir işbirliği önerisi değildi. Ulyanov ve son gelen mülteciler onun rakipleriydi ve onlar da bunu biliyordu.[10]

Bu yüzden Potresov ve Ulyanov gazeteyi Münih'te çıkarmaya karar verdiler. Potresov "kariyerist" muamelesi görmekten nefret etmişti. Ulyanov da aynı şekilde hissediyordu:[11]

> Bu suçlamaların hepsine karşı sabırlı davrandım. Ama bir an geldi, Plehanov'a olan "aşk"ım kayboldu, kırıldım ve inanılmayacak kadar gücendim. Hayatımda bir daha asla kimseye böyle özel bir saygı ve hürmet duygusuyla ilişki kurmadım; kimsenin karşısında böyle "uysal" davranmadım -ve asla hiç kıçıma böyle tekme yediğimi hissetmedim.

Kendilerini aşağılanmış hissediyorlardı. Plehanov onlara sadece "kariyerist" değil aynı zamanda "çocuk", satranç oyunundaki "piyonlar", "aptal hainler" ve "köleler" gibi davranmıştı. Bağlandığı kişi "aşk"ını suistimal etmişti. Ulyanov bütün o efsanenin "değersiz bir şey" olduğunu gördü.

İçini Akselrod'la Zasuliç'e döktü. Akselrod da onunla duy-

gularını paylaştı. Gerginliğinden dolayı Zasuliç'in intihar edebileceğini düşünenler bile oldu. Bu kadar ketum bir adamın duygularını anlatması -ki duyguları sadece siyasal değil cinsellik kadar derin bir duygusallığa ilişkindi- olağanüstü bir durumdu. Ondan bugün bize kalanlar içinde bu olaya benzeyen başka bir şey yoktur. İnessa Armand'a yazdığı aşk mektupları bile o kadar kontrolsüz değildir. Plehanov'la bu kapışmanın bu tepkiye yol açması yaşamının pusulasının entelektüel düşünceler dünyasına ve devrimci gelişmeye yönelik olduğunu gösterir. Yaşayan iki idolünden biriyle arasının açılabileceğini hiç düşünmemişti. (Diğer idolü ise Kautsky'ydi; Lenin onunla 1914'e dek bozuşmadı.) Uzun anlatımında örtük bir alt metin vardı: Lenin hâlâ kendisinin kişi olarak suçlu olup olmadığını sorguluyordu; henüz olgunluk dönemindeki özgüvenine kavuşmamıştı. Bu yüzden olaylara ilişkin yazılı anlatımında sürekli Potresov'un benzer duygularına atıfta bulunuyordu. Belli ki Potresov da aynı şekilde hissediyorsa hatanın Plehanov'da olduğuna ikna etmeye çalışıyordu.

Ulyanov masum değildi. Anlatımının satır aralarında gazeteyi genç kuşağın yönetme iddiasında olduğunu görebiliriz. Plehanov kibirli ve mağrurdu fakat Ulyanov'un Rus Marksizminin lideri olarak onun ayağını kaydırmaya çalıştığını hissetmek için sebepleri vardı. Fazla incelemeye gerek yok, Ulyanov muhtemelen bunu açıkça aklından geçirmiştir. Fakat davranışları gerçek hikâyeyi anlatıyordu. Her neyse, bu deneyden öğreneceğini öğrendi. İdolünün samimiyetsizlik, dolambaçlılık ve entrika timsali olduğu ortaya çıkmıştı. Plehanov'un tartışılmaz bir kılavuz olduğu reddedilmeliydi. Ulyanov bir daha asla duygularını kontrol etmeksizin politik bir ilişkiye girmeyecekti. Çıkardığı acı sonucu İncil'deki Davut ve Golyat hikayesine atıfla şöyle ifade etti: "Ve sevginin ilham verdiği gençlik, sevgisini yönelttiği kişiden acı bir emir alır: herkese 'duygusuzca' yaklaşmak gerekir, insanın heybesinde bir taşın olması gerekir.'"[12]

Bu hayal kırıklığıyla geri dönüp 15 Ağustos'ta Plehanov'la görüşmek istedi. Plehanov yine Ulyanov'u histerik bir gösteriyle mat etmeye çalıştı. Performansının zirvesine çıkıp, ortalıktan tümüyle çekileceğini haykırdı. Ulyanov ve Potresov sakince dinlediler; Plehanov'a bir anlaşma önerdiler ve o da onları sonuna

kadar dinledi. Anlaşma Ulyanov ve Potresov'un koşullarına göre yapıldı.

Altı müstakbel editörün birlikte çalışıp çalışamayacaklarını görmek için makalelerini derleme halinde yayınlamasını önerdiler. Ancak o zaman gazeteyi kurabilirlerdi. Plehanov kabul etti. Meydan savaşı atlatıldı ve Ulyanov ve Potresov da savaşlarını kazandılar. 15 Ağustos 1900'de Zürih ve Münih'e gitmek üzere yola çıktılar.

Önce Nuremberg'e gidip Alman Sosyal Demokrat Partisi'ndeki dostlarıyla görüşmeleri gerektiği için yolculukları birkaç gün sürdü. Rusça okuryazarlığı olan matbaacıların bulunduğu dost bir basımevi bulunması gerekiyordu. Bir dağıtım ağı kurulmalıydı. Struve'un yardımıyla Aleksandra Kalmykova'nın söz verdiği finansal destek netleştirilmeliydi. Sonunda Ulyanov bu büyük projede yoğunlaşabilirdi. Artık St. Petersburg Mücadele Birliği'nin düşlediği her şeyin çok ötesinde pratik etkisi olacak bir şey planlamıştı. Düşünce ona aitti ve onu işler hale getirmek de onun sorumluluğundaydı.

Bir başka yönden de tek başınaydı. Ailesiyle daha önce pek fazla önlem gerektirmeyen mektuplaşmalarını, bütün mektupların Rus sınırında alıkoyulduğu düşünülerek sürdürmesi gerekiyordu. 1895'te yurtdışındayken bunun bir önemi yoktu. Fakat 1900'de, Rus İmparatorluğu'ndaki yeraltındaki siyasal gruplarla bağlantıları olacak bir gazete kurarken vardı. Münih'ten annesine yazdığı mektupta adresini Paris diye yazdı ve annesinden mektuplarını "Smecky, Prag, Avusturya [metinde böyle]" adresindeki Herr Franz Modracek'e göndermesini istedi.[13] Yeterince çarşaf ve yastık kılıfının olduğunu hatta parasının bile yettiğini yazdı. "İyileşmek için sularını almaya başlayacağına" söz verdi.[14] Mide rahatsızlığı nüksetmişti ve reçetesine yazılan sodayı içmiyordu. Mektupları bu tür detaylarla doluydu. Maria Aleksandrovna'ya Almanca konuşmasının yetersiz olduğunu ve geliştirmek için bir Çekten konuşma dersleri aldığını yazdı.[15] Gizlilik nedeniyle Prag'a taşınmış gibi yaptı; Franz Modracek kurgusal bir karakter olmamasına rağmen aslında Münih'te yaşıyordu.[16]

Maria Aleksandrovna bu konuda ne düşünüyordu? Oğlunun Okhrana'nın elinin altında olmasından dolayı rahatlamış olabilir.

Ulyanov çok hevesli bir mektup arkadaşı olmasa da irtibatı da kesmiyordu. Kız ve erkek kardeşlerinin ne yaptığını öğrenmek istiyor ve onlara tavsiyelerde bulunuyordu. Ulyanovlar birbirlerinin hayatı ve sorunları konusunda tavsiyelerde bulunurlardı[17] -ve Vladimir de geri kalanlara göre daha açık sözlüydü. Nadya'sız "tam bir münzevi" hayatı sürmesine rağmen sıla hasreti de çekmiyordu.[18]

Tabii ki Münih Rusya'dan farklıydı; kara batmadan geçen kışlara alışkın değildi ve sıcaklık da ona "sıkıcı bir sonbahar"ı hatırlatıyordu.[19] Fakat bunun dışında halinden memnundu. Yeni gazete -adı *Iskra* (Kıvılcım) olacaktı- düzgün bir şekilde dizildi, redaksiyonu ve düzeltmeleri yapıldı. Aralık sonunda gazetenin birinci sayısı basıldı. (İlk matbaa kuzey Almanya'da, 270 mil uzaklıktaki Leipzig'deydi.[20] Herkesi cografi iletişim amacıyla Münih'te tutma gereği de bundandı demek!) Gazetenin tarzı akademik Marksizmdi. Okuyucuların çok iyi okuma yazma bilmesi, dahası, çağdaş uluslararası sosyalist tartışmalara dair de epey bilgilerinin olması gerekiyordu. Gazete yalnızca birkaç yüz basıldı ve bunların Alman, Avusturya ve Türk sınırındaki kuryeler tarafından taşınması haftalar aldı. 1901'de sadece oniki sayı çıktı. Hedef okur kitlesi Marksizmi zaten savunan devrimci aktivistlerdi ve aslında Iskra gazeteden çok bir parti merkez komitesi yayın organı olarak tasarlanan bir dergi sayılırdı. Fakat başlangıç yapılmıştı. Bir sonraki adım Iskra'yı güçlendirmek ve onu İkinci Parti Kongresi'nin toplanmasına çağıran bir propaganda organı olarak kullanmaktı. Yazı işlerinin meşakkatli teknik gerekliliklerine rağmen Ulyanov bu büyük görevi üstlendi. Aklında en başta partinin nasıl örgütlenmesi gerektiği konusunda ortak bir anlayışa ulaşmak vardı ve derhal konu üzerine bir broşür yazmaya girişti.

1Nisan 1901'de karısı Nadya Rusya'dan geldi. Fakat Nadya bir araya geldiklerine çok da mutlu olmadı. Ulyanov'a yolculuk planıyla ilgili bir not göndermiş olmasına rağmen onu Münih Hofbahnhoff'ta karşılamaya gelmemişti. Bir süre bekledikten sonra Herr Franz Modracek'in evine gitmek için bir at arabası tuttu. Ne yazık ki Modracek Almancası çok kötü olan bir Çek çıktı. Uzun konuşmalardan sonra ondan kocasının Herr Rittmeyer takma adını kullandığını öğrenebildi. İstasyona dönüp bagajını

emanete bıraktı ve adrese gitmek için tramvaya bindi. Burası da bir bira mahzeni çıktı. Mahzende Herr Rittmeyer'i sorunca mahzen sahibi "Benim!" diye yanıt verdi. Artık fena halde canı sıkılan Nadya, "Hayır o benim kocam!" diye bağırdı. Rittmeyer'in karısı bağırmayı duydu ve müdahale etti. "Ha, bu Herr Meyer'in eşi olmalı. Karısının Sibirya'dan gelmesini bekliyordu."

Frau Rittmeyer, Nadya'yı "Herr Meyer"in odasına götürdü ve çifti baş başa bıraktı. Nadya "Öff! Lanet olsun: Nerede olduğunu bana yazıp bildiremez miydin?" diye patladı. Vladimir savunmaya geçip ona bir sürü mektup gönderdiğini ve el koyulmuş olması gerektiğini söyledi. Aile içi barış sağlanmıştı. Nadya, Iskra'nın mektuplaşmalarını örgütleme rolüne geçti; kısa süre önceki deneyimi Lenin'i bu konularda bir uzmana ihtiyacı olduğuna ikna etmiş olmalıydı. 1901 Mayıs'ında Nadya'nın annesi de Almanya'ya geldi. Bu Nadya'yı ev işi yükünden büyük oranda kurtardı (ve annesi şifreli yazıların yazılmasına da yardım ediyordu).[21] Lenin ev işlerinde o kadar da işe yaramaz değildi. Kitaplarının tozunu alırdı. Gevşeyen düğmelerini diker, ayakkabılarını cilalardı. Kıyafetindeki lekeleri benzinle çıkarırdı. Bisikletine bir "ameliyat aleti" gibi bakardı.[22] Fakat bunlar kişisel düzenine ilişkin işlerdi. Kadınlar, o zaman adet olduğu üzere evdeki her işi yaparlardı. Lenin gibi devrimciler bile işbölümünü adaletsiz bulmazdı ve Nadya da feminizmi savunmasına rağmen onu evliliğine taşımazdı.

Fakat ikisi çok da iyi vakit geçiriyordu. Münih'te olsun, yaşadıkları diğer yerlerde olsun tiyatro ve konserleri kaçırmazlardı. Rus edebiyatını okuyorlardı. Konserlere de gidiyorlardı. Lenin, Richard Wagner'in tutkulu bir hayranıydı (Wagner, Ulyanov ailesinin favorisiydi). Opera yorumlarını aktif bir dinleyici olarak dinler, öyle sakince oturamaz ve kendisini bırakır, müzik içinden akardı: Bazan bu çaba kendisini duygusal bakımdan o kadar etkilerdi ki ilk perdeden sonra çıkıp giderdi.[23] Kültürel ve entelektüel kişiliğinin romantik bileşeni -bilimsel bir görünüm altında gizlemeye çalıştığı bileşen- bu tür durumlarda ortaya çıkardı. Fakat Bolşevikler arasında bile buna tanık olan pek az kişi vardı.

Ulyanov, çalışma günlerinde broşürünü yazıyordu. Kitap için seçtiği *Ne Yapmalı?* adı, Çernişevski'nin aynı adlı roma-

nından alınmıştı. Çernişevski'nin 1860'larda devrimci aktivistlerin devrimci bir komünal grup oluşturmasını tasvir edişi gibi Ulyanov da yüzyılın başında ağır çarlık koşullarında bir yeraltı siyasi partisi kurmanın yolunu çizmeye çalışıyordu. Yayıncılar için o Stuttgartlı J. H. W. Dietz'di. Broşür bir Rus rublesine ya da iki Alman markına satılacaktı. Okhrana ajanlarını şaşırtmak için yazar olarak ne Vladimir Ulyanov hatta ne de Vladimir İlin, kısaca N. Lenin görünecekti. Bu takma adı Plehanov'la yazışmalarında kullanmıştı ve yeniden kullanması doğaldı. Münih'te olduğu sıralarda orta sınıf bir semt olan Schwabing'deki Siegfriedstrasse'de rahat bir apartman dairesinde Bulgar avukat Yordan K. Yordanov adıyla oturuyordu. Bir ismin ne anlamı olabilir ki? Ulyanov'un neden takma ad olarak "Lenin"i aldığına ilişkin sözde psikolojik bir spekülasyon yapılmıştır. Sibirya'daki Lena şehrinden mi ilham almıştı? Yoksa Lena eski bir kız arkadaşının mı adıydı? Ya da Lenin'in Slavca etimolojik kökeni tembelliği çağrıştırdığı için Vladimir Ulyanov da kıl gömlekli bir ortaçağ keşişi gibi kendisine sürekli çalışmak gerektiğini mi hatırlatmak istiyordu?

Bu tür spekülasyonları sadece alaya alıp yolumuza devam edeilim. Vladimir Ulyanov sağ olsa bunları kesinlikle eğlenerek izlerdi. İşin aslı şu ki, Rus devrimcilerinin düzinelerce takma adı vardı. Tarihçilerin onları hangi adla tanıdığı ise bir dizi etmene bağlıydı. Yaşamlarındaki önemli bir olay sırasında kullandıkları takma ad farklı oluyordu mesela. Vladimir Ulyanov tarih kitaplarına Schwabing'de Yordan K. Yordanov olarak sessiz sedasız yaşarken geçmemişti, aksi takdirde biz Marksizm-Leninizm yerine Marksizm-Yordanovizmden söz ediyor olacaktık.

Aslında *Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi*'nin yazarı V. İlin olarak da ün kazanmadı; kitapla ilgili çıkan birkaç değerlendirme moral bozacak kadar tatsız ve olumsuzdu. Bunu sükunetle karşılamadı. Eleştirilerden biri halkçı yazar M. Engelgardt'a aitti.[24] Muhtemelen Ulyanov'un Engelgardt'a yanıt vermemesinin tek nedeni Marksist olmamasından dolayı onunla zaman kaybetmek istememesiydi. 1893'te Nijni Novgorod'da tanıştığı arkadaşı Marksist Pavel Skvortsov'un değerlendirmesini gözardı etmesi ise o kadar kolay değildi. Skvortsov kitabın analizini, özellikle de imparatorluk ekonomisinin farklı sektörlerinin uyum içinde

olduğu ve ekonomik krizlerin meydana gelmeyeceği şeklindeki temel tezini insafsızca eleştirdi.[25] Bu eleştirinin haklı yönleri de vardı. Ulyanov Rusya'da kapitalizmin gelişmesinin gerçek ve potansiyel başarılarını o denli iyi sergilemişti ki, muhtelif engellere pek az önem vermişti. Tabii diğer kitaplarında tüm kapitalist ekonomilerin, Rusya'da gelişmekte olan dahil, devrevi krizlere maruz kalacağını memnuniyetle vurgulamıştı. Bu yüzden de yanıt hakkı istedi[26] fakat ne kitabı ne de savunması okuyucu kitlesinin ilgisini çekebildi. Hatta çoğu Marksist bile kitaba pek ilgi göstermedi.

İşte bu yüzden, Vladimir Ulyanov'un Rus Çarlığı'ndaki Marksistlerin ilgisini çekmesini sağlayan *Ne Yapmalı?* oldu. Kitabı N. Lenin adıyla yazdı ve bundan böyle de herkes onu Lenin adıyla tanıdı. (1917'den sonra da takma isim uydurmaktan ve kullanmaktan vazgeçmedi.) Lenin'e gerçek anlamıyla adını veren *Ne Yapmalı?* oldu. Bunun nedeni siyasal teorinin yenilenmesinde önemli bir eser olması değil, okuyucuların sınırlı dünyasında büyük bir tartışmaya yol açmasıydı. Ulyanov'a göre kitap parti örgütlenmesi sorunları üzerine "ortodoks Marksizm"in ifadesiydi sadece. Bu konuda tümüyle açık da değildi. *Ne Yapmalı?*'yı ateşli bir ruh hali içinde yazdı; kemikleşmiş bir geleneğe meydan okuma riskini her aldığında böyle olurdu. Ulyanov'un amacı canları sıkmak, heyecanlandırmak ve tahrik etmekti. Fakat amaçlarının tam anlamıyla farkında da değildi. Bu yüzden de yarattığı tartışmanın kapsamı onu hazırlıksız yakaladı. Bu tartışmanın bir komünist partinin inşası ve 1917 Ekim Devrimi ile sonuçlanması, kitabı yirminci yüzyılın siyasal bir klasiği haline getirdi.

Ulyanov (artık onu Lenin diye çağırabiliriz) parti içi örgütlenme için bir dizi net öneri getirdi. Gizli bir parti istiyordu. Fakat zaten Okhrana her an pusuda iken başka türlü nasıl olabilirdi ki? Disiplinli ve merkezi bir parti istiyordu. Fakat Romanovların Rusya'sında bir parti başka türlü nasıl ayakta kalabilirdi ki? Temelde ideolojik ve stratejik birliği olan bir parti istiyordu. Fakat her parti o sırada ortaya çıkmakta olan partilerle sınır çekmek zorunda iken başka türlü nasıl olabilirdi ki? Doğru, bu önermeler Rus Marksistleri arasında genel kabul görmüyordu. İçlerindeki "Ekonomistler" bir parti kurmaya ve işçi sınıfını Romanovlara

karşı devrimde önderlik etmeye yöneltmeye bile sıcak bakmıyorlardı. Fakat çoğu Marksist de önermeleri destekliyordu. Bir partinin gerekli olduğu düşünülüyorsa, pratik olarak herkes onun gizli bir parti olması ve disiplin, merkeziyetçilik ve ideolojik birlik zorunluluğunu kabul etmekteydi. Lenin kitabın bölümlerine Marx, Engels ve Kautsky'den alıntılar serpiştirdi ve Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ne önerilerinin Rus İmparatorluğu'ndaki siyasal koşulları hesaba katmakla birlikte yine de geleneksel Avrupa Marksizminin sınırları içinde olduğunu savundu.

Peki o halde broşür neden bu kadar büyük bir fırtına yarattı? Bunun bir nedeni Lenin'in "örgüt sorunu"na yoğunlaşmış olmasıydı. Çoğu Marksist için iç disiplin ve denetim sorunlarını saplantı haline getirmiş olan -ve kendilerine pek katkısı olmayan- 1860 ve 1870'lerin Rus köylü sosyalist geleneği tatsız şeyler anımsatıyordu. Aslında bu köylü sosyalistlerinin başarısızlığı 1880 ve 1890'larda pek çok devrim sempatizanını Plehanov'un savunduğu Marksizme yönelten olumsuz bir örnek oluşturmuştu. Marksistler, Lenin'in "örgüt sorunu" tartışmasını yeniden açma konusundaki ısrarını kuşkuyla karşılıyorlardı.

Lenin'in değerlendirmeleri de onların endişelerini büyüttü. Birincisi, köylü sosyalisti Nikolay Çernişevski'nin romanının adını kullanmıştı. Sonra kitapta 1876'da kurulan Toprak ve Özgürlük Partisi'nin geliştirdiği örgütlenme tekniklerini övmeye devam ediyordu. Toprak ve Özgürlük Partisi'nin P. A. Alekseyev, İ. N. Mişkin, S. N. Halturin ve A. İ. Jelyabov gibi terörist liderlerini övüyordu. Lenin "iktidarın ele geçirilmesine Tkaçev'in öğütlerindeki gibi hazırlanılması ve 'tedhiş', gerçekten terörize edici şiddet yoluyla ele geçirilmesi girişimi, gerçekten de harikaydı" diye Petr Tkaçev'i övücü bir dil kullanıyordu.[27] Tkaçev'le ilgili sözlerin kitabın çarlık memurlarına karşı bireysel suikast eylemleri başlatmak isteyen Marksist L. Nadejdin'le tartıştığı bölümünde yer alması Lenin'in ününü daha da olumsuz hale getirdi. Lenin, Nadejdin'i kınayarak Tkaçev'le karşılaştırdı ve Tkaçev'in devrimci bir devlet kurmak için savunduğu "kitle terörü"nün gerekliliğini övdü. Iskra'nın muhalifleri için bu, on dokuzuncu yüzyılın kötücül geleneklerinin Rus Marksizminin yapısına farkedilmeden yeniden sızdırıldığının bir diğer göster-

gesiydi. Lenin onlara Marksist giysili bir köylü sosyalisti terörist olarak görünüyordu.

Partinin örgütsel formunun ne olması gerektiğine ilişkin vurgularından da iyi bir izlenim almıyorlardı. *Konspirativnost* zorunluluğunu vurgulaması, yalnızca gizli bir "yeraltı" siyasal faaliyetini değil, düpedüz komployu çağrıştırıyordu. Marksistler geleneksel olarak devrimlerin sınıf mücadeleleri ve kitle hareketleri ile gerçekleştiğini varsaymaktaydı ve Lenin ise açıkça gizli komplocular kliğine dönüş yapmak istiyordu. Bu kliğin alçaltıcı, aşırı merkeziyetçi bir disipline tabi tutulacağı sonucunu çıkardılar. Broşürün ilk bölümü baştan sona partide "eleştiri özgürlüğü"ne saldırı niteliğindeydi. Lenin mutlak bir demokrat olmadığını gizlemiyordu. Öncelik disiplin ve birliğe verilecekti -ve bu amaçla daha sonra parti tüzüğü yorumunda partinin resmen tanınan örgütlerinden birinin yönetiminde aktif olarak çalışmak istemeyenlerin üye olmaması gerektiğini açıkladı.

Lenin köylü sosyalisti teröristlerden pek az farkı olduğu suçlamasına bir dizi yanıt verdi. Rusya'nın siyasal koşulları altında partinin seçim ve açık tartışmayı fetişleştirmesinin bir intihar olacağını savundu. Bu partiye Marksist olmayan kavga kaçaklarının sızması meselesi değildi. Tamamen pratik bir sorundu. İkinci olarak, Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin iç demokrasisini onaylıyordu ve Rusya daha özgür bir siyasal ortama kavuştuğunda Rus Marksistleri de onların prosedürlerini uygulayabilecekti -en azından bunu ima ediyordu. Ayrıca kimse Lenin'in görüşlerinin diğer yönleri bakımından köylü sosyalist düşüncelere karşı olduğunu inkâr edemezdi. Sosyalist toplumu köylü komünü modeli üzerine kurma düşüncelerini alaya alıyordu. Kapitalizmin gelişmesinden kaçınma olasılığını saçma buluyordu. Nikolay Mihailovski gibi köylü sosyalistlerinin ahlak derslerini küçümsüyor ve toplumu kavramaya ilişkin Marx ve Engels'in "bilimsel" yöntemini övüyordu. Ve Lenin işçi sınıfının Romanov monarşisine karşı devrimci saldırının öncüsü olması gerektiğini savunuyordu. Sanayi işçilerinin sokakları zaptetme isteği olmaksızın hiçbir devrimci hareketin başarılı olamayacağını söylüyordu.

Ne Yapmalı?'nın bu şekilde savunulması, Plehanov da içinde olmak üzere Lenin'in Iskra'daki yoldaşlarından bazılarının kita-

bın içeriğine ilişkin kaygılarını hafifletti. Ve tarihçiler de zaten Lenin'in her Marksist kadar ortodoks olduğunu ileri sürmüşlerdir. Sovyet akademisyenleri de bu çizgiyi izlemiş, keza yurtdışındaki yazarlar da etkin bir destek sağlamıştır.[28] Fakat davanın bütününde sorunlar vardır. Marksizm tanımlanabilir bir inanışa sahip değildi. Marx da arkasında net bir miras bırakmayacak kadar anlaşılması güç bir yazardı. İzleyicileri onun "doktrinleri"nin özgün yorumcuları olarak tanınmak için mücadele ederlerdi ve Lenin de onlardan biriydi. Lenin belli başlı Rus köylü sosyalist görüşleri ve uygulamalarını Marksizmi, Rus İmparatorluğu'nun özgül koşullarına uygulamada kullanabileceğini varsaymıştı. Fakat *Ne Yapmalı?* üzerine tartışmalar patlak verince bu sorumluluğu uluorta kabul etmeyi bıraktı. "Ortodoks" kimliğini iddia edecekse dikkatli olmak zorundaydı -ve özellikle de partiye ilişkin yeni tartışmalı önerilerle öne çıkacaksa daha da dikkatli olması gerekiyordu.

Fakat Iskra'nın bütün hayranları bu tür inceliklere meraklı değildi. Çoğu, karmaşanın dikkatleri haksız bir biçimde Lenin'in pratik itici gücünden ve devrimci adanmışlığından uzaklaştırdığını düşünüyordu. Örneğin Lenin şöyle diyordu: "Bize bir devrimciler örgütü verin, Rusya'yı yerinden oynatalım!" Böyle böyle de devam ediyordu. Eylemci yoldaşlarını coşturuyor ve ikna ediyordu. Hangi güçlüklerle karşılaşırlarsa karşılaşsınlar onları anladığını bilmelerini sağlıyordu -ve aynı zamanda onlardan harikulade sonuçlar elde etmelerini bekliyordu. "Mucizelerin" Rusya Marksistlerinin elde edebileceği bir şey olduğunu savunuyordu. Fazla rasyonellik pek iyi değildi: "Düş görmemiz gerekiyor!"

Bu, Rus İmparatorluğu'nda ondan önce hiçbir Marksistin kullanmadığı ateşli bir dildi. Bu dil büyük bir üslup ustasından doğmuyordu ve dili de hiç akıcı değildi. Fakat bu, o ve taraftarları için hiç önem taşımıyordu. Akışkan olmayan dili ve sözdizimi, eylemcilere onun kendilerine yakın olduğunu hissetiriyordu. Onlara göre Lenin'in rahatsız edici yazım tarzı gerekli, gerçekçi bir savaşçılığın göstergesiydi. İnce sözcükler ve zarif tartışmalar Romanov monarşisinin devrilmesi için hiç de gerekli değildi. Lenin ve taraftarları siyasetin somut entelektüel bir temele dayalı olmasını istiyorlardı; fakat akıl onlar için önemli olsa da, eylem

-tavizsiz devrimci eylem- de eşit öneme sahipti. Ve Lenin'in kaba sözel formülasyonları onlara pek tabii hitap ediyordu. Demokratik prosedürleri "zararlı bir oyuncak" olarak tanımlamasının ne sakıncası vardı ki? Lenin, Rus İmparatorluğu'ndaki yeraltı siyasal örgütlerinde çalışmıştı ve neyin peşinde olduğunu biliyordu. Polemikçi yaklaşımıyla ılımlı muhaliflerinin argümanlarını adil olmayan bir tarzda sunuyorsa, bundan ne çıkardı? Lenin onların ideolojisine, propagandasına ve özellikle de umutları ve korkularına başka herhangi bir önde gelen Marksistten çok daha fazla temas edebiliyordu.

Lenin'e düşmanlık beslemeyenler açısından broşürün görkemi, liderliği kutsamasındaydı. *Ne Yapmalı?*, yanlış bir tarzda, gizli bir siyasal partinin yönetim tekniklerinin ayrıntılı pratik planlamasını ortaya koyduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Aksine: Kitapta baştan sona pek az pratik tavsiye vardır (hatta devam çalışması olan "Bir Yoldaşa Örgütsel Görevlerimiz Üzerine Mektup"ta bile bunlar şaşırtacak kadar azdır). Fakat kitap, uzakta, Rus Çarlığı'nda faaliyet yürüten çoğu Marksist için politik görevler üzerinde ısrarla durmanın yol açıcılığını öne çıkardı. Yerel gruplara merkezi parti önderliği önderlik etmeliydi. Yerel gruplar da işçi sınıfına önderlik etmeliydi. İşçi sınıfı da imparatorluk toplumundaki hoşnutsuz ve ezilen diğer gruplara önderlik etmeliydi. Bütün bunlar başarılabildiği takdirde Romanov monarşisini kimse kurtaramazdı. Elbette ki Lenin'in broşürü Leninizmin sınırlarının çizilmesinde son derece etkili ve 1901-02'de yazıldığı tuhaf ortama göre çok daha uzun ömürlü oldu. O kendi zamanına ait bir eserdi fakat temel varsayım ve yaklaşımları 1917 Ekim Devrimi'nden sonraki çok farklı koşullar altında bile Rus Komünist Partisi'nin aldığı kararları etkiledi.

Ne Yapmalı? 1901 Nisan'ı ile 1902 Şubat'ı arasında yazıldı ve Mart ayında Dietz yayınevi tarafından basıldı. Lenin eserlerini hep hızlı yazardı; beşbin sözcük yazması için aylar geçmesi gerekmezdi genellikle. Eserinin tartışma yaratacağının bilincindeydi. Kitabı yazarken en yakın arkadaşı Martov'dan uzak durdu. Belli ki acelesi vardı. Birileriyle konuşurken yeleğini çekiştirip yumruklarını sıkardı hep. Onun bu kişisel tavrı arkadaşlarına da geçti.[29]

Lenin az sayıdaki çalışma arkadaşını gitgide daha fazla kendi tarafına çekti. Onlarla tek tek görüşüp düşüncelerini alıyordu. Aslında onun ilgisini çekme konusunda bir rekabet de oluşuyordu ve Nadejda Konstantinovna onun görmek istemediği insanlar tarafından rahatsız edilmesini önlüyordu. Lenin görüşmelerini gizli tutmak istiyordu. Kiminle konuştuğu ve bir bilgiyi nasıl edindiği konusunda ısrar edildiğinde fiks bir yanıtı oluyordu: "Bunu kimden mi duydum? Bir kırlangıç kuyruğunda getirdi!"[30] Bu taraftarların Lenin'in anlaşılmazlıklarına da katlanmaları gerekiyordu. Evine her zaman gelebilir ama evdeyse bile evde yok yanıtı alabilirlerdi. Bu sırada Lenin genellikle başka biriyle konuşuyor olurdu. Nadejda Konstantinovna canı sıkılan ziyaretçileri "Vladimir İliç size iyi dileklerini gönderdi" diyerek yatıştırmakta becerikliydi.[31] Lenin'in yoğun bir yaşamı vardı ve taraftarlarının da kendisine daha zor ulaşılmasına saygı göstermelerini bekliyordu. Dostça davranırdı, fakat bir noktaya kadar. Diğer mültecilere benzemiyordu. Yoldaşlarının dostça omzuna vurduğu türden biri değildi: Kendisiyle taraftarları arasında hep bir mesafe bırakırdı.[32]

Ne Yapmalı?'yı yavaş bitirmesinin bir nedeni de diğer politik görevlerle uğraşmasıydı. Iskra'nın çıkarılmasına katkıda bulunuyordu; aynı zamanda parti programının İkinci Parti Kongresi'ne yetiştirilmesi için çalışanlardan biriydi. Bu iş hem zaman alıyordu, hem de bezdiriciydi. 1900'de Plehanov'la barıştıklarında onu bir program taslağı yazmaya teşvik etmişti, fakat Plehanov hâlâ ayak diriyordu. Lenin kızmıştı. Şuşenskoe'de böylesi bir belgeyi kaleme almıştı ve her Iskra taraftarı da gazetenin bir tür taslağı benimsemesini istiyordu, çünkü gelecek kongrede bu konuda bir tartışma olacaktı. Fakat Plehanov enerjisini Marksizmden liberalizme kayan Struve'un ekonomik ve felsefi düşüncelerini çürütmeye yöneltmişti. Lenin, Plehanov'un partiye önderlik etme yetersizliği için bundan daha büyük bir kanıt olamaz sonucunu çıkardı. Fakat ilk ana taslağı yazan ve böylece ona kendi meşruiyet damgasını vuran kişi Rus Marksizminin kurucusu Plehanov olmak zorundaydı.

Lenin'e yenik düşen Plehanov 1900 yılbaşında çalışmasıyla çıkageldi. Iskra'nın altı editörü bir hafta içinde taslağı inceleyip değişiklik önerilerini sunmaya karar verdiler. Lenin'in Schwa-

bing'deki dairesinde bir araya geleceklerdi. Plehanov sadece İsviçre'den oraya gelmek zorunda olduğu için değil aynı zamanda astlarına karşı kibirli tutumunun bedelini ödeme zamanının geldiğini gördüğünden dolayı da gergindi. Haklıydı da. Ulyanov, Plehanov'un taslağında boşluk bulmak için günlerce uğraştı. Plehanov işçi sınıfının imparatorluk nüfusunun çoğunluğunu oluşturduğunu ima etmişti. Plehanov'un dili zayıftı: "Öfke" yerine "hoşnutsuzluk" diyordu. Bu olmazdı ve Lenin, Plehanov'u bir kez daha üzerinde çalışması için tekrar İsviçre'ye gönderdi. Öğrenci-öğretmen ilişkisi ters yönde değişiyordu.[33] Taslağı posta yoluyla değiş tokuş etme konusunda anlaştılar. Lenin sanayi işçileri ve tarım sorunu konusundaki bölümlerin sorumluluğunu alarak kendi materyalini yazdı. Münih'le Cenevre arasında mektuplar yoluyla savaştılar.

Bu iş Lenin'in çok zamanını aldı. Plehanov'u savaşan bir siyasal parti programı değil sadece ilkeleri belirten bir belge kaleme aldığı için kınadı.[34] Lenin değişiklik ve ek önerilerini ortaya koyduğu zaman Plehanov hıncını aldı. Lenin "yorumların kasten saldırgan tonlamasına" itiraz etti:[35]

> Yorumların yazarı bana iyi bir sürücü olmak için atların dizginlerini daha sık ve güçlü çekmek gerektiğini düşünen birini anımsatıyor. Tabii ki "at" da ben oluyorum, yani sürücü Plehanov'un iplerini elinde tuttuğu atlardan biri; fakat en sıkı dizginlenen at bile fazla heyecanlı bir sürücüyü sırtından atabilir.

Fakat sonuca varıldı tabii ki. 1 Haziran 1902'de Iskra, 21. sayısında üzerinde anlaşılan parti program taslağını basabildi sonunda.

Lenin'in önerilerinin çoğu taslakta yer buldu. Bunlar içerisinde en belirleyici olanı "proletarya diktatörlüğü"nden açıkça söz edilmesi konusundaki ısrarıydı. Marx'ın ürettiği bu terim gelecek devrimci sürecin ikinci aşamasının başlangıcına atıfta bulunuyordu. Birinci aşama Romanov monarşisinin devrilerek bir "burjuva demokratik cumhuriyet"in kurulmasıydı. İşçiler bu aşamada önderliği ellerinde bulunduracak, fakat bu sırada güçlenecek olan kapitalizmden yarar sağlamayacaklardı. İkinci aşama ise iktidarın "proletarya" tarafından ele geçirilmesini içeriyordu -ve bu da Rusya'da sosyalist düzene geçilmesiydi. Plehanov,

Marx'ı izleyerek ilk taslağında terimi kullanmış, fakat Lenin'le anlaşmazlıkları nedeniyle daha sonra çıkarmıştı. Lenin agresif bir şekilde terimin yeniden koyulmasını istedi, Plehanov da bunu onayladı; rakibinin isteğini gönüllülükle kabul etti. Her ikisi de sosyalizmi kurma zamanı geldiğinde eski hakim sınıflar için hiçbir yurttaşlık hakkının tanınmaması konusunda aynı fikirdeydiler. Daha sonraki olaylar ise Lenin'in diktatörlük kavramının Plehanov'un 1902'de düşünebileceğinden daha şiddetli ve kural tanımaz olduğunu gösterdi. Fakat bir süreliğine aynı fikirdeydiler -ya da öyle zannediyorlardı.

Diğer değişiklikler de önemliydi. Lenin, Plehanov'un, o daha iyi değerlendirmesine rağmen, kapitalizmin "Rus İmparatorluk ekonomisindeki hakim üretim tarzı" olduğunu belirtmesini sağladı.[36] Bu sözel bakımdan önemsiz bir tavizdi; fakat pratik anlamı Lenin'in Rusya'da kapitalizmin ileri bir gelişmişlik seviyesinde olduğunda ısrar ederek sosyalizme Plehanov gibilerinin kabul edebileceğinden daha hızlı geçiş yolunu açmasıydı. Lenin bu kabulü tam da 1917'deki hedefi için kullanacaktı. İdeoloji önemlidir.

Bu, Lenin'in önemli eklemelerinin tek örneği değildi. Bir diğeri, partinin 1861 Kurtuluş Fermanı'yla köylülüğün işleme hakkını kaybettiği toprağın geri verilmesi için kampanya yürütmesi gerektiğiydi. Romanov monarşisi yıkılır yıkılmaz yapılmalıydı bu. Köylülere bütün toprağın değil kurtuluş öncesinde sahip olduklarının yüzde 4'ü kadarlık kaybedilen kısmının verilmesini istiyordu. Lenin'in amacı partinin köylülük içindeki çekim gücünü artırmaktı. Geleneksel Marksist anlayışa göre tarım yöntemleri çok geri bulunan köylülüğe bütün toprağın verilmesini öneremezdi. Sonuç olarak onları Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin tarafına çekecek lezzetli bir lokma sunmak istiyordu. Bunu herkes alaya aldı. Çernov'un Sosyalist Devrimci Partisi bütün toprağın o kadar geleneksel olmayan çiftçilerden değil geleneksel üst tabakadan kamulaştırılmasını istiyordu. Marksistler, Sosyalist Devrimcilerle yarışamazlardı. Fakat Lenin köylülüğün desteğini kazanmak için en azından bir öneride bulunmak istiyordu. Bunu da kafasından uydurmuyordu; doktrin kadar içgüdülerle de hareket ediyordu. Tarım projesi kendi başına ikna edici olmasa da sezgisel arayışı anlaşılır nitelikteydi. Parti nihayet artık ortaya

çıkmışken, Rus İmparatorluğu'nun yurtttaşlarının yüzde 85'inin köylü olduğu gerçeğini hesaba katmasını istiyordu.

Bu manevrasını kötüye kullanan bir dolu eleştiri ile karşılaştı. Doktriner Lenin tarım sorununda neden bu kadar yüzeysel diye sordular. Ve Çernov'un Sosyalist Devrimci Partisi bütün toprağın kendilerine verilmesini isterken köylüler neden Lenin'in daracık şeritlerini tercih edeceklerdi ki? Aynı zamanda köylülerin düşüncesine boyun eğme isteği Lenin'in gerçek bir Marksist değil esas itibariyle bir köylü sosyalisti olduğunun bir diğer işareti değil miydi? Bu yüzden de Iskra grubu İkinci Parti Kongresi'ne hazırlanırken en fazla ilgi çeken Plehanov değil Lenin oldu. Örgütlü Rus Marksizminin küçük dünyasında Lenin herkesin ya sevdiği ya da nefret ettiği bir şahsiyet oldu. Kimse ona karşı nötr kalamıyordu.

Kongre için yapılan düzenlemeleri ele alışı her iki yaklaşımı da ateşledi. *Iskra* "ajanları" -bu kelimeyi kullanmayı seviyordu- kongre için delege seçimi konusundaki adillikleri ile tanınmıyorlardı pek; kızkardeşi Maria, erkek kardeşi Dimitri ve eski arkadaşı Gleb Krjijanovski de delegeler arasındaydı: Lenin kişisel sadakati kanıtlanmış kadroları kullanmaktan hoşlanırdı.[37] *Iskra* grubunun projelerinin oturumlara hakim olmasını sağlamaya çalışırken, gazeteyi desteklemeyenleri asgari sayıda tutmaya çalıştı. Dahası, ajanları Rusya'ya dönerken *Ne Yapmalı?*'yı ve parti program taslağını da götürdüler. Bu faaliyet *Iskra* grubunun değerli parti liderleri olduğu izlenimini güçlendirdi. Plehanov, Lenin ve Martov -yakın arkadaşları zayıflıklarını bilse de- kendi içinde bir sınıf gibiydiler. Ajanları amansız örgütçülerdi fakat hepsi de özgürlüklerini partiyi savunmak için ve onun emekçi "kitleleri" Marksizm ve sosyal devrim davasına kazanma seferberliği için vermeye hazırdılar. Çoğu Lenin'i daha o zaman liderleri olarak görüyordu. Onun sayesinde kıvılcımın ateşe dönüşeceğini düşünüyorlardı.

9

"KUTSAL ATEŞ"

1902-1904

Bavyera polisinin dikkatini üzerlerine çektiklerini farkeden Lenin ve yazı kurulundaki arkadaşları *Iskra*'nın çıkarıldığı yeri Münih'ten taşımaya karar verdiler. Yabancı Marksistlere kimsenin karışmayacağı bir yer lazımdı onlara. Ortadaki tek alternatif İsviçre'ydi, fakat Plehanov'la olan anlaşmazlıklar herkesin belleğinde canlılığını koruyordu ve genç editörler başka alternatifler arıyorlardı. Londra'yı deneme kararı aldılar. İngiliz polisi devrimcilere bulaşmamasıyla tanınıyordu, hatta az sayıdaki İngiliz devrimci bile dikkatlerini çekmiyordu. Posta şebekesi iyi çalışıyordu ve kültür kurumları da -kütüphaneler, müzeler, sanat galerileri- diğer Avrupa şehirlerindeki kadar iyiydi.

Böylece Lenin ve Nadejda Konstantinovna eşyalarını toplayıp Münih'ten ayrıldılar ve Köln ile Liège'de kısa süre kaldıktan sonra feribot ve trenle 1902 Nisan'ında Londra'nın Victoria istasyonuna vardılar. Hazırladıkları plana göre faytona binip Rus mülteci ve *Iskra* taraftarı Nikolay Alekseyev'in oda tuttuğu St. Pancras semtine gittiler. Apartman daireleri Pentonville sokağının güneyinde, Holford Meydanı 30 numaradaydı. Martov, Potresov ve Zasuliç de bu arada Sidmouth Caddesindeki Gray's Inn sokağının karşı tarafındaki odalara yerleşti. Alekseyev, Holford meydanının aşağısında, Frederick Caddesi'nde oturuyordu. Hepsi de birbirlerine birkaç yüz metre mesafedeydiler. Bu uygun bir düzenlemeydi, çünkü Alekseyev, Iskra'nın, Farringdon sokağının sonundaki Clerkenwell Green 378 numarada bulunan Twentieth Century Matbaası'nın düz yataklı baskı makinesinde basılması

için görüşmeler yapmıştı. Yakında, Great Russell Caddesi'nde British Museum da vardı. Lenin'in İngiliz tanıdıkları, Genel Sendikalar Federasyonu Sekreteri I. H. Mitchell'dan kütüphaneye Dr. Jacob Richter adıyla okur olarak kaydolmasını sağlayacak bir tavsiye mektubu temin etmişlerdi. Lenin, çoğu işgününde Martov'la yapılacak işleri görüşmek üzere Sidmouth Caddesindeki eve uğrar ve sonra da British Museum'a gidip Okuma Odası sıra L13'teki geniş cam kubbenin altında araştırmalarına devam ederdi. Yayının çıkacağı gün yaklaşırken Clerkenwell Green'deki matbaaya da uğrardı.

Lenin'in siyasal faaliyetleri Holford Meydanı, Russell Caddesi ve Clerkenwell Green'deki sıra evlerden oluşan üçgende dönüp duruyordu. O ve editör arkadaşları çevrelerinden memnundular; İngiltere'ye İngiliz işçi hareketiyle birlikte çalışmak için değil kendi propagandalarına yoğunlaşmak için gelmişlerdi. Bu yüzden de St. Pancras ve Bloomsbury bölgeleri onlar için idealdi. Lenin Londra'yı sevmeye başladı ve onu en sevdiği Avrupa şehri olan Cenevre'nin yanına yerleştirdi. (Buna karşılık Moskova'nın "berbat" bir şehir olduğunu düşünüyordu.)[1] Londra'da Okhrana derdi yoktu. Büyük kütüphanelere, güvenilir bir matbaaya ve işleyen bir iletişim ağına kolayca ulaşabiliyordu. Hem boş zamanlarını da iyi değerlendirebiliyordu. Lenin ve Nadya Pazar günleri Hyde Park'taki Konuşmacı Köşesine gidip açık havada yapılan konuşmaları dinliyorlardı. Şehrin dış mahallelerini yukardan seyretmek için geniş otobüslere atlayıp hayranlıkla yeşil alanları seyrediyorlardı.

Fakat Lenin her şeyden de hoşnut değildi. Sidmouth Caddesinde "komün" diye alaya aldığı topluluk içinde hakarete uğruyordu. Bu çok manidar bir ifadeydi. Marksist -komünist bir düzenin arzu edilirliğine ve kaçınılmazlığına inanan- Lenin, kolektivist yaşam tarzı düşüncesini itici buluyordu. "Komün" onun için kirli bir sözcüktü; o düzen, tertip ve itaat sözcüklerini tercih ediyordu. *Iskra* yazı kurulundaki arkadaşlarının bohem tavırlarının doğu Avrupa entelijensiyasının en kötü özelliklerini sergilediğini düşünüyordu:[2]

> Lenin, ofisinin ve odasının her zaman düzenli olmasını severdi -ve odasıyla ofisi mesela Martov'unkinin tam zıttıydı. Martov'un

odası her zaman darmadağındı: Yerlerde sigara izmaritleri, küller, tütünle karışmış vaziyetteki şekerler. O kadar ki, Martov'un çay ikram ettiği misafirler şeker almaya iğrenirlerdi. Vera Zasuliç'in odası da aynı durumdaydı.

Bu tür gevşeklikler Holford Meydanı 30 numaranın en üst katında yasaklanmıştı. Lenin içerde sigara içilmesini tamamen yasaklamamıştı, fakat misafirleri sigara yaktıkları zaman hoşnutsuzluğunu kaşlarını çatarak belirtir ve hava nasıl olursa olsun pencereyi açardı. Havanın karlı olması bile onu caydıramazdı.

Martov ve Zasuliç'i yargılayan Lenin'in yaşamını ise Holford Meydanı'ndaki ev sahibesi didikliyordu. Ürkütücü bir kadın olan Bayan Yeo onun yerel geleneklere uygun tarzda perde asmasını istiyordu ve sonuç alana kadar da "Dr. ve Bayan Richter"in başının etini yedi.[3] Vladimir ve Nadya bundan hiç hoşlanmıyorlardı. Yakacak kömür ve yemek için su getirmeye bodruma inip durmak zorunda olmalarına zaten sinir oluyorlardı.[4] İngiliz yemeklerinden de nefret ediyorlardı. Lenin İngiliz spesiyalitesi öküz kuyruğu yemeğinden o kadar iğreniyordu ki perhizini Nadya'nın ve annesinin ellerine emanet etti -dünyanın en iyi ahçısı falan olmayan Nadya da bunu kabul etti. İngiliz öküz kuyruğu yemeği, İngiliz kekleri ve İngiliz balık kızartması değildi tek sevmedikleri. Holford Meydanı'nın yedi mil kuzeydoğusundaki Yedi Kızkardeşler Kilisesi'ne gittiklerinde İngiliz sosyalistlerinin Tanrıya dua ettiğini gördüler. Lenin gerçek sosyalizmin kesinlikle ateizmi içermesi gerektiğini düşünüyordu. Marksist olmakla Bilim ve İlerleme yolunu seçtiğini ve bunun Hristiyan sosyalizmiyle taban tabana zıt bir kavram olduğunu düşünmüştü. İngiltere'nin sosyalistleri -ve aslında genel olarak İngiliz olan her şey hakkında- söyleyecek iyi bir şey bulamıyordu.

Ülkenin dilini kavramasına yardım etmesi için Henry Rayment adında bir İngiliz buldu. Lenin, Webb'lerin kitabını çevirmiş olmasına rağmen İngilizce yazma ve konuşma bakımından ileri değildi -ve ülkedeki İrlandalıların konuşmasını Londralılardan daha zor takip edebiliyordu.[5] (Lenin'in İrlanda aksanıyla konuştuğuna ilişkin onaylanmamış bir iddia vardır.) Rayment'la birlikte Doğu Yakası'ndaki siyasal toplantılara katılıp Rus İmparatorluğu'ndan gelen Yahudi göçmenlerle tanıştılar. Rayment'ın onların egzotik alışkanlıklarına şaşırmasını Lenin İngilizlerin

"içe kapalı bir halk" olduklarının bir diğer kanıtı şeklinde yorumladı.[6] Çoğu uluslararası sosyalizmin görüşlerine açık olan Doğu Yakası'nın Rus Yahudileri ile teması, muhtemelen onun "Avrupa sosyalist devrimi"ne olan inancını yeniden canlandırdı; ve 1902 Mart'ında New Alexandra Salonunda Sosyal Demokrat Federasyonun Yahudi Koluna hitaben bir konuşma yaptı.[7]

Fakat kendisi de bir o kadar "içe kapalı"ydı.[8] St. Pancras ve Bloomsbury'de küçük bir Rusya kurmuştu kendisine. 1902 sonbaharında Holford Meydanı'ndaki evinin kapısı bir sabah erkenden çalındı. Gelen Lev Troçki'ydi. Sibirya'dan firar etmişti ve İngiltere'deki *Iskra* yazı kuruluna katılmak istiyordu. Troçki 1917 Ekim Devrimi'nde Lenin kadar ünlü olacaktı fakat Marksist bir lider olarak kabul edilmesine daha çok zaman vardı. Lenin'le tanışmak için can atıyordu ama Lenin hâlâ yataktaydı ve sabit alışkanlıklara sahip biri olarak elini yüzünü yıkayıp güne hazırlanana kadar oturma odasına gelmedi. Doğu Londralı taksi şoförünün parasını ödemek ve Troçki'ye bir fincan kahve ikram etmek Nadejda Konstantinovna'ya düştü -Nadejda, İngiliz geleneklerine bağlı olan Bayan Yeo'nun aksine misafire çay ikram etmedi.[9] Lenin her zamanki saatinde kalktı ve kendisini tanıttı. Lenin'le Troçki kısa sürede arkadaş oldular ve Lenin ona turistik yerleri gezdirdi. İkisi o kadar samimi oldu ki Lenin edebi yetenekleri olan Troçki'yi *Iskra* yazı kuruluna yedinci üye olarak önerdi. Plehanov buna karşı çıktı. Ona göre Troçki "Lenin'in çömezi"ydi ve yazı kuruluna alınması Lenin'e bir oy hakkı daha vermekten farksızdı.[10]

İkinci Parti Kongresi yaklaşırken *Iskra* yazı kurulu toplantılarında sinirler gitgide geriliyordu. 1903 Nisan'ında *Iskra*'nın üssünü Londra'dan Cenevre'ye taşıma kararı alındı; bu demekti ki Lenin ve Plehanov birbirlerini yeniden göreceklerdi. Taşınma kararının alınması inisiyatifi Plehanov'un bu kadar dışta tutulmasının verdiği zararın farkında olan Martov'dan geldi. Martov, Cenevre'nin sorunların daha yoldaşça ele alınmasını sağlamak için bir fırsat olacağına inanıyordu.[11]

Taşınma kararına tek itiraz eden Lenin oldu. Plehanov'un sürekli sorun çıkardığını ve *Iskra*'nın zaten bu yüzden İsviçre'de kurulmamış olduğunu hatırlattı onlara. Fakat kimse ona kulak

asmadı, belki de tencere dibin kara seninki benden kara durumu olduğu için. Lenin umutsuzdu. Nadya'ya "Tanrı biliyor ya," diye bağırdı, "kimse Plehanov'la ters düşmeye cesaret edemiyor."[12] Taşınma için düzenlemeler yapılırken "sinirleri" bir kez daha bozulmaya başladı. Sonra göğüs ve spinal sinir ucu iltihabı biçiminde fiziksel belirtiler görüldü; ateşi çıktı. Nadya bir tıp ders kitabına baktı ve Lenin'in siyatiğinin olduğu sonucuna vardı. Sonra birkaç yıl tıp eğitimi görmüş olan Rus Marksisti ve St. Pancras'ta oturan arkadaşları K. M. Tahtarev'e danıştı. Tahtarev de aynı teşhisi koyunca Nadya biraz iyot aldı ve eşinin vücuduna sürdü. Teşhisi tamamen yanlış olduğu için iyot Lenin'in "feci ağrılar" çekmesine yol açtı. Daha sonraları bu konuda o zamanlar Lenin'in bir İngiliz doktora danışacak parasının olmadığı şeklinde bir resmi açıklama yapıldı.[13] Fakat Lenin tıbbi bakım için para ödememezlik etmezdi hiç. En akla uygun açıklama Lenin ve eşinin paniklediği ve Tahtarev'in yeterliliğini sorgulayacak kadar soğukkanlı davranmadıklarıdır.

1903 Nisan'ının sonlarında Londra'dan İsviçre'ye geçtiler. Lenin orada iki hafta daha yatakta kaldı. Ancak o zaman doğru teşhis koyulabildi. Lenin St. Anthony ateşi ya da yılancık diye de bilinen "kutsal ateş"ten muzdaripti. "Kutsal ateş", deri ve deri altı dokuda şiddetli ve bulaşıcı bir iltihaplanmaydı ve ölüme bile yol açabiliyordu. Bu hastalık artık antibiyotikle tedavi edilebiliyor. Fakat yüzyılın başında doktorlar hastalarına sadece hastalık geçene kadar haftalar boyu dinlenmelerini tavsiye edebiliyorlardı. Lenin'e de öyle dediler.[14]

Bu arada Plehanov'la Lenin'in birlikte çalışmanın yollarını bulmaları gerekiyordu. Kongre düzenlemeleri Lenin'in ve Rusya'ya gidip gelen çok sayıdaki *Iskra* ajanının elindeydi ve Lenin'in Londra'dan ayrılma konusunda en nefret etttiği şey kendi faaliyetleri üzerindeki denetimin yeniden başlamasıydı. 1902 Mart'ında Kongre için bir Örgütlenme Komitesi kuruldu. Rus İmparatorluğu ve Avrupa'daki grupların Kongreye delege gönderme hakkını düzenleyen kuralları koyan bu komiteydi. Lenin Kongrede *Iskra* taraftarlarının çoğunluğu sağlaması için Örgütlenme Komitesinde hummalı bir çalışma içindeydi. Plehanov onun neler yaptığını yakından izliyordu. Fakat neyse ki Lenin'in *Iskra* için iyi iş çıkardığı sonucuna vardı. Plehanov ve Lenin

kongrede büyük Yahudi Bund (sıkı merkeziyetçi bir parti düşüncesine karşıydılar) ya da Cenevre'de çıkan İşçi Davası'nın (entelektüellerin işçi sınıfı adına her şeye karar vermesine karşıydılar) etkinlik kazanmasını engelleme konusunda hemfikirdiler. Lenin Kongre mekanlarını *Iskra* taraftarlarına vermek için bahaneler üretirken muhaliflere verilenleri insafsızca sınırladı. Plehanov Lenin'e istediği hareket özgürlüğünü her adımda tanıdı.

Lenin'in yöntemleri bir *Iskra* ajanına yazdığı mektuptan anlaşılabilir:[15]

> Örgütlenme Komitesi meselesinde hemen ilerleme kaydettiğinizi ve komiteyi altı üyeyle oluşturduğunuzu öğrendiğimde çok çok sevindim... Bund'u daha fazla ciddiye alın! Yurtdışına da (Bund'a ve "İşçi Davası"na da) mümkün olduğu kadar kuralcı davranın, yurtdışının etkinliğini minimum düzeye düşürüp önemsizleştirin. Kongrenin teknik yönünü tabii ki sizin adınıza hareket edecek özel delegelere ya da kendi özel ajanlarınıza bırakabilirsiniz: Ama bu işi asla başka birine emanet etmeyin ve ortalama mülteci üyeliğinin gizlilik koşullarında umutsuz vaka olduğunu unutmayın.

Bu, ticaretin hilelerini çırağına aktaran dört dörtlük bir manevracının sözleriydi.

Kongre için buluşma yeri Belçika'nın başkenti Brüksel'di. Lenin oraya gitmeden önce annesi ve kızkardeşi Anna'yla birlikte Brittany'de (Kuzey batı Fransa'da bir bölge -Çev.) tatil yaptı. Garip ama Nadejda Konstantinovna'yı yanına almadı. Nadejda'nın neden Londra'da kaldığı tam olarak belli değildir. Nadejda, özellikle Anna İliniçna'nın soğukluğuna rağmen Lenin'in ailesine uyum sağlamaya çalışmıştı. Muhtemelen kongrenin toplanmasından önce yapılacak pek çok pratik işi vardı; Rus İmparatorluğu'ndan her gün gelen mektupların deşifre edilmesi bütün zamanını alıyordu. Yine de Lenin'in annesi bu açıklamayı yeterli bulmadı ve gelininin yine "muhtelif bahaneleri"nden birine başvurduğu yorumunu yaptı.[16] Ailesi eşine karşı soğukluğunu sürdürürken Lenin taraf tutmadı. Her zamanki gibi kafasındakini yapıyordu. O sırada annesini Brittany'de görmeyi uygun bulmuştu ve karısını Londra'da bırakmış olmayı umursamıyordu. Davranışlarıyla Nadejda'nın onunla birlikte yaşamak istiyorsa kendisine karşı özel bir nezaket göstermeseler bile akrabalarına

tahammül etmesi gerektiğini ifade ediyordu. Evlilikte baskın taraf oydu ve kendisi böyle davransa bile Nadejda Krupskaya'nın siyasal görevlerini yerine getirmeye devam edeceğini biliyordu.

Lenin her koşulda annesini görmek istiyordu. Mektupları trenler, oteller ve bagaja ilişkin tavsiyelerle doluydu ve memleketini ne kadar özlediğini anlatıyordu: "Yazın Volga üzerinde olmak ne güzel olurdu. 1900 baharında seninle ve Anyuta'yla [Anna] orada ne harika seyahat etmiştik! Eh, madem ben Volga'ya gelemiyorum, Volgalılar gelecek buraya. Ve burada da farklı ama güzel yerler var." Lenin annesini gerçekten seviyordu. Fakat Brittany'ye giderken aynı zamanda sinirlerini bozan parti içi tartışmalardan da uzaklaşmaya çalışıyordu.[17] Anlayışsız Plehanov'a bu kadarını söylemişti. Sert geçeceği beklenen kongreden önce bir mola vermeye fena halde ihtiyacı vardı.

Lenin Brittany'den trenle doğrudan Belçika'ya gitti (Nadejda Konstantinovna da oraya geldi). İsviçre uygun bulunmuyordu, çünkü kalabalık Marksist mülteci kolonisi devlet yetkililerinin dikkatini üzerine çekmek istemiyordu. Brüksel'de delegelerin uzun olması muhtemel oturumlar sırasında kalabilmesi için evler bulundu. Kongre 17 Temmuz'da başladı. Fakat St. Petersburg'daki Okhrana katılımcıların şiddete dayalı devrimi hedeflediğine ilişkin bilgi ulaştırınca Örgütlenme Komitesi'nin başı Belçika polisiyle çabucak derde girdi. Kongre derhal Manş Denizi'nden geçilerek Londra'ya taşındı. Orada *Iskra* yazı kurulu üyelerinin kişisel tanıdıkları yeni yerler bulunmasına yardımcı oldu. Kongre beş gün sonra 29 Temmuz'da başladığında delegeler Londra'nın kuzeyindeki Southgate Sokağı'nda bulunan adanmış bir sosyalistin -Muhterem F. R. Swann- yönetimindeki Kardeşlik Kilisesi'nin alışılmadık ortamında bir araya geldiler.[18] Lenin sosyalistlerin Hıristiyanlığa ait bir mekanda toplanmasına duyduğu nefreti bastırmak zorundaydı. Yine de delegeler güvenlik konusunda kaygılıydılar ve kalan oturumların bir bölümünde Charlotte Caddesi'ndeki İngiliz Kulübü'ne geçtiler.

Kongre sert tartışmalarla geçti. Lenin'in manevraları ortaya çıkarılıp eleştirildi ve delege Vladimir Akimov da Plehanov'dan Lenin'i mahkum etmesini istedi. Fakat Plehanov bunu kabul etmedi. "Napolyon," dedi, "mareşallerini karılarından boşatmak

gibi bir tutkuya sahipti; bazıları karılarını sevmelerine rağmen ona teslim oldular. Akimov yoldaş da bu açıdan Napolyon'a benziyor: Ne pahasına olursa olsun Lenin'den boşanmamı istiyor."[19] Lenin'in bir zamanlar Plehanov'u sevdiğini söylemesi gibi Plehanov da şimdi aralarında bir tür evlilik olduğunu ifade ediyordu. Her ikisi de kendilerini Sigmund Freud külliyatının masumiyetiyle ifade ediyorlardı. Farkına bile varmaksızın çoğu zaman içlerindeki büyük tutkunun kaynağına işaret ediyorlardı. Düşünceleri ve siyasal görevleri için yaşıyorlardı.

Plehanov "evliliğe" sadakati konusunda tabii ki samimi değildi. Kongreden önce genç dostu onu sık sık çileden çıkarmıştı. Fakat kongre bunu bilmiyordu ve kongre düzenleyicilerinin katılımı -Lenin dahil- onaylanmıştı. Oturumlar çok tartışmalı geçiyordu. Boğa güreşi meraklılarına hitap etmese de, her detay dibine kadar tartışıldı. Her pratik sorunu büyük doktriner öneme sahip patlamaya hazır bir bomba gibi ele alan tek kişi Lenin değildi. Marksistlere göre her şey Marksizmin felsefi ilkeleri açısından incelenmeyi gerektirecek kadar önemliydi. Fakat şeytan ayrıntıdaydı gerçekten de. Yahudi Bund'un Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ndeki konumu gibi görünüşte sıradan bir konu bile kriz unsuruydu. Bunun nedeni açıktı. Bund delegeleri batı sınır bölgelerindeki binlerce üyeyi temsil ediyordu ve Rus İmparatorluğu'ndaki hiçbir bölge bununla boy ölçüşemezdi. Bund, kongredeki kırk üç delegeden yalnızca beşinin kendilerinde olmasının çok adaletsiz olduğunu iddia etti. Fakat diğer delegeler bu tezi reddettiler. Bunun üzerine Bund parti genelinde özerklik talebinde bulundu. Fakat bu da tartışmaya yol açtı. Bund tamamen etnik temelde örgütleniyordu ve kongre herhangi bir etnik gruba ayrıcalık tanımak istemiyordu.

İkinci neden ise *Iskra* grubunun Yahudi kökenli olmasıydı: Akselrod, Martov ve Troçki. Lenin'in Yahudi büyükbabası yaşlı Moşko Blank Bund'un o sıra aktif olduğu bölgede yaşamıştı. Akselrod ve diğerleri Yahudi olan her şeyin aleyhindeydiler. Dini ve etnik kökenlerinden kurtulmak için Marksist olmuşlardı ve Yahudiler arasında çalışmayı öne çıkaran Bundculardan farklı olarak Yahudi Marksistler anlayışından nefret ediyorlardı. Bundcular kongrede bir miktar anti-semitizm kokusu aldılar ve bundan en fazla da dönek Yahudileri sorumlu tuttular. Fakat Bund

başarısızlığa mahkumdu ve örgütsel taleplerini de kendisinden başka savunan olmadı.

Bunu parti programı tartışması izledi. Lenin öne çıktı ve herkesi şaşırtarak -tabii daha onu tanımıyorlardı- endişelileri kendi tarafına çekme başarısını gösterdi. Polemikte aşırıya kaçtığını kabul etti. *Ne Yapmalı?* broşürüne atıfta bulunarak "Şimdilerde hepimiz 'Ekonomistler'in çubuğu bir tarafa büktüğünü biliyoruz. Çubuğu düzeltmek için ters yöne bükülmesi gerekiyordu, ben de bunu yaptım" dedi. Bu tam bir özür değildi fakat *Iskra*'yı eleştirenlerin beklediği katıksız nobranlıktan da farklıydı. Lenin ve Plehanov için her şey iyi gitti: Program taslağındaki "proletarya diktatörlüğü" vurgusu kabul edildi. En önemli ayrışma Lenin'in tarım sorununa ilişkin düşünceleri konusunda oldu. Fakat *Iskra* grubu sıkı durdu ve taslak onaylandı. Lenin'i Parti Programı'nda daha önce aralarında ayrışma yaratan maddelerde yenilmeye terketme fikri Plehanov için cezbedici olmuş olmalı. Fakat anlaşma anlaşmaydı. Kongreye hakim olunacaksa *Iskra* grubunun da safları sıklaştırması gerekiyordu. Oturumların büyük bölümünde de böyle oldu.

Tek sorun parti tüzüğünde çıktı. *Iskra*'nın iki yazı kurulu üyesi, Lenin ve Martov, farklı öneriler getirdiler. Martov, Lenin'in Münih, Londra ve Cenevre'deki buyurgan tutumuna kızgındı. Kendi öz saygısı için kongrede onunla hesaplaşması gerekiyordu. Martov, Lenin'in acımasızlığını ve keyfiliğini dizginleyecek bir parti tüzüğü istiyordu.

Parti üyeliğinin koşullarıyla ilgili tüzük maddesinde iş çığrından çıktı. Lenin ve Martov'un önerileri arasındaki sözel ayrımlar çok ufaktı. Lenin parti üyesinin "Parti programını kabul eden ve onu maddi olarak ve parti örgütlerinde kişisel olarak yer alarak destekleyen" şeklinde tanımlanmasını istiyordu. Martov'a göre bu otoriter bir aşırılıktı. Daha yumuşak koşullara ihtiyaç vardı ve Martov da parti üyesinin "Parti programını kabul eden ve onu maddi olarak ve parti örgütlerinden birinin yönetimi altında düzenli kişisel destekte bulunan" diye tanımlanmasını öneriyordu.[20] Martov'un "yönetimi altında" faaliyet yürütme ibaresi Lenin'in orijinal ifadesinden daha amirane bir kriterdi. Fakat dilin incelikleri Martov ve Lenin'in umurunda değildi ve tarihçiler

de semantik farklılık için boşuna mürekkep harcadılar. Her ikisi için önemli olan sorunun özüydü. Martov parti üyelerinin merkezi önderlikten bağımsız olarak kendilerini ifade etme alanına sahip olmasını istiyordu; Lenin'e göre bu ihtiyaç ve en azından şimdilik diğer her şey önderlik, önderlik ve daha fazla önderlik ihtiyacına tabi olmalıydı.

Lenin yirmi sekize yirmi iki oyla yenildi. Canı sıkıldı fakat kendisini topladı. Savaşçılık onun ve *Iskra* grubundaki seksiyonunun özünde vardı. "Sert adamlar" olarak tanımlanmaktan hoşlanıyorlardı. Kongredeki muhaliflerinin sözünü kesmeleri olağandı ve bazıları maçoluğu daha da ileri götürüyordu. Aleksandr Şotman, Martov'un tarafına geçen "sert" bir arkadaşını dövmekle tehdit etti. Lenin, Şotman'ı engelledi ve ona "Yalnızca aptallar polemikte yumruklarını kullanırlar" dedi.[21] Yine de Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi gangstervari bir havaya bürünmüştü. O dönemki taraftarlarından birine göre Lenin sessiz harflerin altını çizme konusunda her zamanki gibi güçlük çekmesine rağmen sorunu açıkça koydu: "Politikka piss bir şeydir!" Pis ya da değil, politika onun işiydi ve daha o zamandan işinin ehliydi.

Lenin'in kongredeki fazlasıyla antipatik ve haşin tavırları "sert" arkadaşlarının hayranlığını kazandı. Fakat *Iskra* grubunun içinden bölünmesi grubun parti liderliğine yönelik gelecek planlarını bozdu. Lenin'in zaten kendi gündemi vardı ve bundan Martov'a özel olarak bahsetmişti. Lenin'in planı partinin resmi yayın organı olacak olan *Iskra* yazı kurulunu altı üyeden üçe düşürmekti. Değişikliğin zayiatı Akselrod, Potresov ve Zasuliç olacaktı. Martov'un öngörmesi gerektiği üzere bu manevra yazı kurulundaki uyuşmazlıklarda kendisine ve Lenin'e üstünlük sağlayacaktı. Fakat Lenin'in kongrede bu kadar agresif davranması Martov'un ona olan sadakatini sarstı. Sorun şu ki, her zaman yetersiz bir taktisyen olan Martov çok geç kalmıştı. Lenin, Plehanov'u diğerlerini dışlama sebebinin geçmişteki katkılarının yetersizliği olduğuna ikna ederek önlemini almıştı. Lenin, kongrede merkezi parti organları tartışılırken taraftarlarının Martov'u hep bir ağızdan "Biliyordu! Protesto etmedi!" diye kendi önerilerini şikayet etmeye girişen ikiyüzlü biri olarak mahkum etmesini sağlamıştı.[22]

Martov yanlış bir hamle yapmıştı. Bütün bunlar tartışıldığı sırada kongre bileşimi değişmişti. Beş Bundcu ve "Ekonomistler" protesto edip çıkmışlardı. Bu delegeler kalsalardı Lenin'e karşı Martov'u destekleyeceklerdi. Martov'un yerinde Lenin olsaydı salondaki potansiyel destekçilerini tutmak için uzlaşırdı. Martov o kadar hesapçı değildi. Lenin siyasal dengesi kendi lehine olan bir kongrede tezini savunabilirdi. Koyunlar savunmasız bir sürü gibi kalmıştı ve kurt da kapıdaydı.

Bunun ardından, "sertler" merkeziyetçilik, disiplin ve militanlık kavramlarını yaşama geçirmek için baskı yaptılar. Partinin en üstünde bir parti konseyi olacaktı. Konsey üç kişilik Iskra yazı kurulunu ve üç kişilik merkez komitesini denetleyecekti. Lenin ve Plehanov, bu organın yapısı ve kimlerden oluşacağı üzerine yapılan oylamayı kazandılar. Partiyi ikisi birlikte yönetecekti; ikisi de zaferlerinin sonucunda Yahudi Bund ve diğer grupların partiden ayrılacağını umursamıyordu. Bu yüzden Lenin "sertler"ini "çoğunlukçular" (*bol'sheviki* ya da Bolşevikler) diye adlandırdı. O her zaman hasımlarından bir adım öndeydi. Önemli bir siyasal sorun tartışılırken taktik ve dilsel yaratıcılık bakımından herkesten üstündü. Parti tüzüğünde Martov'un karşısında kaybetmişti: Böyle bir durumda Martov'un yerinde o olsa destekçileri için bu zaferi ifade eden bir isim icat ederdi. Martov bu fırsatı kaçırdı. Hatta daha da kötüsü oldu. Martov, Leninistlerin kendilerini Bolşevikler olarak adlandırmasını kabul etti ve kendi grubuna "azınlıkçılar" (*men'sheviki* ya da Menşevikler) adını verdi. Kongre, Merkez Komitesi ve *Iskra* yazı kurulunda kimlerin yer alacağını belirlediğinde Martov'un taktik beceriksizliği açığa çıktı.

Artık çoğunluk Lenin ve Plehanov taraftarlarının elindeydi. Merkez Komitesi başlangıçta Gleb Krjijanovski, V. A. Noskov ve F. V. Lengnik'ten oluşuyor; *Iskra* yazı kurulunda ise önceki bileşimden yalnızca Lenin, Plehanov ve Martov yer alıyordu. Sonuç olarak Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi kesinleşmiş program ve tüzüğü ile tam anlamıyla kurulmuştu.

Fakat bu durum uzun sürmedi. Lenin'e ilişkin önceki kuşkularına geri dönen Plehanov kongrede onu desteklediği için pişman olmuştu. Yirmi yıldır kurulmasını düşlediği Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi ikiye bölünmesi gereken Siyamlı ikizler

gibi doğmaktaydı. Plehanov öyle bir depresyona girdi ki -doğum sonrası depresyon da denebilir- intiharı bile düşündüğünü itiraf etti. Lenin'in 1900'de yurtdışına gitmesinden bu yana o ve Lenin hep tartışmışlardı ve Plehanov 1903 Ekim'inde Cenevre'deki Rus Devrimci Sosyal Demokrasisi Yurtdışı Birlik toplantısında uçurumdan itilmişti. Birlik, kongre tarafından İsviçre, Fransa ve İngiltere'deki düzinelerce mülteci parti üyesinin resmi koordinasyon organı olarak kabul edilmişti. Cenevre'deki oturumları mültecilerin kongredeki bölünme sonrası ilk nefes alma imkanıydı. Martov gözünü karartıp Lenin'e şahsen saldırdı. Uzun bir konuşma yapıp Lenin'in Plehanov'la ittifakının samimiyetsiz olduğunu ortaya koydu. Kongreden önce Lenin, Martov'a "Senle ben birlik olursak Plehanov'u sürekli azınlıkta bırakacağımızı ve onun da hiçbir şey yapamayacağını anlamıyor musun?" demişti.

Lenin kapıyı arkasından çarparak odadan çıktı. Konuşmaları sakin sakin dinlemiş olan Plehanov hizip çatışmasına son vermek için *Iskra*'dan ayrılmak istediğini açıkladı. Lenin kendisini o kadar güçsüz hissetti ki *Iskra* ve Parti Konseyi'nden istifasını gönderdi. Partinin kuruluşunun mimarı olan Lenin kendisine sürgün cezası verdi. Lenin'in Bolşevikleri azınlık durumuna düştü. "Heybesinde bir taş bırakmayı" unutmuştu. İlk ve son defa güçlü bir pozisyondan çekilmişti. Kısa süre sonra bu tavrından dolayı pişman oldu ve Plehanov'un Martov'a ve Menşeviklere gitgide daha fazla yakınlaşmasıyla birlikte pişmanlığı öfkeye dönüştü.[23]

Fakat heybesinin dibinde hâlâ bir taş vardı. Lenin *Iskra* kadrolarına nasıl tuzağa düşürülüp yenildiğini kendi cephesinden duyurmak için hummalı bir faaliyete girişti. Parti içi ayrılığı kendi cephesinden yazıp *Bir Adım İleri İki Adım Geri* adıyla 1904 Mayıs'ında broşür olarak yayınladı. St. Petersburg Mücadele Birliği'nden ve Sibirya sürgününden eski yoldaşı Gleb Krjijanovski yeni seçilen Merkez Komitesi'nin üyesiydi. Krjijanovski 1903 Kasım'ında Rusya'dan geldiğinde Lenin ondan tek bir istekte bulundu: Kendisini Merkez Komitesi üyeliğine ataması. Krjijanovski memnuniyetle kabul etti. Ne o ne Lenin ne de yakınındaki yoldaşlarının demokratik prosedürlere zamanı vardı. Lenin madem aldatılmıştı, bu dolandırıcılığı tersine çevirmek gerekiyordu. Lenin güç toplamıştı. Aksiliği ve dolambaçlı yöntemlerini bundan sonra siyaset sanatına dönüştürdü. Bu sanatı

yetkinleştirmekten de hiç vazgeçmedi. Parti Konseyi'nden ayrılan Lenin oraya Merkez Komitesi üyelerinden biri olarak geri dönmekte ısrar edecekti.

Savunmasını *Bir Adım İleri*'de saplantı derecesinde detaylı bir tarzda kaleme aldı. Lisede aldığı veri düzenleme eğitimi işine yaradı; Parti tüzüğündeki olanakları da bir avukat gözüyle ele aldı. Demokrasi umurunda bile değildi fakat muhaliflerinin demokratik prosedürleri nasıl ihlal ettiklerini kanıtlamaya kararlıydı. Bir kez haksızlığa uğradığını düşündüğünde aldatıldığını kanıtlayan bütün malzemeleri toplardı. Ekonomik ve sosyal analizlerde ahlaki duyarlılığı eleştiren Lenin kendi ahlaki öfkesini sergiliyordu.

Yine de siyasetteki tarzı onu yoğun bir gerilime soktu ve sağlık durumuna ilişkin arşivlerin açılmasıyla da çöküşün eşiğine geldiğini görebiliyoruz. Arkadaşlarına kendisinin "bir makine" olmadığını söyledi.[24] Daha 1903 ilkbaharında St. Anthony ateşi hastalığına yakalanmıştı ve hastalığa yol açan ruhsal gerilimleri olmasa da hızla iyileşmesini de önlüyordu. Nadejda Konstantinovna'nın anlatımına göre Lenin'in "sinirleri" İkinci Parti Kongresi'nden önce kopma noktasına geldi. Daha sonra da tam anlamıyla patladı ve Lenin'in geceleri uykusuz, gündüzleri migrenle feci bir biçimde geçti. Rus Sosyal Demokrat Partisi'nin demir adamı zaman zaman Cenevre'de Bibliotheque Publique et Universitaire ya da Societe de Lecture'de gün boyu çalıştıktan sonra çökmüş vaziyette Chemin du Foyer 10 numaradaki evine dönüyordu. Hastalığın onu ancak 1903-04'te etkilemeye başlamasının nedeni, muhtemelen partinin hizip çatışmalarıdır. Fakat sağlık sorunları yıllardır vardı. Tek fark öncekinden daha şiddetli ve sık hale gelmeleriydi. Lenin sorunları açıklığa kavuşturmaya kararlıydı ve son çıkan ders kitaplarına başvurdu. Ayrıca İsviçre'nin en iyi doktorlarına da gitti. Tanınmış bir uzman mide rahatsızlığını tetkik etti ve en azından bir süre için etkili olan bir ilaç yazdı.[25]

Lenin daha sonraları kızkardeşi Maria İliniçna'ya reçeteyi kaybettiğini söyledi. Bu kadar titiz bir insan için tuhaf bir durum. Belki de Maria'yı genel durumu konusunda endişelendirmek istemiyordu, özellikle de uzmana diğer fiziksel sorunları -uykusuzluk, migren ve bitkinlik- ve babasının serebral arteryoskleroza

(beyin arterlerinde oluşan arteryoskleroz. -Çev.) bağlı kalp krizinden ölümünden bahsetmişken. Lenin muayeneden sonra çok evhamlı bir insan oldu. Uzman doktor ona asıl sorunun midesinde olmadığını söylemişti. Lenin bunu açıklamasını isteyince kısa bir yanıt aldı: "Sorun beyinde."[27] Lenin uzmanın ne demek istediğini kimseye anlatmadı. Fakat dönemin tıbbi aklına göre iki teşhis koyulabilirdi: Birincisi Lenin "nevrasteni" hastalığından muzdaripti (sinir zayıflığı -Çev.); ikincisi de babasını öldüren fiziksel özellikleri devralmıştı.

On dokuzuncu yüzyılın sonundan beri beri baş ağrısı, ülser, uykusuzluk ve bitkinlik şikayeti olan hastalara nevrasteni teşhisi koymak revaçtaydı. Bu belirtilerin modern kent toplumunun yoğun telaşından kaynaklandığı düşünülüyordu. Temel nedeninin ise sinir sisteminin çökmesi olduğuna inanılıyordu. Nevrasteninin hastalık olarak "icadından" beri geleneksel tedavi ağır zihinsel işleri tümüyle bırakmaktı. Bunun özel bir diyet uygulamaktan çok daha önemli olduğu düşünülüyordu. Yaşamının ilerki döneminde de doktorları Lenin'e nevrasteni teşhisi koydular ve hep ondan siyasal görevlere ilişkin çalışma programını hafifletmesini söylediler. Bugün artık pek az uzman nevrasteni diye bir hastalığın varlığını ve Lenin'in semptomlarının merkezi sinir sistemindeki bir sorundan kaynaklandığını kabul eder. Fakat yüzyılın başında nevrasteni modası vardı ve Lenin de ders kitaplarındaki paradigmaya uygun görünüyordu. Fakat uzmanı bu olasılığı gözardı edip Lenin'in beyin damarlarının zayıf olduğunu söyleseydi bile tedavi rejimi aynı olacaktı: İş yükünün sürekli ve kesin olarak azaltılması.

Ne yazık ki bu onun siyasal çalışmalara katılımını azaltmaya yöneltecekti. Siyaset onun yaşamıydı. Uzun tatiller yapmak gerektiğini kabul ediyordu, fakat yaz aylarını Kokuşkino'da geçirmeye alışkın olduğundan bu onun yaşam tarzında bir farklılık oluşturmuyordu. Bunun dışında da yaşam biçiminde hiçbir ciddi düzenleme yapmadı. Doktorlar ondan ümitsizdi.

Siyasal anlaşmazlıklarla mide rahatsızlığı, uykusuzluk ve baş ağrısı devreleri arasında besbelli bir bağlantı vardı. Fakat nasıl bir bağlantı? Sağlığı da siyaset tarzı da onu geriyordu. Siyasal tarzı ve sağlık durumu birbirini olumsuz etkiliyordu. Ken-

disinin tayin edici bir insan olduğuna ilişkin kanısı da durumu ağırlaştırıyordu. Hızlı ve köklü bir devrim yapmak gerekiyordu ve Lenin de devrimin önderi olmak istiyordu. Çarlığa karşı siyasal hareketin içeriğini belirlemek ve önderlik etmekle yükümlü olduğunu düşünüyordu. Plehanov'la atışmasından sonra hiçbir Rus Marksistini entelektüel ve siyasal potansiyel bakımından kendisiyle eşit olarak görmüyordu. Bu da onun iç gerilimini artırıyordu. Tecrit edilmeye daha alışmamıştı ve Gleb Krjijanovski gibi bir dostunun 1904'te ona sırt çevirmesi canını sıkıyordu. Davasının haklılığına sarsılmaz bir inanç duymasa, mülteciliğin ilk yıllarında parti önderliğine gelmeye çalışırken çözülebilirdi. Haklı olduğunu "biliyordu" ve eleştiriler karşısında geri çekilmeyecekti.

Fakat yine de ona sürekli destek olan ailesine dayanmasa, kendisine olan inancı ayakta kalmasına yetmeyebilirdi. Annesi, kızkardeşleri ve erkek kardeşi ona asla hata yapmayacağı hissini veriyorlardı ve Nadejda Konstantinovna da uzun evlilikleri boyunca onunla pek az ters düşmüştü. Günlük yaşamı güvenli bir çerçeveye sahipti. Mültecilik yıllarının çoğu onun zevkine uygun yerlerde geçti. Bunun tek istisnası, 1908-12 yılları arasında yaşadığı Paris'ti; Fransa'nın başkentini hiç sevmedi. Yaşamayı en sevdiği şehirler Münih, Londra ve Cenevre'ydi.

Lenin yaşamını kendi tercih ettiği gibi sürdürüyordu. Evin ve lisenin altın çocuğu olma özelliğini yetişkinlik döneminde korudu. Okumaya düşkünlüğü, başkalarından ilgi beklemesi, düzenli egzersiz rejimi, halka siyasetten felsefeye, oradan tıbbi tedaviye dek tavsiyelerde bulunma isteği: Bu özellikler onun dehasının göstergesi olarak değerlendirilirdi. Lenin çalışırken tam sessizlik isterdi ve dikkatinin dağılmasına o kadar tahammülsüzdü ki çalışırken kendisi bile ses çıkarmazdı. Nadejda Konstantinovna onun düşünce silsilesi bozulduğunda çalışma odasında ayaklarının ucuna basarak yürüdüğünü anlatır: Kendi başına kaldığı zaman kedi fareye dönüşüyordu.[28] Lenin'in kendisini rahat hissetmesi için her şeyin -ister masasının üzerindeki kalemlerin sıralaması olsun ister Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin siyasal ve ekonomik politikaları olsun- tertipli olması gerekirdi. Bu otorite figürleri olarak Marx ve Engels'e atıfta bulunan biri için tuhaf görünebilir, fakat paradoks sadece görünüştedir: Lenin Bi-

rinci Dünya Savaşı'na kadar açıkça söyleyip yazmasa bile onların eserlerini sadece kendisinin doğru okuduğunu hissediyordu.

Ailesi siyasette de onun tarafındaydı. Nadejda Konstantinovna'nın becerikli bir düzenleyici olduğu görülünce Lenin parti yazışmaları gibi temel bir işi ona devretti. Kan bağı da önemliydi. Dimitri İliç Ulyanov 1900-02 yıllarında Iskra ajanı olarak çalışmıştı ve İkinci Parti Kongresi delegesiydi. Anna İliniçna Avrupa'yla Rusya arasında kuryelik yapıyordu; hem o hem de kızkardeşi Maria sonraki yıllarda da buna devam ettiler. Anna, Dimitri ve Maria'nın Marksizm yorumu kendisininkinin yansımasıydı. Üçü de 1904 Ocak'ında Dimitri'nin eşi Antonina ile birlikte tutuklandılar;[29] ve birinin başı Rus İçişleri Bakanlığı ile belaya girdiğinde anneleri hiç şikayet etmeden onlarla birlikte idari sürgüne gidiyordu.

Lenin'in kendi kendisini tecrit ettiği 1903-04'te ailesinden gördüğü duygusal ve siyasal destek çok önemliydi. Davasının haklılığından hiç kuşku duymadı. Fakat mücadele yeteneği hâlâ olgunlaşma sürecindeydi ve "sinirleri" de kronik sorun kaynağıydı. Bu yüreklendirici ortama çekilme imkânı olmasaydı kariyeri de bu denli başarılı olmazdı. Nikolay Valentinov gibilerine göre parti içi anlaşmazlıklardaki tutumunun parti tüzüğüne uygun olup olmadığı Lenin açısından önem taşımıyordu. Valentinov onu aktif, yılmaz bir lider olarak görüyordu. O ve diğerleri Lenin'in Rusya'yı alaşağı etmeye ilişkin etkili cümlelerini beğeniyorlardı. Lenin'in köylü sosyalistlerine yakınlığından endişelenmiyorlardı. Onun kötü ünlü Petr Tkaçev'in *Alarm* gazetesine ve daha da kötü ünlü Sergey Neçayev'in (İsviçre makamları bir cinayete karışmış olmasından dolayı onu 1872'de yasal istisnaya tabi tutmuş ve St. Petersburg'a iade etmişlerdi) bildirilerine hayran olduğunu biliyorlardı. Lenin dostlarına bu materyalleri okumalarını ve onlardan ders çıkarmalarını tavsiye ediyordu.[30] Aslında her eski Rus Marksisti eski köylü sosyalistleri kuşağına biraz hayranlık duyardı. Fransız Devrimi'ndeki Jakobenlere daha da büyük hayranlık beslerlerdi. Aslına bakılırsa Iskra yazı kurulunun bütün genç üyeleri bir zamanlar terörizmi desteklemişlerdi.

Dahası Lenin'in Marksist hayranlarının onun devrim yapma kararlılığını ve bir parti lideri olarak pratikliğini takdir etmeme-

leri mümkün değildi. Ve o aynı zamanda iletişim becerisine sahip bir liderdi. Valentinov Cenevre'ye beş parasız geldiğinde Lenin ona yardım edip yarım günlük bir el arabası işi buldu. Valentinov işi aldı, fakat kendi başına yapamadı. Lenin el arabası işine yardım etti -ve Valentinov bu iyiliği hiç unutmadı. Rus İmparatorluğu'ndan gelen diğer Marksistler de öyle. Lenin Nadejda Konstantinovna'nın verdiği bilgiyle onları Cenevre'de trenden inerken karşılardı. Onlarla sohbet etmeye zaman ayırarak kişisel durumları ve ülkedeki siyasal koşullar hakkında bilgi edinirdi. Lenin büyük, huzurlu evlerde kitaplarla iç içe yetişmişti fakat aynı zamanda insan olarak "dışa dönükleşiyordu" ve fiziksel emek gerektiren işleri üstlenme konusunda burnu büyük davranmazdı. Kibirlilik Ulyanov ailesinde kınanırdı ve bir şeyin yapılması gerekiyorsa ortalığı velveleye vermeden yapılırdı. Lenin kol emeğine alışkın değildi. Fakat ebeveynleri tarafından büyük bir dava için yapılması gereken her şeyi yapacak şekilde yetiştirilmişti. Babasına göre dava Aydınlanmaydı. Lenin için ise Devrim ve Devrim yoluyla Aydınlanmaydı.

Lenin İkinci Parti Kongresi'ndeki zaferinden sonra beklediğinden daha az taraftara sahip durumdaydı. Rus Sosyal Demokrat İşçi Partili mültecilerin Bolşevikler ve Menşevikler diye iki fraksiyona ayrıldığı haberi Rusya'daki aktivistleri sarstı: Bölünmeyi onaylayan pek az komite ve grup vardı. Marksizmin Marx ve Engels tarafından ortaya koyulan teorisi tek bir sınıfın -proletaryanın- komünizme geçme görevini üstleneceği şeklindeydi. Marksist hareketin iki ayrı örgüte bölünmesi Rus Marksistlerini afallattı. Lenin'in bölücü yöntem ve politikalarını onaylayan yalnızca birkaç grup -mesela St. Petersburg'daki aşırı sol Marksistler- vardı.

Eski dostlarının sempatisini bile kaybetmişti. Her zaman aşırı sinirli olduğu düşünülürdü fakat artık pek çok çalışma arkadaşı onun ölçüyü kaçırdığına inanıyordu. Hizip çatışmasının uzayıp gitmesinden nefret eden Gleb Krjijanovski de onlardan biriydi. Lenin'i Merkez Komitesine atadıktan günler sonra Krjijanovski Lenin'in isteklerine karşı çıkarak iki hizbi uzlaştırmaya çalıştı. Lenin'i destekleyen L. Galperin'in Parti Konseyi'nden çekilmesini ve Martovcu Menşeviklerden bazılarının Merkez Komitesi'ne atanmasını önerdi. Lenin çok kızdı fakat Krjijanovski onua

açıkça şu soruyu sordu: Nasıl oluyordu da kendi taraftarları dahil herkes onun haksız olduğunu düşünürken koşulsuz bir hizip zaferi için ayak diremeyi makul bulabiliyordu? Krjijanovski ona benmerkezci ve uzlaşmaz anlamına gelen her şeyi söylemiş oldu -ve Krjijanovski 1917 Ekim Devrimi'nden sonra da bu konuşmadaki öfkesini korudu.[31] Lenin'e karşı durmaksızın lanetler okundu. Krjijanovski ve Noskov'un sabrı taşıyordu ve 1904 Şubat'ında ona Merkez Komitesi adına resmi bir mektup yazdılar: "Yaşlı Adam'ın tartışmaya son verip işe başlamasını rica ediyoruz. Bildiriler, broşürler ve her türden tavsiyeyi beklemekteyiz -'sinirleri sakinleştirmenin ve iftiralara yanıt vermenin en iyi yolu' budur."[32]

Bu iki cümle Lenin'le Merkez Komitesi'nde teorik olarak onunla eşit olanlar arasındaki ilişkinin nereye evrildiğini ortaya koyuyor. O Yaşlı Adamdı, kıdemli örgütçüydü. Tavsiyelerine büyük ihtiyaç duyulan kişiydi. Rakipsiz yazar-eylemciydi. Ve ona nazik davranmak gerekiyordu: Talimat verilmemeli, yalnızca rica edilmeliydi. Tartışmasız bir üstünlüğe sahipti. Fakat bu Merkez Komitesi üyelerinin onun parti adına yaşamsal rolünü yerine getirmeme pahasına parti içi yetki sorunlarına fazlasıyla meşgul olması konusuna dikkatini çekmelerine engel değildi. Lenin her şeyi fazla kişiselleştiriyordu ve onlar da Lenin'in yine "sinirleri"nin kötüleştiğini duyduklarına şaşırmadılar. Krjijanovski ve Noskov'a göre parti sorunlarının çözümü Lenin'in kendisine gelmesine bağlıydı.

Fakat Lenin Merkez Komitesi'ne kendisinin "bir makine" olmadığını ve Plehanov ve Martov'un hakaretlerini unutamayacağını acıklı bir dille bildirdi.[33] Ancak Merkez Komitesi onun halinden anlamadı. 1904 ilkbaharında sekiz üyesinin hepsi de Bolşevik iken artık bunlardan sadece ikisi Lenin'in yanındaydı. Merkez Komitesi'nin geri kalanı Lenin için en iyi yerin İsviçre değil kendilerinin de faaliyet yürüttüğü Rusya olduğunu düşünüyordu. 1904 Mayıs'ında Noskov, Cenevre'ye gelip Merkez Komitesi adına Lenin'e parti disiplinine tabi olmasını istedi. Noskov özel olarak onun Üçüncü Parti Kongresi'nin toplanması için faaliyet yürütmesini yasakladı. Merkez Komitesi parti içi bölünmeyi gidermek istiyordu ve yakın gelecekte toplanacak bir kongre düşmanlıkları şiddetlendirmekten başka bir işe yaramazdı. Nos-

kov, sert anti Menşevik *Bir Adım İleri, İki Adım Geri* broşürünün yayınının durdurulmasını hedefliyordu. Fakat kendi buyruğunu uygulayabilecek özgüvene sahip değildi. Broşürün yayınlanması ve Lenin ve Noskov'un Merkez Komitesi'nin yurtdışındaki eş temsilcileri olarak tanınması şeklinde bir uzlaşma sağlandı. Lenin şahsen sıkı bir pazarlıkçıydı. Noskov resmi anlamda yenilmişti ve Lenin de eskisi gibi devam edebilme olanağına sahipti.

Bu Lenin için çok iyi oldu. Noskov'la uğraşmayı alçaltıcı buluyordu; Noskov'un parti için iyi bir şey yaptığını düşünmesi sorunu çetrefilleştiriyordu. Lenin bütün bir devrim davasının kötü yönetildiğine inandırmıştı kendisini:[34]

> Parti gerçekte bölünmüştür, tüzük kağıttan bir paçavraya çevrilmiştir, örgüt darmadağın haldedir. Bunu görmemek için saf bir ahmak olmak gerekir. Fakat bunu kavrayan için ise Martovcuların yaptığı basıncın gerçek basınçla (barış vesaire adına bayağı sızlanmalarla değil) yanıtlanması gerektiği açık olmalıdır. Ve basıncın uygulanması için de bütün güçlerin kullanılması zorunludur.

Bu analizden tek bir geri adım bile atmadı. Olağanüstü bir irade gücüne sahipti ve diğerlerinin entelektüel kuşkularına (pek azdı) ve siyasal eleştirilerine (işte bu çoktu) baskın gelebilmek için irade gücünü seferber ediyordu.

1904 Haziran'ının ilk yarısında Lenin ve Nadya parti içi savaşımdan biraz uzaklaşıp dinlenmek istediler. Lenin aylar önce Cenevre'de bisiklet sürerken bir tramvaya arkadan çarpmıştı. Yüzü çok kötü kesilmiş ve haftalarca bandajlarla gezmişti. Diğer mide rahatsızlıkları ve baş ağrısı da artıyordu ve St. Anthony ateşi hastalığının artçı etkileri geçmek bilmiyordu. Bir tatile fena halde ihtiyacı vardı. Ve böylelikle Nadya'ya birlikte Cenevre'de kiraladıkları evden ayrılıp sırt çantaları ve ellerinde İsviçre *Baedeker*'leri (seyahat rehberi. -Çev.) ile dağların yolunu tuttular. Yanlarında Lenin'i hâlâ destekleyen iki Merkez Komitesi üyesinden biri olan Maria Essen de vardı. Üç Bolşevik "mümkün olduğu kadar" politika konuşmamaya yemin ettiler. Bu harika bir yolculuktu onlar için. İsviçre, dağ yürüyüşçüleri için çok iyi örgütlenmiş bir ülkeydi. Otel İşletmecileri Birliği turistlerin ertesi gece için önceden oda kiralamak üzere telgraf gönderebileceği

bir sistem geliştirmişti ve *Baedeker* gerçekten kötü bir otel ya da hanla "nadiren karşılaşılabileceğini" yazıyordu. Dünyanın en yoğun telgraf şebekesi buradaydı. Üçlü, bu sayede kaliteli yiyecek ve barınma koşullarına sahip olarak bir sürü güçlendirici egzersiz yapabilecekti.

İlk olarak vapurla Montreux'ye gittiler ve Chillon kalesini gezdiler. Uzun yürüyüşler yaptılar. Dinlenen Lenin'in sınırlarını zorlama isteği kabardı ve yol arkadaşlarını -eşini ve Maria Essen'i- dağ yollarında kendisi kadar hızlı tırmanmaya çağırdı. Temmuz sonunda Lac de Bre'deki bir pansiyonda bir süre kaldılar. Uzun bir tatil oldu.

Cenevre'ye ancak 2 Eylül'de döndüler. Birkaç gün sonra orada Rue de Carouge 91 numarada bir ev tuttular. Ev, zemin katlarında dükkan ve kafelerin, üst katlarında da konutların olduğu, yüksek, çok daireli apartmanlarla dolu bir caddedeydi ve şehrin siyasi mültecilerinin en fazla tercih ettiği bölgenin tam merkezinde bulunuyordu. Rue de Carouge civarındaki caddeler küçük, orta sınıf Rusya'yı anımsatıyordu. Lenin burada kendisini evine dönmüş gibi hissetti. Yetişkinlik döneminin en uzun tatilinden dinlenmiş olarak dönmüşlerdi mücadeleye. Bu tatil olmasaydı sinirsel bir çöküş yaşaması kuvvetle muhtemeldi. Siyasal pozisyonu ile ilgili aldığı riski açıklayabilen tek şey budur. - o yokken Noskov'un Merkez Komitesi'nde altını oyabileceğini bilerek gitmişti. Yetkilerini güvendiği dostlarına devrederek önlem almıştı; fakat içlerinden hiçbiri karşı konulamaz akıma direnme yetisine sahip değildi. Dahası, Noskov Lenin'le yaptığı anlaşmadan pişman olmuştu. 1904 Temmuz'unda Rusya'da çalışmaya gitti ve yarı ikna yarı atama yoluyla Merkez Komitesi'ni Bolşeviklerle Menşevikleri yeniden birleştirme politikasına kazandı. Bu mealde bir deklarasyon yazıldı ve Lenin bir dizi broşür metnini yazmadığı için kınandı. Bolşeviklerin önderliğindeki Merkez Komitesi Bolşevik liderle karşı karşıya geldi.

Lenin bunu öğrenince -fiziksel ve zihinsel olarak düzelmişti- geride kalan az sayıdaki mülteci destekçisiyle bir araya geldi ve onların Rusya'da dolaşıp Üçüncü Parti Kongresi'ni toplantıya çağırmak için sözde Çoğunluk Komiteleri Bürosunu oluşturmalarını organize etti. Mali imkânlar genç ve parlak Marksist yazar

Aleksandr Bogdanov'un çabalarıyla sağlandı. Kibarca söylersek, Lenin, Bogdanov'a karşı her zaman sempatik davranmamıştı. Bogdanov mektubu zamanında yazmasaydı Lenin onu "domuzluğu" için rahatlıkla lanetleyebilirdi. Fakat kendisini kontrol etti. Otoritesini yeniden kabul ettirmek için ihtiyaç duyduğu para ve kişisel desteğe ulaşabilmek için Bogdanov'la dostça ilişki kurması gerektiğini görebiliyordu. Bogdanov ve Anatoli Lunaçarski'yle birlikte *Iskra*'ya rakip bir gazete çıkarma işini organize ettiler. Gazetenin adı *Vperyod* ("İleri") olacaktı. Gazetenin ilk sayısı 22 Aralık 1904'te çıktı. Dahası Noskov'un beklediğinin aksine Lenin'in Bolşevik grubu Rus İmparatorluğu'nda pek çok taraftar toplamayı başardı. *Ne Yapmalı?*'yı okumuş olan ve Lenin'i hâlâ partinin potansiyel lideri olarak destekleyen pek çok Marksist vardı.

Böylelikle partideki iç çatışma yeniden alevlendi. Lenin Menşeviklere ve hatta kendisine savaş meydanında kafa tutan Bolşeviklere karşı savaşım gücünü oluşturacak paralel bir örgüt kurmuştu. Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin mülteci liderliği 1905 Yılbaşına bu ruh hali içinde girdi.

10

UZAKTAN VE YAKINDAN RUSYA

1905-1907

Olağanüstü siyasal durumlardan yararlanabilen olağanüstü insanlar dünyaya pek sık gelmez. Pek çok gözlemci, Rus İmparatorluğu'nda devrimci bir krizin gerçekleşeceğini çok önceden öngörmüştü. Yeraltındaki partiler rejimi değiştirmek için uğraşıyor ve hepsi de Romanovlardan nefret ediyordu. Lenin'in de Romanov hanedanlığını devirmeyi istemek için hem ideolojik hem de ailevi pek çok sebebi vardı.

İmparatorluk toplumu muazzam bir infial halindeydi. Okhrana elindeki sınırlı mali ve insan kaynağıyla olayları kontrol altına almaya çalışıyordu; Rus Çarlığı bir polis devletine dönüşüyordu. Fakat devlet insanlarını kolaylıkla denetim altında tutabilecek güce sahip değildi. Yeni girilen yüzyılda köylüler kötü hasat yüzünden huzursuzdu. İşçiler kendilerini patronlarına karşı temsil edecek örgütlenmelerin olmayışına her zamanki gibi öfkeliydiler. Başta Polonyalılar olmak üzere pek çok ulusal topluluğa ait yeraltı örgütleri Rus Çarlık hükümetine başkaldırma fırsatı arıyordu. Ve faaliyet halinde pek çok yeraltı örgütü vardı. Yalnızca Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi değil, Sosyalist Devrimci Parti de rejimi yıkmaya çalışıyordu. Sosyalist Devrimciler 1904'te İçişleri Bakanı V. K. Pleve'yi öldürmeyi başarmışlardı. Liberaller bile hareketleniyordu. O dönem Marksizmden kopmuş olan Petr Struve liderliğinde bir Kurtuluş Birliği kurulmuştu; örgütün asli mücadele tarzı halk şölenleri düzenleyip monarşiyi örtük olarak eleştiren konuşmalar yapmaktı. 1894'te tahtına çıkan İmparator II. Nikolay hemen her yönden darbe alıyordu.

İşleri daha da kötüleştiren, Rusya'nın 1904'te Pasifik bölgesindeki çıkarları uğruna Japonya'yla aptalca savaşa girmesi oldu. Trans-Sibirya Demiryolu kıyısına çok sayıda kara kuvveti sevkedildi ve Baltık filosu da Japon donanmasıyla savaşmak için dünyanın etrafını dolaşmak zorunda kaldı. O yılın sonraki aylarında ardarda felaket haberleri geldi. Uzak Doğudaki Port Arthur'e asker yığıldı. İkmal maddeleri çok azdı, disiplin zayıftı ve askeri ve siyasal liderlik dökülüyordu. Bu arada Kuzey Denizi'ni geçmekte olan Baltık filosu yanlışlıkla Japon savaş gemisi sandığı bir İngiliz trol teknesine ateş açıp Birleşik Krallık'la savaşın eşiğine gelinmesine neden oldu. Trajediyle komedi iç içeydi. İmparator ve maiyetinin adı dünyanın her yerinde yerlerde sürünüyordu.

Ama sonra, 9 Ocak 1905'te St. Petersburg'da kadın, erkek ve çocukların katıldığı barışçıl bir yürüyüş yapıldı. Yürüyüşün istikameti çarların Kışlık Sarayı, hedefi de II. Nikola'ya bir nebze demokratik siyasal temsil de içinde olmak üzere evrensel yurttaşlık haklarının tanınması için dilekçe vermekti. Günlerden Pazardı. Yürüyüşçüler en güzel giysilerini giymişlerdi. Kararlı fakat neşeliydiler. Yürüyüşün başında Peder Georgi Gapon adında bir Ortodoks Kilisesi papazı vardı. Dilekçe kampanyasını St. Petersburg Şehri Rus Fabrika ve İmalathane İşçileri Meclisi aracılığıyla o organize etmişti; o uğursuz Pazar günü İmparator II. Nikola'ya şahsen hitap eden sadık bir dille yazılmış taleplerini sunmaya gidiyorlardı. Meclis, Rus İmparatorluğu'nda İçişleri Bakanlığı'nın sıkı gözetimi altında uygulanan plan uyarınca Moskova polis şefi Sergey Zubatov'un teşvikiyle kurulan bir sendikaydı. Gapon aracı pozisyonundaydı, fakat devlet makamlarına karşı gitgide daha fazla işçilerin tarafını tutuyordu.

Kışlık Saray'a yaklaşırlarken yürüyüşçülere dağılmaları emredildi fakat bu emri dinlemeyip yürümeye devam ettiler. Çarın içinde bulunmadığı binanın önündeki askerler panikleyince, komutanları da kalabalığa ateş açmaya karar verdi. Çok sayıda masum gösterici öldürüldü. Fakat olaylar durulmak bir yana daha da büyüdü. Rusya'da her yerde grevler ve gösteriler vardı ve her yerde de hanedanlık hedefe çakılıyordu.

Rusya'daki devrimci krizin haberi Cenevre'ye "Kanlı Pazar"dan yirmi dört saat sonra ulaştı. 10 Ocak günü şehirde ga-

zeteleri ilk okuyan Bolşevikler olan Anatoli Lunaçarski ile eşi, koşa koşa Lenin'in Rue David Dufour'daki evine gittiler. Kışlık Saray'ın önünde masum insanların öldürüldüğü haberine rağmen bayram havası oluştu. Lenin'e göre önemli olan çarın uçurumun kenarına gelmiş olmasıydı; Korkunç İvan'ın ve Büyük Pedro'nun tahtı sallanmaya başlıyordu. Leninlerle Lunaçarskiler 93 Rue de Carouge'da Pantelemion ve Olga Lepeşinski'nin işlettiği kafeye gittiler. Rus Marksistleri için başlıca toplanma merkezi olan bu kafede ucuz yemek yiyebiliyor ve siyaset ve parti örgütlenmesi üzerine istedikleri kadar konuşabiliyorlardı. Lepeşinskiler, işyerlerini fazla bir kâr beklentisi olmadan işleten eski Bolşeviklerdi. Hem ticari iş yapıyor, hem de hizmet veriyorlardı. Masalarda her zaman kahve fincanları, yulaf lapası kaseleri, lahana dolması tabakları ile macar salamı bulunurdu ve pek çok devrimci gruplar halinde sohbet ederdi. Fakat o gün kafe kısa sürede hıncahınç doldu. Mülteciler devrim kokusu almıştı.

Peki ama ne yapmak gerekiyordu? Daha doğrusu, Rusya haberlerini İsviçreli gazetecilerden almak durumunda olan mülteciler ne yapacaktı? St. Petersburg'daki olaylara hazırlıksız yakalanmışlardı ve yollarına nasıl devam edeceklerini kolay kolay ölçemiyorlardı. Hemen Rusya'ya dönmek yerine taraftarları için bir stratejik plan yapmaya çalıştılar. Gelişmeleri St. Petersburg'daki olayların doğrudan deneyiminden yoksun olarak önceki doktriner düşünceleri çerçevesinde analiz edip öngörülerde bulundular. Bu kısıt, onları rahatsız etmiyordu. Devrimci aydınların çalışma biçimine göre, önceki ilkeleri Rus İmparatorluğu'ndaki taraftarları için pratik bir stratejinin omurgasını oluşturmaya yeterliydi.

Lenin elbette ki temel bir stratejik yeniden değerlendirme gerekliliğini farkedip dikkatini buna verdi. "Kanlı Pazar"a ilk tepkisi Bolşevikler için öncelikli olanın Menşeviklerden ayrı bir örgütsel kimlik yaratmak olduğunu belirtmek oldu. 1904 Aralık'ında Çoğunluk Komiteleri Bürosunun her bir üyesine Iskra'nın mevcut yazı kurulu ile uzlaşmanın imkansız olduğunu söyleyip durmuştu -ve Bolşevik yoldaşı Noskov'un kendisi ve Nadya tatildeyken onu atlatmasına da ağzına geleni söylemişti. Dahası, köy ağasından subaya her çağdaş centilmenin bu tür durumlarda yapacağı gibi Noskov'la kişisel ilişkilerini resmen kes-

mişti.[1] Sorun şu ki, Lenin'in en yakın destekçileri dahil Merkez Komitesi onun değerlendirmesini kabul etmedi ve sakin sakin Bolşeviklerle Menşevikleri tekrar bir araya getirecek bir Üçüncü Parti Kongresi için hazırlıklara başlandı. Lenin, elbette, diye düşünüyordu, "Kanlı Pazar" bu aptallığa bir son verecek ve Bolşevikler tek devrimci akım olan Bolşevizmi savunma görevini idrak edecekler. Fakat Merkez Komitesi üyesi dostu Sergey Gusev bile ona karşıydı. Lenin hepsine mektupla öfke kustu. "Acınası biçimciler"di onlar. Hepsinin Martov'a yönelmiş olması umurunda değildi. Onlar Bolşevizmin yüz karasıydı! Uzlaşma yoktu!

Bu mektupları Nadejda Konstantinovna şifrelemek zorundaydı ve muhtemelen Lenin'in üslubunun tepki yaratacak etkilerine işaret eden de oydu. Ya da belki de Lenin kendi kendine hatasını anlayıp Bolşeviklerden koptuğu takdirde elinde hiçbir devrimci grubun kalmayacağını gördü. Sergey Gusev ve onun gibi yoldaşlara güvenemediği takdirde tek destekçileri eşi, erkek kardeşi ve iki kızkardeşi olacaktı ve ne kadar azimli olurlarsa olsunlar Ulyanovların bile Rusya'yı altüst etmek için çok az olduğunu biliyordu Lenin.

Bu durumda bile Menşeviklerden kesin biçimde kopmanın yaşamsal olduğunu savunmaya devam etti:[2]

> Ya gerçek bir demir disiplinle savaşmak isteyen herkesi bir araya getireceğiz ve bu küçük ve güçlü parti yeni Iskra'nın ufalanan canavarını ve onun kötü unsurlarını ezecek; ya da davranışımızla rezil biçimciler olarak çürümeyi hak ettiğimizi göstereceğiz.

Bu da yine saldırgan bir ifadeydi, fakat Bolşevik liderlerin alınacağı kadar değil. Asıl büyük olasılık, yoldaşlarının Lenin'in kullandığı sözcüklerin gerçekle alakasızlığına hayret etmeleriydi. Yüzbinlerce Rus ve Japonun Uzak Doğu'daki çatışmalarda öldüğü bir sırada Lenin rahat rahat parti içindeki "savaş"tan bahsediyordu. Küçük ve kararlı bir grup olan Menşevikleri canavar diye tanımlamasını kesinlikle abartılı bulmuş olmalılar. Aynı zamanda, onun devrimci görevin Japonları siyasal olarak desteklemelerini gerektirdiğinde ısrar etmesini de anlaşılmaz bulmuşlardır. Bu onun Birinci Dünya Savaşı'nda alacağı tutumun ilk versiyonuydu; Lenin'e göre, Rusya'ya saldıran herhangi bir yabancı devlet Rus Marksistlerinin desteğini almalıydı (ve Le-

nin, böylesi bir devleti çarlıktan daha az gerici olarak tanımlama alışkanlığındaydı). Yeter ki Romanovlar devrilsindi! Hem, diğer bütün Marksistler Romanov hanedanlığını devirmeyi kafasına koymuşken Lenin'in ta İsviçre'den en acil görevin Iskra'nın kapatılması olduğunu düşünmesi tuhaf değil miydi? İnsan bu tutumu onun sonunda biraz aklını kaçırdığı şeklinde yorumlamasındı da ne yapsındı? Belki de yoldaşları 1903'te Martov'a karşı onun tarafını tutmakla hata edip etmediklerini bile sorgulamaya başlamışlardı.

Ve böylece Bolşeviklerin önderliğindeki Merkez Komitesi bir birlik Parti Kongresi yolunda ilerlemeye devam etti. Rus İmparatorluğu'ndaki hemen hemen bütün komitelere çağrılar gönderildi. Buluşma yeri Londra olacaktı ve son derece öfkeli olan Lenin, Nadya'ya Cenevre'den Fransa yoluyla giden gece trenine bilet aldırdı. Günler sonra Charing Cross İstasyonu'na geldiklerinde St. Pancras'taki 16 Percy Circus'ta pansiyon tuttular. Kongre Nisan ayında yapılacaktı ve Lenin'in öfkesi giderek dindi. Plehanov, Martov ve diğer Iskra liderleri Londra'ya gelmeyi kesinlikle reddediyorlardı. Merkez Komitesi'nin delegelerin yetkilerinin geçerliliğini değerlendirirken objektif davranmadığı gerekçesini öne sürüp Menşevikleri Cenevre'de kendi toplantılarını yapmaya çağırdılar. Sonuç olarak, Merkez Komitesi birkaç Menşeviği Londra'ya gelip kongreye katılmaya ikna etmeyi başarsa da, Londra'daki Üçüncü Parti Kongresi birçok yönden bir Bolşevik Kongresi oldu. Lenin ne kadar şanslı olduğunu keşke bilseydi; kronik bir hastalıktan zeki ama görünmeyen bir doktor tarafından kurtarılmış bir adam gibiydi. Bir Bolşevik Kongresi istemişti. İşte olmuştu. Artık Iskra grubuna sinirlenip Bloomsbury'de dolaşmaya ihtiyaç duymuyordu.

Bunun yerine strateji üzerine düşüncelerini Rusya'dan gelen kadrolara anlatma ve St. Petersburg ve taşrada neler olup bittiğini doğrudan öğrenme fırsatını elde etmişti. İşte burada kendisini gösterdi. En güçlü yanlarından biri, en azından temel varsayımlarını büyük ölçüde paylaşan kişiler karşısında düşüncelerini açıkça ve etkili bir tarzda ifade edebilmesiydi. Pek az Bolşevik bu yeteneğe onun kadar sahipti; yorumcu olarak belki de tek rakibi Bolşevik lider Aleksandr Bogdanov'du. Lenin kongreleri severdi. Delegelerle buluşmayı severdi. İşçi sınıfından delegelerle gö-

rüş alışverişinde bulunma fırsatını elde etmeyi severdi. Nikolay Alekseyev'le birlikte delegelere ucuz pansiyon adreslerini verip İngilizcenin telaffuzunun püf noktalarını öğreterek yardım etti.[3] (Rs'leri vurgulaması İngilizlerin kulağına Fransızlarınki gibi gelse de, bunu sorun etmiyordu.) Bir akşam da delegelerle birlikte Gray's Inn Road'un başındaki küçük Alman birahanesine yürüyüp orada bira içerek oturumlar üzerine konuştular -delegelerin çoğu bu konuşmalardan Lenin'in o dönemde on dokuzuncu yüzyıl Rus köylü sosyalist teröristlerinin ve Fransız Devriminde Jakobenlerin 1792-94 arasındaki şiddet pratiğinden ne denli ilham aldığını anımsayacaklardı.

12 Nisan 1905'te başlayan kongre için ucuz bir salon bulundu; gizliliğe o kadar önem veriliyordu ki, salonun adını hâlâ bilmiyoruz. Rusya'daki ve yurtdışındaki Bolşevikler arasında adı son aylarda kötüye çıkmış olan Lenin ortama hemen hakim oldu. Oturumların çoğuna o başkanlık etti ve gündemi kendi amaçları için değerlendirdi. Sonunda, devrimin nasıl yapılacağını belirlemeye çalışırken dinleyicileri heyecanlandıran bir dizi slogan ortaya attı: "Silahlı ayaklanma", "geçici devrimci hükümet", "kitle şiddeti", "büyük toprak sahiplerinin mallarına el koyulması" gibi.[4] Bütün sloganlar coşkuyla kabul edildi. O zamanlar toplantı tutanakları yayınlanmıyordu; aksi takdirde muhtemelen diktatörlük ve şiddet konusunda bu kadar coşkulu konuşmazdı. Fakat Bolşevik yoldaşları arasında kendisini özgür hissediyordu ve dinleyicilerin onun söylediklerinde itiraz edecek hiçbir şey bulmamış olmaları çarpıcıdır. Bolşevikler amansız bir gruptu. Bir devrim yapmak ve karşıdevrim güçlerine karşı savaşmak istiyorlardı ve Robespierre ile arkadaşlarının Fransız devriminde geliştirdiği şiddet yöntemlerinden kaçınmak için bir sebepleri yoktu. Bolşevikler gerçekçi ve özgüvenliydiler. Rus çarlık devletinin yıkılmasında umdukları gibi asli bir rol oynamak için siyasal ve ekonomik kazanımları korumanın kaçınılmaz olduğunu varsayıyorlardı; gelecekte kurulacak devrimci yönetimde yer almayı hedefliyorlardı. Lenin onların yüreklerinin derinlerindeki istekleri ifade eden düşünceleri dillendirmişti.

Fakat yeni sloganların Rus Marksizminin önceki ortaklaşılmış anlayışıyla nasıl bir uyum içinde olduğunu kimse anlayamadı. Bazıları Marksist bir partinin amacı kapitalist ekonomiyi pe-

kiştirmek olan bir hükümete katılmayı neden istediğini sordular. Ve ayrıca toprak sahibi soyluluk mülksüzleştirilecekse eğer, tarım reformu nerede duracaktı? Delege M. K. Vladimirov partinin özellikle kolektif çiftliklerin kurulması gibi sosyalist önlemlere geçip geçmeyeceğini sorguladı. Kesin bir dille de yanıtladı kendi sorusunu: "Durmak yok!"[5]

Menşevikler Lenin'in katkılarını öğrendiklerinde onun Marksizme kesinkes ihanet ettiğini açıkladılar. Lenin, Tkaçev'e hayrandı ve şiddeti övüyordu. Toprağın tamamını köylülüğe vermek istiyordu. Şiddet ve diktatörlüğe takmıştı. Lenin çığrından çıkan eleştirileri önlemek için bir broşür daha yazmaya girişti. *Rus Sosyal Demokrasisinin Demokratik Devrimdeki İki Taktiği*'ni Kongre sırasında hâlâ yazıyordu. Broşürün amacı sadece yeni radikal sloganlarını gerekçelendirmek değil Bolşevik yoldaşlarına örgütsel anlamda çağrıda bulunmaktı. Örneğin onların Rusya'da işçi sınıfı için sendikalar ve diğer örgütleri kurma konusunda ağır kaldığını belirtiyordu. Lenin yoldaşlarına kızıyor, parti işleyişinde yeraltı yöntemleriyle uğraşmaya son vermelerini istiyordu. Onların biraz daha az "Leninist" hale getirmeye çalışıyordu! Artık herkesi şaşırtarak büyük, kapıları açık bir parti oluşturmayı hedefliyordu. Ona göre burada bir U dönüşü falan yoktu. *Ne Yapmalı?* kendi zaman ve koşullarına göre uygun bir broşürdü; genel teması önderlik ihtiyacıydı fakat parti örgütlenmesinin usullerine ilişkin kalıcı ve ayrıntılı bir reçete sunmuyordu. Artık, diyordu Lenin, gerçek bir devrimci fırsat var -ve parti de çalışma tarzını değiştirmek zorunda. Aksi takdirde devrim partiyi geride bırakacaktı.

Lenin varsayımlarını değil sadece değişen siyasal durumun ışığında pratik önerilerini değiştiriyordu. Devrimci bir fırsat vardı ve parti mutlaka ondan yararlanmak zorundaydı. Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi tam da bu amaç için kurulmuştu. Partisini -daha doğrusu kendi grubunu- bu fırsatın bilincine varıp değerlendirmeye hazırlıyordu. Sobanın üzerinde kapağını patlatmaya hazırlanan bir düdüklü tencereydi o.

Lenin'in kampanyası, bir devrim lideri olma yolunda hem ne kadar çok hem de ne kadar az ilerlediğini gösteriyor. Kongre onun kusurlarını farketti. Bu yüzden de onun itirazlarına rağmen

mültecilerin parti içindeki etkisini sınırlandırmaya karar verdi. Özellikle de Merkez Komitesi ve artık *Proletari* adını alacak olan merkezi parti yayın organı Rusya'ya kaydırılacaktı. Lenin'e Bolşeviklere önderlik etmek istiyorsa Cenevre'de değil St. Petersburg'da faaliyet yürütmesi gerektiği uyarısı yapılıyordu. Altı aydan fazla bir zaman bu uyarıyı dikkate almadı. Tutuklanmama güvencesi olmadığı sürece hiçbir şey -bir Kongre kararı bile- onu Rusya'ya döndüremezdi. Dolayısıyla Lenin bir devrim liderinden çok teorisyen ve hatibiydi. Rusya'daki Bolşevik faaliyeti İsviçre'den gönderdiği mektuplarla yönetebileceği şeklindeki tümüyle hayali inancını koruyordu. Serbest kalan kuvvetlerin bir volkan gibi öngörülemez olduğunu kavrayamıyordu. Fransız Devrimi, 1848 Devrimleri ve 1871 Paris Komünü hakkında kitaplar okumuştu. Fakat bu kitaplardan öğrendiği, çatışan siyasal güçlerin "sınıf çıkarları" ile ilgiliydi. Marx gibi o da gelişmelerin iç mantığına odaklanmaya çalışmıştı. Ne var ki, bu büyük tarihsel olayların kaosunda yer alan insanların deneyimini atlıyordu.

Fakat Lenin halinden memnun da değildi. Cenevre'deyken, St. Petersburg'a gitmeyi reddetse de orada olup bitenleri daha canlı bir tarzda kavrama ihtiyacını hissediyordu. "Kanlı Pazar"-dan haftalar sonra, Rusya'dan kaçan Papaz Gapon'la görüştü. Diğer Marksistler Rus Ortodoks papazına soğuk davranırken Lenin onunla uzun uzadıya konuştu. Hatta birbirlerine yazdıkları kitapları verdiler; birinden etkilenmediği takdirde Lenin'in tarzı bu değildi. İki adam arasında baştan itibaren bir uyum vardı.

Ve bu yüzden Lenin onu Rue de Carouge'da ağırladı. Güncel gelişmeler üzerine konuşurken köylü çocuğu -karizmatik, huysuz, sakallı ve hem imparatorluğa hem de Ortodoks Kilisesi hiyerarşisine düşman- Gapon, sıradan Rusların duygularını derinden anlayan biri olarak Lenin'i kendisine hayran bıraktı.[6] Gapon iyi ki ne bir teorisyen ne de parti üyesiydi; bu sayede mültecilerin bilemeyecekleri şeyleri biliyordu. Eskiden çara sadık olan Gapon'un devrim safına geçişi Kışlık Saray'ın önündeki katliamdan sonra olmuştu. Saman yapmaktan, kenar mahallelerden ve Pazar okullarından bahsediyordu -Lenin'in bunlardan haberi bile yoktu. Lenin aynı zamanda Gapon'un "Bütün Toprak Halka" sloganından da etkilendi. Bu slogan açıkça Lenin'in toprağı köylülere şeritler halinde dağıtma talebinden daha ileriydi. Fakat

Gapon kendi radikalizminin haklı olduğunda ısrarlıydı. Papaz, toprağın tek sahibi yalnızca Tanrıdır ve köylülerin de onu kiralamasına yardım edilmelidir diyordu. Söylemeye bile gerek yok ki, Lenin bu öneriyi dini gerekçesinden dolayı reddetti.[7] Fakat siyasal olarak da esinlendi. Gapon Rusya'daki sosyalist partileri bir araya gelip çarlığı silahla devirmeye hazırlanmaya çağıran açık mektubunu gösterdiğinde Lenin daha da etkilendi. İşte devrimin pratik görevlerini kavrayan bir papaz! Militan ateist Lenin, Gapon'un önerisinden Bolşevik gazetesi *Vperyod*'da onaylayarak bahsetti.[8]

Lenin siyasetçi olarak gelişiyordu. O bir Marksistti, fakat Rus sosyalist düşünürlerinin önceki kuşaklarından esinlenen bir Marksist. Aydınlanma felsefesinin mirası olan insanlığın mükemmelleştirilebilirliğine derin bir bağlılığa sahip bir aydın devrimciydi. Fakat aynı zamanda başka kaynaklara ait düşünceleri gitgide daha fazla özümlemeyi biliyordu. Kendisini Marksizmin terimleri ile ifade etmesine rağmen stratejisi üzerine düşünmek için Marksist evrenin dışına çıkmaya ihtiyaç duyuyordu.

Lenin'in politikaları, geleneksel Marksist politikalardan çıkış almasına rağmen sosyalizme giden uzun yolun iki ayrı aşamada gerçekleşeceği aksiyomundan vazgeçmiyordu: Önce bir "burjuva demokratik" devrim, sonra da sosyalist devrim. Fakat tezinde belirgin sorunlar vardı. Örneğin, *Rus Sosyal Demokrasisinin İki Taktiği*, liberallerin ve diğer orta sınıf partilerinin ilk devrimin gerçekleştirilmesinde bile güvenilir olmadığını savunuyordu. Daha tuhaf olan ise "proletarya ve köylülüğün geçici devrimci diktatörlüğü" projesiydi. Lenin bu tür bir diktatörlüğün alt toplumsal sınıflar için güçlü bir çekim etkisi olacağını açıklıyordu. Fakat Menşevikler hemen Lenin'in iki aşama konseptini bir kenara attığı yanıtını verdiler. Haklı olarak diktatörlük büyük ölçüde halka dayalı olacaksa eğer burjuvazinin onu asla deviremeyeceğini savundular. Aynı zamanda Lenin'in bir diktatörlük rejiminin evrensel yurttaşlık haklarını ve pazar ekonomisini getirmenin en etkili yolu olduğu tezine de karşı çıktılar. Lenin'in bütün projesi iç tutarsızlıklarla doluydu. Fakat Lenin bu saldırılara yanıt vermeye tenezzül etmedi; Bolşevik taraftarlarını ikna etmişti ve kendi davasındaki kusurları kamuoyu önünde ortaya koymak istemiyordu. Bu aynı zamanda onun geleneksel Mark-

sizm çerçevesinde kaldığına inanmaya devam etmesini sağlama avantajını kazandırıyordu.

Aslında Lenin tek aşamalı bir strateji açıklamaya yöneldi ve "kesintisiz devrim" düşüncelerini kaba taslak ele aldığı "Geçici Devrimci Hükümetinin Görünümü" makalesini yazdı. Fakat aynı zamanda tereddütteydi ve bu yazıyı basına vermedi. Bu küçümseme havası Marksistlerin tümünü endişelendirmedi. Geleneksel Marksist Aleksandr Helphand-Parvus'un düşüncelerinden esinlenen Troçki, sosyalist partilerin kesinlikle iktidarı alması, bir "işçi hükümeti" kurulması ve liberallerin yerlerini almasına izin vermemesi gerektiğini belirtti. Troçki yalnızca vaaz vermek değil devrimci liderliği uygulamak istiyordu. Yazın Rusya'ya dönerek St. Petersburg'da grev yapan işçilere katıldı.

İmparatorluk hükümetinin sorunları yaz boyunca daha da şiddetlendi. Uzak Doğu'dan felaket haberleri geliyordu. Rus kara kuvvetleri Şubat ayında Mukden savaşında ağır bir yenilgiye uğramış ve dünyayı dolaşmış olan donanma Mayıs ayında imha edilmişti. İmparator tarafından emekliyken işbaşına getirilen Kont Witte Japonlarla şaşılacak kadar hafif koşullarda barış görüşmeleri yapmayı başardı fakat ulusal aşağılanma duygusu yaygındı. İsyan duygusu da. Her şehirde fabrika grevleri oluyordu ve Mayıs ayında yeni bir olgu ortaya çıktı: Sovyet. Rusça konsey demek olan bu sözcük, yerel iktidarı ele geçiren alt sosyal sınıfların seçtiği bir organ anlamına geliyordu. İlk sovyet İvanovo-Voznesensk'te ortaya çıktı fakat hızla başka yerlere de yayıldı. İşçiler fazla düşünmeden embriyon halinde alternatif yönetimler oluşturdular. Troçki Eylül ayında Petersburg Sovyeti başkan vekili oldu. Yeraltındaki siyasi partiler açığa çıktı ve liberaller bile nihayet bir siyasi parti kurdular: Anayasacı Demokratlar Partisi (ya da Kadetler). Her yerde sendikalar kuruldu. Sansür hemen tümüyle çöktü. Polis müdahale etmeye korkuyordu. Köylüler toprak sahiplerinin ormanlarından kereste almaya ve kendi hayvanlarını onların topraklarında otlatmaya başladılar. Polonyalılarla Gürcüler ülkelerinin Rusya'nın başkentinden yönetilmesine son verdiler. Çarlık ölüm tehlikesi altındaydı.

Bütün bu kriz Lenin'in yokluğunda oldu. Diğer Bolşevikler bu yüzden ona söylendiler ve Eylül ayında yoldaşı Aleksandr

Bogdanov ondan hemen ülkeye dönmesini resmi olarak istedi. Bogdanov da aynı zamanda bir entelektüeldi; o da verimli bir yazar ve teorisyendi. Fakat aynı zamanda eylem deyince yerinde duramazdı. Aslında Bogdanov'u Bolşevik yapan Lenin'in *Ne Yapmalı?*'daki eylem çağrısıydı. Lenin'in Rusya'ya dönme riskini neden almadığını düpedüz anlayamıyordu ve ona bunu açıkça söyledi. Fakat Lenin yine de yerinden kımıldamadı. Kişisel güvenliğini hiç riske atmaz ve yalnızca devrimci gösteriler yapardı. Entelektüel tartışmalar, yayınlar ve kütüphane araştırmaları ile dolu mültecilik faaliyeti onu tatmin ediyordu. Rue de Carouge'da onu gören kimse bu temiz giyimli, aydın tipin hayatının biricik amacının dünya siyasetini ve toplumunu dönüştürmek olduğunu düşünmezdi. Lenin devrimci önderlerin teorik rehberlik ve pratik politika üretimi yapması ve tutuklanmaktan azade olmaları gerektiğine inanıyordu. Bu yüzden de Aleksandr Bogdanov'un yakınmasını kulak arkası etmekte güçlük çekmedi.

Tutumunu değiştiren, St. Petersburg'dan gelen, rejimin nihayet ciddi reformlar yaptığına ilişkin haberler oldu. 17 Ekim 1905'te İmparator II. Nikola bir manifesto yayınlayarak evrensel yurttaşlık haklarını tanıma ve bir Devlet Duması toplama sözü verdi. Lenin anında kendisini güvende hissetti. Okhrana'nın artık kendisini sokaklarda kovalamayacağını düşündü. Ya da en azından bunu umabilirdi. Kasım'ın ilk haftası Cenevre'den bindiği trenle Almanya'yı geçti. Nadejda Konstantinovna'nın hazırlıkları çok özenliydi. O ve Lenin Almanya'dan İsveç'in başkenti Stockholm'e geçtiler. Bolşevik yoldaşları orada onlara sahte kimlikler hazırlamışlardı. Her ikisi için de vapur bileti alınmıştı ve Nadya'yla Lenin, Stockholm'den Baltık Denizi'ni geçip Helsinki'ye giden buharlı gemiye bindiler. Lenin beş yıldır ilk defa Rus çarının yönettiği topraklara ayak basıyordu. Helsinki'den ayrılan Lenin ve Nadya bir kere daha trene binip St. Petersburg'a gittiler. Bu 280 millik bir yolculuktu ve Beloostrov'da Rus-Fin idari sınırını geçtiler. 8 Kasım'da Finlandiya İstasyonu'nda indiklerinde onları tedbir olarak Bolşevik Nikolay Burenin karşıladı. Burenin onları gelecek birkaç hafta kalacakları evlerden birine götürdü.[9]

Başlangıçta Lenin'le Nadejda Konstantinovna yasal olarak kayıt oldular; açık faaliyet yürütmeyi umuyorlardı. Fakat hemen ertesi gün Okhrana'nın kendilerini gizleme becerisi sıfır olan

ajanları etrafı sarınca bu hayalden vazgeçtiler. O andan itibaren Bolşevik yoldaşlarının gözetiminde bir dizi güvenli evde kaldılar. Yine de Lenin St. Petersburg dışında küçük bir köy ve demiryolu durağı olan Sablino'da yaşayan annesini ve kızkardeşi Anna'yı görmeye gidecek kadar rahattı. Aynı zamanda sovyetlerde, sendikalarda ve diğer örgütlerde çalışan Bolşeviklerle de düzenli teması vardı. Devrim halindeki Rusya'yı yutarcasına izliyordu sürekli. Fakat çalışma zamanının çoğu geleneksel tarzda geçiyordu. Gazete makaleleri ve broşürler yazıyor ve parti komitelerinin bitmek tükenmek bilmeyen toplantılarını baştan sona izliyordu. Arada bir de parti kongrelerinde, konferanslarda ve diğer toplantılarda konuşmalar yapıyordu. 1905 Kasım'ından 1906 yazına dek Finlandiya, Moskova ve -1906 Nisan'ında- Dördüncü Parti Kongresi için Stockholm'e yaptığı tek tük geziler dışında St. Petersburg'da kaldı. Amacı her zamanki gibi Bolşevik hizbini yönetmek ve denetlemek ve Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ndeki etkisini artırmaktı. Halkın önüne çıkmadı ve bunu hedeflemiyordu da.

Troçki'yi meşhur eden halk toplantılarında ateşli konuşmalar yapmak ona göre değildi. 1905-06'da sadece bir kez böyle bir konuşma yaptı. Bu 1906 Mayıs'ında Halkevinde düzenlenen bütün parti toplantısıydı. Bu onun açısından bir sınavdı. Kürsüye çıkıp dinleyicilere "Karpov yoldaş" diye sunulmadan önce aşırı gerildi. Fakat endişelenmesine gerek yoktu. Kürsüye çıkınca durumu iyi idare etti. Gözlerini kısıp ceketinin yakasını tutarak öne doğru eğildi ve gözlerini dinleyicilere dikti. Sonra sloganlarını patlattı. Herkes bu sloganların Rusya'da sosyalizme gidişi hızlandıracak tek yol olduğuna olan büyük inancından etkilenmiş olarak oradan ayrıldı. Lenin yavaş yavaş yirminci yüzyıl açık politikasının becerilerini ediniyordu.

Troçki'yle Lenin arasındaki karşılaştırma hiç adil değildir. Troçki'nin konuşma yaptığı Petersburg Sovyetinin yükselişi ve düşüşü Lenin'in gelişinden epey önce olmuştu. Bundan sonra yalnızca Lenin değil, bütün devrimci siyasetçiler kendi partilerinin işlerine gömüldüler. Bu Lenin için muazzam bir görevdi çünkü Bolşevikler sovyetleri küçümsemeye ve siyasal komplonun yararlarını abartmaya devam ediyorlardı. Lenin Bolşevikler için bir kitle partisi kurma, diğer türlü çeşitli kitle örgütlerine

katılma ve devrimi örgütleme zamanının geçtiğini savunuyordu. Önerileri o da ancak gönülsüz bir tarzda kabul edilince, Lenin, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin taze kana ihtiyacı olduğu yanıtını verdi. Lenin partiye yeni katılanların halihazırda Marksist olup olmamasıyla ilgilenmiyordu pek. Onun önceliği radikal, işçi sınıfından kadroları, eylem için yanıp tutuşan kadroları çekmekti. Ve Lenin onların sabırsızlıklarını ifade etmek için tamamen özgür olmalarını istiyor; hatta sabırsızlıklarını teşvik etmeye çalışıyordu. Partili ve partisiz sanayi işçilerinin devrimi kendi ellerine almaları gerektiğini söylüyordu. Onlar partiler tarafından dizginlenmemeliydi. İşçi sınıfı Rus çarlık devletine düşman bütün kuvvetlerin öncüsü olarak hareket etmeliydi.

Lenin bu meselelere gömülmeye eğilimliydi. Tekrar tekrar 1871 Paris Komünü'nün zora başvurmadığı için yenilmesine hayıflanıyordu; fakat 1905'te sadece şiddet yöntemlerine bağlılığını teyid etmekle kalmadı aynı zamanda bu yöntemlere akla gelebilecek olandan daha fazla önem veriyordu. Şiddete gerçek bir düşkünlüğü vardı. Kişi olarak öldürmek, sakatlamak hatta bir kasabı seyretmek gibi bir merakı hiç olmamasına rağmen bu tür eylemleri tavsiye etmekten amansız bir haz duyuyordu.

Bu haz Rusya'ya dönüşünün hemen öncesinde yoğunlaştı. Bu yüzden Bolşevik Merkez Komitesi'ne bağlı Mücadele Komitesi üyelerine şu çağrılarda bulundu: "Burada gerekli olan kabına sığmayan bir enerji ve enerjidir. Bir yıldan fazla zamandır bombalardan bahsedilip tek bir bombanın bile imal edilmediğini, dehşetle, Tanrı aşkına, kelimenin tam anlamıyla dehşetle görüyorum!" Lenin'in çözümü, işçilerle öğrenci müfrezelerinin silahlandırılması ve onlara Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ne bağlı olup olmamalarına bakılmaksızın devrimci faaliyetle uğraşmalarına izin verilmesiydi. Müfrezeler casusları öldürmeli, polis karakollarını havaya uçurmalı, bankaları soyup silahlı ayaklanma için ihtiyaç duydukları kaynaklara el koymalıydı.[10] Hayal gücü coşmuştu. Sokak çatışmalarında müfrezelerin üstlerine gönderilen askerlere karşı kaldırım taşlarını söküp sıcak çaydanlıklar hazırlamalarını ve binaların tepelerine çıkmalarını öneriyordu. Bir diğer önerisi de polislere fırlatmak için asit stoklamaktı.[11] Bu taktikler yalnızca ürkütücü değildi, uygulanmaları da imkansızdı. Kullanıldıkları tadirde asker ve polislerin isyanı bastırma ira-

desini kemikleştirirlerdi. Lenin içindeki öfkeyi dile getiriyordu. Kendisinin bombalarla, çaydanlıklarla ve asitle uğraşmasına gerek yoktu. Fakat farkına bile varmaksızın düşüncelerini kağıda dökmek onu tatmin ediyordu.

Yaklaşımının diğerlerini şoke etmesinden endişenmiyordu:

> Elbette ki her aşırılık kötüdür; iyi ve yararlı olan her şey aşırıya kaçıldığında, hatta belli bir sınırın ötesine geçildiğinde ister istemez zararlı bir kötülük haline gelebilir. Örgütsüz, plansız küçük şiddet, aşırıya gidildiğinde sadece güçleri dağıtır ve heba eder. Bu doğrudur ve elbette ki unutulmamalıdır. Fakat öte yandan şu da unutulmamalıdır ki, ayaklanma sloganı atıldığı zaman ayaklanma da başlamış demektir.

Burada belirgin bir mantık hatası vardı. "Aşırıya" gitmemeyi gerekçelendirerek söze başlayan Lenin, sözlerini aniden, silahlı ayaklanmanın halen devam ettiği iddiası ile bitiriyordu.

Fakat bir ay geçmeden sakinleşti. Moskova'daki Bolşevik yoldaşları tam da onun istediği enerjiklikle hareket ediyorlardı. Hal böyleyken Şehir Sovyeti'ndeki diğer siyasal partilerle birlikte örgütledikleri Moskova Ayaklanması bir felaket olmuştu. Çatışmalar 1905 Aralık'ının ortasında başladı. Presnaya sanayi bölgesinde yoğunlaştı ve isyancılar tartışma götürmez bir kahramanlık sergilediler. Fakat kısa süre önce Teknoloji Enstitüsü'ndeki Petersburg Sovyeti'ni dağıtmış olan birlikleri yenebilecek güce sahip değillerdi. Ayaklanma hunharca bastırıldı. Lenin, ayaklanmada aşırı iyimserliğe dayalı girişimlere artık yer olmadığı sonucuna vardı. Aynı zamanda Bolşevikleri çarın Ekim Manifestosu'ndan tam olarak yararlanmaya ikna etmek istiyordu. Temsilciler meclisi Devlet Duması için seçimler 1906 başında yapılacaktı. Yeni Rus parlamentarizminin ciddi kısıtları vardı. Çar Dumayı dağıtma ve kararnamelerle yönetme hakkını özellikle elinde tutuyordu. Lenin ise, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin kendi adaylarını çıkarması ve Duma'dan parti propagandasını yaygınlaştırmak için yararlanması gerektiğini savunuyordu.

Bu, onun kazanamayacağı bir savaştı. 1905 Aralık ortasında St. Petersburg'un üç yüz mil kuzeydoğusundaki Finlandiya'nın Tampere kentinde yapılan Bolşevik Konferansı'nda yenilgiye

uğradı. Fakat 1903'teki İkinci Parti Kongresi'nden bu yana söylediği her şeyden keskin bir kopuş oluşturmasına rağmen, stratejik makas değişiminde ısrar etti. Hatta Menşeviklerle uzlaşmaya bile göz yumdu. İki yıldır Menşevizmin bir sapma, Marksist ilkeleri çiğneyen bir örgütsel ve stratejik önermeler bütünü olduğu konusunda savaşım yürütmüştü. Taraftarları onun uzlaşmaya düşmanlığını sorgularken o da onları yerin dibine batırmıştı. Lenin'e göre "Uzlaşmacı Bolşevikler" Menşeviklerden yeğ değildi.

Şimdi ise Lenin yeniden Menşeviklerle birleşmek istiyordu. Kafasının içindekini deşifre etmek zor değildi: Lenin, Bolşevik politikayı kontrol edemiyordu. Kendi hizbindeki bağnazlıkları dengelemek için Menşeviklere ihtiyacı vardı. Menşeviklerin çoğu partinin sovyetlere katılmasını ve Devlet Duması seçimlerinde kampanya yürütmesini istiyordu. Lenin Menşeviklerle olan büyük ayrılıklarına rağmen bunun üzerine düşündü. Lenin "proletarya ve köylülüğün geçici devrimci demokratik diktatörlüğü"nü, işçilerle köylülerin sınıfsal ittifakını, orta sınıfların dışlanmasını ve kitle şiddetini istiyordu. Menşevikler ise aksine "burjuva demokratik" devrime orta sınıfların önderlik etmesini ve bu devrimin derhal evrensel yurttaşlık haklarını uygulaması gerektiğini savunuyorlardı. Bolşeviklerle Menşevikleri tekrar bir araya getirmek için bütün çekim ve ikna gücünü kullanması gerekti. Fakat Lenin'in özgüveni tamdı. Tutum değişikliğini açıkça ifade etmeden Dördüncü Parti Kongresi'nde iki hizbin birleşmesini sağlamak için elinden geleni yaptı. En büyük önceliği kongrenin, çarlık hükümetinin izin vermek zorunda kaldığı yasal siyasal faaliyetlere katılımı onaylamasını sağlamaktı. Manevracı Lenin için bunu yapmak zor değildi.

Kongre için Stockholm ayarlandı. Kongre delegeleri Nisan ayında Baltık Denizi'nden geçerek İsveç'in başkentine gelirken Lenin, Menşevik liderlerle görüşmelere başladı. Menşevikler kongre delegeleri içinde Bolşeviklere göre biraz daha fazlaydı ve temel tartışma gündemlerini kazanacakları kesindi. Bu Lenin'i bir dizi politika konusunda istediğini söyleme konusunda serbest bıraktı. Özellikle de Menşevizmle taban tabana zıt olduğu konularda. Lenin agresifliğin tadını çıkarıyordu. Büyük toprak sahibi soyluların topraklarına köylülük lehine el koyulması projesini

inceltirken "geçici devrimci diktatörlüğün" "toprağı kamulaştırılması" çağrısını yaptı. Menşevikler de tarım sorunu üzerine taleplerini genişlettiler ve "toprağın yerel yönetimlere verilmesi"ni istediler; böylelikle Lenin'in planının yol açacağı merkezi bürokrasiden kaçınacaklarını düşünüyorlardı. Lenin üstünkörü bir tarzda devrimci rejimin öncelikli olarak toprağı çok düşük bir kirayla kullanma hakkını kazanacak olan köylüleri verimli çiftçilik teknikleri benimsemelerini sağlamak olduğunu varsaymıştı. Fakat hem Menşevikler hem de Bolşevikler içinde Lenin'e muhalefet edenler bunun devasa karmaşıklıkta bir görev olduğunu söyleyerek yanıt verdiler. Aslında Lenin bürokratik yozlaşmanın tehlikelerini ne yazık ki görememişti.

Lenin, kongrede tarım sorununda yenilgiye uğradı ve diğer girişimleri de geri çevrildi. Menşevikler, Bolşevik hizip önderliğinin Rus İmparatorluğu'ndaki banka soygunlarının örgütlenmesine karışmasını, o nahoş meseleyi gündeme getirdiler. Bu, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi içinde büyüyen bir skandaldı. Menşeviklere göre bu tür soygunlar partiyi finanse etmek açısından kabul edilemez bir yöntemdi ve Lenin'in onlara gizlice onay vermesi bir rezaletti. Plehanov eleştirisine kişisel ağırlığını da koyarak Lenin'in devrim stratejisinin -özellikle de köylülükle sınıf ittifakı kurmak istemesinin- Rus köylü sosyalistlerini anımsattığını tekrarladı. Plehanov zoraki bir oto kontrol uyguluyordu çünkü Bolşevik hizip önderliği aynı zamanda Duma seçimlerine katılmayı savunan Plehanov'u seçimleri boykot meselesini tartışmak için çağırmıştı. Her zamanki gibi muğlak bir konuşma yaptı. Bolşevik hizbin politikasından duyduğu endişeye işaret etmek için elinden en fazla gelen şey buydu. Fakat kongre sonunda Menşevikler beklenmedik bir biçimde Rus İmparatorluğu'nun bir bölgesinde, yani Kafkasya'da sürmekte olan seçim kampanyasına girme önerisi getirince Plehanov saklandığı yerden çıktı ve Bolşevik yoldaşlarının çoğuna karşı oy kullandı. Menşeviklerin önerisi kabul edildi. Plehanov, en azından bu meseleden dolayı biraz neşesini buldu.

Birleşik partinin yeni merkez komitesinde yedi Menşevik ve sadece üç Bolşevik vardı. İçlerinde Lenin yoktu. Bolşevik delege yoldaşları ona düşüncelerinden hoşlanmadıkları uyarısını yapmışlardı: Duma ve toprağın kamulaştırılması politikalarından ise

hiç hazzetmemişlerdi. Bu yüzden Lenin Stockholm'den gemiye binerken morali bozuktu. Sinirleri yıpranmıştı.

Fakat ruh hali hızla düzeldi. Bolşevik hizip kendi örgütlenme aygıtını partinin geri kalanından ayrı olarak sürdürmek istiyordu ve gizli bir Bolşevik Merkez kuruldu. Lenin, Bogdanov ve Leonid Krasin'le birlikte yeniden liderliğe alındı. Bu konum sayesinde kongrenin onaylamadığı kararlarını geçersizleştirme imkanına sahip olacaktı ve Bogdanov'un da yakın desteğini alacaktı. İkisi yıllardır iyi anlaşıyorlardı. Eşleriyle birlikte aynı evde oturmaya karar verdiler. İmparatorluk rejiminin denetimi sağlaması için uğraşan Okhrana'nın kendilerine bulaşmasından çekiniyorlardı. Araştırmaları sonucunda Finlandiya Grandükalığına bağlı Kuokkala'daki Vaasa'da iki katlı büyük bir daça buldular. Kuokkala St. Petersburg'dan kırk mil mesafededir; burası Beloostrov'daki Rus-Fin idari sınırından sadece beş mil uzaktaydı ve St. Petersburg ve Helsinki arasında bir demiryolu istasyonu vardı. Lenin ve arkadaşları güvenlik arayışındaydı. Finlandiya İsviçre kadar güvenli olmasa da çarlık yönetiminde bile sınırlı bir özerkliğe sahipti. Rusya'ya olan sınır sadece resmi açıdan anlam taşımıyordu. Yolcuların pasaport göstermesi ve polisin bagajlarını aramasına izin vermesi gerekiyordu. Finlilerin kendi paraları ve posta pulları vardı ve Ruslardan o kadar farklıydılar ki, mesela yanında yemek yenmediği takdirde kamusal alanda içki satın alınmasına izin vermiyorlardı. Fin limanlarına Hull, Lübeck, Stettin ve Stockholm'den düzenli olarak gemiler geliyordu; acil durumda Rusya'ya uğramadan orta ve Batı Avrupa'ya gitmek de mümkündü.

Bu yüzden de 1809'dan bu yana Rus İmparatorluğu'nun denetimi altında bulunan Finlandiya aynı zamanda çok da uzağa gitmeye gerek olmadan neredeyse yabancı bir ülkeydi -ve Finli sosyalistler çarlıktan o denli nefret ediyorlardı ki, onun kurbanlarına yardım eli uzatmaya hep hazırdılar. Bolşevik merkez burada üslenmeye karar verdi. Lenin, Nadya, Bogdanov ve eşi Natalya siyasal yazı, örgütlenme ve gözlem çalışmalarını güvenli bir mesafeden yürütebileceklerdi. Lenin Finlandiya'ya gittikten kısa süre sonra annesinin Sablino'da kiraladığı daçayı ziyaret etti. 20 Ağustos 1906'da Kuokkala'daydı ve 1907 Kasım sonuna kadar orada kaldı. Bunun dışında oradan ayrılma riskini ancak önemli

konferans ve kongreler için aldı. Finlandiya'nın Tampere, Terijki ve Viipuri şehirlerinde yapılan toplantılara katıldı; ayrıca Londra'daki Beşinci Parti Kongresi'ne ve Stuttgart'taki Sosyalist Enternasyonal Kongresi'ne katıldı. Fakat Rusya'ya geri dönmeyi göze almadı. St. Petersburg'u daha on yıla yakın bir süre göremeyeceğini bilmiyordu.

Beşinci Parti Kongresi baştan sona dek kavga gürültü ile geçti. Lenin artık Menşeviklerle iyi ilişki kurmaya ihtiyaç duymuyordu, zira Bolşeviklerin Devlet Duması seçimlerinde aday çıkarmasına yardım etme rolünü oynamışlardı zaten. Kongrenin 1907 Nisan'ında açılmasından önce Lenin onlara Marksist ilkeleri sattıklarını söyleyerek karşılık verdi. Menşeviklerse onun samimiyetsizliğini mahkum eden sözler söylediler. Lenin partinin yeniden birleşmesi lehine konuşmuş fakat ayrı bir Bolşevik merkez oluşturmuş ve paraları Menşeviklerin elinden almıştı. İki hizip arasında kongre boyunca köylülük, Rus liberalizmi ve hatta felsefeye ilişkin tartışmalar patlak verdi. Fakat Lenin açısından kongre başarılıydı. Rus İmparatorluğu'nun sınır bölgelerindeki pek çok Marksist partinin katılımı onun lehine oldu. Rosa Luxemburg ve Leo Jogiches önderliğindeki Polonyalıların hatırı sayılır bir önemi vardı ve Lenin'in partinin köylülüğünki dahil diğer sosyalist partileri Kadetlere karşı müttefik olarak tercih etmesi şeklindeki stratejik değerlendirmesini destekleme eğilimindeydiler. Menşevizmin önü kesildi. Devlet Duması'na katılmaya hâlâ karşı olan Bogdanov gibi Bolşeviklerin de. Lenin, Polonyalıların yanı sıra Letonyalı ve Litvanyalılarla da görüşmeler yaparak ilerki yıllarda işine yarayacak pek çok pozisyonu elde etmiş oldu.

Buna rağmen Merkez Komitesi'ne seçilemedi. Kongrede birçok yönden eleştirildi. Bolşeviklerin silahlı soygunlara karışması meselesi tekrar gündeme geldi. Lenin ve Bolşevikler "anarşist eğilimleri"nden dolayı mahkum edildi ve artık banka soygunu yapılmayacağı belirtildi. Fakat Lenin o zaman bile umursamadı. Bolşeviklerle Menşevikler arasında manevra yapmak, onu Bolşevik hizip içinde hegemonya elde etmek kadar ilgilendirmiyordu artık. Ve Stuttgart'taki Sosyalist Enternasyonal İkinci Kongresi'ni yüksek bir moralle bekliyordu. Enternasyonal, kısmen onun çabalarının sonucu olarak, asıl olarak da Alman Sos-

yal Demokrat Partisi'nin desteğiyle militarizm ve emperyalizme karşı olduğunu ifade eden deklarasyonunu sertleştirdiğinde sevinci doruğa çıktı. Rosa Luxemburg, Lenin'e Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin antimilitarizm ve antiemperyalizm konusunda onun sandığı kadar kararlı olmadığını söylediğinde Lenin onu saplantılı bir hizipçi olarak başından savdı. 1914'te buna pişman olacaktı.

Vaasa'nın derme çatma ahşap odalarında geçen onbeş ay Rus devrimcileri için kriz dönemi oldu. Lenin çarlığın pençesini sıkılaştırmasını uzaktan izledi. Bolşeviklerin Birinci Duma seçimlerini ihmal etmesine öfkelendi. Yine de köylüler toprağın köylülere verilmesini savunan adaylara oy verdiler. Kadetlerin önderliğindeki liberaller Duma'nın yetkilerinin Anayasa tarafından kısıtlanmasına muhalefet etmeye devam ettiler. Birinci Devlet Duması, Romanov monarşisine muhalefet odağına dönüştü. Bunun üzerine II. Nikola yeni siyasal partilere üstün geldiği değerlendirmesini yaptı ve Dumayı dağıtıp yeniden seçime gitti. Kadetler Finlandiya'nın Viipuri kentine kaçtı ve Rus halkını, çarlık hükümeti halkın seçilmiş temsilcilerine saygı gösterene dek vergi ödememeye ve askere gitmemeye çağırdı.

Fakat İkinci Duma seçimlerinden de çarla uzlaşmayı reddeden bir meclis çıktı. II. Nikola artık liberalleri muhatap almıyordu; Aleksandr Guçkov'un muhafazakar partisi ve her zaman olduğu kadarıyla sınırlı anayasal reformlar için çalışmış olan Oktobristlere umudunu bağladı, ama kısa süre sonra Guçkov'a da güvenmez oldu. En güvendiği kişi, köylü isyanını idamlarla bastıran İçişleri Bakanı Petr Stolipin'di. O zamanki adıyla Stolipin'in "kravatı", kırları pasifize etmişti. Şehirlerde ve kırlarda düzen hüküm sürüyordu. Stolipin hanedanlığın sadece baskıya başvurularak ayakta tutulamayacağını biliyordu ve çarlık düzenini sürdürmek için bir dizi önlem aldı. Başbakan olarak seçim yasasını değiştirip parlamentoda soyluluğa daha fazla ağırlık vererek Duma'yı yenilemeye kararlıydı. Ayrıca kör toprak komünlerine son verip yerine geniş ve güçlü bir bağımsız çiftçiler sınıfını geçirmeye yönelik bir tarım reformu başlattı. Lenin'e göre bu, imparatorluk rejiminin çağdaş kapitalizmle uzlaşmasının imkânsız olduğunun kanıtıydı. Stolipin'in kırdaki önlemleri "Amerikan" değil "Prusya yolu"ndan gidiyordu. Yani soylu top-

rak sahipleri Prusya'daki gibi yetkilerini koruyor ve kıra hakim olmaya devam ediyorlardı. Tarımı sadece toprağı işlemek isteyenlere açma fırsatı –on dokuzuncu yüzyılda Amerika'nın batısında olduğu gibi- kaybedilmişti. Rus ekonomisini artık sadece devrim modernize edebilirdi.

Lenin bütün bunları Vaasa'daki ev arkadaşı ile tartışıyordu. Bogdanov kuşkusuz Bolşevik saflardaki en parlak entelektüeldi. Bolşevik hizip içerisinde zihinsel kapasitesi Lenin'inki ile aynı düzeyde olan tek kişiydi. Bogdanov, Lenin'in düşüncelerine içerili otoriterliğe hiç ısınmamıştı. Vaasa'da çok sohbet ettiler. Birbirlerinden kaçınmaları imkansızdı: Bogdanov üst katta oturuyor ve her bahçeye çıkışında Ulyanovların alanından geçiyordu. Siyasal teori, kültür ve felsefe alanında araları gitgide açıldı. Ve acil politikalar konusunda da karşı karşıya geldiler: Lenin, Duma seçimlerine katılmak isterken, Bogdanov buna hararetle karşı çıkıyordu. Menşeviklere karşı mücadelede yakın dost olan ikili, Bolşevizmin önderliği konusunda birbirlerine rakip olmuşlardı.

11

İKİNCİ KEZ MÜLTECİLİK

1908-1911

Lenin Finlandiya Grandükalığı'nda kalmaya devam etmeyi umuyordu. Siyasal "gericiliğin" daha yıllarca devam edeceğini düşünmesine rağmen Kuokkala'dan çıkmaya niyeti yoktu.[1] Fakat durum gitgide belirsizleşiyordu. Başbakan Petr Stolipin 1907 Haziran'ında II. Nikola yararına bir anayasa darbesi yaptı. Darbeyle İkinci Duma dağıtıldı ve aynı yıl toprak sahibi soyluluğa daha fazla ağırlık ve nüfuz imkanı veren bir Üçüncü Duma'nın oluşumu için yeni bir seçim yönetmeliği getirildi. Bu sırada Okhrana da devrimci liderleri yakalamak için çalışmalarını yoğunlaştırdı. Bolşevik merkezin genel olarak nerede olduğunun çarlık polisi tarafından öğrenilmemesi için çok sayıda Bolşevik aktivist Kuokkala'ya gitti.

Kasım sonlarında bir gün Merkez Komitesi üyelerine polisin çevrede arama yaptığını bildiren bir mesaj ulaştı. Lenin derhal eşyalarını topladı ve 240 mil uzaklıktaki Helsinki'ye doğru yola çıktı. Tavrı subaylar yakalansa bile komutanın hayatta kalması gerektiği şeklindeydi. Nadya görev duygusuyla Aleksandr ve Natalya Bogdanov ve Yosif Dubrovinski ile birlikte daçada kaldı. Yurtdışındaki Bolşevik merkezine gitmek için hazırlanarak zaman geçirdiler ve taşınamayacak olan parti evraklarını yaktılar. Nadya, polisin taze kül yığınından kuşkulanabileceği endişesiyle küllerin hızla gömülmesini örgütledi. Diğer evraklar saklamaları için Finli Marksistlere ulaştırıldı. Daha sonra daçanın sahibi koşarak kiracılara polis aramasının yaklaştığı haberini verdi. Aslında Okhrana Sosyalist Devrimci terörist bir grubu aramakla

meşguldü ve Vaasa'daki kiracıların kim olduğundan habersizdi. Fakat Kuokkala'daki kiracılar en kötüsünün başlarına gelmesinden korkuyorlardı. Bu sırada Lenin Helsinki'nin dışındaki Olgbu köyünde saklandı. Parti örgütçüleri ona iki Finli kızkardeşe ait bir evin arka odasında bir oda verilmesini organize ettiler. Lenin oraya yerleşip tarım sorunu üzerine makaleler yazdı. Birkaç gün sonra Nadya da oraya geldi. Artık tutuklanmamak için yurtdışına gitmeleri gerektiği açıktı.[2]

Bolşevik merkez İsviçre'ye gitmeye karar verdi; fakat bunu söylemek kolay, yapmak zordu. Rusya'yla kalıcı bir iletişim sistemi kurulması gerekiyordu. Bu tür parti işleri için Nadya görevlendirildi ve o da kadrolarla birlikte son düzenlemeleri yapmak için St. Petersburg'a döndü. Nadya bu işlerle uğraşırken Lenin, Olgbu'da bekledi. Nadya büyük baskı altındaydı. Özellikle Bolşeviklerin temel yayın organı Proletari'nin Finlandiya'dan İsviçre'ye güvenli bir biçimde taşınmasını sağlaması gerekiyordu; aynı zamanda o sıralar kızı ve damadı ile yeniden yurtdışına gitmeyi reddeden hasta annesi Yelizaveta Vasilevna'yı ziyaret etmesi gerekiyordu.[3]

Lenin onun yeteneklerine güveniyordu ve kendi güvenliğinden endişe ediyordu. O St. Petersburg'dayken Lenin yeniden yurtdışına gitmeye karar verdi ve kendisini Stockholm'da nasıl bulabileceğine ilişkin not bırakıp gitti. Nadya arkada bırakılmasını itidalle karşıladı. Lenin'in bir yandan hızla kaçmak gerektiği konusunda ısrar ederken bir yandan da kendisini tehlikeye atacağını düşünmüyordu zaten. Lenin'in planı vapurla Turku'dan Stockholm'a geçmekti. Bu güzergâhta buharlı bir buzkıran gemisi çalışıyordu, fakat Okhrana ajanlarının Helsinki istasyonunda ve Turku vapur terminalinde nöbet tuttuğu biliniyordu. Polis, gemiye binilen yerde kaçak Bolşevik, Menşevik ve Sosyalist Devrimcileri arıyordu. Finli yoldaşları Lenin'e Turku'ya uğramayıp geminin Bothnia Körfezinde yirmi mil güneybatıdaki Nauvo Adasındaki ikinci durağına doğru devam etmesini tavsiye etmişlerdi.[4] Lenin de öyle yaptı. Turku'dan at arabasıyla ayrıldı ve kayıkla Kuustö adasına gitti. Gizlilik hâlâ önemliydi ve geceleri başka başka yerlerde kaldı. Kuustö'den Lille Meljo adasına doğru yola çıkarken yanında hem yerel bir kooperatif başkanı hem de dost bir Finli polis memuru vardı. Bu, yolculuğun sondan bir

önceki etabıydı. Lille Meljo'dan Nauvo'ya geçip oradan da 12 Aralık'ta Stockholm vapuruna binmeyi düşünüyordu.

Sorun şu ki, Lenin Nauvo Adasına yaya gitmek zorunda kalacaktı ve Finli yoldaşlar bir nedenle buzun her yerde sağlam olmadığını söylemeyi unutmuşlardı. Aslında Nauvo "yürüyüşü" buz kütlelerinin arasındaki küçük aralıkların üzerinden sık sık atlamayı gerektirecekti. Fakat hep tedbirli bir insan olan Lenin, Lille Meljo'dan Nauvo'ya kadar olan buzluktan geçerken rehberlerinin pek ayık gezmeyen iki yerel köylü olduğunu hesaba katmıştı. Belirlenen günde üç yolcu Lille Meljo'dan Nauvo'ya doğru yürüyüşe geçerken içlerinde en az içmiş olan Lenin'di. Buzlu yolun yarısında yüzeyde kabarma ve çatlama vardı ve Lenin katı buz parçasının üzerine ancak son bir umutsuz hamleyle tırmanabildi. "Ahh," diye düşündü, "ölmek için ne aptalca bir yol!"[5] Boğularak ölmek çoğu insan için sadece aptalca değil trajikti. Ancak kafasında muzaffer bir gelecek bulunan bir insan bunu aynı zamanda anlamsız bulabilirdi.

Napolyon'un mareşallerinden başta gelen isteği şanslı olmalarıydı -ve Lenin de 1907'de olağanüstü şanslıydı. Planlandığı gibi Nauvo adasında vapura bindi ve ertesi gün İsveç'e vardı. Çok geçmeden Bolşevik fraksiyonun işlerini halletmiş olan Nadya da yanına geldi. Oradan ilk olarak Berlin'e ve sonra da Cenevre'ye gittiler. Lenin ve Nadya grip olmuştu ve Lenin yazar Maksim Gorki'ye mektup yazıp Napoli yakınlarında İtalyan kıyısı açıklarındaki Capri adasında onun yanında kalıp kalamayacaklarını dolaylı olarak sordu.[6] Tek kaygısı fiziksel olarak dinlenmek değildi. Bir zamanlar güven içerisinde Rusya'daki devrimi kurguladığı Cenevre'ye dönmek zoruna gidiyordu. Nadya'ya "Burada mezara girmeye gelmişim gibi geliyor," diye sızlandı.[7] Sözleri yüreğinden geliyordu: İyimser devrimci Lenin kendisini yenilgiye uğramış gibi hissediyordu. Bir daha anayurdunda öncü bir rol oynama fırsatı elde edebilecek miydi? 1905 sonunda İsviçre'den ayrıldığından beri Rusya'dan çok Finlandiya'da zaman geçirmişti ve St. Petersburg'da geçirdiği kısa süre içerisinde de saklanıyordu. Ülkesindeki devrime nasıl önderlik edebilecekti? Bir dostuna şöyle içini döktü: "Rusya'yı çok az biliyorum. Simbirsk, Kazan, Petersburg ve işte o kadar."[8]

Bu öz farkındalık havası kısa sürdü. Birkaç hafta sonra Lenin yeniden Rus devletinin ve toplumunun geçerli tek analizini kendisi yapıyormuşcasına Bolşevikler için politikalar üretiyordu. Mültecilik döneminde stratejik planlamasını pek az değiştirdi. 1905-6 devriminden Bolşeviklerin doğru politikalar izlediği sonucunu çıkardı. Fakat devrimin neden başarıya ulaşamadığını açıklamıyordu. Lenin kendi kalıplarına takılıp kaldı. Bolşeviklerin Rusya'da gelecekte kaçınılmaz olarak yeniden bir devrimci durum oluştuğunda politik performanslarını geliştirebilmeleri için inançlarını korumaları gerekiyordu.

Birkaç ay boyunca Lenin ve Nadya Cenevre'de önce 17 Rue des Deux Ponts'da, sonra da 61 Rue des Maraichers'de oturdular. Fakat Bogdanov ve diğer Bolşevik liderler İsviçre'yi sıkıcı buluyorlardı. Lenin aynı fikirde olmasa da Bolşevik merkezin Paris'e geçme kararını önleyebilecek durumda değildi. 1908 Aralık'ında İsviçreli ev sahiplerinin parasını ödediler ve keyifsiz keyifsiz Fransa'ya gittiler. Paris'e vardıklarında Lenin, Nadya ve annesi Yelizaveta Vasilevna'ya Lenin'in kızkardeşi Maria İliniçna da katıldı. Dördü belli bir uyum içinde bir arada yaşadılar. Yelizaveta Vasilevna'nın bir yandan "Nadya'nın ve damadının bilimsel çalışmasına saygı duyarken"[9] Lenin'e onun hakkında ne düşündüğünü söylediği ve hiç de her zaman onu övmediği doğrudur. Lenin de aynı şekilde yanıt verdi. Örneğin iki eşli bir insan için en büyük cezanın iki kayınvaldeye sahip olmak olduğunu söyledi.[10] Yine de anlaşmazlıklar kısa süreliydi. Yelizaveta Vasilevna ve Vladimir İliç birbirlerine saygı duyuyorlardı ve aralarında hüzünlü bir sıcaklık vardı. Bir Pazar günü Yelizaveta'yı fazla sıkıntılı gören Lenin onun sigarasının olmadığını farketti ve sigara dumanından nefret etmesine rağmen çıkıp ona bir paket sigara aldı.[11]

Kadınlar bir süre ev işlerini hizmetçisiz yaptılar. Merkez Komite üyesi olan Lenin'in partiden düzenli bir geliri vardı ve kitaplarının telif ücretlerini alıyordu. Bolşeviklerin silahlı soygun ve miraslardan oluşan kendi fonları vardı. Yekaterina Vasilevna da ev bütçesine biraz katkıda bulunuyordu. Fakat çok çaba harcamalarına rağmen hiçbir Fransız kadınını yanlarında çalışmaya ikna edemediler, çünkü Ruslar çok müşkülpesent ve güvenilmez işverenler olarak tanınıyordu. Anna İliniçna'nın eşi ve Lenin'in

eniştesi Mark Yelizarov bir Japonya seyahati sonrasında onları ziyaret ettiğinde kendi yemeklerini kendilerinin pişirmesini ve temizliklerini kendilerinin yapmasını eleştirdi; ayrıca Nadya'nın yemeklerine de tahammül edemiyordu. Açık sözlü, dobra bir adam olan Mark, kesinlikle bir hizmetçi tutmaları gerektiğini söyledi. Genellikle eşi Anna onun aklına ilk gelen şeyi söylemesine itiraz ederdi.[12] Fakat bu defa öyle yapmadı: Nadya'ya karşı hep nezaketsiz olmuştu ve Mark'ın onu iğnelemesini umursamıyordu. Sonuç olarak Ulyanovlar onun önerisini kabul ettiler ve eve bir yardımcı almak için bir girişimde daha bulundular. Yerel Rusofobiyi bu defa aşabildiler; yeni hizmetçi taşındı ve Nadejda Konstantinovna'nın Ulyanovların midesi üzerindeki kuşatması kaldırılmış oldu.[13]

Lenin bu tür ıvır zıvır mevzulara karışmazdı. Normal koşullarda yemek pişirmezdi ve yemeğin içindekilerin diyetine uygun olup olmadığını sormak dışında yiyeceklerin kalitesiyle ilgilenmezdi. Nadya kasıtsız bir espriyle "Lenin'in kendisine verilen her şeyi kuzu kuzu yediğini" anlatıyordu.[14] Politikacı Lenin'de pek bulunmayan bu uyumluluk yaşamındaki kadınları ona "annelik etmeyi" sürdürmeye yöneltiyordu. Lenin onlara çocuk gibi soruyordu: "Bunu yememe izin var mı?" Aslında alışkanlıklarının çoğu onlara sevimli geliyordu. Yelizaveta Vasilevna, Lenin'in her gün yazmaya başlamadan önce toz beziyle masasını silmesinden etkilenmişti.[15]

Fakat bu onun artık ailenin baskın karakteri olmadığı anlamına gelmiyordu. Lenin yıllardır bisiklet meraklısıydı ve hafta sonları sık sık Nadejda Konstantinovna ve Maria İliniçna'yı alıp bisikletle dağ sürüşüne çıkardı. İçlerinde en formda olanı Lenin'di. Kadınların nefesi kesildiğinde dönüp onlarla birlikte bisiklet sürer ve onları devam etmeye ikna ederdi. Alplerde bisiklet sürmek turistler, özellikle de İngilizler, Almanlar ve Fransızlar arasında yaygınlaşan bir uğraştı. İsviçre *Baedeker*'inde Almanlar ve Fransızların yokuşlarda kendilerini yormayıp at kiraladıkları, bisikletleri iple arkaya bağladıkları ve yokuşu at gücüyle yavaş yavaş çıktıkları yazıyordu. İngilizler bu sıkıcı yöntemi uygulamıyordu ve her zaman Alman hayranı olan Lenin bu konuda İngilizlerle aynı safta yer alıyordu. Kendisini zorlamadığı tatili tatilden saymıyordu. Dahası Nadejda Konstantinovna ve Maria

İliniçna onun başkalarını da zorladığını hatırlıyorlardı perişan vaziyette. Geceleri de köy *pension*larında (pansiyon. -Çev.) sorumluluk ondaydı. Maria'nın tabağında bir şey bırakmasına izin vermiyor, yemeğin tamamını yemezse otel sahibinin ertesi gün ücreti düşürmeksizin porsiyonları azaltacağını söylüyordu. [16]

Lenin en küçük bir hileden bile nefret eder ve bisikletlerle sürekli ilgilenirdi. Paris'te oturdukları zaman her gün bisikletle Bibliotheque Nationale'e giderdi. Ismarladığı kitaplar için uzun süre beklemek zorunda kaldığından bu kütüphaneden nefret ediyordu ve bisikletini dışarıya park etmek için kapıcıya on santim ödemek zorunda olmak da canını sıkıyordu. Fakat bir gün daha kötü bir şey oldu ve sevgili bisikleti -"ameliyat aleti"- çalındı. Lenin kapıcıya şikayet edince kadın onun on santiminin sadece park izni için olduğunu ve güvenlik garantisi olmadığı cevabını yapıştırdı.[17]

Bu sefer Lenin çetin cevize çatmıştı ve parasını geri alamadı. Bir diğer seferinde ise protestosu başarılı oldu. Yeni bir bisiklet almasının üzerinden çok geçmemişti ki, kötü bir olay oldu. 1909 Aralık'ında Paris merkezinden on iki mil uzaklıkta Juvisy-sur-Orge'daki bir uçak gösterisinden dönerken selesine bir otomobilin çarpmasıyla fena yaralandı. Bisiklet ezilmiş, darmadağın halde yol kenarına savruldu. Neyse ki görgü tanıkları vardı ve Lenin avukat aracılığıyla tazminat talep etti. Burada da 1892'de Sizran'da tüccar Arefev'i dava ederken gösterdiği ısrarı sergiledi. Lenin Parisli otomobil sahibinin bir vikont olduğunu öğrenince Marksist ateşi de alevlendi. Kendisi de miras yoluyla geçen soyluluktan gelme Lenin hiçbir sınıf dayanışması sergilemedi ve maddi tazminat davası açtı.[18]

Lenin daha önce Paris'e hiç gitmemişti ve oraya "pislik deliği" diyordu.[19] Bunun bir sebebi siyasiydi. Fransa'da kaldığı sırada Menşeviklere kızgındı. Bogdanov gibi Duma karşıtı Bolşeviklere de kızgındı. Aslında Bogdanov konusunda Lenin'le aynı fikirde olan, fakat Lenin'in gerçek Bolşeviklerden beklediği kadar kızgın olmayan Bolşeviklere de bir o kadar kızgındı. Diğer partilere Lenin hiç önem vermiyordu ve Rus devrimci mülteci "cemaati"nin takıldığı Paris kafelerinde Sosyalist Devrimcilerle karşılaştığında son derece canayakın olabiliyordu. Yine de Viktor Çernov onun şakalarının bile atışır gibi olduğunu hatırlıyordu:[20]

> Ona dedim ki: "Vladimir İliç, eğer siz iktidara gelirseniz hemen ertesi gün Menşevikleri asmaya başlarsınız." O da bana bakıp şöyle dedi: "İlk Menşeviği astığımız an son Sosyalist Devrimciyi astığımız an olacaktır." Sonra kaşlarını çatıp bir kahkaha attı.

Kara mizahından çok farklı olarak Lenin Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi içindeki hizip çatışmalarına olan bitmek bilmeyen saplantısını sergiliyordu. Bolşevikler Üçüncü Duma'ya girmişti ve Lenin Bolşevik fraksiyonu Duma seçimlerinde aday göstermeye zorlamak için Martov ve Dan'ın kendisine yardım etmesine ihtiyaç duymuyordu. Bu yüzden de Menşeviklerle arayı iyi tutma gereği ortadan kalkmıştı. Çok geçmeden Lenin Menşevizme karşı polemiklere yeniden başladı ve şakaları da bunu yansıtıyordu.

Lenin'in Bogdanov'a karşı mücadelesi daha da sertti. Bogdanov ve sempatizanlarının Duma'ya karşı nefreti Bolşevik fraksiyonun politikasını bozma düzeyine gelmişti. Bazıları seçilmiş Bolşevik vekillerin derhal Üçüncü Devlet Duması'ndan çekilmesi gerektiğini savunacak kadar ileri gidiyordu. Diğerleri, ki Bogdanov da bunlar arasındaydı, vekiller çekilmediği takdirde fraksiyondan atılma cezası verileceğini belirten bir ültimatom vermek istiyordu. Birinci gruba Otzovistler ("Geri Çekilmeciler"), ikinciye de Ültimatomcular deniyordu. Her iki grup da partinin silahlı ayaklanmaya hazırlanma ve örgütlenme üzerinde yoğunlaşması gerektiğini savunuyorlardı. Lenin'e göre bunlar mevcut siyasal koşulları değerlendirmelerini engelleyen bir zihinsel baskı ortamında yaşıyorlardı.

Lenin daha temel nitelikte uyuşmazlıkları da gündeme getirdi. Bogdanov işçi sınıfının kendisini kültürel olarak geliştirmesini desteklemeye öncelik verirken Lenin aydınların rehberlik rolünü vurguluyordu. Kuşkusuz Lenin aydınların orta sınıf kökenli olması gerektiğini söylemiyordu. Fakat Bogdanov, Leninizmin sosyalizmin işçilere aydınlar tarafından götürüleceği görüşünden ürküyordu; aslında o, sosyalist düşüncelerin olgunlaşabilmesini toplumun genel kültürünün dönüşmesi koşuluna bağlıyordu. Günün hakim kültürü, Bogdanov'a göre "burjuva"ydı, çünkü bireycilik, otoriter komutlar, biçimcilik ve ikiyüzlülüğe dayanıyordu. Yeni bir kültür -bir "proleter kültür"- geliştirilmeliydi ve Bogdanov aydınların onu yaratma kapasitesinde olmadığını, çünkü kendilerinin de burjuvazinin kültürünün ürünü olduklarını

söylüyordu. Bu ve diğer şeyler Lenin'i çileden çıkarıyordu. Hatta Bogdanov, Lenin'in mutlak doğru, düşüncenin ebedi kategorileri ve dış dünyanın gösterilebilir gerçekliğine ilişkin kavramlarının eski moda saçmalar olduğunu bile söyledi. Bogdanov'un aksine Lenin dönemin Avrupa'sının geniş kapsamlı felsefi tartışmalarına girmek istemiyordu. Bogdanov İmmanuel Kant'ı ve Richard Avenarius ve Ernst Mach gibi yeni Kantçıları okumuştu. Marx'a hayranlık duyuyor, fakat onu idolleştirmeyi reddediyordu. Vaasa'daki daçada *Ampiryomonizm* adlı, yeni görüşlerini özetleyen bir kitap yazmaktaydı. Entelektüel canlılık fışkırıyordu ondan. Lenin ona ve dünya görüşüne cepheden saldırma zamanının geldiğini düşünüyordu.

Lenin'in kaybedeceği hiçbir şey yoktu. Anti Leninist Bolşevikler ülke içi ve dışındaki Bolşevik fraksiyon içerisinde çok etkiliydiler; hatta çoğunluğu bile elde edebilirlerdi. Lenin aynı zamanda isabetli bir biçimde Rus İmparatorluğu'nda yeni bir devrimci kriz fırsatının yakın olmadığını da düşünüyordu. Dolayısıyla eski hizip taktiklerine başvurmak yararlı görünüyordu. Mülteciliğin ikinci dönemine katlanabilmek için kendi imgesinden güvenilir bir Bolşevik fraksiyon yaratması ve harekete geçirmesi gerekiyordu.

Böylelikle Maksim Gorki, Bogdanov'la Lenin'i Kapri'deki villasına çağırınca Lenin daha evvel kendisi kalmayı istemesine rağmen ilkin kabul etmedi. Sonunda 1908 Nisan'ında Capri'ye gitti ve eski partneriyle satranç oynayıp politika konuşacak kadar duygularını bastırdı. Nispeten keyifli bir hava oluştu. Sorun şu ki, Lenin'in rekabetçi yanı üstün geldi; Gorki onun oyun kaybettiği zaman ne kadar kızıp "çocuklaştığını" şaşkınlıkla gördü.[21] Bu olay Lenin'le Bogdanov politika konuşmaktan kaçındığı zaman oldu. Lenin ancak balık tutmaya gittikleri zaman gevşedi. Bölgedeki balıkçılar onu ve Gorki'yi sandallarına alıp oltanın çubuksuz nasıl kullanılacağını öğrettiler. İşin sırrı, oltanın ucunun bir elin işaret parmağına dolanması ve balığın yemi ısırdığını belli eden titreşimin beklenmesindeydi. Balıkçılar ona bunun çıkardığı sesin nasıl olduğunu anlattılar: "Così: drin, drin. Capisce?" (İtalyanca "İşte böyle: drin, drin. Anladınız mı?" -Çev.) Onların İtalyan çekiciliği Lenin'i etkiledi ve bir lokma alıp "Drin, drin!" diye bağırdı. Daha sonra balıkçılar ona Senyor Drin-Drin dedi-

ler -Devrimi akla getirmeksizin sahip olduğu tek takma addı bu. Adadan ayrıldığında balıkçılar onu özlediler ve Gorki'ye "Drin-Drin ne yapıyor? Çar onu hâlâ yakalamadı mı?" diye sordular.[22]

Lenin orada sadece bir hafta kaldı. İtalyancayı pek anlamıyordu ve sadece kaba Napoli lehçesini ayırdedebiliyordu. Meşgul bir turistti, anakaradaki Vezüv Dağına çıkmayı ve Napoli müzelerini gezmeyi araya sıkıştırmayı başarmıştı. Fakat yolculuk ona iyi geldi. Villayı, masmavi denizi, taze balıkları, operamsı baladları, cömert, hayat dolu yerel halkı sevmişti. İtalya'nın güneyine yaptığı gezi ruhunu canlandırmıştı; artık siyasi mücadeleye tekrar hazırdı.

Napoli'den vapura binen Lenin trenle Roma'dan geçip kuzeye, Alpler üzerinden İsviçre'ye doğru uzun bir yolculuk yaptı. Kafasını toplamıştı: Cenevre'ye gider gitmez Aleksandr Bogdanov ve sempatizanlarıyla kesin olarak kopacak ve Bolşevik fraksiyondan atılmaları için kampanya yürütecekti. Durum hızla değişiyordu. Bogdanov siyasal örgütlenmenin ufak ayrıntıları konusunda hiç de Lenin kadar saplantılı değildi. Önde gelen Bolşevikleri meşgul eden sonsuz entrikalardan usanmıştı; tüm istediği gerçekten de yazmak için zamandı. Kısacası Bogdanov Lenin'den bıkmıştı ve Capri'deki görüşmelerinden sonra kişisel kavgalarla uğraşmaktansa Bolşevik *Proletari* gazetesinden istifa etmeyi tercih etmişti. Fakat Bogdanov Bolşevik merkezdeki konumunu koruduğundan Lenin'in Bolşevikleri Devlet Duması'na ve Rusya'daki yasal halk örgütlenmelerine katılmayı destekleme çizgisinde fraksiyon olarak tutup tutamayacağı hiç de kesin değildi. Gorki kendisini ve dostlarını Lenin'in Bogdanov'la çatışmasını Bolşevik fraksiyonu bölme noktasına kadar götürmeyeceğine ikna etmeye çalışıyordu.[23] Fakat Gorki yanılıyordu: Lenin Bogdanov'dan ayrışmaya kesin olarak kararlıydı.

Buna imkân veren, Lenin'in grubunun Bogdanov'dan bir nebze mali bağımsızlık kazanması oldu. Tuhaf bir gelişmenin sonucuydu bu. Zengin Moskovalı fabrikatör Savva Morozov'un yeğeni olan genç devrim sempatizanı N. P. Schmidt, 1907'de aniden öldü ve vasiyetinde yüzbinlerce rubleyi iki kızkardeşine bıraktı. Lenin bu mirası elde etmek için iki Leninist Bolşeviğin, V. K. Taratuta ve A. M. Andrikanis'i bir yolunu bulup kızkardeşlere

kur yapıp onlarla evlenerek fraksiyon için para temin etmesine yönelik bir plan yaptı. Bu ahlaki olarak kötü bir plandı. Fakat Lenin için kriter belli bir eylemin devrime katkıda bulunup bulunmadığıydı ve iki mirasçının duygusal olarak aldatılması kabul edilebilirlik sınırları içerisindeydi. Lenin ergenlik çağından beri politikada "duygusallığa" yer olmadığını düşünürdü. Şimdi de siyasal bir kazanım için duyguları istismar ederek bu fikri paradoksal bir tarzda geliştiriyordu.

Lenin arkadaşlarına planı kendisinin uygulayacak cesaretinin olmadığını itiraf etti. Kişisel ilişkilerinde iyi davranmak üzere yetiştirilmişti ve planla ilgili her şey onun açısından antipatikti. Fakat cesaret gösterilerinden hoşlandığı Taratuta gibi işçi sınıfına mensup kaba saba Bolşeviklere de zaafı vardı: "O kadar iyi ki asla engel tanımaz. Hadi söyleyin bakalım açıkça, zengin bir tüccar kadının peşinden koşar mısınız parası için? Ama Viktor [Taratuta] koşar... İşte onu eşsiz bir insan yapan da bu."[24] Plan şaşırtıcı biçimde işledi. Taratuta ve Andrikanis'in her ikisi de kadınları kolaylıkla baştan çıkardılar ve Shmidt kızkardeşleri kendileriyle evlenmeye ikna ettiler. Lenin için sorun şu ki, fraksiyonel zorunluluklarına sadık Bolşevik aşıklara bel bağlamıştı. Çifte düğünden sonra ne olacağını gergin bir şekilde bekledi. Gerçekten de Andrikanis ona kazık attı ve görünen o ki Taratuta bile her şeyi anlaştıkları şekilde teslim etmedi. Fakat sonunda ondan yüklü bir meblağ geldi ve Lenin'i Bolşevik merkezden mali olarak bağımsız konuma getirdi. Sonunda artık Bogdanov ve arkadaşlarına dayanmak zorunda değildi.

İlk olarak 1909 Şubat'ında Bogdanov'la kişisel ilişkilerini kesti. Lenin bunu daha önce V. A. Noskov'un kendisine iftira ettiğini düşündüğü 1904'te de yapmıştı. Ve kendisini Bogdanov'un da haddini aştığına inandırdı. 1909 Haziran'ında Paris'teki Caput adlı kafede yapılan ve Bolşevik Merkez üyelerinin katıldığı *Proletari* yazı kurulu toplantısında son hesaplaşma için her şey hazırdı. Lenin dikkatle hazırlanmıştı ve katılanların çoğunluğu da onu destekliyordu. Bogdanov'un politikaları eleştirildi; "devrimci Marksizm yolundan sapması"ndan dolayı Bolşeviklerden derhal kopması gerektiği belirtildi.

Lenin, Bogdanov'a felsefi yönden de meydan okudu. Bütün

Marksistler gibi Lenin'e göre de siyasal ve ekonomik bir vizyon, sağlıklı bir epistemolojik prizmadan yönetilmeliydi. Lenin *Materyalizm ve Ampiryokritisizm* kitabına ilişkin araştırmalarını tamamlamak için 1908 Mayıs'ındaki Londra gezisini değerlendirdi. Bloomsberry'de Tavistock Place 21 numaraya yerleşen Lenin her gün yakındaki British Museum'a gitti.[25] Bogdanov'un hayran olduğu filozofların temel metinlerini hızla -çok çok hızlı- okudu. Kitap hızla yazıldı ve Lenin onun Bolşevik fraksiyon içindeki mücadelede bir silah olmasını istiyordu. Çok fazla kişisel alaya yer verilmesine rağmen kitabın bölümleri 1917'den sonra resmi Sovyet aydınları için felsefi bir İncil haline geldi. Lenin'in kitabı yazacak kadar kızmasına yol açan asıl ideolojik sebepler açıktır. Lenin, Avrupa Aydınlanmasının soyundan geliyordu. On sekizinci yüzyıl filozoflarının savunduğu türden bir bilime inanıyordu. Ona göre mutlak doğru ve dışsal dünyanın bağımsız gerçekliği gibi şeyler vardı. Buna karşı çıkanlar, Marksist olduklarını iddia etseler dahi siyasal gericilik "kampı"na mensuptu.

Ona göre Bogdanov tehlikeli bir görececiydi. Bogdanov hiçbir şeye inanmıyordu. Bogdanov bir şeylerin kesin olarak keşfedilip kanıtlanacağını göremiyordu; aslında Bogdanov "görmenin", kavramanın güvenilir bir yöntemi olduğuna inanmıyordu. Lenin Marx'a, on sekizinci yüzyılın doğa bilimlerine ait ideallerine, insan zihninin etrafındaki evrenin tümüyle kesin bir tablosunu edinebileceğine derinlemesine bağlıydı. Zihni bir kamera ve kamerayı da kavramanın yanılmaz bir rehberi olarak görüyordu. Bogdanov, dünyanın bu şekilde anlaşılabileceğini reddederek papazlar ve mistiklerle aynı safta yer alıyordu. Lenin, Bogdanov'u yalnızca Marksizmden değil Rus işçi hareketinden ve gerçekten uygulanabilir devrimci düşüncelerden de vazgeçmekle suçluyordu.

Saldırının zamanlaması politik bir motivasyona dayanmakla birlikte Lenin, Bogdanov'un Marksizmin temel öğretilerini gerçekten terkettiğini düşünüyordu. Fakat varsayımlarının temeline ilişkin bir sorun vardı. Lenin epistemolojinin sosyal analize, sosyal analizin ekonomiye, onun da siyasal stratejiye kaynaklık ettiğini söylüyordu. Bundan dolayı Bogdanov epistemolojide yanılgıya düşmekle siyasette de yanılgıya düşmeye mahkumdu. Lenin kendi düşüncesinin ise tam tersine mantıksal bir kalıba oturduğu

izlenimini vermeyi seviyordu. Fakat çok fazla gösteri yaptı. Kendi kariyeri sırasında siyasette pek çok keskin makas değişikliği yaptığını göz önüne aldığımızda, kendi kendisini ve fraksiyonunu Rusya'da iktidar konumuna getirmeye yönelik kısmen siyasal kısmen içgüdüsel arzusunu tatmin etmek için bu düşünce imgesinden yararlanmaya ihtiyacı olup olmadığı sorusu doğuyor kesinlikle. İdeolojik saflık gösterileri daha çok bir maskeydi ve maskeyi takıp aynaya baktığında kendi yüzünün dışardan kapalı göründüğünü farketmeyebiliyordu. Bu onun için siyasetçi olarak bir güç kaynağıydı; çok fazla öz farkındalık onu Martov ya da Çernov gibi sürekli kendisini sorgulayan bir siyasetçiye dönüştürebilirdi. Lenin fethetmek istiyordu ve zafer kazanmasını hiçbir şeyin engellemesine izin vermedi.

1908'den itibaren Bogdanov'la ilgili hiç iyi bir şey söylememişti. 1904'te Lenin'in şansı kötü giderken ondan aldığı destek unutulup gitmişti. Leninlerle Bogdanovların 1906-7'de Kuokkala'daki yoldaşlığı hafızalardan silindi. Aynı unutkanlığın arkadaşları tarafından da sergileneceğini düşünen Lenin kızkardeşi Anna'nın *Materyalizm ve Ampiryokritisizm*'in polemiksel kabalığına ilişkin düşüncesine gücendi.[26] Kızkardeşleri Anna ve Maria'nın, Bogdanov'un *Mühendis Menni* adlı romanını okuyup sevdiklerini bilse daha da öfkelenirdi.[27]

Lenin enerjisini Bogdanov'a hücum etmekte toplamıştı ve fraksiyon düşmanlarına karşı her tavizin etkinliğini azaltacağını düşünüyordu. Kariyeri boyunca böyle bir militanlık sergiledi. Partisini ya da fraksiyonunu her dağıttığında Lenin kendisini güvenilir olmayan unsurlardan arındırdığına ve Bolşevik örgütün çekirdeğini kendi kontrolü altında sağlamlaştırdığına inandı. Bu konuda mantıklı değildi çünkü her ayrılık onu politikalarının belli yönlerine itiraz eden taraftarlarından ayırıyor ve daha küçük bir örgüt de daha uyumlu bir bileşiğe yol açmıyordu. Aslında Bogdanov'u yenilgiye uğratttığında olan tam da buydu. Bogdanov'un mahkum edilmesi konusunda Lenin'le aynı fikirde olan Bolşevik merkez, Lenin'in St. Petersburg'da yüksek tirajlı bir yasal gazete çıkarılması konusundaki isteğine karşı çıktı. Hatta haftalık mülteci gazetesi *Proletari*'nin kapatılması bile düşünüldü ve Lenin bunu engellemeye çalışmasına rağmen aylık olarak yayınlanmasını kabul etmek zorunda kaldı. Bolşevik merkezin

Troçki'nin popüler gazetesi *Pravda*'nın işletimi için Bolşeviklerin işbirliği ve mali desteğini isteyen Troçki'yle Viyana'da görüşülmesi isteği Lenin için daha da kötü oldu.

Fakat Lenin, Bogdanov'un ve Duma karşıtı Bolşeviklerin ihraç edilmesiyle Bolşevik fraksiyon içindeki düşünsel dengeyi Menşeviklerle işbirliği yapmak isteyenler lehine bozduğunu düşünmemişti. Bunların önde gelenlerinden biri de aslında önemsiz biri olan A. İ. Lyubimov'du. Bolşevik merkez Lyubimov'u sekreter seçerek mesajını verdi. Fakat Lenin buna kulak asmadı; aksine Lyubimov'un Bolşevik merkezin Troçki ile işbirliği koşullarını sertleştirmesini sağlamak için çılgınca ve nafile bir çabaya girişti. Lenin'in aile yaşamı da ruh haline iyi gelmiyordu. Bu sefer kendisine bakmak zorunda olan akrabaları değil, onlara bakması gereken kendisiydi. Maria İliniçna önce tifüs, sonra da apandisit iltihabı oldu ve Lenin onun iyi bakılmasını sağlamak için aktif rol oynamak zorundaydı. (Her zaman ona tapan ve kendisinden çekinen kızkardeşi, Lenin'in çabalarını takdir etti.)[28] Fakat birden çok cephede ve çok sert savaşıyordu. Bolşevik merkez toplantısından sonra artık dayanamadı ve Nadya, annesi ve Maria ile birlikte Seine-et-Marne'daki Bombon köyüne taşındı. Kendisi için koyulan sert kurallara uyum gösterdi: Siyaset konuşup yazmaktan kaçınacaktı.[29]

Sözünü tutmadı, ki zaten kimse de ciddi ciddi tutmasını beklemiyordu. Destekçileri arasında tek bir insanın bir partiyi nasıl bu kadar kolay dağıttığını sorgulayanlar vardı hâlâ. Menşevik Fedor Dan bu soruyu sık sık işitmişti. Yanıtı çok doğrudandı: "Ha, bunun nedeni günün yirmi dört saati devrimi düşünen, devrim dışında hiçbir şey düşünmeyen ve uykusunda bile devrimi gören biri olması. Onunla başa çıkmayı deneyin bakalım!"[30] Dan meselenin özünü koymuştu. Lenin zor biriydi çünkü o bir hizipçiydi ve hizipçi olmasının nedeni de yalnızca kendi görüşlerinin devrim davasının ilerlemesini gerçekten sağlayabileceğini düşünmesiydi.

Fakat onu en sert eleştirenler Bolşevikler ve sempatizanlarıydı. Artık onu doğru bulmuyorlardı. Gorki onun "kabadayı üslubu"na dayanamıyordu. *Materyalizm ve Ampiryokritisizm* St. Petersburglu yayıncı L. Krumbyugel tarafından basıldığında Gorki birkaç sayfa okuyup kitabı odaya fırlattı:[31]

> Cümbür cemaat bağıran insanlar ve komşularının azarlayıp birbirlerinin suratına haykıran --"Ben Marksistim", "Ben proleterim"- bu insanlar bana bütün kültürsüzler gibi aykırı; hepsi benim için [kısa öykü yazarı] Leskov'un deyişiyle "insanlardan kaçıp kendi fantezisinin tadını çıkaran" kişiler. İnsanlarla ilişkisinin canlı kavrayışı yüreğinde atmıyorsa ve gururuna kapılıp yoldaşça duygulardan feragat ediyorsa bir insan hiçbir işe yaramaz.
>
> Lenin de bu kitapta böyle. "Gerçek" tartışması gerçeğin zafer kazanması için değil "Marksist olan benim! Dünyanın en iyi Marksisti benim!"i kanıtlamak için yürütülmüş.

Gorki bunları Bogdanovlara yazdığı özel bir mektupta değil de açıkça ifade etmiş olsaydı bu sözler Lenin'i yaralardı. Menşevikler Lenin'i megalomani ile suçlarken -Bolşevik sempatizanı- Gorki onun aşırı derece kendini beğenen bir kişi olduğunu söylüyordu.

Lenin'in şansı kötüye gidiyordu. Seine-et-Marne'da beş hafta kaldıktan sonra döndüklerinde Nadya ile birlikte sakin Rue Marie-Rose'da bir ev tuttular. Lenin Bolşevik merkez üyelerinin Troçki ile görüşmelere başladığını ve Martov'la temas halinde olduklarını öğrenince hemen parladı. En yakın arkadaşı Grigori Zinovyev bile onu desteklemiyordu.

Öfke içindeki Lenin merkez komitesinin yayın organı Sosyal-Demokrat'ın yazı kurulu üyeliğinden çekildi. Siyasal saplantılılığı genellikle onun duygularını kontrol altında tutmasını sağlıyordu, fakat her zaman böyle olmuyordu. Lenin bazen dilini tutamıyor ve bu tür durumlarda kimse de onu engelleyemiyordu. İstifasının üzerinden çok geçmeden pişman oldu ve soğukkanlı düşünerek istifasını geri aldı. Fakat sonra 1910 Ocak'ında Paris'te uzun süredir beklenen Merkez Komitesi bileşik oturumu yapıldı. Bu gerçek bir sınavdı. Menşeviklerden çok Bolşeviklerden oluşan birleşik Merkez Komitesi Bolşevik merkezin dağıtılmasını ve aylık Bolşevik yayın organı *Proletari*'nin yayınına son verilmesini istedi. Merkezi parti önderliğinin ağırlık merkezinin Paris'ten Rusya'ya kaydırılmasını talep etti. Bir Rusya Kurulu oluşturuldu ve kurula Merkez Komitesi adına hareket etme yetkisi verildi. Menşeviklerin yardımı olmadan Bolşevikler tarafından temin edilen Shmidt paraları da Merkez Komitesi'ne ve Alman

Marksistleri Karl Kautsky, Franz Mehring ve Clara Zetkin'den oluşan bir kayyuma devredilecekti. Bogdanov'un 1909 Haziran'ındaki yenilgisi Merkez Komitesi bileşik oturumunda daha geniş ölçüde geçersizleştirilmişti.

Fakat Lenin kendisini topladı; 1910'da o yine dolu dolu kendisi olmuştu. Rus İmparatorluğu'nda kendisini ve diğer mültecileri eleştiren Marksist liderler darmadağın vaziyetteydi. Okhrana yerel komiteleri rahatlıkla çözüyordu. Çoğu Menşevik olan bazı Marksistlerin morali o kadar bozulmuştu ki, partinin tasfiye edilip aktivistlerin tamamen açık işçi hareketi içinde çalışmasını savundular. Lenin'in deyişiyle bu "tasfiyeciler" parti çoğunluğunu oluşturmuyordu fakat parti içindeki varlıkları Bolşevikleri devrimin ruhunu sadece kendilerinin ayakta tutabileceğini iddia etmelerine imkân veriyordu. Bolşevik solcular, ister Geri Çekilmeciler ister Ültimatomcular olsun, siyasal olarak ilgili fabrika işçileri arasında zayıf bir etkiye sahipti. Lenin kendi zamanının yine geldiğini hissediyordu.

Duygusal anlamda ikinci şansı çoktan gelmişti. Nadya'yla evliliğinde kendi cephesinden, hatta Nadya'da da derin romantik duygular söz konusu değildi ve başka Bolşevik kadınlar da zaman zaman ona çok çekici gelmiş olmalıydı. Yıllar geçtikçe Nadya'nın görünümü Graves hastalığından (Tiroksin hormonunun çok fazla üretildiği bir tiroit hastalığı. Hastalık gözlere ve göz kapaklarına kumanda eden adalelerdeki değişmeler çift görmeye ve patlak gözlü bir görünüşe yol açabilir. -Çev.) dolayı olumsuz etkilenmişti. Zavallı kadın! Gözleri pörtlemiş ve boynu sıkılmış gibi şişmişti. Şişmanlamıştı ve kalp çarpıntısı vardı ve o da Lenin de çocuk sahibi olabileceklerini düşünmekten vazgeçmişlerdi. Graves hastalığının en fazla görülen özelliklerinden biri de kadın hastaların adet dönemlerinin arasının açılmasıydı. Bunun Nadejda Krupskaya için sorun olup olmadığı bilinmiyor fakat kuvvetle muhtemeldir. Lenin onun halinden anlıyordu ve durumu gidermek için ameliyat olmasında ısrar ediyordu. Fakat Nadya kuşkusuz ameliyatın başarılı hatta güvenilir olup olmayacağından emin olmadığı için bunu kabul etmedi. Artık Lenin'in evlendiği canlı genç kadın değildi. 1910'da üstü başı dökülen, kırkbir yaşında bir kadındı ve yaşını gösteriyordu. Hiçbir zaman hayat dolu olmamıştı ama artık hantal ve hastalıklı biriydi.

Belli ki o zamana dek Lenin cinsel çekime kapılmamıştı. Fakat bu kaçınma gerçekten de eğer Sibirya'daki evliliğinden beri devam ediyorsa bile Paris'te İnessa Armand'la tanışmasıyla birlikte çözülmüş görünüyor. Herkes onu sadece İnessa diye tanıyordu. Duldu. Babası Fransız, annesi İngilizdi. İnessa çocukken Rusya'da yaşamış; büyüdüğünde ebeveynlerinin ailesinde özel öğretmenlik eğitimi gördüğü Aleksandr Armand'la evlenmişti. Beş çocuğu vardı, fakat kayınbiraderi Vladimir Armand'la beraber olunca evliliği tam anlamıyla yalana dönüştü. Fakat bu ilişki kısa sürdü: Vladimir 1909'da tüberkülozdan öldü. Bunun üzerine İnessa üç çocuğunu alıp batı Avrupa'ya gitti (ve orada eşi Aleksandr onu ekonomik olarak desteklemeye devam etti). Zaten devrimci faaliyet içindeydi ve İçişleri Bakanlığı tarafından Rusya'nın kuzey ucundaki Archangel'e sürgün edildi ve Paris'te Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin Bolşevik fraksiyonu saflarına katıldı. Rusça, Fransızca ve İngilizceye hakimiyeti sıcak karşılanmasını sağladı.

İnessa Armand otuzlarında, uzun, dalgalı koyu kestane rengi saçlı güzel bir kadındı. Arşiv fotoğraflarında güzel bir yüz görülüyor. Fakat Sovyet tarih kitaplarında ona gerçek değeri verilmedi[32] -ve akla Lenin'le ilişkisine dair spekülasyonları etkisizleştirmek için onu görsel bakımdan olduğundan daha az çekici göstermeye çalıştıkları geliyor. İnessa'nın çıkık, belirgin elmacık kemikleri vardı. Burnu hafif kavisliydi ve burun delikleri harika bir genişliğe sahipti; üst dudağı hafif çıkıntılıydı. Dişleri beyaz ve düzgündü. Kaşları parlak koyu renkti. Ve çocuk sahibi olmasına rağmen formunu koruyordu. Onlarla çekilen fotoğraflarında ergenlik çağındaki çocuklarının annesi değil de ablası gibi görünüyordu; görünüşünden dolayı Okhrana yıllarca onu olduğundan daha genç sandı. İnessa aynı zamanda hayat doluydu. Fırsat buldukça ata biner ve piyanoda Beethoven çalardı. Çocuklarına tapar, fakat onların hoşça vakit geçirmesinin önüne geçmesine izin vermezdi. Özellikle de evlilik dışı ilişkiler konusunda serbest davranırdı.

Lenin'le İnessa Armand arasındaki ilişki yavaş yavaş başladı ve tutkuyu ilk hisseden İnessa oldu. Daha sonra bunu ona etkileyici bir dille şöyle yazdı:

O zaman senden fena halde ürküyordum. Seni görme arzusu vardı fakat senin huzuruna çıkmaktansa oracıkta düşüp ölmek daha iyi geliyordu; ve sen N. K.'nın [Krupskaya] odasına bir şey için girdiğinde anında kontrolümü kaybedip aptal gibi davranıyordum. Yalnızca Longjumeau'da ve ertesi sonbaharda çeviri ve benzeri şeylerle bağlantılı olarak sana biraz alıştım. Seni sadece dinlemeyi değil konuşurken sana bakmayı da o kadar seviyordum ki. Bir kere yüzün çok canlanıyordu ve ikincisi de sen o sırada farketmediğin için seyretmek daha kolay oluyordu.

Aynı mektupta şunları da ekliyordu: "O sıralar kesinlikle sana aşık değildim ama o zaman bile seni çok seviyordum."[34] Kısa süre sonra ona aşık oldu. Lenin'in kendi cephesinden ona aynı ölçüde aşık olduğunu gösteren hiçbir mektup yoktur ve bu da bazı yazarları bir ilişkinin olmadığı sonucuna vardırmıştır.[35] Fakat Lenin'in mektuplarındaki sessizlik şaşırtıcı değildir. 1914 ortalarında ilişki sönümlendiğinde Lenin ona gönderdiği mektupları geri yollamasını istedi;[36] amacının aralarında olup bitenlerin kanıtlarını ortadan kaldırmak olduğunu anlamak zor değildir.

Bolşevik liderin dostları ve tanıdıkları 1910-12'de ikisinin arasında bir ilişki olduğuna kesin gözüyle bakıyorlardı. Fransız Marksist Charles Rappaport, Avenue d'Orleans'da bir kafede karşılaştığında Lenin'in "Moğol gözlerini bu ufak tefek Fransız hanımdan alamadığını" söyledi.[37] Ekim Devrimi'nden sonra Lenin'in sekreterliğini yapan Lidia Fotieva da Lenin'in dairesine gittiğinde Nadya'nın artık yatak odasında değil annesinin odasında yattığına tanık olduğunu anlatarak bir imada bulundu.[38] 1911 Eylül'ünde İnessa, Rue Marie-Rose'a taşındı ve 2 numarada Lenin'lerin yan odasında yaşadı.

Herkesin kabul edeceği gibi, kanıtlar ikinci derecedendi. Fakat birbirlerine sonradan gönderdikleri mektupların yoğunluğu Lenin'in İnessa'yla sadece flört etmediğini gösterir. Lenin, İnessa gibi mektuplarında açıkça bahsetmese bile karşılıklı bir tutkunun olduğu besbelliydi. Peki aralarındaki çekimin nedeni neydi? Lenin açısından muhtemelen İnessa'nın son günlüğünde belirttiği gibi yaşamını büyük bir davanın hizmetinde yaşaması gerektiğini düşünen biri olması çok önemliydi. Bolşeviklerin devrim stratejisi vizyonu tam ona göre bir davaydı. Ve elbette canlı, güzel ve en geniş anlamda "kültürlü"ydü. Lenin'in ona kapılması

boşuna değildi. O ise Lenin'de kendisini neyin çektiğini anlatan bir anlatım bırakmıştı. İnessa onun canlı gözlerine, özgüvenine ve ürkütücü varlığına tapıyordu. Başlangıçta ona duyduğu yoğun ilgiyi farketmemesi bile İnessa'ya çekici gelmişti, fakat onu karşı konulmaz biçimde büyüleyici bulmuştu ve kesinlikle ona sahip olması gerektiğini düşünmüştü.

Bir süre başarılı da oldu. Bu sürecin mağduru, yaşamını 1898'de evlenmelerinden bu yana Lenin'in kariyerine adayan Nadya'ydı. Çok sabırlıydı. Fakat sürekli bir *menage a trois*'da (üçlü ilişki. -Çev.) yer almaya da tabii ki sınır koydu. Anlaşmazlıklarının detaylarını mezara kadar götürdüler ve söylentiler boşunaydı. Nadya'nın yürüyüşe çıkıp aşıkları yalnız bırakmak istediği anlatılıyordu. Lenin evliliğinin bitmesinden korktu. Nadya'ya karşı borçluluk duygusu onu etkilemiş olabilir ve belki de Graves hastalığıyla boğuşmasından dolayı da üzülüyordu. Muhtemelen mutluluğu Nadya'yı kaybetmeksizin İnessa ile birlikte olmalarına bağlıydı. Nadya onun özel sekreteri ve ev idarecisiydi. İnessa bu iki rolü asla Nadya kadar iyi oynayamazdı. Yerine getirmeyi kabul etmemesi bile mümkündü. Ve böylelikle söylentilere göre Lenin Nadya'yı fikrini değiştirmeye ikna etti: "Kal!"[39] Ve Nadya da söyleneni yaptı, fakat ancak Lenin'in İnessa'ya olan tutkusunun Nadejda'dan uzaklaşmasına sebep olmayacağına ikna olunca yaptı bunu.

Nadya ve İnessa birbirlerine karşı hiçbir düşmanlık hissetmediler ve Ulyanovların 1911 sonlarında La Grande Rue 140 numarada ev tuttukları Paris'in on iki mil güneyindeki Longjumeau'daki bir parti okulunda birlikte çalıştılar.[40] Dahası evliliklerinde çocuklarının olmaması hem Lenin hem de Nadya için hep üzüntü kaynağıydı. Rue Marie-Rose'daki komşu evde İnessa'nın çocuklarının olması Ulyanov çifti için neşe kaynağı oluyor, ikisi yalnızca Paris'te değil yıllar sonra Moskova'da da çocuklara amca ve teyze gibi davranıyorlardı.

Lenin başka bakımlardan da hayatı dolu dolu yaşıyordu. Mülteci olarak ülkeden ülkeye de, evden eve de taşınıp durmaya alışmıştı. 1907 sonunda Finlandiya'dan kaçışından sonraki üç yıl içinde orta Avrupa'nın her tarafında konuşmalar yapıp toplantılara katılan -ve tabii tatil yapan- bir siyasi çingene gibiydi. Gittiği

belli başlı şehirler Berlin, Bern, Brüksel, Kopenhag, Cenevre, Leipzig, Liege, Lucarno, Londra, Napoli, Nice, Paris, Stuttgart ve Zürih'ti. Breton köylerinde ve Capri'de de epey dinlendi. Siyasal uğraşını daha özel bir yaşam tarzı sürdürerek dengelemenin püf noktasını öğreniyordu. 1910 Ağustos'unda annesini Stockholm'da karşılayıp onunla iki hafta birlikte kalmaktan çok mutlu oldu (ve annesinin ona aldığı kareli İsveç battaniyesine de çok değer verdi). Longjumeau'da kurduğu parti okulu da onu motive ediyordu. Ders verme ve Bolşevizme örgütlediği zeki Rus işçi öğrencileri görme fırsatının da tadını çıkarıyordu.

Ufak şeylere sinirlenme eğilimini hiç aşamadı. Onu çileden çıkaran çok fazla şey vardı: Schmidt mirası, bisiklet kazası ve Bogdanov'la (pek de) felsefi (olmayan) polemik. Fakat her zamankinden daha sakin olmayı başardı. Seyahat etti, yazı yazdı, çalıştı, bisiklete bindi, müzik dinledi ve özellikle de İnessa Armand'la birlikte olmanın keyfini çıkardı.

Ve fraksiyonunun içerisinde onu köşeye sıkıştıran örgütsel çıkmazdan kurtulmanın yolunu buldu. Bütün Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi Merkez Komitesi 28 Mayıs 1911'de Paris'te toplandı. Lenin toplantıya katılırken biraz heyecanlıydı: A. İ. Lyubimov gibi Menşeviklerle uzlaşan Bolşevikler yetkiyi ellerinde tutarken oturumlarda kontrolü ele almayı beklemiyordu. Fakat Paris kararları ekmeğine yağ sürdü. Üç organ kuruldu: Yurtdışı Örgütlenme Komisyonu, Rusya Örgütlenme Komisyonu ve Teknik Komisyon. İlk ikisine parti konferansını toplama görevi verildi. Menşevikler Lenin'in Rusya Örgütlenme Komitesindeki destekçisi Sergo Orjonikidze'nin Yurtdışı Örgütlenme Komitesine Rusya Örgütlenme Komitesine tabi olması için ültimatom vermesinden once bile katılma konusunda isteksizdiler. Bunun üzerine Merkez Komitesinin Polonyalı temsilcisi Leo Jogiches partiden istifa etti ve çekildi. Bu Orjonikidze'yle Lenin'e mükemmel bir fırsat sundu. 1911 Aralık'ında Paris'te bütün parti temsilcilerinin toplantısı görünümü altında bir Bolşevik toplantısı düzenlendi. Katılanlar Lenin'in önderliğinde Yurtdışı Örgütlenme Komisyonu yerine bir Yurtdışı Örgütlenme Komitesi kurmaya ve bu yeni organa parti konferansını toplama yetkisini vermeye karar verdiler.

Bu mülteci telaşı saplantılı hizipçiler dışında herkesin anlayışını zorladı. Asıl önemli olan örgütsel değişiklikler değildi kendi içinde. Ancak Lenin'e sıkı sıkıya sadık olan biri onun tüzük çerçevesinde hareket ettiğini söyleyebilirdi. Fakat Lenin istediğini elde etmişti. Bütün beklentilerin aksine, parti içindeki bir alt fraksiyonun tartışmalı lideri konumunda iken yeni bir zirveye sıçramıştı: Alt fraksiyonunun partinin bütününe eşdeğer olduğunu açıklayabileceği bir parti konferansı toplamak üzereydi. Daha sonra da diğer fraksiyonların var olmaya devam etmesinin fazla önemi kalmayacağını düşünüyordu. Lenin tüzüksel meşruiyete kavuşmuş olacaktı. Yeni bir merkez komite ve yeni parti yayın organının yazı kurulunu seçebilecekti. Bolşevizm sonunda partileşecekti. İkinci mülteciliğin üç yılı aşağılanma ile başlamıştı ve başarıyla sonuçlanmak üzereydi. Ancak Lenin gibi sabıkalı bir hizipçi kendisini bu tür bir iyimserlikle avutabilirdi.

12

NEREDEYSE RUSYA!

1912-1914

On dokuzuncu yüzyılın büyük sosyal teorisyenlerinin çoğu -Herbert Spencer, Auguste Comte, John Stuart Mill, Jeremy Bentham, Karl Marx ve Friedrich Engels- on sekizinci yüzyıl Aydınlanma düşüncesinin mirasçılarıydı. İnsan kültürü, örgütlenme ve davranışına ilişkin kavrayışları insanların temel rasyonalitesi ve öngörülebilirliğine dair varsayımlarla bağlantılıydı. Fakat her şeyi kendi kafalarına göre yapmamışlardı. Thomas Carlyle çoğu toplumda çoğu insanın ancak karizmatik liderlerin yönetiminde rasyonel, anlamlı bir faaliyet yürütebileceğini savunmuştu. Teolog Soren Kierkegaard ve romancı Fiedor Dostoyevski insan davranışının motivasyonlarındaki karanlık boşluklara işaret ettiler. On dokuzuncu yüzyılın sonunda Sigmund Freud ve diğer psikologlar zihnin insanları kasten tasarlayamayacakları şeylere yönelten bilinçaltı bir kapasiteye sahip olduğunu ortaya attılar. Filozof Friedrich Nietzsche, Aydınlanmanın ilerlemeye bağlı olduğuna itiraz etti. Carlyle gibi o da, insanlık durumunun sorunlarını gidermenin, tabii mümkünse, ancak büyük adamların toplumlarına önderlik etmesi ve kendilerini kahramanlık modeli olarak göstermesi koşuluyla sağlanabileceğini savundu. Diğer düşünürler de çağdaş sanayi toplumunun daha az çekim oluşturan özelliklerini etkisizleştirmede bireysel liderliklerin erdemlerine ışık tuttular. Önde gelen sosyal teorisyenlerden Max Weber, Robert Michels, Gaetano Mosca ve Gustave le Bon da bunlar arasındaydı.

Peki onların görüşleri Lenin'in politika tarzına kaynaklık ediyor muydu? *Ne Yapmalı?* kesinlikle liderliğin kilit rolünü öne

çıkarıyordu ve Lenin de kendisi sorumlu olmadığı takdirde devrim davası mahvolacakmış gibi davranıyordu. Partiye önderlik etmesi ve Rus işçi hareketinin doğru politik görüşleri benimsemesi için partinin "kitlelere" önderlik etmesi gerektiğine samimiyetle inanıyordu. Lenin kendi kaderinin özel olduğunu hissetiği izlenimini veriyordu; Grigori Zinovyev Lenin'in "*kendisinin* çağırıldığı'nı" düşündüğünü söylüyordu.[1]

Lenin'in çağdaş entelektüel eğilimlere ilgi gösterdiğine ilişkin pek az doğrudan kanıt vardır. Lenin, Aleksandr Bogdanov, Nikolay Buharin ve Anatoli Lunaçarski gibi Marksistlerin içindekilerin Marksizme uygun olup olmadığına bakmaksızın moda kitaplardan felsefe, kültür, sosyoloji ve ekonomiye dair görüşleri almalarına sinir oluyordu. Lenin dünya görüşünü on dokuzuncu yüzyılın son yirmi yılında oluşturmuştu ve 1900'den sonra hayran olduğu bir düşünür çıkmamıştı. Kendi temel varsayımlarından emindi ve onları gözden geçirme gereği duymuyordu. Yine de pratik politikalarını düzeltmesi gerekiyordu ve neredeyse öldüğü güne dek onları değiştirmeye devam etti. Fakat oturmuş bir entelektüel yapıya sahipti. Carlyle, Freud, Kierkegaard, Le Bon, Michels, Nietzsche ve Weber, kitaplarında tamamen ya da buna yakın ölçüde gözardı edilmişti (yine de Kremlin'deki kütüphanesinde Nietzsche'nin Böyle Buyurdu Zerdüşt'ü hep duracaktı).[2] Marx, Engels, Plehanov ve Kautsky'ye ilişkin bilgisini genişletmeye ve derinleştirmeye öncelik veriyordu. Hayran olduğu bu kişilerin eserlerine referanslarla donanan Lenin en ortodoks olmayan analizi öne sürerken bile ortodoks görünmeyi başarabiliyordu. Zeki, amansız bir tartışmacıydı ve Marksist klasiklerde -homojen olmaktan uzak klasiklerdi bunlar- parti politikaları için her zaman bir gerekçelendirme bulurdu. Lenin liderliğe inanıyor ve uygulamaktan hoşlanıyordu ve Marksizm eleştirilerinin ortaya çıkardığı genel entelektüel sorunlarla uğraşmak onun yalnızca dikkatini dağıtacaktı.

Fakat Marksist ortodoksluk iddiasını vurgulaması gizli bir entelektüel yaşam sürdüğü kuşkusuna yol açar. Rus köylü sosyalisti teröristere olan hayranlığına gelince, kuşkusuz, velev ki böyle bile olsa *Ne Yapmalı?* üzerine koparılan gürültüden sonra bundan uluorta bahsetmeyi bıraktı. Fakat bu ketumluk sadece bu Rus teröristlerine duyduğu muhabbetle mi sınırlıydı?

Yanıt, muhtemelen, hayırdır. 1917'den sonra mektuplarında Machiavelli'den hayranlıkla bahsedecekti; Floransalı yazarın yönetimde zora başvurmayı meşrulaştırması özellikle hitap ediyordu ona. Sonra bir de Kremlin'deki masasının üzerinde duran küçük bronz heykel vardı. Bu, bir insan kafatasını inceleyen bir maymunu resmediyordu ve Lenin'in Charles Darwin'in görüşlerine hayranlığının açık bir göstergesiydi.[3] Lenin bir kütüphaneye girdiği zaman yalnızca Marksizm eserlerini ve ekonomik istatistikleri incelediğini düşünmek kadar mantıksız bir şey olamaz. Birinci Dünya Savaşı'nda Alman filozof Hegel'i ve Alman askeri teorisyeni Clausewitz'i yutarcasına okuduğunu kesin olarak biliyoruz -ve bunların onun düşünceleri üzerinde bir iz bıraktığı kanıtlanabilir. Aynı zamanda klasik yazarlarına, özellikle de Aristoteles'e dönüş yaptı. Defterlerinden, Hegel, Clausewitz ve Aristoteles'in onun Marksizm yorumunu ve devrim stratejisini geliştirmesine katkıda bulunduğunu görebiliriz. Muhtemelen Machiavelli ve Darwin de. Darwin, Marksistler arasında özellikle popülerdi ve Lenin'in onun "en güçlü olanın hayatta kalması" tezinden habersiz olması şaşırtıcı olurdu. Fakat Machiavelli ve Darwin siyasette "duygusallık"tan nefret eden ve mücadeleyi neredeyse bir yaşam biçimi olarak seven Lenin'e her halükarda yakın gelmiş olsa gerektir. Lenin, eğer böyle biri varsa, tam da savaşçı doğasına sahipti.

Lenin'e ailesinin dışında kimse sonunda onun kavgacı tarzını sorgulamadan yaklaşamazdı. Fakat bir süre, gelecek parti konferansının Bolşevik örgütçülerinin hayranlığını kazandı. Bunlardan biri de konferansı düzenlemekten sorumlu olan Sergo Orjonikidze'ydi. Orjonikidze, devrim davasına kendisini adamış, atılgan, iyi içen ve çalışkan bir Gürcüydü; Menşevik devrimci stratejisinin gönülsüzlüğünden nefret ediyordu. Hiçbir entelektüel yönü olmayan Orjonikidze, Rusya'da gizli yeraltı grupları kurmak, çarlığı yıkmak ve sosyalist topluma doğru yürümek için sabırsızlanıyordu. Lenin, Orjonikidze'nin kahramanıydı ve Lenin de kendi adına hayranını Bolşeviklerin ihtiyaç duyduğu pratik, amansız örgütçü tipi olarak görüyordu.

Bolşevik mültecilerle görüşmek için Rusya'dan gelen Orjonikidze fraksiyonu bir araya getirmek için bir şey yapmak gerektiği konusunda Lenin'le aynı fikirdeydi. Bu amaçla bir parti

konferansı düzenlemeyi önerdiler. Fakat konferansı Rus Marksistlerinin koloni halinde yaşadığı Paris ve Cenevre gibi yerlerde yapmamaya karar verdiler. Bunun yerine Habsburg İmparatorluğu'nun doğusundaki Bohemya toprağının başkenti olan Prag'da toplanmaya çalışacaklardı. Bu kurnazca bir seçimdi. Prag, hem Rusya hem de Fransa'dan gelenler için ters bir yerdi. Aynı zamanda Rus Marksistlerinin kolonisi orada yoktu. Hem de polisin delegelere bulaşmayacağına güvenilebilecek bir yerdi; aslında Habsburg İmparatorluğu çarlığı yıkmak isteyen her tür devrimciye sıcak bakıyordu. Üstelik Çek Marksistleri Rus yoldaşları tarafından düzenlenecek her konferansa kesinlikle yardım ederlerdi. Lenin ve Orjonikidze bu durumdan Bolşevik fraksiyon lehine yararlanabilirdi. Prag'a ulaşabilecek az sayıdaki delege, sınırlı bir istisnayla Bolşevikler olacaktı. Oturumlar gizli tutulacak ve Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin Beşinci Kongresi'ndeki en büyük fraksiyonun Bolşevikler olduğunu ve bu yüzden de Menşevizme en az tavizle parti politikalarını belirlemeye hakkı olduğunu savunabilecek olan Lenin ve Orjonikidze tarafından yönetilebilecekti.

Bu hesap konferans delegeleri Prag'da toplanıp Çek sosyalist liderliği tarafından sıcak bir şekilde karşılanarak şehir merkezi civarındaki evlere yerleştirilmeleriyle tuttu. Oturumlar şehir merkezinde yapıldı. Toplantı yeri ortaçağdan kalma Toz Kulesi'nden demiryolu istasyonuna uzanan Hybernska Caddesi'nin ortasındaki İşçi Evi'ydi. Çek Sosyal Demokrat Partisi'ne ait olan İşçi Evi büyük bir iç avlusu olan üç katlı bir binaydı; eskiden Kinski Sarayı'ydı.

Lenin ve yoldaşları konferans hazırlıklarını rahatça yaptılar. Plehanov'la birlikte hareket eden birkaç Menşeviğe çağrı yapmış olmalarına rağmen Tasfiyecilerle ilişkileri kesmeyi reddeden Menşeviklerle -ki bunlar çoğunluğuydu onların- temastan kaçındılar. Troçki buna çok sinirlendi ve Viyana'da rakip bir parti konferansı düzenledi ve hemen hemen bütün Menşevikler Troçki'nin toplantısına katılmaları gerektiğini düşündüler. Sonuç olarak Prag Konferansı'na katılan on sekiz kişiden on altısı Bolşevikti. Prag'a vardıklarında bunlardan bazıları diğer fraksiyonların hiç temsil edilmediğini görüp bozuldular ve kendi adlarına son dakika çağrıları yaparak bu dengesizliği düzeltmeye çalıştılar.

Orjonikidze girişimlerinde hiçbir yanlışlık görmüyordu; muhtemelen Bolşeviklerin muhaliflerinin konferansa zamanında ve çoğunluğu kazanabilecek sayıda ulaşamayacağını hesaplıyordu. Fakat Lenin risk alamazdı ve davetler kabul edildiği takdirde çekilmekle tehdit etti. Orjonikidze zaten "lanet olası mültecilerin" geçimsizliğinin partiyi mahvettiğini düşünüyordu. Artık en suçlu olanın da Lenin olduğunu düşünüyordu ve Lenin'i kişi olarak eleştiren diğer Bolşevik delegelere katıldı.

Lenin açısından hiç bu kadar zor bir zamanda toplanmamıştı Bolşevikler. Delegeler temel bir soruyla uğraşıp duruyordu: Leninist Bolşevikler Menşeviklerle yasal siyasal faaliyetin önemi konusunda aynı fikirdeyseler eğer, o zaman neden Lenin hâlâ Martov ve Menşevik arkadaşlarının günahlarını megafonla anons ediyordu ki? Lenin bu soruyu duymazlıktan geldi. Aslında entelektüel olarak saygı duyulabilecek bir yanıt yoktu ortada.

Prag Konferansı'na yine de başka katılan olmadı ve bütün partinin politikalarını belirleme ve yeni Merkez Komitesini seçme hakkı olduğunu iddia etti. Lenin'in istediği de büyük ölçüde buydu zaten. Yeni Merkez Komitesi Menşevik David Şvartsman haricinde Bolşeviklerden oluşuyordu. Lenin'in istediği gibi konferans partinin Devlet Duması'na ve Rusya'daki diğer yasal örgütlere katılım kararlılığının artırılmasını onayladı. Fakat Lenin sahip olduğu kişisel otoriteyi büyük oranda kaybetti. Orjonikidze ve diğerleri yönetimin mültecilerde değil Rusya'da faaliyet gösteren önde gelen kadrolarda olmasını istiyorlardı. Bu önce Yurtdışı Örgütlenme Komitesinin, Merkez Komitesinin yurtdışındaki yardımcısı olarak resmen tanımlanmasını geri çekmekle olacaktı -ve Lenin de sekreterliğini İnessa Armand'ın yaptığı Yurtdışı Örgütlenme Komitesi aracılığıyla mülteci arkadaşları ve bütün parti üzerinde büyük bir etkide bulunuyordu. İkincisi, konferans, Merkez Komitesinin yedi üyesinden yalnızca ikisinin mülteci olması kuralını koydu: Lenin ve Zinovyev. Liderliğin ağırlık merkezi mülteciler içindeki fraksiyon tartışmalarından Rus İmparatorluğu'ndaki örgütlenme ve propagandaya kaydırılacaktı.

Fakat Orjonikidze Bolşeviklerin Prag'da aldığı kararları baltalayacak başka faktörlerin işlemekte olduğunu bilemezdi. Okhrana, Lenin'i imparatorluğun istediği şeyi başarıyla yerine geti-

ren zeki bir uygulayıcı olarak görüyordu: Bu istek, Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin dağıtılmasıydı. Lenin'in kariyerinin gelişimi Okhrana'nın gizli önceliğiydi.

Prag Konferansı'ndan sonra enstrümanları kullanmak kolay oldu. Yeni Merkez Komitesinin üyelerinden biri St. Petersburg sendika örgütçüsü Roman Malinovski'ydi. Malinovski işçi kökenli bir Bolşevikti ve kitle önünde muhteşem konuşuyordu; daha sonra 1912'de Dördüncü Devlet Duması'na seçilen adaylardan biriydi. Ve Lenin'in ona büyük saygısı vardı. Sorun şu ki, Lenin'in de bilmediği üzere, Malinovski dara düşmüştü ve gizlice Okhrana'nın paralı ajanı olmuştu. Asli görevi de Lenin'in önerdiği bölücü önlemlerin önündeki engelleri kaldırmaktı. Malinovski'nin Rusya'daki Bolşevikler üzerindeki etkisi artadursun, Okhrana diğer Merkez Komitesi üyelerini Rusya'ya döndüklerinde tutukladı. Her tutuklamada Lenin'in durumu aynı şekilde daha iyiye gitti. Yeni üyelerin kooptasyonu ona güvenebileceği aktivistleri seçme fırsatını sundu. Lenin konferansta Orjonikidze'den çekinmemiş, hatta mültecilerin partiye katkısı küçümsendiğinde kahkaha atmayı bile başarmıştı. "Fraksiyon mücadelesinin mahkum edilmesinden," diyordu, "hiç korkum yok." Geçmişte bundan çok daha terslikler̦le karşılaşmış ve altından kalkmıştı.

Prag'dan Paris'e giden Lenin azarlamalarına devam etti. Orjonikidze'nin Bolşevik liderliğin reformdan geçirilmesine dair mektubu ya da arzusuna biat etmeye hiç niyeti yoktu. Kısa süre sonra siyasal yaşamın eskiye döneceğini düşünüyordu ve annesine mektubunda Paris'te çakılı kaldığını yazdı. Lenin konferansa tabi olmayacaktı; fraksiyonun baskın kişisi olma yolunda daha sağlam adımlarla yürüyecekti.

Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi içinde şimdiden azımsanmayacak bir üne sahipti; aslında partinin en kötü şöhretli şahsiyeti oydu. Diğer Rus siyasal partilerinin liderlikleri de onun düşünce ve faaliyetlerinden haberdardı. Zürih, Cenevre ve Paris'teki bütün Rus kolonilerindeki sosyalist mülteciler onu tanıyordu. Alman ve Polonyalı Marksist liderler onun nereye varmak istediğini esefle görüyorlardı. Onlara göre Lenin Rus Marksistlerinin birliğinin önündeki tek büyük engeldi. Genel olarak değe-

rinin bilindiği, 1917 yılında Rusya'ya döndüğünde muhtelif Rus ansiklopedilerinde on beş biyografik girişten anlaşılıyordu.[4] Fakat bu ün küçük bir dünya ile sınırlıydı ve ülkesindeki ciddi okur kamuoyunun çoğuna ulaşmıyordu. Lenin'in St. Petersburg'daki taraftarlarından biri olan Mihail Kedrov onun toplu eserlerinin üçüncü cildini cansiperane bir şekilde yayınlamaya çalıştı fakat sadece iki yüz abone bulabildi. Kedrov üçbin baskı yaptı fakat 1912'de nüshaların sadece yarısını satabildi. Hayal kırıklığına uğrayan Kedrov geri kalanları atık kağıt olarak sattı.[5]

Bu, Lenin'in kitaplarını gören, "metinlerini" inceleyen ve Lenin'in Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Rus İmparatorluğu içinde yaygın olarak tanındığı sonucuna varan düzinelerce akademisyen tarafından gözardı edilen önemli bir bilgidir. II. Nikola'nın tebasının büyük bölümü Lenin'le ilgili hiçbir şey bilmiyordu. 1890'ların sonlarında St. Petersburg'da yazılarıyla kamuoyu tarafından tanınmaya başladığından bu yana çok az yol katetmişti. Adı, fiziksel görünümü ve politikaları bilinmiyordu. Yazıları pek az tartışılıyordu -ve kitaplarını satın alanlar yazılarının muğlak ya da aşırı sert olduğunu düşünüyorlardı.

Lenin özgüvenini koruyor, çünkü varsayımlarını sarsacak hiçbir şeyin olmadığını düşünüyordu. Rus İmparatorluğu ve Avrupa'nın geri kalanının devrimin eşiğinde olduğuna inanıyordu. Bir diğer varsayımı ise toplumsal sınıfların uzun süre suskun kalsalar bile çabucak ayağa kalkıp devrimin görevlerini yerine getirecekleriydi. Üçüncüsü ise, devrim partisinin iktidarı ele geçirmezden önce ne kadar küçük olduğunun bir öneminin bulunmadığıydı. Lenin'e göre en önemli şey davayı yaygınlaştıracak adanmış devrimcilerden oluşan bir partiye sahip olmaktı, ne kadar küçük olursa olsun. Dördüncü varsayımı ise net olarak ifade edilmemekle birlikte kesinlikle bir devrimci için en önemli sınavının fraksiyon tartışmalarında Lenin'i destekleyip desteklememesi olduğuydu. Tarzı değişmiyordu. Aynı zamanda en mülteci karşıtı Bolşeviklerin bile onun bireysel yeteneklerini kabul ettiğini ve mültecilerin Okhrana'nın çabalarına rağmen partiye süreklilik kazandırdığını teslim ettiklerini biliyordu. Mülteciler entelektüel sürükleyiciliğe sahipti ve hem yazıp hem de örgütçülük yapabiliyorlardı. Parti kayıtlarını tutuyor, partinin kolektif belleğini oluşturuyorlardı. Prag'da hatalarının açığa çıkarılması-

na rağmen Lenin'den gerçekten kurtulmak isteyen pek az Bolşevik vardı.

1912 ilkbaharında annesine yazdığı bir mektupta şöyle diyordu:[6]

> Yazın Paris dışındaki Fontenay'a gitmeyi planlıyoruz ve orada bütün yıl kalmayı düşünüyoruz. Paris'te hayat pahalı: Kira arttı ve her halükarda dış mahallelerde oturmak daha sağlıklı ve daha sakin. Birkaç gün içinde gidip yer arayacağım.

Lenin annesine mektuplarında politikadan hiç bahsetmezdi. Fakat Saratov'da onunla birlikte kalan Anna İliniçna'ya ayrıca yazdığı bir mektupta partideki "gruplar ve alt gruplar"ın konferans örgütçülerine ne kadar eleştiri yönelttiğinden söz etti. Hatta yumruklaşma oldu diye de ekledi. Fakat Fransa'daki Rus devrimci ortamından genel olarak memnundu.[7]

Fakat Fontenay'a taşınma işi gerçekleşmedi. Bunun nedeni Bolşevik Merkez Komitesinin sayısının tutuklamalar nedeniyle azalmasına rağmen enerjisini Rus Çarlığı'ndaki çalışma üzerinde yoğunlaştırma planıydı. İlk hedef St. Petersburg'da yasal bir gazete çıkarmaktı. 1906'dan bu yana Rusya'da siyasal partilerin çalışma yürütmesi ve kendi gazetelerini çıkarması yasal olarak serbestti; Anayasa II. Nikola tarafından manipüle edilse bile ilga edilmemişti. Tabii editörler ifade özgürlüğünün katı sınırlarını çiğnediği zaman Okhrana gazeteleri kapatıyordu. Örneğin Romanov hanedanlığının yıkılması çağrısı yapmaya ya da "proletarya diktatörlüğü"nü önermeye izin yoktu. Fakat bu sınırlar içerisinde hükümet ve politikaları için yıkıcı olan pek çok şeyi yayınlamak da mümkündü. Ve Bolşevikler ve Menşevikler gibi devrimci gruplar da açık propaganda yürütebiliyorlardı. Lenin Bolşeviklerin Duma seçimlerine katılması için çabalamış, fakat yasal bir günlük gazetenin kurulmasını savunma konusunda gönülsüz davranmıştı. Bunu açıklamasa da kesinlikle fraksiyonun izni altında çıkan bir yayını kendisinden başka bir Bolşevik editörün kontrol etmesinden hoşlanmıyordu. Fakat Merkez Komitesi kararını vermişti ve Lenin'in de bu gerçekle başa çıkması gerekiyordu.

22 Nisan 1912'de *Pravda*'nın ilk sayısı çıktı. Lenin Fransa'da kaldığı takdirde Rusya'daki Bolşevikler üzerindeki bütün nüfu-

zunu kaybedeceğini biliyordu. Fakat kendisi gizlice St. Petersburg'a geri döndüğü takdirde sonunda tutuklanacağı da kesindi. Akla uygun bir şekilde sınırı geçmeden fakat Rus İmparatorluğu'na olabildiğince yakın bir yere taşınmaya karar verdi. Nadejda Konstantinovna Polonya'nın Avusturya tarafından yönetilen bölgesi Galiçya'ya ilişkin araştırma yaptı. Sonuç olumluydu. Krakow seçildi. Viyana ve St. Petersburg hükümetleri arasındaki gerilim Lenin'in ülkesine iade edilmeme güvencesine sahip olduğu anlamına geliyordu. Krakow'un nüfusu 150.000'di ve bunun 12.000'inin Rus Çarlığı'ndan gelen politik mülteciler olduğu hesaplanıyordu. Hemen bütün mülteciler Polonyalı olmakla birlikte aralarında Ruslar da vardı. Krakow'da kurulan Siyasi Mahkumlar İçin Yardım Birliği yeni gelenlere maddi yardımda bulunuyordu. Lenin ve arkadaşları da St. Petersburg'la iletişim için uygun bir yere yerleştirilecekti. Rus başkentinden Varşova'ya demiryolu hattı vardı ve Varşova'dan da Krakow'a düzenli seferler yapılıyordu. Posta iletişimi hızlıydı. Lenin Merkez Komitesi için bir yurtdışı üssü kurabilecek ve St. Petersburg'dan ziyaretçi ve mektup kabul edebilecekti. Bu geçişi istemese de pratik avantajları olabileceğini öngörüyordu.

Lenin, Nadya, annesi, Zinovyev, eşi Zinayda Lilina ve küçük oğulları Stepan birlikte seyahat ettiler. 4 Haziran'da Paris'ten ayrılıp Leipzig'de birkaç gün kaldıktan sonra Krakow'a geldiler. Gizlilik kaygısı olmadı. Lenin'in Hotel Victoria'da kaldığı yerel Czas gazetesinde haber yapıldı ve İnessa, Paris'ten yazdığı kartpostalları Ulyanovların adresine açık olarak yolladı.[8] Tek sorun yerel sosyalistlerle iletişim konusundaydı. Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nden Sergey Bagotski Jagellonian Üniversitesi ana binasının önündeki yapraklı Planty gezi yolunda belirlenmiş bir bankta karşılamayı örgütlemişti. Bu tür çok bank vardı; gezi yolu millerce uzanıyordu ve Jagellonian Üniversitesi'nin de tek değil birden çok asli binası vardı. Aslında Lenin ve Nadejda Konstantinovna tam zamanında doğru banka oturmuşlardı ve Bagotski de oradaydı. Fakat birbirlerini tanımadılar ve Nadya yanlarında oturana ısrarla adının Bagotski olup olmadığını sorana dek yarım saat öylece oturdular.

Belki de Nadya birkaç hafta önce daha da iddialıydı? Paris'ten taşınmanın Lenin'in İnessa ile ilişkisine son vermek için

onun ısrarıyla gerçekleştiğine ilişkin iddialar vardır. Bu hemen hiç inandırıcı değildir. Aksi takdirde 1912 yazında Nadya'nın annesini Rus devrimci mültecilerinin sevdiği Bordeaux'nun on mil güneybatısında Atlantik kıyısındaki küçük bir tatil beldesine, İnessa'nın orada olma ihtimaline rağmen neden gönderdiği açıklanamaz. Muhtemelen ne Lenin ne de İnessa'nın Paris'te kalmak istemesinin politik nedenleri vardı. Merkez Komitesi faaliyetinin odak noktası Parti konferansı emriyle Rus İmparatorluğu'na kaydırılmıştı. Lenin'in St. Petersburg'la daha sıkı ilişki içinde olması gerekiyordu ve İnessa'nın Yurtdışı Örgütlenme Komitesi sekreteri görevi de komitenin lağvedilmesiyle gereksizleşmişti. İnessa ve Lenin, Lenin'in Bolşevik yurtdışı üssünün Krakow'a taşınmasından sonra da birbirlerini görmeye devam ettiler; aslında 1912 Temmuz'unda Rusya'daki yeraltı faaliyetini yürütmek için sınırı geçmeden önce Krakow'da Lenin ve Nadya ile birlikte kaldı.

Fakat kuşkusuz İnessa ve Lenin arasındaki yakın ilişki bu dönemde sönümlendi. Belli ki ilişkiye son verme kararını veren Lenin'di ve İnessa'nın da aklı başından gitmişti. Lenin'den yeniden düşünmesini rica etti. Ona ilişkilerinin hiç kimseye zararının olmadığını söyledi; muhtemelen bununla Nadya'yı kastediyordu. Lenin'e hayrandı ve 1920'deki ölümüne kadar hep öyle kaldı. Fakat Lenin sıkı durdu. İşler eskisi gibi gidemezdi. Nadya'nın ültimatomuna ilişkin söylentiler doğru olmasa bile Lenin mevcut duygusal karmaşanın sürgit devam edip edemeyeceğini düşünmüş ve Nadya'yla yıllarca birlikte yaşayıp çalıştıktan sonra muhtemelen onu daha fazla küçük düşüremeyeceğini hissetmiş olmalıydı. Yine muhtemelen ve biz de tahmin de bulunarak söyleyelim ki, iki potansiyel partnerinden yalnızca birinin güvenilir bir siyasal asistan olduğunu tartmış olabilir. Nadya sağlam, güvenilir ve çalışkandı ve kendisini kanıtlamıştı. Ve İnessa'nın çekimi de reddedilmeli ve itirazları gözardı edilmeliydi.

Mekan değişikliği de işe yaramış olabilir: Lenin Krakow'u çok sevdi. Hapsburg İmparatorluğu'nun doğusundaki Galiçya'nın eyalet başkenti olmasına rağmen 1597'ye kadar Polonya'nın kraliyet merkezi olarak tarihi herkesi etkiliyordu. Krakow, Vistül nehrinin kıyısındadır. Nehrin üst kısmında Polonya kral ve kraliçelerinin lahitlerinin bulunduğu Kraliyet Şatosu vardı. Latin Hıristiyanlığı bölgeye küçük kilisesi şehir merkezindeki Piyasa

Meydanının kıyısında bulunan St. Adalbert gibi misyonerler tarafından getirilmişti. Piyasa Meydanının baskın figürü uzun, çift-kemeri ile Kumaş Salonudur. Tahıl, giysi ve büyükbaş hayvanlar Krakow civarındaki bölge ticaretinin ana unsurlarıydı; fakat dini ve entelektüel bir coşkusu da vardı. Yine Piyasa Meydanında ressam Veit Stoss tarafından yapılan şahane altar panosunun olduğu St. Mary Kilisesi vardır. Her saatbaşı bir borazan çan kulesinden sarkar ve 1241'de Moğol atlılarının aniden gelişini şehre duyurmaya çalışırken bir düşman okçusu tarafından vurulan talihsiz borazancı anısına bir müzik parçası çalar. Meydanın kuzeyinde -Lenin için de çok önemli olan- Jagellonian Üniversitesi bulunur. 1364'te kurulan üniversite Kopernik'in mezun olduğu okuldu. Üniversitenin düzgün bir okuma odası vardı ve çevredeki kafe ve kültür dernekleri de canlı entelektüel tartışma merkezleriydi.

1912 yazında tepenin alt tarafında ve Krakow'un merkezinin bulunduğu Vistül'ün karşı yakasındaki 218 Zwierzyniecka Caddesinde bir ev buldular. Yardımsever Polonyalı yoldaşlardan Jakub Hanecki bu yolda oturuyordu. Ev şehrin varoşlarındaydı ve Lenin çevre tarlalara ve tepelere yürüyüş yapıp Vistül'de yüzmeye gidebiliyordu. İlk kış mevsiminde bir çift paten aldı ve Simbirsk'te gençliğinde olduğu gibi çevrede kaymaya başladı. Sık sık Krakow'dan yakındaki Tatra Dağlarına giden trene binip Sergey Bagostki ile birlikte kayalıklara tırmanıyordu.

Krakow'un tek ilginç yönü kültür ve boş zaman etkinlikleri değildi: Lenin aynı zamanda Krakow'un kendisine evini anımsatma tarzını da seviyordu. Pazar kurulan günlerde akın akın şehre gelen köylüler tanıdık tiplerdi. Ve büyük Yahudi mahallesi Kazimierz de Rus Çarlığı'nın batısındaki Yahudi kasabalarına benziyordu. Annesine şöyle yazıyordu:[10]

> Sana yeni adresimi tam olarak vermeliyim. Bu yaz Paris'ten Krakow'a uzun bir yolculuk yaptım. Neredeyse Rusya burası! Buradaki Yahudiler Ruslara benziyor ve Rus sınır da sekiz verst (beş mil) uzakta (Granika'dan trenle iki, Varşova'dan dokuz saat); rengarenk giysiler giymiş eğri burunlu kadınlar var -tam Rusya gibi!

Nadya alışverişi Kazimierz'ten yapıyordu çünkü Yahudi kasaplar eti Polonyalı rakiplerinin yarısına satıyordu. Pazarlık etmeye

alışması zaman aldı. Kazıklanmak istemediğinde uzaklaşıp pazarcının onu çağırmasını bekliyordu. Aynı zamanda fileto istediğinde aldığı cevaptan da şaşkına dönmüştü: "Yüce Tanrı ineği kemikli yaratmış, ben size eti nasıl kemiksiz satayım."[11]

Lenin, Lehçe öğrenmeye çalışmadı; acil durumlarda mimiklerine ve basit Rusça ifadelere başvuruyordu. Polonyalı sosyalistlerle konuşurken ortak dil olarak Almancayı kullanıyordu. İhtiyaç duyduğu kitapları Jagellonian Üniversitesi'nin okuma odasında rahatlıkla bulabiliyor ve Rusya'yla da kolaylıkla mektuplaşılabiliyordu. Zwierzyniecka Caddesi, postaneye yürüyerek birkaç dakika ve büyük tren istasyonuna da yarım saat uzaklıktaydı. St. Petersburg'a çok gizli bir mesaj göndermesi gerektiğinde çoğu zaman Rus sınırının öbür tarafındaki Lublin'den gönderilmesini ayarlayabiliyordu. Sınırın iki tarafındaki on millik bölgede yaşayan köylüler kimliğe sahip oldukları için diğer tarafa geçebiliyorlardı ve Bolşevikler de mektupları bu şekilde taşıyacak birilerini kullanıyorlardı.[12]

Lenin ve arkadaşları Krakow'dan çarlık monarşisine yönelen en büyük tehlike değildi. Roman Malinovski'nin Bolşevik Merkez Komitesi'nin önde gelen bir üyesi olması Okhrana'nın onların en mahrem sırlarını bilmesi anlamına geliyordu. Şifreli mesajlar, görünmeyen mürekkep, hatta Lublin'deki postane gibi hileler bile Lenin'in planlarının öğrenilmesini önlemiyordu. Lenin bunu bilmiyordu tabii. Fakat Krakow'daki mülteci politikası konusunda gerçekçiydi. Çarlığa yönelik en büyük bela Ruslar değil Polonyalılardı. Jozef Pilsudski'nin Sol Polonya Sosyalist Partisi şehirde ağırlıklı bir konuma sahipti. Üyeleri bağımsız Polonya devletinin yeniden kurulmasını hedefliyordu. Bu hedef tabii ki Avusturya Macaristan'ın Polonya topraklarını kaybetmesi anlamına geliyordu, fakat Viyana'nın o zamanki özgüveni o kadar yüksekti ki "Rus" Polonya'sının destabilizasyonu arzu edilir geliyordu. Pilsudski'ye büyük bir hareket özgürlüğü tanınmıştı. Krakow'un dışındaki tarlalarda Rus Çarlığı'nın kuvvetlerine karşı kullanılmak üzere silahlı ve eğitimli askerleri neredeyse açık faaliyet gösteriyordu. Pilsudski'nin Romanov monarşisine karşı nefreti o kadardı ki çarlığın diğer düşmanlarına da gerçekten yardım etmeye istekliydi. Böylelikle onun adamları da Bolşevikler yararına Rusya'ya mesajların ulaştırılmasına yardım ediyordu.

Bu sırada Lenin ve Nadya'nın sık sık Rusya'dan ziyaretçileri oluyor ve geceleri evlerinde misafir ediyorlardı. Yalnızca Pravda yazı kurulu ekibini değil aynı zamanda 1912 Kasım'ında işbaşına gelen Dördüncü Devlet Duması'nın altı üyesini de misafir ettiler. Lenin siyasal manevralar, editoryal çizgi ve Duma konuşmalarının içeriği konusunda tavsiyelerde bulundu. Yıl sonunda o, Zinovyev, Malinovski, Prag Konferansı'nda seçilen Merkez Komitesi'nin dışarda kalan üç üyesiydi. Otoriteleri sürekli yükseldi ve Lenin'in hizipsel aşırılıklarının yarattığı dargınlıklar da hafifledi.

Peki o yıllarda başka ne yaptı? En pişman olduğu şeylerden biri Rus İmparatorluk sınırına yakın yaşamasına rağmen akrabalarının hiçbirini görememesiydi. Annesinin sağlığı kötüleşiyordu ve en büyük kızı Anna'nın yaşamının detaylarıyla uğraşıp duruyordu. 1911'de Anna İliniçna ve eşi Mark Yelizarov, Volga bölgesindeki Saratov'da yaşıyorlardı ve küçük yaşta kendi kendine Rusça okumayı öğrenmiş ve şimdi de Kilise Slavcasını ve İbranicesini mükemmelleştirmeye çalışan, aynı şehirde yaşayan "harika çocuk" Georgi Lozgaçev'le ilgili haberleri okumuşlardı.[13] Altı yaşında çilli bir çocuk olan Georgi yoksul bir aileden geliyordu ve düzgün bir resmi eğitim alma şansı çok azdı. Anna ve Mark onu evlat edinmeyi teklif edince ebeveynleri kabul etti. Georgi (ya da herkesin bildiği adıyla Gora) ve amcası Volodya 1917'de ahbap olacaktı. Fakat Anna evlat edinmeyi isteyip istememe konusunu Volodya'dan çok Maria ile konuştu.[14] Aslında Volodya onu Gora Lozgaçev'i evlat edinmekten caydırmaya çalışabilirdi. Zira birkaç ay içinde devrimci faaliyetlerinden dolayı tutuklandı ve Saratov hapishanesine atıldı. Bu sırada Maria İliniçna mesleki kariyerini geliştirmeye yönelik son girişiminde özel Fransızca öğretmenliği yeterliliğini elde etmişti. Dimitri İliç, Kırım'da doktor olarak çalışıyor ve Antonina ile evliliğinin yavaş yavaş bozulmasının sıkıntısını yaşıyordu. Bütün bu dramlar Krakow'dan çok uzak olmayan yerlerde yaşanıyor, fakat Lenin bunlar üzerinde hiçbir etkide bulunamıyordu.

Aslında Lenin ve Nadya, Anna İliniçna'nın çocuk isteğini paylaşıyorlardı. Pek çok çocuksuz çift gibi onlar da arkadaşlarının çocuklarından bahsedip dururlardı. Krakow'dayken Lenin günlük işini bitirdikten sonra Stepan Zinovyev'le (ya da takma

adıyla Stepa) oynardı. İkisi evin içinde koşuşup mobilyalara tırmanır ve yatakların altında yuvarlanırlardı. Stepa'nın anne ya da babası gürültüden şikayet ettiğinde Lenin kabul etmezdi: "Eh, ne yapalım, bizim bir Stepa'mız yok."

Fakat Lenin elbette ki duygusal hayal kırıklıklarının siyaset tarzına engel olmasına izin vermezdi. Krakow'a gelir gelmez Rusya'daki Bolşevik fraksiyon üzerinde denetim kazanmaya çalıştı. Merkez Komitesi toplantıları Galiçya'da yapıldı; 1912 Kasım'ı ile 1913 sonu arasında yedi toplantı yapıldı.[15] Pravda yazı kurulu ve Devlet Duması'ndaki Bolşevik milletvekilleri ile görüşmeler yapıldı. Fakat şimdi daha büyük bir gözetim altındaydı. Prag Konferansı'ndan sonra Merkez Komitesi Rusya Bürosu ve Yurtdışı Bürosu şeklinde ayrıldı. Lenin ve Zinovyev Yurtdışı Bürosunu oluştururken Nadejda Konstantinovna da sekreterlik görevi yaptı. Fakat Yurtdışı Bürosunun sadece düzenli mektup alışverişi ve Rus İmparatorluğu'na gidiş gelişlerle Merkez Komitesi'ne hakim olmasına izin verilmedi. Lenin rahat durmalıydı. Siyaset Rusya Bürosu üyelerinin onayıyla formüle edilmeliydi. Aynı zamanda Duma'da ve dışarda Lenin'in istediklerini yapmaları için Bolşevik Duma milletvekillerinin onayını alması gerekiyordu. Parti dışındaki Rusya politikasında tanınmışlıkları onlara paha biçilmez bir değer kazandırıyordu.

Lenin altı Bolşevik milletvekilinin yedi Menşevik milletvekilinden ayrı bir Duma fraksiyonu kurmasını istedi. Fakat onları zaman zaman Krakow'da görmesine rağmen bu onlarla günlük olarak işbirliği yapmak ve sorunlarını anlamak anlamına gelmiyordu. Josef Stalin -Gürcistan'dan yetenekli bir Bolşevik örgütçü- sabırlılığı ile tanınan bir adam değildi fakat o bile Lenin'in yumuşaması ve Bolşevik milletvekillerini "sert politikasına" istikrarlı bir ikna süreci içinden kazanmaya teşvik ediyordu.[16] Başlangıçta Lenin'in tarafını tutan tek bir Bolşevik milletvekili vardı ve o da Okhrana ajanı Malinovski'ydi. Pravda yazı kurulu da Lenin'i Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesinden önce gazeteye verdiği 331 makaleden 47'sini geri çevirerek kızdırmıştı.[17] St. Petersburg'daki yazı kurulu üyelerine şöyle yazıyordu: "İtalyan Kongresi üzerine makalemi neden engellediniz? Kabul edilmeyen makalelerle ilgili bildirimde bulunmanın genelde hiçbir zararı yok. Bu hiç de aşırı bir istek değil. 'Çöp kutusu için

yazmak', yani reddedilen makaleleri yazmak çok rahatsız edici." 1890'ların ortalarında St. Petersburg'da genç bir aktivistken Lenin fabrikalardaki Marksist propaganda için çok yararlı harika kısa pasajlar yazmıştı. Fakat sonraki yıllarda bu tür yazılar yazmasına yönelik düzenli istekleri reddetmişti. Partinin diğer fraksiyonları ile polemik yürüten uzun "teorik" makale ve broşürler yazmakta ısrar etti ve hakkını yemeyelim, Pravda için makaleler ve Duma milletvekilleri için konuşmalar da yazdı. Fakat başkalarının kendi çalışma gündemini oluşturmasından hoşlanmıyordu.

Okhrana pek çok beceriksiz Merkez Komitesi üyesini ve Pravda yazı kurulu üyelerini tutuklamayı başarmasaydı Lenin için işler daha da zorlaşacaktı. Yazı kurulu üyelerinden biri de Josef Stalin'di. Prag Konferansından sonra Stalin Merkez Komitesi'ne alınmış ve 1912 sonbaharında Pravda'nın yazı kurulu başkanlığına atanmıştı. Lenin ondan "harika Gürcü" diye bahsetmişti. Fakat diğer önde gelen Bolşevikler gibi Stalin de Lenin'in Pravda'dan istediği gibi Menşeviklerin sürekli sert ve öfkeli bir tarzda taciz edilmesinden hoşlanmıyordu. Okhrana, Stalin'i çabucak ele geçirdi. Sonra 1913 Mayıs'ında Stalin'in halefi Yakov Sverdlov tutuklandı. Miron Çernomazov görevi devraldı. Çernomazov itaatkar bir Leninist gibi davrandı. Bunun nedeni ise Çernomazov'un da Okhrana ajanı olması ve Okhrana'nın Pravda'da daha sert makalelerin yayınlanmasıyla devlet makamlarının gazetenin kapatılması için gereken gerekçeleri elde etmesiydi. Bunun sonucunda Pravda'nın yayını sık sık durduruldu. Lenin tabii Okhrana'nın rolünü bilmiyordu. Aslında uyanık olsa bunun işaretleri de vardı ve kuşkusuz St. Petersburg'da Çernomazov'u işbaşında göremeyerek devre dışı kalırdı. Buna rağmen fevkalade naifti.

Lenin parti içindeki fraksiyonel mücadeleyi kazandı fakat bunun bedeli St. Petersburg işçilerinin gazeteyi düzenli olarak okuyamaması oldu. Devlet Duması'nda da işler pek iyi değildi. 1913 Kasım'ında Bolşevik milletvekilleri nihayet Lenin'in birleşik Bolşevik-Menşevik fraksiyonundan ayrılma kavgasına boyun eğdiler. Ondan yana tutum almalarının nedeni işçi hareketinin militanlaşması, buna rağmen Menşevik *Luç* gazetesinin grevlerin desteklenmesinde gözle görülür biçimde gönülsüz davranmasıydı. Fakat Duma'daki ayrışmanın sonucu, Bolşevik

milletvekillerinin sıradan işçileri şaşkına çeviren fraksiyon tartışmalarına girmesi oldu -ve bu aşamaya kadar Lenin, Rusya'daki Bolşeviklerin fabrikalardaki durumdan en büyük siyasi kazanımı elde edememesinden sorumluydu. Çok fazla fraksiyonel tertipçi, fakat ulus çapında lider olarak çok zayıftı.

Dahası, Paris'ten ayrıldığında takıntılarının hepsini terketmemişti. Bütün paranın Merkez Komitesine devri için Schmidt mirasının üç kayyumunun -Karl Kautsky, Franz Mehring ve Clara Zetkin- yakasından düşmedi. Bu iş Kautsky'yi sinir ediyordu. Lenin'in inatçılığı bütün zamanını ağız kavgasıyla geçiren on dokuzuncu yüzyıl Rus sosyalistlerinin tiplemesine uyuyordu. Merkez Komitesi'nin Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi liderliğinin ta kendisi olduğunu iddia etmek Lenin açısından boş laftan başka bir şey değildi ve Kautsky'yle Mehring de Bolşeviklerle Menşevikleri uzlaştırmaya çalıştıktan sonra bu işten ellerini eteklerini çektiler. Sağlık gerekçesiyle kayyumluktan istifa ettiler. Daha sonra da üçüncü kayyum Clara Zetkin rahat yüzü görmedi. Lenin parayı elinde tuttuğu takdirde mahkemeye verileceğini belirten resmi bir mektup yazdı. İsviçreli avukat Karl Zrageen'den uzman bilgisi alan Lenin Fransız sosyalist aktivisti ve Temyiz Mahkemesi avukatı Georges Ducos de la Haille'le anlaştı. Ducos de Haille davayı Bolşevikler lehine hızla ve tatmin edici bir şekilde kazandığı takdirde 5000 frank ödenecekti.[18]

Fakat Mösyö Ducos de la Haille mucize yaratamazdı ve Lenin de Alfred Kahn adında bir Alman avukata gitti. Her şey çığrından çıkıyordu; Kautsky 1913 Aralık'ında Brüksel'deki Sosyalist Enternasyonal bürosunun Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ndeki fraksiyon çatışmasının olağanüstü şiddeti ile ilgilenmesi gerektiği sonucuna vardı. Kautsky yalnızca mali değil aynı zamanda siyasal tartışmaların da ele alınması gerektiği düşüncesindeydi. Bütün bunlar Lenin'i öfkeden çıldırttı. Sosyalist Enternasyonal bürosunda böyle bir tartışma Schmidt paralarının elden gitmesine ve Sosyalist Enternasyonal Bürosunun desteğini alan Avrupalı sosyalistlerin Rus Marksistlerinin partiyi birleştirmeleri için baskı yapmasına yol açabilirdi. Lenin ancak zaman kazanmaya çalışabilirdi. Bolşeviklerin "görüş alışverişi amacıyla" Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ndeki bütün fraksiyonların toplantısına katılmasını kabul etti.

Brüksel'de Bolşevikleri temsil etmek üzere seçilen kişi İnessa Armand'dan başkası değildi. İnessa 1912 Temmuz'unda Rus İmparatorluğu'ndaki parti faaliyetini yürütmek için Krakow'dan ayrılmıştı. Fakat Okhrana tarafından tutuklandı ve birkaç ay hapiste kaldıktan sonra tüberküloz oldu. Kefaletle serbest bırakılan İnessa 1913 Ağustos'unda sınıra gitti ve Galiçya'da Lenin'i aradı.[19] O sırada Lenin artık Krakow'da değildi. O ve Nadya, altmış mil güneyde, demiryolunun kış sporları merkezi Zakopane'ye doğru kıvrıldığı Bialy Dunajec'e taşınmışlardı. Lenin ve Nadya, temiz kır havasının Nadya'nın sağlığına iyi geleceği tavsiyesi üzerine orada büyük bir ahşap kır evi tuttular. Zaten şehir hayatından da bıkmışlardı ve özellikle de Lenin tırmanmaya gitmeyi iple çekiyordu. Rusya'yla iletişim Bialy Dunajec'de pek zorlaşmayacaktı. Krakow treni yakındaki Poronin köyünde günde iki kez duruyor ve St. Petersburg'dan mektuplar sadece iki günde geliyordu; Lenin Poronin'den mektuplarını almaya güle oynaya yürüyerek ya da bisikletle gidiyordu. Leninler kışın Krakow'a döndüklerinde oturmak üzere Ekim ayı başında ev için sözleşme yaptılar. O kadar iyi vakit geçirdiler ki bu macerayı 1914'te de tekrarladılar ve Poronin'in içinde ev tuttular.

Bialy Dunajec ve Poronin, İsviçre, İtalya ve Fransa'da geçen yıllardan sonra barışçıl ve çok egzotik bir yerdi. Sakinleri Krakowlu Polonyalılara benzemiyordu. Çoğuna Guraly deniyordu. (güney Polonya'da yaşayan dağlı Polonyalılar. -Çev.) Erkekler siyah, düz kenarlı şapka, beyaz etek ve bej pantolon giyiyordu. Kadınların da parlak renkli uzun etekleri vardı. Esmer tenliydiler ve kendilerine yaklaşan yabancılara karşı kötü davranırlardı. Tarım yöntemi yüzyıllardır aynıydı. İnek besliyor ve daha az tepelik yerlerde çavdar ekiyorlardı. Evlerinin kalın, tahta duvarları vardı. Millerce fabrika yoktu ve mevcut el sanatları da ev kullanımı içindi. Yolun yukarısında pek çok köylüye iş imkanı sağlayan binlerce tatilci ve tüberküloz hastasının gittiği Zakopane vardı. Tahta oymacılığı ve dantel talebi artıyordu; Krakow-Zakopane demiryolunun kısa süre önce tamamlanması bölgenin izole havasını değiştirmeye başladı -bu süreç yirminci yüzyılın sonunda bile belirgin biçimde tamamlanmamıştı. Lenin kızkardeşi Maria'ya "Burası harika bir yer," diye yazıyordu. "700 metre yükseklikte hava harika."[20]

Nadya oraya hemen gitmedi. Ev sahibesi ile kira üzerine pazarlık etmekten sıkılıyordu. Sonra bir hizmetçi tuttular ama o da beceriksiz ve biraz aptal çıktı. Ayrıca Krakow'dakine göre daha fazla yağmur yağıyordu. En kötüsü ise Nadya'nın fiziksel durumunun kötüleşmesiydi: Tiroid bezlerindeki rahatsızlık kalp atışlarında düzensizliğe yol açmıştı. Aslında Poronin ve çevredeki dağlar da buna etkide bulunmuş olabilir. Olağanüstü temiz havadan yararlanmasına rağmen Bialy Dunajec deniz seviyesinden o kadar yüksekti ki düşük hava basıncı zayıf kalbini etkiledi. Belli ki aldıkları tıbbi tavsiyeler pek de iyi değildi. Her halükarda Lenin Nadya'nın eskisi gibi olamayacağına kanaat getirdi. Ona göre Nadya'nın guatr ameliyatı olması gerekiyordu ve epey uğraştıktan sonra onu ikna etmeyi başardı. 1913 Haziran'ında Nadya'yı İsviçre'ye, Bern'e Profesör Theodor Kocher'e tedavi olmaya getirdi.

Nadya daha önce bu operasyonda beş hastadan birinin bıçak altında öldüğü gibi mantıklı bir nedenle ameliyata karşı çıkmıştı. Fakat Lenin tiroid tedavisinde dünyanın en iyi araştırmacısı ve doktoru olan ve ölüm oranını ikiyüzde bire düşüren Kocher'ı keşfetti. Kocher daha sonra yetmişli yaşlarının başında 1909'da Nobel Tıp Ödülünü aldıktan sonra dünya çapında ün kazandı. Yeni yöntemi tiroid bezinin belirli bir bölümünü almaktı; 1913'te beş binden fazla eksizyon yapmış ve pek çok vakada hastalığı tamamen ya da kısmen tedavi etmişti. Artık doktorlar bu tür hastalara etkili ilaçlar uyguluyorlar, fakat Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Kocher'ın yöntemi eldekilerin en iyisiydi. Ne yazık ki aynı zamanda pahalıydı da. Lenin Pravda yazı kuruluna destek için başvurdu ama aldığına dair hiçbir kayıt yoktur. Yine de yolculuğu organize etti; Lenin ve Nadya pek çok yönden mütevazı bir yaşam sürüyorlardı fakat tatil, kitap ve sağlık için masraftan hiç kaçınmazlardı. Lenin adet olduğu üzere parti içindeki görüşmelerde yoksulluğu ifade etse de, para her zaman bulunabilirdi.

Bern'e gitmek için Leninler Krakow'dan yola çıkıp doğudan batıya doğru Habsburg İmparatorluğu topraklarını geçen trene bindiler. Yolculuk yedi yüz milden uzun sürüyordu ve Vladimir İliç, Kocher'in eşini hemen tedavi etmeyi reddetmesinden dolayı kızgındı. Bir tartışma yaşandı fakat Kocher kabul etmedi ve Nadya'nın sıra beklemesi gerekti. Kocher anestezi yapmadığı ve

doktorların en konuşkanı olmadığı için Nadya da ameliyatı dört gözle beklemiyordu zaten. Fakat Nadya metin bir kadındı. Ameliyat kararı alınmıştı ve en iyi sonucu umut ediyordu. Lenin onun beklentilerinden kaygılıydı fakat bir şekilde bunu ona göstermemeyi başardı; Kocher'in "kaprisli" bir şahsiyet olabileceğini, fakat "harika bir cerrah" olduğunu söyledi. Ameliyat yapıldı ve Nadya yüksek ateşi olmasına rağmen hızla iyileşti ve Kocher'in onu tedavi ettiğini düşünmek mantıklı olurdu. Lenin görev duygusuyla onu günlerce ziyaret etti fakat sabrı tükeniyordu. Kocher Nadya'nın nekahat dönemi için on beş günlüğüne Alpler civarına gitmesi gerektiğini söyledi. Leninler bu tavsiyeyi reddettiler ve seyahat için uygun olduğu kararına varılır varılmaz Vladimir İliç eşini İsviçre'den geri götürdü.

Döndüklerinde Nadya, İnessa'yla Paris'te olduğundan daha iyi anlaştı. İki kadın Lenin'e yürüyüşlerinde eşlik ettiler ve Bolşevik yoldaşları da üçlüye "uzun yürüyüş partisi" adını verdi. Bir diğer lakap da "'sinema düşmanları' partisi"ydi. Bu Lenin'in yoldaşları Kamenev ve Zinovyev'in sinemaya gidip fiziksel egzersizden kaçınma tutkusundan hoşlanmamasına bir atıftı. Kamenev ve Zinovyev Yahudi ailelerden geldiklerinden Lenin onlara şaka yollu "anti semitik parti" ismini uydurmuştu. (Yeri gelmişken, bu şaka Lenin'in kendi atalarındaki Yahudilere ne kadar az önem verdiğini gösterir.) İnessa'nın canlı kültürel ilgileri vardı ve Lenin'le Nadya'yı Beethoven piyano konserlerine gitmeye teşvik etti. Lenin için Beethoven terapiydi ama Nadya için pek değildi. Fakat bu önemli değildi. Üçü birbiriyle konuşmaktan zevk alıyordu. Lenin Rus edebi klasiklerini yutarcasına okurdu; Tolstoy'un Savaş ve Barış'ının sayfa kenarları kıvrılarak okunmaktan yıpranmıştı. Tek sorun yerel kitapçılarda Rusça kitapların çok az bulunmasıydı. Fakat bu da dert değildi. Genellikle Lenin ve arkadaşları Galiçya'da bulunan eğlencelerden memnundular.

Fakat Kasım ayında İnessa gitti. Paris'ten ona yazdığı dokunaklı bir mektupta şöyle yazıyordu:

> Sen ve ben ayrıldık, biz ayrıldık canım! Biliyorum, hissediyorum: Buraya asla gelmeyeceksin! O tanıdık yerlere bakınca Paris'te yaşamımda ne kadar büyük bir yer kapladığını kesin olarak anladım -daha önce anlamamıştım- öyle ki burada Paris'teki neredeyse bütün faaliyet binlerce iplikle sana ilişkin düşüncelere

bağlıydı. O sıralar kesinlikle sana aşık değildim fakat o zaman bile seni çok seviyordum. Şu anda öpücükler olmadan idare edebiliyorum: Seni sadece bazan görmek ve konuşmak bir zevk olacak -ve bu da kimseye zarar vermez. Beni neden bundan mahrum bıraktın? Bana ayrılığı "gerçekleştirdiğin" için sana kızgın olup olmadığımı soruyorsun. Hayır, ben bunu kendin için yaptığını düşünmüyorum.

Bu sözler kesinlikle bir tür ilişkiye ve İnessa'nın Lenin'in ilişkilerini Nadya'nın duygularına önem vermesinden dolayı bitirdiği değerlendirmesine atıfta bulunuyor olmalı. Bu erkeğinin hâlâ eşinden çok kendisi için daha derin duygulara sahip olduğuna inanan reddedilmiş bir sevgilinin mektubuydu.

İnessa umudunu yitirmişti. Son kozunu oynayarak Nadya'ya değer verdiğini vurguladı. Lenin'e açıkça üçünün rahatsızlık ya da suçluluk duymaksızın birlikte yaşayabileceğini ima ediyordu. Lenin onu geri çevirdi ve sonraki mektuplarında İnessa, Lenin'in kendisinden uzak durmak istemesi karşısında daha dövüşken davrandı. Bir mektubunda Lenin pek az kadınla yakın arkadaş olduğunu ve saygı duyduğunu belirtiyordu. İnessa yanıtında onu büyüklenmekle, Lenin'in yaşamında sadece iki üç kadının saygısına layık olduğunu söylemiş olmakla suçladı.

1914 Temmuz'unda Lenin sertçe onun kendisinin yazdıklarını yanlış anladığını yazdı:

Asla, asla sadece üç kadına değer verdiğimi yazmadım. Asla!!! Benim yazdığım, koşulsuz dostluğumun, mutlak saygı ve güvenimin sadece iki üç kadına olduğuydu. Bu tamamen farklı, bütünüyle ve tümüyle farklı bir şey.

Umarım birbirimizi Kongreden sonra görür ve bunu konuşuruz.

Lenin bıçak sırtındaydı. İnessa'yla dost kalmak ve onu kendisine iyi davrandığına ikna etmek istiyordu. Fakat hepsi bu değildi. Lenin aynı zamanda İnessa'yı önemli parti görevlerinde değerlendirmeye devam etmek de istiyordu. Duygusal ve kişisel görüşlerinin ortasını bulması gerekiyordu. İlişkilerinin sonunda onu küçümsemediğini söylerken Lenin onu siyasette kendisine bağlı kullanmak istiyordu. Onun Brüksel'deki Rus Marksist fraksiyonlarının "karşılıklı görüş alışverişi" toplantısında Bolşevikleri temsil etmeyi kabul etmesini sağlayarak orada nasıl davranacağına ilişkin tavsiyeler yağdırıyordu.

Siyasal yaşamında bir ikilemler karmaşasıyla karşı karşıyaydı. Lenin Brüksel toplantısı konusunda İnessa ile görüşürken Bolşevik Duma milletvekillerinin dağıldığını öğrendi. Roman Malinovski'ydi bunun sebebi. 1914 yazında Bolşevizm ve Okhrana ile ikili bağlantısının basıncı altında çözülmüş ve gizlice St. Petersburg'a gitmişti. Birkaç gün sonra Galiçya'da ortaya çıktı. O sırada Rusya'da Malinovski'nin polis ajanı olduğuna dair yaygın söylentiler vardı. Bu Bolşevikler için her zaman utanç kaynağı olmuştu. Fakat kişisel yaşamını daha yeni düzenleyen ve Sosyalist Enternasyonal Bürosundaki mali ve siyasi gelişmelerle kafası meşgul olan Lenin bu son darbeyle sarsıldı.

Malinovski hem Duma hem de Bolşevik Merkez Komitesi üyesiydi; Rus İmparatorluğu'ndaki en ünlü aktif Bolşevikti. Malinovski ile Lenin çok yakındı. Lenin'in düşmanları her zaman etrafındaki insanların nasıl olduğu konusunda fazla kayıtsız olduğunu söylemişlerdir. Böyle pek çok kötü örnek vardı. Taratuta ve Andrinakis fraksiyonun para kazanması için genç kadınları aldatıp evlenmeye ikna etmişlerdi; Kamo fraksiyon için banka soymuştu. Lenin onları eleştiriden hep korumuştu, onların uygunsuz faaliyetlerini başlatan kişi oydu çünkü. Onun onaylama kriterleri kişinin mevcut Bolşevik politikalara sadık olup olmadığıydı. Kendisinin, fraksiyonun üyelerinin ahlaki karakterini değerlendirmeyi reddetmesinden dolayı dehşete kapılan anti Bolşeviklerle alay ederdi. Malinovski konusunda hep uyarılar almıştı. Fakat hiç önlem almamıştı. Lenin'e göre Malinovski tam da Lenin tarzı bir Bolşeviğin yapması gerektiği gibi davranır görünüyordu. Ve o diğer Duma milletvekillerinin topundan daha iyi bir örgütçü ve hatipti. Sıradan Rus işçilerinin dilini konuşabiliyordu. O zaman neden ona güvenmesindi? Fraksiyonun düşmanları Bolşevizme zarar vermek istemiyorlar mıydı?

Bu durumda bile Lenin bir Merkez Komitesi soruşturma komisyonu kurmak zorunda kaldı. Lenin ve Zinovyev komisyondaki baskın kişiler olmasına rağmen kendileri de denetime tabiydi. Malinovski'yi yargılarken kendilerini ve geçmişteki davranışlarını yargılıyorlardı. Bu tür durumların doğasında da kanıtlardan emin olma zorluğu vardır ve Malinovski de kanıtları boşa çıkarma konusunda uzmandı. Duma'daki diğer Bolşevik milletvekilleri Lenin'in ona karşı çok yumuşak davrandığını düşünme-

lerine rağmen Lenin Malinovski'ye yine de sempati duyuyordu. 1906'da benzer bir gayrıresmi yargılamada Sosyalist Devrimciler Papaz Georgi Gapon'un bir polis ajanı olduğuna karar verip asmışlardı. Fakat Lenin ve Zinovyev, Malinovski'yi suçsuz görüyorlardı. Hiçbir suçu tamamen kanıtlanamadı ve masum sayılması gerektiği sonucuna vardılar.

Haziran ayında bu gizli komisyon toplantı halindeyken Lenin, kalan oran duygusunu da yitiriyordu. Rus devrimci olanaklarından tamamen kopmuştu. Siyasal içgüdüsü -1917'de jilet gibiydi- 1914 ortasında tümüyle kördü. Hiçbir gerekçesi de yoktu. Habsburg Polonyası'nda yaşarken Rusya'dan düzenli haber alıyordu. Haziran ve Temmuz ayları arasında St. Petersburg'da hem hükümete hem de fabrika sahiplerine karşı grevler yapıldı. Sanayi bölgelerinde kısa süreli barikatlar kuruldu. Romanov monarşisinin 1905-6'daki olaylara denk bir sınavla karşı karşıya kalması güçlü bir olasılıktı. Fakat Galiçya'daki Lenin'den hiçbir yönlendirme gelmiyordu. Avrupa'nın büyük devletleri arasında Birinci Dünya Savaşı felaketinde kıtada girdap oluşturmak üzere olan diplomatik krizle de ilgilenmiyordu. Lenin'in kafasında bambaşka şeyler vardı: Brüksel, Kautsky, Shmidt mirası, İnessa ve Malinovski. O sırada önceliğinde Rusya ve Avrupa'nın diğer partilerindeki önde gelen sosyalistlerle tartışmalarda puan kazanmak vardı. Gerçek savaş, gerçek kıtlık, gerçek yoksullaşma doğrudan deneyimine dahil değildi -ve 1917'de günlük Rus politikasına dalana dek olmak istediği türden bir politikacı düzeyine çıkamamıştı.

Clerkenwell Greenli* William Ansell'in Birinci Dünya Savaşı öncesinde yaptığı bir karakalem resim. Önde şimdi Marx Kütüphanesi olan Twentieth Century Press tesisleri bulunmaktadır.

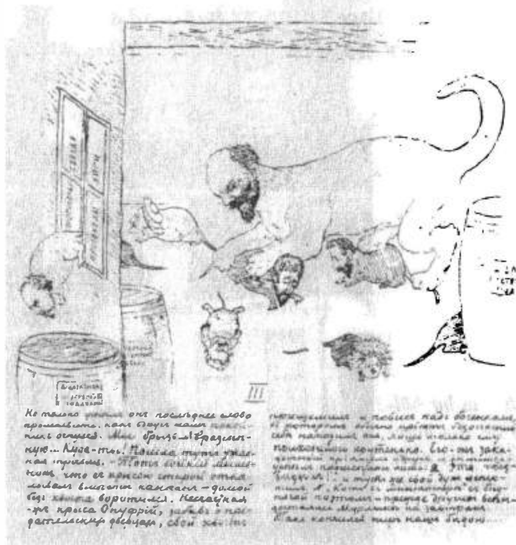
Lenin'in 1908'de *Materyalizm ve Ampiryokritisizm*'i yazarken yaşadığı Bloomsbury, Tavistock Meydanındaki 21 numaralı (şimdi 36) ev.

** Clerkenwell orta Londra'da bir bölgedir. Clerkenwell Green ise işçi hareketinin çeşitli dönemlerinde yeri olan, Clerkenwell'in ev, ofis ve publarının bir arada bulunduğu köyiçi merkezi sayılır. Çev.)*

Cenevreli kafe sahibi ve amatör karikatürist Panteleimon Lepeşinski'nin İkinci Parti Kongresinden sonra mülteciler arasındaki tartışmaları resmeden bir deseni. Birinci desen Lenin'i Menşevik fareler tarafından saldırılan ve rahatsız edilen bir kedi olarak betimliyor. İkincide ise Lenin karşı saldırıda gösteriliyor.

Georgi Gapon

Aleksandr Bogdanov
1908'de Capri adasında
Lenin'le satranç maçında.

21. Tavistock Place.

To the Director
of the British Museum

I am writer by profession. I have sent to the British Museum from Geneva, where I am usually living, two of my russian books (my pen-name is Iljin). I came now in London in order to study comparatively new english and new german philosophy. I enclose a written recommendation from a London householder, and I should be very much obliged if you would give me admission ticket to the Reading Room of the British Museum.

W. Oulianoff

21. Tavistock Place. 21
London. W.C.
18-th may 08

Lenin'in British Museum kütüphane üyelik kartı yenileme başvuru mektubu. İngilizcesinde yanlışlar vardır.

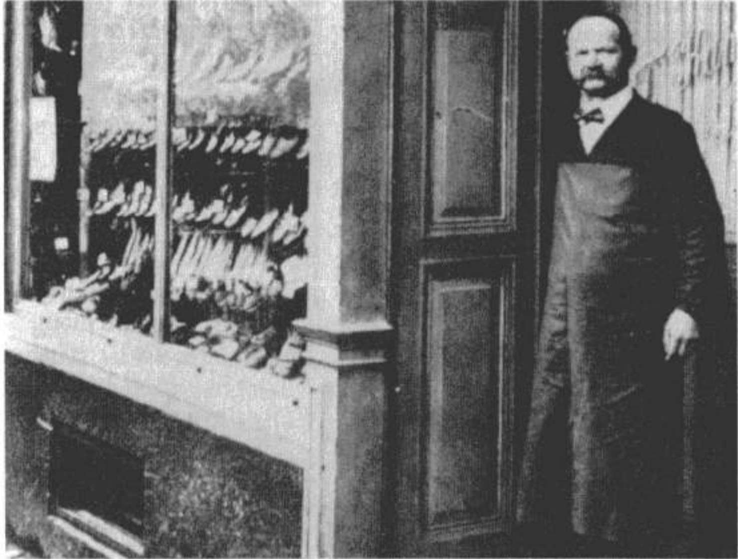
İnessa Armand

1914 yılında Lenin. Fotoğraf İsviçre'ye gitmek üzere yola çıkmadan önce çekilmiştir

1914'te Lenin ve Krupskaya'nın Poronin'de tuttukları kır evi.

Herr Titus Kammemer Cenevre'deki Spiegelgasse'deki dükkanının önünde. Lenin ve Krupskaya üst kattaki odaları tutmuşlardı.

Grigori Zinovyev

Karl Radek

13

YENİLMEK İÇİN SAVAŞMAK

1914-15

Sonunda olan oldu: 1914 Ağustos'unda Almanya Rusya'ya savaş ilan etti. Bu olay Avusturya Arşidükü Franz Ferdinand'a Bosna'nın başkenti Saraybosna'da bir Sırp milliyetçisi tarafından suikast düzenlenmesinin ardından, Avrupa'da haftalar süren diplomatik tehditlerin sonunda gerçekleşti. 23 Temmuz'da Viyana'daki Habsburg hükümetinin yayınladığı memorandumun koşulları o kadar aşağılayıcıydı ki Sırbistan'ın bunlara uyması imkansızdı. Rus Çarlık hükümeti Sırbistan'ı desteklediğini ilan edince Alman hükümeti de Ruslar kuvvetlerini çekmedikleri sürece Almanya'nın Avusturya'nın yanında savaşa gireceğini açıkladı. Fakat Rusya tınmadı. Beş yıldır zaten Almanya ve Avusturya-Macaristan'la bir dizi konuda uyuşmazlık halindeydi ve II. Nikola'nın hanedanlık ve imparatorluk onuru onu tavır alma zamanı geldiği kararına sevketti. Birkaç gün içinde Britanya ve Fransa da Rusya'yla aynı tarafta savaşacaklarını açıkladılar. Bü üç güçlü devlet diğer üç güçlü devlete -Almanya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu- karşı ittifak oluşturdular. Diplomatlar uluslararası ilişkilerin kendi uzman ellerinden ne kadar hızlı çıkıp gittiğini hayretler içinde izlediler.

Rusya dahil bütün ülkelerde pek çok siyasal parti ve gazete kendi hükümetlerini ulusun düşmanlarına karşı herhangi bir zayıflık belirtisinden ötürü mahkum etmek için alesta bekliyordu. Fakat çoğu yönetici bundan endişe etmedi ve diplomatik krizin ilk etaplarında genel bir askeri çatışmadan kaçınılabileceğini umuyorlardı. Bu umut Ağustos'ta boşa çıktı. İki büyük ittifak

birbirine karşı saf tuttu. Avusturya-Macaristan ve Almanya iki cephede de düşmanla yüzyüzeydi. Batıda Fransa ve Britanya'nın birleşik kuvvetleri, doğuda da Rusya bulunuyordu.

Lenin'in yoğunlaşan krize umursamazlık gösterdiği kesindir. Partisi dışındaki siyaset anlayışı hep fazla genel tarzda olmuştu. Rus hükümet politikasının detaylarını irdelemeye hep yüksekten bakmıştı; aynı şekilde 1914 yazındaki uluslararası diplomasi değişikliklerine pek az ilgi göstermişti. Marksist yaklaşımından dolayı rejimlerin ekonomik ve siyasal temellerine yoğunlaşmaya alışkındı ve bunun sonucu olarak Habsburg İmparatorluğu'nda sahip olduğu kişisel güvenliğin rahatlığı içindeydi sadece. Avrupa'da gafil avlanan tek kişi o değildi tabii. Fakat onunla ilgili söylenebilecek en iyi şey de buydu. Gerçekten de Rusya ile Avusturya arasındaki bir savaşın onu tehlikeye atacağını tahmin etmek için büyük bir öngörü gerekmiyordu. Galiçya'da yaşar giderken savaş başladığında pekala Rus ajanı diye tutuklanabilir, Rus çarlık güçleri bölgeyi işgal ettiği takdirde de bu defa hain muamelesi görürdü.

Hatasını farkettiğinde artık çok geçti. Rusya harekete geçerken Habsburg polisi de ülkede ikamet eden yabancılar hakkında araştırmalara başladı. Lenin Rus sınırının sadece birkaç mil yakınında yaşıyordu ve sınır bölgelerine gitmişti. Sık sık St. Petersburg'a mektup yazmış ve evini Rus politikacılara açmıştı. Zakopane civarındaki dağlarda dolaşmış ve bölge sakinlerine kiralar, iklim, etnik çeşitlilik ve bir köyden ötekine en iyi yollar konusunda sorular sormuştu. Bir Browning tabancası vardı. Lenin'in bir Rus casusu karikatürünü tamamlaması için sadece esmer olması ve siyah pelerini eksikti.

Savaş histerisi bütün Polonya şehir ve köylerini etkiledi ve Galiçya'daki Katolik papazlar vaazlarında bölgede oturan Rusların kuyuları zehirlediğini anlatıyorlardı. Lenin'in şimdiye dek onurlu bir çarlık karşıtı mülteci olarak tanınması da farketmiyordu. Lenin ve Nadejda Krupskaya'ların tuttuğu hizmetçi, Bialy Dunajec'de bir köylü kadına onlarla ilgili uydurduğu hikâyeleri anlatıyordu. Bütün bunlar kolaylıkla şiddet, hatta linçle sonuçlanabilirdi. Nadejda Konstantinovna aklını kullanarak hizmetçinin parasını ödeyip işten çıkardı ve onun için Krakow'a trenle gidiş

bileti aldı.[1] Fakat Rus mültecilere yönelik yerel halkın düşmanlığı azalmadı. Lenin polisin Bialy Dunajec'dekinden daha gelişkin olduğu Krakow'da otursa işler onun için daha kolay olabilirdi. 7 Ağustos'ta Nowy Targ'a gelen bir polis memuru, daha sonra Romanovların ajanı çıkan birini tutuklamadığı takdirde kınama cezası alacağını biliyordu. Bürokratik gayretkeşlik gösterilerinin yapılacağı öngürülebilirdi ve polis memuru da her şeyi en kötü tarafından düşünmek zorundaydı.

Kısa bir arama polisin beklentilerini doğruladı. Lenin'in eşyaları arasında istatistiksel tablolar dahil çağdaş tarıma ilişkin kapsamlı notlar buldu. Polis bu materyalin şüphelinin St. Petersburg'daki casus amirleri için hazırlanmış şifreli bir mesaj olduğu sonucuna vardı. Browning tabancanın bulunması da Lenin'i suçlu gibi gösteriyordu. Yapıştırıcı kasesi bile tuhaf bulundu. Polis kasenin bomba olduğunu düşündü. Geriye dönük olarak durumun eğlenceli bir tarafı vardı -ama sadece geriye dönük olarak. Aynı zamanda Lenin ve Nadejda Konstantinovna adamın sinirlerine yenik düşeceğinden korkuyorlardı.

Sonunda üçü yalnızca Lenin'in daha fazla sorgulanması gerektiği sonucuna vardılar. Polonyalıların kadınlara karşı nezaketi Nadejda Konstantinovna'yı kurtardı (oysa ki kadınların kurtuluşunu savunan biri olarak o böyle bir şey istememişti). Polis Lenin'i dokuz mil uzaktaki Nowy Targ'a götürmeyi planlıyordu fakat Lenin kaçmayacağına dair ciddi olarak söz verince yumuşadı. Polis gider gitmez Lenin, Poronin'e gidip Sergey Bagotski ve Jakub Hanecki'yi buldu. Onlar Avusturya-Macaristan'daki Marksist yoldaşlardan Lenin'in casus olmadığına dair yeminli beyan almaya gönüllü oldular.[2] Bu sırada Lenin de Krakow Polis Müdürlüğü'ne Nowy Targ makamlarına kendisinin Galiçya'da politik mülteci olarak yaşadığını onaylamasını isteyen bir telgraf çekti ve müdür de hemen bu isteği yerine getirdi. Daha sonra Lenin Bialy Dunajec'deki son düzenlemeleri yapmaya gitti. Şans eseri köye V. A. Tikhomirnov diye bir Bolşevik yeni gelmişti. Lenin, Tikhomirnov'dan Nadejda Konstantinovna ve annesine gözkulak olması karşılığında kalacak yer önerdi.[3]

8 Ağustos'ta Nowy Targ'a gittiğinde hapse atıldı. 5 nolu hücrede kalırken dışarda yoldaşları da onun için canla başla uğraştı-

lar. Bagotski ve Hanecki yalnız değildi. Polisin gafleti nedeniyle Grigori Zinovyev serbestti. Bu, onun Lenin'in serbest bırakılması için bütün bölgede bisikletiyle dolaşıp kampanya yürütebilmesini sağladı. Marksist Sigmund Marek hemen devlet makamlarına Lenin lehine bir mektup yazdı. Nadejda Konstantinovna telgraf gönderip duruyordu. Viyana'da Viktor Adler ve Lwow'da da Herman Diamand da hemen istenen desteği verdiler.[4] Avusturyalı bir bakan Adler'e "Ulyanov'un çarlık hükümetinin düşmanı olduğundan emin misiniz?" diye sordu. Adler "Ah, evet, ekselanslarından daha yeminli bir düşmandır!"[5] diye yanıtladı. Hanecki ve Nadejda Konstantinovna, Nowy Targ'daki mahkuma moral vermek için düzenli olarak ziyaretine gitti. Çok fazla kaygılanmalarına gerek yoktu. Lenin mahkum arkadaşlarıyla sohbet ederek vakit geçirdi -çoğu küçük suçlardan tutuluyorlardı içerde- ve hukuk eğitimini savunmalarını hazırlamaları için onlara yardım etmekte kullandı. Polonya diline yeterince hakim olmamasına rağmen "tam sohbet adamı" olarak tanınıp popüler oldu.

19 Ağustos'ta Lenin serbest bırakıldı ve Bialy Dunajec'e dönmesine izin verildi. Artık o ve arkadaşlarının acilen Galiçya'dan ayrılması gerekiyordu. Rus orduları hızla ilerliyordu ve Galiçya da işgal edilebilirdi. Böyle bir durumda Avusturyalıların Bolşevizmin liderine gösterdiği merhamet tekrarlanmayacaktı. Lenin ve Nadejda Konstantinovna savaşta tarafsız kalan İsviçre'ye gitmeye kararlıydı ve Marksist Herman Greulich'e yazıp tekrar oraya yerleşme başvurularını desteklemesini istediler. 26 Ağustos'ta Zinovyev'lerle birlikte Krakow'a doğru yola çıktılar. Viyana'ya devam etmeleri için izin alındı ve orada da Viktor Adler 3 Eylül günü İsviçre'ye gitmeleri için gerekli belgeleri almalarına yardımcı oldu.

Savaş halindeki ülkelerde bulunan Bolşevik devrimciler akın akın hareket halindeydi. Lenin Eylül'de Vladimir Karpinski'ye şöyle yazıyordu:

> Paris, Brüksel, vd.den Cenevre'ye doğru yeni bir Fransız göçünün başladığı söyleniyor. Aşırı bir fiyat enflasyonu yok mu orada, özellikle de kiralar? İşte bu yüzden de geçici bir düzen kuracağız; mutfağı kullanılabilen kiralık oda (iki küçük oda) bulunabilir mi?

Bolşevik yoldaşlar işe el koydu ve Leninler Bern'de 11a Donnerbühlweg'de bir ev tuttu. Lenin artık çok öfkeliydi. Galiçya'dan ayrılmadan önce gazetelerde Reichstag'daki Alman Sosyal Demokrat Parti milletvekillerinin Alman hükümetinin savaş kredilerini onayladığını okumuştu. Lenin şaşırmış, afallamıştı. Bagotski'ye "Bu İkinci Enternasyonalin sonudur" diye bağırdı. Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin İkinci Enternasyonal Stuttgart Kongresi'nin sosyalist partilerin Avrupa'da ve diğer yerlerde hükümetlerinin savaşa girmelerini önlemek için her şeyi yapması gerektiği kararına bağlı kalmamasından söz ediyordu. Kongre militarizm ve emperyalizmi mahkum etmişti. O sıralar Lenin'in Alman Marksistlerine kongre sırasında kararı desteklemek için baskı yapması gerekmişti; fakat karardan döneceklerini hiç düşünmemişti. İkinci Enternasyonalin en saygın partisi olan Alman Sosyal Demokrat Partisi tam da bunu yapmıştı işte.

Lenin'in ruh hali özellikle de Avrupa Marksistlerinin Alman Sosyal Demokrat Partisi'ne yönelik genel saygısını paylaşmış olmasından dolayı da çok asabiydi. Rusya'yla ve Bolşevizmle övünmesine rağmen Avrupa'da "sosyalist devrim"e kendisi gibi Rusların değil Almanların önderlik etmesini bekliyordu. Mali konulardaki anlaşmazlıklarına rağmen Karl Kautsky'ye saygısı büyüktü. Lenin'e göre Marksist ortodoksluğun belirleyici ismi olan Kautsky savaş kredileri konusunda Alman Sosyal Demokrat Partisi'nden ayrılmayı reddetmişti. Lenin için bu militarizm ve emperyalizmi desteklemekten farksızdı. Bu yüzden Kautsky'nin de mahkum edilmesi gerekiyordu.

Savaşta sosyalist partilerin kendi hükümetlerini desteklemeleri genel tutum haline geldi. Almanya, Avusturya, Fransa ve Birleşik Krallık'ta çoğunluk ulusal bağımsızlığın tehlikede olduğu şeklinde tavır aldı. Sadece birkaç parti Sosyalist Enternasyonal'in savaşa karşı aktif muhalefet politikasına bağlı kaldı ve Rus partileri de bunlar arasında öne çıktılar. Tabii liderlerin hepsi Rusya'nın savaşını desteklemeyi reddetmedi. Pek çok ünlü Bolşevik, Menşevik ve Sosyalist Devrimci, kendileri Romanov monarşisinden nefret etmelerine rağmen Almanya'nın kendi çarlık kuvvetlerini desteklemelerini gerektiren emperyalist bir saldırı yürüttüğünü düşünüyorlardı. En önemlisi Georgi Plehanov hükümete karşı mücadeleyi bırakıp yurtsever Rus sosyalistlerini

kendisini izlemeye çağırıyordu. Paris'teki yüzlerce siyasi mülteci Müttefik ordularında savaşmak için gönüllü oldu ve diğerleri de Fransa'ya gidip onlara katıldı. Fakat Bolşevik, Menşevik ve Sosyalist Devrimci liderlerin çoğu savaş karşıtlığı konumuna şu ya da bu şekilde bağlı kaldılar. Bazıları pasifistti. Diğerleri savaşı kendi başına reddetmiyor, fakat bu savaşı bütün savaşan ülkelerin sosyalistlerinin basıncıyla sona erdirmek istiyorlardı -ve bunların çoğu da Menşevik Yuli Martov dahil Rusya açısından bunun savaş sırasında Romanovları devirmekle ilgili olduğunu hissediyorlardı.

Lenin'in konumu, Rus Marksizminin en solundaydı. İsviçre'ye gelmeden önce "Avrupa'daki Savaşta Devrimci Sosyal Demokrasinin Görevleri" başlıklı kısa bir makale kaleme aldı. Avrupa'daki savaşın "burjuva, emperyalist, hanedanların savaşı" olduğu konusunda Martov'la aynı fikirdeydi ve o da Martov da Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin iğrenç bir biçimde davrandığını düşünüyorlardı. Fakat Lenin'in başka bir kaygısı daha vardı: "Rusya işçi sınıfı ve bütün halklardan emekçi kitleleri açısından çarlık monarşisinin yıkılması kötünün iyisi olacaktır."[6] Martov "emperyalist" hükümetleri ayrımsız mahkum ediyordu. Lenin'e göre ise bu yeterli değildi. Koşullu da olsa Marksistlerin Almanların savaşta Rusya'yı yenmesini olumlu karşılaması gerektiğini düşünüyordu. Bu bir "emperyalistler" grubunu diğerlerine tercih etmek için hiçbir entelektüel zorunluluğu olmayan biri için sıradışıydı.

Sert bir dil kullanıyordu. Çok bilinen bir cümlede Rus çarlık ordularından "Kara Yüzler çeteleri" diye bahsediyordu. Kara Yüzler savaştan önce Rus İmparatorluğunda Yahudilere karşı pogromlar düzenleyen gerici eşkiya gruplarıydı. Şimdi Lenin silahlı kuvvetlere yazılan işçi ve köylüleri gündelik dilde anti semitik olarak tanımlıyordu. Bolşevizmin Lenin'in 1905'ten bu yana formüle ettiği devrim stratejisi, işçi sınıfı ve köylülük arasında "sınıf ittifakı" çağrısı yapıyordu. Fakat savaş dönemi İsviçre'sinde her iki grubu da öfkeli tabirlerle dışlıyordu. Bolşevik mülteci yoldaşlarıyla yaptığı toplantılarda bu konuda eleştirildi. Toplantıların birincisi ülkeyi savaş siyasetinden uzak tutmaya çalışan İsviçre makamlarının rahatsızlık vermemesi için Bern dışındaki ormanda yapıldı. Bolşevik Devlet Duması milletve-

killerinden F. N. Samoilov da oradaydı ve Rusya'ya döndüğünde Bolşevik tartışmanın haberini de götürdü. Lenin daha sonra Cenevre ve Zürih'teki diğer Bolşevik gruplara gidip onlarla da konuştu. Karpinski onunla karşılaştığında "Avrupa'daki Savaşta Devrimci Sosyal Demokrasinin Görevleri"nin içerik ve dili devam ediyordu.

Lenin biraz da olsa geri adım attı. Rusya'nın yenilmesini tercih ettiğini söylemeye devam etti, fakat aynı zamanda diğer ülkelerin sosyalistlerinin de benzer şekilde kendi hükümetlerinin savaşta yenilmesi propagandası yapması gerektiğinde ısrar etti. Bu şekilde o, savaşların nasıl yürüdüğüne ilişkin ihmal edilebilir bir yaklaşım sergiliyordu. "Bilimsel", "pratik" politikalar önerme iddiasına rağmen bütün savaşan devletlerin aynı anda yenilmesinin nasıl mümkün olabileceğini hiç açıklamadı. Farkında olmaksızın önerilerinin ulusal unsurunu dışarda bırakmamış oluyordu. Her zaman düşüncelerinin Avrupa merkezli olduğunu iddia etmiş olmasına rağmen hep çok Rus bir Avrupalı olmuştu. Avrupa'da ne yaşanırsa yaşansın, II. Nikola ve rejiminin ezilmesini istiyordu.

Bunun yerine Avrupa'da savaşın başlamasının Avrupa sosyalist devrim dönemini yaklaştırdığını savunmakta yoğunlaştı. Devrim konusunda her zaman Avrupalı bir perspektife sahip olmuştu. 1914 Ağustos'undan beri Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin tutumundan dolayı acı bir şekilde hayal kırıklığına uğramasına rağmen kapitalizmin çöküşünün yakın olduğuna inancını kaybetmedi. Sosyalist partilerin görevi işçi sınıfı içinde devrimci siyasal mücadele için güçleri seferber etmekti. Pek çok ülkede çoğu sosyalist liderin "şovenizm"e karşı çıkmaya son vermesinin önemi yoktu: Lenin koşulların işçilerin ne kadar küçük olursa olsun Bolşevikler gibi kararlı, deneyimli devrimci gruplar tarafından devrime yöneltilmesi için olgunlaşmış olduğunu düşünüyordu. Bu yüzden de Avrupa sosyalist devrimi savaşta gerçekleştirebilirdi. Yeni bir slogan geliştirdi: Avrupa İç Savaşı! Lenin -yine düşüncesini detaylı olarak geliştirmeksizin- acil görevin kıtanın her yerinde "emperyalist savaş"ı "iç savaş"a çevirmek olduğunu söyledi. Bütün Avrupa ülkelerinin işçi sınıfı kıtanın orta sınıflarının ittifakına karşı birleşmeliydi. Savaş sırasında gerekli olan sınıflar arası barış değil sınıf savaşıydı.

Özgüveni 1913'te Maksim Gorki'ye yazdığı bir mektuptaki tahminlerinden kaynaklanıyordu: "Avusturya ile Rusya arasındaki savaş devrim için çok yararlı olacaktır (doğu Avrupa'nın her yerinde), fakat bize bu zevki Franz Joseph [Habsburg İmparatoru] ve Nikolaşa [Lenin'in Rus İmparatoruna taktığı ad] tattıracaktır."[7] Avrupa'nın büyük devletlerinin hükümetleri en umulmadık şeyi yapmışlardı: Lenin coşkusunu zaptedemiyordu.

İnsanların çektiği acıların şiddetine karşı şaşırtıcı bir kayıtsızlık sergiliyordu. Bu onun açısından tümüyle alışılagelmedik bir durum değildi; savaşın savaş halindeki ülkelerde halkın hoşnutsuzluğunu bu kadar geç uyandırmasının bir nedeni de batı ve doğu cephelerindeki duruma ilişkin pek az bilginin olmasıydı. Yalnız Müttefik ve İtilaf Devletlerinin generalleri değil, çoğu sıradan insan da ulusal savunma adına bu kadar çok kan döküldüğünün farkında değildi. Lenin de askeri durumu yakından bilmiyordu. Fakat savaşta tarafsız olan İsviçre'de gazete haberleri Avrupa'nın diğer yerlerindekinden daha özgürdü ve Lenin bunun yakın Avrupa tarihindeki diğer savaşlardan çok daha yıkıcı olduğunu farkediyordu mutlaka. Bialy Dunajec'den gelirken Krakow hastanelerinin yaralı askerlerle dolup taştığına tanık oldu. Fakat bu konudan bahsetmedi. Böylesi bir anlatım ona gereksiz yere duygusallık olarak görünmüş olmalı. Yine de "savaş", "mücadele" ve "çatışma"dan söz ederken Birinci Dünya Savaşı'ndan çok partisinin içindeki fraksiyon çatışmasından söz ediyordu daha çok. Parti içi Marksist siyaset onun saplantısıydı.

İki cephedeki koşulların korkunç olduğunu vurgulayan Marksist yoldaşlarının yazdıklarına ulaşamamış gibi görünmüyor. Bunlardan Martov ve Akselrod savaşı, sanayileşmiş bir katliam olarak görüyor ve sosyalizmin ahlaki ve siyasal zorunluluğunun onu durdurmak olduğunu düşünüyordu. Fakat Lenin 1891-92'de Volga'da yaşanan kıtlıktan etkilenmemişti. 1904-05'te Rus-Japon Savaşında kayıp sayısının artmasına da pek az önem vermişti. Sonunda İsviçre'de karşılaştığı iki Rus askeri ona kendi deneyimlerini anlattılar ve o da Rus çarlık ordusu askeriyken Almanlar tarafından ele geçirilen Roman Malinovski'ye yeniden mektup yazdı. Durumu öğrenmişti. Fakat bunu yok saydı; cephedeki ve ülkedeki yaşamların yıkımına dair haberlerden etkilenmiyordu.

Lenin Birinci Dünya Savaşı boyunca duygusuzluğunu korudu; "duygusallık" dediği şeyin siyasal kararlarına karışmasına izin vermekten nefret ederdi. Ama tabii bu onun geniş anlamda hayatından memnun olduğu anlamına gelmez. İçinde daha önce hiç olmadık tarzda fırtınalar kopuyordu -ve hiçbir zaman da sakin biri olarak tanınmamıştı zaten. Düşüncelerinin mantığına ve uygulanabilirliğine itiraz edildiği zaman sakin kalmak onun için gitgide güçleşiyordu. Bolşevik olmayan kişilerin katıldığı toplantılarda konuşma yapma görevi verildiğinde sinirli ve aksi olurdu ve Bolşevik fraksiyon üyeleri arasında da öyle çok rahat değildi. Dilinin şiddeti kızkardeşi Anna'yı bile şoke ediyordu: "Teröri-ze ediyorsun beni: Düşüncesiz bir ifade kullanmaktan korkuyorum."[8] Merkez Komitesi Rusya Bürosu lideri Aleksandr Şlyapnikov fraksiyondaki herkese Lenin'in Bolşevik yoldaşlarına karşı tutumunun kabul edilebilir sınırları aştığını söylüyordu.[9] Anna Ulyanova da böyle düşünüyordu. Bu Lenin'i sadece sinirlendirdi ve sert bir şekilde "onun (Anna'nın -Çev.) politikada hiçbir önem taşımadığını" söyledi.[10] Ağabeyine hep hayran olmuş olan Anna kesinlikle onun kendisine bütünüyle hakim olmadığı sonucunu çıkardı. Lenin biraz dengesizleşiyordu.

Bir Avrupa şehrinden diğerine dolanıp durmanın faturası çıkıyordu. Yıllardır sağlığı kötüleşen Nadya'nın annesi 1915 Mart'ında Bern'de öldü. Ölen kızkardeşinden ona yüklü bir miras kalmıştı ve -Nadya'nın deyişiyle- "kapitalist" olmuştu.[11] Yelizaveta Vasilevna damadıyla açıkça konuşmak istemiş nadir kişilerden biriydi. Fakat çok iyi anlaştılar ve Nadya da doğal olarak üzüntüden vurgun yemiş gibiydi.

Fakat Lenin'i daha da yıpratan kıtadaki her Marksist lidere karşı durmaksızın yazmak ve örgütlenmekti:[12]

> Demek ki bu benim kaderim. Siyasal ahmaklıklara, vulgerliklere, oportünizme vb. karşı kampanyadan kampanyaya. 1893'ten beri bu böyle. İşte dar kafalıların nefreti de bu yüzden. Eh ne yapalım, dar kafalılarla "barış" için bu kaderi değiştirecek değilim.

Bu manidar bir ifadeydi. (Anlamlı bir tarzda, Lenin bu yorumu karşısında kendisini gerekçelendirme alışkanlığı olduğu İnessa Armand'a yazdığı özel bir mektupta yaptı.) Demirden Lenin bile kendisine acıyabiliyordu. Fakat bu sıradışı patlamalar bir diğer

önemli hususu gölgelememelidir: O da şu ki, kendisi için ne kadar üzülse de, ahmakça, vulger ve oportünist muhalifler olarak gördüklerine -hem de hiç kuşku duymaksızın- karşı mücadelesinde haklı olduğuna hâlâ inanıyordu. Buna rağmen Birinci Dünya Savaşı sırasında çekilen fotoğraflarında yaşından büyük gösteriyordu. Sert yüz hatları ve alışılmadık biçimde şişkin fiziği içindeki fırtınanın göstergelerindendi. Savaştan önce yılmaz bir fraksiyonist olan Lenin yorulmaktaydı.

Fakat doğruluk hissi ona güç veriyordu. Eskisi kadar kötü olan depresif ruh hali rakiplerinin siyasal düşüncelerini değerlendirir değerlendirmez içten dışa doğru dönüyordu. Lenin yargılarını ve hedeflerini hiç sorgulamadı. Savaş için uygun devrimci çizgiyi belirlemişti. Tek doğru çizgi ve sorunun çözümü -ona göre- de bu olmalıydı: Rusya'nın ve Avrupa'nın diğer yerlerinin Marksistleri kendi önderliğini reddettikleri takdirde en iyi ihtimalle yanlış yola sapmış olacaklardı.

Siyasetin dışında duyguları sadece kendisine yakın olan birkaç kişiye yönelikti. Bunlardan biri annesiydi. Annesinin sağlığı yıllardır kötüydü ve Lenin hem annesine hem de kızkardeşlerine ve erkek kardeşine yazdığı mektuplarda ona olan ilgisini göstermekteydi. Annesinin kendisinin kariyerine desteği siyasetine karşı sempati beslememesine rağmen hiç kesilmemişti. Ona göre Lenin ve diğer çocukları onun çocuklarıydı: Bu kadar net. Maria Aleksandrovna onların asla yanlış yapamayacaklarını düşünüyordu. Devlet makamlarıyla başları derde girdiğinde onların safında yer alır ve mümkün oldukça da onlarla birlikte sürgünde yaşamaya giderdi. İzin verse bunu Vladimir için de yapardı, ama Lenin özgür kalmak istiyordu. 1897'de kendisiyle birlikte Sibirya'ya gelmesini ve nikahında bulunmasını kabul etmemişti ve mültecilik sırasında da yanına gelmesinden hiç söz etmemişti. Annesi 1903'te Brittany'de onunla birlikte tatil yapmış ve 1910'da da Baltık'ı geçip Stockholm'e gitmişti. Kızkardeşi Maria'nın aksine onu gördüğünde annesi "neşeyle çığlık atmamıştı" ama onu seviyordu. Bunu gösterme tarzı da ona bir battaniye almak ve onu daha fazla yemek yemeye zorlamaktı: Bu kadar zayıf olmasını beğenmiyordu.[13]

Ana oğul arasındaki sıcaklık, annenin1916 Temmuz'unda

seksenbir yaşında ölümüne kadar devam etti. 1914 Temmuz'unda Lenin İnessa'ya yazdığı mektupta kendisini adadığını söylediği "iki üç kadın"dan biri ona göre Maria Aleksandrovna olmalıydı. Doğal olarak annesinin ölüm haberi onu perişan etti. Fakat Ulyanovlar kişisel konularda duygularını göstermezlerdi ve Vladimir'in de bu olayda farklı davrandığına ilişkin hiçbir kayıt yoktur. Fakat annesi kendisi üzerindeki bütün baskılarla baş etmek için kullandığı desteklerden biriydi. Annesinin cenazesine bile katılamadı. Onun yerine annesinin tabutunu St. Petersburg'daki Volkovo Mezarlığında bulunan Lutheryen Mezarlığına damadı Mark Yelizarov ve aile dostları Vladimir Bonç-Bruevіç taşıdılar.

O yıllarda İnessa Armand'la ilişkisinin duygusal yıkımını da gidermeye çalışıyordu. Birbirlerine mektup yazıyorlardı ve İnessa, Galiçya'dan taşınma işleri için Leninlere yardım ediyordu. Savaş sırasında İnessa Paris'ten İsviçre'ye taşınıp sonunda Montreux'nün üzerindeki dağlarda Les Avants'a yerleşti. Kısa süre sonra Lenin'in ısrarı üzerine ona yakın olmak için evini Bern'e taşıdı. Önceki yılların üçlüsü -Lenin, Nadya ve İnessa- kırda birlikte uzun yürüyüşlere çıkma alışkanlığını yeniden başlattılar. Nadya'nın anılarına göre her birinin zaman geçirmek için nevi şahsına münhasır bir tarzı vardı. Lenin konuşmalarının dilini son kez gözden geçirirken Nadya kendi kendine İtalyanca öğreniyor, İnessa da dikiş dikip feminizm üzerine kitaplar okuyordu.[14] İnessa'nın kafası özellikle kadın hakları sorunu ile meşguldü. 1915 Ocak'ında kendi başına dağlara gitti ve orada kaleme aldığı broşürü Lenin'e gönderdi. Bir yönden tepki yarattı. Bu İnessa'nın "serbest aşk" talebiydi. Lenin hemencecik böyle bir talebin "proleter" değil "burjuva" olduğunu yazdı. Onu "aşk meselelerinde sınıf ilişkilerinin *objektif mantığı*"nı dikkate almaya çağırdı ve kötü İngilizcesiyle şöyle bitirdi: "Dostça ellerinizden sıkarım!"[15]

Lenin'in yorumu tam bir kibir örneği olarak eleştirildi. İnessa onun eleştirelliğinin altında kadınların istedikleri zaman ilişki kurmalarına açık çek verilmesi düşüncesine olan düşmanlığının yattığını hissetti. Onun söylediklerini reddederek onun "serbest aşk"la "serbest zina"yı karıştırdığını belirtip kendisinin böyle bir amacının olmadığını yazdı. Bundan canı yanan Lenin şöyle yanıtladı: "Anlaşılan o ki tanımlamayı *ben* yapıyorum ve sen de

beni dağıtıp yok etmeye girişiyorsun."[16] Hakettiği cezayı bulmuştu. Lenin, İnessa'nın taslağına ilişkin ilk mektubunda düşüncesiz davranmıştı ve şimdi de İnessa acısını çıkartıyordu. Elbette ki, onun 1912 ortalarında ilişkilerini kesme kararının intikamını alıyordu.

Fakat Lenin de kurtulmaya çalıştı. İnessa "geçici bir tutku"-nun bile "kadınla erkek arasında "aşksız öpücükler"den daha "şairane ve temiz" olduğunu yazmıştı. Lenin iğneleyici bir yanıt verdi:[17]

> Vulger eşler arasında aşksız öpücükler iğrençtir. Katılıyorum. Peki bu ... neyle ... karşılaştırılmalıdır? Görünüşe göre: *Aşklı* öpücüklerle. Fakat siz geçici (neden geçici?) bir tutkuyla (neden aşk değil?) karşılaştırıyorsunuz -ve mantıken aşksız (geçici) öpücüklerin aşksız evlilik içi öpücüklerle karşılaştırıldığı sonucu çıkıyor. ... Bu tuhaf.

İnessa "serbest aşk"ı gerçekten de Lenin'in tanımladığı dar tartışma çerçevesi içinde yazsaydı bu tuhaf olacaktı. Fakat o sıralar Lenin kendisini sadece sosyal ilkeler açısından değil Nadya'ya sadakat açısından da savunmaya çalışıyordu. Dolaylı olarak evliliğinde "iğrenç" bir şey olduğunu reddediyordu. Nadya ve o evlilikleri zor zamanlardan da geçse birbirleri için anlam taşıyorlardı. Geçici cinsel birleşmelere karşı çıkarken Lenin ayrıca biraz da kendisini cezalandırıyordu. İnessa önceki yaşamında erkeklerle yakın ilişkiden kendisini yoksun bırakmamasıyla tanınıyordu. Buna karşılık Lenin sürekli bir ilişkinin gerekli olduğunu savunuyordu.

Duygularını o denli bastırmıştı ki İnessa'ya verebileceğini düşündüğü tamamen pratik tavsiye ve talimatların miktarını artırmıştı. Ona artık dostça *ty* yerine daha resmi tarzda *vy* diye hitap ediyordu. Ona diğer fraksiyon üyelerine yakın bir eve taşınmasını ve yalnız yaşamaya son vermesini söyledi. Onun durumuyla neredeyse babası gibi ilgileniyordu. Fakat buna ne anlam vermeliyiz? İnessa ona hâlâ aşıktı. Fakat Lenin'in ona karşı ne hissettiğini ise ancak tahmin edebiliriz. İlişkilerinin kalıntısı içinde duruyor olmalıydı. Aksi takdirde canı yanmış bir tarzda kendisini ona haklı gösterme ve düşüncelerinin inandırıcı ve saygın olduğuna ikna etme çabasını anlamak zor olur. Fakat aynı zamanda

onu kendi fraksiyonu içinde tutmaya da çalışıyordu. Savaş döneminde tekrar politikayla yoğunlaşıyordu. Hatta İnessa'ya hülyalı bir tarzda Karl Marx'a "aşık" olduğunu bile yazdı. Onu duygusal olarak sarsmak için daha ne yapılabilirdi ki?

Bu sıralarda Bolşevik fraksiyonun desteğini kazanmaya çalışıyordu. Rusya'nın askeri yenilgisini tercih etme ve "Avrupa İç Savaşı" gerekliliğine ilişkin politikaları ona yurtdışında çok dost kaybettirdi. Yalnızca Nadejda Konstantinovna ve Zinovyev gibi birkaç Bolşevik daha onun yanındaydı; mülteciler içerisinde başka kimseyi gerçek anlamda ikna edememişti. İsviçre kentlerinde konuşmalar yaptığında sık sık utanç verici taşkınlıklar oluyordu. Bir keresinde 1914 Ekim'inde Lozan'da Plehanov konuşurken salonun arka tarafında yüzünü saklayıp ona Marksizmden sonsuza dek sapmış bir "şovenist" diye çıkıştı.[18] Lenin'in dostlarının çoğu onu tümüyle reddedemeyecek kadar fazla hayranlık ve saygı duyuyorlardı. Fakat kesinlikle çok az dostu vardı. Rus İmparatorluğu'nda kayda değer bir etkisinin olmaması canını sıkıyordu. Galiçya ona düzenli mektup alışverişi ve kişisel ziyaretler yapma imkanını vermişti ve merkezi parti organları da sık toplanıyordu. Bern'de böyle bir şey olmuyordu. Ortalama bir mektubun ulaşması bile haftalar alıyordu. Birinci Dünya Savaşı'nın doğu cephesi kıtanın kuzey-güney ekseni boyunca bir çizgi çekmişti. Yurtdışındaki fraksiyonun Rusya'daki fraksiyonla bağlantısını sürdürmesi için Almanya ve İskandinavya üzerinden zayıf bir bağlantı kurulmuştu -ve Lenin de bütün Bolşeviklere devrim için çalışmaya devam edebilecekleri cesareti sağlamak zorundaydı.

Bolşevizmin Rusya'da tam anlamıyla geliştiği söylenemezdi. Bunun bir nedeni Okhrana'nın önde gelen Bolşevikleri tutuklamaktan artık imtina etmemesiydi. Bolşevikler sadece Romanov hanedanlığının değil bir bütün olarak devletin de en katı düşmanlarıydı. Bolşevikler, savaş sırasında amansız polis operasyonlarına tabi tutuldular. Operasyonlar sonuç da verdi. En başta bütün Bolşevik Duma milletvekilleri ve danışmanları yargılandı. Danışmanlar arasında Lenin'in formüle ettiği "yenilgiyi kabul etme" politikasını reddederek onu kızdıran Lev Kamenev de vardı. Ayrıca Petrograd'daki (St. Petersburg adı fazla Alman geldiğinden başkentin adı değiştirilmişti) ve taşradaki Bolşevik komiteler ve gruplar ardarda tutuklandı. Yasal Bolşevik gazeteler

tamamen yasaklandı; Bolşevikler dolaylı bir eleştiri dili kullandıkları makaleleri bile gazete ve dergilerde yayınlatma güçlüğü çektiler. 1915 sonunda büyük sanayi kentlerinde grevler patlak verdi fakat Okhrana hemen bunları bastırdı ve Bolşevik aktivistleri toplayıp hapse attıktan sonra Sibirya'ya gönderdi. Rusya Bürosu 1915 Eylül'ünde Aleksandr Şlyapnikov yönetiminde yeniden kuruldu; diğer üyeler ise G. İ. Osipov, E. A. Dunaev ve Anna Ulyanova'ydı: İçlerinden hiçbiri fraksiyon liderliği deneyimine sahip değildi.

Rusya'daki fraksiyonun dağılması Lenin açısından tek bir olumlu yöne sahipti: O ve Zinovyev Rus İmparatorluğu'ndaki lider yoldaşları tarafından engellenmeksizin görüşlerini geliştirip faaliyetlerini sürdürebileceklerdi. Mülteci merkezi fraksiyon gazetesi *Sosyal-Demokrat*'ı yeniden canlandırdılar ve makalelerini diğerlerine danışmadan basabileceklerdi. *Sosyal-Demokrat* artık kuryeyle taşınıp Rusya'da dağıtılabilirdi. İsviçre'de Montreux'nün varoşlarındaki Baugy-sur-Clarens'te de Nikolay Buharin ve Georgi Pyatakov yönetiminde genç Rus yazarlardan oluşan bir grupla bağlantı halinde bir Marksist teori dergisi de çıkarıldı.

Fakat bu başarılar Lenin'in daha büyük olan yenilgileri karşısında pek az anlam ifade ediyordu. Rusya'yla İsviçre arasında postanın gelmesi haftalar almakla kalmıyordu, aynı zamanda Lenin'in 1900'de mülteci olmasından bu yana Rusya'yla ilk kez bu kadar az teması bulunuyordu. Nadejda Konstantinovna'nın tuttuğu gizli siyasal adres defterinde mülteci olmayıp Rus İmparatorluğu'nda yaşayan sadece yirmi altı kişi vardı ve bunlardan onaltısı da 1916 sonunda aktif değildi. Okhrana fraksiyonun zaten zayıflamış olan gücünü daha da tırpanlamayı başarmıştı. Savaş sırasında işlevli olan on adresten sadece üçü Petrograd, Moskova ve Sibirya sürgününde değildi.[19] Nadejda Konstantinovna umutsuzlanıyordu. "Diğer şehirlerle doğrudan bağlantımızın olması lazım," diye yazıyordu.[20] Mektupların çoğu -fiilen hepsi- fraksiyona ulaşacaksa Şlyapnikov ve Anna Ulyanova'nın elinden geçmek zorundaydı ve Şlyapnikov'un da Lenin'in yazdıklarını almak için Oslo'da bulunan Aleksandra Kollontai'a ulaşması gerekiyordu. Rusya'da devrim yapmak için çok zayıf bir aygıttı bu.

14

ZOR YILLAR

1915-1916

1917 Ocak'ında Lenin Zürih'teki Volkshaus'ta İsviçreli genç sosyalistlerin toplantısında o güne kadarki en karamsar konuşmasını yaptı:[1]

> Biz yaşlı insanlar yaklaşan devrimin tayin edici muharebelerini görecek kadar yaşayamayabiliriz. Fakat bana öyle geliyor ki İsviçre'nin ve bütün dünyanın sosyalist hareketinde canla başla çalışan genç insanlar yalnızca yaklaşan proleter devrim için savaşma değil aynı zamanda zaferi kazanma mutluluğunu da yaşayacaklar. Bu umudu büyük bir özgüvenle koruyabiliyorum.

1890'lardan bu yana Avrupa'da sosyalist devrimin yakın olduğunu savunmuştu. Şimdi ise ona tanık olacak kadar uzun yaşayamayabileceğini söylüyordu.

Birinci Dünya Savaşı'ndan önce ne zaman canı sıkılsa Avrupa sosyalist devrimini değil parti içi fraksiyon politikalarını düşünüyor olurdu. İnessa Armand'a yazdığı bir mektupta böyle içini dökmüştü:

> Ah, şu "küçük iş meseleleri" nasıl da gerçek işin sadece taklitleri, işin yerine geçen şeyler, işin önünde o kadar gerçek bir engel halinde ki, gereksiz velvele, sıkıntı, küçük işler bunlar gibi geliyor bana -ve nasıl onlarla içinden çıkılmaz şekilde ve sonsuza dek iç içeyim!! Dahası tembel ve yorgun ve keyifsizim [Metinde bu ve sonraki cümle Lenin tarafından İngilizce yazılmıştır]. Genellikle işimi seviyorum ama yine de sık sık ondan neredeyse nefret ediyorum.

Lenin Marksist olmayan kişilerin kendisine yönelttiği eleştirileri umursamıyordu, fakat savaş sırasında Bolşevikler arasındaki tartışmalardan morali bozuluyordu. O kadar huzursuzdu ki kalabalık önünde konuşma konusunda kendisine güvenmiyordu. 1917 yılbaşından sonra özel bir mektupta şunları yazdı: "Cenevre'ye gitmek *istemiyorum*: (1) İyi değilim; sinirlerim bozuk. Konuşma yapmaya *çekiniyorum*; (2) 22 Ocak'ta programım dolu ve *Almanca* bir konuşmaya hazırlanmam gerekiyor. Bu yüzden de geleceğim diye söz veremiyorum."[2]

Lenin alışageldiği rahatlık içinde de yaşamıyordu. Annesinin 14 Temmuz 1916'da ölümüyle çocuklarının zor zamanlarında onlarla paylaştığı emekli maaşı gitmişti. Bolşevik fraksiyonun parası da azalmıştı. Bolşevikler artık Rusya'da açık çalışma yürütmüyordu ve *Pravda* da çarlık hükümeti tarafından kapatılmıştı. Aktif Bolşevik taraftarların sayısı çok azalmıştı. Çoğu artık Lenin'in görüşlerini de paylaşmıyordu. Merkez Komitesi Rusya Bürosunda çalışan Anna İliniçna elinden geleni yapıyor ve ondan aylık temel ihtiyaçlarını yazmasını istiyordu.[3] Fakat Petrograd'dan gelen para artık yetmeyecekti; başka gelir kaynaklarının bulunması gerekiyordu. Lenin ve Nadya serbest yazar olarak ücret almaya çalıştılar; fakat Rusça yazmaları önlerinde engeldi ve uzakta, savaş halindeki Rusya'da yayıncı bulmaları gerekiyordu. Fakat Nadya potansiyel okurları Marksist aktivistlerle sınırlı olmayan *Pedagoji Ansiklopedisi* için bir proje geliştirdi. Lenin de para karşılığı kısa yazılar yazdı. Her ikisi için de zor bir işti bu.

Biftek ve tavuk yerine at eti yiyerek tasarruf ettiler. Düzgün görünme konusunda titiz olan Lenin eski takım elbisesi ve yürüyüş botlarıyla çok döküntü bir halde olmasına rağmen hiç yeni kıyafet almıyorlardı. 1916 Şubat'ında Zürih'te ayakkabı tamircisi Titus Kammerer'in devren oda kiraladığı Spiegelgasse 14 numaradaki daha ucuz bir eve taşındılar.[4] Spiegelgasse, düzenli, yapraklarla kaplı bir sokaktı: seksen yıl önce Alman oyun yazarı Georg Büchner, Woyzeck adlı oyununu burada 12 numarada yazmıştı. Fakat Lenin ve Nadya kendi dertlerine düşmüşlerdi. Yandaki binada sosislerini kendisi yapan Herr Ruff adlı bir kasap vardı.[5] Hassas midesinden dolayı yağlı yiyeceklerden kaçınan Lenin kokudan iğreniyordu ve soğuk havalarda bile odayı havalandırma huyundan vazgeçti. Pencereler sürekli kapalı tutuluyordu.[6]

Fakat binada oturanlar Ulyanovlara sıcak davrandılar. Apartmanda bir Alman askerinin ailesi, bir İtalyan ve güzel kırmızı tavşanları olan iki Avusturyalı aktör oturuyordu. Lenin, kendisinin askerlerin silahlarını kendi hükümetlerine çevirmeleri gerektiği görüşünü paylaşan Kammerer'in eşi Luisa'ya bayılıyordu. Luisa ayrıca Nadya'ya ucuz ve çabuk yemek pişirmenin püf noktalarını öğretiyordu. Nadya İsviçre hükümetinin yurttaşlarına yaptığı savaşta tedarik kıtlığından dolayı et almamaları çağrısına rağmen her hafta iki günde bir et alarak işi iyice abarttı. Nadya mı hatalıydı yoksa yönetmelikleri mi çiğnemişti belli olmamakla birlikte, alışverişten dönerken Frau Kammerer'e İsviçre federal makamlarının bildirgelerine uyulmasını nasıl olup da sağlayacaklarını sordu. İnsanların evine dedektif mi göndereceklerdi? Frau Kammerer gülerek yalnızca orta sınıfın yurttaş sorumluluğu sergilemeyi reddedeceğini söyledi. İşçi sınıfı farklı diye bağırdı. Sonra Nadya'nın vicdanını rahatlatmak için bildirgenin "yabancılara uygulanmadığını" ekledi.[7]

Lenin örnek proleterler olarak gördüğü Kammererlere hayrandı. Onların dükkan işleten ve daire kiralayan bir çift olarak işçi değil "küçük burjuva" olduğunu gözardı ediyordu. Aslında onlar küçük kapitalistlerdi ve Lenin de gönül gözüyle bakıyordu. Siyasal varsayımlarının çoğunu paylaşan bir aile bulmuş olarak onları, onayladığı bir sosyal sınıfa, proletaryaya mensup olduklarına ikna ediyordu. Kammererlerin kamu yararına olan saygısı temel varsayımları konusunda onu cesaretlendiriyordu. 1917'de Lenin devletin ve işçilerin devrimci hedeflerin yerine getirilmesini "denetlemesi ve gözetim altında tutması" gerektiğini vurgulayacaktı. Ekim Devriminin fikirlerinin pek çok kaynağı vardı. Marx bunları ciltler dolusu yazılarıyla sağlamıştı. Bayan Luisa Kammerer de bir ikisini bilmeden pekiştirmişti.

Böylelikle Lenin Marksist inancını korudu. Marx ve Engels sayesinde geleceğin, dünya tarihinde sonal ve harika bir aşama getireceğini "biliyordu". Yaşamının bir amacı vardı. Lenin bir tutumlar ve varsayımlar kayasına tutunuyordu ve bu kayanın üzerinde de siyaset ve ekonomi konusunda istediği herhangi bir kavramı inşa edebiliyordu. Açık bir şekilde Marksizmin belirli bir durum için tek bir politika geliştirmeyi mümkün kılan kolaylıkla tanımlanabilir bir mantığının bulunduğunu iddia ediyordu. Bu-

nunla asıl varsaydığı ise, sadece kendi Marksizm versiyonunun özgün olduğuydu. Kendi Marksizm versiyonu ve daha genel olarak da pratik politikaları uzun meslek yaşamı boyunca bir hayli değişmesine rağmen varsayımına bağlı kaldı. Mültecilik yılları boyunca inancı ayakta kalmıştı. 1880'li yılların Marksistlerinden Birinci Dünya Savaşı'na dek sağ kalıp aktif olabilenler pek azdı. Lenin de onlardan biriydi ve özgüveni o kadar büyüktü ki politikacı olarak hareket tarzını sorgulamaya hiç gerek duymuyordu. Ve güncel durum ne zaman fırtınalı olsa -fraksiyonda, uluslararası sosyalist harekette, aile içinde, evliliğinde, hatta fiziksel ve zihinsel sağlığı bakımından- hep yapabileceği bir şey olurdu. Işıltılı geleceğe doğru bakabiliyordu.

Tarihin kendisinden yana olduğuna güveniyordu. Ya da daha doğrusu kendisinin tarihin tarafında olduğunu düşünüyordu. Lenin'in depresyon dönemleri ciddi fakat geçiciydi. Bir Avrupa sosyalist devriminin sonunda kendisi varken ya da yokken gerçekleşeceğinden en küçük bir kuşku bile duymamıştı. İsviçreli genç sosyalistlere hitaben ifade ettiği kaygılarına rağmen, genellikle asıl olarak bu devrimin patlak vermesinin çok da uzakta olmadığını düşünüyordu. Savaşın büyük bölümünde bir genel devrimci patlama öngörüsünü anlatıp durdu. Bu aslında pek çok sosyalist yazarla arasında tartışma konusuydu. Kautsky, Martov ve diğerleri onun Avrupa işçi sınıfının ulusal hükümetlerine karşı devrimci faaliyete kolaylıkla sevkedilebileceği tezini kabul etmiyorlardı. Dahası her ülkede sosyalist hareketin bölünmesi üzerinde yoğunlaşmanın anlamlı olacağına da inanmıyorlardı. Sosyalistler kendileri bölünmüşken nasıl birleşik bir Avrupa işçi sınıfına önderlik edebilirler diye soruyorlardı. Lenin'i eleştiren diğerleri, özellikle de Plehanov, daha da ileri giderek çoğu Alman işçisinin Almanya Rusya tarafından yenildiği takdirde İkinci Enternasyonalin "enternasyonalist" ilkelerine bağlı kalmayacak kadar milliyetçi olduğunu savunuyordu.

Lenin'in profesyonel faaliyetlerini takip eden az sayıdaki kişiye göre ise o geçimsiz, biraz da dengesiz bir ütopyacıydı. Fakat o bunu sorun etmiyordu. Romanov monarşisinin savaşta yenileceğinde ısrar etti. II. Nikola'nın Almanya'yla savaşa girerek Bolşeviklere hizmet ettiğini tekrarladı. Rusya'da acil gündem devrimdi. Aslında Lenin çarlığın devrilmesinin yalnızca kendi

başına arzu edilir olmadığını, aynı zamanda Avrupa'nın geri kalanında devrimin ön koşullarından biri olduğunu savunuyordu. Lenin'e göre çarlık "[Alman] Kayzerizminden 1.000 kat kötü"ydü.[8] Petrograd'daki rejim sözde o kadar güçlü ve gericiydi ki, sosyalistlerin Avrupa'nın diğer yerlerinde devrim yapabilmeleri için ondan kurtulmak şarttı. Lenin sorunu şöyle koyuyordu: "Rusya'da burjuva demokratik devrim şimdi yalnızca bir başlangıç değil Batıdaki sosyalist devrimin ayrılmaz bir parçasıdır."[9]

Dahası savaş yıllarında Lenin devrimin gelişimini hızlandıracak stratejik görüşlerle uğraşıyordu. Bunu en son 1905'te yapmıştı ve şimdi de yine Bolşeviklerin herhangi bir ülkede sosyalizmin iki aşamada gerçekleştirilmesi gerektiği görüşünü kabul etmekle doğru yapıp yapmadığını düşünüyordu. Döneminin geleneksel Marksizmine göre önce demokrasi ve kapitalizmi güçlendirecek bir "burjuva demokratik devrim" olacak ve ancak bundan sonra işçi sınıfını iktidara getiren bir sosyalist devrim gerçekleşecekti. Lenin Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bu noktaya geldi ve sol Marksistleri "aşamalar teorisi"ni terketmeye zorladı.[10] Böylelikle ara bir burjuva demokratik devrim ihtiyacı olmaksızın sosyalist devrim yapma ihtimalini düşünmek istiyordu. Kendi iki aşamalı süreç versiyonu her halükarda tartışmalı olmuştu. Özellikle de "proletarya ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü" önerisi çoğu kişiye -Bolşevik yoldaşları hariç- hemen sosyalizm şeması olarak görünmüştü. 1916'da strateji ve planın aciliyeti duygusu geri geldi: Marksistler Petrograd'da iktidarı ele geçirmek ve elde tutmak için hiçbir fırsatı kaçırmamalıydılar.

Lenin'in sabırsızlığı alternatif senaryoları farketmesiyle arttı. Bir yandan Rusya'nın Almanya'yı yenmesini mümkün görmüyordu; öte yandan ise II. Nikola'nın orduları yenilmeye devam ettiği takdirde Almanya ve Avusturya-Macaristan ile doğu cephesinde ayrı bir barış anlaşması imzalama olasılığını gözardı etmiyordu. Nikola fazla katı davrandığı takdirde ise Devlet Duması'ndaki anti sosyalist partiler tarafından çekilmeye zorlanabilirdi. Lenin'e göre bu birkaç şekilde olabilirdi. Muhtemelen Aleksandr Guçkov önderliğindeki ılımlı muhafazakar gruplar ve Pavel Milyukov'un başını çektiği liberaller bir siyasal koalisyon oluşturup II. Nikola'yı kendileri lehine geri çekilmeye zorlayabilirlerdi. Diğer bir olasılık ise Milyukov'un sağ Sosyalist Devrim-

ci Aleksandr Kerenski ile ittifak yapması olarak gözüküyordu. Lenin bütün bu senaryoların Bolşeviklerin önderliğindeki devrimci eylemlerle önlenebileceğini ve önlenmesi gerektiğini savunuyordu.

Fakat onun sosyalist hükümeti nasıl olacaktı? Lenin bu sorunu 1916'da doldurmaya başladığı defterlerde gündemleştirdi. Bunu kendi başına yapmadı. İsviçre'deki Baugy-sur-Clarens'de üslenmiş önde gelen genç Bolşeviklerden oluşan küçük grup da bu konuda fikir üretiyordu ve devrim yapma konusunda onun kadar sabırsızdı. Özellikle de Nikolay Buharin ileri kapitalist devletlerin idari ve zor aygıtlarının sosyalistler tarafından sadece devralınıp reformdan geçirilmesi gerektiğini düşünmüyordu. Aksine bütün kapitalist devletin yıkılması gerektiğini savunuyordu. Gerekçe olarak da ileri kapitalist ülkelerdeki devlet iktidarının olağanüstü gelişmişliğini gösteriyordu. Bu devletler siyasi, sosyal ve ekonomik kontrol için görülmedik derecede etkin ve amansız yöntemler geliştirmişlerdi. Kendi sosyalist partilerini baştan çıkarmayı ve onları işçi sınıfının bağlılığını kazanmak için kullanmayı bile başarmışlardı. Sonuç olarak Marksistlerin eski rejimi yıktıktan sonra mevcut devlet kurumlarına -devlet daireleri, ordu ve ekonomiyi düzenleyici organlar- dokunmadan bırakması saflık olurdu. Buharin bunun Karl Kautsky'nin temel hatası olduğunu savunuyordu. Sosyalizm yeni bir sosyalist devlet kurmak zorundaydı.

Başlangıçta Lenin, Buharin'in görüşlerini anarşistçe buluyordu. Yaşlı adam genç zeki yazarın kendi Marksist teori alanına girmesine direndi. Fakat Lenin tutumunu istikrarlı bir biçimde değiştirdi. Buharin bir sosyalist yönetimin kurulmasında karşılaşılacak temel bir güçlüğü tanımlamıştı; ayrıca Kautsky'nin görüşlerindeki derin bir zayıflığı övgüye değer tarzda ortaya koymuştu. Buharin'in yapamadığı ise sosyalist bir yönetimin kurulup kurulamayacağını açıklamaktı. Lenin bu sorunu kafasında evirip çevirdi ve 1905'teki Rus işçi hareketinin sorunun çözümünü ortaya koyduğu sonucuna vardı. Defterlerinde işçi sovyetlerinin sosyalizme geçişin aracı olabileceği düşüncesine ulaştı. Buharin'in yardımıyla Lenin sonraki olaylarda belirleyici sonuç verecek bir konuma ulaştı. 1917 Ekim Devrimi stratejisinin tohumları Romanov monarşisinin çöküşünden bile önce İsviçre'de

filizleniyordu. Lenin henüz kendisinden çok emin değildi. Kavramlarını derinleştirmek için zamana ihtiyacı vardı ama genel hatlarıyla onlardan emindi.

"Burjuva devlet"in en etkili şekilde nasıl yıkılabileceğini ayrıntılarıyla irdelemeye girişen ilk Bolşevik ne Lenin ne de Buharin'di. Birinci Dünya Savaşı'ndan önce rakibi Aleksandr Bogdanov sosyalizme geçişin ön koşulunun tümüyle "proleter bir kültür"ün gelişimi olduğunu savunmuştu. "Burjuva kültür" bireycilik, mutlaklık ve otoriterlik kavramlarına bağlılığından dolayı yok edilmeliydi. Bogdanov sosyalist devrimin kültürel olduğu kadar siyasal ve ekonomik dönüşümle birlikte başarılı olabileceğini hissediyordu.

Lenin 1916'da bile bu kadar ileri gitmedi ve isteksizliğinin nedenleri de kendi sosyalizmi konusunda bize bir hayli fikir verir. Mutlak gerçek diye bir şey olduğunu ve bu gerçeğin de Marx'ın öğretilerine bağlı kalan bireysel entelektüel eylemle keşfedilebileceğini düşünmeye devam ediyordu. Bogdanov'la karşıtlığı bu kadar büyüktü işte. Bogdanov işçileri orta sınıf entelektüellerin gözetimi altında çaba harcamaya ve kendi kolektivist kültürlerini formüle edip yeni sosyal deneyim türlerini keşfetmeye teşvik etmek istiyordu. İşçi sınıfı içinde kültürel gelişime olan ihtiyaç konusunda Lenin de aynı fikirdeydi. Fakat bu ihtiyacın sınırlı bir doğası olması gerektiğini savunuyordu. İşçilere okuma yazma, rakamları okumak ve titiz olmak öğretilmeliydi. Lenin, Bogdanov'un yalnızca bir hayalci olduğunu ve işçi sınıfının devrim yapmak için yalnızca "burjuva kültür"ün sağlayabileceği teknik becerilere sahip olması gerektiğini düşünüyordu. Bu yüzden de "burjuva kültür" değil "burjuva devlet" yok edilmeliydi. Sonuç olarak hiçbir uzlaşma mümkün değildi. Lenin her zamanki gibi kendi gündemine sahipti. Siyasal olarak düşünüyordu. Sovyetlerin, sosyalist devrimin Avrupa'nın en büyük Marksist partisi Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin izlediği uzlaşma ve ihanet yolunu tutmasını önlemenin aracı olduğu kanısındaydı.

Her zamanki gibi Marksizmin doğruluğuna, öncü partiye, "tarihsel gelişim"in öngörülebilirliğine, kentleşme ve sanayileşmenin değerlerine, kapitalizmin kaçınılmaz çöküşüne, sınıf mücadelesine, Avrupa sosyalist devriminin yakın olduğuna ina-

nıyordu. Ve diktatörlüğe olan ihtiyaç konusunda da hiçbir tereddüdü yoktu. Yalnız bir fraksiyon savaşçısı olmayı umursamıyordu; bunu kendisini derinden hissettiren kanılarla uzlaştıracak her olasılığa tercih ediyordu. Polemikçi tarzına hiçbir pişmanlık duymaksızın bağlı kalıyordu. Ve tekrar tekrar Marksist ortodoksluğun öğretilerini tek savunanın ve derinleştirenin kendisi olduğunu iddia ediyordu.

Fakat Kautsky'nin de bu ortodoksluğun belli ilkelerini paylaştığını farketti. Kautsky onun kahramanlarından biriydi. Burada Kautsky'nin bu ilkelere ulaşma tarzında bir şeyin yanlış olmuş olması gerektiğini düşündü Lenin. Bu şekilde derinleşirken kaçınılmaz olarak yalnızca Kautskyciliği değil kendi düşünüşünü de irdeliyordu. Bunu açıkça ifade etmedi. Aslında bunu kimseye söylemedi de. Araştırmalarını defterlerinde sakladı; Rusya'daki olaylar 1917'de onu İsviçre'den çağırmadan önce bitirmeye zamanı da olmadı. Fakat Bern Halk Kütüphanesi'nde yutarcasına okudu ve hemen defterlerinde aşağıdaki şekilde ifade ettiği çarpıcı bir sonuca ulaştı:[11]

> Aforizma: Hegel'in Mantık'ının bütününü incelemeden ve kavramadan Marx'ın *Kapital*'ini ve özellikle de ilk bölümünü tam olarak kavramak imkansızdır. Sonuç olarak geçen yüzyılda hiçbir Marksist Marx'ı tam olarak anlamamıştır.

Lenin kendisinden muazzam bir hoşnutluk içindeydi. Marx ve Engels'in bütün izleyicilerinin başaramadığı bir şey yaptığını hissediyordu. Tam olarak Marksist geleneğin tek gerçek yorumcusu olma hedefini koydu. Marx ve Engels'ten Lenin'e doğru düz bir kalıtım çizgisi çekilebilirdi artık.

Lenin kendisiyle böbürlenmenin çok ayıp sayıldığı bir sosyalist entelektüeller topluluğuna mensuptu: Bu yüzden de aforizmayı hiçbir yerde kullanmadı. Fakat kesinlikle bu anlama gelen şeyler söyledi. Marksizmin kendi tarzındaki anlayışına yoğun felsefi çalışma yoluyla ulaşmıştı. Marx ve Engels'in belli metinlerini, özellikle de Marx'ın *Feurbach Üzerine Tezler*'ini okudu. Fakat aynı zamanda Marx ve Engels'in ideolojisinin oluşumunda etkisi olmuş olan Hegel'i de inceledi. Hegel'in hacimli *Felsefe Tarihi*'ni dikkatle inceledi. Feurbach da dikkatini çekti.

Bu kadarla kalmadı. Aristoteles'in eserlerini de okudu. Er-

genliğinden beri ilk defa Simbirsk lisesinde öğrendiği Klasik mirasın anlamını araştırma imkanını bulmuş oluyordu. O zamandan beri kendisini gençliğinden hatırladığı atasözleri ve ibarelerle sınırlamıştı. Birinci Dünya Savaşı'nda Lenin eski Yunan felsefesinden daha temel bir entelektüel beslenme kaynağı elde etmek istiyordu. Marksist aydınlar her zaman Hegel'in Marx üzerindeki etkisini kural olarak bilirlerdi ve Hegel de epistemoloji ve ontolojinin pek çok temel yönünde kendi önceli olarak Aristoteles'ten bahsediyordu. Bu Lenin'in Aristoteles'in çalışmalarını irdelemesi için yeterliydi. Aristoteles lise müfredatında yer almadığından, bunu genel olarak biliyordu. Belki de Lenin Marx üzerindeki entelektüel etkide bulunanlar konusunda daha fazla fikir sahibi olsaydi (ki bu yüzyılın ilk yıllarında kimse için mümkün değildi) muhtemelen Sokrat öncesi filozofların eserlerine de gömülürdü. Marx doktora öğrencisiyken onlardan biri, Heraklit, üzerine parlak bir tez yazmıştı. Fakat Lenin her koşulda Aristoteles'te ilgisini çeken pek çok şey bulmuştu.

Bu kolay kolay altından kalkılabilecek bir iş değildi. Hegel'in *Felsefe Tarihi*'nin ağır Almancası hayli emek istiyordu fakat Aristoteles'in *Metafizik*'i de Lenin Yunancasını liseden beri işlemediğinden ve Almanca ve Yunanca baskıların paralel metin baskılarından yararlandığından dolayı daha da külfetliydi. Okul eğitimi ona herhangi bir metni kolaylıkla anlayabilme yeteneğini kazandırmıştı. Almanca ve Fransızca (ve daha az yeterli tarzda İngilizce) konuşabilmesine rağmen okuması çok daha iyiydi. Kitapları toplayıp içeriklerini hızlı bilgi edinme için tasnif etme konusunda pek az rakibi vardı.

Lenin'in Marksist bir teorisyen olarak klasiklere dönmesi gerekçelendirme amaçlıydı. Daha genel olarak -ve daha az farkında olarak da- kendi entelektüel temellerini incelemek ve güçlendirmek istiyordu. Sadece bir Rus olarak değil aynı zamanda bir Avrupalı olarak yetiştirilmişti. Bilim, Aydınlanma ve İlerlemeye inanan ebeveyn ve öğretmenlerin çocuğuydu o. O kültürel ortamda insanlığın gelişimini geriye, Atina ve Roma'nın büyük yazarlarına doğru izlemek adettendi. Klasikler Avrupa uygarlığının kökenleri ve paha biçilmez bir entelektüel yenilenme kaynağıydı. Onun Marksizmi onu kontrolsüz anları haricinde uygarlık gibi terimlerden olumlu tarzda bahsetmesini engelliyordu; zira Marx

tarihteki bütün "uygar" toplumların sömürü ve baskı ile karakterize olduğunu öğretmişti. Fakat ideolojisinin yüzeyinin altında Lenin tipik bir geç on dokuzuncu yüzyıl orta sınıf Avrupalısı idi. İyi yaşam Avrupa yaşamıydı. Uygarlık Avrupalıydı. Dünyanın geri kalanı, tıpkı yakın geçmişte ABD gibi, Avrupalıydı. Aşırı yüksek bir kültür seviyesine erişmesi gereken insanlardan kısaca bahsetmek istediğinde onlardan teklifsizce "Hotantolar" diye bahsederdi. Lenin emperyal bir ulusun ayrıcalıklı, eğitimli bir üyesinin önyargılarından azade değildi.

Peki Aristoteles'te ne buldu? Lenin'in defterlerinin bitmemiş dili heyecanını yansıtır. Esasen 1908'deki kitabı *Materyalizm ve Ampiryokritisizm*'in epistemolojisinin büyük bölümüyle ters düşüyordu. Bu konuda samimi değildi. Geçmiş Marksist anlatımları eleştirdiğinde hedeflediği kişiler kendisi değil Kautsky ve diğer önde gelen Marksistlerdi. Aslında kendi bilgi teorisi diğer önde gelen Marksist teorisyenlerin önerdiğinden daha hamdı; *Materyalizm ve Ampiryokritisizm* insan zihninin bir kameraya benzediğini ve "dış gerçekliğin" her zaman zihnin kameraya benzeyen süreçlerinde tam olarak kayıtlı olduğunu ve yeniden üretildiğini savunmuştu. Birinci Dünya Savaşı'ndaki defterlerinde ise böyle değildi:[12]

> Biliş insanın doğayı yansıtmasıdır. Fakat o basit ve dolayımsız, tam yansıma değil bir dizi soyutlama, kavramlar, yasalar, vb.nin oluşumu ve yapım sürecidir ve bu kavramlar, yasalar vb (düşünce, bilim = "mantıksal düşünce") aynı zamanda sonsuz biçimde hareket eden gelişen bir doğaya sahip evrensel bir modelin koşulsuz, yaklaşık biçimini kapsar.

Bu ifade Lenin'in 1914'ten önceki yazılarında düşünülemezdi bile.

Olan şuydu: Sonunda kendisinin iyi tanındığı siyasetteki riskli, keşiflere açık yaklaşımına bir gerekçe bulmuştu. Daha önceleri kendi politikalarının ön belirlenmiş bilimsel ilkelere dayandığını iddia etmişti. Şimdi de "pratiğin" bir politikanın doğru olup olmadığını belirlemek için tek doğru sınama olduğunu savunuyordu. Esneklik zorunluydu. Düşünceler "dünyayı kucaklamak için kesilip biçilmeli, doğranmalı, bükülmeli, hareketli, göreli, iç bağlantılı olmalı, zıtların birliğini içermeliydi."

Bunun Aristoteles, Hegel ve Marx'ın felsefesinden edinebilecek bir doğru olduğunu savunuyordu. Hiçbir şey kalıcı ya da mutlak kesin değildi; her şey etkileşimliydi: Etmenlerin birbiriyle çatışma halinde bulunması maddi ve toplumsal ilişkilerin doğasındaydı ve -bu "diyalektik" süreç sayesinde- karmaşık, değişebilir sonuçlar veriyordu. Siyaset deneyi gerektiriyordu ve Marksistler "sıçramalar", "kopuşlar" ve "tedricilikte kesintiler" içermesi gerektiğini kabul etmeliydi. Bütün bunlar Lenin için Kautsky'nin panzehiriydi.

Bu özgül sonuca varmaktan aldığı haz Lenin'in epistemoloji ve ontolojiyi berrak bir zihinle incelemediğini gösterir. Bern Halk Kütüphanesi'ndeki araştırmaları sadece entelektüel meraktan kaynaklanmıyordu; Hegel, Feurbach ve Aristoteles'i belirli bir amaçla yutarcasına okuyordu. Araştırması Kautsky'nin pozisyonunu doğrulasaydı, destek almak için diğer yazarlara bakacaktı. Lenin 1890'lardaki ekonomik çalışmalarından beri açık olduğu üzere politik misyonu olan bir okuyucuydu. Üzerinde durulmayı hak eden önemli bir nokta daha vardır. O da, Lenin'in bütünlüklü bir felsefi pozisyona yaklaşmayı başarmadığıdır. Defterleri çelişkilerle doludur. Bilişin "koşulsuz, yaklaşık" doğasını ifade ederken hâlâ mutlak gerçeğin erişilebilirliğine ve dış dünyanın bağımsız varlığına inanıyordu. Defterler birinci sınıf felsefe sınavını geçemeyecek bir adamın yarı zamanlı notlarıydı. Karmakarışıktılar. Aynı zamanda cimriydiler: Lenin defterlerde esasen 1908'de Bogdanov'a yönelik pek çok temel eleştirisi açısından pozisyonunu değiştirdiğini kabul etmiyordu.

Yine de kendisini 1917'de gerçekleşen devrimci sürece entelektüel olarak hazırlamıştı. 1905'te bile politikasını kendine göre değiştirmişti. Fakat artık bir mantığı vardı. Avrupa'da onu sinirlendiren her Marksistle yollarını ayırmak için kendine göre bir gerekçe buldu. Bu, savaşta kendi hükümetlerine karşı çıkan aşırı sol sosyalistler faaliyetlerini koordine etmeye başladıkları zaman belirgin hale geldi. Lenin böyle bir koordinasyonu istiyordu. Fakat bu tür çabaların rehberi değildi. Aslında sorunun bir parçası da buydu: İsviçreli sosyalist Robert Grimm ve İtalyan Odino Morgari bir süre savaşa son verilmesini isteyen sosyalistlerin uluslararası bir toplantı organize etmesi çağrısı yapmışlardı. Yuli Martov da önde gelen bir rol oynamıştı. Hepsi de sosyalist yol-

daşlarının savaşa son verilmesi için hükümetlere karşı kampanya yürütmeye son vermesi karşısında şaşkına dönmüştü. Savaşa son verilmesini savunuyorlardı. Savaşın patlak vermesini çeşitli nedenlere bağlıyorlardı. Konuya ilişkin pek çok broşürde kişisel, hanedana dair, diplomatik, ekonomik ve emperyal etmenler ileri sürüldü ve broşür yazarlarının içinde hiç de az olmayan sayıda kişi yalnızca pasifistti. "Avrupa İç Savaşı" savunucusu Lenin ayrıksı bir yerde duruyordu.

Fakat sonunda iki askeri koalisyonun da sütten çıkmış ak kaşık olmadığı konusunda ortak bir görüşe vardılar. Grimm'in görüştüğü herkes İttifak ve İtilaf Devletlerinin birbirinden iyi olmadığına inanıyordu. Çözümün enternasyonalist ilkelere dayanması gerektiğini savunuyorlardı. İttifak ya da İtilaf Devletlerinin askeri zaferi, ilhak ve tazminatları getirecekti. Bir emperyalizm diğerine karşı zafer kazanmış olacaktı. Barış demeye değmezdi buna. Lenin bu yüzden Grimm'in Avrupa'da savaşan ülkelerin savaş karşıtı sol kanat sosyalistlerinin İsviçre'nin Zimmerwald köyündeki konferansına katılması çağrısını kabul edebilirdi.

Lenin siyasal tezini güçlendirecek argümanları bir araya getirmeye çalıştı. Bu onu küresel kapitalist ekonomi üzerine araştırma yapmaya yöneltti; defterlerinde 148 kitap ve 232 makaleden yararlandı. Lenin, Buharin'in aynı konudaki bir kitabını desteklemişti, fakat sorunları kendi tarzında koymak istiyordu. Özel olarak da Buharin'in mevcut ekonomik gelişmelerin pürüzsüzlüğünü abarttığını düşünüyordu. Lenin kapitalizmin sonunda bir "dünya ekonomik tröstü" ile sonuçlanacağını öngörmenin tümüyle yanlış olduğunu düşünüyordu. Buharin'in kapitalist ekonomilerin içsel olarak dengesiz ve birbiriyle uyumlu işbirliği yeteneğine sahip olmadığı şeklindeki Marksist önermesini unuttuğunu düşünüyordu. Sonunda yazdığı *Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması* adlı kitabını kızkardeşi Anna'nın Petrograd'da yasal olarak bastırmasını istedi. Anna görev duygusuyla bunu yaptı ve onun bir sözleşme yapmasını sağladı. Fakat kendi mantığına göre Lenin'in taslağı Kautsky'ye ilişkin aksi ifadelerle doldurduğunu belirtti. Kendi inisiyatifiyle kitabı yayıncılara daha hitap eder halde teslim etmek için bu ifadeleri çıkardı. Lenin ya onun bu davranışını kabul edecek ya da sözleşmeyi yapmaktan vazgeçecekti. Lenin, bir kereliğine fakat gönülsüzce geri çekildi

-ve kitabın 1917'de çıkması planlandı: fakat Şubat Devrimi'nin patlak vermesi nedeniyle çarlık koşullarında çıkmadı.

Emperyalizm üzerine geniş bir Marksist literatür vardı zaten. Karl Radek, Rosa Luxemburg, İ. İ. Skvortsov-Stepanov, Nikolay Buharin ve Karl Kautsky'nin kendisi de Rudolph Hilferding'in düşünceleri üzerine çalışmıştı. Hepsi de kapitalizmin "finans kapital" tarafından ileri bir hakimiyet dönemine girmiş olduğu ve ulusal ekonomilerin kapitalizmi dış pazarlar aramaya, sömürgeler elde etmeye ve kendilerininkilerini korumak için diğer emperyalist devletlerle savaşmaya yönelten ekonomik rekabet itilimine sahip olduğu konusunda aynı fikirdeydi. Lenin de bu literatürden etkilenmişti. Aynı zamanda Hilferding gibi o da Alman savaş ekonomisinin etkinliğinden etkilenmişti. Savaş dönemi üretim ve tüketim düzenleme çerçevesi Hilferding'in sosyalistler tarafından kullanılabileceğini düşündüğü, ironik olarak *Kriegsozialismus* ("Savaş Sosyalizmi") olarak biliniyordu. Kapitalist ekonomi içindeki yüksek koordinasyon seviyesinin toptan sosyal devrimin ön koşullarından birini oluşturduğunu düşünüyordu. Fakat Lenin bu noktadan sonra Hilferding'le tamamen ayrı fikirdeydi. Hilferding şiddete dayalı bir devrimden kaçınılabileceğini ve kaçınmak gerektiğini düşünürken Lenin devrim yapmak için başka bir yol görmüyordu. "Bizim kendimizin ilk elde iktidarı ele geçirmemiz ve boşuna 'iktidar' lafı etmememiz gerekiyor."[13]

Hilferding ve Kautsky, kapitalist ekonomilerin sonunda siyasal çelişkilerini çözerek sömürgelerini ortaklaşa sömürmesinin mümkün olduğunu öne sürmüştü. Lenin donakalmıştı. Böyle bir plan kapitalizmin sonsuza kadar var olabileceğini kabul etmek anlamına geliyordu. Lenin aksine farklı imparatorlukların birbiriyle savaşmaktan kaçınamayacağını savunuyordu. Emperyalizmlerin ekonomik gelişkinlik açısından bir hiyerarşi oluşturduğunu ifade ediyordu. ABD en üstteydi. Almanya ve Japonya arkadan geliyor, onları Britanya ve Fransa izliyordu. Portekiz emperyalist güçlerin sonuncusuydu ve Rusya'nın hemen önünde yer alıyordu. Bu emperyalizmler dünyası Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra sakinleşmeyecekti. Lenin'e göre ya sosyalist devrim olacak ya da devrim olana kadar tekrar tekrar savaşlar olacaktı. Lenin dünya kapitalizminin çelişkilerinin yumuşatılmasına ilişkin her hayalin aldatıcı olduğunu göstermeye çalışıyordu.

Morgari ve Grimm tarafından organize edilen ve Lenin'in katıldığı uluslararası sosyalist harekete böyle ulaşıldı. Alp dağlarında iki küçük konferans düzenlendi. Birincisi 1915 Eylül'ünde Bern'in arka tarafındaki dağlarda bulunan Zimmerwald tatil beldesinde; ikincisi ise 1916 Nisan'ında aynı civardaki Kiental'da gerçekleştirildi. Her iki konferansa da katılım az oldu. Troçki, Marx'ın Birinci Sosyalist Enternasyonal'inin kuruluşundan yarım yüzyıl sonra bütün Avrupa'nın enternasyonalistlerinin ancak dört otobüsü doldurabileceğini söyledi.[14]

Herkes delegelerin azlığına üzülürken Lenin sevinmişti. Sayı ne kadar küçük olursa kendisine yakın politikaları savunanların oranının o kadar yüksek olacağını biliyordu. Fakat yine de kızgındı. Alman Sosyal Demokrat Partisi'nden açıkça kopmayı reddeden Karl Kautsky ve Hugo Haase'ye çağrı yapılmasına öfkeliydi ve daha fazla da Haase'nin gelmeye söz vermesine canı sıkılmıştı. Başlangıçta Lenin, Zinovyev'in diğer ülkelerden aynı fikirde olan delegelerle görüşmeleri yürütmesine izin verdi. Fakat Zinovyev'e bile tam olarak güvenmiyordu ve bir zamanlar Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin üyesi olan Polonyalı Yahudi Karl Radek'le direkt kendisi görüştü. Radek'i ikna etmek kolay değildi. Lenin sosyalistlerin kendi ulusal hükümetlerinin askeri yenilgisi için kampanya yürütmesi formülasyonunu geri çekmek zorunda kaldı. Aynı zamanda hükümetlerinin savaş kredilerini onaylamış olan resmi sosyalist partilerden tam bir kopuşu talep etmekten vazgeçmeye zorlandı. Radek'in daha tedbirli çizgisi hakim oldu. Radek, Lenin'in geçmişini biliyordu ve Zimmerwald Konferansının polemiksel bir kuramcılık toplantısına dönüştürülmemesi gerektiğinde kararlıydı. Yine de Radek ve Lenin tarafından bir araya getirilen delegeler grubu kendileri de dahil sekizi aşamadı.

Radek'le uzlaşan Lenin iyi çocuk olmaya ve işi bozmamaya (ya da otobüsü devirmemeye) karar verdi. Sadece bir kere sorun çıkardı. O da, Georg Lebedour'un Radek'in sokak gösterisi çağrısına itiraz ettiğinde oldu. Lenin şöyle bağırdı: "Alman hareketi bir karar vermek zorunda. Kitlelerin devrimci mücadeleye geçeceği devrimci bir çağın eşiğindeysek gerçekten eğer, o zaman bu mücadele için gereken araçlardan da söz etmeliyiz."[15] Bu sözler inançlı bir insanın ve bir mantıkçının sözleriydi. Zimmerwald

Konferansı'ndan pek çok delegenin ülkelerine döndüklerinde kafalarını karıştıracak olan ortamı düşünerek endişelendikleri şeyleri dile getirmesi isteniyordu. Bununla birlikte solcu konuşmacılar istediklerini bir ölçüde elde ettiler. Konferans Birinci Dünya Savaşı'nın "emperyalist" rekabet sonucu patlak verdiğini ve uzadığını açıkladı. Sosyalist partilerin savaş kredilerini onaylamasını (onları açıkça anmadan) kınadı. Konferans savaşların ancak "uzlaşmaz proleter sınıf mücadelesi"ne girerek son bulabileceğinde birleşti.[16]

Fakat Zimmerwald'dan en fazla kazanımı, konferansı toplayanlar, özellikle de Robert Grimm elde etti. Bunun için iyi nedenleri vardı. 1915 Aralık'ında İsviçre'den dönen Hugo Haase Reichstag'daki Alman sosyal demokrat milletvekillerinin savaş kredileri konusundaki tutumunu açıkça eleştirerek bir fraksiyon oluşturdu. Haase ve Kautsky bütün sosyalistleri hükümetlerini "ilhaklar olmaksızın barış" imzalamaları için baskı yapmaya çağırdılar. Grimm, Lenin'in aksine ikna yolunun olumlu bir etkisi olabileceğini savundu. Bu atmosferin 26 Nisan 1916'da Kiental'da yapılacak bir sonraki konferansa taşınmasını bekliyordu.

Fakat Grimm hayal kırıklığına uğradı. Kırk kişinin katıldığı Kiental Konferansı baştan itibaren gürültülü ve gerilimliydi. Bazı delegelerin yetkilerine itiraz edildi. Delegasyonlar kendi içlerinde anlaşmazlığa düştüler. Davet edilen bazı delegeler gelmemek için bahaneler buldular; özellikle Haase ve Kautsky, Zimmerwald Konferansı'nın bir Enternasyonal Sosyalist Komisyon oluşturmuş olmasına itiraz ettiler. Onlara göre bu Enternasyonal Sosyalist Büronun yetkilerine müdahaleydi ve Sosyalist Enternasyonal Bürosu savaş döneminde hemen hiç işlememesine rağmen bu düşüncelerini değiştirmediler. Elbette Lenin onların gelmeyişinden hoşnuttu ve bununla kendisini Kautsky'nin siyasal ihanetin simgeleşmiş hali olduğuna ikna etmişti. Kautsky'nin bir *Madchen für Alle* -Alman hükümetiyle çatışmayı engelleyebilecek herkesle yatağa girecek bir siyaset fahişesi- olduğunu savundu. Bu sonuca 1914 Ağustos'unda varan Lenin fikrini değiştirmedi. Kautsky'nin bir hain olduğu yalnızca siyasetinin değil duygusal yaşamının da ayrılmaz bir parçası haline gelmişti. Lenin'in Kautsky için istediği son şey onun Avrupa Marksizminden doktriner sapmasını giderme imkanının olmasıydı.

Lenin Kiental'de Zimmerwald'dakinden daha az dikkat çekti. Sorun şu ki aşırı sol delegeler (artık kendilerine Zimmerwald Solu diyorlardı) çok azdı ve hepsi de Lenin'e kuşkuyla bakıyordu. Yine de sevinmek için sebepleri vardı. Kiental Konferansı pek çok delege savaşa ne pahasına olursa olsun son verilmesini istemesine rağmen pasifizmi mahkum etti; aynı zamanda "kapitalist sınıfın devrilmesine yönelik militan eylem" çağrısında da bulundu. Bu Lenin'in devrimin savaşa son vermenin tek yolu olduğu düşüncesine yakındı ve oturumların sonunda da kendisini beklediğinden daha iyi hissediyordu.

Neyse ki, kendi hükümetlerine boyun eğmekle suçladığı Alman Marksistleri onun aynı hükümetlerle bazı sıradışı temaslarının bulunduğunu bilmiyordu. Başlangıçta bu Alman savaş esiri kamplarındaki Bolşeviklere siyasi yayınları gönderme biçiminde başlamıştı. Bunların başında Rus Çarlık kuvvetlerine yazılmış ve esir alınmış olan Roman Malinovski vardı. Malinovski'nin Okhrana için çalıştığını hâlâ kabul etmeyen Lenin, Bolşevik propagandanın Malinovski tarafından yapılan konuşmalarla Rus savaş esirleri arasında yayılmasını sağladı.[17] Alman başkomutanlığı Lenin'in Rusya'nın yenilgisini savunmasından dolayı bunu kolaylaştırdı. Bern'deki Alman bakan Baron Gisbert von Romberg, Lenin'in faaliyetlerinden Romanovların devrilmesini isteyen Estonyalı bir milliyetçi olan Aleksandr Keskuela aracılığıyla haberdar olmuştu. Almanlara Lenin'i tavsiye eden bir başka kişi de 1905'te Lev Troçki'nin düşüncelerini etkilemiş olan Alexander Helphand-Parvus'tu. Parvus Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin sert bir sol kanat eleştiricisiydi; aynı zamanda İskandinavya, Balkanlar ve Türkiye'de Alman hükümeti adına karanlık işler çevirmekteydi. Lenin'in arkadaşlarından Jakub Hanecki, Parvus'un Stockholm'deki işyerinde çalışıyordu. Lenin'in Keskuela ve Parvus'la doğrudan görüşmesi nadir olmakla birlikte Almanların bunun sonucunda Bolşeviklere mali katkıda bulunduğuna ilişkin ikinci derecede güçlü kanıtlar vardır.

Fakat Lenin "Avrupa sosyalist devrimi"ni açıkça Alman emperyalistleri olarak mahkum ettiği insanlardan gizli mali yardım alarak yaratmaya çalışıyordu. Bu ilişki onun için son derece mantıklıydı. Amacı kapitalizmin devrilmesiydi ve herhangi bir eylem için tek kriter devrim davasını güçlendirip güçlendirmediğiydi.

Lenin "Avrupa sosyalist devrimi"nin bir gecede gerçekleşeceğini düşünmüyordu. Kapitalistlerin devrimci saldırıyı savuşturabileceği ülkelerin olabileceğini vurguluyordu. Bir İkinci Dünya Savaşı ve hatta bir üçüncüsü olabilirdi. Bu onun aşırı sol sosyalistleri arasında alışılageldik bir düşünce değildi; aslında Avrupa politikasında böyle bir düşünce ifade eden kimse yoktu. Fakat Lenin ortalığı karıştıran biri olmasına rağmen devrimi çok ciddiye alıyordu. Bir devrim çağında yaşadığını kemiklerinde hissediyordu. Çağlar çok uzun olabilirdi. Çağlar bir dizi girift olaylar dizisini içerebilirdi. Çağlar ilerlemeler kadar geri çekilmeleri de içerebilirdi. Lenin kendisini uzun bir mücadeleye hazırlıyordu. Geleceğin hem kendisi hem de partisi için uyum yeteneği, kavrayış ve dayanıklılık gerektirdiğini biliyordu. Hepsinden önemlisi de, dayanıklılık. Fakat temel stratejisinin doğruluğu konusunda Lenin en küçük bir kuşku duymuyordu.

Amacının kesinliği granit gibi karakterini bilmeyen tanıdıkları için şaşırtıcıydı. 1916 yılı sonlanırken Lenin kırk altı yaşındaydı. Entelektüel ve pratik yeteneğe sahip bir adamdı, fakat buna rağmen ülkesinin sorunları konusunda yeteneklerini kullanabileceği hiçbir etkisi olmamıştı. Önde gelen bir Rus Marksistiydi ve Avrupa'daki İkinci Sosyalist Enternasyonal kadar Petrograd'daki Okhrana bürolarında da tanınıyordu. Kitap ve broşürler yazmıştı ve üretken bir gazeteciydi; Rus ansiklopedilerinde onunla ilgili kısa girişler vardı. Fakat Rus İmparatorluğu'ndaki taraftarları Birinci Dünya Savaşı sırasında küçülen bir gruptu. Kızkardeşi Anna bile onun politik değerlendirmelerini sorguluyordu. Rus yerel komitelerindeki Bolşeviklerle teması gitgide zayıflıyordu ve Marksistlere ülkede ve yurtdışında devrimi öğütleyen adam, teselliyi Hegel ve Aristoteles'te arama durumuna düşmüştü. Partinin dar sınırları dışında adını bile bilen pek az Rus işçisi vardı. Böyle bir adamın Rusya'nın yöneticisi olarak ortaya çıkması için durumun temel bir değişikliğe uğraması gerekiyordu. Yalnızca amacının kesinliğine ve yeteneğine değil aynı zamanda bol şansa ihtiyacı vardı. Ve ertesi yıl kavuştuğu da bu oldu.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İKTİDARIN ELE GEÇİRİLMESİ

Laf aramızda: Eğer beni öldürürlerse senden "Devlet Üzerine Marksizm" defterimi yayınlamanı istiyorum (Stockholm'de duruyor). Koyu mavi bir ciltli defter. Marx ve Engels'in yanı sıra Kautsky'nin Pannekoek'e karşı yazdıklarından alıntılarının derlemesi.

1917 yazında Lenin

15

BAŞKA BİR ÜLKE

1917 Şubat'ından Nisan'ına

1917 Şubat'ı sonunda Lenin'in uzun süredir beklediği politik patlama gerçekleşti. Petrograd'da devrim oldu. Günlerdir kadın tekstil işçilerinin eylemleriyle başlayan fabrika grevleri yaşanıyordu. Olaylar hızla Putilov metalurji fabrikası işçilerine yayıldı ve polis denetimi sağlamayı başaramadı. Muhafız birlikleri çağırıldığında başkentteki devrimci gruplar -Menşevikler, Bolşevikler ve Sosyalist Devrimciler- sokak gösterileri düzenleme konusunda isteksiz davrandılar. Okhrana 1915 sonu ve 1916 başındaki grevleri ezmişti ve yeniden böyle olmaması için hiçbir sebep görünmüyordu.

Fakat halkın ruh hali yatışmıyordu. İşçiler fabrikalardaki koşulların bozulması ve yiyecek kıtlığından dolayı berbat durumdaydı. Dahası, hükümet siyasal protestoları bastırmak için artık başkent garnizonlarındaki askerlere güvenemezdi. Devrimciler yavaş yavaş özgüvenlerini yeniden kazandılar. Göstericiler Petrograd merkezindeki Nevski Prospekt'ten aşağıya doğru yürüdüler; kimse karşılarına çıkmaya cesaret edemiyordu. Gölgelerin gerisinden II. Nikola tarafından süresi kısa süre önce uzatılmış olan Dördüncü Devlet Duması liderleri geliyordu; gizli bir komite kurmuşlardı ve olaylar kontrolden çıkmadan durumdan yararlanmayı umuyorlardı. II. Nikola Petrograd'da değil Mogilev'deki askeri karargahtaydı ve bütün bu haberler onu panikletti. Menşevikler bu sırada bir Petrograd Sovyeti kurdular ve cumhuriyet için mücadeleye başladılar. İşte o zaman sosyalist partiler devrim zamanının geldiğini hissettiler. İmparator çekilip yerine

hemofili hastası oğlu Aleksey'i başa geçirmek istedi; fakat olmadı. 2 Mart'ta oyunun bittiğini anladı ve önce büyük oğlu, sonra da erkek kardeşi Mihail lehine tahttan feragat etti. Bu taviz isyancılar için yetersizdi ve iktidar dağılan Devlet Duması liderlerinin eline geçti. 1613'ten beri Rusya'yı yönetmiş olan Romanov hanedanı devrilmişti.

Durumun ciddiyetine ilişkin bilgiler Zürih'e ulaştığında Rus mülteciler şaşırdı. Petrograd'dan gelen haberler ülkelerindeki sorunlara dikkat çekiyordu, fakat yurtdışındaki devrimcilerin çarlığın son krizinin geldiğini değerlendirmesi imkansızdı. Lenin de mülteci arkadaşlarından farklı değildi; ne olacağını görmek için sabırla bekledi. Kısacası, yemekten sonra her zamanki gibi kütüphaneye gitmek için hazırlanıyor, Nadya da masayı temizleyip bulaşıkları yıkamak için evde kalıyordu.[1]

Devrimin gerçekleşmekte olduğunu İsviçre gazetelerinden okumuş olan bir yoldaş, M. G. Bronski, koştura koştura Spiegelgasse 14 numaraya geldi -Devrimin, uzun süredir beklenen Devrimin, Romanovlara karşı muzaffer Devrimin. O sabah telgraflar da gelmişti. Bronski Leninlerin daha duymadığına şaşırdı: "Hiçbir şey bilmiyor musunuz?!" Lenin ve Nadya, Bronski'nin söylediklerini kontrol etmek için hemen gölün duvarlara gazete küpürlerinin yapıştırıldığı tarafına gittiler. Belki de Bronski'nin abarttığından şüphelenmişlerdi. Bütün mülteciler devrimci bir patlamayı o kadar çok istiyorlardı ki, kendilerini onun tesadüfen gerçekleştiğine inanmaktan kaçınıyorlardı. Fakat bu defa hikaye gerçekti. Hem İsviçre gazetelerinde hem de Petrograd'dan gelen telgraflarda aynı haber vardı. Afallayan ve coşkulanan Lenin'le Nadya haberleri kendi kendilerine defalarca okudular.[2] Gerçekten de kuşku yoktu: Devrim olmuştu. Bu defa monarşi sadece basınç altında kalmamış, devrilmişti. Babası Lenin'in ağabeyi Aleksandr'a hiçbir hoşgörü göstermeyen ve Lenin'in bütün ailesinden nefret ettiği II. Nikola, yurttaş Romanov olmuştu artık.

Günün geri kalanı Zürih'teki mülteci arkadaşlarla toplantıların hayhuyu içinde geçti. El sıkışıldı, karşılıklı tebrikler edildi, devrimci şarkılar söylendi -ve Lenin bariton sesini bu tür durumlarda sergilemekten hoşlanırdı. Nadejda Konstantinovna kutlamalar sırasında kendisini öyle kaybetti ki, sonradan bunlarla ilgili hiçbir şey hatırlayamadı.

Coşkuyu paylaşan Lenin Rusya'da faaliyet halinde olan Bolşeviklere nasıl önderlik yapabileceğini düşünüyordu. Bu doğrudan yapılamazdı; Petrograd'daki Merkez Komitesi ile bağlantıları sürdüren Oslo'daki Aleksandra Kollontai ile mesaj göndermeliydi. 3 Mart 1917'de Bolşeviklerin eski sloganlarına bağlı kalmaları gerektiğini belirten bir telgraf kaleme aldı. Lenin savaş sırasındaki parti politikasının değişmemesi için uyarıda bulundu. Sosyalistler hiçbir biçimde kendilerini "anayurt savunması"nı onaylamaya teslim etmemeliydi. Menşeviklerle yeniden birleşmek reddedilmeliydi. Bolşeviklerin kendi bağımsız partilerine ihtiyacı vardı. Hedef "uluslarararası proleter devrim ve iktidarın 'işçi vekilleri Sovyetleri' tarafından ele geçirilmesi" olmalıydı. Kautsky'yle hiçbir uzlaşmanın kabul edilemeyeceğini belirtmeyi de ihmal etmedi.[3] Bu tam bir siyasal çağrıydı; Geçici Hükümete karşı savaş davetiydi. Lenin, Milyukov, Guçkov ve Kerenski'nin (bir yıl önce bir hükümet koalisyonu kurulacağını öngörmüştü) Rusya'yı yönetme hakkını kabul etmeyecekti. Dili net bir isyankarlıkla doluydu. İktidar sovyetlere! Devrim Rusya'nın ötesine yayılmalı! Her gerçek sosyalist Avrupa'nın dört bir yanında devrim davasını yükseltmeli!

Lenin diğer Bolşevik mültecilere danışmakla vakit kaybetmedi. Dahası var: Rusya'da olup bitenler hakkında ayrıntılı bilgisi olmaksızın yazdı. Çok yanlış bir şekilde II. Nikola'nın bir karşıdevrim örgütlediğini düşünüyordu ve kafasının Kautsky ile meşgul olması Petrograd işçilerinin istekleri konusunda ne kadar bilgisiz olduğunu gösteriyordu. Fakat Lenin bir liderdi. Yapabileceği rehberliği yaptı ve Kollontai da telgrafa yanıt olarak daha fazla talimat talebini bildirdi. Rusya'da nasıl karşılandıkları konusunda hiçbir fikri olmamasına rağmen amaçlarını durmaksızın ona ve Merkez Komitesi Bürosuna yazdığı mesajlarda iletti.

Rusya'ya devrimci kargaşanın başlamasından aylar sonra döndüğü 1905'teki hatasını tekrarlamak istemiyordu. Fakat bu defa Avrupa'nın ortasını boydan boya kesen bir savaş vardı. Müttefiklerin izni olmaksızın Fransa ve Kuzey Denizi üzerinden Rusya'ya gidemezdi ve ufukta böyle bir şey görünmüyordu. Rusya'ya Akdeniz yolundan girmeye çalışmak da bir o kadar olanaksızdı. Türklerin ne yapacağı belli değildi ve Rus devrimcilerinin serbest geçişine izin verilmiyor olabilirdi. Dolayısıyla

Lenin alternatifler üzerine düşünmek zorundaydı. En yaratıcı düşüncesi sağır ve dilsiz bir İsveçli rolü oynamak ve Almanya üzerinden Danimarka'ya giden trene binip daha sonra da Finlandiya'ya, en sonunda da Petrograd'a ulaşmaktı. Nadya uykusunda mutlaka Menşeviklerle ilgili sayıklayacağını ve deşifre olacağını söyleyerek onu caydırdı. Diğer düşünceleri ise bir o kadar deliceydi. Örneğin bir noktada doğu cephesinin diğer tarafına uçak kiralamayı -yine güvenilmez bir ulaşım aracı- önerdi. Biri ona bir uçağın bu kadar uzun süre uçamayacağını ve İtilaf Devletleri topçularının onu vurup düşüreceğini söyleyene dek de planından vazgeçmedi.

Fakat pek az sağlıklı alternatif vardı ve aslında denemeye değer olan da bir taneydi. Martov'un düşüncesi, İsviçre'deki Rus sosyalistlerinin Alman hükümetinden Rus Geçici Hükümetinin Rusya'da tutulan aynı sayıda Alman ve Avusturyalı karşılığında kendilerinin Almanya'dan geçmesine izin istemekti. Robert Grimm Ruslar adına Bern'deki Alman konsolosu Gisbert von Romberg'le görüştü. Grimm hemen Berlin'den olumlu yanıt aldı. Tek gereken Geçici Hükümetin resmi onayıydı fakat sorun şu ki Rus Dişişleri Bakanı Pavel Milyukov kabul etmedi. Martov, Petrograd Sovyeti Milyukov'u izin vermesi için ikna edene dek planı uygulamayı reddetti.

Fakat Lenin işin peşini bırakmadı. Grimm'i çok da haksız yere beceriksizlikle suçlayarak yardım için Grimm'in İsviçreli aşırı sol sosyalist muhaliflerinden Fritz Platten'e başvurdu. Platten, Lenin ve Zinovyev'in formüle ettiği öneriyle Romberg'i görmeyi kabul etti. Romberg hemen birkaç Rus siyasi mültecinin trenle Rusya'yı geçmesi ve bu trenin yolculuk sırasında ülke yasaları dışında bir statüye sahip olması için kendi Dışişleri Bakanlığından izin aldı; aynı zamanda hükümetinin karşılık olarak Alman savaş esirlerinin serbest bırakılmasını talep etmeyeceğini teyid etti.[4] Lenin coşmuş vaziyette hemen Zinovyev'le birlikte detayları planladı. Otuz iki kişi yolculuk edecekti ve Lenin ve Zinovyev hepsinin kendi yol ücretini karşılayacağını garanti etti: Almanlardan destek alınmayacaktı. Yolculuk Bolşeviklerle sınırlı olmayacaktı. Örneğin Yahudi Bund'un kadın önderlerinden biri de dört yaşındaki oğlu Robert'le birlikte yolcu olarak kabul edildi. Plana göre yolcular 27 Mart'ta Zürih'e gidip Zahringerhof

Oteli'nde toplanacaklardı. Oradan banliyö treniyle sınıra gideceklerdi. Lenin'in Platten'in Romberg'le görüşmesinde ondan yol boyunca yolcuların aracısı olarak yolculuk etmesini istemesini böyle değerlendirmişti. Böylelikle Lenin'in İsviçre'yle Danimarka arasında bir Almanla konuşmasına gerek olmayacaktı.

Nadejda Konstantinovna onun kendisinden önce seyahat etmesi gerektiğini söyledi. Ben her şeyi tam zamanında nasıl yapacağım diye sordu. Bolşevik yazışma arşivini paketleme, eşyalarını toplama, banka hesaplarını düzenleme ve insanların kendileriyle Rusya'da bağ kurmaları için organizasyonları yapma gibi işlerin kendi sorumluluğu olduğunu biliyordu. Ayrıca annesinin küllerini bırakmak zorunda olduğu için de morali bozulmuştu ve onları toplayana kadar beklemek istiyordu[5] Fakat Lenin bunu kabul etmedi. Nadejda Konstantinovna'nın onunla birlikte gelmesi gerektiğinde ısrar etti. Devrim onları bekliyordu. Önemli olan trene kişisel eşyaları ve Rus geleneksel tarzında olduğu gibi yastık ve battaniyelerle binmekti. Bu sırada yolcular diğer mültecilerin onlara yaptığı dokundurmaları dikkate almamalıydı.

Beklenen gün geldi ve Lenin'le diğer yolcular Zahringerhof Oteli'nden Zürih tren istasyonuna yürüyerek gittiler. Sonra sınırın İsviçre tarafındaki Schaffhausen'e gittiler. Alman treni orada onları bekliyordu. Trene bindikten sonra küçük bir köy olan Thayngen'deki gümrük noktasına devam ettiler. Orada yanlarındaki yiyecekler yasal sınırdan fazla olduğundan bir kısmı alındı; İsviçreli memurlar el koyulan çikolata ve şekerleri akraba ve arkadaşlarına göndermelerine izin verdiler. Daha sonra Alplerden ve sınırdan geçip Almanya'ya bağlı Gottmadingen'e geldiler. Tren orada durdu ve Rus mültecilerin geri kalan yolculardan ayrılmaları emredildi ve refakat eşliğinde bir bekleme odasına götürüldüler. İki Alman subayı kendilerini tanıttıktan sonra Rus mültecilere kadın ve erkeklerin ayrı gruplara ayrılması talimatını verdi. Mülteciler bunun üzerine erkeklere kötü bir şey yapılacağını düşünüp paniklediler. Bolşevik lider olarak Lenin'in etrafında bir koruyucu halka oluşturuldu. Fakat Alman subaylar sadece tren istasyondan önce form doldurma işini hızlandırmak istediklerini söylediler.[6] Bunun üzerine yolcular trene binip II. ve III. sınıf vagonlarda ayrılan yerlerine oturdular ve tren önemli yolculuğuna Gottmadingen'den başladı.

Yolculuk protokolü önceden belirlenmişti. İki Alman subayına arka tarafta "Alman" ve "Rus" toprağını ayıran tebeşir çizgisinin arkasında oturmaları talimatı verilmişti. Vagonun üç kapısı mühürlenmişti; fakat Alman subayların yataklı kompartmanına bitişik olan dördüncüsü kilitli değildi. Böylelikle yocular yol boyunca dünyanın geri kalanından gerçek anlamda kopmuş olmuyorlardı ve ünlü "mühürlü tren" de yanlış bir adlandırmaydı. Hatta trene yolda binen insanlarla konuşuyorlardı. Bunun nedeni Platten'in Frankfurt'ta inip bira ve gazete alması ve bazı askerlerden bunları trene götürmelerini istemesiydi. Askerlere pek çok demiryolu işçisi de katıldı ve frenlenemeyen Radek coşup onları Almanya'da devrim yapmaya çağırdı. Lenin açısından daha az kabul edilebilir olan ise Alman hükümetinin Stuttgart'ta Alman sendika lideri Wilhelm Janson'a trene binme izni vermesiydi. Mülteciler kısa bir tartışmadan sonra Platten'e onunla karşılaşmayacaklarını Janson'a bildirmesini istediler. Yeterince risk almışlardı ve Rusya'ya düşman topraklarında düşman yurttaşlarla konuştukları haberinin ulaşmasını istemiyorlardı.[7]

Bütün bunlar gerilimi yükseltti. En iyi durumda bile hiçbir zaman gevşemeyen Lenin'in sinirleri yolcu arkadaşlarının davranışından dolayı gerildi. O ve Nadya Lenin'in yazısına devam edebilmesi için ayrı bir yarım kompartmana razı oldular. Sorun şu ki, yandaki kompartmanda Radek, Grigori Safarov, Olga Raviç (Safarov'un genç eşi) ve İnessa Armand vardı. Sürekli gürültü yapıyorlardı. Şarkı söylemedikleri zaman Radek'in şakalarına gülüyorlardı. Lenin artık buna dayanamadı ve gecenin ilerleyen bir saatinde onların kompartmanına gidip bağırdı ve Olga Raviç'i dışarı çıkardı.[8] Bu Bolşevik liderin 1917'deki ilk adaletsizliğiydi çünkü gerçekte gürültüyü yapan Raviç değil Radek'ti. Fakat Lenin genç, nazik ve siyasal olarak etkisiz olmasından dolayı onu seçmişti ve İnessa'ya elini sürmekten kaçınmasında şaşılacak bir şey yoktu; derin duygular çalkalanabilirdi. Yine de Lenin çok ileri gitmişti; kompartman sakinleri Raviç'i savundular ve Lenin'in geri adım atması gerekti.

Lenin yine de tuvalet kullanımı konusunda geri adım atmadı. Radek ve diğer sigara içenler diğer yolcuları düşünerek kompartmanlarında içmiyorlardı. Onun yerine tuvalette içiyorlardı. Bu koridorda kuyruğa ve kibarca söylersek hatırı sayılır bir fiziksel

rahatsızlığa yol açıyordu. Lenin'in inisiyatifiyle tuvalete girmek için bir düzenleme yapıldı. Bunun için Lenin bir kağıdı kesip kendi yetkisiyle bilet gibi düzenledi. İki tür bilet vardı, biri tuvaletin normal kullanımı için ve diğeri de doğru dürüst sigara içmek için. Bu sigara içenlerin içtikleri sigara sayısını sınırlamasına yol açtı ve kuyruktaki tartışmalar hızla azaldı. Komik bir küçük olaydı bu. Yine de konuyu abartmadan Lenin'in müdahalesinin operasyonel tavırları açısından tipik olduğunu söyleyebiliriz. Lenin toplumu sosyalist tarzda örgütlemenin yolunun her şeyden önce ihtiyaçları değerlendirme, ürün ve hizmetleri dağıtma ve düzenlemeyi merkezi olarak koordine eden bir sistemden geçtiğini düşünüyordu. Devrimden sonra daha ileri giderek onaylamadığı faaliyetleri yasakladı. Fakat Almanya yolunda kendisini kontrol etti. Sigara tiryakileri az içtikleri ve tuvaletle sınırlandıkları sürece istedikleri gibi davranabilirlerdi.

Olayın bir diğer yönü Lenin'in arkadaşlarına düzen empoze etmesiydi. Radek, Lenin'in "devrimci hükümet liderliğini üstlenme" yeteneğini barındırdığını kanıtladığını belirterek buna dikkat çekti.[9] Tren Berlin'e doğru ilerler ve gün boyu yan hatlarda dururken, bu öngörü fazlasıyla zorlamaydı.[10] İsviçre'den ayrıldıktan altı gün sonra 30 Mart'ta mülteciler kuzeydeki Sassnitz limanına ulaştılar. Fakat orada da bir dizi formun doldurulması gerekiyordu. Önlem olarak ve Lenin'in önerisi üzerine yolcular kendilerine yeni takma isimler aldılar. Almanlar gözetimleri altındaki Ruslarla ilgili zaten ayrıntılı bilgiye sahip oldukları için bu saçma bir aşırı reaksiyondu. Alman makamları sorun çıkarmadan formları kabul ettiler. Bunun şöyle bir komik sonucu oldu: Lenin'in güvenilir arkadaşı Hanecki İsveç'teki Trelleborg'a yolcuları arasında Bay Ulyanov'un bulunup bulunmadığını soran bir telgraf çektiğinde Almanlardan ilkin olumsuz bir yanıt aldı.

Sonunda Bolşevik lider gerçek kimliğini kabul etti ve onları Sassnitz'den Trelleborg'a götürecek *Queen Victoria* gemisine bilet alındı; aynı gün yola çıktılar. Deniz yolculuğu zordu ve Rusların çoğunu fena halde deniz tuttu. Radek ve Zinovyev'e göre yalnızca üç yolcu -Lenin, Radek ve Zinovyev- yolculuğu kusmadan atlatabildi. Hava atıyor olabilirler. Ya da hikâye doğrudur, bu üçü, zamanlarını güvertede hararetle siyaset tartışarak geçirdiklerinden kendilerini hasta hissetmemiş olabilirler. Hane-

cki Trelleborg'a geldiklerinde onlara bir kutlama ziyafeti verdi. Yolcular kendilerini kurslara vurdular -Lenin hariç bütün yolcular Hanecki'den Rusya ile ilgili bilgi almaya odaklandı. Ertesi gün yolcular Stockholm'e giden trene bindiler. Yine ziyafet verildi. Aslında bu Lenin'in meslek hayatında yabancı resmi liderler tarafından kabul gördüğü ilk olaydı. Stockholm belediye başkanı Karl Lindhagen Rusları karşılamak için bir kahvaltı organize etti. *Politiken* gazetesinde ülkelerine dönen mültecilerle ilgili haber çıktı ve -yine hayatında ilk defa- Lenin'in resmi yayınlandı. Bu kısa İsveç ziyareti Bolşevik partinin tanınması açısından bir aşama olmuş oldu.

Radek bundan Lenin'in kendisini daha farklı tanıtması gerektiği sonucunu çıkardı. Bunu tipik bir keskinlikle ifade etti:[11]

> İliç'in insana benzemesi konusunda içimizde tutkulu bir istek uyandıran muhtemelen tertipli İsveçli yoldaşlarımızın efendi görünümüydü. Onu en azından yeni ayakkabılar almaya ikna ettik. Kocaman pençeli dağ botlarıyla dolaşıyordu. Ona burjuva İsviçre'nin iğrenç şehirlerinin kaldırımlarını tahrip etmeyi planlıyorsa bile vicdanının sesini dinleyip bu yıkım aletleriyle Petrograd'a gitmemesi gerektiğini, çünkü orada belki de hiç kaldırım olmadığını söyledik.

Lenin büyük bir mağazaya götürülüp ona giysi alındı. Böylelikle görünüşü düzeltilen Lenin'in Rus Geçici Hükümetine karşı mücadeleye önderlik etmek için uygun şekilde giyinmiş olduğu değerlendirmesi yapıldı.

31 Mart günü yolcular Stockholm'den kuzeye, Finlandiya'ya giden akşam trenine binerken Hanecki, Radek ve V. V. Vorovski, Bolşeviklerin yurtdışındaki çalışmalarını çekip çevirmek için orada kaldılar. Bu defa Lenin ve Nadya'nın kendi kompartmanları yoktu. Lenin'in karşısındaki ranzada yatan Gürcü Bolşevik David Suliaşvili, Lenin'in "gazeteleri hızla gözleriyle yutarcasına okuduğunu" gördü. Rus basınını okurken Lenin Menşeviklere olan kızgınlığını içinde tutamıyordu: "Ah, alçaklar!... Ah, hainler!"[12] Saatlerce ve düzinelerce sinirli söylenmeden sonra tren Harapanda'daki Finlandiya sınırına ulaştı. Burada yolcular inip kızak kiralayarak karayolu köprüsünden Tornio kasabasına geçtiler. Helsinki trenine binmeden önce Rus sınır muhafızları tarafından kısaca arandılar. Tornio'da Lenin *Pravda*'nın son sa-

yılarını aldı. Bekleme odasının bir köşesine çekilip içindekileri inceledi. Burada iki nahoş şok yaşadı. Birincisi Malinovski'nin Okhrana ajanı olduğu hiçbir kuşku olmaksızın kanıtlanmıştı. Lenin şaşkınlıktan bembeyaz kesildi. Zinovyev o sahneyi şöyle resmetti: "İliç defalarca yüzyüze bakarak bu konuya döndü. Kısa sözcüklerle. Bir fısıltı gibi. Direkt yüzüme baktı. "Ne alçak! Hepimizi aldattı. Hain! Onu vurmak bile fazla iyi!"[13] İkinci şok ise Lev Kamenev ve Josef Stalin'in önderliğindeki Bolşevik Merkez Komitesi'nin Sibirya'daki sürgünden serbest bırakılalı beri Rus Geçici Hükümetine koşullu destek politikasını benimsemeleriydi. Menşeviklerden zaten iğrenen Lenin önde gelen Bolşeviklere de kızmıştı.

Mülteciler Helsinki'den Finlanda Demiryolu ile Petrograd'a gittiler. Tren istikrarlı bir hızla saatte kırk milin altında gidiyor ve yolcular sabırsızlanıyordu. Başkentin yirmi mil kuzeyindeki Beloostrov'da trenleri Rus-Fin idari sınırında olağan pasaport ve gümrük kontrolleri için durduruldu. Bolşevik Merkez Komitesi ülkeye dönen lideri karşılamak ve onu bekleyen karşılama üzerine konuşmak için Lev Kamenev'den başkasını göndermemişti. Lenin onu pek de hoş karşılamadı: "*Pravda*'da ne yazıyorsunuz siz? Birkaç yazı okuduk ve sizden hiç de iyi bahsetmedik!"

Lenin tekrar gerilmişti. 3 Nisan gecesi tren başkente yaklaşırken Kamenev'in verdiği güvencelere rağmen vardıklarında tutuklanabileceğinden endişeleniyordu. Bolşevik önderlik Rus başkentindeki Finlandiya istasyonunda bir karşılama töreni düzenlemişti. Petrograd Sovyeti'nden Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler de geliyordu. Trenin varışından yirmi dakika önce Lenin için şeref kıtası olarak platformda iki denizci birliği toplandı. Deniz subayı onları birkaç kelimeyle selamlamasını bekliyordu. Neredeyse gece yarısıydı. Menşevik bir lider ve Petrograd Sovyeti başkanı olan Nikolay Çkheydze ülkeye dönen Bolşevik lideri selamlamak için oradaydı. İstasyon binasının dışında işçi ve askerlerden oluşan bir kalabalık toplanmıştı, tıpkı çeşitli sosyalist parti liderlerinin Sibirya'dan sürgünden dönüşte Kursk istasyonuna geldiğinde olduğu gibi. Gözler kuzeydeki demiryolu hattına dikilmişti ve sonunda karanlığın içinde trenin ışıkları parıldadı. Lokomotif kıvrak bir yılan gibi istasyona doğru ilerliyordu. Pistonlardan tıslayarak buhar çıkıyordu. Çoğu daha önce

Lenin'i görmemiş olan kalabalık binaya doğru birbirini itmeye başladı. Tren platforma gürültüyle yanaştı. O gelmişti. Yurtdışında geçen on yıldan sonra Lenin vagondan Rus toprağına ayak bastı.

Sonra Lenin yoldaşlık ruhuna katılmayı reddedince kutlamalar tersine döndü. Lenin şeref kıtasındaki denizcilere doğaçlama bir konuşma yaparak Geçici Hükümet tarafından aldatılmış olduklarını söyledi.[14] Amaçladığı gibi devam etmeye başlıyordu. Arkasında Nadejda Konstantinovna ve Kamenev'le birlikte daha önce çarlık ailesine ayrılmış olan bekleme odalarına doğru yürüdü. Çkheydze onu saygıdeğer bir mülteci olarak karşıladı ve bütün sosyalistler arasında işbirliği çağrısı yaptı, fakat Lenin ona sadece baktı ve "dünya sosyalist devrimi" çağrısı ile yanıtladı. Daha sonra istasyondan çıktı ve yerel Bolşevikler tarafından Finlandiya istasyonuna getirilen zırhlı bir arabanın üzerine çıktı. Buradan binlerce kişiden oluşan kalabalığı görebiliyordu. Onlara mesajı, kapitalizmin Rusya'da ve Avrupa'nın geri kalan yerlerinde yıkılması ve gerçek sosyalistlerin Geçici Hükümete verdikleri bütün desteği geri çekmesi gerektiği oldu.

Lenin'in sözlerini işiten hemen herkes şaşırdı; pek çok dinleyici -en azından onu işitecek kadar yakın olanlar- aklını kaçırdığını düşündü. Kamenev ve diğer önde gelen Bolşevikler şaşırıp kalmış ve İsviçre'de Rusya'dan uzun süre uzak kalmanın etkisini atlatınca kendine geleceğini umuyorlardı.[15] Finlandiya istasyonunda söylediklerinden sadece birkaç yoldaşı hoşnut oldu. Aleksandra Kollontai ve Aleksandr Şlyapnikov bunlar arasındaydı. Fraksiyonda daha alt pozisyonlardaki pek çok Bolşevik çoğu Bolşevik ve Sosyalist Devrimcinin ve hatta Bolşeviğin onayıyla Geçici Hükümete koşullu destek verilmesine şaşırmıştı. Lenin değişken bir durumun üzerine gelmişti. Ayrı bir hükümet karşıtı parti kurma şansı -zamanla büyüyecek bir şans- vardı. Bu gece yarısı zırhlı aracın üzerinde duran adam bir yalnız kurt değildi; gitgide daha etkili ve güçlü olacak bir kitlenin bir parçasıydı. Bolşevizm özgüvenini yeniden kazanıyordu. Bolşevik düşüncelere netlik kazandıracak ve pratik çalışmalarda sorun çözecek bir lider dönmüştü Petrograd'a.

İsviçre ile Rusya arasındaki trenlerde önerdiği stratejiyi ta-

sarlamakla uğraşmıştı. Bunlara *Nisan Tezleri* adını verecekti. Beloostrov'la Petrograd arasında son halini verip dilini kısa ve etkili hale getirmişti. On tez vardı. Bazıları dikkatle ayrıntılı bir tarzda biçimlendirilmiş, diğerleri ise kabaca ifade edilmişti. Lenin *Nisan Tezleri*'ni özellikle Geçici Hükümetin tavrından hoşnut olmayan bütün aşırı sol sosyalistlere hitap edecek şekilde yazmıştı. Kendi Bolşeviklerini ikna etmek istiyordu; diğer partilerin üyelerini de etkilemek istiyordu.

Nisan Tezleri konusunda akademik yazılarda pek çok karışıklık vardır. Bu daha çok Lenin'in sözel abartmadan kaçınan bir politikacı olduğu varsayımından çıkış alır ki, kesinlikle yanlıştır. Lenin belirli bir yasal ortamda hareket etmek zorundaydı ve Bolşeviklerin iktidarı ele geçirmesini istemesine rağmen bunu doğrudan söylemek yanlış olurdu. Petrograd'da şehit olmaya gelmemişti. Amaçları dolaylı bir tarzda ifade edilmekle birlikte netti. Aslen savaş sırasındaki düşüncelerini biraz daha ileri götürüyor ve Bolşevizmi açıkça yeniden tanımlıyordu. Ve bu geleneksel Rus Marksizminin Rusya'da kapitalizmin sosyal ve ekonomik olarak yok edileceği ilerki bir devrim için önce bir "burjuva demokratik" devrimin pekiştirilmesi gerektiği şeklindeki kavrayışının reddini içeriyordu. 1917 Nisan'ında "eski Bolşevizm"in terkedilmesini ve devrimin iki aşamasının teke indirilmesini istedi. Bu durumda bile Lenin isteğini açıkça belirtmedi. Stratejik bir düşünsel değişikliği kabul etmekten hoşlanmamış olabilir; ya da önceliği pratik politikanın onaylanmasını sağlamak olduğu bir zamanda bir doktriner tartışmaya girmek istemiyordu. Hepsinden önemlisi Geçici Hükümetin yerine geçilmeliydi. Lenin *Nisan Tezleri*'nde ancak bu yolla Rus İmparatorluğu'nun siyasal, ekonomik ve sosyal sorunlarına temel çözüm bulunabileceğini ve Birinci Dünya Savaşı'nın bütün savaş halindeki halklar için baskıcı olmayan barışla sonuçlanabileceğini ileri sürüyordu.

"Proletarya ve köylülüğün geçici devrimci demokratik diktatörlüğü" ile bir burjuva demokratik devrim" yapmayı hedeflediği 1905'ten bu yana Lenin'in stratejisine ilişkin ciddi sorular vardı. Düşünceleri uygulandığı takdirde baskıcı, keyfi bir rejim kuracağı ve muhtemelen de iç savaşa yol açacağı suçlamasını hiç başarıyla göğüsleyememişti. *Nisan Tezleri* bu soruları yanıtlamak açısından daha zayıftı. Ve hatta yeni stratejisi baskıcı, kuralsız bir

rejimi içermesine rağmen bu gerçeği kabul etmiyordu. Mantık gösterisi yapıyor fakat mantığın tutarlılığıyla uğraşmıyordu; ince meseleleri sorun etmezdi. Açıkça iktidara yürüme zamanının geldiğini söylüyordu.

4 Nisan'da yapılan birkaç toplantıda hitap ettiği Bolşeviklerin çoğu kulaklarına inanamadılar. İlk toplantı sabahın erken saatlerinde Bolşevik Petersburg Komitesinin tesislerinde yapıldı. Burası II. Nikola'nın eski metresi balerin Matilda Kseşinskaya'nın kullandığı Kronverski Bulvarındaki büyük malikaneydi. Hiçbir yorgunluk göstermeyen Lenin, Bolşevik Merkez Komitesini sertçe eleştirdi. Boğa gibi saldırıyordu. Her halinden sabırsızlık ve kararlılık akıyordu. Partisindeki hiç kimsede bulunmayan bir hedef açıklığı vardı. Aslında diğer partilerde pek az kişi Vladimir Lenin'in özgüvenine sahipti. Rusya'da siyaset değişken ve öngörülemez karakterdeydi ve çoğu lider de kendi politikalarıyla ilgili belirli bir kuşku duyardı; doğal olarak eylemler için ve yakın arkadaşlarının yaptıklarının doğru olduğunu söylemesi için destek ararlardı. Bunun istisnaları da vardı. Kadet lideri Pavel Milyukov'un partisinin üyelerinin onun temel liberal kavramlara bağlılığını desteklemesine ihtiyacı yoktu ve Sosyalist Devrimci Kerenski'nin de siyasal olasılıklara ilişkin güvenli kavrayışı onu kendi partisindeki lider arkadaşlarının eleştirilerine alıştırmıştı. Milyukov ve Kerenski koşullar elverdiği takdirde Rusya'daki devrimin cisimleşmiş hali olarak hareket edebileceklerini hissediyorlardı. Lenin de böyle hissediyordu, fakat rakiplerinden farklı olarak Geçici Hükümetin politikalarını değiştirmeyi kendi görevi olarak görmüyordu. Lenin başka bir devrim yapmak istiyordu.

Olağanüstü ortama alışması gerekiyordu. Petrograd'a geldiğinde kendisinin ve Nadya'nın geceyi nerede geçireceğine ilişkin hiçbir fikri yoktu. Fakat ailesi bunu onun adına düşünmüştü. Anna İliniçna ve eşi Mark Yelizarov o sırada 48 Geniş Caddede, şehir merkezinin kuzeydoğusundaki Petrograd Yamacında bulunan, yüzyılın başında inşa edilmiş çok katlı bir apartmanda oturuyorlardı. Küçük kızkardeşi Maria da aynı apartmanda oturuyordu. Bolşevik Petersburg Komitesi toplantısından sonra Volodya ve Nadya Geniş Caddeye gittiler.

Olayların anlamını kavramaya çalışırken tek bir şeyden emindiler: Mültecilik günleri artık bitmişti. Nadya bunu anılarında şöyle anlatıyordu:[16]

> Yalnız kaldığımızda İliç odaya göz attı: bir Petersburg apartman dairesinin tipik bir odasıydı; artık Piter'de [Petersburg'un halk arasındaki adı] olduğumuzu ve bütün o Paris'ler, Cenevre'ler, Bern'ler ve Zürih'lerin artık gerçekten geçmişte kaldığı gerçeğini aniden farkettik. Bu konuda biraz konuştuk.

Daha fazla konuşacak zaman yoktu çünkü gece geç olmuştu ve onları önemli bir gün bekliyordu. Lenin ve Nadya ayrı ayrı uyudular. Anna ve Mark'ın evlat edindiği oğulları Gora Lozgaçev iki yatağın üzerine bir not iğneledi: "Bütün ülkelerin işçileri birleşin!"[17] Bu, ortama uygun bir sahneydi. Lenin ve Nadya evliliklerine önem vermiyorlardı; kafaları önlerindeki görevlere sabitlenmişti. Rusya'daki politika üzerinde günlük etkide bulunma şansından 1907'den beri yoksundular. Artık o şans geri gelmişti ve her biri de onu elde etmeye çalışacaktı.

Lenin'in siyasal karmaşaya dalmadan önce yapması gereken özel bir işi vardı. Kahvaltıdan sonra Ulyanov ailesinin dostu ve Bolşevik bir yoldaş olan Vladimir Bonç-Brueviç'ten bir araba bulmasını istedi. Bonç-Brueviç'le birlikte annesiyle kızkardeşi Olga'nın Volkovo Mezarlığındaki mezarlarını ziyaret etti. Lenin mezarın başında duygularını kontrol etti. Duygusal reaksiyonları Lenin'den tipik olarak daha Rus olan Bonç-Brueviç onun ağlamasını beklemişti ama Ulyanovlar böyle davranmak üzere yetiştirilmemişti.

Lenin tekrar kızkardeşleriyle birlikte yaşamaktan mutluydu. Dimitri İliç hâlâ Kırım'da doktor olarak çalışıyordu ve Lenin iki yıl daha onu görmedi. Lenin küçük Gora ile oynamayı seviyordu. Anna İliniçna evi katı kurallarla yönetiyor ve onu kızdıran çocukları korkutuyordu; aynı zamanda eşinin evlatlık oğullarını şımartmasına izin vermiyordu.[18] Fakat Vladimir Lenin'e emirler yağdırmaya hiç cesaret edemiyordu ve o odadan çıkar çıkmaz gürültü başlıyordu. Gora ve Lenin her tür eşek şakasını yapıyorlardı. Oturma odasında sandalyeleri uçurmak onlar için hiçbir şey değildi. Lenin Gora'ya hile de yapıyordu. Zavallı Gora'ya çokça sataşıyordu. Nadya Lenin'in davranışlarının "engizisyonvari"liğine itiraz ediyordu: "Volodya! Eh madem ona tamamen

azap çektirdin, artık çocuğu rahat bırak! Bak ne yaptın -masayı kırmışsın."[19] Bu olay üzerine Lenin aniden Gora'ya öyle bir saldırdı ki ikisi de masanın üzerine devrildiler. Korku içindeki Anna İliniçna ne olduğunu anlamaya geldi.[20] Bunu eşi Mark yapmış olsaydı Anna'nın dilinden çekeceği vardı. Fakat Lenin farklıydı. Lenin her şey için affedilebilirdi: O ailenin sevgilisiydi; kibarca ayıplanırdı, çok kibarca; fakat hiç kimse onu engelleyemezdi. Lenin'i "şımartmak" kabul edilebilirdi.

Anna İliniçna kızkardeş sevgisini Aleksandr'ın idamından sonra Aleksandr'dan Vladimir'e yöneltmişti. Yazar ve tanınmış bir kişilik olarak Vladimir onun idealiydi. Fakat onu aynı zamanda ailenin geçmişindeki travmaların Vladimir'in kariyeriyle bir şekilde dindirilebileceği için de idolleştiriyordu. Erkek kardeşi Vladimir ona göre Ulyanovlara zalimce davranmış olan eski rejimi yıkmaya yönelmişti. Soylu bir davanın savaşçısıydı o.

Lenin'in Saşa'nın idamı hakkında ne kadar düşündüğünü bilmiyoruz ve kesinlikle duygularını siyasal değerlendirmeye katmama eğiliminde olduğu kesindir. Fakat soğuk, analitik yüzeyin altında tutku dolu bir adam vardı aynı zamanda. Romanovlarla ilgili duyguları her ne olursa olsun, çarlığın bütün toplumsal düzenine karşı öfke doluydu. Dahası Lenin'e göre liberaller de muhafazakarlar ve açık gericiler kadar kötüydü. Diğer siyasal liderlerin aksine Geçici Hükümeti yeni bir rejimin simgesi değil eski rejimin yeni biçimi olarak görüyordu. Marksist teori yorumu onu "kapitalist bakanları" ve onların destekçilerini mahkum etmeye yöneltiyordu. Fakat kendi ailesinin deneyimi de bu etkiyi yapıyordu. Ailesinin Aleksandr'ın idamından sonra Simbirsk'te nasıl dışlanmış olduğunu hatırlıyordu -ve kuşkusuz Volkovo Mezarlığını ziyareti de ona bunu kuvvetle anımsatmıştı. Affetmek ve unutmak için hiçbir itilim duymuyordu. Lenin yetişkinliğini sosyalist olmayanları muhalif olma görümünde oldukları rejimden daha iyi olmamakla suçlamakla geçirmişti. Lenin bunu açıkça söylememesine rağmen bazı hesapları görmek istiyordu. İntikam almak istiyordu ve ailesinden geride kalanlar -kendi partisindekilerin (ve genel olarak halkın) yanı sıra- aynı şekilde hissediyordu.

Mezarlıktan bu ruh haliyle dönüp 4 Nisan'daki ikinci siyasal toplantısına gitti. Toplantı Tauride Sarayı'nın 13 numaralı odasında yapıldı. Burası daha önce Devlet Duması'nın bulunduğu

ve Şubat Devrimi'nden bu yana da Geçici Hükümet ve Petrograd Sovyetini bünyesinde barındıran binaydı. Büyük partilerin orada toplantı yapmasına izin veriliyordu. Ülkenin her tarafından gelen Bolşeviklerin toplantısı ülke sovyet ve işçi vekilleri konferansından önce yapıldı. Lenin önerilerini hiç duymamış olan hemen herkesi şaşırttı. İsim vermeden Menşeviklerle uzlaşılmasını öneren herkese hücum etti. *Nisan Tezleri*'nin içeriği duyuruldu ve açıklandı. Çoğu Bolşevik kulaklarına inanamadı. Bunun dikkat çekici istisnaları Aleksandra Kollontai ve Aleksandr Şlyapnikov'du. Geri kalanlar şaşkınlıktan donakaldılar. Özellikle Kamenev, Lenin'in aklını kaçırdığını düşünüyordu. Lenin'in arkadaşlarının çoğu Rusya'daki güncel durumun gerçekliklerini öğrenme şansı bulduğunda sakinleşeceğini umuyorlardı. Bu çılgınlık uzun süremez diye düşünüyorlardı.

Lenin bir buçuk saat konuştuğu ve Devlet Duması'nın bir zamanlar oturumlarını yaptığı alt kattaki üçüncü toplantıya katılması beklendiği için uzun uzadıya tartışma olamadı yine de. Bu bütün Marksist delegelerin ülke işçi ve asker vekilleri sovyetleri konferansına katılacağı birleşik bir toplantıydı. Menşevikler Bolşevikleri liderlerini de yanlarında getirmeye zorlamak için 13 numaralı odaya çıktılar.

Oturum başkanı Nikolay Çkheydze'ydi ve Lenin'e yine söz verildi. Uzun yolculuğundan iz kalmamıştı. Yukarı aşağı voltalarken serbest kalmış bir hayvan gibiydi. Düşüncelerini iki kez ifade etmiş olarak kafası netti -ve devrimci amacını heyecanla açıkladı. Fakat bu defa eleştirel yanıt geldi. İlk olarak Petrograd Sovyetinin Menşevik lideri İrakli Çereteli birleşik bir Marksist parti çağrısı yaptı ve devlet iktidarının vaktinden önce ele geçirilmesinin felakete yol açacağını savundu. Yumuşak bir tarzda, er geç Lenin'le işbirliği yapabileceğini söyledi. Lenin ayağa kalkarak aniden onu hayal aleminden kurtardı: "Asla!"[21] Eski Bolşevik I. P. Goldenberg, Lenin'i Marx'la polemiğe giren on dokuzuncu yüzyıl ortasının anarşist lideri Mihail Bakunin'le karşılaştırdı:[22]

> Bakunin'in ölümünden bu yana otuz yıldır boş olan taht artık dolmuştur. Bu koltuktan devrimci demokrasinin ortasında iç savaş bayrağı açılmıştır. Lenin'in programı bizi anarşi çukuruna götürecek olan saf ayaklanmacılıktır. Bunlar evrensel yıkım havarisinin taktikleridir.

Böyle bir suçlamadan sonra Bolşevik ve Menşevik liderler arasında hızlı bir uzlaşma şansı kalmadı. Diğer konuşmacılar Lenin'e saldırmaya devam ettiler. Kavgalı oturum dağılırken başkan Çkheydze kendini tutamayıp "Lenin devrimin dışında ayrı bir kişi olarak kalacak ve biz kendi yolumuza gideceğiz" diye taş attı.[23]

Fakat Lenin yalnız kalmadı. Petrograd'daki ilk gününde çıkardığı işten memnundu ve bunu ilerki haftalarda pekiştirmek istiyordu. Her fırsatta Geçici Hükümete, Geçici Hükümeti destekleyen Menşevik ve Sosyalist Devrimcilere, Menşevik ve Sosyalist Devrimcilere sempati duyan Bolşeviklere karşı konuşmalar yaptı. Açık kitle mitinglerinde konuştu. *Pravda*'ya yazdı. Bolşevik Merkez Komitesi toplantısına katıldı ve yönetti. Taşradan Petrograd'a gelen ziyaretçilerle konuşup onlardan bilgi aldı. Bolşevik olmayan basını daha fazla haber yazması için azarladı. Stockholm'deki Radek'le teması sürdürdü ve Avrupa'nın diğer yerlerindeki askeri ve siyasi durumun içinde yer aldı. Coşkuyla yanıyordu. Yaptığı her şey *Nisan Tezleri*'nin Bolşevik devrim stratejisinin temellerini oluşturmasına yönelikti.

Fakat esneklikten yoksun değildi. *Nisan Tezleri*'nde Geçici Hükümeti destekleyen herkesin tamamen emperyalist olmadığını kavramıştı. Çoğu işçi ve askerin yurtseverlik duygusuyla Almanya'yı yenmek istediğini biliyordu. Onları Bolşevizme kazanmak için dikkatle ikna etmeliydi. Bunun için ise Bolşeviklerin sovyetlerde ve diğer kitle örgütlerinde çoğunluğu elde etmesi gerekiyordu: Parti yaygın kitle desteği sağlamadan iktidar uzun süre elde tutulamazdı. Bolşevikler bu yüzden de açık çalışma fırsatını korumalıydılar. Basın ve diğer kitle toplantılarındaki propaganda önemliydi ve Lenin İçişleri Bakanlığı'nın baskısına yol açacak bir faaliyeti açıkça savunarak parti için güçlük yaratmak istemiyordu. Petrograd'a geldiğinde kendi sloganlarının sorunlu olduğunu da öğrendi. Çoğu dinleyici onun "emperyalist savaşı Avrupa iç savaşına çevirmek" gerektiği konuşmasından derinden rahatsız oldu. Genelde işçiler, askerler ve köylüler de "devrimci bir savaş" ya da "diktatörlük" beklentisine pek sıcak bakmıyorlardı. Avrupa sosyalistlerinin kendi hükümetlerinin yenilgisi için kampanya yürütmesi meselesine gelince, bu Rus kamuoyunu her bakımdan incitmekten başka bir etki yapmıyordu.

Lenin *Pravda*'daki makalelerinde ve kitlesel katılımlı açık toplantılardaki konuşmalarında bu sloganları hızla terketti. Sloganlara inancını kaybetmemişti; ona göre gelmiş olan sosyalist dönüşüm çağı için ancak bu sloganların yeterli olduğu kanaatini koruyordu. Fakat kendisini pratik ihtiyaçlara uyduruyordu ve o an için Kamenev'in ona yaptığı uyarılara kulak verecek kadar sağduyu sahibiydi. Ve sloganları da değişikliğe uğratıldığı zaman bile Geçici Hükümet programıyla devasa bir zıtlık içerisindeydi. Büyük ölçekli sanayi ve bankaların devletleştirilmesini istiyordu. Hükümetin tarım topraklarını kamulaştırmasını savunuyordu. Avrupa'nın her yerinde barış davasını savunuyor ve yalnızca sovyetler tarafından kurulan bir sosyalist yönetimin bunu başarabileceğini söylüyordu.

Buna karşılık Menşeviklerin ve Sosyalist Devrimcilerin Petrograd Sovyeti ile Geçici Hükümet arasında işbirliğini desteklemekle en iyi ihtimalle ahmak ve en kötü ihtimalle de hain olduğunu açıkladı. Bir zamanlar kendisinin de paylaştığı Rusya'nın "sosyalizme geçiş"in mümkün olması için sanayi ve kültürel gelişim açısından çok geri bir noktada olduğu tezini tümden reddetti. Ülkenin askeri olarak ele geçirilmekten en iyi bütün sosyal sınıfların ittifakıyla korunabileceğini reddetti ve 1917 Şubat Devrimi'nin kazanımlarını korumanın günün en önemli görevi olduğu düşüncesiyle alay etti (tabii Rusya'nın "dünyanın en özgür ülkesi" haline geldiğini kabul ediyordu). Menşevik ve Sosyalist Devrimcilerin Kadetlerin taşeronu olduğu ve bir "emperyalist" hükümetin kurulduğu konusunda ise dilini tutuyordu. Lenin Rus topraklarının Osmanlı İmparatorluğu aleyhine genişletilmesini savunan Pavel Milyukov'un Dışişleri Bakanı olduğuna dikkat çekti. Bu, II. Nikola'nın yerini Geçici Hükümetin almasıyla Petrograd'ın resmi politika yönelimlerinde esasta hiçbir şeyin değişmediğinin kanıtıdır diyordu.

Milyukov'un Müttefiklere hükümetin II. Nikola'nın savaş hedeflerinin arkasında durduğunu açıklamasıyla olaylar Lenin'in lehine gelişti. 20-21 Nisan'da başkentte buna karşı bir protesto gösterisi yapıldı. Bolşevikler eyleme coşkuyla katıldılar. Milyukov'la Guçkov kabineden çekilmek zorunda kaldı ve Prens Lvov, Menşevik ve Sosyalist Devrimci bakanları da içeren yeni bir koalisyon kurdu. Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler görünüşte

devletin tepesinde büyük bir etki elde etmişlerdi. Gerçekteyse Geçici Hükümetin ülkedeki çok sayıda krizle başa çıkma konusunda ardı ardına gösterdiği başarısızlıkla aynı kefeye girmişlerdi.

Bolşeviklerin 24 Nisan'da Kseşinskaya malikanesinde düzenlediği Parti Konferansında Lenin'in eline fırsat geçti. "Milyukov Notası"nın Geçici Hükümete güvenilmemesi gerektiğini kanıtladığını açıkladı. Kararsız Bolşevik örgütler onun safına geçmişlerdi. Konferansa *Nisan Tezleri*'ni onaylamamış olan pek az Bolşevik delege olarak seçilmişti. Anti Leninistlerin çoğu aslında Bolşevikler tarafından çoktan terkedilmişti. Dahası Lenin kitle içinde dilini yumuşatarak Merkez Komitesi'nde ona saldıran Kamenev gibi liderlerin kuşkularını da giderdi. Daha sonra, Kseşinskaya malikanesindeki konferansın kapalı kapıları ardında Lenin sosyalist bir diktatörlüğün kurulması çağrısında bulundu. Köylülere toprağı, işçilere ekmek ve işi, Rus olmayanlara ulusal kendi kaderini tayin hakkını ve herkese barışı sadece bunun sağlayabileceğini savundu. Tarihsel gelişmenin aşamaları hakkındaki Marksist ortodoksluğu bir kenara attığı itirazları yükseldi. Fakat çoğu delege bu gibi inceliklere sabrı yoktu ve Lenin'in Bolşeviklere Rusya'da ve Avrupa'nın geri kalanında acil devrimde rollerini oynamaları çağrısı üstün geldi. "Ulusal sorun" ve "tarım sorunu"nda da zafer kazandı. Bolşevizm tekrar sıkı sıkıya onun ellerindeydi.[24]

Retoriği ve heybetiyle, zaten koşulların elverişli olduğu parti içerisindeki durumdan en iyi şekilde yararlandı. Ve hem o hem de bir bütün olarak konferans ülkedeki durumun sosyalist aşırı solun lehine dönmekte olduğunu görüyorlardı. Yeni hükümeti bekleyen güçlükler mevcut koşullarda başa çıkılabilir gibi değildi. Sanayi ve ticaretteki kötüleşme artıyordu. Yiyecek tedarik krizi şiddetlenmekteydi. Cepheden iyi haber gelmiyordu. Zaten bozuk olan devlet idaresinin çerçevesi tehlikeli bir biçimde çürüyordu. Monarşinin kaldırılması politikada açık tartışma ve örgütlenmeye kapıyı açmıştı ve işçiler, askerler ve köylüler Geçici Hükümetten çok şey bekliyorlardı. Hükümet bakanlarının onları tatmin etmesi olağanüstü zordu.

16

MÜCADELE ALANI RUSYA

Mayıs 1917'den Temmuz 1917ye

Lenin kendi partisini kazanmıştı; artık görevi partisinin çağrıda bulunmak istediği yurttaşlarını ikna etmekti. Parti Konferansına katılan lider ve aktivistleri ikna etmek zor olmamıştı. Adanmış Bolşeviklerin saflarının ötesinde propaganda ve örgütlenme ağını yerleştirme görevi ise çok daha büyük bir ustalık isteyecekti. Başarı garantisi yoktu. "Sovyet iktidarı" gerçekleşecekse, çarlık halkının çok büyük kesimlerinin Bolşevizme kazanılması gerekecekti.

Lenin sloganlarını işçilere, askerlere, denizcilere ve köylülere yöneltti ve aynı zamanda Rus olmayan ulusları kazanmaya çalıştı. Ülkenin acılarının asli sorumlularının sanayiciler, bankerler ve toprak sahipleri olduğunu söyledi. Onun analizine göre bir tarafta "halk", sömürülen çoğunluk; diğer tarafta ise asalak azınlık vardı. Lenin duygusal olmayan, bilimsel temellere dayalı politikalar önerdiğini iddia etmesine rağmen, dili oldukça duygulandırıcı ve ahlakiydi. Aynı zamanda dikkat çekecek kadar seçiciydi. Bu aylar boyunca Lenin halk içindeki, aksi takdirde Bolşevik karşıtı davaya sevkedilebilecek unsurları incitmekten kaçınmaya çalıştı. Bu yüzden de küçük girişimcilere, esnafa ve kendi hesabına çalışan zanaatkarlara açıkça tehditte bulunmadı. Papazlara, mollalara ve hahamlara yönelik de ters bir şey söylemedi. Devlet dairelerinde, kamu hizmetlerinde ve işyerlerinde çalışan memur ve büro elemanlarını suçlamadı. Lenin "proletarya" ile "burjuvazi" arasında bir çatışma olarak gördüğü asıl siyasal mücadele için alanı temizlemek istiyordu. Yazdığı ya da konuştuğu zaman

burjuvazinin zaten saldırı halinde olduğunu açıklıyordu; partisini işçi sınıfının mümkün olan tek savunucusu olarak gösteriyordu.

Lenin Geçici Hükümetin emperyalist amaçlı olduğunu ve Rusya'nın soyguncu kapitalistlerinin çıkarlarına teslim olduğunu vurguluyordu. Halkın aldatıldığını söylüyordu:[1]

> Yıkım yakındır. Felaket geliyor. Kapitalistler bütün ülkelere yıkım getirdiler ve getiriyorlar. Tek kurtuluş devrimci disiplinde, devrimci sınıf, proleterler ve yarı proleterler tarafından alınan devrimci önlemlerde, bütün iktidarın böyle bir denetimi gerçekten uygulayabilecek, "asalaklara karşı savaşı" muzaffer bir şekilde yürütebilecek bu sınıfın eline geçmesindedir.

Lenin'in dili tuhaf bir karışımdı. Marksist jargonu uzlaşmazdı: "proleter" yeterince sıradışı iken "yarı proleter" çoğu yurttaşı için çok daha fazla böyleydi. Fakat yazılarında aynı zamanda vurucu bir etki vardı. Yıkım, felaket ve facia kelimeleri sözlüğünden kızıl bir şerit gibi akıyordu. Kürsüye çıktığında dinleyiciler büyüleniyordu. Bir aşağı bir yukarı yürüyordu. Kalabalığa delici bakışlarıyla sabitleniyordu. Bir öğretmen gibi baş parmaklarını yeleğine geçiriyor, bu da onun gerçek bilgi verdiği izlenimini güçlendiriyordu. Geleneksel bakımdan parlak bir hatip değildi. Hala *rs*'leri düzgün söyleyemediğinden telaffuzu hatalıydı. Konuşmalarının akışı içinde belli bir ritm tutturması da zaman alıyordu. Fakat bu dinleyicileri için önemli değildi. Hatta tam aksiydi: Kürsünün üzerindeki kısa ama sağlam yapısının biçimsizliği tutku ve irade gücünü yansıtıyordu. Her halükarda açık kitle mitinglerinde ne dediğini tam olarak duymak mümkün olmuyordu ve dinleyiciler de konuşma sanatının net sözel içeriği kadar gördüklerinden de -halkın davası adına konuşan uzlaşmaz, militan bir lider- etkileniyorlardı.

Lenin'in 1917 öncesindekinden daha farklı giyinmesi de anlamlıydı. İsveç'ten ayrılırken Karl Radek'in ısrarıyla alınan yeni bir takım elbisesi, ayakkabıları ve kasketi vardı. Sonuç olarak artık ağır, aşınmış dağ botlarıyla dolaşmıyordu. Fakat dinleyicilerinin hatırladığı kasketiydi (terzilik tarihine "Lenin kasketi" diye geçti). Yorumcular genellikle yeni şapkasının dönemin Rus işçilerinin tipik şapkası olduğunu iddia etmişlerdir. Gerçekteyse Stockholm'den alınan kasketi yüzyılın başında ressamların giydiği

yumuşak şapkalardandı.[2] Amaçları, Lenin'in görünümüne bir sefahat fırça darbesi vurmaktı. Lenin diğer politikacılar gibi şık bir takım elbise giymesine rağmen kasketi onu diğerlerinden ve ağırbaşlı Homborg şapkalarından (fötr şapka -Çev.) ayırıyordu. Kimseye aldırmayan politikaları da bu etkiyi artırıyordu. Diğer partilerdeki rakip politikacıların aksine Lenin devrimden gözle görülür biçimde zevk alıyordu. Her dakikanın keyfini çıkarıyordu ve Rusların da aynısını yapmasını istiyordu. Lenin onların çekincelerini bırakıp kendi kurtuluşları için fırsatları coşkuyla ele geçirmelerini istiyordu.

Böylelikle Lenin toplantılarına katılan fabrika işçileri ve garnizon askerleriyle geçiriyordu vaktini. Bu tür ortamlara sık sık girmeyi seviyordu; işçi sınıfı ile birlikte bir Marksist olarak kendisini gerçekleştirdiğini hissediyordu ve sürekli heyecan içerisindeydi. Geniş Cadde 48 numaradaki Ulyanovların evine geldiğinde Nadya'ya açılarak siyasette sonunda kendisini bulduğunu söyledi.[3] Bu adaptasyon çok çaba gerektirdi. İlk mitinglerinden birinde Aleksandra Kollontai ile birlikte kürsüde oturdu. Son anda panikledi ve ondan kendisinin yerine konuşmasını istedi. Kollontai şaşırdı. Lenin'i özgüvenli bir parti lideri olarak düşünüyordu. Kollontai'ın kendisi büyük kalabalıklara söylev vermeyi severdi ve Lenin'i güzel konuşmanın çok önemli olmadığına ikna etti. Lenin cesaretini topladı ve Kollontai'ın onun yeteneğine tekrar inanmasını sağladı. İçindeki inancın Kollontai ya da bir başkası tarafından artırılmasına bir daha asla ihtiyaç duymadı.[4]

Onun politikalarını onaylamayan pek çok kişi, konuşmalarından büyülendiklerini itiraf ediyorlardı. Gazete makalelerini okuyanların çoğunda da aynı etki oluyordu. Tezlerini ortaya koyma ve militan bir dava olarak ifade etme konusunda rakipsiz bir yeteneği vardı. Düşmanlarını ve onların politikalarını saldırgan bir dille tanımlaması herkese burada hükümet iktidarını ustalıkla kullanabilecek bir adam olduğu hissini veriyordu. Geçici Hükümetin bakanları ise buna karşılık hiçbir heyecan vermiyorlardı. Kadetler, Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler birbiriyle uzlaşmak zorundaydı; Lenin ise uzlaşmayı kirli bir sözcük olarak ele alıyordu. Dinamik, amansız, doğru önlemlerin alınmasını istiyor ve ancak "sınıf mücadelesi"ne dayalı bir bakış açısının yeterli olacağını savunuyordu. Çok yazıyordu: *Pravda*'da sadece 1917

Mayıs'ında kırk sekiz yazısı çıktı. Bolşevik merkezi yayın organı olarak *Pravda* düşüncelerinin partiye ulaşmasının ana kanalıydı ve sayfalarında kimsenin adı Lenin'inkinden daha fazla yer almıyordu. Bu onun özündeydi. Kendisi ve parti birbiriyle aynı şeymiş gibi düşünüyor, yazıyor ve davranıyordu. Ülkedeki diğer gazeteler de Lenin'in siyasal statükonun tek alternatifini temsil ettiği düşüncesini paylaşıyordu.

Halk arasına da çıkıyordu tabii. Mayıs ve Haziran'da yirmi bir konuşma yaptı. Konuşmalarının bazıları kapalı parti toplantılarına kısa katkılar şeklindeydi; diğerleri ise Birinci Bütün Rusya Sovyetleri Kongresi'ne iki söylevin de içinde bulunduğu konuşmalardı. Fakat enerjisinin çoğunu *Pravda* için saklıyordu. Lenin yazıyla konuşan bir politikacıydı; Marksist bir akademisyene dönüşmüş parlak lise öğrencisiydi -ve Rus Marksistleri için bir yeraltı partisini kurmanın en iyi aracının bir gazete, Iskra olduğu teorisini geliştiren kişi oydu. Tarzında uyarlamalar yapabilirdi ama bir yere kadar. Yazılı sözcükler hâlâ devrimci denektaşıydı ve zamanlarını yazmaktan çok kitle toplantılarında konuşarak geçiren yoldaşlarının başının etini yiyordu.[5] Şubat ve Ekim Devrimleri arasında onun bütün siyasal becerilerin ustası olduğu şeklindeki geleneksel genelgeçer bilgiler ikna edici değildir.

Fakat Lenin siyasetinden haz da alıyordu. Petrograd 1917'de büyük bir kültürel coşkuya sahip bir yerdi. Ünlü bas Fedor Şalyapin konserler veriyordu. Resim sergileri vardı. Daha önce yasaklanmış kitaplar çıkıyordu. Sokak şenlikleri düzenleniyordu. Sık sık senfoni konserleri oluyordu. Fakat Lenin bunlardan uzak duruyordu. Daha sonra Maksim Gorki'ye şunları söyledi:[6]

> Fakat genellikle müzik dinleyemiyorum. Sinirlerimi etkiliyor. İnsanı bir sürü tatlı saçma şey söylemeye yöneltiyor ve iğrenç bir cehennem deliğinde yaşayıp yine de böyle bir güzellik yaratan insanların başını okşama isteği yaratıyor. Fakat bugün bir insanın başını okşayamazsınız -elleriniz kesilir. Gerekli olan, insanlara ideal olarak baskı uygulanmasına karşı olmamıza rağmen onların başına vurmak, acımadan dövmektir. Hmm, hmm... bu felaket zor bir gereklilik.

Bu sözler devrimde başarılı olmak için duygularına güvenmemesi gerektiğini bilen bir adama aitti -sadece partinin düşmanlarına karşı değil herhangi bir kişiye karşı da amansız bir şiddet

kullanmaya niyetlenen bir adam. Daha güçlü itkilerini bastırmak o kadar da zor olmuyordu. Bunu çok kolay yapıyordu ve meslek hayatı boyunca olandan daha da büyük bir kolaylıkla yapıyordu. Acil siyasal görevdi önemli olan.

Fakat kafalara vurulmadan önce Lenin'in iktidarı alması gerekiyordu. Bolşevik partinin, Geçici Hükümeti yıkması ve yeni bir devrimci iktidarın kurulması gerekiyordu. Lenin'e göre sovyetler ve diğer "kitle" örgütlenmeleri hükümet otoritesinin temeli olmak zorundaydı. Bu yüzden "sosyalizme geçiş" gerçekleşmeliydi.

Kafasındaki bu düşünceye göre, Bolşevik partinin sovyetlere gecikmeden girmesi yaşamsaldı. Bolşevikler seçimlere katılmalı ve Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler aleyhine sovyetlerdeki önde gelen pozisyonları ele geçirmeliydi. Küçük partisini bir darbeye sevketmekle suçlandığında *Pravda*'da şu yanıtı verdi: "İşçi ve asker temsilcileri sovyetleri bizim siyasetimizin tarafına geçtiği ve bu iktidarı kendi ellerine almayı istediği zaman iktidarın proleterlerin ve yarı proleterlerin eline geçmesinden yana olacağız."[7] Böylelikle kamuoyuna rağmen iktidarı ele geçirmeyeceğini ve Bolşeviklerin önceliğinin sovyetlerde çoğunluğu elde etmek olduğunu doğruluyordu. Geçici Hükümet yalnızca Petrograd Sovyeti'nin onayıyla kurulmuştu ve bakanlar da sovyetlerin politikalarını kendilerini riske atarak gözardı ediyorlardı. Dahası Bütün Rusya İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyetleri Kongresi Haziran'da yapılacaktı. Sovyetler Geçici Hükümete paralel bir ulusal idari yapı oluşturmak üzereydi ve Lenin partisinin bu yapıyı ülkeyi yönetecek araç olarak kullanmaya hazırlanmasını istiyordu.

Lenin'in kendisi de halkın talepleri doğrultusunda politikalarını değiştirmek istiyordu. *Nisan Tezleri*'nde "toprağın kamulaştırılması" çağrısında bulunmuştu. Fakat Sosyalist Devrimcilerin yaptığı bir köylü düşüncesi araştırması bu kamulaştırmaya karşı olunduğunu gösterdi. Lenin sloganı terketti. Bolşevik yardımcılarının çoğu, özellikle de Stalin, uzun süre köylülüğün toprak sahiplerine karşı şiddetli bir hareket başlattıktan sonra tarım topraklarını devlet mülkiyetine almanın umutsuz bir çaba olduğunu savunmuştu. Ağustos ayında Lenin tutumunu değiştirmeye istek-

liydi. Devrimci bir rejimi kurmak istiyorsa köylülüğün onayına ihtiyacı olacaktı. Bolşevik Merkez Komitesi köylüleri toprağı tasarruf etme konusunda serbest bırakan "toprağın toplumsallaştırılması" şeklinde yeni bir slogan açıkladı. Lenin devletleştirmeyi tercih ediyordu fakat -ona göre- köylülüğün desteğinin sağlanması daha büyük bir yarar sağlamıştı.

Bir diğer politika değişikliği ise Petrograd'daki işçilerin fabrikalarda "işçi denetimi" uygulamaya başladıklarını öğrendiğinde oldu. Daha önce köylü komünlerinin köyleri kontrol etmesine izin verilmesine nasıl karşı ise işçilerin parti direktifi olmaksızın fabrikalarını devralmaları fikrinden de hiç hoşlanmamıştı. Fakat bu bir devrimci durumdu ve Lenin işçilerin kendi devrimlerini yapmaya hakkı olması gerektiğini savundu. "Yaratıcılık" ve "inisiyatifleri" geliştirilmeliydi. Bolşevik parti liderliği devrimi yukardan yönetmek için her şeyi yapacaktı, fakat "kitleler"in de katılması gerekiyordu; devrimi aşağıdan yürütmeliydiler. Ve böylelikle Bolşevik liderlerin işçilerin, askerlerin ve köylülerin sesini dinlemeyi öğrenmeleri gerekiyordu. 1905-6'da Bolşevizm fazlasıyla doktrinerdi ve Lenin kendi aktivist yoldaşlarının sovyetlere, sendikalara ve diğer kitle örgütlerine girme isteksizliğine çok kızmıştı. Bu acemilik 1917'de tekrarlanmamalıydı. Bolşevik parti politikalarının geniş çizgileri içerisinde dinamik ve esnek olmak zorundaydı. Sonuç olarak Petrograd işçilerinin fabrikalarını işletmek için fabrika yönetimlerini denetlemek istemeleri desteklenmeliydi.

Mayıs ve Haziran 1917'de politikalar genel olarak apaçıktı. Bolşevik Merkez Komitesi ve *Pravda* devlet iktidarının sovyetlere devrimci geçişini savunuyorlardı. Avrupa'da doğu cephesinde ateşkesle başlayan genel bir barışı destekliyorlardı. Büyük sanayi ve bankaların devletleştirilmesi, fabrikalarda işçi denetimi, tarımda toprakların köylülüğe devredilmesi, ulusların kendi kaderini tayin hakkı ve kültürel gelişmenin güçlendirilmesi çağrısını yapıyorlardı. Bu siyasal hareketin öncüsü, alt sosyal sınıfların kendi kaderlerini gerçekleştirmelerine, yani sosyalist devrime önderlik edecek olan Bolşevik partiydi. Rusya'da devrimi Avrupa'nın diğer yerlerinde kardeş devrimci iktidarlar izleyecekti. Rus işçilerinin kolaylıkla yaptığının daha ileri sanayi ülkelerinin işçileri tarafından daha da kolay gerçekleştirilebileceğini savunuyordu Lenin.

Bu beklenti partisine hitap ediyordu ve aylarca Bolşevik ve Menşeviklerin birleşik örgütleri de kendi yollarında gittiler. Bolşevikler ilk defa gerçekten ayrı bir siyasal parti olmuşlardı. Yine Bolşevik partiye kimin önderlik ettiği konusunda da hiç kuşku yoktu. Lenin'di o. Başlangıçta Nadejda Konstantinovna'yı kendisinin yanında çalıştırabilmişti. Fakat bu düzenlemenin uzun sürmeyeceğini ilk farkeden Nadejda oldu:[8]

> O sırada sekretaryadaki işleri çekip çevirmekte tamamen başarılı olamıyordum. Elbette İliç için benim daha önce onun için yaptığım gibi bir kişisel sekreter olmadan çalışmak daha da zordu; fakat hem [*Pravda*] yazı kurulu hem de Merkez Komitesi toplantılarına katılmak zorunda olduğumdan artık bu zahmetli oluyordu. İliç ve ben bunun üzerine konuştuk ve sekreterliği bırakıp gidip eğitim işinde çalışmama karar verdik.

Kendisini Lenin'in kişisel sekreteri olarak tanımlaması, [anılarını -Çev.] 1980 sonlarına kadar yayınlamak açısından fazlasıyla rahatsız ediciydi; resmi olarak Lenin'in evde ya da işte özel ayrıcalıklarının bulunmadığı belirtilirdi. Yine de diğer Bolşevik liderler Lenin'i Nadya'nın yanında olmasından dolayı daha fazla etkiye sahip olmasına içerliyorlardı ve Merkez Komitesi üyelerinin eşit haklara sahip olmasına resmi saygı da korunuyordu. Önce Yelena Stasova, sonra da Yakov Sverdlov sekreterliği yürüttü. Lenin bunu onaylamadı. Fakat geri adım attı ve hem Stasova'nın da Sverdlov'un da kendisini siyasal bakımdan eşi kadar takdir ettiğini görüp rahatladı.

Nadejda Konstantinovna hikâyenin tamamını anlatmıyordu. Merkez Komitesi Sekretaryasında çalıştığı kısa dönemde görümcesi Maria İliniçna, Pravda'nın yazı kurulu sekreteriydi. Lenin'in kadınları arasında ilgi için rekabet sık sık doğardı ve Nadejda Konstantinovna'nın iyi yemek pişirememesi de soğuk şakalara yol açmaya devam etti. Nadejda bunu fazla dikkate almadı, çünkü hiçbir zaman bir aşçıbaşı olduğunu iddia etmemişti. Fakat Maria İliniçna'nın Lenin'in kendi tavuk yemeklerine bayıldığıyla ilgili bir şarkı ve dans uydurması olmasa da olurdu. Lenin ve Nadya İsviçre'de fazlasıyla sık at eti yediklerinden Lenin bu diyet değişikliğinden hoşlandı. (İngilizler gibi Rusların da at eti yerken mideleri bulanır.) Her halükarda Maria yengesini nasıl iğneleyeceğini biliyordu. Merkezi parti görevlerinde ev içi rekabeti

sürdürmeyi reddeden Nadya kendisini dışarı attı ve parti örgütçüsü ve eğitimci olarak siyasal faaliyet yürütmek üzere Viborg sanayi bölgesine yerleşti.

Hâlâ Graves hastalığından muzdaripti ve kalp düzensizliği hâlâ ona sıkıntı yaşatıyordu fakat devrim için yeteneklerini son sınırına dek zorlayarak rol oynamaya kararlıydı. Aynı zamanda Bolşevik liderin duygusal olarak her gün yardımına koşan kişiydi. Siyasetin hızlı adımları Lenin'i durmaksızın baskı altında tutuyordu. Baş ağrıları ve uykusuzluk geri geldi. Maria İliniçna sorunlarına yurtdışındaki yaşam tarzının yol açtığını, çünkü hiç düzenli, sağlıklı bir diyet uygulamadığını söyledi. Fakat rutinin bozulması Petrograd'da daha da arttı ve yoldaşlarının çoğunun aynı anda sigara içtiği Merkez Komitesi ve *Pravda* yazı kurulu oturumlarına katılmak zorunda olması da ek bir rahatsızlıktı. Lenin sürekli bitkindi. Sonraki iki yıl içerisinde meydana gelen hafif kalp krizlerinden daha o zaman muzdarip olmuş olması mümkündür. Fakat krizler olduğunda Lenin bunlardan bahsetmiyordu. Devrim için yaşamıştı ve tarihsel devrim anı gelmişti. Lenin'in ikinci bir düşüncesi yoktu -anın yanından akıp geçmesine izin veremezdi -ve devrimin kendi başına bırakıldığında çökebileceğini varsayacak kadar da gururluydu.

Nadya yapabileceği kadar yardım etti fakat iş zordu. Lenin'in parti toplantılarına ve kitlelerin önüne çıkması gerekiyordu:[9]

> 1 Mayıs'ta Vladimir İliç Mars Meydanında bir konuşma yaptı. Bu çarlık iktidarının devrilmesinden sonraki ilk 1 Mayıs'tı. Bütün partiler oraya geldi. 1 Mayıs dünya işçi hareketinin tarihi ile bağlantılı umutların ve özlemlerin bayramıydı. O gün yere serildim ve Vladimir İliç'in konuşmasını dinleyemedim; fakat eve geldiği zaman mutluluk heyecanından çok, tükenmiş vaziyetteydi.
>
> O sıralar çok yoruluyordu ve sonuçta onu işiyle ilgili sorguya çekmekten vazgeçtim. Yürüyüşlerimiz de kötü geçiyordu. Bir keresinde Yelagin adasına gittik ama orası da çok kalabalık ve hareketliydi. Karpovka bendinin yanında dolaşıp durduk. Sonra Petrograd Yakasının boş sokaklarında yürüyüş yapma adetini edindik.

Alp havası yok. Coşkulu dağ yolu yürüyüşleri yok. Bisikletle yolculuk yok. Sadece Geniş Cadde'de apartmanların etrafında biraz hızlı yürüyüş.

Fakat Lenin önemli parti görevlerini Bolşevik Merkez Komitesinin diğer üyelerine gitgide daha fazla bırakabilirdi. Sverdlov sekreteryada parlak bir yöneticiydi. Kamenev, Petrograd Sovyeti'ndeki düzenli işleri yapıyordu. Stalin kendisine verilen işleri yerine getirmekte ustaydı. Zinovyev çekici bir hatipti. Parti aynı zamanda daha önce Bolşevizmi kabul etmemiş olan Marksistleri de çekmeye başlamıştı. Bunlardan biri daha önce Rosa Luxemburg'la yakından çalışmış olan Felix Djerzinski'ydi. Fakat en çarpıcı yeni Bolşevik taraftarı Troçki'den başkası değildi. Lenin, Troçki 1917 Mayıs'ında Kuzey Amerika'dan geldiğinde onu aramıştı. Troçki kendi adına Lenin'in derhal sosyalist devrime gitmek istemesinin Troçkizme örtük bir benimseme olduğunu düşündü. Bu yüzden Troçki, Geçici Hükümete koşulsuz düşman olan tek büyük partiye girmeye istekliydi: Menşeviklerden tümüyle kopmuştu. Fakat Troçki ile Bolşevik fraksiyon arasındaki yıllar süren sövüp saymalar diğer önde gelen Bolşeviklerin zihinlerinden kolaylıkla silinmemişti ve Lenin işi gücü bırakıp onları baş döndürücü edebi, hitabet ve örgütsel yetenekleri olan eski düşmanlarını sıcak karşılamaları için ikna etmekle uğraştı. Fakat Lenin başarılı oldu ve Troçki de partiye katıldı.

Parti içi ve dışında etkisinin sınırları düşünüldüğünde, böyle bir ekibe dayanması Lenin için anlaşılırdı. Onun nasıl biri olduğunu pek az kişi biliyordu. Güncel Rus gazetelerinde hiç resmi çıkmıyordu ve 1917'de siyasetin modern teknolojisinin gerçek ustası olan Aleksandr Kerenski'nin aksine Lenin'le ilgili haber filmi de çekilmiyordu. Dahası *Pravda* asık suratlı bir gazeteydi ve içinde Lenin'in hiç desen biçiminde resmi yoktu ve Lenin posterleri de Ekim Devrimi sonrasına dek yapılmadı. Haklarındaki geleneksel izlenimin aksine 1917'de Bolşeviklerin propaganda teknikleri pek yaratıcı değildi ve resimsel anlatımın öncülüğünü de diğer siyasal eğilimlerin gazeteleri yapıyordu. Bu durumda bile bu gazetelerde Lenin'in resmi gerçeğe yakın biçimde popülarize edilmiyordu. Örneğin Kadet gazetesi *Rech*'deki karikatüristler onu olduğu gibi kısa boylu, bodur bir adam yerine kocaman -ve sık sık da bıyıksız ve ta yirmili yaşlarının başlarında olduğundan daha fazla saçlı- çiziyorlardı.

Lenin politik kampanyalarda Petrograd'dan ayrılmadı; Zürih'ten yaptığı uzun yolculuktan sonra Rusya'nın diğer yerlerini

ziyaret etmesi davetlerini geri çevirdi. Ülke hakkındaki bilgisi Petrograd'a gelenlerden ve gazetelerdendi. Burada açık bir ironik durum vardı. Geçici Hükümet ve anti Bolşevik partiler ona neredeyse mucizevi bir güç atfediyorlardı (ve bu ün de günümüze kadar değişmedi). Fakat Bolşevik parti bunu mümkün kılabilecek sorunsuz işleyen bir komuta aygıtı değildi. Taşradaki komiteleri Merkez Komitesi'nin belirlediği çizgiyi otomatik olarak izlemeyi reddediyorlardı. Örgütsel olarak parti bugünkü siyasal partiler kadar anarşikti. Aynı zamanda posta ve telgraf hizmetlerinin ucubeliğine tabiydi. Petrograd'dan giden mesajlar ya çok yavaş gidiyor ya da hiç ulaşmıyordu. Ve partinin merkezi yayın organı *Pravda* 160 milyonluk bir nüfus için ancak doksan bin tiraja sahipti[10] ve bunların yarısı da başkentte dağıtılıyordu. Lenin'in kendisiyle halkın çoğunluğu arasında kurmak istediği bağ pratikte çok zayıftı.

Fakat Bolşevik partinin düşmanları onu siyasal istikrarın en büyük düşmanı olarak tanımlıyordu. Liberaller ve muhafazakarlar Almanya'dan özel bir trenle yolculuk etmesini Alman casusu olduğunun kanıtı olarak ele alıyorlardı. Pek saygın olmayan gazeteler Lenin'in Yahudilerin çıkarlarını savunduğunu iddia ederek anti semitizm kartını kullanıyorlardı. Lenin'e karşı yürütülen basın kampanyası onun kişisel güvenliğini tehdit edecek tutkuları harekete geçirmişti. Bir keresinde üst sınıftan birkaç Rus kadını Pravda bürolarının önünde olay çıkarıp "Lenin'i dövmeye geldik!" diye bağırdılar. Neyse ki bu tekil bir olaydı; iki kadın yerine bir grup Kazak gelse durum daha farklı olurdu. Yine de Bolşevik Merkez Komitesi önlem alarak birkaç parti üyesini onunla birlikte dolaşmak üzere görevlendirdi.

Lenin Geçici Hükümetin gücünü yoklamakla ilgiliydi sürekli olarak. Bunun için en iyi yöntem tercihan silahlı asker ve denizcilerin katıldığı büyük bir siyasal gösteriydi. Ayaklanma için ayrıntılı bir planı yoktu, ya da herhangi bir planı da yoktu; fakat yararlanılabilecek zayıflıkların arayışı içindeydi. Bunu Nisan ayında Milyukov'a karşı protesto gösterisinde sınamıştı. Aynısını Haziranda Merkez Komitesi, Sovyetlerin Birinci Kongresi'nin açılışı ile çakışan bir gösteri düzenleyerek denedi. Gösteri silahlı olacaktı ve doğal olarak Geçici Hükümet tehlikeyi önceden sezdi. Bakanlar Petrograd Sovyeti'ndeki Menşeviklerle

Sosyalist Devrimcilere danıştılar, onlar da aynı ölçüde endişeliydi. Geçici Hükümet ve Petrograd Sovyeti, Bolşeviklerin önderliğindeki gösteriyi yasaklamaya karar verdi ve Petrograd Sovyeti Sovyetlerin Birinci Kongresi'ni desteklemek için Menşeviklerin, Sosyalist Devrimcilerin ve Bolşeviklerin katılacağı kendi gösterisini düzenledi. Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler bombayı etkisiz hale getirmekle övündüler. 3 -24 Haziran 1917'de yapılan Sovyetler Kongresi'nde zaferi kutladılar ve bir sonraki kongreye kadar bütün ülkedeki sovyetleri koordine edecek bir Merkezi Yürütme Komitesi kurdular.

Petrograd Sovyetinin önde gelen liderleri -Çereteli, Çkheydze, Dan ve Liber- Şubat Devrimi'nden beri olan başarılarını sıraladılar. Petrograd Sovyeti ile Geçici Hükümet arasındaki yurttaş özgürlükleri ve ulusal savunma konusundaki anlaşmaya dikkat çektiler. Dışişleri Bakanı Milyukov'un bunu ihlal etmeye çalıştığında Petrograd Sovyetinin onu istifaya zorladığını ve pek çok Menşevik ve Sosyalist Devrimcinin yer aldığı bir koalisyon hükümetinin kurulduğunu söyleyerek övündüler. Menşevik ve Sosyalist Devrimci liderler bütün bunların Rusya'daki sosyalizm davası için yararlı olduğunu iddia ettiler.

Lenin enerjisini bu işbirliğini sosyalizme temelden ihanet olarak suçlamaya verdi. Onun sözleri çok iyi tanıdığı kişilere yönelikti: Çernov, Dan, Çereteli ve Martov. Onlarla yıllardır polemik halindeydi. Bu yurtdışındayken onlarla bir kahvede karşılaştığı zaman kahve içmesini engellememişti: karşılıklı siyasal öfkeleri sosyal ilişkilerini ortadan kaldırmamıştı. 1917'den sonra ise bu tamamen değişti. Lenin'e göre Şubat Devrimi'nden sonra Menşeviklerin ve Sosyalist Devrimcilerin tavrı artık sınırı aşmıştı. Onların siyasetlerini ayrıntılı tarzda reddetmekle uğraşmıyordu. Bu kısmen onlara duyduğu tiksintidendi. Fakat aynı zamanda onların davasının gücüne gereksiz yere dikkat çekmek de istemiyordu. Başlangıç olarak Avrupa'nın genel bir sosyalist devrimin eşiğinde olduğuna dair inandırıcı kanıtlar olduğunu inkar etmeleri onlar için tümüyle anlaşılırdı. Stockholm'de Avrupa'nın savaş karşıtı sosyalistlerinin konferansını toplamak için uğraşıyorlardı; fakat aynı zamanda Rusya'nın İtilaf Devletlerine karşı savunulması gerektiğini unutmak da sorumsuzluk olurdu. Aynı zamanda Lenin'in kendisinin de yakın zamana kadar Rus İmpa-

ratorluğu'nun sınai ve kültürel olarak sosyalizme doğru ilerleyecek kadar gelişmiş olduğu düşüncesiyle alay ettiğini söyleyerek sinirini bozuyorlardı.

Tabii bakan olarak bir etkileri de vardı. Tarım Bakanı Viktor Çernov köylülerin önderliğindeki büyük toprak sahiplerinin protestolarına rağmen "toprak komiteleri"ne işlenmeyen toprakları kendi kontrollerine alma hakkını tanıdı. İşverenlerin protestolarını bastıran Mihail Skobelev Çalışma Bakanlığı sırasında zorunlu sağlık sigortası, iş güvenliği ve işyeri uyuşmazlıklarının hakem yoluyla çözülmesi gibi konularda planlar başlattı. Çereteli, Posta ve Telgraf Bakanlığı sırasında Finlandiya ve Ukrayna gibi Rus olmayan bölgelere daha fazla özerklik tanınmasında ısrar etmeye devam etti.

Fakat zaman Menşeviklerle Sosyalist Devrimcilerin aleyhineydi. Kadetlerden kopardıkları tavizler, Geçici Hükümetin üzerine üzerine gelen sorunların yanında pek azdı. Enflasyon çok hızlı yükselirken, sanayi üretimi de büyük bir hızla düşüyordu. Romanov monarşisinin düşüşünden sonra yükselmiş olan ücretler gerçek değerlerini karşılamıyordu. Kentlerde yiyecek sıkıntısı vardı. Merkezi devlet yönetimi sürekli parçalanıyordu. Bölgeler, eyaletler ve şehirler Geçici Hükümeti umursamaksızın işlerini görüyorlardı. Seçimle gelen bölgesel örgütlenmeler, özellikle de sovyetler resmi devlet iktidarını ellerinde tutuyorlarmış gibi davranmaya başladılar. İşçi denetimi hareketi Petrograd'ın dışına taşıyordu. Rusya ve Ukrayna'daki köylüler yasadışı olarak büyükbaş hayvanlarını otlatmakta ve toprak sahiplerinin kerestelerini kesmekteydi -ve gayrımenkullerin kamulaştırılması da artmıştı. Askerler binler halinde doğu cephesini terkediyordu. Milyonlarca mülteci Rusya'nın şehirlerinde dolaşıyordu. Geçici Hükümet Birinci Dünya Savaşı'nın sonundan önce temel reformlara girişmeyi reddettiği için mülk sahibi sınıfların çıkarlarını temsil ettiği düşünülüyordu -ve Birinci Dünya Savaşı'nın sonu da ufukta görünmüyordu. Böyle bir durum Lenin ve Bolşevik partisinin değerlendirebileceği bir durumdu.

Bu, Geçici Hükümetin mükemmel bir beceriyle hareket ettiği anlamına gelmiyor. Askeri İşler Bakanı Aleksandr Kerenski II. Nikola'nın Rusya'nın doğu cephesine yeniden saldırma ta-

ahhüdüne uygun davranmayı tercih ediyordu. Kuşkusuz Geçici Hükümet Müttefiklere ipleriyle kuyuya inilmeyecek bir ülke olmadığını göstermesi gerektiğini hissediyordu. Aynı zamanda da Avusturyalılara karşı hızlı bir zafer kazanarak Rusya'daki siyasal eleştirilerin yönünü değiştirmek istiyordu.

Fakat bakanlar Birinci Sovyetler Kongresi'ne faaliyetleriyle ilgili hesap verirken kendilerinden emindiler. Onlara göre başka bir gerçekçi alternatif yoktu. Çereteli 3 Haziran'daki açılış oturumunda dinleyicilerinin devrimci Rusya'da herhangi bir partinin tek başına iktidarı "alma riskine" girdiğini hayal edip edemeyeceklerini sordu. Lenin sakin bir şekilde oturuyordu. Fakat Çereteli ona can attığı girişi önermişti. Ertesi gün kürsüde on beş dakika söz hakkı verildi:

> Şu anda bütün ülkeler yıkımın eşiğinde ve girişmesi çok zor ve özel dikkat gerektirecek kadar karmaşık olduğu söylenen pratik önlemler -önceki konuşmacı, yurttaş Posta ve Telgraf Bakanı tarafından ifade edilen- bu önlemler tümüyle açıktır. Bakan Rusya'da tek başına iktidarı almaya hazır olduğunu açıklayacak bir partinin bulunmadığını söyledi. İşte benim yanıtım: "Var! Bunu hiçbir parti reddedemez ve bizim partimiz de reddetmiyor: İktidarı her an ve bütünüyle almaya hazırdır."

Bolşevikler sözleşmişcesine alkışladılar. Dinleyicilerin büyük kısmı ise kulak tırmalayıcı sesli ve öğretmen tavırlı bu sert ufak tefek siyasetçiyi ciddiye almadı. Kongre salonunda bir kahkaha dalgası geçti.

Fakat alaycılığın korkuya dönüşmesi fazla zaman almadı. Geçici Hükümet kendi başına iki dert açtı. Birincisi askeriydi. Uzun süredir beklenen saldırı 18 Haziran'da başladı. Bu korkunç bir kumardı. Çünkü ilk başarıdan sonra Rus kuvvetleri Alman takviye kuvvetlerinin desteğindeki şiddetli bir savunmayla durduruldular. Kerenski, Lenin'e propaganda malzemesini tabakta sundu. Askeri durum ne kadar kötüyse Bolşevik parti için o kadar iyiydi. İkinci sorun ise siyasaldı: Kadet bakanları Menşevik ve Sosyalist Devrimcilerin Ukrayna'ya bölgesel özerklik tanıma planından o kadar öfkelendiler ki Haziran'ın ikinci yarısı yoğun tartışmalarla geçti. Koalisyon hükümeti parçalanmak üzereydi.

Lenin ve Bolşevik Merkez Komitesi, Geçici Hükümeti bir

sınava daha sokmak için can atıyordu. En açık yöntem büyük bir siyasal gösteriydi. Birinci Sovyetler Kongresi sırasında kendi silahlı gösterilerini organize etmeleri engellenen Bolşevikler ay sonunda bir kez daha denemeyi amaçlıyorlardı. Bu düşünce Lenin'den çıkmadı. O sıralar Bolşevik Partide Merkez Komitesi'nin onları Geçici Hükümetle sokaklarda boy ölçüşmeye izin verip vermeyeceğini sabırsızlıkla bekleyen çok sayıda radikal aşırı solcu kadro vardı. Bu tür kadroların partide en fazla bulunduğu merkezi organ, silahlı kuvvetler içerisinde partinin propaganda ve örgütlenmesini koordine eden Bolşevik Askeri Örgütü'ydü. Parti dışında kitlesel şiddet eylemi için destek de artıyordu. Petrograd'dan fazla uzak olmayan Kronstadt Adası'ndaki donanma garnizonunun denizcileri Geçici Hükümete karşı öfkeyle dolup taşıyordu. Petrograd'daki askerler de yönlerini Bolşeviklere dönüyorlardı. Gitgide daha fazla fabrika işçisi de öyle. Sık sık Bolşevik Merkez Komitesi'ni "Bütün İktidar Sovyetlere" sloganını eyleme geçirmeye çağırıyorlardı.

Lenin bu ruh haline kulak verdi. Karşısına çıkan sıradan işçiler, askerler, denizciler ve köylülerle konuştu. 1905'in aksine İsviçre'de tek başına değildi. Her şeyi kendi gözleriyle görebiliyor ve gözlemlerini sağduyulu değerlendirme yeteneğiyle birleştirebiliyordu. Bir siyasal kumarın artılarını ve eksilerini tartma ustalığına sahipti. Lenin partisinin düşmanlarının aksine kararsızlık nedir bilmiyordu. Dahası ansızın gelişen olaylara yakından bakmak gerektiğini iyi biliyordu. Bolşevik Merkez Komitesi'ne bu yüzden gidip silahlı bir siyasal gösteri düzenleme önerisini savundu. Net mantığı kağıt üzerinde kalmıyordu. Menşevikler, Sosyalist Devrimciler ve Kadetler ise onun neyi onayladığını duyduklarında, düşüncelerinin merkezi devlet iktidarını şiddet yoluyla ele geçirmek olduğunu düşündüler. Böyle bir mantığın varlığı gözardı edilemezdi. Fakat Lenin'in kafasında açık bir biçimde netleşmiş planların olduğunu düşünmek de gereksizdir. Daha çok, büyük olasılıkla doğaçlama yapıyordu ve Geçici Hükümetin elinde tuttuğu kuvvet ve kararlılığı ölçüyordu.

Tabii bu onun Petrograd sokaklarında yeterince halk desteği bulduğu takdirde hükümeti devirmeye çalışacak kadar düşmanlıkla dolu olmadığı anlamına gelmiyor. Bazı Bolşevikler bunu açık bir biçimde hissediyorlardı. Sergo Orjonikidze gösteri için

"koalisyon hükümetinin iktidarını yok etmeye yönelik ilk ciddi girişim" dedi[11] ve Askeri Örgüt de Bolşevik parti içinde kafasına göre davranmaktaydı. 16-23 Haziran'da Askeri Örgüt konferansı yapıldı. Lenin riskli maceralardan kaçınılmasına vurgu yapan bir konuşma yaptı.[12] "Provokasyona gelmemeye özel olarak özen göstermeli ve dikkat etmeliyiz. ... Bizim cephemizden en küçük bir hata bütün davanın mahvolmasına yol açabilir."[13] Fakat sözlerine tümüyle kulak verilmediğini biliyordu. Olağanüstü gerilimli bir siyasal durumdu bu. Her an her şey olabilirdi.

Fakat işte o zaman Nisan'da Finlandiya istasyonuna vardığından bu yana ilk kez Petrograd'ın dışına çıktı. Yorgundu ve kırlara gidip bir ara vermek istiyordu. Bu amaçla Vladimir Bonç-Brueviç'in uzun süredir yaptığı, Finlandiya Demiryolu yakınında, Terijoki'nin on iki mil kuzeybatısında bulunan Fin köyü Neivola'daki daçalarında kendisi ve eşiyle birlikte kalması davetini kabul etti. Lenin haftalardır sağlığından şikayet ediyordu. Birinci Sovyetler Kongresi'nde Bolşevik fraksiyon tarafından Çernov'un tarım sorunu üzerine kendi adına konuşmak üzere görevlendirildi. Lenin'in konuşmasından iki saat önce Nikolay Muralov ona telefon edip toplantıyı hatırlattı. Lenin parti kurallarını ihlal ederek konuşmayı onun yapmasını söyledi ve telefonu kapattı.[14] 29 Haziran'da kızkardeşi Maria ve küçük kır demiryolu durağından Neivola köyüne giden yolu gösteren Bolşevik şair Demyan Bedny ile birlikte Finlandiya istasyonundan yola çıktı. Nadya yanlarında gelmedi; artık Lenin'in burnunun dibinde çalışmıyordu ve Viborg bölgesinde siyasetle uğraşmanın keyfini çıkarıyordu.[15] Evlilikleri Lenin'in İnessa ile ilişkisinden beri zayıflamıştı ve Nadya tatile ihtiyaç duymuyordu -ve teriyer gibi olan Maria'nın da Lenin'in yanında olması kesinlikle onun için çekici değildi. Lenin Neivola'ya yürüdükten ve Bonç-Brueviçleri ani ziyaretiyle şaşırttıktan sonra diğer günleri dinlenerek geçirdi. Yürüyüş yaptılar, saunaya gittiler ve yüzdüler. Lenin'in sağlığı istikrarlı biçimde düzeliyordu.

Onun tatil yapma kararı ayaklanmanın başarısız olması ihtimaline karşı saklanmaya çalıştığı suçlamasına yol açtı.[16] Bu imkansız değil, fakat önemli şeylerin kendi önderliği olmadan yapılması da Lenin'in kişiliğinin bir parçası değildi ve Nivola da Petrograd'dan trenle birkaç saat uzaktaydı. Fakat Lenin'in oraya

gizlice gittiğine ilişkin hiçbir kanıt bulunmamaktadır. Belki de Lenin büyüyen krizin sürme ihtimaline karşı halsizlik ve acısını dindirmeliydi. Fakat bunu yapmadı. Muhtemelen gerçekten de çok yorgundu. Daha önce 1904 yazında da böyle olmuş, Lenin de rakibi V. A. Noskov'un siyasal avantaj elde etme olasılığına karşın tatile çıkmıştı; her şeyden fazla zihinsel ve fiziksel melekelerini düzeltmeye ihtiyacı vardı.

4 Temmuz Salı günü sabah erkenden Bolşevik Merkez Komitesi'nden gelen bir özel görevli tarafından uyandırıldığında çok şaşırdı. *Pravda* yazı kurulunda çalışan ve Askeri Örgütteki Bolşevik radikallerle yakından bağlantılı olan Maksimilyen Savelev Neivola'ya trenle gelmişti. Savelev Geçici Hükümete karşı gösterilerin kontrolden çıkmak üzere olduğu ve bakanların sert karşı önlemler almaya hazırlandığı haberini verdi. Lenin sağlık durumu ne olursa olsun tatiline son vermek ve Petrograd'a dönmek zorundaydı. Bir ayaklanma olabilirdi ve bu bir fiyasko da olabilirdi. Kan döküleceği kesindi. Lenin'in yeri Finlandiya'da değil Bolşevik Merkez Komitesi'ndeki yoldaşlarının yanındaydı. Hemen çantalar toplandı ve küçük grup -Lenin, Maria İliniçna, Savelev ve Bonç-Brueviç- Beoostrov'daki Rus Fin idari sınırından ilk trene atlayıp Finlandiya istasyonuna gittiler. Yasal pasaportlarla seyahat ediyorlardı ve Bonç-Brueviç diğer yolcularla belaya çatmalarından endişe ediyordu; fakat hiçbir olay olmadı. Öğleye doğru Finlandiya istasyonundan Merkez Komitesi toplantısına katılmak üzere aceleyle Kseşinskaya malikanesine gittiler.

Birkaç gündür grev ve gösteriler yapılıyordu; işçiler, askerler ve denizcilerden oluşan bir kalabalık Merkez Komitesi'nin Geçici Hükümete tayin edici bir darbe indirmesini bekleyerek sık sık malikanenin önünde toplanmıştı. Lenin'in dönüşünden kısa süre sonra da öyle oldu. Lenin'in kitleye hitap etmek için balkona çıkması istendi. Lenin önce itiraz etti ama Kronstadt'dan gelen yerel Bolşevik liderler baskı yaptılar. O sırada Lenin krizin aşırı ısınıp ısınmadığından ve Askeri Örgütün sorumsuzca davranıp davranmadığından emin değildi. Kseşinskaya malikanesindekilere dönerek "Bunun için iyi bir sopa yemeniz lazım!" diye bağırdı.[17] Balkona çıktı ve kitleye sakin olmalarını söyledi. Hüküme-

te karşı gösterinin her şeyden önce barışçıl olması gerektiğinde ısrar etti. Bu pek iyi karşılanmadı. Kalabalık, Geçici Hükümeti yıkmak gerektiği konusunda o denli vurgulu tarzda yazmış olan Lenin'in acil, şiddetli eylemden yana olmasını bekliyordu. Fakat onun değerlendirmesi hakim oldu ve 5 Temmuz sabahı Bolşevik Merkez Komitesi ertesi gün için planlanan gösteriyi iptal ederek geri çekilmesini tamamladı.

Fakat kriz sona ermemişti. Geçici Hükümet Bolşevik partinin mali kaynaklarıyla ilgili kapsamlı soruşturmalara girişti ve Casuslukla Mücadele Bürosunun Bolşeviklerin Alman hükümetinden mali destek aldığına inanması için sebebi vardı. Büro materyallerinin bazıları çoğu bakanın kesin kanıtların bulunmasını beklemek istemesine rağmen basına verildi. Petrograd garnizonlarına da haber verildi. 5 Temmuz'da *Zhivoe slovo* gazetesi tam da beklendiği üzere Lenin'i Alman ajanı olmakla suçladı.[18] Bolşevizme karşı tam gaz bir saldırı başlatıldı. Aynı sabah Pravda büroları basıldı. Ertesi gün de Kseşinskaya malikanesi basıldı. Bolşevikler başkentte yeraltına çekilmek zorunda kaldılar.

Bütün o günler boyunca şans eseri Geçici Hükümet Ukrayna'nın bölgesel özerkliği ile ilgili bir iç karışıklıkla boğuşuyordu. Başbakan Prens Lvov istifa etti ve 7 Temmuz'da yerine Sosyalist Devrimci Aleksandr Kerenski geçti. 3-4 Temmuz olayları ve Bolşevik Merkez Komitesi ve Askeri Örgüt üyelerinin olaylardan ne derece sorumlu olduğu ile ilgili resmi bir soruşturma emri verildi. 6 Temmuz'da Lenin, Zinovyev ve Kamenev için tutuklama kararı çıkarıldı ve Lenin'i aramak için Mark ve Anna Yelizarov'un dairesine askeri birlik gönderildi. Lenin çoktan gitmiş olmasına rağmen ev didik didik arandı. Nadejda Konstantinovna, Maria İliniçna ve Mark Yelizarov o sırada evdeydi ve Lenin'in nerede olduğunu sordular. Krupskaya, Lenin'in Neivola'da kaldığını ağzından kaçırdı.[19] Fakat bu bir şey farkettirmedi çünkü o sırada Lenin Petrograd'da saklanıyordu; önce M. L. Sulimova, sonra da N. G. Poletaev'le birlikte kaldı. Arama her halükarda çok beceriksizceydi. Askerler Lenin'i Yelizarov sanıp onu ve Krupskaya'yı gözaltına aldılar. Yelizarov uzun boylu ve iri yarıydı; kısa süre gözaltında kalması Lenin'in görünüşünün pek kimse tarafından bilinmediğinin bir diğer işaretiydi aynı zamanda.

Lenin'in böyle davranması için her sebep vardı. O ve yoldaşları onun devlet makamlarına teslim olmaması gerektiğine karar verdiler. Başlangıçta hapiste kalmak konusunda isteksiz değildi ve Bolşevik liderler Sovyetler Kongresi Merkezi Yürütme Komitesi'yle onun hangi koşullarda teslim olabileceği konusunu görüştüler.[20] Pek çok partili partinin adını temizlemesinin tek yolunun mahkemeye çıkmak olduğunu hissediyordu. Lenin'in kişi olarak tehlikede olması düşüncelerinde ön planda olmasa gerekti. Bu parti lideri adına hiçbir risk alınmaması ve Lenin'in İsveç'e derhal gönderilmesi gerektiğini düşünen Maria İliniçna'yı dehşete düşürdü.[21]Daha sonra ise Merkezi Yürütme Komitesi ancak zayıf güvenceler verince Lenin'in teslim olması düşüncesi değişti. Dahası pek çok gazetede Bolşevik partinin Alman hükümetinin emirlerini yerine getirdiği iddiasını ortaya atınca intikamcı hava daha da yoğunlaştı. Lenin'e suikast düzenlenmesi olasılığı vardı ve Lenin saklanma ve sonuçlara lanet etme kararı aldı. Poletaev'in evi uygun bulunmadı: Binaya giren çıkan çok oluyordu.[22] Acilen başka bir güvenli yer bulunmalıydı. Lenin ve Grigori Zinovyev, yanlarında Zinovyev'in eşi Zinaida Lilina ile birlikte fakat Nadejda Konstantinovna olmaksızın 7 Temmuz günü gizlice oradan ayrıldılar. Bu kez sığınak sağlayan eski Bolşevikler Sergey ve Olga Alliluev'di. Onuncu Rojdestvenka Caddesinde konforlu bir dairede oturuyorlardı -şık giyimli bir kapıcıları bile vardı. Allilluevler evi yeni kiralamıştı ve polis Lenin'i orada aramazdı. Lenin her zamanki misafirleri Stalin için hazırlanan odaya taşındı; Merkez Komitesi üyeleri ile bağlantısı Sergey Alliluev ve diğerlerinin taşıdığı notlarla sağlandı. Çoğu zaman kendi odasında çalışıyordu. Alliluev ailesinin çocukları kapısının arkasından "gece gündüz gıcırdayan bir kalem"in sesini duyduklarını hatırlıyorlardı.[23]

Fakat Lenin ve Zinovyev geçici de olsa Petrograd'dan ayrılmak istiyorlardı; her ikisi için de en iyi seçenek kıra gidip olayların gelişimini beklemek gibi görünüyordu. En iyi nereye sığınabilecekleri konusunu diğerlerinin karar vermesine bırakmak zorundaydılar. Çok geçmeden Lenin ve arkadaşı devrimci bir durumun yaratıcıları oldular.

17

İKTİDAR ALINIYOR

Temmuz 1917'den Ekim 1917'ye

Lenin ve Zinovyev 9 Temmuz'da Merkez Komitesinin gönderdiği Bolşevik kadrolar tarafından gizlice Petrograd'dan çıkarıldılar. Güvenlik nedeniyle eşleri olmadan seyahat ettiler. Yolculuktan hemen önce Lenin görünüşünü değiştirmesi gerektiğine karar verdi. Yakın zaman önce hemşireliğe kabul edilen Olga Alliluyeva Lenin'in yüzünü ve alnını bandajla sardı. Fakat Lenin aynaya baktığında daha fazla dikkat çekeceğini gördü. Apartmanın kapıcısını bile geçemeyebilirdi.

Onun düşüncesi daha basitti: Bıyığıyla sakalını kesecekti. Her nedense bunu kendisi yapmamaya karar verdi. Onun yerine eve ziyarete gelen Stalin sabunu köpürtüp işi halletti.[1] Lenin "Şimdi çok iyi işte," dedi, "Finli bir köylüye benzedim ve kimse beni kolay kolay tanıyamaz."[2] Yine de emin olmak için kendisininki yerine Sergey Alliluyev'in paltosunu ve şapkasını aldı.[3] Lenin'i Radek'in zorlamasıyla Stockholm'den alınan takım elbise ve başlıkla görmüş olan kimse tanıyamazdı. Sonra Alliluyev'in evinden ayrılan Lenin, Zinovyev ve Bolşevik metal işçisi Nikolay Yemelyanov'la birlikte yürüyerek Sestroretsk istasyonuna gitti. Burası, Finlandiya Körfezini dolanarak Petrograd'dan Sestroretsk'e sahil şeridi boyunca giden küçük bir demiryolunun son istasyonuydu. Yaz mevsiminin en yoğun zamanıydı ve trenler başkentten deniz kenarının ve temiz havanın keyfini çıkarmaya giden orta sınıftan yolcularla doluydu. Lenin, Zinovyev ve Yemelyanov, Sestroretsk'ten önce trenden inip Yemelyanov'un evinin ve arazisinin bulunduğu ve misafirlerini ge-

niş ve rahat samanlığında saklayacağı Razliv köyünde kalmayı planladılar.

Üç Bolşevik Razliv'e gece geç saatlerde vardılar ve hemen yattılar. Ertesi gün Lenin işinin başına geçti; ilk görevi Merkez Komitesi için stratejik düşüncelerini açıklamaktı. Petrograd'daki silahlı gösteri bastırılmıştı. Kerenski Geçici Hükümetin Başbakanı olmuştu ve sosyalistleri kabinesine almaya çalışmasına rağmen polisi de önde gelen Bolşevikleri topluyordu. Daha o zaman Troçki, Kollontai ve Kamenev içerdeydi. Partinin *Nisan Tezleri*'ni kabul etmesinden bu yana Lenin yoldaşlarının asıl olarak Bolşeviklerin sovyetlere seçilmeye ve Geçici Hükümeti ve ona hizmet eden Menşevikler ve Sosyalist Devrimcileri suçlamaya yoğunlaşmasını önermişti. Şimdi ne olacaktı? Bolşevik Merkez Komitesi hayatta kalmak ve ilerlemek için nasıl bir strateji benimsemeliydi?

Lenin'in başkentten uzaklaşması kesinlikle onu düşüncelerini Merkez Komitesi'ndeki yoldaşlarına empoze etmekten vazgeçirmeyecekti. Yokluk onu her zamankinden daha fazla gerginleştiriyordu. Stratejik kavramlarını genel hatlarıyla kaleme alırken, şunları yazıyordu: "Rus devriminin barışçıl gelişimine ilişkin bütün hayaller kesin olarak yok olmuştur." Lenin'e göre Kerenski bir "askeri diktatörlük" kurmuştu ve sovyetler "karşıdevrimin incir yaprağı" haline gelmişti. Lenin Bolşeviklerin "Bütün İktidar Sovyetlere" sloganını geri çekmeleri ve kendilerini "silahlı ayaklanma"yı hazırlamaya ve devrimci bir hükümetin kurulmasına adamaları için ısrar etti.[4] Sorun şu ki, 1917 Nisan'ından bu yana parti stratejisinin özü olan bir politikayı geri çekmelerini istiyordu. Lenin bu konuda ısrar etmişti ve Bolşevikler de iktidarı ele geçirdiklerinde sovyetler aracılığıyla yönetecekleri fikrine alışmışlardı. Merkez Komitesi onun bu son düşüncesi karşısında şaşkına döndü. Lenin parti kadrolarının politika değişikliklerini işçilere ve askerlere nasıl izah edeceklerine ilişkin bir açıklama yapma zahmetine bile girmemişti.

13 Temmuz günü Merkez Komitesi Lenin'in yokluğunda uzun bir toplantıya başladı ve toplantı ertesi gün de devam etti. Bolşevik liderlerin açıklığa kavuşturması gereken çok şey vardı. Petrograd'daki "Temmuz Günleri" partiyi felaketin eşiğine getir-

mişti ve acilen bir strateji tartışmasına ihtiyaç vardı. Fakat sonuç asla tartışma götürmezdi: Lenin'in Temmuz tezleri kesin olarak reddedildi.[5] Lenin "Sloganlar Üzerine" adlı makalesiyle öfkeli bir karşılık verdi, fakat Merkez Komitesi yerinden kıpırdamadı. Stalin pozisyonu şu şekilde özetliyordu: "Çoğunluk halinde olduğumuz sovyetleri açık biçimde destekliyoruz ve böyle sovyetler kurmaya çalışacağız." "Bütün İktidar Sovyetlere" sloganı korundu. Petrograd'da olmamak Lenin'in partisinin merkezi önderliğindeki etkisini daha o zamandan zayıflatıyordu.

Samanlık sadece geçici bir sığınaktı ve Lenin ile Zinovyev, Yemelyanov'un köyden iki mil uzaktaki gölün uzak ucuna taşınma fikrini desteklediler. Yemelyanov'un orada bir otlağı ve sazla tahtadan yapılma bir kulübesi vardı. Kuryeler günlük Petrograd gazetelerini ve Merkez Komitesi çalışmalarını başkentten düzenli olarak ulaştırabiliyorlardı; aslında önde gelen Bolşevikler de hava karanlıkken kaçakları ziyaret ediyordu. Lenin elinden gelenin en iyisini yapmaya çalışıyordu. Özellikle de daha sonra *Devlet ve Devrim* adıyla yayınlanacak olan Marksist siyasal teorik çalışmasına yeniden başladı. Her zaman kendisini okuyarak ve yazarak sakinleştirebilmişti ve kulübede de fazlasıyla malzemesi vardı. Lenin ve Zinovyev gevşemek için Yemelyanov'un ot biçmesine yardım ediyordu. Yüzmeye de gidiyorlardı. Razliv yakınındaki hayat Zinovyev'in yasaklanmış bir bölgede avlanmak gibi aptalca bir şey yaparken avlak bekçisi Bay Aksenov'a rastgelmesi ve bekçinin ondan tüfeğini istemesine dek sessiz sakin gidiyordu. Zinovyev Rusça bilmeyen bir Finli rolü yaptı. Bay Aksenov bu hareketine aldandı ve Zinovyev'in şansına ona acıdı. Daha sonra Zinovyev makul davranarak av gezilerine son verdi.[6]

Yemelyanov o aralar sineklerin kulübedeki koşulları dayanılmaz hale getirdiğini hatırlıyordu:[7]

> Yan tarafta bir mutfak vardı: Bir çubukta demlik asılıydı ve onunla çay kaynatılıyordu. Fakat geceleri çekilmiyordu; açgözlü sivrisinekler soluk aldırmıyordu. Ne kadar saklanırsanız saklanın istedikleri yerde sizi buluyor ve kanınızı emiyorlardı. Fakat yapılabilecek hiçbir şey yoktu: Teslim olmaktan başka.

Ancak yağmur yağdığında rahatlıyorlardı ve 1917 yazı da pek

yağmurluydu. Fakat fırtınalar da başka bir belaydı çünkü damdan su damlıyordu. Lenin ve Zinovyev sırılsıklam ve donmuş vaziyette devrime katkıda bulunamıyorlardı ve planlarını değiştirmeye karar verdiler.[8] Zinovyev tutuklanma konusunda Lenin'den daha az endişeliydi ve kılık değiştirerek Petrograd'a gitme riskini aldı. Fakat Lenin hâlâ mahkemeye çıkarıldığı takdirde idam edileceğini düşünüyordu; Merkez Komitesi'ne Finlandiya'da güvenli bir yere gitmesini organize etmelerini istedi. İki mülteci, Lenin ve Zinovyev, Razliv'den birlikte ayrılacaklardı.

Peruk taktılar. Kerenski'nin İçişleri Bakanlığı özel bir neden olmadıkça perukların satın alınmasını ve kiralanmasını yasaklayarak bu tür hileleri önlemeyi umuyordu. Fakat Petrogradlı Bolşevik Dimitri Leşçenko perukları kendisinin de bağlı bulunduğu demiryolcuların amatör tiyatro grubu için alıyormuş gibi yaptı. Rus-Fin idari sınırını geçerken bunlar gerekliydi.[9] Lenin ve Zinovyev bu yeni tebdili kıyafetleri ile fotoğraf çektirmek zorundaydılar ve Leşçenko gölün diğer tarafını dolanarak istasyondan kulübeye doğru ağır malzemelerle ayağını sürüyerek yürüdü. Lenin ve Zinovyev'in yoldan geçenler tarafından görülüp tanınması tehlikesini en aza indirmek için iş şafaktan hemen sonra yapılmak zorundaydı. Tripodu olmayan Leşçenko fotoğrafı çekerken aynalı kamerayı tutabilmek için çömelmek zorunda kaldı. Bu durumda Lenin ve Zinovyev de diz çökmek durumundaydılar. Leşçenko ancak bir sürü fotoğraf çektikten sonra aldığı görüntünün yeterli olduğundan emin oldu. Daha sonra negatifleri basmak ve fotoğrafı sahte kimliklere yapıştırmak için Petrograd'a geri döndü. [10]

Negatiflerin çoğu kötü çıktı fakat bir tanesi idare ederdi. Lenin ile Zinovyev'in Ağustos'un ilk haftasında gitmeleri planlandı. Lenin ve Zinovyev, Yemelyanov ve Finli Bolşevikler Eino Rahja ve Alexander Şotman'la birlikte Finlandiya demiryolu üzerinde, Petrograd'la Beloostrov'un ortasında küçük bir istasyon olan Levaşevo'ya gittiler. Oradan geriye, Petrograd yönündeki Udelnaya'ya onları götürecek olan trene binip Finli fabrika işçisi Emil Kalske'nin evinde bir gece kalmaları planlanıyordu. Daha sonra Zinovyev Petrograd'a gidecek ve Bolşevik Merkez Komitesi tarafından temin edilen güvenli evlerde şansını deneyecekti. Hala İçişleri Bakanlığı'nın en fazla aradığı adam olan Le-

nin bu riski almayacaktı; tam tersi yöne, kuzeye, Finlandiya'ya doğru yola devam edecekti.

Lenin ve Zinovyev, Razliv'den çıkarak gölün doğusundaki ormanın içinden yedi mil yürüyeceklerdi. Yolda büyük bir turba bataklığı ile üzerinde köprü olmayan bir nehri geçmeleri gerekecekti. Lenin kısa süre sonra planı gözden geçirmediği için pişman oldu. Yolculuk tam bir komediydi. İlk önce Yemelyanov onları ormanda kaybetti. Sonra sahibi tarafından ateşe verilmiş ve hâlâ için için yanan bir bataklık alandan geçmeleri gerekti. Daha kötüsü de yoldaydı. Şotman yanlarına sadece üç küçük salatalık almıştı; bir somun ekmek bile getirmemişti. Saatler sonra yürüyüşçüler aç ve yorgun bir vaziyette uzaktan bir tren düdüğü duydular. Levaşevo yerine Dibuny'ye vardıklarını anlayınca bütün keyifleri kaçtı. Lenin Şotman'a parladı:[11]

> Vladimir İliç'in canı sağolsun: Kötü örgütlenmeden dolayı bizi fena haşladı. Tabii ki detaylı bir yerel harita gerekiyordu! Önceden neden güzergahı incelememiştik vesaire? Aynı zamanda güzergah "keşfi" de yapmıştık: Neden burası doğru istasyon diye "görünüyordu" sadece? Niye net olarak bilmiyorduk?
>
> Fakat en azından Dibuny'de demiryolu istasyonu vardı ve Finlandiya İstasyonu üzerinde kuruluydu. Lenin işlerin yola girebileceğini düşündü.

Ne yazık ki işler daha da kötü gitti. Yemelyanov ve Shotman istasyonda dururken Lenin, Zinovyev ve Rahja etrafta gizli saklı dolaştılar. Udelnaya'ya giden bir sonraki treni beklerken bir subay Yemelyanov'dan şüphelendi ve onu gözaltına aldı. Sonra silahlı bir genç Şotman'la konuştu ve Şotman trene Lenin, Zinovyev ve Rahja olmadan bindi. Şotman Bloşevikleri Dibuny'de ortaya çıkan sorunlardan haberdar etmeyi planlıyordu. Fakat o kadar heyecanlıydı ki yolda Udelnaya yerine üç mil geride Özerki'de indi. Sonunda Kalske'nin Udelnaya'daki evine geldiğinde sabah saat üçtü.

Fakat diğer yolcuların şansı birkaç saat önce dönmeye başlamıştı. Levaşevo'dan Udelnaya'ya giden trene bindiler ve gece Finli fabrika işçisi Emil Kalske'nin istasyondan yarım mil ötedeki evinde kaldılar. Ertesi gün Lenin'e giymesi için bir ocakçı kıyafeti verildi ve gece de Rus-Fin sınırından geçip Terijoki'ye

giden, Hugo Jalava yönetimindeki 293 numaralı trene bindi. Yanında Şotman, Rahja ve üçüncü bir Finli olan Pekka Parviainen vardı. Jalava, Rahja ile sessiz sinema oynadı:

> "Bu saatte nereye gidiyorsun?" Dikkatleri uzaklaştırmak için böyle bağırdım. Rahja yoldaş "Memleketimdeki daçama, Terijoki'ye" dedi.
>
> Ve sonra İliç'i işaret ederek bana lokomotife bir yolcuyu almamı istedi. O lokomotifte seyahat etmek hakkında bilgi edinmek isteyen bir gazeteciydi. İliç makinenin iskele korkuluğunu tutup lokomotife tırmanırken Rahja yoldaş boş vagona gitti. Yardımcıma onların yerel daça sahipleri olduğunu söyledim. Ateşi karıştırırken bana engel olmamak için İliç vagona çekildi ve kutuya kereste doldurdu.

Plan işe yaradı. Udelnaya'dan yirmi beş millik bir yolculuktan sonra Terijoki'de trenden inip Finlandiya içine giden at arabasına bindiler.

Sabahleyin trenle Lahti'ye gittiler. Bu yolculuk da çok zorluydu. Sorun Lenin'in Jalkala'da yaptığı maskeydi. Bu yapışkan bir yüz maskesiydi. Yolcular Lahti'ye gelmeden önce yapışkan erimeye başladı ve Lenin maskeyi trenden önce vazelin ya da su olmadan çıkarmak zorundaydı.[12] Lenin "devrim sanatı"nı yazmıştı. Fakat görünen o ki devrimci kozmetik ustası değildi.

O ve arkadaşları Lahti'deki platformda istasyon çalışanlarının yapışkanın çıkarılmasından sonra hâlâ parlayan yüzünden dolayı dikkatini çekebileceğinden endişelendiler. Fakat hiç kimse başkalarıyla o kadar ilgili değildi ve Lenin'in takımı sakinleşti. Şotman, Lenin'in Helsinki'ye (Helsingfors) gizlice girmesini örgütlemek için önden gitti. Finli Marksistler yıllardır Bolşevik fraksiyonla onların "ulusal sorun"a yaklaşımlarından dolayı yakın işbirliği içindeydiler.[13] Eskiden Rus hükümet makamlarını kandırmanın ustası olmuşlardı ve Yemelyanov'un aksine kendi ülkelerinde dolaşmak için haritaya ihtiyaçları yoktu. Lenin 10 Ağustos'ta Helsinki'ye vardı ve ilerki haftalarda birçok güvenli evde kaldı. Evlerden biri de Gustav Rovio'ya aitti. Rovio Fin başkentinin polis şefi olduğundan Lenin bundan daha güvenli bir şekilde korunamazdı. Hayret verici bir durumdu bu. Petrograd'daki Rus İçişleri Bakanı Lenin'in yakalanması için 200.000

rublelik bir ödül koyarken Helsinki'deki resmi astı ise Lenin'i tutuklanmaktan koruyordu.[14]

Lenin, kuryeler Petrograd ve Stockholm ile bağlantı kurarken bir çalışma ritmi oturttu. Mültecilik yıllarından iki farkı vardı bu durumun. Birincisi Lenin merkezi parti aygıtından fiziksel olarak uzaktı. İkincisi Nadya'nın yokluğuydu. Nadya'nın "Atamanova adlı yaşlı bir kadın"dan pasaport sağlayıp işçi kılığına girerek onu iki kez ziyaret ettiği doğrudur. Fakat Lenin onu kalmaya teşvik edemedi; güvenlik nedenleri onu Helsinki demiryolu istasyonuna kadar eşlik etmekten bile alıkoydu.[15]

Bu sırada Lenin Merkez Komitesi'nin sloganlar üzerine önerilerini reddetmesine hâlâ kızgındı. Yazmak onu biraz sakinleştirdi. Çok sayıda kitabı vardı ve düzenli bir şekilde *Devlet ve Devrim* tezi üzerine çalıştı. Konu üzerine İsviçre'den ayrılmadan önce bir mavi defter dolduruyordu. Bu defterde Marx ve Engels'in eserlerinden notları vardı. Aslında notlarında yazmak istediği kitabın ana hatlarını çıkarmıştı ve eğer kitabı bastırabilirse kendisinin baş eseri olarak tanınacağına inanıyordu. Kamenev'e bunları yazarak ondan tutuklandığı ve idam edildiği takdirde bu sorumluluğu almasını istedi: "Laf aramızda: Eğer beni öldürürlerse senden "Devlet Üzerine Marksizm" defterimi yayınlamanı istiyorum (Stockholm'de duruyor). Koyu mavi bir ciltli defter. Marx ve Engels'in yanı sıra Kautsky'nin Pannekoek'e karşı yazdıklarından alıntıların derlemesi."[16] Bölümleri büyüyen bir heyecanla Helsinki'de yazdı. Onları yayınlatmak ve Marksizme ilişkin kendine özgü yorumunun tek özgün yorum olduğunu göstermek için can atıyordu.

Peki o halde neden bu kitaba ilişkin Lenin muazzam bir samimiyetsizlikle suçlandı? Bunun asli nedeni *Devlet ve Devrim*'deki öngörülerle Bolşevizmin iktidardaki gerçekliği arasındaki zıtlıktır. *Devlet ve Devrim* yakın gelecekte işçi sınıfının iktidara geleceğini ve sıradan işçilerin devlet ve toplumun temel kararlarını kendilerinin alacağını belirtiyordu. 1917'de Sovyet devletinin fabrika grevlerine ve işçilerin siyasal protestolarına karşı kuvvet kullanan tek partili bir diktatörlüğe çok çabuk dönüşmesi ile işler çok farklı seyretti. *Devlet ve Devrim*'i yazdığı zamanki hedeflerinin üzerine büyük bir kuşku bulutu indi.

Artık kabul etmek gerekiyor ki iktidar hırsına sahip bir politikacı olan Lenin çoğu zaman kurnaz ve aldatıcıydı. Onun ahlak kriterleri basitti: Belirli bir eylem devrim davasını ilerletiyor mu, zarar mı veriyor? Siyasette nadiren açıkça yalan söylemesine rağmen doğruluktan kaçınma konusunda da rakipsiz bir beceriye sahipti. Düşmanlarını kasti olarak yanlış bilgilendiren ifadeler üretme konusunda kötü bir ünü vardı. Fakat 1917'de bundan da çok öteye gittiği savıyla saldırıya uğradı. Sadece Roman Malinovski'nin Okhrana ajanı olduğunu her zaman bilmekle değil, aynı zamanda kendisi de paralı bir Alman ajanı olmakla suçlandı. Liberal ve muhafazakar gazetelerde ülkesine ihanetle suçlanıyordu. 1917 Şubat Devrimi'ne kadar Malinovski'nin Okhrana'nın hizmetinde olduğunu reddetmesi mümkündü; fakat İçişleri Bakanlığı arşivlerinin açılması bu yanılgıyı ortadan kaldırdı. Lenin'in yaz başında açılan ve resmi duruşmaya katılması gereken bir dava vardı. Kendisini savunmak için yalnızca Okhrana ve Malinovski'nin herkesi kandırdığını söyledi. Ve Bolşeviklerin 1917'den önce çarlık monarşisinin gizli polisi ile hiçbir zaman bilerek birlikte çalışmadığını söyleyerek mahkemeyi ikna etmeyi başardı.

Fakat Bolşevik Merkez Komitesi'nin Şubat Devrimi'nden beri Almanya'nın bilinçli kuklası olarak hareket ettiği suçlamasına boş vermek o kadar kolay değildi. Bolşeviklerin Berlin'den para aldığına dair çok fazla olgusal kanıt vardı. Hükümet, Bolşevik parti ve taraftarlarının Petrograd merkezinde çıkardığı olaylarla uğraşırken Rusya Casuslukla Mücadele Bürosu bu hikayeyi Petrograd gazetelerinde yayınlattı.

Casuslukla Mücadele Bürosu müfettişleri paranın Bolşevik Merkez Komitesi'ne Alman aracı Alexander Helphand-Parvus'dan alınıp Jakub Hanecki tarafından aktarıldığını akla yakın buluyorlardı -fakat gerçek anlamda kanıtlayamadılar. Anlaşılan Stockholm'da Bolşevik Merkez Komitesi Yurtdışı Bürosu görevlisi olan Hanecki parayı gizlice banka kredileri ve kurye ile taşıdı. Artık Alman makamlarının Rusların barış yanlısı propagandası yürütmesi için milyonlarca mark saçtığı biliniyor. Bolşeviklerin Şubat Devrimi'nden sonra sovyetlerde ve diğer kitle örgütlerinde azınlıkta olmalarına rağmen hızla çok sayıda gazete çıkarması pek de tesadüf olamaz. Lenin'in Alman yardımına ilişkin ne ka-

dar detaylı bilgi sahibi olduğu hiçbir zaman bilinemeyecek; fakat kontrol etmeyi seven bir politikacıydı o. Neler olup bittiğini bilmemesi fazla saflık olur. Dedektifler Hanecki'yi Tornio'da sınırda neredeyse suçüstü yakalayacaktı da. Fakat Petrograd günlük gazetelerinin bazı bulguları erkenden deşifre etmesine kızdılar.

Lenin suçlamaya karşı hukukçu tutumu ile yaklaştı. Alman hükümetinin talimatlarına uygun davrandığı lekesini rahatlıkla inkar edebilirdi. Helphand-Parvus'le konuştuğunu inkar etmekte serbestti ve Hanecki'den parayı şahsi tasarrufuna aldığı iddiası ile dalga geçebilirdi. Bu şekilde kendisinin genel gözetimi altında Bolşevik liderlik Rusya'nın savaştaki düşmanından hiç para almadığı yalanını söylemesine gerek yoktu. Lenin'in kaçamaklığı Geçici Hükümetin hapishanesinde olmuş olsa saldırgan bir tarzda açığa çıkarılacaktı. Fakat o Helsinki polis şefi Rovio'nun evinde yaşıyordu ve "Alman altını" fırtınasının patlamasını bekleyebilirdi.

Devlet ve Devrim'i yazma işi düşündüğünden uzun sürdü -ve son bölümü Ekim Devrimi'nden önce hâlâ bitirmemişti. Hızlı yazmayı istemek için çok pratik sebepleri vardı. Kitabı partisinin Rusya'daki mevcut siyasal duruma müdahale yeteneğine yaşamsal bir katkı olarak görüyordu. Daha genel olarak Rusya'daki Bolşevikler ve diğer ülkelerdeki aşırı solcu sosyalistler için en uygun stratejiyi ifade etmeyi amaçlıyordu. Kendisini bir teorisyen olarak göstermek istiyordu. *Devlet ve Devrim*'in tezi, diğer sosyalist partilerin, yani Rusya'da Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler ve Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin sosyalizmin gerçekleşmesi için uygun stratejiye sahip olmadığıydı. Lenin suçu Menşeviklerin ve Sosyalist Devrimcilerin temel görüşlerinin fikir babası olarak ele aldığı Karl Kautsky'ye yıktı ve kitabın yarısını Marx ve Engels tarafından öngörülen ve bir dereceye kadar Rus işçi ve asker sovyetleri tarafından Avrupa sosyalist devrimi yönünde gerçekleştirilmiş olan siyasal dönüşümün incelenmesine ayırdı.

Lenin pek çok temel tez öne sürdü. Marx, diyordu, sosyalistlerin iktidarı alması için genellikle bir şiddet hareketinin gerekeceğini varsaymıştı. Orta sınıflar kapitalizmde bütün avantajları ellerinde tutuyorlardı; Devrimi etkisizleştirmek için eğitim, para ve zararlı yöntemlerini kullanacaklardı. Sosyalistler bu yüzden

şiddeti tarihsel değişimin zorunlu bir ebesi olarak tanımalıydılar. Dahası devrimci sosyalist rejim şiddet yöntemlerini kullanmaksızın uzun süre ayakta kalamazdı. Bu yüzden bir "proletarya diktatörlüğü" kurmak zorundaydı. Sosyalist devrimin ilk yıllarında kesinlikle "sınıf mücadelesi" ilkelerine dayalı bir yönetim olmalıydı. Eski üst ve orta sınıfların yurttaşlık hakları ellerinden alınmalıydı. İşçi sınıfı -sadece Rusya'da değil bütün sanayileşmiş dünyada- topluma sosyalist reformları uygulayarak iktidarı elinde tutmalıydı.

Lenin, Marx ve Engels'in mirasını büyük bir emek vererek kanıt gösterdi ve onların dünyanın her yanında -komünizm olarak bilinen- mükemmel bir topluluğun ulaşacağı bir dizi özgül aşamayı tanıtlamaya çalıştı. Bu aşamalar aşağıdaki gibi olacaktı. Kapitalizm "proletarya diktatörlüğü" ile pekiştirilecek olan şiddete dayalı devrimle yıkılacaktı. Başlangıçta acımasız olacak olan bu diktatörlük sosyalizmin kurum, uygulama ve ideallerini istikrarlı bir tarzda geliştirecekti. Sınıf temelli ayrımcılık ihtiyacı eski üst ve orta sınıfların kalıntıları tehdit olmaktan çıktıkça ortadan kalkacaktı. Sosyalizm olgunlaştıkça kapitalizmin çok ötesinde büyük bir ilerleme kaydedecekti. Alt sosyal sınıflar devleti yönetmeye alışacak ve kapitalizmin kısıtlarından kurtulmuş olan ekonomi halkın genel objektif ihtiyaçları için yararlı olan sektörlerde geliştirilecekti. Yine de sosyalizm bir ölçüde siyasal ve sosyal eşitsizlik gerektirecek ve hâlâ bir devletin varlığına ihtiyaç duyacaktı. Lenin devletlerin varlık nedeninin diğer sınıflara hakim olmaya çalışan hakim sınıfın çıkarları doğrultusunda baskı uygulamak olduğunu vurguladı. Sosyalizmde de hakim olan "proletarya" olacaktı.

Fakat Lenin Marksizmin nihai hedefinin her zaman baskı ve sömürünün bulunmadığı bir topluma ulaşmak olduğunu vurguladı. Bu tarihsel gelişmenin en son aşamasıydı. Komünizmde bu ilke nihayet gerçekleşecekti: Herkesten yeteneğine, herkese ihtiyacına göre. Hiçbir maddi ödül ayrımı olmayacaktı. Toplumdaki her birey potansiyel yeteneklerini geliştirmek için en büyük fırsata sahip olacaktı. Kişi hem el hem de kafa işi yapabilirdi. Halkın tamamı kendisini yönetecekti ve profesyonel siyasal tabaka, profesyonel bürokrasi ve profesyonel silahlı kuvvetlere olan ihtiyaç son bulacaktı. Lenin'e göre daha önce bakanların üstlendiği

kararlar bir aşçı kadına teslim edilebilirdi. Devlete olan ihtiyaç ortadan kalkacaktı. Komünizm yakınlaştıkça devlet "sönümlenecekti."

Lenin kendisini Marksizmin, sadece şiddete dayalı sosyalist devrimi değil aynı zamanda komünizmin nihai hedefi olan devletsiz bir topluma adanmışlığı da reddeden başta Kautsky olmak üzere bir yorumcular kuşağı tarafından gömülen temellerini mütevazı bir biçimde yerinden çıkaran biri olarak gösteriyordu. Fakat Kautsky ve Martov hemen Lenin'in tezinin ikna ediciliğini sorguladılar. Marx'ın "proletarya diktatörlüğü"nü sadece arada bir kullandığını ve barışçıl sosyalist dönüşüm olasılığını gözardı etmediğini belirttiler. Aynı zamanda Marx'ın ilerki yaşlarında gelişmiş kapitalist ülkelerin dar bir kapitalist sınıf ve geniş bir yoksul işçi sınıfı şeklinde kutuplaşmaktan çok artan sayıda ara uzmanlar grubunu içerdiğini kabul ettiğine işaret ettiler. Bunlar mühendisler, öğretmenler, bilim insanları ve yöneticilerdi. Kautsky ve Martov, Lenin'in sosyolojisini eleştirdi. Herhangi bir proletarya diktatörlüğünün kaçınılmaz olarak demografik bir azınlık olan bir sınıf tarafından baskı uygulanmasına yol açacağını nasıl anlamazdı? Gelişmiş kapitalist ülkelerin sürekli eğitim ve uzmanlaşmaya ihtiyaç duyduğunu anlamıyor muydu? Lenin, Marx ve Engels'in karşı çıktığı, Wilhelm Weitling, Louise-Auguste Blanqui ve Petr Tkaçev gibi on dokuzuncu yüzyıl otoriter devrimcilerine daha fazla benzemiyor muydu?

Bütün o devrimciler terörist eylemleri benimsemişlerdi ve *Devlet ve Devrim*'de Lenin devlet şiddeti tartışmasından kaçınmıştı. Aslında yılın geri kalanında bu konuya ancak şöyle bir göz atarak yazmıştı. Böylelikle 1917 Rusya'sını 1793 Fransa'sı ile karşılaştırıyordu:[17]

> Jakobenler "cumhuriyete karşı birleşik tiranların planlarını" destekleyenleri halk düşmanı ilan ettiler.
>
> Jakobenler örneği öğreticidir. Bugün bile zamanı geçmiş değildir fakat onu 20. yüzyılın devrimci sınıfına, işçi sınıfına ve yarı proleterlere uygulamamız gerekiyor. 20. yüzyılda bu sınıf için halkın düşmanları monarklar değil sınıf olarak toprak sahipleri ve kapitalistlerdir...
>
> 20 yüzyılın "Jakobenleri" kapitalistlerin kafasını giyotinle

> uçurmaya girişmeyecekler: İyi bir modeli izlemek onu kopya etmek değildir. 50-100 fabrikatörü ve banka sermayesinin kraliçelerini, hazineyi soyanları ve banka soyguncusunu tutuklamak yeterli olacaktır; kirli işlerini açığa çıkarmak, bütün halka "kimin savaş istediğini" açıkça göstermek için onları birkaç hafta tutuklamak yetecektir.

Lenin'in kendi öngördüğü yönetimin şiddet kullanımının *Pravda*'da iddia ettiği kadar yumuşak ve kısa süreli olup olmadığı kuşkuludur. Lenin yalnızca dolambaç ve kandırma ustası değildi; aynı zamanda çok kötü siyasal abartılarla dolu cümleler de kurabiliyordu.

Buradan Lenin'in 1917'de genel olarak varsayıldığı gibi sosyalizme ilişkin liberter bir vizyonunun olmadığı anlaşılıyor.[18] "Özgürlük" ve "demokrasi" gibi sözcükleri aşağılayarak kullanıyordu. Yasama, yürütme ve yargı makamları arasında kuvvetler ayrılığı ilkesi gibi kavramları küçük görüyordu. Kamu yaşamı bile hor görülüyordu: Lenin sosyalist devrimin toplumu "siyasetle iştigal etmek"ten "şeylerin yönetimi"ne taşımasını umuyordu. Ona göre "parlamentarizm" lekeli bir hedefti. Dolayısıyla parti içi rekabet, kültürel çoğulculuk veya çeşitli sosyal azınlıkların çıkarlarının savunulması için zamanı yoktu. Yurttaşların birey olarak hakları onun için önemli değildi; diktatörlüğünün her şeyi "sınıf mücadelesi" kriterleri ile değerlendirmesini istiyordu. İç savaş onun için ürkütücü değildi. Böylesi bir çatışmayı sosyalizm davasının ilerlemesinin doğal ve arzu edilir bir sonucu olarak görüyordu. *Devlet ve Devrim* hükümetin liberal demokratik değerlerinin yararlarını kabul etmediği için keyif kaçırıcı olarak görülüyordu. Bu aslında doğrudur. Fakat analiz daha ileriye de gidebilir: Kitabın sadece evrensel yurttaş özgürlüğünü onaylamamakla kalmayıp aslında bu özgürlüklere karşı net, özel bir kampanya içerdiğini görmemiz gerekiyor.

Kendi safına çekmek istediği Rusya ve Avrupa'daki deneyimli Marksistlerdi. *Devlet ve Devrim* okuyucuların çoğu için içinden çıkılmaz bir alıntı ve tartışma yığınıydı ve her halükarda kitap 1918'e kadar yayınlanmadı. Fakat devrimin yapılışına ilişkin temel stratejik varsayımlarını yansıtıyordu. Bu varsayımları Merkez Komitesi'ndeki yoldaşları ile az çok paylaşıyordu ve *Devlet ve Devrim* önde gelen Bolşeviklerle ayrılıkların gideril-

mesine ve Lenin'in Bolşevizmin tanımına ilişkin önceliklerinin güçlendirilmesine yardımcı oldu.

Kitabı yazdığı sırada parti basınına da katkıda bulundu. Böylelikle etkisi Merkez Komitesi'nin ötesine kadar ulaştı ve ülkenin dört bir yanındaki Bolşevik yoldaşları Lenin'in aktif olduğunun farkındaydı. Temmuz ve Ağustos aylarında politikaların değişmesini istemeye devam etti. Temel analizini Fransız tarihinden bir analojiye dayandırıyordu; ona göre Prens Lvov'dan sonra başbakan olan Aleksandr Kerenski bir sınıfı diğerine karşı kışkırtarak ve kişisel bir despotizm kurmak için olayların dışında kalmaya çalışarak Rus Devrimi'nin Bonaparte'ı olmaya çalışıyordu. 25 Temmuz'da kurulan Kerenski hükümetinde sosyalist üyeler çoğunluktaydı; fakat Lenin politikalarda sosyalizmin falan olmadığını savunuyordu. Aslında Lenin, Kerenski tarafından yönetilen Rus devriminin iç bütünlüğünü ve "karşıdevrimci" karakterini abarttı. Yine de kabine kuşkusuz 3-4 Temmuz'daki gibi bir patlamayı önlemeyi istiyordu ve önceliklerinden biri de silahlı kuvvetler içerisinde ve sivil kamu yaşamında kanun ve düzenin sağlanmasıydı. Firar ve diğer ağır askeri itaatsizlik suçları için idam cezası geri getirildi. Yeni Başkomutan Lavr Kornilov, Kerenski ile birlikte sovyetler, sendikalar ve fabrika komitelerinde hükümet otoritesini sağlamayı organize etti.

Bolşevik partinin 26 Temmuz'la 2 Ağustos arasında yeraltında yaptığı altıncı kongresine Lenin katılamadı. Geçici Hükümetin onu yakalama riski çok fazlaydı. Partinin durumu enine boyuna tartması için bir fırsattı bu. Pek çok önde gelen Bolşevik, Avrupa sosyalist devriminin yakın olup olmadığını, devrimci bir savaşın uygulanabilir olup olmadığını ve ekonomik düşüşün hızla tersine çevrilip çevrilemeyeceğini düşünüyordu. Fakat Lenin'in ısrarlı iyimserliği kaybolmamıştı ve onun özgül politika tavsiyeleri etkide bulunmaya başladı. Özellikle de Kongre "Bütün İktidar Sovyetlere" sloganını terketmeyi kabul etti. Sloganlarla ilgili uzun tartışmalardan sonra sloganın yerine "Bütün İktidar Yoksul Köylülük Tarafından Desteklenen Proletaryaya ve İşçi, Asker ve Köylü Vekilleri Sovyetlerinde Örgütlenen Devrimci Demokrasiye" geçirildi. Bundan daha biçimsiz bir slogan düşünülemezdi. Belki de Bolşeviklerin, Lenin'e kendilerinin farkında olduğundan daha fazla ihtiyaçları vardı.

Lenin'in Ağustos'taki tavsiyeleri kızgınlık ve sabırsızlıkla doluydu. Kerenski kabinesinin her zaman onun öngördüğü gibi davrandığını söylüyordu. Kerenski savaşı feci bir sona götürüyordu. Silahlı kuvvetlerdeki muhalefeti bastırıyor ve şehirlerde de yıkıcı sovyetleri dağıtmakla tehdit ediyordu. Sosyalist partilere taviz vermek yerine Kadetlerden ve başkomutanlıktan destek almaya hevesliydi (ve Viktor Çernov da bundan tiksinerek istifa etti). Ve Menşeviklerle Sosyalist Devrimciler hâlâ Kerenski'den kopmayı reddediyorlardı. Sol kanat Menşevik Yuli Martov sovyetlerde temsil edilen partilere dayalı bir sosyalist yönetimin iktidarı alması çağrısı yapmayı düşünüyordu, fakat yoldaşları onu dikkate almadı. Menşeviklerle Sosyalist Devrimcilerin Kerenski'nin "askeri diktatörlüğü" ile gizli anlaşması tamamlanmıştı. Kerenski için işler zorlaştıkça Lenin daha fazla başarı kaydetti. Köylüler toprakları ele geçiriyor, askerler doğu cephesini terkediyor, işçiler fabrikaları devralıyordu. Sanayi üretimi altüst olmuştu ve yiyecek stoku da hızla azalıyordu. Ve 21 Ağustos'ta Alman orduları kuzey mıntıkası boyunca ilerledi ve Riga şehrini aldı. Lenin Bolşevik Merkez Komitesi'ne bir kez daha, Geçici Hükümetin ayakta kalmasına neden izin verdiklerini sordu.

Daha sonra "Kornilov Olayı" oldu. Kerenski ve Başkomutanı Kornilov, Kornilov'un sovyetleri hizaya getirmek için askerlerini Petrograd'a göndermesi için anlaştılar. Fakat 12 Ağustos'ta Moskova'da bizzat Kerenski tarafından düzenlenen devlet konferansındaki sağcı askeri ve siyasal çevreler arasında Kornilov'un otoritesini bilen Kerenski, ona karşı temkinliydi. Aralarındaki ilişkiler yardımcılarının müdahil olmasıyla kötüleşti. 28 Ağustos'ta Kornilov'a cephe hattındaki askerlerin Petrograd'a yönelik hareketini ertelemesi emri verildi. Kerenski bir darbeden korkuyordu. Artan karmaşa içerisinde Kornilov, Kerenski'nin yönetmeye uygun olmadığı sonucuna vardı ve ona itaat etmemeye karar verdi. Geçici Hükümet, Kornilov'un insafına kalmıştı. Kerenski panik halinde Bolşevikler dahil sovyetlerdeki partilere başvurarak, Kornilov'un askerlerinin arasına ajitatörler gönderip Geçici Hükümete itaat etmelerini ve Kornilov'un tutuklanmasına izin vermeye ikna olmalarını sağlamalarını istedi. Bu hakkıyla yapıldı, fakat bedeli Bolşevik partinin açık siyasal arenaya yeniden kabul edilmesi oldu.

Lenin sevinçliydi. 1 Eylül günü "Bütün İktidar Sovyetlere" sloganını yeniden kullandığı ve sosyalist bir hükümete barışçıl geçişin mümkün olduğunu belirten "Uzlaşmalar Üzerine" makalesine başladı. Kerenski özellikle Kadetlerin gizlice Kornilov'u desteklediği tüm boyutlarıyla öğrenilince Menşeviklere ve Sosyalist Devrimcilere karşı daha dikkatli davranacaktı.[19]

> Bolşevikler, dünya sosyalist devriminin destekçileri ve devrimci yöntemleri destekleyenler ancak devrimin bu barışçıl gelişimi adına -tarihte olağanüstü nadir ve olağanüstü değerli olan bir olasılık, had safhada nadir bir olasılık adına- bu uzlaşmaya girebilirler ve bence girmelidirler.

Kafasındaki "uzlaşma", Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler "sovyetlere karşı tamamen ve özellikle sorumlu" bir hükümet kurdukları ve taşradaki sovyetlerin resmi bir yönetim oluştururken Bolşeviklere de "ajitasyon özgürlüğü" güvencesi verildiği sürece Bolşeviklerin şiddet kullanımını dışlayan siyasal prosedürlere bağlı kalmaları şeklindeydi.[20] Bu koşulların yerine getirilmesi muhtemelen çok zordu ve yine muhtemelen o da bunu biliyordu. 3 Eylül'de yazdığı ekte son olayların tarihsel uzlaşmayı uygulanamaz hale getirdiğini belirtti.[21] Kerenski'nin beş kişilik bir yönetim kurmasına ve Menşeviklerle Sosyalist Devrimcilerin Kadetlerle bağları kesmek istememesine atıfta bulunuyordu. Yönetim "Bütün İktidar Sovyetlere"nin açıkça karşısındaydı.[22]

Sonraki makalelerinde de tezini gerekçelendirmeye devam etti fakat Bolşevik Merkez Komitesine, Petersburg Komitesine ve Moskova Komitesine mektup yazmaya başladığı 12 Eylül günü bu durum aniden değişti. O gün Bolşevikler hem Petrograd hem de Moskova Sovyetlerinde çoğunluğu elde ettiler ve Lenin şunları ısrarla tavsiye etti: "Hem Moskova hem de Piter'de [Petrograd] iktidarın acilen alınması (hangisinin önce olduğu önemli değil, belki Moskova bile yapabilir bunu), kesinlikle ve kuşkusuz zaferi kazanacağız."[23] Merkez Komitesi üyeleri haklı olarak onun partinin güvenliği konusunda sorumsuz davranmakta olduğunu düşündüler. 13 Eylül'de bu mektubu almadan önce Lenin'in "Uzlaşmalar Üzerine" makalesindeki genel olarak partiye hitap eden temel tezlerinin 14 Eylül günü Kadetlerin solundaki tüm partilerin Demokratik Konferansında okunması kararını aldılar.

Lenin'in stratejik parendeleri çekilmez hal alıyordu. Lenin belli ki Rusya'daki olasılıklardan habersizdi ve dikkate alınmamalıydı. Fakat bu kez Lenin çizgisini korudu. 13 Eylül'de tezinin anlaşılması için "Marksizm ve Ayaklanma" başlıklı ikinci ve daha uzun bir mektup yazdı. 3-4 Temmuz olaylarını mevcut koşullarla karşılaştırdı. İşçi sınıfı nihayet partinin safındaydı. Halkın ruh hali devrimin lehineydi ve Bolşevik partinin siyasal hasımları da kararsız yakalanmışlardı. Ayaklanma zorunluydu.[24]

Merkez Komitesi Lenin'in mektuplarını 15 Eylül günü, hapishaneden çıkmış olan Troçki ve Kamenev'in de katılımıyla görüştü. Çoğu üye okuduklarına inanamadı. Yazıda, Kerenski mektupların içeriğini öğrendiği takdirde ne yapabileceği konusunda hiçbir şey söylenmiyordu. Merkez Komitesi mektubun kopyalarının biri hariç hepsini yakma konusunda anlaştı.[25] Bolşevikler Lenin'in derhal ayaklanmanın başlatılması isteğine uydukları takdirde çok büyük olasılıkla felaketle karşılaşacaklardı. Çoğu Sovyet, Menşeviklerle Sosyalist Devrimcilerin elindeydi ve Bolşevikler sokağa indiği takdirde yoğun silahlı çatışmalar olacaktı. Petrograd Sovyetinin iktidarı alma girişimi Kerenski'ye Bolşevik partiyi kamu yaşamından silmesi için harika bir bahane sunardı.

Fakat Lenin engellenemedi ve partide, garnizon askerleri ve işçi sınıfı içindeki unsurlara çağrıda bulunabileceğini biliyordu. Her zaman ona sadık olan Maria İliniçna, Merkez Komitesi'nin emirlerini ihlal etti ve Lenin'in mektuplarını Petersburg Komitesi'ne taşıdı.[26] Lenin işin içine doğrudan girmek istiyordu ve Şotman'dan Merkez Komitesi'nden Petrograd'a dönmesi için izin almasını istedi. Merkez Komitesi isteği reddetti. Lenin öfkeyle sert bir yanıt verdi: "Bunu burada bırakmayacağım, bunu burada bırakmayacağım!"[27] Şotman onun ütopik siyasal düşüncesini ayaklanma sabırsızlığı kadar kabul edilmez buluyordu ve sosyalist devrimin karmaşık bir iş olduğunu söyledi. Lenin ona da parladı:[28]

> Boş laf! Her işçi bir bakanlığa birkaç gün içinde hakim olur: Bunun için özel bir beceriye gerek yok ve işin tekniklerini öğrenmeye de gerek yok, çünkü bu bürokratların işi. Bürokratları biz çalışmaya zorlayacağız, tıpkı onların şimdiye kadar uzman çalışanlara yaptıkları gibi.

1917 yılı boyunca yaklaşan sosyalist devrimin kolay olacağını söyledi ve çoğu işçi, köylü ve askerin partiyi destekleyeceğini vurguladı. Şotman bunun doğrudan tanığıydı. Lenin ona doğru eğilip sol gözünü kısarak sordu: "Kim bize karşı olabilir o zaman?"[29]

Etkili olabilmek için abartmasına rağmen söylediği şeyi muhtemelen en genel anlamıyla kastediyordu. Bunu kesin olarak bilemeyiz, çünkü iç hesaplarını nadiren birisine açardı. Ve kesinlikle partisini iktidar alındıktan sonra her şeyin iyi gideceğine inandırmak istiyordu. Dahası belki de kafasında diğer olasılıklar da daha o zamandan şekilleniyordu. Diğer Bolşevik liderler gibi Fransız Devrimi'yle ilgili çok şey okumuştu ve her zaman Rusya'daki güncel gelişmeler için Fransa'daki öncellerine bakıyordu. Robespierre'e, Jakobenlere ve onların sonunda başarılı olamasalar bile devrimci rejimi pekiştirmek için kullandıkları zor yöntemlerine hayrandı. Partisi iktidarı aldığı takdirde uluslararası ve ülke içindeki direnişin uzun süren bir katliamla sonuçlanabileceğinin aklının ucundan geçtiğine inanmak güçtür. Aslında bu hayranlığını partinin popülaritesinin azalması korkusuyla kamuoyunda özellikle az gibi gösterdiğine ilişkin belgesel kanıtlar vardır. Örneğin Troçki'nin Bolşevizmin düşmanlarını giyotinle tehdit etmesine kızmıştı. Fakat bu tür bir şiddete asla karşı değildi. Onun tezi ise "giyotinle şaka olmaz"dı.[30] Ve aynı zamanda kendisini Bolşeviklerin önderliğindeki bir sosyalist devrimin önceki herhangi bir devrimden çok farklı olacağına inandırmıştı. Halk kitleleri başlangıçta Rusya'da, sonra da bütün Avrupa'da onun yanında olacaktı. Bu durumda baskı o kadar uzun sürmeyeceği gibi o kadar şiddetli de olmayacaktı.

Lenin kuşkusuz orta sınıfların Bolşevik partiye direneceğini umursamıyordu. Rusya'nın iki uç arasında bir seçim yapmakla karşı karşıya olduğunu düşünüyordu: Burjuva diktatörlüğü ve proletarya diktatörlüğü. İsviçre'den ilk döndüğünde merkezi parti basınında diktatörlük niyetlerini açıkça yazdı. Ülkenin Menşevikler, Sosyalist Devrimciler ve Kadetler tarafından yönetilemeyeceğini açıkladı. Onların stratejisinin Kornilov'un giriştiği darbe tarafından onarılamayacak kadar dayanıksız olduğu açığa çıkmıştı. Artık en büyük öncelik konusunda anlaşma zamanıydı: Geçici Hükümete karşı ayaklanma.

Lenin parti disiplinini ihlal edip Alexander Şotman'ı atlatarak Rus-Fin idari sınırında bir Fin kasabası olan Viborg'da kendisine bir güvenli ev bulmasına yardım etmesi için Gustav Rovio'ya başvurdu. Yeni bir peruğun uydurulması sırasında bir komedi yaşandı. Rovio onu bir müşteriye bir şey yapması haftalar isteyen bir tiyatro uzmanına götürdü. Lenin kafasına uyacak hazır bir şey olup olmadığını sordu. Eldeki tek hazır peruk gümüş rengiydi ve perukçu satmak istemedi, çünkü müşterisi altmış yaşlarında görünecekti. Lenin doğal olarak süslenmek değil yüzünü gizlemek için peruk almak istediğini açığa vermek istemedi.[31] Sonunda alışveriş yapıldı ve Rovio bir sahte pasaport düzenleyip bir başka Finli yoldaşıyla birlikte kalmak üzere Viborg'da bir yer buldu.[32] Eylül ayının son haftasında oraya varan Lenin hemen Petrograd'a gitme yollarını aramaya başladı. Birkaç gün içinde oradaydı. Yine Şotman'ı atlatmıştı. Yine bir peruk bulup Luther Kilisesinin Finli papazı kimliğine büründü.[33] Militan ateist Lenin Petrograd'a din adamı olarak döndü. Yol arkadaşı metal işçisi Eino Rahja'ydı; treni onu Ağustos'ta Rus-Fin sınırından ters yönde geçiren Hugo Jalava sürüyordu.[34]

Petrograd'da Viborg mahallesindeki Finlandiya demiryoluna bakan Serdobolskaya Caddesi'nde oturan genç Bolşevik tarım uzmanı Margarita Vasilevna Fofanova ile birlikte kaldı. Fofanova "onun sıkı rejimi"ne uymak zorundaydı:[35]

> Bana her sabah sekiz buçuğu geçirmeksizin Petrograd'daki burjuva gazeteler dahil bütün gazeteleri almamı söyledi. Kahvaltı ve öğle yemeği saatleri koyuldu. Sonra Vladimir İliç "İlk hafta sizin için zor olacak Margarita Vasilevna," dedi. "Her iş size düşecek."

Rahja getir götür işlerine yardım ediyordu; eve gelen tek misafir Nadejda Konstantinovna'yla Maria İliniçna'ydı. Lenin, Fofanova dışarda olduğu zaman çoğu günü içerde kilitli geçirdi.

Fakat hemen silahlı ayaklanmayı kabul ettirmek için tezini Merkez Komitesi'nde doğrudan tartışması gerekiyordu. 10 Ekim günü sol Menşevik Nikolay Sukhanov'la evli olan Galina Flaxerman'ın Petersburg yakasındaki evinde bir toplantı düzenlendi. Sukhanov geceyi ihtiyaten ofisinde geçirdi: Dönemin partiler arası *terbiyesi* böyleydi. Flaxerman semaverde çay demledi

ve katılanlara bisküvi getirdi. Toplantı akşam saat on civarında başladı. İletişim ve ulaşımın güvenilmez olduğu kaotik devrimci koşullarda sadece oniki Merkez Komitesi üyesi toplantıya katılabildi. Duydukları şey, olaylar üzerinde devasa bir etkide bulunacaktı. Gündemin ana maddesi partinin iktidarı alması sorunuydu. Gündem Lenin tarafından "mevcut an üzerine rapor" şeklinde belirsizleştirildi. Oda hafifçe aydınlıktı. Çoğu katılımcı Lenin'i aylardır ilk defa görüyordu. Luther papazı gibi giyindiği için şaşırdılar. Ne yazık ki peruğun düşmesini önlemenin püf noktasını öğrenmemişti ve peruğu iki eliyle bastırmak gibi sinirli bir alışkanlık edinmişti. Lider arkadaşları hareketlerini komik buldular.

Fakat neşeleri kısa sürdü. Sverdlov'un mevcut gelişmeleri genel olarak irdelemesinin ardından Lenin tutkuyla bir saat boyunca ayaklanma lehine konuştu. Bütün dinleyiciler onun kızgınlık ve sabırsızlığını farkettiler. Merkez Komitesi'nin "ayaklanma sorununa karşı bir tür kayıtsızlık" sergilediğini söyledi. Artık karar anı gelmişti. "Kitleler" kayıtsızsa bunun nedeni "sözlerden ve kararlardan bıkmış olmaları"ydı. Lenin'e göre "çoğunluk arkamızda"ydı. Köylüler Bolşeviklere oy vermiyor olabilirdi fakat toprağı ele geçiriyorlardı ve bu da Petrograd'ı Almanlara teslim etmekle suçladığı Geçici Hükümetin otoritesini yıkıyordu. Uzun ve hararetli bir tartışma oldu. Lenin'in çizgisini izlemenin tehlikesini kimse farketmemezlik edemezdi. Fakat Merkez Komitesi'ni kazandı. 11 Ekim günü şafak sökerken önerisi ikiye on oyla onaylandı.[36]

Bunun anlamı Merkez Komitesi'nin enerjisini ayaklanmayı planlamanın "teknik yönü"ne odaklayacağıydı.[37] Lenin sonuçtan memnundu ve muzaffer bir hava içinde Fofanova'nın evine döndü. Her şeyi kendi kafasına göre yapmamıştı. Özellikle 11 Ekim'de Minsk'te toplanması planlanan Kuzey Sovyetler Kongresi'nin "tayin edici eylemlerin başlangıcı olarak kullanılması" gerektiğini savunmuştu.[38] Fakat bu öneri nihai kararda yer almadı. Merkez Komitesi Troçki ve diğerlerinin önerisiyle gelecek ayaklanmayı iktidarın tek bir parti tarafından ele geçirilmesi gibi göstermemek için çalışıyordu. Bu amaçla iktidarın alınmasının ayın ilerki günlerinde Petrograd'da yapılacak Bütün Rusya Sovyetler Kongresi'ne kadar ertelenmesi sonucuna vardılar.[39] Lenin'in düşüncesi tamamen uygulanamazdı; çok çok geçe

bırakmıştı işleri. Düşünceleri dikkate alındığı takdirde ayrıca parti başkentte eylem örgütleme şansı olmadan amaçlarını açığa vurma riskine girmiş olurdu. Lenin ayaklanmaya bir sanat olarak bakmak gerektiğini güçlü ve ikna edici bir tarzda söylemesine rağmen söylediğine uygun davranmamıştı. Ve fakat ikna gücü çok fazlaydı. Bir lider olduğunu kanıtlamıştı.

Lenin açısından sorun o geceki iki muhalifinin parti liderliğinin üst kademesinde bulunan Kamenev ve Zinovyev olmasıydı. Lenin'e zafer kazandırmak istemeyen Kamenev ve Zinovyev birlikte bir mektup yazıp partinin muhtelif temel komitelerine gönderdiler. Tezleri kamuoyunun kısa süre içinde Menşevik ve Bolşevikleri hükümet kurmaya ve Bolşevikleri de koalisyona katılmaya zorlayacağı şeklindeydi. İşçilerin Bolşeviklerin iktidarı şiddet yoluyla almasını destekleyeceğini reddediyorlardı. Aynı zamanda Lenin'in yakın zamanda bir Avrupa sosyalist devrimine olan inancının ampirik olarak doğrulanabilir olmadığına işaret ediyorlardı.[40]

Sorunu çözmek için 16 Ekim'de bir Merkez Komitesi toplantısı daha yapıldı. Üyeler başkentin kuzey ucundaki varoşlarda toplandı. Toplantı yeri o zamanlar Bolşeviklerin önderliğinde olan Lesnoi mahallesi Dumasının resim gibi güzel ahşep binasıydı. Önlem olarak toplantı gece yapıldı. Petersburg Komitesi, Askeri Örgüt, Moskova Komitesi ve diğer temel parti organlarından temsilciler oradaydı. Kamenev ve Zinovyev'in önceki toplantıda bulunmayan potansiyel taraftarları da gelmişti. Lenin kavgacı bir ruh halindeydi. Her zamanki gizlilik önlemlerini almak zorunda olduğundan binaya geç geldi. Konuşmaya başlayana kadar kızgın ve sabırsızdı:[41]

Durum açık: Ya bir Kornilov diktatörlüğü ya da proletarya ve köylülüğün en yoksul tabakasının diktatörlüğü. Kitlelerin ruh halinin arkasından gitmek imkansız. Çünkü o değişebilir ve kesin olarak da ölçülemez; bize yol göstermesi gereken devrim için objektif bir analiz ve değerlendirmedir. Kitleler Bolşeviklere olan güvenlerini ortaya koydular ve onlardan laf değil iş bekliyorlar...

Ve tartışma sürdükçe başka koşullarda kendisini gönülden destekleyecek olan pek çok yerel sözcünün işçilerin ve askerlerin bir ayaklanmaya katılmak istemediğini açıklamasını dinlemek

zorunda kaldı. Kamenev ve Zinovyev kuşkularını yeniden ifade ettiler ve Lenin hüsranla peruğunu çıkardı.[42] Fakat onu eleştirilenlere verilen destek gece geri çekildi. Oylama yapıldığında on dokuz üye onu desteklerken sadece iki kişi karşı oy kullandı -dört kişi çekimser kaldı.

Katılanların çoğu için geri kalan tek soru Bolşeviklerin Geçici Hükümetle çatışmak zorunda olup olmayacağıydı. Özel hiçbir karar alınmamıştı. Aksine Lenin'in oylamayı kazanması "Merkez Komitesi ve [Petrograd] Sovyeti'nin uygun zamanda o anı ve saldırı için uygun yöntemleri belirleyeceğine tam bir güven duyulduğunu" onayladı.[43]

Bu belirsizlik Lenin'e hızla eyleme geçmek için gerekeni verdi. Fofanova'nın evine döndü. Siyasal olarak hoşnut olmasına rağmen hırçın bir ruh hali içindeydi. Sorun yorgunluktu. Toplantı sabah 3.00'te dağılmasına rağmen ağır ağır eve yürümesi iki saatini almıştı. Lenin'e göre refakatçisi beceriksizdi. Dahası hem rüzgar hem yağmur vardı; şapkasıyla peruğu uçup çamurlanmıştı.[44] Fofanova onları sıcak, sabunlu suda yıkamak zorunda kaldı. Fakat Lenin'i sakinleştiremedi. Lenin Bolşevik Merkez Komitesi'nin kararlaştırıldığı gibi davranacağına güvenemeyeceğini hissediyordu. Sonraki günlerde üyeleri not bombardımanına tuttu. Fakat Merkez Komitesi 20 ile 24 Ekim arasındaki üç oturumuna onu çağırmayı uygun bulmadı. Üye arkadaşlarının onun yapılacak planlama için gereken yakın bilgi ve sinir sağlamlığına sahip olmadığını düşünmüş olmaları sonucuna varılabilir. Ayaklanmayı organize edeceklerdi, fakat bunu kendi tarzlarında, Petrograd Sovyeti Askeri Devrimci Komitesi aracılığıyla yapacaklardı; silahlı ayaklanmayı Bütün Rusya Sovyetler Kongresi'nin açılışına denk getireceklerdi.

24 Ekim 1917'de Lenin son derece heyecanlıydı. Fofanova bütün günü onun için getir götür işleriyle geçirdi; eve her dönüşünde Lenin ona götürmesi için yeni bir mesaj veriyordu. Merkez Komitesi'nden önder yoldaşlarına katılmasına izin vermelerini rica etti. Fofanova'dan Petrograd sokakları ile ilgili bilgi alıyordu. Duydukları çok ajite ediciydi. Şehirdeki köprüler kaldırılıyordu: Belli ki Geçici Hükümetin hâlâ savaşma gücü vardı. Merkez Komitesi Lenin'i kızdırıyordu: "Onları anlayamıyorum. Neden korkuyorlar?"[45]

Akşam üyelere bir mektup yazdı ve onları şöyle azarladı:[46]

> Gecikme olamaz! Her şey kaybedilebilir!...
>
> İktidarı kim ele geçirmeli?
>
> Bunun artık önemi yok: Yeter ki Askeri-Devrimci Komite ya da "başka bir kurum" iktidarı yalnızca halkın çıkarlarının, ordunun çıkarlarını (acil barış önerisi), köylülerin çıkarlarının (toprağa derhal el konulmalı ve özel mülkiyet kaldırılmalıdır), açların çıkarlarının gerçek temsilcilerine vereceğini duyursun.

Fofanova'ya saat akşam 11.00'e dek dönmesini bekleyeceğine söz verdi. Fakat tam o sırada Rahja eve geldi ve Lenin artık kendisini tutamadı: "Evet, bugün başlamalı."[47] Bir fincan çay içip bir şeyler yediler. Sonra Lenin peruğunu taktı ve daha iyi gizlenmek için başına bir bandaj sardı. Fofanova'ya kısa bir not bıraktı: "Gitmemi istemediğiniz yere gidiyorum. Hoşçakalın, İliç."[48] Tramvay bulmak için akşam 8.00'de dikkat çekmeden sessizce çıktılar. Petrograd Sovyeti'nin Ağustos başından beri üslendiği Smolni Enstitüsü'ne giderken Lenin kadın biletçiye o gün şehir merkezinde ne olduğunu sormadan edemedi. Tramvay durağında inip Kerenski'nin ordu devriyelerinin arasından geçtiler.

Rahja'nın varlığı gerekliydi, çünkü meraklı, sert askerlerle karşılaştığında asla korkmazdı. Lenin'in konuşmasına pek gerek olmuyordu. Smolni Enstitüsü'ne doğru yürüdüler. Bolşevik Merkez Komitesi ve Askeri-Devrimci Komite liderleri onun geldiğinden habersizdi: Geçici Hükümete karşı kararlaştırılan darbe hazırlıklarıyla uğraşıyorlardı. Binaya geldiklerinde Rahja iki sahte katılım bileti çıkardı. Binanın her tarafında ışıklar yanıyordu. Aynı anda Fofanova Lenin'le birlikte kararlaştırdıkları şekilde eve dönüyordu. Geç kalacağı için bir fayton çağırdı. Tam zamanında 11.00'de eve vardığında Lenin'den yokluğunu açıklayan notu buldu. O sırada Vladimir İliç Lenin, Smolni Enstitüsünün 71 numaralı odasındaydı ve yoldaşlarını devrimin lokomotifini hızlandırmak için ikna ediyor, razı ediyor, kışkırtıyor, baskı yapıyor ve konuşuyordu. İktidar -devlet iktidarı- erişilmek üzere önlerindeydi. Yetişkin yaşamının otuz yılını verdiği o an, o tarihi an gelmişti. Sosyalist devrim zamanı gelmişti.

18

EKİM DEVRİMİ

Ekim1917'den Aralık 1917'ye

24-25 Ekim gecesi Petrograd caddelerinde yer yer çatışmalar meydana geldi. Askeri Devrimci Komite kendisine bağlı askerlere ve Kızıl Muhafızlar olarak bilinen silahlı gönüllü işçilere verdiği listedeki yerleri kontrol etme emrini verdi. Kerenski Bolşevik gazetelerini kapatıp Neva nehri üzerindeki köprüleri kaldırttığında Troçki sovyetleri tacize karşı savunduğunu iddia edebildi. Askeri Devrimci Komite 25 Ekim'deki İkinci Kongresi'nde Geçici Hükümetin devrilmesinin sağlandığını açıklamaya kararlıydı.

Lenin Smolni Enstitüsü'ne varır varmaz ayaklanma için bastırdı. Bunun tuhaf bir sahne olduğunu düşünenler az değildi. 1917 öncesinde bu bina Kibar Kızları Yetiştirme Derneği'ne ait bir ortaokuldu. İtalyan mimar Quaenghi'nin planına göre yapılmıştı. Grek tarzı sütunlu ön cephesi ve alanın cömertçe kullanıldığı ana salonu, ayrıcalık, gelenek ve iktidar döneminin sembolleriydi. Şimdi ise Lenin'in rolünü oynamaya geldiği devrim atölyesiydi. Lenin gelir gelmez gizlice 71 numaralı odaya götürüldü ve bir masanın kenarına ilişti. Sovyetlerin İkinci Kongresi yaklaşırken durum kaotikti. Kongre delegeleri gece boyunca gelip gidiyordu ve binada telaş, gürültü, dağınıklık ve dumanlı bir havada hareket hakimdi. Herkes kongrede alınan kararların devrim sürecinde belirleyici olacağını ve Geçici Hükümetin kaderinin Enstitü'de olanlara bağlı olduğunu biliyordu. Bolşevikler iktidarı aldıkları bu anda bunu önlemeye çalışan Menşevikler ve Sosyalist Dev-

rimcilerle aynı binada çalışıyorlardı. Lenin yoldaşlarıyla otururken odada Menşevik Fedor Dan, Sosyalist Devrimci Abram Gots ve Bundcu Mark Liber dolaşıyordu. Bunların hepsi de partilerinin önde gelenleriydi. Üçünden biri paltosunu oraya asmıştı ve yoldaşlarıyla birlikte yemek için bir torba dolusu ekmek, sosis ve peynir almaya gelmişti. Lenin yerinde oturuyor ve peruğuyla yüzündeki bandajın onu gizleyip gizleyemeyeceğini düşünüyordu. Fakat Dan ve arkadaşı aptal değildi; onu hemen tanıdılar. Ve hızla odadan çıktılar.[1]

Dan, Gots ve Liber devrimci terbiye denebilecek bir anlayışa sahiptiler: Hasımlarıyla kongre salonunda karşılaşmak isterlerdi, özel ağız dalaşlarında değil. Lenin gülmekten iki büklüm oldu. Varlığı Bolşevik yoldaşları üzerinde zaten etkili oluyordu; bir anlığına da olsa eğlenebilirdi. Öğleden sonra 2.35'te Enstitü'nün ana salonunda Petrograd Sovyeti'nin acil toplantısı vardı. Giriş konuşmasını sovyet başkanı Troçki yapacaktı. Alışılagelmedik tarzda tam bir sessizlik vardı. Troçki tarihsel bir duyuru yaptı: "Kerenski iktidarı devrilmiştir. Bakanlardan bazıları tutuklanmıştır. Tutuklanmamış olanlar da yakında tutuklanacaktır."[2]

Troçki Petrograd Sovyeti'nden gelen alkışlara karşılık sosyalist yönetimin iktidarı ele geçireceğini açıklamaya devam etti. Sonra Lenin'in kendisinin bir konuşma yapacağını duyurdu. Dakikalar süren bir alkış yağmuru oldu.[3] Alkışlar durulunca Lenin muzaffer bir edayla söze başladı:[4]

> Yoldaşlar! Bolşeviklerin her zaman ihtiyaç olduğunu söyledikleri işçi köylü devrimi gerçekleştirilmiştir.
>
> Bu işçi köylü devriminin anlamı nedir? Her şeyden önemlisi, bu darbenin (*perevorot*) anlamı burjuvazinin hiçbir biçimde içinde yer almadığı, kendi iktidar organımız olan bir Sovyet hükümetine sahip olmamızdır. Ezilen yığınlar kendi iktidarlarını yaratacaktır. Eski devlet aygıtı dipten doruğa yıkılacak ve sovyet örgütlenmeleri biçiminde yeni bir iktidar aygıtı kurulacaktır.

Lenin abartıyordu. Aslında Geçici Hükümet daha ortadan kaldırılmamıştı ve Petrograd'daki mücadele yeni başlamıştı. Fakat yine de Lenin'in iktidara yönelik adımında bir etap daha geçilmişti: Bolşevik Merkez Komitesi ve Askeri Devrimci Komite'nin temkinliliği aşılmış ve Petrograd Sovyeti, sosyalist

iktidarın büyük bölümüyle ele geçirildiğine şimdiden ikna edilmişti.

Sol kanat Menşevik Nikolai Sukhanov Lenin'in konuşması sırasında salonun ortasına kadar girdi ve afalladı:[5]

> Girdiğimde kürsüde tanımadığım kel kafalı, traşlı bir adam gördüm. Fakat adam tuhaf bir biçimde tanıdık boğuk, genizden gelen, yüksek bir sesle ve cümlelerinin sonunda karakteristik vurgularla konuşuyordu... Tüh! Lenin'di bu. Yeraltında dört ay kaldıktan sonra o gün ortaya çıkmıştı.

Bolşevik lider partisinin ve devrimin kontrolünü ele geçirmişti.

İktidar artık Sovyet Kongresi'ne olmuş bitmiş bir şey olarak sunulabilirdi. Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler Geçici Hükümetin devrilmesine itiraz edebilirdi fakat olan biteni geri çeviremezlerdi. Bu şimdilik unutulabilecek bir sorundu. Daha az şiddetli bir ikinci sorun daha vardı. Bu özellikle Lenin'in korktuğu, Menşeviklerin ve Sosyalist Devrimcilerin Geçici Hükümete sırt çevirip Kerenski'nin çekilmesini isteme olasılığıydı. Önceki Parlamento 24 Ekim günü geç saatlerde ona güvensizlik oyu vermiş ve derhal doğu cephesinde barış imzalanması ve soylulara ait taşınmazların köylülere dağıtılması çağrısı yapan bir karar almıştı. Lenin'in iktidarı Menşevikler ve Sosyalist Devrimcilerle paylaşmaya hiç niyeti yoktu. Ayaklanma başlamadan önce bunu Bolşevik Merkez Komitesi'nde ifade etmekten ustalıkla kaçınmıştı. Böyle yapmış olsaydı, Merkez Komitesi muhtemelen silahlı eylemi desteklemeyi tümden reddederdi. Sonuç olarak 24-25 Ekim gecesi Menşevikler ve Sosyalist Devrimcilerle araya mesafe koyma ayrıcalığı onda kaldı ve Bolşeviklerin gelecek hükümeti kurmada baskın rolü oynayacağı bir durumu yaratmaya çalıştı. Böylelikle iktidar hiçbir gecikme olmaksızın ele geçirilecekti.

Lenin hükümetini kurmak için ne yapılması gerektiğini çok iyi biliyordu. Bolşeviklere bağlı olan *Aurora* zırhlısı Neva nehrinde Kışlık Saray'a doğru harekete geçti. Devlet Bankası, posta ve telgraf daireleri ve demiryolu garları ayaklanmacılar tarafından işgal edildi. Kerenski başkentin dışındaki kuvvetleri harekete geçirmek için Kışlık Saray'ın etrafındaki kordondan geçerek kaçmayı başardı.

Bolşevik Merkez Komitesi sabah erken saatlerde toplandı ve hükümetin genel yapısı ile ilgili kararlar aldı. Bu Lenin'in değil V. P. Milyutin'in inisiyatifiyle yapıldı. Gecelerdir uyumamış olan ve Bolşevizmin sağ kanadıyla da normal olarak bağlantılı olan Milyutin'in böyle bir tartışmayı başlatması, 25 Ekim'in ilk saatlerinde yapılan her şeyin Lenin'in eseri olmadığını gösterir. Lenin artık geriye dönemeyecek kadar ileri gittiklerini bilen bir grup devrimcinin arasına dönmüştü. Bir devrim olacaksa o zaman bunun ustalıkla yapılması gerekiyordu. Fakat 36 numaralı odada bulunan Bolşevik Merkez Komitesi üyeleri içinde en az yorgun olan Lenin'di ve Askeri Devrimci Komite adına bir duyuru yazması istenen de o oldu. Sabah saat 10'da Lenin duyuruyu yayınlanmak üzere önde gelen kadrolardan Vladimir Bonç-Brueviç'e verdi. Duyuru şöyleydi:[6]

> Rusya'nın Yurttaşlarına:
>
> Geçici Hükümet devrilmiştir. Devlet iktidarı Petrograd İşçi ve Asker Temsilcileri Sovyeti'nin organı, Petrograd proletaryası ve garnizonunun başında bulunan Askeri Devrimci Komite'nin eline geçmiştir.
>
> Halkın uğruna mücadele ettiği acil demokratik barış önerisi, soyluların topraklarının ellerinden alınması, üretimde işçi denetimi, bir Sovyet Hükümetinin kurulması davasıdır -bu davanın zaferi sağlanmıştır.
>
> Yaşasın işçi, asker ve köylülerin devrimi!

Lenin Askeri Devrimci Komite'nin hükümet adına hareket ettiğini öne sürmesinin Sovyetler Kongresi'ne hitap ettiğinde Menşeviklerle Sosyalist Devrimcileri çileden çıkaracağını biliyordu.

Kongrenin öğleden sonra 2'de başlaması planlanmıştı fakat Bolşevik merkezi önderliği bundan önce Kışlık Saray'ı işgal etmek istiyordu. Fakat bu Askeri Devrimci Komitenin beklediğinden uzun sürdü. Lenin öfkesini "Niye bu kadar uzun sürdü? Askeri komutanlarımız ne yapıyor? Gerçek bir savaş başlattılar! Bütün bunlar neden? Kuşatma, sevkler, bağlantılar, geniş mevzilenme... Bu gerçekten önemli bir düşmanla savaş mı? İşinize bakın! Saldırın!"[7] sözleriyle açığa vurdu. Fakat Askeri Devrimci Komite kuvvetlerini mutlak bir saldırıya sokmayı reddetti. Kerenski kaçmıştı ve anlamlı bir askeri tehdit yoktu. Kuşatma

başkentteki Geçici Hükümetin kalan son kalesinin etrafında gün boyu sürdü.

Akşam saat 10.35'te kongreyi düzenleyenler artık daha fazla bekleyemezdi. Merkezi Yürütme Komitesi adına Fedor Dan, oturumların başlaması için toplantı salonundaki zili çaldı. 670 delege vardı. Bolşevikler üç yüz kişiyle en büyük grubu oluşturuyordu. Çoğunluğu elde etmek için diğer delegelere güvenmek zorundaydılar. Neyse ki bunlardan çok fazla vardı. Sosyalist Devrimci Parti'nin sol kanadı ayrı bir parti kurma kararı almıştı ve bu yeni parti de -Bolşevikler gibi- toprakların köylülüğe verilmesini istiyordu. Sovyetlere dayalı bir hükümet isteyen düzinelerce partisiz delege vardı. Lenin'in bir umudu da bir önceki geceki olaylardan dolayı bozulan Menşeviklerle Sosyalist Devrimcilerin kongreyi terketmesiydi. Buna yüklendi. Fakat bunu sessizce yaptı ve gün içinde ortalıkta görünmekten ve açık duyurular imzalamaktan kaçındı. Kongrenin birinci oturumuna da gitmedi. Kongre delegasyonlarının gücünü göstererek kürsüde ağırlığı elde eden Bolşevik ve Sol Sosyalist Devrimcilerden oluşan gruba Lenin değil Troçki başkanlık etti.

Martov aşağıdan seslenerek mevcut krize barışçıl bir çözüm bulunması için görüşmelerin başlatılmasını istedi. Kongre onun önerisini ezici bir çoğunlukla kabul etti. Fakat ardından Menşevik, Sosyalist Devrimci ve Bundcuların Petrograd'daki şiddete ilişkin eleştirileri geldi -ve hâlâ geri planda kalan Lenin büyük anti Bolşevik sosyalist partilerin dışarı çıkmasıyla keyiflendi. Bu noktada Martov'un devam etmesi güçleşti ve o ve Menşevik Enternasyonalistler adlı grubu da dışarı çıktı. Troçki onları mahkum etti. Lenin işlerin bu kadar iyi gitmesinden ve bu meselede Troçki'ye güvenebilecek olmasından dolayı memnundu.

Lenin'in kontrolü elindeydi. Partisinin düşmanlarının gözünde o en aşırı siyasal uzlaşmazlık ve yıkıcılığı temsil ediyordu -hatta pek çok Bolşevik onun savaşçı tavrına ilişkin çekincelerini koruyordu. Dahası Bolşevik partinin bütününde ve özellikle de Merkez Komitesi'nde bütün sosyalist partilerin koalisyon hükümeti kurmasını destekleyen bir düşünüş hakimdi. Kamenev ayaklanma başlayınca Merkez Komitesi'ne dönmüştü ve Lenin, Kamenev ile Zinovyev'in Ekim Devrimi'ni engelleme girişimini

görmezden geldi. Böylelikle Bolşevik liderler kendilerini baskıcı Geçici Hükümete karşı halkın savunucuları olarak göstermeye çalışırken Kamenev de Bolşevizmin ılımlı yüzü olarak yararlı hale geldi. Çoğu Bolşevik delege yerel seçmenlerinden tam da bu tutum üzerine yetki almışlardı. Sonuç olarak, Lenin'in Merkez Komitesi'ndeki yoldaşlarının 25 Ekim 1917'de asli sözcü olarak Lenin'i serbest bırakmayı isabetsiz görmüş olmaları mümkündür. Ya da belki de Lenin kendisiyle ilgili bu değerlendirmeyi baskı uygulanmadan yapmıştı. Her halükarda enerjisini Askeri Devrimci Komite ve Bolşevik Merkez Komitesi'ndeki yoldaşlarını ikna etmeye ve ertesi gün hangi hükümet ve politikaların duyurulacağını tartışmaya yöneltti.

Ekim Devrimi'yle ilgili filmler çekildi, romanlar yazıldı, marşlar söylendi, hatta baleler yapıldı. Aslında bunların hepsinde Lenin'in yanıltıcı bir imajı vardı. Orada yumruğu sıkılı, ağzı gergin, çenesi sakallıydı. Aslında o tarihsel 25 Ekim 1917 günü çok kısa bir konuşma yaptı. Devrimin büyük hatibi değildi o. Kendisine bile benzemiyordu, çünkü bıyığı ve sakalı normal görünümüne gelene kadar haftalar geçti -ve aslında 1918 Ocak'ına kadar fotoğrafının çekilmesini de kabul etmedi. Geleneksel anlatımların aksine Lenin'in önemi kongre salonunda konuşmacı olmaktan çok arka plandaki stratejist ve ilham vericiliğinden ileri geliyordu -ve devrime katkısı bakımından bu rolü tayin ediciydi.

Her halükarda 25 Ekim gecesi Smolni Enstitüsü'nden ayrılmayı göze alabilirdi. Ayaklanmanın yönetiminin artık emin ellerde olduğunu kabul ediyordu. Ertesi günkü görevi sadece slogan değil gerçek kararnameler çıkarmaktı. Artık Kerenski'yi yerden yere vurmak yeterli değildi: Yeni hükümet kendisine ait farklı bir şey getirmek zorundaydı. Lenin 25 Ekim gecesi sadece bir saat uyuyabilmişti. Fena halde dinlenmeye ihtiyacı vardı ve Bonç-Brueviç kendisinin yakındaki evine gelip uyumasını önerdi. (Aynı zamanda kibarca Lenin'in artık peruğa ihtiyacı olmadığını söyledi.) Kışlık Saray gece yarısından bir süre sonra kuşatmacılar tarafından ele geçirilmek üzereydi -ve beklendiği gibi bu da oldu. Lenin büyük bir koruma grubunun eşliğinde enstitüden ayrılıp Bonç-Brueviç'in evine gitti. Arabada uyuyakaldı; belli ki çok yorgundu. Bonç-Brueviç Lenin'e yatak odasını verip kendisi de oturma odasındaki kanapede uyudu. Buna rağmen Lenin

uyuyamadı. Bonç-Brueviç uykuya dalar dalmaz Lenin oturma odasına geçti ve 26 Ekim günü Sovyetler Kongresi'ne sunacağı kararnameleri kaleme aldı.[8]

Büyük bir amaca hizmet ettiği sürece kendisini ne kadar zorladığını umursamıyordu. Fakat çalışmasını motive eden bir şey daha vardı. Merkez Komitesi, üyelerin onun katılmasını yasakladığı 21 Ekim toplantısında Sovyetler Kongresi'nde kullanılmak üzere muhtelif "tezler" hazırlamasını istemişti. Bonç-Brueviç'in dairesindeki geceye dek bu talimata uygun bir şey yapmamıştı. Ayaklanmanın gerçekleşmeyebileceği korkusuyla dolmuş; hatta belki de Merkez Komitesi'nin tezler talebinin kendisini meşgul etmenin -ve Fofanova'nın dairesinde bırakmanın- bir yolu olduğundan bile kuşkulanmıştı. Artık tezlerle doğru dürüst uğraşabilir ve sabaha kaba taslaklarını çıkarabilirdi.

Barış Kararnamesi olsun, Toprak Kararnamesi olsun yirminci yüzyıl dünya tarihinde büyük öneme sahipti. Yeni hükümetin ve sosyalist devrimin ilanı, yazısının yalnızca bir bölümüydü. Aynı zamanda II. Nikola, Prens Lvov ve Aleksandr Kerenski'ninkilerle taban tabana zıt bir politikalar seti öne sürmesi gerekiyordu. Sadece işbaşına gelmek istemiyordu. Aynı zamanda Rusya'da öncellerinin benimsediğinden çok farklı ilkelerle hakim olmak istiyordu. Ve mesajının Petrograd'daki Sovyetler Kongresi'nin ötesine hızla geçeceğinden emindi. Ev sahibi Bonç-Brueviç'e kararnameleri küçük broşürler halinde yayınlamakla kalmayıp Nevski Bulvarı'ndaki Sitin kitapçısında indirimde bulunan 1917 takvimlerinin kalan kopyalarını satın almasını söyledi. Bu garip istek Bonç-Brueviç'i şaşırttı. Fakat Lenin işçilerin ve askerlerin sigaralarını saracak kağıtlarının olmadığını söyledi. Kararname broşürleri dağıtılırsa insanlar bunlarla tütün sarmaktan başka bir şey yapmayacaktı. Lenin'in planının amacı bütün Bolşevik parti taraftarlarına broşürleri siyasal amaçları için kullanmak dışında hiçbir şeye ihtiyaç duymayacak tarzda kağıt temin etmekti.

Bonç-Brueviç ve Lenin ihtiyaç duydukları gibi dinlenemeseler de ertesi sabah Smolni Enstitüsü'ne koşuşturdular. Lenin herkesi sosyalist devrimin doğuşunu kutlayarak selamladı. Sovyetler Kongresi adına bir manifesto da yayınlanmıştı. Anatoli Lunaçarski manifestoyu kongrede okudu ama hazırlayan Lenin'di.

Enstitüde Barış Kararnamesini, İşçi ve Köylü Hükümetinin Kurulması Üzerine Karar ve Toprak Kararnamesini tamamladı. Yazı çalışmalarının arasına hem kongredeki belli delegelerle hem de Bolşevik fraksiyonun bütünü ve Bolşevik Merkez Komitesi ile görüşmeler girdi. Sol Sosyalist Devrimcilere, Bolşeviklerle koalisyon hükümeti kurmaları için bir çağrı yapıldı. Çağrı reddedildi ve Lenin hemen tek parti hükümeti kurma kararı aldı. Akşam 9'da Sovyetler Kongresi'ne hitap etmek üzere geldiğinde coşkulu alkışlarla karşılaştı. İşte o zaman hükümetin lideri olmasına ve Halk Komiserleri Konseyi Başkanı (başharflerinin bir araya gelmesiyle Sovnarkom olarak bilinir) olarak tanımlanmasına karar verildi.

Sovyetler Kongresi'nin oturumu 26-27 Ekim gecesi devam etti. Lenin anlatım tarzı konusunda merkezi parti önderliğindeki yoldaşlarına -Bonç-Bruevic, Vladimir Milyutin ve Lev Troçkidanıştı. İşçi Denetimi Üzerine Kararname yazdı, fakat kararname günlerce yayınlanmadı. Basın Üzerine Kararnamesi 27 Ekim'de onaylandı ve basıldı. Mesele şu ki, Ekim Devrimi'ne edebi bir ifade kazandırıyordu ve kararnamelerinde amaçlarını en net tarzda ortaya koyuyordu. Lenin hükümete gelme amacını dünya tarihindeki diğer kişiler gibi duyurdu. Söylendiğine göre insanlar hükümetin iç tartışmalarına ilişkin tam olarak bilgi sahibi olacak ve danışma ve karar verme süreci şeffaf olacaktı.

Lenin 25-27 Ekim tarihli konuşmalarının hiçbirinde Marksizmden söz etmedi. "Sosyalizm"e kısaca değindi. Acil hedefinin sınıf temelli bir diktatörlük olduğunu ve sonuçta *Devlet ve Devrim*'de tanımladığı komünist, devletsiz toplumu hedeflediğini ifade etmedi. Politik kartlarını gizli tutuyordu. O bir parti şefiydi ve Bolşevizmin onu henüz desteklemeyen işçi, asker, köylü ve aydınları etkilemesini istiyordu. Ve bu yüzden de diktatörlük, terör, iç savaş ve devrimci savaş gibi terimleri usulca rafa kaldırıyordu. Lenin aynı zamanda papazlara, mollalara, hahamlara, sanayicilere, toprak sahibi soylulara ve kulaklara, liberal, muhafazakar ve gerici aydınlara karşı yaşamı boyunca beslediği öfkeyi de bir kenara bırakmaya devam ediyordu. Onun vurgusu, *Devlet ve Devrim*'dekinden bile daha belirgin tarzda "aşağıdan" devrime doğru kaymıştı. Her duyurusu "kitlelerin" inisiyatiflerini kullanması ve "özerk hareketi" (*samodeyatel'nost*) teşvik

etmeye yönelikti. Bolşeviklerin halk tarafından ve halk için bir devrimi kolaylaştıracak parti olarak görünmesini arzuluyordu.

Yeni Sovyet hükümeti Sovnarkom, 26 Ekim kongresinde açıklandı. Başkan Lenin'di: Başbakan ya da Devlet Başkanı gibi bir sıfattan kaçındı. Dışişleri Halk Komiseri Troçki'ydi. Stalin de Milliyetler Halk Komiseriydi. Bolşevik Merkez Komitesi üyeleri hükümetteki konumlarını coşkuyla karşıladılar ve sonraki birkaç gün Ekim Devrimi'nin politikalarını uygulamak için eski bakanlıklara geçtiler. Rus devrimci örneğinin Avrupa'nın her yerindeki işçi sınıfı tarafından birkaç saat içerisinde takip edileceğini düşünüyorlardı -ve naifliklerine ilişkin her Menşevik ve Sosyalist Devrimci eleştirileri geri püskürttüler. Saatler sonra değilse de birkaç gün içinde olacaktı işte. Olağanüstü bir aksilik sonucu birkaç gün içinde olmazsa da, kesinlikle birkaç ay içinde olacaktı bu.

Bu düşünce biçiminin en canlı ifadesini sağlayan ise Lenin'di. Konuşma ve kararnameleri bütün standartlara göre heyecanlandırıcıydı. 26 Ekim'de kongreye şahsen sunduğu Barış Kararnamesi "Avrupa sosyalist devrimi" isteğini açıkça ifade etmeyecek şekilde dikkatle formüle edilmişti; Lenin yalnızca savaş halindeki ülkelerin halklarına değil aynı zamanda hükümetlerine de hitap ediyordu (bu hükümetleri iflah olmaz "emperyalist" hükümetler olarak mahkum etmesine rağmen). Fakat kararnamenin asıl fikri devrime pratik bir çağrıydı:

> [Sovyet] hükümeti savaş halindeki bütün ülkelerin hükümetlerine ve halklarına acilen ateşkes çağrısında bulunurken kendi adına bu ateşkesin üç aydan kısa olmayan bir sürede sonuçlandırılmasını arzu ettiğini belirtir. Bu süre barış görüşmelerinin ister savaşa sürüklenmiş ya da katılmak zorunda kalmış olan istisnasız bütün halkların ve ulusların temsilcilerinin katılımıyla tamamlanması ve bütün ülkelerin tam yetkili halk temsilcileri meclislerinin barış koşullarını kesin olarak onaylaması için yeterlidir.

Bu sözler üç yıllık bir savaşın ardından şaşırtıcıydı. Doğu cephesindeki çatışmalar aniden durdu.

Toprak Kararnamesi Lenin'in kongreye şahsen sunduğu diğer bir büyük reform politikasıydı. Politika üretiminde ağırdan alma-

sından huzursuzlanan Merkez Komitesi, Vladimir Milyutin'den -Lenin'den sonraki önde gelen Bolşevik ekonomist ve yeni atanan Tarım Halk Komiseri- Yuri Larin'in birlikte bir kararname kaleme almasını istedi. Fakat Lenin işi devraldı ve tamamladı. Aynı zamanda Sosyalist Devrimci Parti'nin Haziran ayında bir araya getirdiği köylü taleplerine kararnamesinin detaylı maddelerinde yer verdi. Fakat uzun giriş Lenin'e aitti. Coşkulu bir dille yazılmamıştı bu giriş. Kuru bir dille toprak sahiplerinin, çarlık ailesinin ve kilisenin elindeki topraklara el koyulduğunu duyuruyordu. Hukuki bir iç bütünlüğe de sahip değildi. El koyulan toprağın hangi kurumun tasarrufunda bulunacağı belirsizdi: Toprak komiteleri mi, köylü komünleri mi, yoksa köylü sovyetleri mi? Terminoloji de belirsizdi. "Alt tabaka köylüler"in toprağına dokunulamayacağı belirtiliyordu. Fakat bu köylülere ilişkin bir tanım yoktu. Ve aynı zamanda toprakta özel mülkiyete, büyük olasılıkla da köylülerin sahip olduğu topraklara her zaman el koyulacağı belirtiliyordu.

Fakat Lenin'in hukuki inceliklerle işi yoktu. Kararnamenin "gözle görülür" bir etki yaratmasını ve devrimin ilerleyişini güçlendirmesini istiyordu. Büyük amacı yine de yeterince belirgindi: Köylülük halen köylülere ait olmayan bütün toprakları ele geçirip işlemek için kolektif eyleme çağrılıyordu. Yalnızca büyük ölçekli ileri tarımın uygulandığı durumlarda Lenin arazilerin parçalanmasını önlemeyi istiyordu. Köylülüğe karşı sonsuz bir güven ifade ediyordu. Sovyetler Kongresi'ndeki konuşması bunun gerekçesini ifade ediyordu:[10]

> Devrik hükümet ve uzlaşmacı Menşevik ve SD partiler muhtelif gerekçelerle toprak sorununun çözümünü erteleyerek suç işlemiştir ve bu yüzden ülke yıkıma sürüklenmiş ve köylülük ayaklanmıştır. Kırlarda yağma ve anarşiye ilişkin sözleri yalan ve alçakça hilekarlık kokmaktadır. Akla uygun önlemlerin alındığı nerede ve ne zaman yağma ve anarşi başlamıştır?

Lenin elbette ki köylülük davasının gerçek savunucusu değildi. Köylüler toprağı aldığı takdirde kapitalist pazar ekonomisi çerçevesinde kısa zamanda birbirleriyle rekabete gireceklerini düşünüyordu -ve sonunda Sovyet hükümetinin "kır proletaryası" adına duruma müdahale edip toprağı kamulaştıracağını umuyor-

du. Ve nihai hedefi de hâlâ sosyalist kolektif çiftliklerin kurulmasıydı.

Ekim Devrimi'nin demokratik onaya bağlı olarak ayakta kalıp düşme ikileminde olmasını istemiyordu. Smolni Enstitüsü'ndeki o ilk günlerde Sverdlov ve diğer Merkez Komitesi üyelerine Kurucu Meclis seçimlerinin ertelendiğini açıklamaları için baskı yaptı. Sverdlov kabul etmedi. Bolşevikler Kurucu Meclis'in zamanında toplanması konusunda yalnızca kendilerinin güvenilir olduklarını söylemişlerdi: Seçimleri hemen erteleyemezlerdi. Lenin'in sinizmi en azından başlangıçta reddedildi.

Lenin'in Sovyet hükümetine karşı direnişin amansızca bastırılması isteği ise Bolşevik Merkez Komitesi'nde daha az tartışma yarattı. Kerenski'nin topladığı Kazak müfrezelerinin üzerine asker gönderildi ve Askeri Devrimci Komite birimleri şehirde devriye gezmeye devam ettiler. Dahası 27 Ekim'de Lenin'in imzasıyla Basın Kararnamesi yayınlandı. Bu sansürün uygulanmasını sağlayan ilk hükümet talimatıydı. Sovnarkom'a karşı direniş başlatan her "yayın organı" kapatılacaktı. Aslında bir gazete sadece "gerçekleri açıkça lekeleyelerek kargaşa yarattığı" gerekçesiyle rahatlıkla safdışı bırakılabilirdi. Bolşevikler önceki aylarda "basın özgürlüğü" ilkesini savunmalarına rağmen açık iletişim yoluyla elde edilebilecek bilgiyi kendi ellerinde toplamalarını sağlayan yetkilerle donanma konusunda hiç vakit kaybetmediler. Kararname Sovnarkom'un bunu geçici bir önlem olarak gördüğünü belirtiyordu. Fakat Lenin'in bu geçiciliğe gerçekten inanıp inanmadığı da kuşkuludur; 1917'de defalarca "basın özgürlüğü"-nün burjuvazinin ekmeğine yağ süren bir ilke olduğunu söylemişti. Devrimci mücadelenin ateşi içinde bu önermesini değiştirmesi mümkün değildi.

Fakat yakın tehdit muhafazakar ve liberal gazetelerden değil Kerenski'den geldi ve bu durum Menşevik ve Sosyalist Devrimci sempatizanlarının geniş bir sosyalist koalisyonun kurulması için Sovnarkom'a siyasal baskı yapma alanını genişletti. Kamenev ve diğer sağ kanat Bolşevikler bu şekilde Lenin ve Troçki'ye karşı koz elde etmiş oldular. Bütün Rusya Demiryolu İşçileri Birliği Yürütme Komitesi (Vikzhel) koalisyon kurulmadığı takdirde greve gideceği uyarısını yaptı. Bolşevik Merkez Komitesi, Ka-

menev'e Vikzhel ve Menşevik ve Sosyalist Devrimci temsilcilerle görüşme yetkisi verdi. Lenin olayın dışında kalmak zorundaydı. Bunu kabul etti fakat Kamenev'e güvenmiyordu. Gelişmeler sırasında sabırsızlığını ve öfkesini kontrol etmesi dikkate değerdir. Kamenev 30 Ekim'de Lenin ve Troçki'yi dışta bırakacak tarzda bütün sosyalist partilerden oluşan bir koalisyon hükümeti planını onayladı.[11]

Fakat Lenin artık parti içi diplomasi sorunlarıyla engellenemezdi. Sovnarkom'un güvenliği artırıldı. Demiryolcuların grev çağrısına uyması imkansız hale geldi ve General Krasnov'un Kazakları Pulkovo Tepelerinde yenilgiye uğratıldı. Lenin artık Kamenev'e karşı rahatlıkla saldırıya geçebilirdi. 1 Kasım'da Bolşevik Merkez Komitesi'nde tayin edici bir hesaplaşma oldu. Lenin ve Troçki diğer partilere ancak Bolşevik politikaları hükümetin temeli olarak kabul edildiği takdirde koalisyonun kurulabileceğini belirten bir ültimatom verme düşüncesini savundular. Bu, görüşmelere son veriyor gibi görünmeden son vermenin yoluydu aslında. Lenin'le uzun bir deneyime sahip olan Menşevik ve Sosyalist Devrimci liderler onunla işbirliği olasılığı konusunda zaten hiç iyimser olmamışlardı. Diktatörlük ve şiddete ilişkin görüşlerinin yanı sıra despotik kişisel tavırlarından da nefret ediyorlardı. Kadet gazetelerini kapatmasını da onaylamamışlardı -ve Sovnarkom sağ Menşevik gazeteleri yasakladığında daha büyük sorunların önlerinde durduğunu gördüler. Lenin 2 Kasım'daki Bolşevik Merkez Komitesi toplantısında Kamenev'i geriletti ve Menşevik ve Sosyalist Devrimcilerle uzlaşmama politikası yeniden kabul edildi.

4 Kasım'da Kamenev ve dört yoldaşının Merkez Komitesi'nden istifa etmesiyle daha büyük bir sarsıntı oldu ve pek çok Halk Komiseri, Lenin bütün sosyalist partilerin koalisyonu amacıyla samimi bir görüşme yapılmasını reddettiği takdirde Sovnarkom'dan istifa edeceklerini açıkladılar. Fakat Lenin boyun eğmedi ve Troçki de onu destekledi. Merkez Komitesi Sekreteri Sverdlov ve Milliyetler Halk Komiseri Josef Stalin'le birlikte devrimci siyasal sağlamlaşma yolunda ilerlemeye kararlıydılar. Bolşevik Merkez Komitesi'nin iç çekirdeği kaya gibi sağlamdı. Üyeler yeni kurulan rejimin daha en büyük sınavlarından biriyle yüz yüze olmadığının bilincindeydiler. Sovnarkom'un varlığını

sürdürdüğü her günün büyük bir başarı olduğunu düşünüyorlardı. Fakat en azından Petrograd'da yenilip çekilmek zorunda kalsalar bile Rusya ve Avrupa tarihinde iz bırakmak istiyorlardı. Kararnameler, duyurular, talimatlar ve çağrılar yayınlanıyordu Smolni Enstitüsü'nden. Sinir sağlamlığına ve bağlılığa gerek vardı. Lenin ve yoldaşları parti ve ülke politikasına ilişkin büyük bir kumar oynamışlardı ve kazanıp kazanmayacakları hiç belli değildi.

Siyasal ayaklanma, silahlı savunma ve parti içi pazarlıklarla geçen bu ilk iki haftanın ardından konumlarını sağlamlaştırmaları gerekiyordu. Bunun için üç şeyin başarılması gerekliydi. Birincisi yönetim otoritesini ülkenin diğer taraflarına yaymak zorundaydılar. İkincisi devrimci kararnamelerin yayınlanmasını tamamlamaları gerekiyordu. Üçüncüsü ise doğu cephesindeki İttifak Devletleri ile görüşmek zorundaydılar. Bu ise ürkütücü bir görevdi -ve ülkedeki düşmanlarının çoğu da zaten başarılı olamayacaklarını düşünüyordu. Kesinlikle çok ciddi beklenti hataları yapmış olmalıydılar? İttifak Devletleri ordularının Rus askerleri ile kardeşleşmenin bozucu etkileri ile çözüleceğini düşünüyorlardı. Bolşeviklere oy veren Rus işçilerinin de onları sürekli destekleyeceğine inanıyorlardı. Ekonomideki hızlı bozulmanın hükümetin kapitalizm üzerindeki kısıtlamaları ile hızla tersine çevrileceğine güveniyorlardı. Halk bilinci, dini gelenekler, toplumsal itaat ve siyasal kayıtsızlığa ilişkin yüz yıllık gelenekleri pek az kavramışlardı. Düşmanları Lenin'i ve yoldaşlarını eğitimsiz, en fazlası ihtiyatsız yarı aydınlar olarak betimliyordu. En gerici siyasal unsurlar açısından ise bir husus daha vardı: Lenin'in bir Yahudi, bir dünya vatandaşı ve Rusya'nın ulusal düşmanları ile işbirliği içinde bir Rus düşmanı olduğunu iddia ediyorlardı.

Fakat o sıralar Rusya'da pek az kişi Lenin'in rejiminin yıllarca, yaklaşık yetmiş yıldan biraz az sürebileceğini öngörüyordu. Üst düzey Bolşevik liderler de tümüyle ikna olmuş değildi. Kendi durumları için kullandıkları bir söz vardı: "Bavullarının üzerinde oturarak" yaşıyorlardı. Ne kadar dayanabilirlerdi? Böyle bir durumda partinin en üst tabakasının kurtuluşu liderliği elde tutmakta bulması doğaldı. Metropol kentlerdeki parti liderleri gitgide daha fazla Lenin'in zaman zaman düştüğü stratejik ve taktik hatalara rağmen güvenilir bir rehber olduğunu düşünüyor-

du. Dahası o gönüllü bir liderdi. Mevcut siyasal krizi aşsalar bile bir lidere ihtiyaçları vardı. Lenin böyle bir liderdi.

Lenin neyle karşı karşıya olduğunu sorgulama konusunda hiçbir itilim hissetmiyordu. Amacının genel anlamda bilincindeydi. Bolşeviklerin Ekim'de iktidarın ele geçirilmesinin sonuçlarını göğüslemesi gerektiğini savunuyordu. Onlara -Bolşeviklere oy veren işçilerden gizli tutsa da- sıkı, hatta otoriter amaçlara sahip bir yönetimin zorunlu olduğunu söylemişti. Nisan ayında Lenin Bolşeviklere iktidarı almaya hazırlanmaları gerektiğini söylemişti. Çoğu siyasal gözlemci onu alaya almıştı. Fakat o bu alayları görmezlikten gelip partisini sinirlerine hakim olacak tarzda çelikleştirmişti ve yaygın olarak ifade edilen beklentilerin aksine Bolşevikler iktidarı ele geçirmeyi başarmışlardı. Artık partiyi eleştirenler onun Ekim Devrimi'nin kendi stratejik analizini gerçekleştirmeyi başaracağını beklemesine gülüyorlardı. Fakat o artık Kadetleri, Menşevikleri ve Sosyalist Devrimcileri ciddiye almıyordu. On iki yıldır böyleydi bu ve diğer devrimcilerin aksine başkaları kendi analizini eksantrik bulurken o başka bir düşünceye ihtimal vermemişti. Tek başına olmayı hiç umursamamıştı. Artık iktidarda olduğuna gore devrim şarkısını bütün tutkusuyla söylemeliydi.

Lenin stratejisini iki anlamda açıklamayı tercih ediyordu. Hem yukardan hem de aşağıdan devrim istiyordu; hem diktatörlük, hem de demokrasi istiyordu. Otoriter zoru da özgürlüğü de hedefliyordu. 1917'deki yazılarında bu iki kutup da yer alıyordu. Ve yine de bu ikilikle oynamasına rağmen Sovnarkom'un otoritesini yerleştirmek ve önünde hiçbir şey bırakmamak için tutuşuyordu. Zor, istikrarlı bir tarzda, iknanın yerini alıyordu. Lenin talimat veriyor ve emrediyor ve açık devlet şiddeti dahil zoru onaylıyordu.

İlk birkaç gün yazdığı ve üzerinde çalıştığı kararnameleri teslim etmedi. Bunlardan biri de 29 Ekim tarihli Sekiz Saatlik İşgünü Kararnamesi'ydi. Sonunda işçi sınıfı diktatörlüğünün kurucusu işçi sınıfının özgül çıkarlarını uyguladı. Aynı gün Halk Eğitimi Kararnamesi ile Sovnarkom çocuklar için genel, özgür, laik eğitimin uygulanmasını üstlendi. Sonra 2 Kasım günü her yurttaşa Sovnarkom'un ulusal ve dini ayrıcalıkların her biçimi-

ne karşı olduğu güvencesini veren Rusya Halklarının Hakları Deklarasyonu çıkarıldı. Ayrılma hakkı da içinde olmak üzere ulusların kendi kaderini tayin hakkı tanındı. Deklarasyon Lenin ve Stalin imzasını taşıyordu. 14 Kasım'da Lenin'in daha önce yazmış olduğu İşçi Denetimi Kararnamesi yayınlandı. Bu, belirli bir işletmenin işçilerine işletme yönetimini seçilmiş bir komite ile denetleme hakkının tanınmasıydı. Kararnameler devam etti. 1 Aralık'ta Sovnarkom sanayi, bankacılık, tarım ve ticaret üzerinden mülkiyet ve düzenleme yetkisini üstlenecek olan Ulusal Ekonomi Yüksek Konseyi'ni kurdu. 14 Aralık'ta bütün bankalar devletleştirildi ve ilerki haftalarda da bir dizi büyük fabrika düzenli olarak devlete aktarıldı. Sovnarkom Bolşeviklerin iktidara yürüdüğü aylarda söz verdiği programı uyguluyordu.

Ekim Devrimi'nden önce bütün kararnameler halka açıklanmamıştı. Lenin Bolşeviklerin Fransız Devrimi'ndeki Jakoben terörünü izleyebileceğini neşeli bir tarzda ifade etmeye çalışmıştı. Fakat iktidarı alıp bütün sosyalist partilerin koalisyon oluşturması ihtimali ortadan kalkınca gerçek katılığını tekrar gösterdi. Sovnarkom'dan bir gizli siyasi polisin kurulmasını istedi. Ekim Devrimi'nin ustalıkla korunması gerektiğini savunuyordu. Böylelikle Olağanüstü Komisyon kuruldu. Başına Lenin'in tavsiyesiyle Feliks Djerzinski getirildi. Komisyonun "karşıdevrim ve sabotaja karşı mücadele" yetkileri özellikle belirsiz bırakıldı ve Sovnarkom'un müdahalesinin bile dışında tutuldu. Olağanüstü Komisyon denmesinin nedeni Lenin'in bile böyle bir örgütün ancak geçici olarak var olma gerekliliğine inanmasıydı ve aynı zamanda Lenin'in bu aşamada yaygın bir kitle terörünü savunmadığı da belirtilmelidir.

Fakat bu kaçınılmaz bir adımdı. Yasallığa inanmayan Lenin yazılı prosedürlerin incelikleri ile engellenmeyen bir siyasi polisle kendisini rahat hissetti -ve Olağanüstü Komisyonun yetkisi ona ve Djerjzinski'ye örgütün fonksiyonlarını isteğe bağlı olarak genişletme imkanı verdi. Lenin hep burjuva asalaklardan söz etmiş ve yazılarında değinmişti. Sınıf savaşı tam ona göreydi. Lenin'le Sol Sosyalist Devrimci İsak Shteinberg arasında Bolşeviklerin amaçlarına ilişkin bir konuşma geçti. Shteinberg "O zaman," dedi, "neden Adalet Halk Komiserliği ile uğraşıyoruz ki? Dürüstçe Sosyal İmha Komiserliği diyelim ve onunla uğra-

şalım!" Lenin şöyle yanıt verdi: "Ağzına sağlık!... Tam da öyle olacak ... fakat biz bunu söyleyemeyiz."[12] Lenin'in orta sınıfların bütünüyle ve fiziksel olarak yok edilmesini parti hedefi olarak savunduğu kanıtlanamaz. Fakat zenginler, aristokratlar ve ayrıcalıklılara karşı kötü muamele de merhamet uyandırmıyordu kesinlikle. 1887'de ağabeyi Aleksandr'ın idamından sonra nefret ettiği eski yönetici seçkinlere karşı öfkesi canlılığını koruyordu.

Geçen yüzyılın Rus radikallerinin siyasi yazılarını düşünüyordu. Eski bir tanıdığına şöyle dedi: "Biz imha ile uğraşıyoruz, ama hatırlamıyor musun Pisarev'in ne söylediğini? 'Kır, her şeyi dağıt, vur ve yok et! Yıkılan her şey yaşamaya hakkı olmayan pislikler. Hayatta kalanlar ise iyiler...' "[13] Konuşma bağımsız olarak teyid edilememesine rağmen akla uygunluk çerçevesindedir. Lenin eski rejimin her zerresini yok etmek ve bu mücadelede eldeki her aracı kullanmak istiyordu.

İntikam arzusunu, kendi Marksizm yorumunda aydınca ifade edilen bu arzuyu, tatmin etmek için ne kadar ileri gidebileceği belirsiz olarak kaldı. Ekim Devrimi'nin ilk üç ayı her şeyi çözememişti. Sanayi şehirlerindeki Sovyetler, Sovnarkom'un tarafına geçmiş ve yerel hükümet otoritesine sahip olduklarını ilan etmişlerdi. Rusya ve Ukrayna köylülüğü Toprak Kararnamesi'nin emirlerini uyguluyordu. Rus olmayanlar, özellikle de Finliler ulusların kendilerini ifade etmesini sağlayan fırsatı olumlu karşıladılar. Ve Alman ve Avusturyalı diplomatlar da Bolşevik temsilcilerle oturup doğu cephesindeki ateşkesin bitiminden sonra ne olacağını tartışıyordu. Bolşevikler Sol Sosyalist Devrimcileri Sovnarkom koalisyonunda asli partner olmaya bile ikna etmişlerdi ve Sol Sosyalist Devrimciler 9 Aralık'ta yerlerini aldılar. Bunların hepsi iyiydi. Fakat böyle devam edebilir miydi? Lenin'in *Nisan Tezleri*'ni ve *Devlet ve Devrim*'i yazdığı zaman inandığı gibi Rusya, Avrupa ve dünyanın geri kalan kısmında genel bir sosyalist halk devrimine kadar gidebilir miydi?

Almanya'dan "zırhlı tren"le geçerek Stockholm'e geldikten günler sonra Lenin ve yol arkadaşlarının fotoğrafı. Lenin'in arkasındaki büyük şapkalı kadın eşi Nadya. Onun arkasında yürüyen İnessa.

Lenin'in 1917'de İsviçre'den getirdiği ve *Devlet ve Devrim*'e dönüştürdüğü "Marksizm ve Devlet" üzerine değerli notları.

Lenin'in Finlandiya'dan kaçması için resmi belgelerde kullanılmak üzere Dimitri Leşçenko tarafından çekilen fotoğrafı. Lenin dizlerinin üzerinde poz vermek zorunda kalmıştı.

Bolşeviklerin 1917 Ekim'inde iktidarı ele geçirme planları yaptıkları ve gerçekleştirdikleri Smolni Enstitüsü.

Troçki İç Savaşta Kızıl Ordu askerlerine hitap ediyor

Lenin ve (sağında) Yakov Sverdlov Ekim Devriminin birinci yıldönümünde bir Marx ve Engels heykelinin açılışı sırasında.

Lenin'in 1918 Ocak ayında M. S. Nappelbaum tarafından çekilen vesikalık resmi. İktidarın ele geçirilmesi ve sakalının yeniden uzamasından sonra çekilen ilk fotoğrafı.

Lenin'in Kremlin'deki ofisi.

Yukarıda: Lenin ve Krupskaya'nın Kremlin'deki mutfağı. Demlik ve tavalardan bazıları yamalıydı.

Sağda: Lenin'in masasında bulundurduğu "Darwin" heykeli.

Nadejda Konstantinovna Krupskaya 1919 yılında.

19

DİKTATÖRLÜK KUŞATMA ALTINDA

1917-1918 Kışı

Devrimin yayılması ve ayakta kalması sorunu Lenin'in kafasını meşgul ediyordu. Sovnarkom'un ve Bolşevik Merkez Komitesi'nin diğer üyeleri de bu sorunları düşünmesine rağmen çoğu kendi kurumsal fonksiyonlarına yoğunlaşmıştı. Genel politikaya Lenin kadar önem veren sadece Troçki'ydi. Troçki'nin katkıları zaman zaman kendi düşüncelerine ters düştüğünden Lenin bunları özel bir hoşnutlukla karşılamıyordu. Kendi başına düşünmek ve önde gelen yoldaşlarını Halk Komiserliklerini yönetme işine bakmaya teşvik etmek istiyordu. Bolşevikler öncesinden büyük ölçekli yönetim deneyimine sahip değillerdi ve çoğu da bundan dolayı endişeliydi. Lenin'in yanıtı empatikti: "Hangimizin var sanıyorsunuz ki?"[1]

Bolşevikler ve Sol Sosyalist Devrimciler içerisindeki hava hâlâ ütopikti. Avrupa sosyalist devriminin yakın olduğundan ve Rusya'nın devrimci dönüşümünün hızlı ve kolay olacağından emindiler. Troçki de diğer Bolşevik liderler kadar gerçekçiydi fakat eski dışişleri bakanlığını Halk Komiseri olarak devralmaya gittiğinde işinin çok kısa süreli olacağını düşündü. Binaya girecek, II. Nikola ve Müttefikler arasındaki gizli anlaşmaları yayınlayacak ve sonra da "dükkanı kapatacaktı." Böylelikle Troçki İttifak Devletlerinin doğu cephesindeki Rus kuvvetlerini ezme gücünü küçümsüyordu. Diğer Bolşevik devlet kadroları da aynı derecede baş dönmesine kapılmışlardı. Ulusal Ekonomi Yüksek Konseyi Başkanı Nikolay Osinski ekonomi yıkım içerisindeyken sanayi ve tarımdaki yapıların mükemmelleştirilmesi için çizel-

geler ve istatistiklerle uğraşarak günlerini geçiriyordu. Nikolay Podvoyski de çoğu asker trenlerden atlayıp köylerine dönerken silahlı kuvvetleri reorganize etme planlarıyla meşguldü. Lenin'e göre en mantıksız olanı Yuri Larin'di. Larin'in şu ya da bu Halk Komiserliği'nin temelden yeniden inşası için bir öneriyle gelmediği tek bir hafta bile geçmiyordu.

Lenin'in kendisi de ütopyacı bir düşünürdü, fakat siyasal olarak ayakta kalabilmek için politikalarını revize etme yeteneğine sahipti. Bu yeteneğini her zaman kullanmadığı ve partisi daha esnek davranabilecekken doktriner pozisyonda kaldığı doğrudur. Fakat 1917'de iktidarı almaya çalışırken pek çok politikayı revize etti ve daha sonra Ekim Devrimi'nin ne pahasına olursa olsun savunulması onun için veri oldu. Aslında Lenin bunu ta özünde hissediyordu. Ekim Devrimi'ni kurtaracak ve başarılarını artıracak bir önlemler programı çıkarma tarihsel sorumluluğu ona zevk veriyordu.

Onu endişelendiren çok şey vardı. 1917 Ekim'inde iktidarı alırken bile Bolşeviklerin ve müttefiklerinin Kurucu Meclis seçimlerini kazanamayacağını düşünüyordu. Ekonomik koşullar da onu ürkütüyordu. Kent işçi sınıfının gerçek bir sosyalist devrim için gereken disiplin ve kararlılığa sahip olup olmadığını sorguluyordu. Rus olmayanlar arasında nasıl bir gelişme katedildiği konusunda da kaygılıydı. Ulusların kendi kaderini tayin hakkı vaadi Ukrayna ve Finlandiya'da sosyalistlerin iktidarı almasını sağlamamıştı. Daha da kötüsü, Almanya, Avusturya, Fransa ve Birleşik Krallık'ta hiç ayaklanma olmuyordu. "Avrupa sosyalist devrimi" durmuştu ve Lenin Brest-Litovsk'tan Petrograd'a dönen Troçki'den, Rusya önerdikleri koşulları kabul etmediği takdirde İttifak Devletlerinin işgale eğilimli olduklarını öğrendi. Lenin 1917 Nisan'ında Bolşeviklerin muhalefetine rağmen sosyalist devrimin kolay olacağını savunmuştu. Menşeviklerle Sosyalist Devrimcilerin Bolşevizme yönelik uğursuz öngörülerini alaya almıştı. Artık onun işi Bolşevikleri, devrimin görevlerinin, onları ikna etmiş olduğundan daha zor olduğuna ikna etmekti.

Lenin sonunda artık Smolni Enstitüsü civarındaki Petrograd sokaklarında durumu ölçebilirdi. 10 Kasım 1917'de Nadejda Konstantinovna ile birlikte giriş katında iki odalı bir dairede

oturmaya başladılar. Ayrılık dönemi sona ermişti, en azından gelecek birkaç ay için. Daire küçük ama rahattı ve Nadejda Konstantinovna da burayı sevgiyle anımsıyordu:[2]

> Sonunda İliç ve ben Smolni Enstitüsü'ne yerleştik. Bir zamanlar üst sınıftan bir kadının oturduğu bir oda verildi bize. Odada yatağın durduğu tarafı ayıran bir perde vardı. Banyodan geçilip giriliyordu buraya. Çiftin odasına Lenin'in imzasını taşıyan özel izin olmadan kimse giremezdi.

Lenin ve Krupskaya orada fazla kalmadılar. Lenin'in ofisi kuzeye bakan tarafta, ikinci katta bulunan 81 numaralı odaydı ve ofisinde yoksa genellikle ofisin karşısında görevlilerin onunla konuşmak için bekledikleri karşılama odasında bulunurdu. Hep bir görevli kuyruğu olurdu ve resepsiyon tıkış tıkıştı. Lenin onlarla konuşmayı severdi ve sık sık güncel sorunlar üzerine kısa bir konuşma yapma fırsatını kaçırmazdı.[3] Lenin'le Krupskaya'nın dairesi gerçek bir aile yuvası değildi. Yandaki büyük oda Sovnarkom oturumları için kullanılıyordu ve Troçki ve ailesi de Leninlerin karşı tarafındaki dairede oturuyordu. Koridorda Halk Komiserleri ve onların muhtelif vekilleriyle asistanları koşuşturup duruyordu. İngilizcede söylendiği gibi Lenin ve Krupskaya "dükkanın üst katında oturuyorlardı." Krupskaya Halk Aydınlanması Komiser Yardımcılığı'na atanmıştı ve çıkıp çıkıp gidiyordu; eşine refakat edemiyordu ve etmesi istenmemişti. Merkez Komitesi'ndeki yoldaşları onun sekreterlik görevlerine geri dönmesini kesin olarak reddetmişlerdi. Lenin ve Krupskaya siyasal olarak yoldaştı, ama farklı kurumlardaki yoldaşlardı; artık yakın bir iş ilişkileri yoktu.

Ev işlerini organize edecek bir kadından mahrum kalan Lenin -Krupskaya'nın anılarına göre- zor bela geçiniyordu:[4]

> İliç fena halde ihmal edilmiş durumdaydı. [Koruması] Jeltişev, İliç'e öğle yemeğinde tayın olarak ayrılmış ekmeğini getiriyordu. Bazan Maria İliniçna evinden ona yiyecek bir şeyler getiriyordu; fakat ben evde yoktum ve Lenin'in diyetiyle düzenli bir ilgilenme olmuyordu.

Belki de Krupskaya kendisinin Lenin'in sağlığı açısından önemini ve kızkardeşi Maria'nın yetersizliğini vurgulamak istiyordu. Öyle bile olsa, Lenin'in kadınlarının kendi siyasal görevleri

vardı ve onu büyük ölçüde kendi başına bıraktılar. Bunun sonucunda Lenin günün normal saatlerinde yemeyi unutuyor ve komün kafeteryasından salamura ringa balığı ve ekmek kapmaya gidiyordu.[5] Sağlığı bozulmuştu; baş ağrıları ve uykusuzluk geri gelmişti.[6]

Lenin ve Krupskaya birlikteyken yürüyüşe çıkarlardı -çoğu zaman yanlarında Jeltişev olmazdı. Bir keresinde enstitünün dışında bekleyen bir düzine ev kadını onlara seslendi. Aslında kadınlar Lenin'i tanımamışlardı: Binadan kim çıkarsa ona kötü davranıyorlardı.[7] Böylelikle Lenin ve Krupskaya Lenin'in adı her gün gazetelerde çıkarken bile tanınmadan gezebiliyorlardı.

Aslında diktatoryal rejimine ilişkin suçlamalar çok sık yaşanıyordu. Suçlamaların tonu keskin ve doğrudan olsa da arada bir de hicive başvuruluyordu. Bunların en bilineni Sosyalist Devrimci *Delo Naroda* gazetesinde Yevgeni Zamyatin'in Lenin'i Theta adıyla hicveden bir dizi kısa yazısıydı. Okuyucunun anlayamama ihtimaline karşı Zamyatin, Theta'ya Ulyan Petroviç'in -Lenin'in soyadı- oğlu gibi davrandığını belirtiyordu. Theta evsiz biridir. Ulyan Petroviç'in yerel polis karakolunda onun için formları dolduran, zavallı, kel, ufak tefek bir adamdır. Çalışırken mürekkep içmek gibi garip huyları vardır. Fakat aynı zamanda Theta arada bir kabalaşır; özellikle de kırlara kolera vakalarını araştırmaya gittiğinde hastalığı yasaklar ve kolera olan köylüye dayak cezası verir. Fakat köylü "devlet izni dışında ölür." Sonunda Theta'nın yetkileri o kadar azalır ki bir mürekkep lekesine dönüşür ve yok olup gider.[8]

Zamyatin fazla devletçi faaliyetlerin ve dilin zararlı sapkınlıklarına parmak basmıştı. Fakat Bolşevikler eleştirel siyasal gazeteleri kapattıklarından bu tür hicivli teşhirler gitgide azaldı. Lenin kişi olarak gücenmiyordu; o sadece Bolşevik parti dışındaki her türden eleştiriye son vermek istiyordu. Neşeli bir baskıcıydı ve rejimi de Zamyatin'in hayal edebildiğinden daha sert bir hal alıyordu.

Fakat Lenin fiziksel ve zihinsel gerginlik belirtileri gösteriyordu. Sovnarkom ve Bolşevik Merkez Komitesi'nde devasa bir iş yükü vardı ve belli ki öngörülebilir bir gelecekte azalmayacaktı. Hepsinden önemlisi, hükümet siyasal, toplumsal ve kültürel

yaşamın her yönüne nüfuz etmek gibi kapsamlı bir görevi önüne koymuştu. Nadejda Konstantinovna bunun onun sağlığı üzerindeki etkilerini görebiliyordu ve önceki yıllarda yürüyüşlerde siyasi konularda sohbet ederken artık onun Smolni Enstitüsü'ndeki gerilimleri atmasını sağlamaya çalışıyordu. Siyasetten konuştuklarında bu genellikle Krupskaya'nın Halk Aydınlanmasındaki çalışmalarıyla bağlantılı oluyordu -ve o zaman bile konuyu açan Lenin oluyordu. Evlilikleri rahat bir hal almıştı ve rahatlık da tek yönlüydü: Krupskaya eşine destek oluyor ve kendi güçlükleriyle ona söylemeden başa çıkıyordu.[9] Onun rolü Lenin açısından çok önemliydi çünkü kızkardeşleri Anna ve Maria evlerine kısa süreliğine geliyorlardı ve her Bolşevik gibi Krupskaya da partinin ve liderinin insanlığın tarihinde şafak gibi parladığını hissediyordu.

Ev ve işteki rutinleri gitgide oturdu. Lenin kişisel asistan olarak Vladimir Bonç-Brueviç ve Nikolay Gorbunov'u aldı. Aynı zamanda kişisel şoförü vardı: Stepan Gil şehirde bir limuzin içinde onu dolaştırıyordu. Sekreterleri de Margarita Fofanova ile diğer Bolşevik genç kadınlardı. Onunla Krupskaya'nın ücreti devlet tarafından ödenen bir hizmetçileri vardı ve Lenin, küçük bir gazyağı sobası üzerinde yemek pişirdiği Finlandiya'dakinden çok daha iyi besleniyordu.

Lenin ve Krupskaya'yı Smolni Enstitüsü'nde yaşamaya yönelten fiziksel güvenlikleriydi. Orada gerçekten kalmak istiyorlardı çünkü enstitü büyük devrimin kalbiydi ve şehirdeki büyük apartmanlarda bir eve taşınmayı planlamıyorlardı. Enstitü civarında ara ara dolaşmaların dışında şehirde az vakit geçiriyorlardı. Lenin doğal olarak Putilov Fabrikası'nda ve Bolşevik parti faaliyetinin diğer önemli mekanlarındaki büyük toplantılarda konuşmalar yapıyor, fakat dışarı çok sık çıkmıyordu. Siyaset her zaman sosyal hayatına egemendi; yaz tatilinde bile parti işlerini konuşuyor, okuyor ve yazıyordu -ve Krupskaya onun uyurken de onları gördüğünü söylüyordu. Ve en azından Ekim Devrimi'nden sonraki ilk haftalarda Enstitüde yaşamak, çalışmak ve dinlenmek onun için gerçek bir zevkti. Burada Lenin, Petrograd'da yaşamayanlar anlamına gelen "yereller"den ziyaretçilerle görüşüyordu. Meslek hayatındaki dönüm noktalarından biri 1905'te o ve Papaz Gapon'un günlerce bir odada görüşmeleriydi. Artık Lenin başkentteki her işçi, asker veya köylüyle görüşüp sohbet

edebiliyordu. Ve bütün büyük devrim kurumları da bu duvarların içindeydi. Bolşevik Merkez Komitesi, Askeri-Devrimci Komite, Sovnarkom, Petrograd Sovyeti ve Sovyetler Kongresi Merkezi Yürütme Komitesi buradaydı.

Bu kurumların hepsinin üzerinde doğrudan, kalıcı bir etkisi vardı. Parti lideri yoldaşlarına yazılı notlar götürmesi için başkalarına bağımlı olduğu Razliv ve Helsinki'de saklandığı aylardan sonra bu harika bir değişiklikti. Ve sahte posta bağlantıları, hizip çatışmaları ve polis sızması ile geçen mültecilik yıllarından sonra ne büyük bir rahatlıktı!

Yüksek siyaset tek bir binada ve Lenin'e pek az yürüme mesafesinde toplanmıştı. Bu an için, bu devrim için, dünya tarihinde bir çağın başlangıcı için yaratıldığını hissediyordu. İçindeki ferahlığı enstitüdeki yoldaşlarına da ifade ediyordu. İşler kendisinin öngördüğü gibi gitmediğinde hafızasındaki atasözlerinden birini bulup çıkarıyordu. Goethe'den alıntı yaparak "Teori gridir, hayat ise yeşil" diyordu. Partisini Marksist dogma sorunları için müzmin tarzda bölmüş biri için bu fazlasıyla paradoksaldı. Fakat Lenin hiçbir zaman tek boyutlu bir siyasetçi olmamıştı; sezgi ve doğaçlama hep karakteristiği olmuştu. Bunu Sovyetler Kongresi Merkezi Yürütme Komitesi'nde de olağanüstü bir tarzda ifade etti: "Sosyalizm yukardan kararnamelerle var edilemez. Devlet bürokratizmi ona yabancıdır; yaşayan ve yaratıcı olan sosyalizm halk kitlelerinin kendilerinin eseridir."[10] Fakat her şeyi o "halk kitleleri"ne bırakmayacaktı. Smolni Enstitüsü'nde odadan odaya geçerek merkezi devlet ve parti kurumlarının devrimci Rusya'nın çalkantılı koşullarında olabildiğince otorite sağlamasına uğraşıyordu.

Kolaylıkla gördüğü gibi, bu, kurumlar üzerinde bir otoritenin uygulanmasını gerektiriyordu. Onda ise fazlası vardı. Bolşevik Merkez Komitesi hayli kuralcıydı fakat üyelerinin görevi genel hatlar ortaya koymaktı ve her koşulda parti disiplinine tabiydiler. Yeni devlet kurumları ise farklıydı. Sovyetler Kongresi Merkezi Yürütme Komitesi günlere yayılan gürültülü toplantılar yapıyor ve yasama görevini hızla yerine getiremiyordu. Sverdlov yönetiminde bir Prezidyum oluşturulmasına rağmen kaotik koşullar ortadan kaldırılamamıştı. Sovnarkom'daki durum da daha iyi de-

ğildi. Genel standart uzun, keyfi konuşmalar ve ıvır zıvır pratik sorunlarla ilgili bitmek tükenmek bilmeyen tartışmalardı.

Lenin bir dizi resmi prosedür getirdi. Özellikle de halk komiserlerinin raporlarını on dakika içinde sunmalarını zorunlu tuttu.[11] Bir rapor doktriner bir anlatıma dönüşür dönüşmez hemen müdahale ediyordu: Belagat değil pratik politika istiyordu. Toplantılara geç kalanları azarlıyor, hatta ceza kesiyordu; oturumlar sırasında sohbet etmelerine kesinlikle dayanamıyordu. Kendisi kurallara sadık kalıyor ve başkalarından da aynısını yapmalarını bekliyordu. Onun açısından sorun halk komiserlerinin fazla iş yükü nedeniyle kendi yerlerine yardımcılarını yollamalarıydı. Sovnarkom katılımcılar için bir sosyal toplantıya dönüşüyordu. Çoğu Bolşevik bile değil Sol Sosyalist Devrimci ya da sempatizanlarıydı. Buna rağmen Sovnarkom'un hızla ve etkin kararlar alması gerekiyordu ve durumu ele alacak sorumluluk duygusu Lenin dışında pek az kişide vardı. Aylarca yoldaşlarını görmemiş olsa bile toplantıları geciktirmekten kaçınıyor, aksine onlara kısa bir yazılı selamlama notu gönderiyordu. Her zaman işleri hızlandırmaya çalışıyordu. Ve de politikayı tanımlayıp yerine getirilip getirilmediğini kontrol etmeye.

Her zaman sorun çıkaranlardan biri de, Çeka Başkanı Feliks Djerzinski'ydi. Djerzinski devrimci rejim içerisinde disiplini uygulayan biri olmasına rağmen Sovnarkom toplantılarında sigara yasağını deliyordu. Halk komiserlerinin çoğu sigara içiyor ve bir iki sigara içmeden toplantıyı sürdürmekte zorlanıyorlardı. Djerzinski uzun yeşil çuha masadan uzaklaşmak için bir sürü bahane yaratıyordu ve Lenin'in görüş alanının dışında olduğunu düşündüğü zaman baca çıkıntısının yanında bir sigara yakıyordu.

Lenin düşüncelerini işte bu düzensiz ortamda düzene sokmaya çalışıyordu. Bir komünist olarak dünyanın her yanında devletin ve toplumun dönüşümünü istiyordu fakat parti politikalarından bazılarının komünizme doğru ilerlemeyi engellediği sonucuna gitgide daha fazla varıyordu. Smolni Enstitüsü civarındaki kısa gezintileri sırasında karşılaştığı her şey değişikliklerin yapılması gerektiğini gösteriyordu. 1918'de pek çok politikayı ters yüz etti. Dönüşüm o denli hızlı ve keskindi ki Lenin'in yaptığı o dönem ve sonraları her şeyin gerçek amaçlarını gizleye-

rek iktidara doğru hile yolu ile ilerlemeye dönük uzun vadeli bir planın sonucu olduğu söylendi. Bunun anlamı, Ekim Devrimi'ni yapan adamın dünya tarihini alaya aldığıydı. Böylesi yorumlara göre, Lenin her zaman işbaşındayken muhalefetteyken savunduğundan daha sert önlemleri hedeflemişti. Onu eleştirenlerden bazıları bunu onun megalomanisine veriyordu. Diğerleri ise işi Bolşevik Merkez Komitesi'ne Alman imparatorluk hükümeti tarafından verilen gizli mali yardıma kadar götürüyordu; onlara göre partinin dış politikasını özellikle de Ekim'de iktidar ele geçirildikten sonra dikte eden Almanlardı.

Hal böyleyken Lenin kurnazlığına ve güven telkin etmemesine rağmen, aynı zamanda komünizm nihai hedefine adanmıştı. İktidarı seviyordu; arzu etmişti onu. Partisinin iktidarda kalmasını istiyordu. Fakat iktidarı bir nedenden dolayı istiyordu. Bolşeviklerin sömürü ve baskı olmayan bir dünyanın gerçekleşmesine önayak olmasında kararlıydı. 1917'de partisi Berlin'den para aldığında kendisini Alman makamlarının onu kalıcı olarak satın aldıklarını düşündüğü gibi Alman ajanı gibi görmüyordu. İki taraf da bir diğerini oyuna getirdiğinden emindi.

Lenin Avrupa sosyalist devriminin pekişmesinin uzun bir süre alacağını düşünmeye hazırdı. Bir iç savaş olabilirdi -aslında böyle savaşlar kesinlikle olurdu. Sosyalist ve kapitalist devletler arasında savaşlar da olabilirdi. Doğrusunu söylemek gerekirse Avrupa sosyalist devrimi gerçekleşmediği ve emperyalist kapitalistler arasında rekabet sürdüğü sürece bir İkinci Dünya Savaşı bile olabilirdi. Lenin Bolşevik yoldaşlarının böylesi geçici başarısızlıkların mümkün olduğunu anlamamasına dayanamıyordu. Lenin'in aksine onlar politikanın doktriner reçetelerden her zaman daha karmaşık olduğunu anlayamıyorlardı. Bu kavrayışa sahip olan pek az kişi de yakın zamanda ona sorun çıkarmıştı. Kamenev ve Zinovyev, Ekim'de iktidarın alınmasının siyasal felaketle sonuçlanacağı uyarısında bulunmuştu ve görevlerinden istifa eden pek çok Halk Komiseri de aynı kafadaydı. Stalin kriz boyunca Lenin'in yanında kalmasına rağmen Avrupa sosyalist devriminin yakın olduğuna hiç inanmamıştı. Lenin'in bu şahsiyetleri yanına çekmesi ve eski defterleri kapatması zorunluydu. Bolşevik politikasında onun değişim önerilerine bozulan diğer parti liderlerini -ki bunların sayısı çok fazlaydı- yenmek için on-

ların yardımına ihtiyacı vardı; onlar *Nisan Tezleri*'ni Lenin'in devrimin Rusya'da kolay ve Almanya'da daha da kolay olacağına ilişkin tezini kabul ettikleri için benimsemişlerdi.

Fakat Lenin'in bir önerisi Bolşevikler arasında tartışma yaratmadı. Ekim Devrimi'nin ilk gününden bu yana onları partinin kazanamayacağı korkusuyla Kurucu Meclis seçimlerini ertelemeye ikna etmek için boşu boşuna uğraşmıştı. Onun öngörüsü Kasım ayında Bolşeviklerin oyların ancak dörtte birini almasıyla gerçekleşti. Genel hava seçim sonuçlarını gözardı etmeye doğru dönmeye başladı. Bütün sosyalist partilerin koalisyon hükümeti kurmasını savunmuş olan Bolşevikler bile bunu kabul etti. Aynısı Sol Sosyalist Devrimciler için de geçerliydi. Böylelikle Lenin Sovnarkom'un 1918 Ocak ayında Petrograd'da yaptığı toplantıdan sonra Kurucu Meclisi dağıtmayı kabul etmesini sağladı.

Bolşevikler ve Sol Sosyalist Devrimciler Rusya ve Avrupa'daki devrimci dönüşümün Kurucu Meclis seçimleriyle tehlikeye girmesine izin vermeyecekti. Ne Bolşevikler ne de Sol Sosyalist Devrimcilerin seçim prosedürlerine bağlılıkları vardı ve iktidarı aldıktan sonra bırakmaya da niyetleri yoktu. Önce devrimci sonra demokrattılar, tabii demokrasi devrim davasını güçlendirdiği sürece. Aynı zamanda Geçici Hükümetten devralınmış Kurucu Meclis seçimlerine ilişkin düzenlemelerin kendilerini adil olmayan bir tarzda dezavantajlı kıldığnı savunuyorlardı. Sol Sosyalist Devrimciler Partisinin listesi Kasımda Sosyalist Devrimci Partiden ayrılmalarından önce çıkarılmıştı. Sonuç olarak Sol Sosyalist Devrimcilerin Lenin'in Toprak Kararnamesini onaylamasını destekleyen köylüler özel olarak Sol Sosyalist Devrimcilere oy veremeyecekti. Seçimlerin çoğu kişi Lenin'in politikadaki yeniliklerine aşina olacak zaman bulmazdan çok önce Kasım ortasında yapılması da aynı ölçüde can sıkıcıydı. Sovnarkom koalisyonu Kurucu Meclis seçimlerinde ancak birkaç ay erteleme yapıldığı takdirde zafer kazanabileceğini düşünüyordu.

Lenin, Kurucu Meclis'in dağıtılmasını planlarken bunu tespit etti. Kurnazca bir planı vardı. Meclisin seçilmiş üyeleri Tauride Sarayı'nda toplanmasına izin verilecek ve burada Sovnarkom temsilcileri Meclisin ana partisinin -Sosyalist Devrimciler- So-

vnarkom'un belirlediği temel politikaları ve sovyetler tarafından ortaya koyulan yönetim biçimini kabul etmesi istenecekti. Kurucu Meclis bunu reddettiği takdirde üyeleri ertesi gün binadan atılacaktı. Planın güzelliği hemen hiç kan dökülmemesi olacaktı.

Lenin'in düşündüğü diğer önemli politika değişikliği Sovnarkom koalisyonu içerisinde daha fazla tartışma yarattı. Bu, İttifak Devletleri ile ayrı bir barış imzalanması önerisiydi. Bolşevikler her zaman Birinci Dünya Savaşı'nın emperyalist güdümlü olduğunu ve ona ancak Avrupa çapında sosyalist devrimle son verilebileceğini savunmuşlardı. Askerler arasında propaganda ve kardeşleşmenin bunu sağlayacağını düşünüyorlardı. Bu olmadığı takdirde Avrupa'ya sosyalizmi süngüleriyle yaymak için bir "devrimci savaş" başlatmayı umuyorlardı. Doğu cephesinde ayrı bir barış kavramı diğer her Rus siyasal partisi kadar onlar için de anlaşılabilir değildi. Lenin işte bu mantığa karşı tavır almaya başlamıştı. Bunun belirtileri 17 Aralık'ta Rusya'nın askeri hazırlığına ilişkin bir anket yayınlanmasını emretmesiyle ortaya çıktı. Soruları, deşercesine bir araştırıcılığa sahipti. Alman saldırısının geri püskürtülmesi gerçekten mümkün müydü? Askerler gerçekten ayrı bir barış imzalanmasını tercih eder miydi? Yanıtlar sahip olduğu endişeleri teyid etti: Rus silahlı kuvvetleri doğu cephesinde güçbela ayakta kalabiliyordu ve kalan askerlerin büyük bölümü de ne pahasına olursa olsun barış imzalanmasından yanaydı.[12]

Lenin'in anketinin Berlin'deki haznedarlarının talimatlarına uyduğunu gizlemeye yönelik bir hile olduğu konusunda hep bir spekülasyon olmuştur. Ekim Devrimi'ne "Alman altını" verildiğine inananlar doğu cephesinde ayrı bir barışın bunun karşılığı olduğunu iddia ettiler.[13] Bu fazlasıyla mantıksız bir fasafisodur. Lenin Alman diplomatlara ne vaad etmiş ya da ne bildirimlerde bulunmuş olursa olsun, o sözüne, hem de aç gözlü emperyalist bir hükümete verilen bir söze bağlı kalacak bir adam değildi. Hatta Alman askeri amaçları için yaptığı en büyük iş, 26 Ekim günü Toprak Kararnamesi ile Barış Kararnamesini imzalamasıyla zaten tamamlanmıştı. Bu önlemleri Berlin'le mali ilişkisinden bağımsız olarak uygulayacaktı. Yine de bunların sonucu Rus kuvvetlerinin savaşı sürdürme yeteneğinin azalmasıydı çünkü doğu cephesindeki askerler dağıtılan topraktan paylarını alabilmek için köylerine kaçtılar. Fakat İttifak Devletleri daha fazlasını

istiyorlardı: Sovnarkom'un Polonya, Letonya ve Belarus üzerinde egemenlik iddiasından resmen vazgeçmesini talep ediyorlardı. Bir anlaşma imzalanmasını istediler. Lenin'in uzlaşma isteği yalnızca mali borçluluktan değil Sovnarkom geri çekilmediği takdirde İttifak Devletlerinin taleplerinin daha da şiddetleneceği korkusundan ileri geliyordu -nitekim 1918 Ocak'ında da böyle oldu.

Lenin'in doğu cephesine ilişkin endişeleri artarken aynı zamanda Sovyet ekonomik ve sosyal politikalarının bütününden de kaygı duyuyordu. Rusya için öngördüğü kolay devrim gerçekleşmemişti ve rejimin gücünü sürdürmek için stratejiyi yeniden formüle etmesi gerekiyordu. Fakat bunun için Sovnarkom'un ve Bolşevik Merkez Komitesi'nin günlük rutininden kopmaya ihtiyacı vardı. Sağlığının kötüleşmesi ve aşırı iş yükü onu güçten düşürüyordu. Smolni Enstitüsü civarındaki kısa yürüyüşler dışında rahatlama şansı yoktu. Sovyetlerin İkinci Kongresi'nde yeniden herkesin gözünün önüne çıktıktan iki ay sonra Smolni Enstitüsünden kaçıp kısa bir tatil yapmaya karar verdi.

24 Aralık'ta eşi Nadya ve kızkardeşi Maria ile birlikte kuzeye giden bildik güzergahta onları alacak olan Eino Rahja'nın trenine binmek üzere Finlandiya istasyonuna gitti. Rus başkentinin kırk beş mil kuzeyindeki Finli Uuskirkko köyünün yakınında bulunan Halila'daki sanatoryuma gidiyorlardı. Lenin kendisini toplamaya fena halde ihtiyaç duyuyordu. Merkez Komitesi üyesi Jan Berzins ve ailesi de orada nekahat dönemindeydi. Kar hışır hışır ve kalındı, hava tazeydi ve Lenin kırda yürüyüşe çıkabiliyordu. Bu yaşamının o acayip anlarından biriydi. Lenin Rus devletinin başkanıydı ve yakın zaman önce Finlandiya'nın bağımsızlığını tanımıştı. Uusikirkko'ya giderek yasal olarak bir devlet sınırını izinsiz geçmiş oluyordu. Fakat kendi hukuki durumunu 1907 ve 1917'de Fin kırlarında kaçak olarak kaldığı önceki deneyimlerinden daha az düşünüyordu. Farkına bile varmaksızın İçişleri Bakanlığının potansiyel ajanlarının duymaması için alçak sesle konuşmaya başladı! Gizli polisi kendisinin kontrol ettiğini unutmuştu. Bir diğer sorun da gün ışığının kuzeyde Petrograd'dakinden daha uzun sürmesiydi. Zamanının çoğunu içerde yazarak -yazarak ve kötü kötü düşünerek- geçiriyordu.

Halila'da bile Sovnarkom'daki yoldaşları huzur vermediler. Oraya varır varmaz Stalin 28 Aralık günü öğlen Smolni Enstitüsü'ne dönmesini isteyen bir not gönderdi.[14] Ukrayna ile ilişkiler konusunda Stalin'in onun tavsiyelerine ihtiyacı vardı. Lenin 29 Aralık'a kadar kaldı, ama tam da beklendiği gibi doğru düzgün bir tatil yaptığını hemen hiç hissedemedi. Yanında pek çok makale taslağı getirdi, fakat bunların içeriği o kadar kötümserdi ki *Pravda*'ya vermedi. Bunun nedeni Uusikirkko'da ağır kış ortasında olmaları değil, Sovnarkom Rusya'da düzeni sağlama konusunda sıkı durmadığı takdirde Ekim Devrimi'nin günlerinin sayılı olduğunu hissetmesiydi.

Lenin'in arşivinde saklanan bu taslaklarda sovyetlere ve diğer halk örgütlenmelerine daha az açık toplantı düzenleme çağrısı yer alıyordu. Çok fazla zaman harcanıyordu. Dahası Lenin'e göre işçiler fazlasıyla rahatına düşkün hale gelmişlerdi. Grevci matbaa işçilerine sokak serserisi muamelesi yapılmalı ve iş bırakmaları sürdüğü takdirde tutuklanmalıydılar. Sovyet rejimi fazlasıyla yumuşaktı. Lenin kapsamlı bir "kayıt ve gözetim"in zamanının gelip de geçtiği uyarısında bulunuyor ve bunu şöyle ifade ediyordu:

> Bu kayıt ve gözetimin amacı açıktır ve bütünüyle anlaşılırdır: Herkesin ekmeği olmalı, sağlam ayakkabı ve düzgün kıyafetlerle dolaşmalı, evleri ısınmalı ve özenle çalışmalıdır; alçaklar (işten kaytaran herkesi kapsayacak şekilde) boş boş gezdiği takdirde hapse atılmalı ya da cezasını en ağırından zorla çalıştırma ile çekmelidir ve sosyalizmin kural ve yasalarını çiğneyen her zengin de alçaklar gibi muamele görmelidir -adaletin tecellisi zenginlerin kaderi olmalıdır.

Lenin'in Bolşevikleri bir zamanlar coşkuyla desteklemiş olan toplum kesimlerine bile amansızca davranmaya niyetli olduğu buradan anlaşılıyordu.

Tam anlamıyla farkında olmasa da yaptığı, Ekim Devrimi'nin sonuçlarıyla siyasal ve ekonomik gerilemeler ışığında yüzleşmekti. Düşüncelerinde otoriterizm her zaman baskın olmuştu; artık daha açık ve aşırı bir hal alıyordu. Uusikirkko'da yazdıklarında daha sonra yazmak istediği başka bir makalenin temasının taslağını çıkarıyordu: "Önce burjuvaziyi yen ve sonra yurtdışındaki burjuvazi ile savaş."[15] Bu Rusya'da siyasal olarak

güçlenmeye öncelik verme ve devrimi diğer sanayileşmiş ülkelere yaymak için bir süre bekleme anlamına geliyordu. Ve muhtelif taslaklarında Rus burjuvazisini yenme mücadelesinin "kitlelerin" kütlesel yıldırılması ile birlikte gerçekleşeceği görülüyordu. Lenin'in katı kalbi daha da katılaşıyordu.

Smolny Enstitüsü'nün içinde Rusya tarihinin ilk (ve 1993'e dek son) özgür genel seçimlerini iptal etme hazırlıklarını tamamlama görevini Sverdlov'a verdi. Lenin ve Troçki, Kurucu Meclis'e olan düşmanlıklarını gizlememişlerdi. Aralık ayı boyunca bu seçimlerin halkın çıkarlarının gerçek göstergesi olmayacağını savunmuş ve Bolşevik ve Sol Sosyalist Devrimci merkez komitelerini tamamen yanlarına çekmişlerdi. *Pravda*'da değilse de sokaklarda amansız baskı uygulanması açıkça düşünülüyordu. Sverdlov gereken askeri düzenlemeleri yaptı. Sovnarkom Letonyalı Piyadelerle Kızıl Muhafızlar dahil pek çok birime dayanabiliyordu. Sovnarkom koalisyonunun sosyalist muhalifleri -Menşevikler, Sosyalist Devrimciler ve Bundcular- ciddi bir karşı güç oluşturmuyorlardı. Lenin kayıtsızlık gösterisi yaptı ve 1 Ocak 1918'de resmi limuzini ile Smolni Enstitüsü'nden Petrograd merkezindeki Mihailovski Binicilik Okulu'na gitti. Yanında Maria İliniçna, Fritz Platten ve Nikolay Podvoyski vardı. Kasım ve Aralık aylarında da böyle geziler yapmıştı. Pek az güvenlik önlemi alınmıştı: Lenin bir halk devriminin başındaki popüler bir siyasetçi olduğunu göstermek istiyordu. Her durumda keyfi yerindeydi.

Mihailovski Binicilik Okulu'nda harekete geçirici bir konuşma yaptıktan sonra akşam saat 7'de yoldaşlarıyla birlikte geri döndü. Konuşması parti üyeleri ve yanlarında getirdikleri işçiler tarafından iyi karşılanmıştı. Küçük grup Smolni Enstitüsü'nde akşam yemeği yemeye hazırlanıyordu. Hava zaten çok karanlıktı fakat iki silahlı adam tarafından dikkatle izleniyorlardı. Arabalar binicilik okulundan çıkıp Simeon köprüsüne yeni varmıştı ki, adamlar kaldırımdan inip nişan alarak limuzine ateş ettiler. Silah seslerini duyan Platten içgüdüsel olarak kendisini Lenin'in vücuduna siper etti. Başarısız bir suikast girişimiydi fakat neredeyse başarılı olacaktı. En fazla bedeli Platten ödedi. Cesur hareketinden ötürü elinden yaralandı. Limuzin Smolni Enstitüsü'ne götürüldü ve Djerzinski saldırganları aramaya başladı. Birkaç

gün sonra bunların kralcılar olduğu ortaya çıktı. Fakat bu arada Sovnarkom'un diğer sosyalist partileri terörizme bulaşma suçlamasıyla koalisyon hükümetinden atması için de bahane oluştu. Amaç gelecek Kurucu Meclis seçimlerinde çoğunluk partilerini halka karşı şiddet suçlamasıyla lekelemekti.

Lenin sıkça fiziksel cesaretsizlikle suçlanmıştır. Partideki diğerleri kişisel riskler alırken hem II. Nikola hem de Geçici Hükümet zamanında polis kuvvetlerinden yakasını kurtarmaya girişmişti. Fakat 25 Ekim 1917'den itibaren yaklaşımı değişmişti. O bir devrime önderlik etmişti. Tarih kitaplarına geçen bir şahsiyet olacağını biliyordu. Sovyet rejiminin yaşadığı her gün Lenin ve Bolşevizmin kayıtlarına geçen yeni bir sayfa olacaktı. Yaşamı boyunca kendisi için en fazla şeyi ifade eden olay için, devrim için, ayakta kaldığını bilerek diğer Bolşeviklerle birlikte daha fazla risk almaya başladı.

Fakat şehadet peşinde değildi ve yaşadığı sürece devrimin başarı şansını artırmak için daha fazla şey yapmak gerektiğini biliyordu. Ona göre bunun anlamı işlerin hızla ve etkin bir tarzda yapılmasıydı. İdeolojisi ve mizacı onu aynı yöne itiyordu. Muhtemelen sağlığının kötülüğü de: Kaybedecek zamanı olmadığını hissediyordu. Lenin devrimle birlikte yaşamak istiyordu. Hiçbir şey engel olmamalıydı buna. Sonraki birkaç gün boyunca Kurucu Meclis'in Tauride Sarayı'nda toplanması için düzenlemelere yoğunlaştı. Artık konuyu ılımlı bir tarzda tartışmaya başlayamazdı. Planladığı eylemin -meclisin zorla kapatılması- tarihi öneme sahip olduğunu biliyordu. Oturumlar başlarken Lenin kağıt gibi bembeyazdı. Silahlı destekten yoksun olan Viktor Çernov liderliğindeki Sosyalist Devrimciler Bolşeviklere karşı koyamazlardı. Çernov yuhalandı ve tehdit yollu hareketlere maruz bırakıldı. Fakat Bolşevikler adına Sverdlov konuştu. Lenin kendi katkısını oturumlarla alay etme görünümü vermekle sınırlandırdı. Yerine Sverdlov'u geçirerek eski hasmı Çernov'u aşağıladığını gösteriyordu. Özgür ve genel seçimleri siyasal mücadele yöntemi olarak hor görüyordu.

Sovnarkom Kurucu Meclis'in ilk oturumunu nasıl kapatacağı üzerine çalışmamıştı. Çernov oturumları belirsiz bir süre boyunca sürdürecek gibi görünüyordu. Fakat yine Lenin partisine acil

eylem çağrısı yaptı ve biraz tartışmadan sonra önerisi kabul edildi. Meclis kapatılacak ve ertesi gün çalışmasına başlamayacaktı. Lenin'in planı yine de bir miktar incelik içeriyordu. Onun emriyle anarşist-komünist Anatoli Jelejnyakov yönetimindeki meclis muhafızı şaşkınlık içindeki Çernov'a "muhafız yorgun" dedi ve binaların boşaltılması gerektiğini söyledi. Çernov'un buna itaat etmekten başka şansı yoktu ve Tauride Sarayı boşaltıldı.

Kurucu Meclis, Sovnarkom kararnamelerinin bütününü onaylamamış olduğundan Lenin meclisin gerekenden fazla yaşadığı konusunda gizli bir anlaşmaya varmak üzere İşçi, Asker ve Köylü Vekilleri Sovyetleri Kongresi'ne gitmek için bir gerekçeye daha ihtiyacı olduğunu hissediyordu. Sonunda rejimin meşruiyet kaynağı kongrenin kendisi olacaktı ve Çeka -Aralık ayında kurulan yeni siyasi polis- Sovnarkom koalisyonunun düşmanlarını rahatlıkla avlayabilirdi. Lenin istediğini elde etmişti. Bunu ne Kurucu Meclis ne de Sovyetler Kongresi'nde konuşma yapmak zorunda kalmadan yapmıştı. Ekim Devrimi'nin kabul edilen lideriydi ama tek başına hareket etmiyordu. Bolşevikler ve Sovnarkom koalisyonundaki Sol Sosyalist Devrimciler aynı yönde hareket ediyorlardı. Amaç açıklığa kavuşuyordu. Sovnarkom'u korumak için kuvvet kullanmak gerekiyordu. Ekim Devrimi'nden önce bunu her parti lideri farketmemişti; fakat 5 Ocak 1918'de hepsi anladı. Can alıcı bir öğrenme süreciydi bu. Önceden bilseler belki de iktidarı almaya girişmezlerdi. Fakat Lenin'in Geçici Hükümetin onun istediği tarz ve zamanda devrilmesi ısrarını kabul etmişlerdi. Artık bunun sonuçlarıyla birlikte yaşamaya ve onu suçlamadan yaşamaya alışacaklardı.

20

BREST-LİTOVSK

Ocak 1918'den Mayıs 1918'e

Kurucu Meclis'in dağıtılmasından sonra Lenin'in karşı karşıya olduğu devasa görev Bolşeviklerle Sol Sosyalist Devrimcilerin İttifak Devletlerinin zorladığı ayrı barışı kabul etmelerini sağlamaktı. Bu meslek hayatının en zorlu mücadelesiydi. İsviçre'den döndüğünde *Nisan Tezleri* Bolşevik partisi kamuoyunun düşüncesini değiştirmişti. 1917 Ekim'inde partiyi Geçici Hükümeti devirmeye zorlamıştı. Fakat savaş ve barış sorununda Lenin büyük bir engelle karşı karşıyaydı. Ekim Devrimi'ni gerçekleştiren ve Barış Kararnamesini yayınlayan Bolşevik partisi, Berlin ve Viyana'nın emperyalist hükümetleriyle barış imzalamaya razı olmayacaktı.

Doğu cephesindeki askeri tehdit gitgide belirginleşiyordu. 1917'nin son haftalarında Dışişleri Halk Komiseri Troçki siperlerin hemen yakınında bulunan Brest-Litovsk kentindeki görüşmelerden döndüğünde hâlâ ateşkesi sonsuza dek uzatabileceğine inanıyordu. Devrimin her an Avrupa çapında patlak verebileceğini düşünüyordu. 7 Ocak 1918'de İttifak Devletlerinin ültimatom verdiği haberiyle döndüğünde ise daha karamsar bir havadaydı. Lenin ültimatom şartlarının yakında daha da kötüye gidebileceği korkusuyla Almanların taleplerini hemen kabul etmeyi savundu, fakat Troçki itiraz etti ve görüşmelerin "ne savaş ne barış" taktiğiyle uzatılmasını önerdi. İşte bu noktada Lenin sorunu Bolşevik partinin merkezi ve yerel liderliklerine götürdü. 8 Ocak'taki Üçüncü Sovyetler Kongresi'nde "Ayrı ve İlhakçı

Bir Barış Sorunu Üzerine Tezler"ini sundu. Bolşevik fraksiyon üyeleri onun yüz seksen derecelik dönüşünün şaşkınlığını atlattıktan sonra çoğu "devrimci savaş"ın uygulanabilir olmadığını kabul etmesine rağmen Lenin'in önerisini reddetti; Troçki'nin "ne savaş ne barış" politikası tercih edildi. Lenin geri adım atmadı: "Her halükarda derhal barış imzalanmasını savunuyorum; bu daha güvenli."

Ertesi günkü Merkez Komitesi toplantısında kendi politikasından duyduğu hoşnutsuzluğu hiç saklamadı:[1]

> Kuşkusuz şu anda yapmaya zorlandığımız barış iğrenç bir şey; fakat savaş başladığı takdirde hükümetimiz bir kenara itilecek ve barışı başka bir hükümet yapacak... Devrimci savaştan yana olanlar bu adımla Alman emperyalizmi ile savaşa gireceğimizi ve böylelikle Almanya'da devrimi canlandıracağımızı belirtiyorlar. Fakat bakın! Almanya devrime sadece hamile ve bizde ise tamamen sağlıklı doğmuş bir bebek var: Bu bebek bir sosyalist cumhuriyet ve savaşı başlatırsak onu öldürürüz.

Lenin, her ne kadar Bolşevikler Avrupa'da devrimi yaymak için hazırlıklı olmak zorunda olsa da, kısa vadede "sosyalist anayurdun" korunması gerektiğini savundu.

Böylesi düşüncelerin bulunduğu partisini ikna etme şansı zayıftı ve Sol Sosyalist Devrimciler bunları dinlemediler bile. Geçmişte, 1917 öncesinde de böyle durumlar yaşamıştı; fakat o yıllarda kendisini izole etme riskini alabiliyordu: 1918'de ise yöneten bir partinin lideriydi ve devlet, ayrı barış önerisine ilişkin alınan karar sonucunda ya ayakta kalacak ya da yıkılacaktı. Bolşevik Merkez Komitesi'ndeki başlıca destekçilerinin 1917'deki devrimci stratejsiyle ilgili kuşkuları olmuş olan Stalin, Kamenev ve Zinovyev gibi kişiler olması da pek işe yaramıyordu. Stalin "Batıda devrimci hareket falan olmadığını" iddia edip duruyordu. Lenin "Avrupa sosyalist devrimi"nin sonunda gerçekleşeceğine samimiyetle inanıyordu ve kendisini Stalin'in pozisyonundan ayrı tutması gerekiyordu. Ve Lenin istikrarlı bir biçimde Bolşevik Merkez Komitesi üzerinde basınç uygulamaya başladı. Muhaliflerinin güvenini kırmaya çalıştı ve Buharin üzerinde yoğunlaştı. Bu akıllıca bir tutumdu. Buharin Rusya'nın Alman kapitalizmine karşı savaşta başarılı olabileceğine hiç inanmamıştı; Troçki'nin "ne savaş ne barış" politikası etkili olmadığı takdirde

"devrimci savaş"ın partinin ideolojik olarak doğrulanabilir tek alternatifi olduğunu varsayıyordu. Bu önde gelen bütün Bolşeviklerin görüşüydü.

Lenin'in muhaliflerinin bazıları daha o zaman "devrimci savaş"ı pratik bir seçenek olarak kabul edemiyordu. Lenin'in kendisi de Merkez Komitesi ve Petrograd'daki açık kitle toplantılarında "Avrupa sosyalist devrimi"ne bağlılığını vurguluyordu. Sekretaryada onun adına taşradaki parti örgütlerine haber iletecek Sverdlov ve Stasova gibi destekçileri vardı. Yedinci Parti Kongresi'nin hazırlıkları yapılırken kendi politikalarına bağlı olduğu bilinen kadrolara yetki sağlama şeklindeki eski yöntemine dönüş yaptı. Lenin aynı zamanda kendisine karşı bir karar alındığı takdirde Merkez Komitesi'nden istifa edeceğini ve parti içinde ayrı bir barış imzalanması için kampanya yürüteceğini bildirdi.

Lenin'in öngördüğü üzere İttifak Devletleri sabırsızlanıyordu. 10 Şubat 1918'de Troçki'ye Brest-Litovsk'da bir ültimatom daha verildi; Sovyet makamları Berlin ve Avusturya hükümetlerinin taleplerine uygun davranmadığı takdirde işgalin başlayacağı bildirildi. Troçki'nin "ne savaş ne barış" politikasının zayıflığı açığa çıkmıştı. Troçki her iki taraftan görüşmecilere Rusya'nın savaştan çekildiğini duyurarak durumu elinden geldiğince düzeltti. Fakat 16 Şubat günü İttifak Devletlerinin sabrı tükendi. Barış imzalanmadığı takdirde doğu cephesinde iki gün içinde yeniden saldırı başlatacakları uyarısında bulundular. Merkez Komitesi 17 Şubat'ta Troçki'nin katılımıyla toplandı ve Lenin üye yoldaşlarının bazı ani durumlarda ne yapacağını görmek için bir oylama yaptı:[2] Kendisi gibi onların da alınan karardan kişisel olarak sorumlu olduklarını hissettiklerinden emin olmak istiyordu. Netlik onun üstün niteliğiydi ve yoldaşlarının kendi tavsiyelerinin sonuçlarıyla birlikte yaşayacaklarını anlamalarını istiyordu. Hal böyleyken Merkez Komitesi'nde istediğini elde edemedi: az bir çoğunlukla yine Troçki'nin İttifak Devletlerine hodri meydan deme politikası kabul edildi.

Lenin telaşlanıyordu ve yoldaşları da öyle; seçtikleri opsiyon doğu cephesinde ve bir bütün olarak Birinci Dünya Savaşı'nda zincirleme etkide bulunacaktı. Siyasal yaşam bıçak sırtı bir durumdaydı. İşgal tehdidinin yapıldığı 18 Şubat günü Merkez Komitesi yeniden toplandı. Lenin yoldaşlarından rica etti:

Dün herkesin Almanya'da [devrimci] bir hareket oluşmadığı ve saldırı başladığı takdirde ayrı bir barış gerekliliğini farkettiği özellikle ilginç bir oylama oldu. Almanların sovyet hükümetini devirmek için saldırıya geçmek istediği konusunda kuşkular var. Harekete geçmemiz gereken bir durumla karşı karşıyayız!

Fakat itirazı reddedildi. Bu defa Alman üst komutası Baltık sahili boyunca büyük bir saldırı başlattı. Öğleden sonra Alman askerleri fiili bir direnişle karşılaşmaksızın Dvinsk'ten geçtiler. Petrograd'ın dört yüz mil yakınındaydılar. Merkez Komitesi alelacele toplandı ve Lenin şu konuşmayı yaptı: "Tarih sizin devrimi sattığınızı söyleyecek."

Sonunda tezi doğru yere dokundu ve beşe karşı yedi oy gibi az bir farkla Buharin'i yenilgiye uğrattı. Lenin daha sonra birleşik bir Bolşevik partiyi düşünerek savaşa oy vermediğini söyleyen Troçki'nin desteğini kazandı. Bu durumda bile Troçki Merkez Komitesi toplantısından çıkar çıkmaz Sovyet hükümeti Almanya ve Avusturya-Macaristan'la barış imzalamayı reddettiği takdirde İtilaf Devletlerinden acil yardım alıp alamayacağını soruşturmaya başladı. 22 Şubat'taki Merkez Komitesi toplantısında bu düşüncesi desteklendi. İttifak Devletleri yine inatlaştılar ve Sovnarkomun yalnız Polonya ve muhtelif Baltık eyaletleri değil Ukrayna üzerinde de egemenliğinden vazgeçmesini istediler. Bu son ültimatomdu; uyulmadığı takdirde büyük bir askeri işgale girişilecekti. 23 Şubat günü Bolşevik Merkez Komitesinin bezgin üyeleri Sverdlov'un Sovnarkom'a İttifak Devletlerinin koşullarını kabul etmek için ertesi sabah yediye kadar zaman tanındığı anlamına gelen Alman ültimatomu üzerine raporunu dinleyince kendilerine geldiler. Bu hayati bir toplantıydı ve Lenin de bunu vurguladı: "Bu koşullar kabul edilmelidir. İmzalamazsanız üç hafta içinde Sovyet iktidarının ölüm fermanını imzalamış olursunuz."[3]

Lenin muhaliflerini azarlamaya devam etti. Bunlardan biri de sürekli muhalefetini ifade eden Karl Radek'ti. Lenin öfkeliydi ve Radek'in kendi kendisini aldattığını söyleyerek cevabı yapıştırdı:[4]

Tavuktan betersin. Tavuk etrafında tebeşirle çizilmiş daireyi geçmeye karar veremez, ama en azından kendisini haklı çıkarmak için bu daireyi birisinin eliyle çizdiğini söyleyebilir. Sense ken-

di formülünü kendi elinle kendi etrafına çizdin ve gerçeğe değil formüle bakıyorsun.

Lenin hasmını yıldırmaya çalışırken her zaman güçlü betimlemeler yapardı.

Fakat tartışma hâlâ bitmemişti. Lenin'i eleştirenler onu Sovnarkom'dan çıkarmayı ve devrimci bir savaş başlatmayı düşünüyorlardı. Stalin bile İttifak Devletleri ile uzlaşmanın doğru olup olmadığını sorguluyordu. Fakat çoğu Merkez Komitesi üyesinin böylesi bir savaşa girecek cesareti yoktu. Ve Lenin de kaya gibiydi ve odadaki diğerleri titrerken sağlam duruyordu. Ve yine hasımları kazandığı takdirde Sovnarkom'dan istifa edeceğini -buna zorlanması gerekmiyordu- ve ayrı bir barış için kampanya başlatacağını söyledi. Ve istediğini elde etti; dört çekimser, dört aleyhte oya karşı yedi oyla Bolşevik Merkez Komitesi anlaşmanın imzalanmasını onayladı. Bu karar Alman istilasını engellemek için son dakikada alındı. Lenin tartışmayı kazanmamış olsaydı, İttifak Devletlerinin Bolşeviklerin artık işlerine yaramayacağı sonucuna varacaklarından kuşku yoktu. Bunun sonucu Rusya'nın en önemli kısmının işgal edilmesi ve Ekim Devrimi'nin çökmesi olacaktı.

Brest-Litovsk Anlaşması 3 Mart'ta imzalandı. İttifak Devletleri genel olarak anlaşma maddelerinin arkasında durdular ve Sovnarkom Polonya, Baltık eyaletleri ve Ukrayna'yı kendi ordularına bırakınca Rusya'yı istila etmekten kaçındılar. Rus İmparatorluğunun sınai ve tarımsal kaynaklarının yarısı ve nüfusunun üçte biri bu geniş topraklarda bulunuyordu. Dahası Alman yüksek komutasının Fransız ve İngiliz kuvvetlerine karşı son bir yoğunlaştırılmış harekata girişmesini başlatmak için tümenlerini doğudan batıya sevketmesine izin verildi. 23 Şubat'ta Smolni Enstitüsü'nde onbeş Bolşeviğin katılımıyla alınan karar dünyanın dört bir yanında derhal değerlendirilen sonuçlar verdi.

Rusya'da uluslararası ilişkilerin büyük resmi Bolşevik parti basınında görmezlikten gelindi ve partinin basın üzerindeki denetimi de diğer partilerin Avrupa'nın diğer yerlerinde neler olduğunu doğrudan bilmemesine yol açıyordu. Fakat Lenin doğru olanı yaptığından emindi. Derhal partisini barış anlaşmasının sağladığı "soluklanma"dan yararlanabileceğine ikna etmeye gi-

rişti. Bolşevik Merkez Komitesi'nde kimin belgeyi imzalamak üzere Brest-Litovsk'a gitme yetkisini alacağı konusunda mücadele vardı. Bunun Lenin olacağı besbelliydi; fakat durumu öyle ayarladı ki kendi adaylığı tartışma konusu edilmedi. Görüşmeleri yürütmüş olan grubun üyeleri görevi yerine getirmeyi reddettiler ve Troçki ile Buharin'i desteklemiş olanlardan bunu istemek de besbelli anlamsızdı. Bu tatsız görevi Grigori Sokolnikov yerine getirdi. Lenin'in gelecekte adını kirletebilecek kararlardan uzak durmasının son örneği değildi bu. Rusya'da Bolşeviklerin dışında hiçbir parti Brest-Litovsk Antlaşması'nı onaylamıyordu. İşler iyi gitmediği takdirde Lenin uluslararası ilişkilerde oynadığı kumarın bedelini ağır ödeyebilirdi. İçgüdüleri ona kişisel zararını minimize etmesi gerektiğini söylüyordu.

Fakat Petrograd'daki siyasal mücadele son bulmamıştı. Bolşevik Parti Kongresinin de bu dönüşü onaylamaya ikna edilmesi gerekiyordu ve kongrenin kabul edeceği hiç de kesin değildi. Daha da kötüsü, Sol Sosyalist Devrimciler "devrimci savaş" konusunda hiç iç çatışma yaşamamışlardı: Hepsi de Lenin'in politikasına kesin olarak karşıydı. Bu yüzden Lenin adım adım ilerleme yolunu seçti. İlk olarak kendi parti kongresi üzerinde yoğunlaştı. Oturumlar 6 Mart'ta başladı ve açılışı Lenin yaptı:[5]

> Küçük burjuva karakterli, savaşın dağıttığı ve inanılmaz bir duruma sürüklenmiş bir ülke olağanüstü ağır koşullar altında bulunmaktadır: Ordumuz yok ve dahası tepeden tırnağa silahlı bir soyguncu ile yan yana yaşamak zorundayız. O hâlâ bir soyguncu ve soyguncu olarak da kalacak ve elbette ki ilhak ve tazminatlar olmayan bir barış ajitasyonu ile uğraşması da imkansız. Barışçıl bir ev hayvanı bir kaplanla yan yana yaşıyor ve ilhaklar ve tazminatlar olmayan bir barışa ihtiyaç olduğu konusunda onu ikna etmeye çalışırken böyle bir barış ancak kaplana saldırarak elde edilebilir.

Lenin'in iğnelemesi Buharin'in önderliğindeki diğer tarafın performansı ile tam karşıt yöndeydi. Bir noktadan sonra Buharin teslim oldu. Devrimci bir savaşın imkansızlığını ve İttifak Devletleri ile ayrı bir barışa ilkesel olarak karşı olmadığını kabul etti.

Ve böylelikle Lenin ve sol Bolşevikler arasındaki çatışma tek yönlü hale geldi. Lenin zafer kazanacağını biliyordu ve Buharin'in taraftarlarının kongre zemininde onu anlaşmacı olarak

kötülemesini sağlamak istiyordu. Zinovyev ve Troçki'nin önceki "ne savaş ne barış" politikasının yararı konusundaki atışması sırasında sakinliğini korudu. Hatta Buharin'le parti programının içeriği konusunda tartışma yürütmeye devam etti ve muhatabının gelecek Bolşevik Merkez Komitesi'nde hizmet etmeyi reddetme tehdidini yaşama geçirmemesi için nazikçe rica etti. Sözün kısası, zafer kazandığında cömert olabiliyordu.

Lenin becerilerini ve kararlılığını kullanarak başarı kazanmıştı. Parti içi muhalefetin taktik özgüven ve beceriden yoksunluğu da ona yardımcı olmuştu. Sol Bolşevikler -ya da kendilerine verdikleri adla Sol Komünistler- "devrimci savaş"ın uygulanabilir olduğuna gerçekten inanmıyorlardı. Böyle bir savaş için askere alınacak işçiler arasında kitle desteği sağlamak istediklerinde düşmanca karşılanmışlardı ve çarlık ordusunun saflarını doldurmuş olan köylülerin de savaş mı barış mı konusundaki oylamayı terkettiğinin bilincindeydiler: Köylülerin çoğu ya ordudan firar etmiş ya da terhis edilmişlerdi. Fakat bunu bilinçli olarak kavramıyorlardı ve ayrı bir barış konusunda söylenmeye devam ediyorlardı. Başlangıçta Bolşevik Merkez Komitesi'nden ve Sovnarkom'dan çekildiler. Sol Sosyalist Devrimciler de öyle yaptı. Lenin siyasal açıdan çocukluk olarak nitelendirdiği tutumlarına karşı saldırıya geçti; fakat diplomatik olmaya da çalıştı. Bütün halk komiserlerini safına çekmesi gerekiyordu ve onlar da kendi cephelerinden işçilerin ve köylülerin devriminini desteklemeye ikna edildiler. Her biri gayrıresmi tarzda görevlerine geri döndüler.

Alman kuvvetlerinin tehdidi ortadan kalkmamıştı. Antlaşmayı imzalayan Sovnarkom Almanların Petrograd'a doğru ilerleyip ilerlemeyeceğinden emin değildi. Lenin ve halk komiseri yoldaşları hükümet merkezinin Moskova'ya taşınması gerektiğini istemeye istemeye kabul ettiler. Kararın pratik bir sebebi vardı. İttifak Devletleri fiili bir direnişin olmadığı bölgeleri ele geçiriyorlardı ve Sovnarkom geçen aydan bu yana bir İşçi Köylü Kızıl Ordusu kurmayı planlamasına rağmen birimlerin sayısı az, eğitimleri de ilkeldi: Almanya ve Avusturya-Macaristan ordularının üstesinden gelebilecek durumda değillerdi. Ve böylelikle 10 Mart'ta hükümetin asli personeli gece treninde Petrograd'dan Moskova'ya bindi.

Başlangıçta personelin büyük bölümü Kremlin'in kuzey duvarından üç yüz metre kadar uzakta bulunan Okhatny Ryad'daki Hotel National'e yerleştirildi. Lenin eşi Nadejda ve kızkardeşi Maria ile birlikte derme çatma bir dairede kalıyordu. Dairede iki oda ve bir banyo vardı ve otel personeli ayakkabılarını temizliyor ve genel olarak da her işle ilgileniyordu.[6] Sonraki yıllarda Lenin'in personelin hizmetlerinden kişi olarak yararlanmadığı ileri sürüldü; fakat Nadejda Konstantinovna bu tür tatlandırılmış idealizasyonlara itiraz etti: Onu idealize etmeyi severdi fakat kişisel alışkanlıkları açısından değil.[7] Hotel National'in dışında hep gürültü vardı. Okhotny Ryad gündüz saatleri boyunca hep pazarcılarla doluydu. Öğrencilerle diğer coşkulu devrimciler sürekli tartışıyor, pankart asıyor ve afiş yapıştırıyorlardı. Bolşevik parti önderliği kendisine bağlı askeri birlikleri alanda konumlandırdı. Letonyalı Piyadeler Sovnarkom'u özellikle severlerdi. Fakat Lenin yerleşik rutinlerini seven bir insandı. Gürültüye aldırmaksızın tıpkı Londra, Zürih ve Paris'te yaptığı gibi kuşluk vakti yataktan kalkardı. Devrimi kendi koşullarına göre yapacaktı.[8]

Lenin'in Hotel National'den her çıktığında her tür insanla görüştüğü ve taşradan gitgide daha fazla ziyaretçi kabul ettiği doğrudur. Böylelikle Sovyet Rusya'daki sıradan insanların koşullarına ilişkin bilgi eksikliği çekmiyordu. Fakat bu insanların yaşamını da yaşamıyordu. Hotel National'de yiyip içiyor, uyuyor ve Kremlin'de çalışıyordu ve her zaman kötü yönetimden, açlık ve savaşın sert gerçekliğinden sığınacak bir yeri vardı ve insanlar bu tür şeylerden söz ettiklerinde onların verdiği bilgileri düşüncelerin süzgecinden geçirir ve politikaları ancak Sovyet rejiminin varlığı tehlikeye girdiği zaman değiştirirdi.

İhtişamlı Hotel National'de Kremlin Sovnarkom için hazır edildiği zamana dek kalınacaktı. Bu Lenin'in hoşuna giden bir iş değildi. Moskova'yı hiç sevmezdi çünkü Petrograd'a göre çok daha az batılılaşmış bir yerdi. Moskova fiziksel ve kültürel olarak geleneksel Rus değerlerini barındırıyordu. Lenin için bu hiç de övülecek bir şey değildi. Bütün çarcı nostaljiyi, Ortodoks Hristiyanlığı ve köylü havasını arkasında bırakmış bir Rusya istiyordu o. Moskova'nın "iğrenç bir şehir" olduğuna ilişkin 1898'deki ifadesini değiştirmedi.[9]

Aslında Moskova bir metropolden çok büyük bir köye benziyordu. Yabancılar -ve Lenin'in kendisi de biraz yabancı gibiydi- şehir sakinlerinin hâlâ geleneksel köylü mintanları ve deri yerine samandan yapılma ayakkabılar giydiklerini yazıyorlardı. Pek az caddede kaldırım vardı. Ana yollar Sovnarkom'un varışından hemen sonra 1918 ilkbaharında olağanüstü çamurluydu. Petrograd'ın düz hatlı tasarımının aksine Moskova karmakarışık bir alana yayılmış durumdaydı ve Moskovalılar da bu farktan dolayı övünüyorlardı. Sanayiciler ve bankacılardan alt tabakadaki seyyar satıcılara dek her şehir sakini Büyük Pedro on sekizinci yüzyılın başında St. Petersburg'u inşa etmeye başlayana dek ülkenin başkenti olan Moskova'nın plansız, hayat dolu çeşitliliğinin Rusya'ya özgü bir şeyi ifade ettiğini hissediyordu. Moskovalı fabrika sahipleri Rus milliyetçiliğinin önde gelen savunucularıydı. Önceki yirmi yılda gelenekselcilik ile araştırmacı moderniteyi karıştıran bir tarzı çok iyi oluşturmuşlardı. Çok sayıda tekstil fabrikası vardı. Kırlarla bağları güçlüydü ve bazıları da Eski İnançlılardandı. Petrograd'ın seçkinlerinin ulusal çıkarları yabancı kapitalist devletlere sattıklarını düşünüyor ve Moskova'yı Rusya Ana'nın gerçek başkenti olarak görüyorlardı.

Belki de Kremlin'de bir dizi pratik sorunla karşılaşmakla Lenin hakettiği cezayı bulmuş oluyordu. Bonç-Brueviç'le birlikte Petrograd'dan trenle geldikten bir gün sonra Üçlü Kapı'dan girmeye çalışırken kendisini tanımayan bir muhafız onu içeri almadı. Muhafız bir Bolşevik taraftarıydı fakat Lenin'in kimliğine ikna olup girmesine izin vermesi dakikalar aldı.

Kremlinin duvarlarının içine girdiğinde Lenin bile binanın ihtişamı ile çarpıldı. İç kısmın unutulmayacak bir etkisi vardı. Kremlin şehir merkezinde, Moskva nehrinin 130 fit üzerinde bulunan büyük bir üçgen kaleydi. Etrafı bir artı dörtte bir mil uzunluğunda duvarla çevriliydi ve içindeki eski binalar büyüleyici bir bileşim oluşturuyordu. Bunların en önde geleni Büyük Kremlin Sarayı'ydı. Sarayın yanında Uspenski Katedrali bulunuyordu; Büyük Pedro St. Petersburg'u inşa edene dek çarlar burada taç giyiyordu. Büyük Katerina tarafından inşa edilen bir Senato vardı. Çanlar, çan kuleleri, altın kümbetler, devasa toplar, kışlalar, bir silah deposu ve ferah meydanlar vardı. En yüksek çan kule-

sinin üzerinden yirmi millik bir ufku görmek mümkündü. Lenin nereye baksa yıkmak için iktidara geldiği tarihin somut fiziksel varlığı ile karşılaşıyordu.

Fakat Kremlin karmaşa içindeydi. Bakımsızlık 1917 Şubat'ında monarşinin düşüşü ile başlamıştı ve kızıl muhafızlarla kralcı subaylar arasında yıl sonunda çatışmalar meydana gelmişti. Lenin ve Bonç-Brueviç keyiflerini kaçıracak bir manzara ile karşılaştılar. Sovnarkom'un yerleşmesi ve Lenin'e bir daire verilmesi önerilen Senato Binası darmadağındı. Yerlerde toplanmamış at gübreleri vardı. Her yerde saman, kirli sargılar, kırık yollar ve -bahar geldiğinde de- çamur, çamur, çamur vardı. Lenin, Troçki ve diğer Bolşevik liderler geçici olarak Büyük Kremlin Sarayı'nın Süvari Sınıfı binasında gecelediler. II. Nikola'nın hizmetkârlarından bazıları görevlerinde kalmışlardı. Stupişin adlı yaşlı bir garson geleneksel görgü kuralları konusunda titizdi. Lenin ve Troçki akşamları birlikte yemek yerken Stupişin de yemeklerini çarlığın tabak takımı ile servis ediyordu. Stupişin tabakların üzerindeki çift başlı kartal simgesinin masadaki herkesin karşısında olmasını sağlayana dek yemeye başlamalarına izin vermezdi. Lenin bu telaşeye gülerek tahammül ediyordu. Aslında yemeklerin çoğu çar için uygun değildi. Bazan yemekte sadece kara buğday lapası ile seyreltilmiş sebze çorbası çıkıyordu.

Fakat Lenin Sovnarkom'da eşi ve kendisi için sürekli kalma hakkını ancak ay sonunda ve gecikmeden "sorumlu" olanların isimlerini öğrenmek isteyince elde edebildi.[10] Bonç-Brueviç eski Senato Binasının birinci katında Lenin, Nadya ve Maria İliniçna için rahat bir daire ayırmıştı. Daire üç oda, bir hol, mutfak ve banyo ile hizmetçi odasından oluşuyordu. Yan dairede Sovnarkom'un idari bürosu vardı ve Lenin'in ofisinin bir kapısı Sovnarkom toplantılarının yapıldığı büyük salona açılıyordu.

Senato Binasındaki daire Lenin'in evi oldu. Yaşamının o kadar büyük bir bölümünde oradan oraya dolanıp durdu ki, 1918'de kendisini herhangi bir yerde evde hissedip hissedemediği kuşkuludur. Çalıştığı yerde yaşaması sade bir ortama hemen hiç imkan vermiyordu. Dahası Nadya da Maria da siyasal işlerle onun kadar meşguldüler. Üçü de koşuşturup duruyor ve buldukları yerde, buldukları kadar yiyip uyuyabiliyorlardı. Para konusunda fazla

özen gösteremiyorlardı ve Lenin, Bonç-Brueviç'i kendi izni olmadan Sovnarkom Başkanı olarak maaşını artırdığı için azarladı.[11] Bütün istediği temiz ve sakin bir daire ve kitaplarla dolu bir ofisti. Binaya yerleştiklerinde ilk yaptığı şeylerden biri Vladimir Dal'ın Rusça sözlüğünü ve eski Rus Çarlığı'nın haritasını istemek oldu. Duvara Karl Marx'ın portresini ve daha sonra da halkçı terörist Stepan Halturin'in büyük bir resmini astı. Günlük ihtiyaçları artık eşini ya da kızkardeşini meşgul etmiyordu. Bir hizmetçi tutuldu ve şoförlüğünü Stepan Gil yapıyordu. Orada oturanlar için yemek çıkıyordu. Lenin ve Nadya bir kedi aldılar. Hayvana bayılıyorlardı ve Lenin sık sık koridorda onu Sovnarkom toplantı odasına götürürken görülüyordu. Kedi kendisine nasıl bakacağını biliyordu. Toplantı odasında kendisini kimsenin rahatsız etmeye cesaret edemeyeceğini bilerek Lenin'in koltuğuna kıvrılıp yatıyordu. Kediyi Nadya'yla hizmetçi besliyordu ve hizmetçinin izin gününde de Nadya Sovnarkom'daki bir sekreterden bu işi yapmasını istiyordu. Lenin'in gerektiği kadar mama vereceğine güvenmiyordu.

Aslında Lenin her zaman zamanında tabağını önüne koymasa bile kedilerine bakma konusunda güvenilirdi.[12] Çoğu zaman Lenin ve Nadya siyasi görevleriyle meşgul oluyorlardı. Daire de uyuyup yemek yedikleri bir yerdi onlar için. Lenin Kremlin'den Rusya'daki her kütüphaneden kitap isteyebiliyordu. Başkentte ya da taşradaki herhangi bir siyasi görevliye telefon edebiliyor ve kendisini görmek için Kremlin'e doluşan ziyaretçileri kabul edebiliyordu. Kendi dairelerinden merkeze gelen Halk Komiserlerini esir alabiliyordu ve belli başlı Bolşevik yoldaşlarının çoğu -Troçki, Sverdlov, Kamenev ve Stalin- de aileleri ile birlikte elinin altındaydılar. Ve kendisine herhangi bir konuda başvuran parti görevlileri veya köylü grupları için resepsiyon düzenleyebiliyordu.

Lenin büyük duvarlı merkezden şehrin diğer yerlerindeki fabrika girişlerinde yapılan toplantılara gidiyordu. Ayrıca kuzeydoğu banliyölerindeki Sokolniki semtinde nekahat döneminde olan Nadejda Konstantinovna'yı da ziyaret etti. Fakat Moskova'nın yirmi mil uzağındaki Gorki köyünde geçirdiği kendi nekahat dönemi dışında yeni başkentin merkez bölgelerinde oluyordu. Diğer kasaba ve şehirlere gitmek için her imkanı vardı fakat sadece

Petrograd'a gitti, 1919 ve 1920'de. Volga bölgesine ilişkin sık sık ifade ettiği özlemi bile onu oraya götüremedi. Onun yeri devrimci siyasetin merkezi olmaya devam etti.

Sovnarkom rejimi ve politikaları pekiştirmeye çalışıp düzen talep ederken, yoldaşları onu kızdırıyorlardı. Gece geç vakit diğer Bolşeviklerin elektrik konusunda kendisi gibi davranmadığını bildiği için ofisinin ışığını söndürüyordu. Sovnarkom Başkanı koridorlarda dolaşıp yoldaşlarının açık bıraktığı ışıkları söndürüyordu.[13] Hiçbiri ona benzemiyordu, birazcık bile. Kalemlerini açmadan bırakıyorlar, düğmelerini dikmiyorlar, kitaplarını kütüphanelere iade etmiyorlardı. Devrim böylesi insanlarla ne yapabilirdi? Fakat yaşadığı rahatsızlığa rağmen bunun etkisini atlattı. 1917 Ekim Devrimi'nin 1871 Paris Komünü'nden on bir hafta fazla yaşamış olmasından coşku duyuyordu. İşçi sınıfından aldığı coşkuyu hesaba katmazsak bu onun açıkça duygulandığı tek konuydu. Nadejda Konstantinovna bu konuda rahatsızdı. Moskova'dan arabayla geçerken vandalizmin artışı dikkatini çekiyordu: Kırık camlar, parçalanmış ve çalınmış ahşap bölmeler ve damları görüyordu. Nadejda'ya göre suçlu işçiler bu tutumlarından dolayı cezalandırılmalıydılar ve eşine de aklını başına toplaması için bunu öfkeyle söylüyordu. Böylesi tutumların görmezlikten gelindiği yerde sosyalizm falan olamazdı.

Sovyet sansür makamlarının gözlerden gizlediği bu aile içi çatışma da Lenin'i tutumunu değiştirmeye ikna edemedi. Kafasında işçi sınıfının kendi diktatörlüğünü kurma ihtiyacını içeren bir stratejik yönelim vardı. Kaba hatlarını ortaya koyuyordu sorunun. Devrimci inisiyatifi teşvik etmek ve birkaç yıl boyunca "burjuva ahlakı"na ilişkin her tür düşünceyi bir kenara itmek istiyordu. Fakat Ekim Devrimi'nden bu yana düşünceleri epey değişmişti. Seçkinci otoriterizm ile kitlesel öz kurtuluş arasındaki her gerilimde Lenin'in önceliği rejimini güvence altına almak oldu -ve bunun anlamı da otoriterizmin artışıydı genellikle.

Hatta onun önlemleri Sol Sosyalist Devrimciler arasında korku yaratmaya başladı. Başlangıçta Sovnarkom'daki koalisyon ortakları oldukça iyi geçinmişlerdi. Lenin'in Toprak Kararnamesi'nden hoşnut olan Sol Sosyalist Devrimciler 1918 Şubat'ında onun tarım topraklarının köylülere devredilmesini onaylayan Toprağın Kamulaştırılması Temel Kanunu'nu -Sol Sosyalist

Devrimcilerin coşkulu desteği ile- imzaladığında da aynı şekilde memnun olmuşlardı. Fakat Lenin aynı zamanda yerel sovyetlerin kentlere gıda arzında bulunmasını istiyordu. Kırda çok fazla tahıl bulunduğunu ve merkezi ve yerel hükümetin düşük tayın vermesinden zengin köylülerin, ya da Lenin'in deyişiyle kulakların açgözlülüğünün sorumlu olduğunu defalarca belirtti. Kararsızlığın vakti değildi. Lenin Brest-Litovsk Antlaşması'ndan önce bile sert önlemlerin alınması gerektiğine inanıyordu. Tahıl ticareti üzerinde devlet tekelinin korunmasında kararlıydı ve uzun vadede toprak mülkiyetinin köylüler dahil özel kişilerden alınıp devlete verilmesini istiyordu. Bütün bunlar Sovnarkom'a köylülüğün çıkarlarının savunulacağı temelinde katılmış olan Sol Sosyalist Devrimcilerle zaten sorunlu olan ilişkileri daha da karmaşık hale getiriyordu.

Fakat Lenin'in rejimi sağlamlaştırma tarzı artık taviz kabul etmiyordu. Daha 14 Ocak 1918'de hiç lafı dolandırmayan bir Sovnarkom kararnamesi kaleme aldı:[14]

> [Sovnarkom] Bütün Rusya Gıda Tedarik Komitesi ve Gıda Tedarik Komiserliği'ne tahılın yalnızca komiserler değil sayısal olarak da kuvvetli silahlı birlikler tarafından yüklenmesi, toplanması ve dağıtılması vb için devrimci önlemler alınmasını ve aynı zamanda yerel sovyetlerin tespit edilen spekülatör ve sabotajcıların derhal vurulması yoluyla spekülatörlerle amansızca mücadele edilmesini önerir.

Önceki birkaç aydaki iç karartıcı eğilimleri politika olarak şekilleniyordu. Konuşmalarında henüz açık bir tema olarak yer almamasına rağmen daha fazla şiddet yönünde seyrettiği açıkça görülüyordu.

Sovnarkom 1918 ilkbaharında Menşeviklerin çoğunluk oyunu aldığı kentlerdeki pek çok sovyeti dağıtma konusunda hiç tereddüt etmedi. Çeka ve yeni Kızıl Ordu birlikleri etkili direnişleri önlemek için harekete geçirildi. Rejim artık Kadetler, Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler gibi tanımlı düşmanlarının peşine düşmekle sınırlamıyordu kendisini; aynı zamanda toplumda iktidara gelmek için desteğini aldığı gruplara da baskı yapmaya başlamıştı. Lenin bir kez işçi sınıfı Bolşevikleri desteklemeye başlar başlamaz Bolşevizmin düşmanlarını asla desteklemeyeceğini varsayıyordu. Fakat 1917'de bile "proletarya"ya olan güveni her

zaman koşulluydu ve 1902'deki *Ne Yapmalı?* broşürü işçilerin Marksist aydınlar tarafından sıkı sıkıya ve doğru tarzda önderlik edilmediği takdirde devrimci politikaları benimseme konusunda bütünüyle yetersiz olduklarını ileri sürmüştü. En iyi ihtimalle o ideolojik bir paternalistti. Artık işçi sınıfının yurttaşlık haklarını geri alma konusunda kendisini engelsiz hissediyordu: Rejimin üstünlüğüne meydan okunmasına izin verilmeyecekti. İşyerinde bile disiplinsizliğe taviz verilmemeliydi ve Lenin bir zamanlar kapitalist çıkarların savunucusu olarak suçladığı Amerikalı teorisyen F. W. Taylor'ın zaman ve hareket ilkelerini getirmek istediğini belirtti.

Diktatörlüğün yaşamsal bir zorunluluk olduğunu düşünüyordu. 1918 Nisan'ında çıkan *Sovyet İktidarının Güncel Görevleri* adlı broşüründe parti stratejisini yazarken ülkenin güvenliğine yönelik dış tehditlerin devam ettiğini ve gıda tedariki, ulaşım, sınai üretim ve idari etkinlik bakımından devasa ve büyüyen iç zorlukların bulunduğunu kabul ediyor ve şunları belirtiyordu: "Fakat diktatörlük büyük bir sözcüktür. Ve büyük sözcükler de öyle rüzgara bırakılamaz. Diktatörlük demirden bir otoritedir, devrimci anlamda cesur olduğu kadar sömürücülerle serserilerin bastırılması konusunda da hızlı ve amansızdır."[15] Bu önermesini önceki aylarda kendisini desteklemiş olan en yakın yoldaşlarının çoğunu şaşırtan bir analizle devam ettirdi. Lenin "açlık ve işsizlik *suçunun* cezası, herhangi bir fabrikada, çiftlik ya da işletmede iş disiplinini ihlal eden *herkes* tarafından çekilecektir" diyordu. Çözüm gerçekten diktatörce yöntemlerin uygulanmasıydı. "Bundan kimlerin suçlu olduğunun nasıl tespit edileceğini öğrenmek ve bunları mahkemeye çıkarıp acımadan cezalandırmak gerektiğini" belirtiyordu.[16]

Kurucu Meclis'in dağıtılması ve Brest-Litovsk Antlaşması'nın imzalanması Lenin'in ülkedeki başka bir siyasi parti, grup ya da birey karşı çıksa bile iktidarda kalma iradesini teyid etti. Onun yönetimi altında Bolşevik parti Sol Sosyalist Devrimcileri bile kovalamıştı. Tek sonuç bu da değildi. Hükümet politikasının hareket ve açıklığı kamuoyunun geniş kesimlerini dışlamıştı. İşçiler ve Ekim Devrimi'ni duyan köylüler Sovnarkom kararnamelerini sevinçle karşılamışlardı; fakat Lenin ve Bolşevik Merkez Komitesi politikalarını geliştirdikçe pek çok yerde direnişle kar-

şılaştılar. Aynı önemde olmak üzere kayıtsızlıkla da. Bolşevikler Rus İmparatorluğu'nun kalıntılarını, esas olarak Rusların oturduğu bölgelerini, etrafları kuşatılmış bir siyasal azınlık olarak yönetiyorlardı. Ve bunun farkına vardıkça tutumlarını sertleştirdiler. Sorunlarla başa çıkabilmek için en iyi yolun taviz vermek yerine daha da sertleşmek olduğunu hissediyorlardı. Bu ortak tutum Lenin ve Bolşevik Sol Komünistleri Brest-Litovsk'tan sonra artan işbirlikleriyle övünecek durumda olmamalarına rağmen yeniden bir araya getirdi.

Uzlaşmalarını kolaylaştıran, Lenin'in sanayi ve tarımda devlet mülkiyeti ve düzenlemesini sıkılaştırması oldu. Kamuoyunun artan bir kesimi Sovnarkom'un devletin tahıl ticareti tekelini kaldırmasını ve köylülerin ürünlerini piyasada satmasına izin vermesini talep ediyordu. Köylülerin tahıl istiflediğini gösteren pek çok kanıt vardı. Kentle kır arasındaki ekonomik alışverişi canlandırmak için özel ticarete taviz verilmesinin yaşamsal olduğu geniş kabul görüyordu. Geçici Hükümetteki Kadetler, Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler devletin tahıl ticareti üzerindeki tekelini onaylamış ve sürdürmüşlerdi. Görevlerinden alınınca, ekonomik çöküntü dibe vururken esaslı bir politika değişikliğinin gerekli olduğunda ısrar ettiler.

Fakat Bolşevik liderler böyle düşünmüyordu; onlar bir "sosyalist devrim" yapmışlardı ve politikada bir "kapitalistler hükümeti"nin -Geçici Hükümetin- bile pekiştirdiği antikapitalist unsurlardan vazgeçmeye göz yummayacaklardı. Aslında Bolşeviklerin çığlık atan ekonomik çöküntüyü atlatmak için ihtiyaç duydukları önlemler konusunda yaşadığı iç güçlükler gitgide azalıyordu. Buharin, Osinski ve diğer yoldaşları Lenin'i aylarca ekonominin bütününün hızla sosyalist bir çizgide dönüşümünü örgütleme konusundaki temkinliliği ile eleştirdiler; sanayi, tarım, ticaret, finans, ulaşım ve iletişimin tamamen devletleştirilmesini istediler. Bazıları Lenin'in de bunu istediğine inanıyordu fakat Şubat ve Ekim Devrimi arasındaki süreçteki çalışmasını dikkatle okumuş olsalardı kendilerini aldatmazlardı. Lenin elbette ki Rusya'nın "sosyalizme geçiş"e hazır ve fena halde ihtiyacı olduğunu savunmuştu ve bütün iktidarın sovyetler gibi sınıf temelli kitle örgütlerine devredilmesi gerektiğini öne sürmüştü. Fakat siyasetin tümden ve derhal dönüşümünü istemesine rağmen ekonominin

daha dikkatli ele alınması gerektiğini savunuyordu. Lenin'e göre yalnızca büyük ölçekli kapitalist işletmeler devletleştirilmeliydi.

Rusya'da bunlar, bankalar, demiryolları, en büyük fabrika ve madenler ve büyük taşınmazların bazılarıydı; fakat ekonominin geri kalanını içermemeliydi -ve açıkça belirtmemesine rağmen ekonominin geri kalanı da ülkenin çalışan nüfusuyla ilgiliydi. Rusya bir köylü, zanaatkar ve pazarcılar ülkesiydi. Bankalar, büyük fabrikalar ve yoğun olarak işlenen topraklar hâlâ genel ekonomideki onbinlerce işletme içerisinde istisna durumundaydı.

Sonuçta Lenin Sovnarkom'un yalnızca "gelişmiş" işletmeleri kamulaştırmasını istedi. Geri kalanlar daha büyük birimler olarak örgütlenmeli ve kamulaştırılmadan önce çağdaş teknoloji ile donatılmalıydı ve Lenin bu görevin en iyi kapitalizm tarafından gerçekleştirilebileceğine inanıyordu. Devrimci sosyalist devlet, sanayi ve tarımda özel sektörü korumak ve büyümelerini teşvik etmek zorunda kalacaktı. Bolşevik politikası ile kapitalist ekonominin bu bir arada yaşama ilişkisini "devlet kapitalizmi" olarak tanımladı. Bu onun ekonomik gelişmenin zorunlu aşamalarına ilişkin geleneksel Marksist kavramlar çerçevesinde kalma isteğinden ileri gelen bir tanımdı (bu terimleri siyasal gelişme açısından terketmiş olmasına rağmen). Fakat elbette ki bu Ekim Devrimi'ni dünyayı tersine çevirme düşüncesiyle yapmış olan Bolşeviklerin -muhtemelen de çoğunun- canını sıktı. Lenin'in kapitalizmin geniş ölçüde korunması gerektiği koşulu onlara düpedüz anlaşılmaz geliyordu. Lenin'in kendi planının kapitalizmi sömürmenin bir yolu olduğu şeklindeki ısrarı da öfkelerini dindirmiyordu. Daha doğrudan ve tavizsiz bir devrimci strateji talep ediyorlardı. Buharin ve arkadaşları yalnızca bankaları ve metalurji tesislerini değil, atölyeleri, pazar tezgahlarını ve köylü arazilerini de devlet mülkiyetine almak istiyorlardı.

Lenin'e karşı tezlerini ilkesel açıdan da ortaya koydular: Onlara göre Lenin kapitalizme karşı çok fazla taviz veren bir strateji öneriyordu. Söylemeyi atladıkları şey, stratejisinin düpedüz işlemez olduğuydu. Lenin kendi planının kapitalistleri sömürüp sonra da kapitalizmden kurtulmak olduğunu açıklamıştı. Bankaları ve pek çok fabrika ve madeni zaten kamulaştırmıştı; dış ticaret üzerinde ağır bir devlet mevzuatı sistemi getirmişti; hükümetinin içte ve dıştaki borçlarını ödeme zorunluluğunu reddetmişti. Zen-

gin yurttaşların yurttaşlık haklarını lağvetmiş ve Çeka'yı kurmuştu. Bir sınıf diktatörlüğü kurmuştu o. Bu koşullarda kendisiyle anlaşma yapacak bir sanayici bulabilmesi şaşırtıcı olacaktı. V. P. Meşçerski diye bir işadamı bulundu. Fakat görüşmeler kısa sürede tıkandı; Leninist "devlet kapitalizmi"nin koşulları Meşçerski'ye fazla sosyalist gelmişti.

O zamana kadar, Lenin'in içgüdüleri onu taviz vermekten uzak tutuyordu. Önündeki güçlüklerin büyüklüğünü değerlendirdiğinde de düşüncelerinin dengesi devlet komuta ve kontrolünü artırmaya eğilimliydi zaten. Devlet makamlarının ekonomiye ve sosyal yaşamın diğer yönlerine müdahalesini azaltmak için iktidara gelmemişti. Güçlükler varsa daha fazla mevzuat koyarak üstesinden gelinmeliydi. 1917 öncesindeki devrim teorisi tutarsızlıklar ve çelişkiler barındırıyordu. İktidara geldiğinde ise bu gerilimi pratik araçlarla çözmek zorunda kaldı: Soyut formüllerini işler hale getirmesi gerekiyordu. Bu diktatörlük ve şiddet temalarının daha da vurgulu hale getirilmesini gerektiriyordu. Aynı önemde olmak üzere düşünceleri berraklaştıkça merkeziyetçilik, hiyerarşi ve disipline bağlılığı da artıyordu. Lenin öz olarak devletin Bolşevik parti kontrolü altında bir koordinasyon ve telkin aygıtı olarak hareket etmesini istiyordu. Bunu halkın inisiyatifini harekete geçirmek için önemli görüyordu; fakat partisinin popülaritesinin giderek azalması onu gerektiğinde başkalarının -tüm halk ya da işçi sınıfı gibi halkın bir parçasının- kendisinin canını sıkan bir eylem planı uygulamasına izin vermektense politikayı tanımlamayı ve empoze etmeyi tercih etmeye yöneltti.

Lenin'in düşüncesindeki toplumsal eğilim ortadan kalkmış değildi. Tam tersi. İşçi sınıfını destekleyen bir devlet inşa etme gereğini vurgulamaya devam etti. İşçilere idari görevlere getirilmeleri için daha fazla fırsat verilmeliydi -ve rejimin karşı karşıya olduğu başlıca görev etkili bir yönetimin oluşturulması olduğu varsayımı yerini koruyordu. Onun sosyalizmi yönelim olarak açıkça ve belirgin tarzda kentliydi. Köylerin sanayileştirilmesi, köylülerin kolektif çiftlik işçi yöneticilerine dönüştürülmesi gerekiyordu. Ayrıca küçük örgütsel birimlerin toplumda genel olarak aşama aşama azaltılıp yok edilmesi gerekiyordu. Büyük sayılarla büyük ölçekli faaliyet doğası gereği üstün olarak görülüyordu. Büyük, tartışmasız güzel olarak ele alınıyordu.

Lenin'in *ad nauseam* (bıktırıncaya kadar -Çev.) tekrarladığı gibi sosyalizmin özü "muhasebe ve gözetim"di. Bu amaç için okuryazarlık, matematiksel beceri ve dakiklik standartlarını yükseltmeye yoğunlaşmak zorunluydu. Fakat diğerkamlık, nezaket, hoşgörü ve sabrın desteklenmesine bu vizyonda yer yoktu. Leninist ideolojide sınıf mücadelesi ve iç savaş vurgusu esas olandı. Merhamet, duygusallığın affedilmez bir belirtisi olarak görülüyordu. Partinin amaçlarının amansızca izlenmesi en üstün görev addediliyordu. Bunun dinamik tarzda yerine getirilmesi zorunluydu. Leninizm, amaçlara ulaşmak için kurumlar, gruplar ve bireylere baskı yapılmasına büyük önem veriyordu. Lenin entelektüel açıdan kapitalizmin mirasından pek çok şeyi kabul ediyordu. Sol Komünistlerin aksine eski "uzmanlar"ı fabrika, çiftlik, banka ve ordu birliklerindeki pozisyonlarında tutmanın yararlı olacağını düşünüyordu. "Burjuva" uzmanlar işten atılmadan önce "burjuva" uzmanlık kadar başarılı olunmalıydı. Lenin aynı zamanda kapitalizmin temeli olan rekabet ilkesinin "sosyalizme geçiş" sırasında korunması gerektiğini kabul ediyordu. Merkezi devlet organlarının hedeflerini yerine getirmeleri için kurumları birbiriyle rekabete sokmanın yolları bulunmalıydı.

Lenin sosyalist devrimin sadece özenle çerçevesi çizilmiş kural kitaplarına göre hareket eden memurlar eliyle başarılı olacağını önermiyordu. Eylem, coşkulu eylem istiyordu. Prosedüre uygunlukla alay ediyordu. Ona göre amaçlar araçları meşrulaştırıyordu ve ahlaki kriterler değil belli bir eylemin devrime katkıda mı bulunduğu yoksa engellediği mi önemli olmalıydı. Ve Bolşeviklerin yapılması gereken şeylerle ilgili bilimsel bilgiyle donatılmasını savunuyordu. Böylelikle Lenin kendi ideolojisinin tartışmasız doğru olduğunu iddia ediyordu ve bütün topluma kendi reçetelerini telkin etme konusunda engel tanımıyordu. Keyfilik diye bir sorunu yoktu çünkü yönetme tarzı doğası gereği keyfi idi. Resmi felsefesi demokrasi, sosyal adalet ve adalet gibi evrensel hedeflere yönelik mutlak bağlılığı aşağılıyordu.

O zaman ve daha sonra pek çok gözlemci için bu garip bir sosyalizm türüydü. Başlangıçta potansiyel yazarlar siyasal yaşamda fazla aktif olduklarından Sovyet rejimini analiz eden pek az kitap vardı. Fakat kısa süre sonra bunlar biraz soluklandılar ve Ekim Devrimi'ne bilinçli olarak yanıt verdiler. Yalnız Rusya'da değil

Avrupa'nın her yerinde sosyalist teorinin klasik eserlerinin çoğu, sosyalizmin siyasal katılımın kitle yaratıcılığının, demokratik ve yasal hak ve uygulamaların, halka danışmanın ve endüstriyel demokrasinin derhal genişlemesiyle birlikte geleceği önermesi ile başlamıştı. 1917'den önce diktatörlüğe övgüler düzen Lenin'in sosyalist olarak tanımlanmasının uygun olup olmadığını sorgulamak için pek çok neden vardı. Lenin bu tür itirazlara yol açan tek sözde sosyalist değildi; benzer eleştiriler diktatörlüğü savunan bütün bir gelenek için yapılmıştı: Fransa'da Louis-Auguste Blanqui, Almanya'da Wilhelm Weitling ve Rusya'da Pyetr Tkaçev gibi. Fakat onlardan farklı olarak Lenin iktidara gelmişti ve ona yönelik saldırılar en şiddetlisiydi. Ülke içindeki Menşeviklere ve Sosyalist Devrimcilere ve yurtdışındaki pek çok sosyaliste göre Lenin'in Sovnarkom'u kendisini "sosyalist" olarak tanımlamakla haksızlık ediyor ve "sosyalizm" adını lekeliyordu.

Lenin siyasetin genel anlamı konusunda da büyük karmaşa yaratmıştı. Düşmanları onun dünya sosyalizmi kardeşliğine üyeliğini reddetmeye çalışırken Lenin de onların gerçek sosyalistler olduğunu kabul etmiyordu ve kendisini onlardan ayırmak için 1918 Mart'ındaki Bolşeviklerin Yedinci Kongresi'nde Bolşevikleri Rus Komünist Partisi olarak yeniden adlandırdı. Böylelikle Bolşevizmin sonal hedefe, komünist topluma ulaşmayı amaçladığını herkese göstermeyi umuyordu. Fakat bunun etkisi çoğu insanı şaşırtmak oldu. Bu "komünist" liderin kendisini sosyalist olarak adlandırmaya ve "Avrupa sosyalist devrimi"ni yükseltmek gerektiğinden bahsetmeye devam ettiğini gördüler. Nihayet yayınlanan (fakat Lenin Ekim Devrimi'nden önce son bölümü yazmaya zaman bulamadığı için bitmemiş olarak yayınlanan) *Devlet ve Devrim*'i okumak isteyenler açısından bu kafa karıştırıcı sorunun çözümü vardı. Lenin sosyalizmin kapitalizm sonrasında komünizme giden yolda ilk aşama olduğunu savunmuştu. Lenin'e göre aynı anda hem sosyalist hem de komünist olmak mümkündü. Bu birleştirme Leninist olmayan sosyalistleri incitti çünkü her yerde muhafazakarlarla liberaller olası sosyalist yönetimin kaçınılmaz sonucunun Lenin'in Rusya'sını karakterize eden siyasal, toplumsal ve ekonomik baskı olduğunu iddia etmesine yol açtı.

21

NAMLUNUN UCUNDA

Mayıs 1918'den Agustos 1918'e

1918'de Lenin halka Bolşevik partinin başarılarını zevkle anlatıyordu:[1]

> Ve böylelikle bu politika, bu "Bütün İktidar Sovyetlere!" sloganı en geniş halk kitlelerinin bilincine bizim tarafımızdan yerleştirildi, bize Ekim'de [1917] kolaylıkla zaferi kazanma imkanını sağladı [ve] Rus Devriminin son aylarını tek bir bütünsel zafer alayına dönüştürdü.
>
> İç savaş bir gerçeklik haline gelmiştir. Devrimin başında ve hatta savaşın başında öngördüğümüz şey, yani emperyalist savaşın iç savaşa çevrilmesi, sosyalist çevrelerin önemli bir bölümü tarafından güvensizlik ve hatta alayla karşılandı. 25 Ekim 1917'de ise bu, savaşa katılan en büyük ve en geri ülkelerden biri için gerçek oldu. Bu iç savaşta halkın ezici çoğunluğu bizim tarafımızda yer aldı ve sonunda zafer çok kolaylıkla bizim oldu.

Lenin'in değerlendirmesine göre Petrograd'da iktidarın alınmasına ilham veren düşünceler haklı çıkmıştı.

Parti hükümete girer girmez Lenin düşüncelerinin işçileri, askerleri ve köylüleri – ve hatta partisinin üyelerini- rahatsız edebilecek yönlerine ilişkin temkinli davranmayı bıraktı. En sevdiği konulardan açık açık bahsetmeye başladı: Diktatörlük, şiddet, iç savaş ve emperyalist savaş. Hâlâ özgüveni yerindeydi; Devrimi içte savunmak için ihtiyaç duyulacak silahlı şiddetin az miktarda olacağı önermesi değişmemişti. Bu varsayım bize garip geliyor, çünkü ne olup biteceğini biliyoruz: İç Savaş. Fakat Lenin'in hatası sosyalist devrime ilişkin varsayımları ile bağlantılı olarak

anlaşılmalıdır. Diğer devrimciler gibi o da on yedinci yüzyılın ortasındaki Britanya ve on sekizinci yüzyıl sonundaki Fransa iç savaşlarına dair yazıları okumuştu; fakat asıl ilgilendiği her zaman orduların mevcut sosyal sınıfların çıkarlarını nasıl temsil ettiği oldu. Lenin'e göre iç savaş az ya da çok yoğun bir sınıf mücadelesiydi. Üzerinde en fazla çalıştığı "iç savaş" 1871'de Paris Komünü tarafından başlatılan büyük siyasal mücadeleydi. Lenin'e göre Komün halkın özyönetimi için olgunlaşmamış bir model sunuyordu; Komünün Adolphe Thiers'in hükümet kuvvetleri tarafından yıkılmadan önce başardıklarına olan hayranlığını defalarca ifade etti.

Lenin kendi yalın tarzıyla Paris Komünü'nün asıl olarak içte sıkı bir rejim kuramadığı ve yeterli askeri birlik örgütleyemediği için yıkıldığı sonucuna vardı. Bundan Rusya'nın "emekçi sınıflarının" komünün hatalarından kaçındığı takdirde sayısal ve örgütsel üstünlükleriyle zaferi garantiye alacağı şeklinde iç açıcı bir sonuç çıkardı. Ve kendisini Ekim Devrimi'ni izleyen "iç savaş" döneminin sona ermekte olduğuna inandırdı.

Ama tuhaf bir küçük sorun varlığını sürdürdü. "Fakat çoğunlukla," diyordu:[2]

> Sömürücülerin direnişini ezme görevi 24 Ekim 1917 ile (yaklaşık olarak) 1918 Şubat'ına ya da Bogaevski'nin teslim olmasına kadar olan dönemde yerine getirildi.
>
> Şimdi gündemde ... Rusya'yı yönetmeyi örgütleme görevi -acil ve şu anın özgüllüğü olan görev- var.

Bu Bogaevski kimdi? Adı yalnızca 1918-1919 güney Rusya'daki askeri harekâtlara ilişkin gizli raporlarda geçiyor. Afrikan Bogaevski, Bolşeviklerin yönetimindeki kuvvetlerle savaşmış, kısa bir çatışmadan sonra ele geçirilmiş fakat daha fazla askeri faaliyette bulunmaması koşuluyla serbest bırakılmış bir Kazak komutanıydı. Lenin'in değerlendirmesi fazlasıyla hatalıydı. Rusya'yı tamamen sarmakta olan savaşın yoğunluğunu düpedüz öngörememişti. Güney Rusya'da bile İç Savaş bitmiyor, aksine General Alekseyev ve Kornilov'un Gönüllüler Ordusu'nu eyleme hazırlamasıyla yeni başlıyordu ve Gönüllüler Ordusu da Moskova hükümetini devirmeye yeminli beyaz subayların topladığı üç büyük kuvvetten sadece biriydi.

Bolşevizmi devirmeyi hedefleyen tek grup bunlar değildi. Kurucu Meclis'in dağıtılmasından sonra Sosyalist Devrimciler Volga nehri bölgesindeki Samara şehrinde yeniden bir araya gelmişler ve bütün Rusya'nın gerçek hükümeti olduğunu iddia eden bir yönetim kurmuşlardı. Bu yönetim kendisine Komuç (Kurucu Meclis Üyeleri Komitesinin baş harfleri) adını verdi ve sosyalist yönelimliydi. Diğer yerlerde Sol Sosyalist Devrimciler bile Sovnarkoma karşı ayaklanmayı düşünüyordu. Rusya'nın her yerinde büyük silahlı çatışmalar patlak vermek üzereydi. Lenin Ekim Devrimi'nden önce stratejik sezgileriyle ünlüydü. İç Savaşa ilişkin ise hiçbir sezgisi yoktu.

1918 Mayıs'ında genel politikalarını yıkık ekonomiye uygulamaya devam etti. Bunların başında şehirlere gıda tedariki için alınan muhtelif yerel önlemleri yasalaştıran Gıda Diktatörlüğü geliyordu. Sovnarkom oturumlarında planlarını acilen geçirmek için basınç yaptı. Ulusal Ekonomi Yüksek Konseyi Prezidyumu Sovyet devletinin sanayi ve tarıma koordineli bir yaklaşımı engellemeye çalışınca Lenin Prezidyum başkanı V. P. Milyutin'e kızdı. Evine şoke olmuş halde giden Milyutin günlüğüne şunları yazdı:[3]

> Sovnarkom Prezidyum'a karşı bir kınama yayınladı. Hatta İliç "Prezidyumu katıksız hapis cezasına mahkum etmek yeridir ama zayıflığımızdan kendimizi kınama ile sınırlıyoruz..." dedi ve bizi suya atmak hatta suya daldırmak mümkünken bize ekmek vermenin sadece bir ütopya olduğunu ve Gıda Tedariki Halk Komiserliği'nin bile böyle bir lüksü bulunmadığını söyledi.

Milyutin'in Brest-Litovsk tartışmasında Lenin'i destekleyen az sayıdaki önde gelen Bolşeviklerden olması onu rahatlatmadı. Lenin çok öfkelenmişti.

Lenin'in ekonomik önceliği kırdan tahılın toplanmasıydı. İç savaş kafasındaki en son şeydi. Yeni görevi Askeri İşler Halk Komiserliği'nde bir İşçi ve Köylü Kızıl Ordusu toplamakta olan Troçki'ye, ordunun çalışmalarının onda dokuzunu gıda tedarikine ayırmasını söyledi. Sovnarkom'a tahılın gizlenmesinin en ağır suç olması gerektiğini söyledi. Stokçulara "halk düşmanı" muamelesi yapılmasını ve devletin "kır burjuvazisine ve fazla tahılı saklayan diğer burjuvalara karşı amansız ve şiddete daya-

lı bir savaş ve savunma yürütmesini" istedi.[4] Bu kaba ifade Lenin'e hükmeden güçlü duyguları ortaya koyar. Sovnarkom daha ılımlı bir formülasyonu tercih ediyordu fakat politikanın özünü kolaylıkla kabul ettirdi: Çoğu Bolşevik lider devlet kontrolünü artırmak için can atıyordu. Gıda Diktatörlüğü başlatılırken Lenin yeni bir kurumun oluşturulmasını sağladı: Kır yoksulları komiteleri (*kombedy*). Hükümet komiserlerine kırlara gittiklerinde tahıl stoklayan zengin köylülerin kim olduğunu öğrenmek için bu komitelerle bağlantıya geçme yetkisi verildi. Saklanmış tahıl oracıkta tartılacak ve bir bölümü köyün yoksullarına dağıtıldıktan sonra geri kalanı şehirlere gönderilecekti.

Lenin bir diğer ekonomik öncelik konusunda ise daha fazla güçlük çekiyordu. 1918 yazında Meşçerski gibi Rus sanayicileri ile işbirliği önerisinin işlemeyeceği ortaya çıktı. Bunun yerine yoldaşlarını şaşırtarak Alman işadamları ile ticari anlaşmaların sonuca götürülmesini istedi. İkinci önerisi sonraki yıllarda o kadar fazla tartışma yarattı ki, Sovnarkom arşivlerinde saklı tutuldu. Ve bunun nedenini anlamak hiç de zor değil. Bolşevikler "Avrupa burjuvazisi"nin devrilmesi için mücadele etmeyen diğer sosyalistleri eleştiriyordu. Lenin Birinci Dünya Savaşı'nı Kautsky'yi Almanya'nın imparatorluk hükümeti ve Alman büyük finans ve sanayi kodamanları ile çatışmaktan kaçındığı için mahkum etmekle geçirmişti. Şimdi ise aynı kodamanlarla ticari anlaşma yapmak istiyordu.

Fakat kaldı ki Lenin Ekim Devrimi'ni Rusyanın "sosyalizme geçiş"ini kapitalistlerin yardımıyla yapacağını söylemişti. Rus kapitalistlerinden bunu sağlamayı umuyordu. Bunun uygulanamaz olduğu ortaya çıktıysa eğer, neden Alman kapitalistlerine başvurmayı denemesindi? Her zaman bir taktisyen olan Lenin partisinin neden kendisi kadar esnek olma yeteneğinde olmadığını anlayamıyordu.

Fakat Alman kapitalistlerine açılım yapma isteği "Alman emperyalizmi"yle sürekli bir uzlaşma anlamına gelmiyordu. İmkanı varken kapitalist Almanya'yı sömürmek istiyordu fakat hâlâ bu durumdaki bir Almanya'nın fazla dayanamayacağını umuyordu. "Avrupa sosyalist devrimi" gündeminin üst sırasındaydı hâlâ. Yurtdışındaki aşırı sol sosyalistlerin er geç zafer kazanacağından

hiç kuşkusu yoktu. 1918 Mart'ındaki Sovyetler Dördüncü Kongresi'nde Brest-Litovsk Antlaşması'nı gerekçelendirirken şunları söyledi: "Hepimiz [Karl] Liebknecht'in öyle ya da böyle zaferi kazanacağını biliyoruz: Bu işçi hareketi için kaçınılmaz bir şey." Lenin antlaşmanın Liebknecht'in başlayacağı zamana dek Rusya'da "nefes alma" konusunda mutlak garanti vermediğini kabul ediyordu:[5]

> Evet, ulaştığımız barış en fazlasıyla kararsız ve elde ettiğimiz soluklanma hem doğudan hem batıdan her gün bozulabilir: Bundan hiç kuşku yok; uluslararası durum o kadar kritik ki Batıdaki devrim olgunlaşana dek elimizden geleni yapmamız gerekiyor. Bu devrim beklediğimizden ve istediğimizden çok daha yavaş olgunlaşıyor; gittikçe daha fazla yanıcı madde biriktiriyor ve kaplıyor.

Bunlar onun için korkunç anlardı. En kötüsü de, Brest-Litovsk Antlaşması'nı imzalamış olan Merkez Komitesi üyesi Sokolnikov'un Almanların artık güvenilir olmadığı ve antlaşmanın bir hata olduğu şeklindeki açıklamasıydı. Sokolnikov, 10 Mayıs günü yapılan Merkez Komitesi toplantısında antlaşmaya karşı saldırıya geçti ve Rusya'nın tekrar savaşa girmesini önleyen yalnızca Lenin'in ateşli karşı atağı oldu.

Daha kötüsü de yoldaydı. Ay sonunda Rusya'nın her yerinde meydana gelen küçük askeri çatışmalardan biri oldu: Bir grup asker Sovyet otoritesine karşı ayaklandı. Fakat bu olay kolaylıkla halledilemedi. İttifak Devletlerine karşı savaşmak için Müttefiklerle anlaşmalı olarak Sibirya'dan geçerek Kuzey Amerika'ya gitmekteyken Rus İmparatorluk Ordusu tarafından esir alınmış Çek savaş esirleri söz konusuydu burada. Sovyet makamları ile Çek Lejyonu arasında karşılıklı olarak derin bir güvensizlik vardı ve Troçki onları silahsızlandırmak isteyince Mayıs ayında bir çatışma çıktı. Sovnarkom'un karşılarına çıkarabileceği askeri kuvvetlerden daha güçlü olan 35.000 Çek, trenlerini gerisin geri orta Rusya'ya çevirdiler ve Lenin'i ve yoldaşı halk komiserlerini devirmek için Samara'da bulunan Komuç adına savaşmaya hazır olduklarını bildirdiler.

Krizi çözme sorumluluğu Troçki'ye verildi: Bu noktada bile Lenin Çek Lejyonu'nun arzettiği yaşamsal tehlikeyi farketme-

di. Birkaç hafta sonra toplanması planlanan Sovyetler Beşinci Kongresi ile meşguldü. Sovnarkom koalisyonundaki iki eski ortak, Bolşevikler ve Sol Sosyalist Devrimciler 1918 Haziran ayı boyunca gerilim içinde birbirlerini süzdüler. Kongre 4 Temmuz'da başladı ve gerilim o kadar yüksekti ki iki parti de delegasyonlarına koruma verdiler. İlk harekete geçen Sol Sosyalist Devrimciler oldu. 6 Temmuz günü kongre tartışmalarını yürütürken liderlerinden Yakov Blyumkin Brest-Litovsk Antlaşması'nı havaya uçuracak bir operasyon başlattı. Blyumkin Çeka'da çalışıyordu ve Moskova'daki Alman büyükelçiliğine girmek için bir geçiş izni almıştı. Binaya girince Büyükelçi Wilhelm von Mirbach'la görüşmek istedi. Bu sırada revolverini çıkarıp o dışarı fırlayamadan vurdu. Mirbach ölümcül şekilde yaralandı. Blyumkin, Bolşeviklerin Alman İmparatorluğu ile devrimci bir savaş başlatacak diplomatik bir olay yaratmayı umuyordu.

Lenin'e ve Djerzinski'ye haber verildi. Lenin, Blyumkin'in neyin peşinde olduğunu anladı ve Sol Sosyalist Devrimci Parti'yi tamamen dağıtarak bir Alman istilasını önlemeye çalıştı. Aynı zamanda Sovnarkom adına Alman büyükelçiliğine başsağlığı ziyareti yaptı. Berlin hükümetine Sovyet makamlarının dostane ilişkileri sürdürmek istediği konusunda güven tazelenmeliydi. Djerzinski'ye güvenilir Çeka birimleriyle Trekhsvyatitelski Sokağı'ndaki Sol Sosyalist Devrimcilerin merkezini basıp Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi'ni tutuklama talimatı verildi.

Operasyon Bolşeviklerin askeri beceriksizliği ile yapıldı. Sol Sosyalist Devrimci merkezine giden Djerzinski'nin kendisi gözaltına alındı. Lenin'in aklı durmuş vaziyetteydi. Djerzinski'ye güvenemeyecekse kime güvenecekti? (Bunun bir yanıtı Troçki olabilirdi. Ama o da Çek Lejyonu'yla uğraşıyordu ve her halükarda bu aşamada tam anlamıyla güven vermiyordu.) Yapılabilecek tek şey işleri kişisel olarak kontrolüne almaktı. Şimdi iki önemli görevi vardı: Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi'nin tutuklanması ve Djerzinski'nin kurtarılması. Bunun için daha fazla kolluk kuvvetine ihtiyacı vardı. Tek opsiyonu, baskını yönetmesi için Letonyalı Piyadelerin lideri General İ. İ. Vacietis'e başvurmaktı. Lenin ona Sovnarkom'un sabaha çıkmayabileceğini söyledi. Vacietis'in gururunu okşamak için durumu biraz abartıyor olabilirdi. Daha büyük olasılık ise başkentteki rejimin karşı

karşıya olduğu tehlikeyi şiddetle kavramasıydı. 1917 Ekim'inde kötü organize olmuş bir grup iktidarı almayı başardıysa, aynı durumdaki başka bir grup da aynısını başarabilirdi. Vacietis görevi kabul edince Lenin rahatladı.

İşler düzelmeye başladı. Alman büyükelçiliğine ziyaret olabileceği kadar iyi geçti ve Vacietis'in birlikleri de şiddetli görevlerini başarıyla yerine getirdiler. 7 Temmuz'da Sol Sosyalist Devrimci merkezi ele geçirildi. Lenin ve Djerzinski Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi'nin suikaste karıştığına ilişkin kanıtlar olmamasına rağmen Merkez Komite'nin bir üyesinin idam edilmesi gerektiği kararına vardılar. Böylelikle Almanlara Bolşeviklerin Brest-Litovsk Antlaşması'nı koruma konusunda ciddi oldukları gösterilecekti. Bolşevikler diğer sosyalistlerin öldürülmesi düşüncesine şaşırmadılar. 9 Temmuz 1918'de Djerzinski görevi şahsen üstlenerek Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi üyesi V. A. Aleksandroviç'i vurdu.

Lenin'in Çeka'nın Mirbach krizi sırasındaki beceriksizliğine olan öfkesi dinmedi. Aynı zamanda Sol Sosyalist Devrimcilerin Bolşeviklere karşı silahlı eylemi nasıl organize ettiklerini de merak ediyordu ve 7 Temmuz'da bir anlık kararla onların Trekhsvyatitelski Sokağındaki eski merkezlerini ziyaret etti. Her zamanki gibi şoförü Stepan Gil'di. Yolda giderlerken bir grup silahlı adam aniden yola çıkıp durmaları için bağırdı. Lenin Gil'e söyleneni yapmasını söyledi, fakat onlar durmadan silahlı adamlar ateş etmeye başladılar. Neyse ki adamlar Bolşevik taraftarı çıktı ve Lenin onları okul müdürü havasıyla uyarıp bıraktı: "Yoldaşlar, kime ateş ettiğinizi görmeden köşelerden insanlara gelişigüzel ateş etmemelisiniz!"[6] Bu koşullar altında söyleyebileceği en hafif şey buydu. Fakat günün çilesi bitmemişti. Lenin'in otomobili Trekhsvyatitelski Sokağından dönerken tekrar durduruldu. Yarıresmi bir gençlik devriyesi kimliğini görmek istedi ve Sovnarkom Başkanı olduğunu gösteren belgenin geçerli olmadığına karar verdi. Lenin tutuklanıp en yakın polis merkezine götürüldü. En azından bu olayda vurulma tehlikesiyle karşılaşmadı ve polis memuru ile birlikte olayla ilgili gülebildi.[7]

O zaman bile Sovyet cumhuriyetindeki yaşam riskine ilişkin günlük eğitimi bitmiş olmadı. Polis merkezinden dönerken de

otomobillerine ateş açıldı.[8] Fakat isabet etmedi. Gil ayağını gazdan çekmedi ve iki adam Kremlin'e öfkeden çok bitkin vaziyette döndüler. Moskova'daki kısa gezintileri onları defalarca ölümün eşiğine getirmişti.

Lenin olayla ilgili pek ek bir bilgi edinememişti. Fakat sonraki haftalarda bu bilgiye ulaşabildi. Volga bölgesinde ise daha ciddi bir askeri acil durum vardı. Çek Lejyonu gibi bir askeri kuvvete kavuşan Komuç, orta Rusya'ya saldırıya geçmeye hazırdı. Samara'dan Kazan'a savunma kuvveti toplanamadan ve direnişle karşılaşmadan ilerledi. Askeri İşler Halk Komiseri Troçki aceleyle Volga'ya gitti ve yeni Rus Kızıl Ordusu herkesi şaşırtarak Komuç birliklerini Sviyajk muharebesinde durdurmayı başardı. Bolşevikler güneydoğu Rusya'da durumlarını sağlamlaştırırken kuzeyde ise sorunlar büyüyordu. İngilizler Archangel'e asker çıkarmıştı ve Lenin bunun Petrograd'a yürüyüşle devam edeceğinden korkuyordu. Sovnarkom'un askeri zayıflığını bilerek gizlice Almanlardan yardım istedi. Bu çok hassas bir seçimdi çünkü Lenin Alman kuvvetlerinin kendilerinin Archangel'e giderken Petrograd'ı işgal edip etmeyeceklerini bilmiyordu. Sonuçta kriz hafifledi ve Sovnarkom'la Ludendorff arasında askeri işbirliğine gerek kalmadı. Fakat burun farkıyla olmuştu bu. "Sovyet iktidarı" ve Bolşevik tek parti devleti sürekli yıkılma tehlikesi altındaydı.[9]

Bütün bunlar olurken Lenin öfkeden patlamak üzereydi. Nefret ettiği Rus imparatorluk toplumundan gelme unsurlardan intikam arzusunu hiçbir şey kolay kolay tatmin edemezdi. Bazılarından sadece nefret ediyordu. Ama ağabeyi Aleksandr'ın hayatını kurtarmayı reddetmiş olan imparator III. Aleksandr'ın soyundan gelenlere karşı kişisel bir hesabı vardı. II. Nikola, eşi Aleksandra ve ailesi 30 Nisan'dan beri Yekaterinburg'daki İpatev evinde tutuluyorlardı. Bolşevik düşmanı güçlerin Urallara sızıp çarlık ailesini kurtarmaları olasılığı sürekli vardı. Aylar boyunca Bolşevik Merkez Komitesi II. Nikola'yı ne yapacaklarını düşündü gizlice.

Urallardaki Bolşevik bölgesel liderliği ile bilgi verip emirleri almaları için bir iletişim hattı vardı. Geçen yıl tahttan düşürüldüğü zaman II. Nikola neredeyse dünya çapında aşağılanan biriydi.

Fakat sade vatandaş Nikolay Romanov olunca kendisine sempati duyulmaya bile başlanmıştı. Fakat Lenin ve Bolşevik Merkez Komitesi düşmanı affetmedi. Romanovlar kamu yaşamında bir kuvvet olarak en azından nötralize edilmişti ve Troçki, Nikola'nın Moskova'ya getirilip 1917'den önce kendisi ve onun adına işlenen suçlardan dolayı yargılanmasını öneriyordu. Lenin bir süre buna karşı çıktı. Muhtemelen Sovnarkom'u düşmanlarının yasal olarak öldürülmesi ile bir araya getirmekten hoşlanmıyordu. Sol Sosyalist Devrimci Merkez Komitesi üyesi V. A. Aleksandroviç gizlice kurşuna dizilmişti ve Lenin bu olaya mesafeli durmuştu. Fakat Sovyetlerin elindeki toprakların askeri olarak kuşatılması devam ettiği sürece, alınacak sert tedbirler konusu üzerinde durmaya başladı. 18 Temmuz 1918'in ilk saatlerinde çok etkili bir olay meydana geldi. Eski çar ve ailesi uykudan kaldırılıp İpatev evinin bodrumuna götürüldü, duvara dizildi ve kurşunlandı.

Bu, devrimin en ürkütücü imhalarından biriydi. Kurbanlar sadece Nikola ve karısı değil dört kızları, hemofili hastası oğulları ile pek çok hizmetçileriydi. Nikola tutukluyken zamanını Tevrat'ı ve on sekizinci yüzyıl klasik Rus romanlarını okuyarak geçirmişti. O ve ailesi birbirleri için oyunlar oynayarak avunuyorlardı. Nikola aile reisi olarak soyluca davrandı ve Aleksandra da ailenin çok kısıtlı bütçesini başarıyla yönetti. Bolşevik liderler çar ailesinin arkasında bıraktıkları kayıtlarda pek az görünürler. Aleksandra'nın 1918'deki günlüğü Lenin'den bir kez bahseder. İmparatorluk çiftinin başlıca korkusu Brest-Litovsk Antlaşmasını birlikte imzalamak için Nikola'ya baskı yapılmasıydı. Lenin'i ne kadar az tanıyorlardı. Ne Lenin ne de bir başka Bolşevik lider Romanovları Sovyet rejimine meşruiyet kazandırmak için kullanmayı düşünürdü. Fakat bir konuda tamamen haklıydılar: Yaşamaları ya da ölmeleri Lenin'e bağlıydı. İmparatoriçe Aleksandra 4 Haziran 1918'de günlüğüne şöyle yazdı: "Saat 10'da banyo yaptım. Lenin saatlerin 2 saat ileri alınmasını emretti (elektrik tasarrufu), yani bize saat 12 dediklerinde saat 10'du. Saat 10'da kuvvetli bir fırtına oldu."[10] Çoğu Rus gibi Romanovlar da Bolşeviklerin yaptığı değişikliklerden şaşkına dönmüşlerdi. Samimi ve şaşkındılar, alışkanlıkları da pek bir orta sınıftı. Onlara göre Lenin, Deccal'dı.

Lenin, Romanovları imha etmişti çünkü onlar Rusya'yı kötü

yönetmişlerdi. Fakat kendisi de eski rejimden insanlara karşı kendisini serbest hissederek bu önlemleri zevkle -gerçekten zevkle- uyguluyordu. Sadece çarlık ailesinden değil aynı zamanda 1917'den önce Rusya'yı yönetmiş ve denetimi altında tutmuş olan orta sınıf insanlardan da nefret ediyordu. Aleksandr İliç'in mahkum edilmesinden sonra Ulyanovların nasıl aforoz edildiğini asla unutmamıştı. Toprak sahipleri, papazlar, öğretmenler, mühendisler ve devlet memurları onlara parya gibi davranmıştı. Onları şimdi niye korusundu ki?

Burada bir çelişki vardı. İşçi sınıfına ilişkin iyimserliğinin zirvesindeki *Devlet ve Devrim*'de Lenin muhtelif mesleklerdeki orta sınıf "uzmanlar"ın sıradan işçiler onların yerini alacak kadar eğitilene dek çalıştırılmak zorunda olacağını yazmıştı. Fakat 1918 ortalarında "burjuvazi"ye kötü davranılmasını teşvik ediyordu ve pratikte ne anlama geldiğine en küçük bir dikkat göstermiş olsaydı bunun o kadar ihtiyaç duyulan "uzmanlar" için ne ağır sonuçlar verdiğini bilebilirdi. Fakat bu bilim insanlarının, öğretmenlerin, muhasebecilerin ve yazarların acı çekmesini kesinlikle ve olumlayarak istediği anlamına gelmez. Daha olası olan, her şeye hakim olmak amacıyla içindeki, şiddeti de içeren sınıf mücadelesi ateşini serbest bıraktığıydı. Siyaset uğursuz bir tarzda şiddet doluyordu. Bolşevikler sadece terörizmin yaratıcısı olmakla kalmıyordu, aynı zamanda terörist eylemlerin de hedefi oluyorlardı. Lenin daha 1918 Ocak'ında neredeyse öldürülüyordu ve Haziran ayında da Petrograd Parti İl Komitesinin önde gelen bir üyesi olan V. Volodarski öldürülmüştü. Rusya'da şiddet büyük oranda Ekim Devrimi'nin sonucuydu ve hatırı sayılır ölçüde de Lenin'in hatasıydı. Fakat şiddet döngüsü bir kez başlayınca artık onu uygulamaktan tek sorumlu kişi de Lenin değildi. Lenin Sovnarkom'un akla gelebilecek her düşmanını terörize etme kaygısıyla dolmuştu.

İlkbahar ve yaz aylarında eski sağlık problemleri -baş ağrıları ve uykusuzluk- yeniden bastırdı. Nisan'dan Ağustos'a dek dikkati o denli dağılmıştı ki Marksist teori ya da Bolşevik parti stratejisine ilişkin hiçbir uzun yazı yazamadı. Çoğu politikacı için pek tuhaf olmayan bu durum, Lenin için çok alışılmadık bir şeydi. Nadejda Konstantinovna hastalığının onu yazmaktan alıkoyduğunu farketti.[11] Geceleri uyuyamaması onu aşırı gergin-

leştirmiş olmalıydı; toplumsal siyaseti sakince düşünme fırsatı bulamıyordu. Her şey telaş içinde yapılıyordu. Her şey sinirle yapılıyordu.

Lenin'in ne kadar asabi olduğu 11 Ağustos 1918'de Penzalı Bolşeviklere gönderdiği bir mektuptan da görülüyor:[12]

> Yoldaşlar! Beş kulak bölgesindeki ayaklanma acımadan bastırılmalıdır. Bütün devrimin çıkarları bunu gerektiriyor çünkü kulaklarla "son tayin edici muharebe" her yerde yürütülüyor. Bir ibret gösterilmesi gerekiyor.
>
> Tanınmış kulaklardan, zenginlerden, kan emicilerden en az yüzünü idam edin (ve idamların halkın gözü önünde olmasını sağlayın).
>
> İsimlerini yayınlayın.
>
> Bütün tahılı ellerinden alın.
>
> Dünkü telgraf uyarınca rehin alın.
>
> Bunu öyle yapın ki, yüzlerce kilometre civardaki insanlar görsün, titresin, bilsin, haykırsın: Onlar kan emici kulakları boğazlıyor ve ölene kadar da boğazlayacaklar.
>
> Telgrafın alınmasını müteakip *uygulamaya geçin.*
>
> Sizin, Lenin.
>
> Gerçekten sert adamlar bulun.

Bu sözler tarz ve içerik olarak o denli şok ediciydi ki Sovyet döneminde gizli tutuldu. Kurbanların kaygısızca tanımlanması -"kulaklar, zenginler, kan emiciler"- uygulanacak kötü muamelenin gerçek bir güvencesiydi. Mesajın bütünü böyle bir kötü muameleyi davet ediyordu. İnsanlar sadece bir sosyal kategoriye ait oldukları için yasal olarak öldürülecekti.

Aslında Lenin Penza eyaletinin her yerine "kulak bölgeleri" olarak muamele ediyordu. Abartılı diliyle silahlı birliklerin köylere girip herkese kulak gibi davranması riskini artırıyordu. Sadece zengin azınlığı değil bütün kır nüfusunu yıldırmak istiyordu -ve bunun kendi "kır yoksulları komiteleri" kurma politikası üzerinde olumsuz bir etkide bulunacağını umursamıyordu. İbret amaçlı şiddetin böyle uğursuzca istenmesiydi bu kadar korkunç olan. Sadece bir idam mangası ve hızlı bir ölüm değil. Lenin açık

infazlar istiyordu. Bütün Bolşeviklerin midesinin bunu kaldırmayacağını bildiğinden, Penzalı yoldaşlara bu önlemleri uygulamak için sert adamlar bulmalarını söylüyordu. Bu tür mesajlar istisna değil kuraldı. 1918 yazı ve iç savaşın geri kalanı boyunca Lenin aynı şekilde haykırdı. Baku şehrinin saldırıya uğradığı takdirde yerle bir edilmesini ve bunun açıkça duyurularak işbirlikçilerin cesaretinin kırılmasını istedi.[13] Yirminci yüzyıl Avrupa savaşı uygulamalarını Orta Çağlara çevirdi. Hiçbir moral eşiğe takılınmadı.

Komuç ve Volga bölgesinden bahsedildiğinde öfkesi korkunç oluyordu. Bu coğrafi bir tesadüf müydü? Muhtemelen Lenin Volga bölgesinden ağabeyinin tutuklanmasından sonra Ulyanovların aforoz edilmesinin intikamını alıyordu farkına bile varmaksızın bilinçaltından. Açık olan şu ki, kendi rejiminin öldürücü cezalarına çok ayrı bir tutum alıyordu. Büyük kuzeni, yaz aylarını Kokuşkino'daki aile malikanesinde geçirdikleri Vladimir Ardaşev avukatlık yapıyordu. Lenin gençken Ardaşevlerle çok vakit geçirmişti ve yurtdışındaki Ardaşev ailesinin üyeleri de onu ziyaret etmişlerdi. 1918 yazında Lenin'e Moskova'da bir haber geldi: Gerçekten masum bir meslek adamı olan Vladimir Ardaşev istenmeyen "burjuvazi"ye mensup biri olarak Yekaterinburg'da Bolşevikler tarafından kurşuna dizilmişti.

Fakat Lenin fazla telaşlanmadı. Kuzen Ardaşev, ilerleyen iç savaşta yanlış tarafta yakalanmıştı. Siyasette aktif değildi ve kurşuna dizilmesini hak edecek bir şeyi yoktu; onurlu bir insandı fakat olayların mantığı bütün Rusları seçim yapmaya zorluyordu: Ya "proletarya diktatörlüğü"ne karşısın, ya da yanındasın. Aile bağları politikaya tabiydi. Hangi devrimin, kuzeni gibi iyi niyetli, yetenekli ve dürüst insanların fiziksel olarak imhasını görmezlikten gelmeye değer olduğunu sormak Lenin'in hiç aklına gelmedi. Bu, devriminin şiddete dayalı gerçekliğine tanık olma ihtiyacı duymayan kitabi bir fanatiğin tavrıydı. İstediğini soyut siyasal kavramlarla biliyordu ve masum bireylerin ölümüne de tarihsel ilerlemenin kaçınılmaz karmaşasının bir parçası olarak bakıyordu. Ve eline kan bulaşmasını da umursamıyordu. Volga kıyısında kitlesel şiddet için bu korkunç isteklerde bulunurken kurbanların çoğu da ölen kuzeni gibi olacaktı. Fakat bu Lenin'i rahatsız etmiyordu.

Bu sırada Moskova'da yazın acil durumlar hiç bitmiyordu. Lenin 6 Temmuz günü Mirbach suikastine hazırlıksız yakalanmış ve Sol Sosyalist Devrimci ayaklanma ile şaşkına dönmüştü. 7 Temmuz günü Stepan Gil'le birlikte başkentte giderlerken hayatları tehlikeye girmişti. Daha kötüsü ise sonraki ay gelecekti Lenin'in başına.

Olay 30 Ağustos 1918'de oldu. Lenin'in kızkardeşi Maria İliniçna ondan o gün Kremlin'den ayrılmamasını rica etti. Petrograd Çeka şefine yönelik suikaste ilişkin haberler zaten vardı. Fakat ne Maria İliniçna ne de Buharin ona programını bozması için somut bir kanıt gösterebildiler.[14] Lenin güldü ve günler önce kararlaştırdığı şekilde işine bakacağını söyledi. Önünde iki kısa açık hava konuşması vardı. Birincisi Kremlin'in iki mil doğusundaki Basmanny mahallesinde, mısır borsasındaydı. Daha sonra güneye doğru gidecekti. Lenin formundaydı; korumasını almadan şoförü Stepan Gil'le birlikte yola çıktı.[15] Partinin inancına uygun davranıyordu. Parti olarak Bolşevikler bireylerin politik önemini küçümsüyor ve liderlerin vazgeçilmez kişiler gibi davranmalarını istemiyorlardı. Lenin'in gözü karalığı onun fiziksel olarak korkak olduğu iddiasını boşa çıkarır. 1917 Temmuz'unda Alman ajanı olma suçlamasıyla kanun karşısına çıkmak yerine Petrograd'dan kaçması nedeniyle böyle bir kuşku vardı. Fakat 1918'deki faaliyeti çok farklıydı. Her gün Moskova'da diğer Bolşevik liderlerle birlikte açıkta dolaşma riskini alıyordu.

Mısır borsasında dinleyicilere şöyle seslendi: "İktidar sorunu konusunda hâlâ tereddüt eden her işçi ve köylü sadece Volga'ya, Sibirya ve Ukrayna'ya baksın. Yanıt tam anlamıyla, net ve açık olarak akla gelecektir!"[16] Mikhelson Fabrikası'nda da böyle bir konuşma yaptı. İkinci toplantıda dinleyicilerine "demokrasi"nin çağdaş siyasal dilde kötüye kullanılan bir terim olduğunu söyledi. Lenin inanç sözlüğünü temizlemeye çalışan bir din bağnazı gibi "'Demokratlar'ın yönettiği yerde gerçek, çıplak soygunu bulacaksınız!" diye açıkladı. Herkes Sovnarkom başkanının formunda olduğu konusunda hemfikirdi.

Mikhelson Fabrikası avlusundan geçip otomobiline doğru giderken iki kadın Lenin'e yaklaşarak köylülerin tahıllarını satmak için Moskova'ya gelmelerini önleyen devlet güvenlik kıtasından

şikayet ettiler. Kıtaların olması gerektiği şekilde hareket etmediği konusunda onlarla aynı fikirdeydi.[17] Gil, Kremlin'e döneceklerini düşünerek motoru çalıştırdı. Lenin otomobile üç adım uzaktayken birden fazla silah sıkıldı. Hedef Lenin'di ve bu defa suikast 1918 Ocak'ındakilerden daha isabetliydi. Lenin iki yerinden vuruldu ve kanaması çoktu. Avluda ortalık birbirine girdi ve Bolşevik parti aktivistleri liderlerinin etrafını çevirip şüphelileri yakalamaya çalıştılar. Fakat öncelikli olan Lenin'i otomobile taşımaktı. Lenin, Gil'e neler olduğunu sormaya başlayınca Gil ona kısaca sakin olmasını söyledi. Gil denetimi eline aldı. Yolda bir grup katilin bekleyebileceğini düşünerek hastaneye değil direkt Kremlin'e gitmeye karar verdi. Bu karar tıbben bir felakete neden olabilirdi, zira kimse Lenin'in yaralarının durumunu bilmiyordu. Fakat Moskova'da o yaz yaşananlar düşünülecek olursa, Gil, Kremlin'in en sağlam yer olduğu konusunda haklıydı.

Kremlin'e vardıklarında Lenin tamamen sağduyudan yoksun davrandı. İki yerinden vurulmuştu. Kurşunlardan biri sol kürek kemiğini parçalamış ve sağ tarafındaki köprücük kemiğinin yakınından geçmişti. Diğeri ise solda ensesinin arka tarafında duruyordu. Kanı akmasına rağmen Gil'in kendisini merdivenlerden dairesine çıkarmasını istemedi. (Herhangi bir hareketten kaçınmak daha sağlıklı olurdu.) Lenin yukarı çıkarken tökezledi. Yatak odasına yalpalayarak girdi ve bir sandalyeye çöküverdi. Maria İliniçna ne olup bittiğini anlamak için ayağa kalkınca şok geçirdi. Nöbetçi cerrah yoktu. Kremlin merkezinde Bolşevik liderler, aileleri, hizmetçileri ve güvenlik personelinden başka kimse yoktu.

O andan sonra Kremlin'de Bolşevikler acilen kimin biraz tıp bilgisi olduğunu araştırmaya koyuldular. İki kişi bulundu: Bunlar Vera Veliçkina (Lenin'in kişisel asistanı Bonç-Brueviç'in eşi) ve Vera Krestinskaya'ydı (Bolşevik Merkez Komitesi üyesi Nikolay Krestinski'nin eşi). Maria, Lenin için yiyecek bir şeyler ararken Bonç-Brueviç'le Krestinskaya onu muayene ettiler. Dairede yiyecek namına hiçbir şey yoktu. Maria'nın ev idaresi yeteneği işte bu kadardı! Sonra Aleksey Rikov Moskova Üniversitesi'nde bir toplantıdan dönen Nadejda Konstantinovna'ya olanları anlattı.[19] Nadejda'nın ilk düşüncesi Lenin'in ölmek üzere olabileceği oldu. Akciğerinin parçalandığı anlaşılmıştı. Daha

başka ne bulunacaktı ki? Kimse onu avutacak bir şey söylemedi. Letonyalı hizmetçi o kadar korkmuştu ki ortadan kaybolmuştu. Panik artıyordu. Bu sırada Maria İliniçna en yakın bakkala birini gönderip limon aldırmak istedi. Fakat sonra bakkalın da suikastçilerin işbirlikçisi olabileceğini ve Kremlin'e zehir göndermek için komplo yapabileceklerini düşündü. Lenin'in dört kadın bakıcısı -Maria, Nadya ve iki Vera- sadece ilaç almak için en yakın eczaneye birini göndermekle yetindiler.[20] Kimyagerlerin bakkallardan neden daha güvenilir olduklarını düşünen olmadı.

Ünlü cerrahlar çağrılınca durum sakinleşti. 31 Ağustos'un ilk saatlerinde profesör Vladimir Rozanov'la V. M. Mints geldi.[21] Yan odada bandajları sterilize etmek için su kaynatılıyordu. Rozanov'la Mints hastayı soydular ve yaralarının kanamasını durdurdular. Lenin'in kolu yükseğe kaldırıldı.[22] Sonunda Lenin yarasının ciddiyetini farketti: "Sonum yakın mı? Yakınsa bana açıkça söyleyin ki işleri sürüncemede bırakmayayım."[23] Doktorlar durumunun kısa sürede iyileşeceğini söyleyip onu sakinleştirdiler.

1 Eylül günü röntgen çekimine hazırlandı.[24] Lenin doktorlarına yara deliklerinden fazla rahatsızlık duymadığını söyledi ve kurşunları yerinde bırakmak uygun göründü.[25] Rozanov'la Mints hastalarının kendisini fazla yormasını önlemek istiyorlardı. Kol kaldıracı bunun için paha biçilmezdi. Lenin kol yerine yerleşene kadar hareketsiz tutuldu. Aynı zamanda Moskova dışında uzun bir süre nekahatte kalmaya ikna edildi: Her şey Kremlin'deki kaldıraçtan daha iyiydi. Hükümetin eline geçen hafta tesadüfen büyük bir malikane geçmişti. Malikane başkentin yirmi iki mil güneyinde Gorki köyü dışındaydı.[26] Otomobille gidilebildiği gibi, trenle Gerasimovka'daki küçük istasyonda inilip ulaşılabiliyordu. Evde elektrik, telefon ve merkezi ısıtma sistemi vardı. Hem de boştu; eski sahipleri General ve Bayan Reinbot yıllardır orada yaşamıyorlardı. Sanatoryum olarak kullanılmaya uygundu. Lenin yolculuk için hazırlandı ve 25 Eylül 1918 günü otomobille Gorki'ye götürüldü.

Lenin'in partisinin iktidarı alacağını başlangıçta pek az Rus öngörmüştü. Öngören yabancılar ise daha da azdı. Birinci Dünya Savaşı olmasaydı Ekim Devrimi de olmayacaktı. Lenin'e imkan

veren, savaş dönemindeki ekonomik altüst oluş, yönetimin çöküntüye uğraması ve siyasal kargaşaydı. Ve Lenin de kendi düşünce ve davranışını önüne çıkan fırsatlara uyarlamıştı. Özellikle de partisini kavrayış, kararlılık ve cesaretle yönetmişti. Lenin olmasaydı Geçici Hükümetle hâlâ sorunlar yaşanıyor olabilirdi. Geçici Hükümetin düşeceği hemen hemen kesindi. Fakat Lenin'in faaliyeti onun düşüş tarzının aşırı otoriter bir siyasal düzene yol açmasını sağladı. İç savaşı da kaçınılmaz hale getirdi. Lenin fırtına gibi esti, sindirdi ve kumar oynadı. Olağanüstü hatalar yapmıştı. Siyasete sezgisel yaklaşımı ile çelişen bilimsel bir tutum sahibi olarak görünmüştü. Marksizmi kendi istediği devrim tipine doğru çekmişti. Rusya ve Avrupa'da sosyalizmi birbiriyle taban tabana zıt kamplara bölmüş ve ideolojik polemik, siyasal mücadele ve iç savaş araçlarına başvuran bir dünya kurmaya başlamıştı. Genel tahminlerinin doğru olduğunu göstermesi gerekmişti. Silahlı çatışmaların ateşi içerisinde çok çeşitli kuvvetler Sovnarkom'u devirmek için çabalarını yoğunlaştırırken, Lenin kendisini meşrulaştırmayı ummuş ve beklemişti.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DEVRİMİN SAVUNULMASI

Benim başka hiçbir şeyim yok.

Lenin, 1922

22

SAVAŞIN LİDERİ

1918-1919

Çoğu kritere göre iç savaş yürütmeye Lenin'den daha az uygun pek az politikacı vardı. Bir dulun en büyük oğlu olduğundan, çarlık silahlı kuvvetlerinde askerlik yapmaya yükümlü kılınmamış ve askeri deneyiminin olmadığını da gizlememişti.[1] Kuşkusuz Clausewitz'in *Savaş Üzerine* adlı klasik eserini okumuştu. Fakat aldığı notlar garipti. Lenin'in Clausewitz'ten savaşı sürdürmeye ilişkin çıkardığı sonuç, savaşın basit bir teknik mesele haline geldiğiydi. Karmaşıklık beklentisinde değildi. Partisi iktidarı aldıktan sonra pratik detayları başkalarına bıraktı ve Kızıl Ordu'nun yanına gitmedi. Lenin siyah Browning tabancasını da kişisel güvenlik amaçlı taşıyordu. Fakat hiç kullanmadı. Askeri faaliyete en yakın olduğu nokta, tüfeğiyle Moskova dışında ava çıkıp ördek ve tilki vurmaktı. Fakat kişi olarak şiddet kullanımının sınırı da buydu. İnsanlar arasındaki büyük ölçekli silahlı çatışmalara ilişkin deneyimi her zaman dolaylı olmuştu ve eski Rus imparatorluğunun dört bir yanında patlak veren iç savaşın yoğunluğunu hiç öngörmemişti.

Yine de en azından bir açıdan savaşa hazırdı. Lenin sakin ve deneyimsiz olmasına rağmen askeri kuvvet kullanma emri verme konusunda hiçbir engel tanımazdı ve verdiği emirler sonucu kan dökülmesi de uykularını kaçırmazdı. Yazar Maksim Gorki ona ne kadar kuvvet kullanması gerektiğini nereden bildiğini sordu. Gorki'ye göre Lenin Çeka ve Kızıl Ordu'yu harekete geçirme konusunda fazla hevesliydi. Fakat Lenin buna hiç esef etmiyordu: "Belli bir çatışma sırasında kaç vuruş gerektiğini ve kaçının gereksiz olduğunu neyle ölçebilirsin ki?"[2] Lenin'e göre önemli

olan çatışmayı kimin kazandığıydı. Şiddetin ince ince ayarlanması konusunda sadece kuralcılar kaygı duyardı. Lenin muhatabının saldırıda hayatta kalmasına izin verme riskini almak yerine ardarda darbeler indirmeyi tercih ediyordu.

Dahası bir savaş lideri olarak Lenin askeri harekâtlardan uzak olmasına rağmen çok hızlı gelişme gösterdi. O her anlamda Bolşevik merkezi parti aygıtının beyniydi. Troçki Askeri İşler Halk Komiseri olarak Kızıl Ordu'yla en yakın parti lideri olma sıfatıyla takdir topluyordu. Cepheye gitmek için kullandığı ve kısa sürede Troçki Treni adıyla tanınan kendisine ait bir aracı vardı. Komiserlere, komutanlara ve erlere havalı bir tarzda hitap ederdi. Harikulade yetenekleri olan başkaları da vardı. Buharin *Pravda*'nın eli çabuk editörüydü. Kamenev Moskova, Zinovyev'se Petrograd belediyelerini yönetebiliyordu. Stalin, Milliyetler İşleri Halk Komiserliğini ve sıkı, sonuç alıcı bir el gerektiren herhangi bir örgütü yönetebiliyordu. Lenin'in Kremlin'deki sağ kolu olan Sverdlov yalnızca Parti Sekretaryasını değil Sovyetler Kongresi Merkezi Yürütme Komitesi'ni de koordine etme yeteneğine sahipti. Hepsi de yetkilerini ustalıkla kullanabiliyorlardı. Keskin zekaları ve büyük bir özgüvenleri vardı.

Hatta yetkilerini artırmak ve çevrelerindeki dünyayı doktrinlerine uygun tarzda değiştirmek için tutuşuyorlardı. Ekim Devrimi'nin ertesi yılı onlar için korkunç bir ders olmuştu. 1917'de Lenin tarafından sovyetlerin "proletarya diktatörlüğü"nün özünü oluşturabileceğine ikna edilirken, yönetim deneyimini tümüyle tatmin edici olmanın gerisinde bulmuşlardı. İlke düzeyinde onlar Lenin tarzı Marksistlerdi. Düzene, disipline, merkeziyetçilik, hiyerarşi ve yekpare birliğe taparlardı. Emirlerinin harfi harfine uygulanmasını istiyorlardı. İradelerini amansızca empoze etmeyi amaçlıyorlardı. Hepsi de astlarına hızla sonuç alacaklarını söylerdi. Bolşevik merkez komitesi siyasal ve ekonomik dünyanın dönüşümünü hızlandırmak için iktidarı almıştı. Fakat iktidar realitesi farklıydı. Rus İmparatorluğu parçalanmıştı. Ekonomi ve yönetim parçalanmıştı. Siyaset kronik ve ucu bucağı belirsiz bir askeri çatışmaya yol açmıştı. Yoksulluk, açlık ve hastalık vaka-ı adiyedendi. Ve bu durumda Bolşevikler tamamen merkezileştirilmiş bir sistemin gerekli olduğunu biliyorlardı. Hem pratik hem ilkesel açıdan durum acildi.

Düzensizlikten kısmen Bolşevik merkezi ve yerel liderlerinin kendileri de sorumluydular. Hepsi de devrimi kendi anlayışına göre istiyordu. Sovyetlerde, sendikalarda ve diğer devlet kurumlarında dikey komuta hattı karmakarışık vaziyetteydi. Lenin Astrahanlı komünistlere mektubunda, itaati sağlamak için onları ölümle tehdit etmek zorunda kalmıştı (ya da en azından o böyle hissediyordu). Merkezi devlet kurumları birbiriyle sürekli uyuşmazlık halindeydi. Lenin genellikle onlara istediğini yaptırabiliyordu. Fakat o Ekim Devrimi'nin lideriydi: Kişisel otoritesinin ağırlığı olmasa durum çok kötüye giderdi. Merkez Komitesi ve Sovnarkom'daki diğerlerinin ise işi daha zordu. Kişisel kıskançlıklar ve kurumlar arası rekabet şiddetliydi. Bolşeviklerin bir devlet kurumu belirli bir sorunu aşamadığı zaman yeni kurumlar oluşturma eğilimi de durumu düzeltmiyordu. Lenin *Devlet ve Devrim*'de kurumlar arasındaki işlevsel ayrımları kapitalizmin hakimiyetindeki "burjuva diktatörlüğü" gerçekliğini gizlemek için kullanılan bir orta sınıf hilesi olarak alaya almıştı ve o ve partisi 1917'den sonra yönetimin kaotik karakteri karşısında bocalamışlardı.

Lenin yoldaşlarını daha sıkı çalışmaya ve kimi zaman da daha iyi örnek olmaya çağırdı. Troçki ve Stalin arasındaki çekişmeler onu çileden çıkarıyordu. İkisi de ona kendi cephesinden yazıyordu; karşılıklı kinleri çırılçıplak ortadaydı. Aralarında yalnızca Lenin bir şekilde uzlaşma sağlayabiliyordu. Aslında partiye karşı sert baba rolü oynamaya gönülsüzdü. Denizcilerin lideri Pavel Dibenko emre itaatsizlikten tutuklandığında Lenin onun eşi Aleksandra Kollontai'ı bir kenara çekip şöyle dedi: "Yeni Sovyet iktidarını anlamaktan hâlâ çok uzak olan geniş kitlelere örnek olacak olan sen ve Dibenko -o kadar popüleriteniz varken..."[3] Dibenko'yu sadece Kollontai'ın onun gelecekte iyi halli olacağının şahsen kefil olması koşuluyla serbest bıraktı. Kollontai'a karşı Lenin'den başka kimse Kollontai'ı idare edemezdi.

Fakat Bolşeviklere önerdiği çözümler çok soyut ifade edilmişti. Merkeziyetçilik, düzen, disiplin ve -artan ölçüde de- cezalandırma çağrısı yapıyordu. Örgüt teorisyeni kesin örgütsel tavsiyeler konusunda hiç çok iyi olmamıştı. *Ne Yapmalı?*da bile detaylara inme konusunda isteksizdi ve "Bir Yoldaşa Örgütsel Görevlerimiz İçin Mektup"ta olduğu gibi bunu yaptığında da bir

takım şematik tavsiyelerde bulunma eğilimindeydi. Sonuç olarak, 1918 sonlarında nekahat dönemindeyken örgütsel sorunlara yoğunlaşmaya fazla önem vermedi. Bunun yerine partinin düşmanlarının kendisi hakkında yazdıklarına yanıt veren bir broşür yazdı. Kafasında özellikle bir düşman vardı: Karl Kautsky. Sanatoryumdan çıkınca *Proletarya Devrimi ve Dönek Kautsky*'yi kaleme aldı. Meslek yaşamında ilk defa el yazısı kullanmadı. Sağlığına kavuşması haftalar aldı ve Lenin bile düşüncelerini Sovnarkom sekreteri Maria Volodiçeva'ya dikte etmekle yetinmek zorunda kaldı. İçindeki Lenin kendisini dışa vurdu. Kişisel ve siyasal acılarına rağmen neyin önemli olduğunu düşünmüştü. Varlığı Sovyet cumhuriyeti yurttaşlarının ezici çoğunluğu için hiç bilinmeyen ve Almanya'nın en önemli Marksist lideri bile olmayan bir teorisyen olan Kautsky'yi çürütmeyi.

Anlatımı açık sözlülük haricinde Lenin'in standartlarına göre sıradandı. 1917'de kullandığı dolaylı anlatım geride kalmıştı. Kautsky'nin "diktatörlüğün" istenmesini reddetmesi ile alay ederek şöyle yazıyordu:[4]

> Bir liberalin genel olarak "demokrasi"den söz etmesi doğaldır. Bir Marksist ise "hangi sınıf için?" sorusunu sormayı asla unutmaz. Herkes bilir ki -ve "tarihçi" Kautsky de bilir ki- antik çağlarda köle ayaklanmaları ve büyük hoşnutsuzluklar antik devletin özünde *köle sahiplerinin diktatörlüğü* olduğunu anında göstermiştir. Bu diktatörlük köle sahipleri *arasındaki* demokrasiyi, onlar için demokrasiyi yok etti mi? Herkes biliyor ki bu doğru değildir.

Ve böylelikle Lenin bir kez daha kendi sosyalizminin tek doğru olduğu hükmünün ancak diktatörlük yoluyla uygulanabileceğini tekrarladı. Tezini doğrudan doğruya ortaya koydu: "Diktatörlük, doğrudan hiçbir yasa ile engellenmeyen bir kuvvete dayanan iktidardır."[5]

Lenin, kendi düşüncesini etkileyenler konusundaki ketumluğunu sürdürdü. Marx, Engels ve Plehanov'a atıfta bulundu, ama başka kimseden söz etmedi. Bir kez bile köylü sosyalisti teröristlere hayranlığından söz etmedi. Kendisi üzerinde etkili olan bir diğer kişilik olan on beşinci yüzyıl yazarı Niccolo Machiavelli'yi de tavsiye etmedi. Marx diktatörlüğün baskısına gerek olduğunu yazmışken Machiavelli baskının nasıl daha etkin olabileceğini

ayrıntılarıyla açıklamıştı. Fakat 1902'de Rus Narodniklerini övmekten dolayı başı derde giren Lenin kendisini yüzyıllardır ahlaki olmayan yönetme teknikleriyle tanınan bir düşünürle özdeşleştirmek istemedi ve Lenin 1922'de Molotov'a yazdığı kişisel bir mektupta olduğu gibi Machiavelli'den ismen değil "devlet yönetimi meseleleri ile ilgili bilge bir yazar" olarak bahsetti.[6] Molotov'a rahatça yazarken Machiavelli için "belirli bir siyasal amaca ulaşmak için zora başvurmak gerektiğinde bunlar en enerjik tarzda ve mümkün olan en kısa zamanda uygulanmalıdır çünkü kitleler barbarlığın uzamasını hoşgörmeyeceklerdir derken doğru söylemişti" diyordu. Lenin'in her zaman rejiminin zorunu sınırlandırmaya çalıştığı fikri için bu kadarı yeter. Aslında Lenin zorun kısa vadede olabildiğince yoğun uygulanarak zaman açısından gereğinden çok uzatılmamasını istiyordu.

Lenin'in Machiavelli'yi ne zaman okuduğunu bilmememize rağmen ona hayran olduğu açıktır. Ekim Devrimi'nden sonra incelediği pek çok yazar vardır. Fakat bunların pek azını biliyoruz. Yazarlardan biri, *Barışın Ekonomik Sonuçları* adlı kitabında Versailles Antlaşması'na karşı saldırıya geçen John Maynard Keynes'ti. Lenin onun kendisini etkilediği konusunda açık davrandı; zira Keynes 1919'da Müttefiklerin toprak ve ekonomik isteklerini kıyasıya eleştiriyordu. Aynı zamanda Osvald Spengler'in *Batının Düşüşü* adlı kitabını da okudu. Spengler, her uygarlığın doğup yaşayıp ölme şeklindeki döngüsünden ötürü batı kapitalizmininin de ölüme mahkum olduğunu yazıyordu. Lenin kitabı beğenmedi, çünkü kendisinin de belli başlı pazar ekonomileri için beklediği çöküşün ekonomik ve siyasal açıklamasını tercih ediyordu. Spengler bir burjuva ağlak diyordu.[7] Belli ki Lenin keyif için okuduğu zaman bu iğneleyici aşağılamanın da keyfini çıkarıyordu.

Fakat genel olarak kafası ülkesine daha yakın sorunlarla doluydu. Çalışmalarını Sovyet diktatörlüğünün Beyaz orduların ve dış askeri güçlerin saldırılarına karşı ayakta kalması üzerinde yoğunlaştırdı. Merkez Komitesi'nin uygun gördüğü ve yerel parti organlarının desteklediği çözüm, tek bir yüksek organın Sovyet devletini yönetmesi, politikaları kararlaştırması ve uygulanmasını düzenlemesiydi. Bunun kaos ve disiplinsizliği gidereceğine inanıyorlardı. Düşündükleri organ da kendi partileriydi.

Bunun nasıl olduğu tartışmalı bir konudur. Bütün Sovyet tarihçileri ve çoğu Batılı tarihçi bunun 1902'de yazılan *Ne Yapmalı?*'ya dek uzanan, derinlerde yatan bir tasarıdan kaynaklandığını ileri sürmüşlerdir.[8] Fakat -artık arşiv kaynaklarına ulaşabildiğimize ve akademisyenlerin bulabilecekleri her yerde Lenin'de "kir" aramalarına göre- Bolşevikler belirli bir devlet kurumsal biçimi planlamışlarsa kendi mektup ve anılarında hiçbir iz bırakmış olmaları saflıktır. Fakat bu yönlü bir kanıt da bulunmamıştır. Lenin kesinlikle tek partili, tek ideolojili devletin kurucusuydu fakat taslakları zorunlu pratik konularda belirsizliklerle dolu olarak kalmıştır. Onun asıl ifade ettiği temel bir varsayımlar setiydi. Liderliği övüyor ve yanılmaz politikalar üretme yeteneğinde olduğunu savunuyordu; aynı zamanda öncü partinin gerekliliğine de inanıyordu. Fakat bu Bolşevik partinin Sovyet devletinin üst organı haline gelmesinin reçetesi değildi. Yine de olayların basıncı Lenin'i ve yoldaşlarını kendi varsayımlarını açımlamaya ve Ekim Devrimi'nden bir yıl kadar sonra bu kurumsal buluşa yöneltti. Devrimci stratejiye ilişkin bu varsayımlar 1918-19'da önem kazandı. Politikalar değişti; varsayımlar özde değilse de ayrıntıda değiştirildi.

Yalnızca Lenin ve Merkez Komitesi değil yerel parti önderleri de politikadaki dönüşümden hoşnuttu. 1919 Ocak'ında üyelerinin çoğu genellikle askeri ve siyasal görevleri dolayısıyla Moskova'da bulunmayan Merkez Komitesi iki küçük alt komite oluşturdu: Siyasi Büro (Politbüro) ve Örgütlenme Bürosu (Orgbüro). Merkez Komitesi, Politbüro ve Orgbüroya en yüksek devlet işlerinin sorumluluğu verildi. Bunlar parti organları olmalarına rağmen aslında en yüksek devlet organlarıydılar ve kararları da Sovnarkom, Emek ve Savunma Konseyi ve Halk Komiserleri için bağlayıcıydı.

Lenin Merkez Komitesi ve Politbüro'ya bağlıydı ve Sovnarkom Başkanı ve Emek ve Savunma Konseyi Başkanı konumunu korudu. Kremlin'de başka kimsenin bu kadar istikrarlı bir konumu olmadı. Bunun tek istisnası hem Merkez Komitesi Sekreteri hem de Sovyet Merkezi Yürütme Komitesi Başkanı olan Sverdlov'du ve Lenin 30 Ağustos 1918'de vurulduğu zaman devlet işlerini Sverdlov yönetiyordu. Lenin iyileşir iyileşmez Sverdlov, Lenin'in Moskova'daki sağ kolu pozisyonuna geri döndü. Lenin

ve Sverdlov o kadar nüfuzluydu ki, muhaliflerinin -hatta dostlarının çoğu- onların yönetimini eşbaşkanlık olarak tanımlıyordu. Sverdlov şaşırtıcı bir tarzda boğuk sesli ve tepeden tırnağa siyah deri giyme tutkusu olan buyurgan, ufak tefek bir adamdı; enerjisi sınırsız görünüyordu. Fakat 16 Mart 1919'da kısa bir "İspanyol" nezlesinden sonra aniden öldü. Sadık bir yardımcıdan yoksun kalan Lenin onun mezarı başında duygulu bir anma konuşması yaptı. Lenin ve Sverdlov arkadaş değildi. Birbirlerinin arkadaşlığıyla rahatlayarak zaman geçirmezlerdi ve Lenin de Sverdlov'un entelektüel kapasitesini ya da siyasal kavrayışını fazla göz önüne almazdı. Fakat örgütçü olarak Sverdlov seçkin biriydi. Yeri doldurulamazdı ve Lenin onu ne kadar arayacağının farkındaydı.

Sonraki yıllarda Lenin Merkez Komitesi'nde Sverdlov'un yerini alacak birkaç kişiyi sınadı: 1919'da Stasova, 1920'de Krestinski, Serebryakov ve Preobrajenski ve 1921'de de Molotov ve başkaları ve -en kaçınılmaz bir şekilde de- 1922'de Stalin. Stalin dışındaki hepsi Lenin'e Sverdlov'dan daha bağımlıydı. Troçki, Stalin ve Zinovyev sık sık yok olduğu için Lenin'in merkezi parti ve yönetim aygıtlarının asli manivelalarını birey olarak elinde tutması için çok fazla alan vardı.

Manivelaları özgüvenle yönetmesi, huzursuz bir etaba girmiş bir kişisel yaşam geçmişine sahip biri için dikkate değerdir. Lenin, suikast girişiminden sonra sağlığı iyileşince 14 Ekim 1918'de Kremlin'de tam zamanlı siyasal çalışmaya geri döndü. Aslında sağlığı iyi değildi. Eski baş ağrısı ve uykusuzluk rahatsızlıkları devam ediyordu. Öğlenleri ve gece yarısı Kremlin'in yollarında yürüyüş yaparak hastalıklarının üstesinden gelmeye çalışıyordu. Hastalık geçmişini bilmeyen kişisel korumaları bunu çok can sıkıcı buluyorlardı çünkü başka bir silahlı kişi tarafından kolaylıkla hedef alınabilirdi. Daha da kötüsü, Lenin onlar tarafından kuşatılmaktan hoşlanmıyor ve bazan atlatıyordu.[9] Sık sık ya Nadya'yı ya da kızkardeşi Maria'yı birlikte yürümeye çağırıyordu. Güvenebileceği insanlarla konuşmaya ihtiyaç duyuyordu -ve ne Maria ne de Nadya düşünceleriyle ona baskı yapmazlardı. Bir başka egzersizi, av gezileriydi. Bu gezilere Bolşevik yoldaşlarıyla birlikte çıkıyordu. Halk Komiserleri Moskova kırlarındaki vahşi doğayı kana bulamaya giderlerdi. Lenin ava en son Sibir-

ya'da sürgündeyken gitmişti ve sık sık omzunda tüfeğiyle gezme fırsatı olmasından hoşnuttu.

Yine de geziler sağlık açısından tehlikeliydi. Birçok kez göğsünün etrafında bir sıkışma ve bacaklarında şiddetli bir ağrı hissetti. Böylesi durumlarda oturmak için bir bahane düşünürdü; av arkadaşlarına hiçbir şey söylemezdi. Çok büyük olasılıkla geçici iskemik (Vücutta bir bölgenin yerel kanlanma eksikliğidir. Kanlanma eksikliği olan dokularda oksijen ve besleyici maddeler azalır, böylece buradaki hücreler ölür. -Çev.) atak (ya da hafif kalp krizleri) geçiriyordu. Lenin bunların ciddiyetinin farkında olmuş olmalı, çünkü fiziksel sorunları olduğu zaman tıp kitaplarına bakardı. Ölümün gölgesi büyüyordu. Lenin ölmeden önce devrim için yapabileceğinin en fazlasını yapmak için sabırsızlanıyordu.

Onu rahatsız eden tek şey sağlığı değildi. Nadejda Konstantinovna'nın anılarında karı koca arasında hiçbir gerilimden söz edilmemesine rağmen dışardan durum farklı görünmektedir. Lenin Gorki sanatoryumunda kalmaya başladığında Nadya onunla birlikte gitmedi.[10] Nadejda Konstantinovna'nın hoşnutsuzluğunu gösteren başka şeyler olmasaydı bu feminist bir iddiacılıkla açıklanabilirdi. Suikast girişiminden sonra Lenin'in yanına ilk gidenlerden birinin İnessa Armand olması anlamlıdır.[11] İnessa o sıralar Moskova'da şehrin ekonomi dairesinde devlet memuru olarak çalışıyordu ve Kremlin'e yakın oturuyordu. Kremlin'e gelmesi Nadejda Konstantinovna için pek de harika bir haber olmasa gerekti. 1918 sonlarında Lenin'i ancak birkaç kişi ziyaret edebiliyordu ve her zaman ya davet edilmiş ya da önceden izin almış oluyorlardı. Lenin ve İnessa, Lenin'in onun Sovnarkom oturumlarına katılmasını özel olarak istemesi nedeniyle Ekim Devrimi'nden beri az da olsa birbirlerini görmüşlerdi. Fakat Lenin'in onunla ilişkisini yeniden başlattığına ilişkin hiçbir kanıt yoktur (gerçi bu olasılık da yok sayılamaz). Lenin'in günleri işle doluydu. Dahası o ve İnessa politika konusunda uyuşmuyorlardı; pek çok önde gelen Bolşevik gibi İnessa da Lenin'in Brest-Litovsk Antlaşmasını imzalamayı savunmasına tamamen karşı çıkmıştı. Fakat arkadaşlıkları politikanın üzerindeydi ve Lenin kurşunla yaralandığı zaman onun yatağının yanına gelmesini istemişti.

Bu sırada Nadya aynı zamanda hiper tiroid hastalığı ve kalp düzensizliğinden muzdaripti ve Lenin'in Kremlin'e dönmesinden kısa süre sonra o da şehrin kuzeydoğu ucundaki Sokolniki mahallesindeki parka gitmek üzere evden ayrıldı; orada kendi isteğiyle bir okulun zemin katında bir odada kaldı.[12] Tedavisini hem Leninlerin hem de Troçkilerin aile doktoru olan Profesör Gete yürütüyordu.[13] Aralık ve Ocak ayları boyunca orada kaldı. Bu sağlık açısından tuhaf bir davranıştı, çünkü eşi ve görümcesi ile birlikte kaldığı evde olsa doktorlar ona daha rahat bakabilirlerdi. O zaman neden gitti peki? Bunun nedeni Kremlin'in rutin işlerinden uzaklaşma ihtiyacı ve Profesör Gete'nin onu muayene etmek için uzağa gitmekten rahatsız olmaması olabilir. Fakat başka olasılıklar da vardır. Eğer Nadya gerçekten Lenin'in yaralandıktan sonra İnessa'yı görmek istemesinden sarsılmışsa, belki de sadece huzur bulmaya karar vermiştir. Kendisini izole ederek Lenin'in eşi ve hayat arkadaşı olarak kendisini daha fazla takdir etmesini istemiş olabilir.

Mantıki bir spekülasyonla ancak bu kadarını söyleyebiliriz. Lenin, Nadya ve İnessa o sıradaki duyguları ile ilgili daha fazla ipucu bırakmadılar. Ya da bıraktılarsa bile bunlar tarihte kayboldu. Tabii Lenin'in İnessa Armand'la 1918-19'da nasıl bir ilişkisi olursa olsun, onun yaşamdaki asli uğraşı hâlâ siyasetti. Devrim yapmak ve pekiştirmek, en yüksek tutkusu olmaya devam ediyordu.

Her halükarda Lenin Nadya'ya karşı bir evlilik yükümlülüğü hissediyordu ve onu Sokolniki'de ziyaret ederek mutlu ediyordu. Genellikle akşamları işten sonra yanında Maria ile birlikte Stepan Gil tarafından otomobille getiriliyorlardı.[14] 19 Ocak 1919 Pazar günü bu neredeyse hayatının sonu oluyordu. Sokolniki ilkokulu öğrencileri yılbaşı partisine katılmasını isteyince Lenin, Maria, Gil ve o zamanki koruması İ. V. Çebanov ile birlikte Kremlin'den ayrıldı. Hava kararmıştı; karla kaplı yola üç silahlı adam fırlayıp Gil'e arabayı durdurmasını emretti. Gil onların polis olabileceğini düşünüp söyleneni yaptı. (1918 ortalarında böyle bir emri reddettiğinde polis otomobile ateş açmıştı!) Lenin hemen onlara belgelerini gösterdi. Fakat adamlar onu ve diğer yolcuları arabadan zorla çıkardılar, Lenin'in şakağına silah dayadılar ve ceplerini yokladılar. Lenin "Benim adım Lenin" diye iti-

raz etti. Fakat hiç umursamadılar. Yolcular hâlâ adamların polis olup olmadığını anlamamışken Maria onların belgelerini görmek istedi. Yanıt "Sabıkalıların belgeye ihtiyacı olmaz!" oldu. Hırsızlar Lenin'in Browning tabancasını çaldılar ve arabayla hızla uzaklaştılar. Çebanov'un tek başarısı Nadejda Konstantinovna için götürdükleri süt güğümünü kurtarmak oldu.

Güçbela Sokolniki mahalle sovyetine gittiler. Lenin oradaki memuru kendisinin Lenin olduğuna zorbela ikna edebildi. Sonunda Sovyet başkanı ve yardımcısı geldi ve onlar Lenin'i tanıdılar. Böylelikle Lenin ve grubu, çocukların yılbaşı partisine gecikerek ulaştılar. Aynı akşam Djerzinski bir operasyon yaptı. Otomobil, soyguncuların çarptığı bir kar yığınında bulundu. Aracın yanında bir Kızıl Ordu askeriyle bir polis öldürülmüş olarak bulundu: Lenin ve yanındakilerin başına da bu kolaylıkla gelebilirdi. Djerzinski aramaları yoğunlaştırdı. Soyguncular yakalanıp sorgulandı. Lenin'in söylediğini yanlış anladıklarını iddia ettiler. "Lenin"i "Levin" anlamışlardı. Fakat kaçarken belgeleri inceleyip kurbanlarının kim olduğunu anlamışlardı. Olağanüstü arsızdılar. İçlerinden biri, Yakov Koşelnikov, hemen geri dönüp Lenin'i öldürmek istemişti. Suçun karşıdevrimcilerin üstüne atılacağını hesaplamıştı. Hatta Koşelnikov'un fantezisine göre bir *coup d'ètat* (darbe. -Çev.) olabilirdi ve böyle bir durumda soyguncular için arama çıkarılmazdı. Fakat çete arkadaşları onun önerisini kabul etmemişti. Lenin o sırada düşündüğünden daha şanslıydı.[15]

Lenin ve diğer Bolşevik merkez üyeleri artık Rusya'daki devlet iktidarının ne kadar hassas bir durumda olduğunu anlamak zorundaydılar. Geçmiş biyografiler bunu gözardı etme eğilimindedir. Her şeyi göze almış üç kişilik bir çete başkentte geri dönüp devletin başını öldürmeyi öylesine düşünebiliyorsa işler berbat bir noktaya gelmiş demektir. Aslında İç Savaş sonrasına dek her zaman öyleydi ve iyiye gitmemişti. O zamanlar kaos ve karmaşa kuraldı.

1918-19 kışı boyunca devlet kurumlarının çöküntüsünü gidermek için pek çok girişimde bulunuldu. Lenin bu süreçte parti görevlilerinin büyük ölçüde desteğine sahipti. Sovyetler, parti komiteleri, sendikalar ve fabrika-atölye komitelerine,"yerellere"

danışma gereğini hiç duymaksızın merkezi bir parti ve devlet aygıtına hesap verme zorunluluğu getirildi. Parti Merkez Komitesi ve Sovnarkom tüm kurumların daha itaatkâr, düzenli, askeri tarzda hareket etmesi için basınç yaptı. Buna duyulan ihtiyaç 1918 Kasım'ında daha da arttı. O zamana dek Kızıl Ordu Samara'da Komuç'un Sosyalist Devrimci bakanları tarafından toplanan kuvvetlere karşı savaşmıştı ve Troçki epey başarı kaydetmişti. 10 Eylül'de Kazan geri alındı. Komuç ordusu Çekoslovak Lejyonu ile güçlenmesine rağmen Kızıllarla boy ölçüşebilecek durumda değildi. Fakat tam o sırada orta Rusya'yı istila etmek için başka ordular oluşturulmuştu. Bunların başında sadece sosyalistler değil hem Bolşevizmden hem de genel olarak sosyalizmden ve liberalizmin pek çok türünden nefret eden çarlık ordusu subayları vardı. Güney Rusya'da General Alekseyev ve Kornilov yönetiminde bir Gönüllü Ordusu kuruldu. Orta Sibirya'da Amiral Kolçak yönetiminde başka bir Bolşevik düşmanı birlik vardı. Estonya'da General Yudeniç de ordu topluyordu. Komuç'un arzettiği askeri tehlike artıyordu.

Bir kez daha ne Lenin ne de Merkez Komitesi'nin geri kalanı bunu önceden sezebildi. O zamana dek Bolşevik düşmanı güçler birbirine benziyordu. Fakat 18 Kasım 1918'de Amiral Kolçak'ın komutanları Omsk'ta Sosyalist Devrimcileri tutuklayıp Kolçak'ı Bütün Rusya'nın Yüksek Hükümdarı ilan etti. Bu beyaz ordunun hedefi, hızla Urallardan geçerek orta Rusya'ya ilerlemekti. Aralık ayında Uralların stratejik önemdeki Perm şehrine geldiklerinde umutsuz bir direniş bekleniyordu. Ertesi kış ayları boyunca Kolçak muzaffer bir edayla Lenin'in Kremlin'deki yerini almayı bekledi.

Lenin'in Perm felaketine tepkisi, İç Savaş'ın ilk dönemindeki zayıflığını ortaya koydu. Devletin yönetici organlarının mekanizmaları konusunda benzersiz bir bilgisi vardı. Moskova civarındaki gezileri ve taşradan gelen köylü dilekçecilerden dinledikleri sayesinde halkın duyguları ile temasını koruduğundan emindi (Marksist ideoloji ya da r*eelpolitik* gereklerinin öncelik taşımasını zorunlu gördüğünde bu duyguları amansızca çiğnese de). Fakat Lenin'in, Kremlin'in alt hiyerarşisindeki rejimin devasa kaotik yapısı hakkında pek az fikri vardı. Ofisinde otururken çalışan telefonlar yeterli olabilirdi. Kütüphaneden kitap

ısmarlayıp sabahları günlük gazeteleri okuyabiliyordu. Kişisel yardımcılarının ve sekreterlerinin istediği her şeyi yapacağına güvenebilirdi ve asla yiyecek, giysi ve barınma sıkıntısı çekmedi. Kremlin'de şatafatlı bir hayat sürmüyordu fakat Moskova dışındaki parti, devlet ve ordu subaylarının standartlarına göre çok iyi korunan, hatta bir dediği iki edilmeyen bir liderdi. Taşra realitesinden uzaklığı onu kendi politikalarındaki başarısızlıkları ya da bölgelerdeki siyasetin iç güçlüklerini sorumlu görmekten uzak tutuyordu. Aksine, bireyleri suçluyordu. Bireyler her zaman çok zayıf, çok aptal ya da çok ahlaksız olarak değerlendiriliyorlardı. Perm'deki askeri bozgun konusunda da Lenin sadece önde gelen yerel subaylarından M. M. Laşeviç'in olay sırasında sarhoş olduğu sonucuna vardı.[16]

Fakat Lenin'in kendisi de parti ve devletteki alt görevlilerin sert eleştirilerine maruz kalıyordu. Sovyet devleti içinde mevcut olandan daha sıkı bir hiyerarşi istiyorlar ve Lenin'i bunu uygulamakta ağır kalmakla suçluyorlardı. Öz itibariyle, merkezi siyasal önderliğin devlet yönetimini iyice merkezileştirmesini istiyorlardı. Bazıları bu sürecin parti ve sovyetler içerisinde demokratik hesap verilebilirlik koşulları ile birlikte uygulanması konusunda ısrarlıydı. Bu gibi eleştiri sahipleri demokratik merkeziyetçiler olarak biliniyorlardı ve başlarını N. Osinski ile T. D. Sapronov çekiyordu. Bir diğer hoşnutsuz yerel kadro grubu ise demokratik hesap verilebilirliğin -demokratik merkeziyetçiler tarafından önerilen son derece sınırlı ölçekte bile- uygulanmasını umursamıyordu. Onlar sadece devlet aygıtının doğru düzgün çalışmasını istiyorlardı. Bunlardan biri de Lazar Kaganoviç'ti. Osinski, Sapronov ve Kaganoviç, kendi açılarından Lenin ve Sverdlov'u eleştirmeye devam ediyorlardı.

Bu eleştiriler siyasal düzlemde kalmıyordu. Troçki, Lenin'in onayıyla Kızıl Ordu'ya çarlık ordusu subaylarını almıştı. Her birini sadakatlerini denetlemek üzere bir siyasal komisere bağlamıştı ve işi garantiye almak için de ihanet durumunda bedelini ödemek üzere ailelerinden rehin almıştı. Fakat Troçki bununla kalmıyordu. Emirlere uymayan siyasi komiserleri de kurşuna diziyordu. Troçki asker kaçakları sürüsünü sıraya dizip Romalıların suç işlenmesine karşılık on kişiden birini öldürme cezasını uyguladı. Kıdemli Bolşevik parti kadrolarının Kızıl Ordu'da özel

muamele görmemesi gerektiği anlayışını küçümsüyordu. Silahlı kuvvetlerdeki pek çok Bolşevik için bu dayanılmaz bir durumdu ve askeri reform talep ediyorlardı. Hatta bazıları 1917'den önce Bolşevik olmayan Troçki'nin silahlı kuvvetlerde Fransız Devrimi'ndeki Napolyon Bonapart'a dönüşeceğini ve diktatör olacağını savunuyordu. Lenin bu tartışmadan olabildiğince uzun süre kaçınmaya çalıştı. Fakat parti içindeki Askeri Muhalefet -arka planda Troçki'nin amansız düşmanı Stalin vardı- eski çarlık subaylarının ordudan atılmasını istiyordu. Ne zaman ki politikanın devamı ile Troçki'nin istifası arasında kesin bir seçim yapma noktasına gelindi, Lenin arabuluculuk yapmayı kabul etti ve genel olarak da Troçki'yi Askeri İşler Halk Komiseri olarak kaybetmektense onu destekledi.

O felaket kış mevsiminde başka politika değişiklikleri de yapıldı. 2 Aralık'ta kır yoksulları komiteleri kırda partiye yarardan çok zarar getirdikleri anlaşılınca dağıtıldı. Köylüler öncelikle komitelerin ayrımcılık yapmasını istemiyorlardı. Ayrıca komitelerin yalnızca zengin aileleri değil Lenin'in tekrar tekrar partinin yanına çekmek istediğini açıkladığı "orta köylülüğü" de rahatsız ettiği ortaya çıktı. Komitelerin dağıtılması iki yönden önemliydi. Birincisi Lenin politikayı, onu ilk başlatan olarak kendi hatasını kabul etmeden değiştirdi. Eski hatalarını genellikle kabul etmezdi ve bu olay da istisna oluşturmadı. İkincisi ise, kır yoksulları komitelerinin köylülük içerisinde sevilmemesine rağmen parti kadrolarına yakın bulunduğu açıktı. Lenin, partisini sosyalist önlemler yönünde çok hızlı ve zorlayıcı hareketlere girişerek kamuoyunu uzaklaştırmaktan kaçınmak gerektiğine ikna etmek zorundaydı. Ve bu da son defa olmadı.

Duruma hızla çözüm bulması yaşamsaldı. Yurtdışında Birinci Dünya Savaşı, İttifak Devletlerinin 11 Kasım'da büyük yaz saldırılarının başarısızlığa uğramasından sonra ateşkes talep etmek zorunda kalmasıyla batı cephesinde hızla sona yaklaşıyordu. Britanya, Fransa, İtalya ve ABD kazanmıştı. Lenin'in ilk tepkisi Brest-Litovsk Antlaşmasını feshetmek oldu. Sekiz aylık "tiksindirici barış" sona ermişti. Lenin sonunda partide kendisini eleştirenlere "Avrupa sosyalist devrimi"ne gerçekten bağlı olduğunu gösterebilirdi. Moskova'dan Berlin'e para, siyasal propaganda malzemesi (*Devlet ve Devrim*'in Almanca çevirisi dahil) ve dip-

lomatlar gönderildi. Askeri bozgunun bir devrimci duruma yol açtığı varsayılıyordu; ne Lenin ne de Merkez Komitesi'nin geri kalanı Batılı Müttefiklerin tepkisinin ne olacağını umursuyordu. Öncelik, Almanya'da aşırı sol sosyalistlerin iktidarı alması olmalıydı. Lenin böyle bir başarının Rusya ile Almanya arasında dünyadaki hiçbir ordunun yıkamayacağı bir siyasal "blok" yaratacağını düşünüyordu. Esas sorun ise Almanya'da komünist partinin olmayışıydı. Lenin aksine Karl Liebknecht ve Rosa Luxemburg liderliğindeki Spartakistler Birliği ile birlikte hareket etmek zorundaydı ve bu amaçla Komünist Enternasyonal için bir kurucu toplantı yapma hamlelerine girişti. Avrupa'da devrimci siyasal saldırının özenle hazırlanması gerekiyordu.

Fakat II. Wilhelm'in tahttan çekilmesinin ardından Alman hükümeti, yalnızca Lenin'den ve Ekim Devrimi'nden değil Liebknecht'le Luxemburg'dan da nefret eden Alman Sosyal Demokrat Parti liderleri tarafından kuruldu. Spartakistler Birliği, Alman Sosyal Demokrat Partisi'nden umutlarını keseli çok olmuştu. Liebknecht ve Luxemburg bildiklerinden şaşmadılar ve ayaklanmayı planladılar. Fakat bu bile Lenin'i tamamen rahatlatmadı. Liebknecht ve Luxemburg Lenin'e tam anlamıyla hayran değildi. Özellikle de Luxemburg, Leninist tarım politikasını ("küçük burjuva" köylülere karşı çok yumuşak), ulusal sorun politikasını (Rus olmayanlara karşı çok müsamahakar) ve devlet politikasını (utanç verecek kadar antidemokratik) eleştiriyordu. Spartakistler Birliği başarılı olsaydı, Rusya'daki Bolşevikler hem Avrupa'nın geri kalanında hem de Rusya'da sorunlarla karşı karşıya kalacaklardı. Fakat başarısız oldukları takdirde Bolşeviklerin stratejik öngörülerinden geriye ne kalacaktı?

İşler Spartakistlerin fena halde aleyhine seyretti. 6 Ocak 1919'da Berlin'deki sosyalist hükümeti devirmeye giriştiler. Savunma Bakanı Gustav Noske kısa süre önce batı ve doğu cephelerinden terhis edilenler dahil eldeki her antikomünist birimi seferber etti. Spartakistler Birliği tamamen yenildi. Liebknecht ve Luxemburg ele geçirilerek katledildi ve cesetleri Zooloji Bahçelerinin dışına bırakıldı. Bu uluslararası komünizm için bir felaketti, fakat Lenin'in uykusunu kaçırmadı. En azından Üçüncü Enternasyonal'in örgütlenmesinde beklediğinden daha fazla özgürlüğe sahip olacağını seziyordu ve Alman işçi sınıfının Rus

işçilerinden kültürel bakımdan üstün olduğuna inanmaya devam ettiği için de Rusya'nın dışında sosyalist devrimin başarıya ulaşacağından hiç kuşkusu yoktu. Pratik sorun şu ki, Rusya dışında hiç komünist partisi yoktu. Lenin, Ekim Devrimi'nin politikaları ile henüz birlik oluşturmamış olan aşırı sol delegeleri yanına çekmek zorundaydı. Aynı zamanda Sovyet Rusya'nın dış dünya ile hiçbir diplomatik ilişkisi bulunmadığı bir sırada pek çok delegenin karşı karşıya kalacağı seyahat sorunlarını da aşması gerekecekti.

Birinci Dünya Savaşı'nın bitişi, Rusya'nın komşularını da etkiledi. Brest-Litovsk Antlaşması'nın imzalanmasından bu yana eski Rus Çarlığı'nın geniş batı çevresi Sovnarkom'un egemenlik alanının dışında kalmıştı. Alman kuvvetlerinin geri çekilmesi üzerine Lenin fırsatı değerlendirip bu bölgeyi işgal etti ve "Sovyet iktidarı" organlarını oluşturdu. Yerel gönüllülerin desteğiyle Kızıl Ordu hızla ilerledi ve Lenin'in ısrarıyla bölgeyi Rus Sosyalist Federal Sovyet Cumhuriyeti'ne katmak yerine Estonya, Litvanya, Belorusya, Letonya ve Ukrayna'da bağımsız Sovyet cumhuriyetleri kurdu. Rus Sosyalist Federal Sovyet Cumhuriyetleri birbiriyle karşılıklı ve eşit temelde ilişki kuracaktı.

Artan sayıda bağımsız Sovyet cumhuriyetinin kurulması, sınır bölgelerinde yetişmiş ve Bolşevizmi, milliyetçiliği yok etme kararlılığı nedeniyle desteklemiş olanlar başta olmak üzere pek çok önde gelen Bolşevik arasında iyi karşılanmadı. Bağımsız Sovyet cumhuriyetleri onlara -ki içlerinden en açık sözlü olanlar bölgedeki milliyetçilerin antisemitizmi karşısında kendilerini savunmasız hisseden Yahudilerdi- evrensel sosyalist değerlerin bir diğer inkarı olarak görünüyordu. Lenin de atadan yarı Yahudiydi. Fakat gençliğinde olumsuz milliyetçi ayrımcılıktan etkilenmemişti. Avrupalı bir Rus olarak yetiştirilmiş ve platformunu bir politikacı olarak savunmuştu ve onun deyimiyle büyük Rus şovenizminin her belirtisinden nefret ederdi. Geçmiş deneyimi, "ulusal sorun"a yoldaşlarının çoğundan daha bağımsız tarzda yaklaşmasını mümkün kılıyordu. Sınır bölgelerindeki ulusal ve etnik hassasiyetlere saygı gösterilmesi gerektiğini savunuyordu. Bu, partisini hayrete düşürmüştü; fakat o, bağımsız Sovyet cumhuriyetlerinin bağımsız davranmasına karşı önlemler aldığını açıklamaya çalışıyordu. Cumhuriyetlerdeki komünist parti-

lere sadece Rus komünist partisi ve onun Merkez Komitesi'nin yerel örgütleri olarak davranılacaktı. Böylelikle, gerçek iktidar "bağımsız" Sovyet cumhuriyetlerinde değil Moskova'nın elinde olacaktı.

1918-19 kışı boyunca Bolşevik Merkez Komitesi'nde ikili bir ruh hali hakimdi. Avrupa yine kaynıyordu ve bütün merkezi parti önderlerinin kafasında bir Avrupa sosyalist devrimi olasılığı vardı. Fakat doğuya doğru gittikçe kaygı büyüyordu. Kolçak Perm'den Moskova'ya doğru hızla ilerliyordu. Varşova, Prag ve Berlin'de kısa sürede Sovyet cumhuriyetleri kurulabilirdi. Fakat 1917 Ekim Devrimi'nin şehirlerinde sosyalizm ayakta kalabilecek miydi?

Üçüncü Enternasyonal (Komintern) Birinci Kongresi 2 Mart 1919 günü Kremlin merkezinde başlarken Lenin, Avrupa'da devrimin yakın olduğunu vurguladı. Dünya siyasetinin çehresini değiştirmeyi hedefleyen bir örgüt için bu itici bir toplantıydı. Oy hakkına sahip otuz dört delegeden sadece dördü Rusya'da yaşıyordu. Lenin ve yoldaşları diğer ülkelerden gelen insanları bir araya getirmiş ve onlara aşırı solun bütünü adına konuşma yetkisi vermişlerdi. Moskova'da temsil edilen Fransız devrimci grubunun Fransa'da yalnızca on iki üyesi vardı. Lenin Birinci Dünya Savaşı öncesinde Bolşevik toplantılarını bütün parti toplantısı olarak tanımlama hilesini sık sık yapmaya alışkındı. Fakat Komintern'in Birinci Kongresi Bolşeviklerin nezaretinde daha da aleni bir tarzda organize edilmişti. Alman temsilci Hugo Eberlein manipülasyonu protesto etti fakat bu oldu bittiyi kabul etmeye ikna edildi; aksi takdirde genel coşku havasını bozacağı hissettirildi. Lenin orta İngiltere şehirlerindeki İşçi Temsilcileri Sovyeti imzasını taşıyan bir mektup okuduğunda sıkıntı daha da arttı. Mektup boş sözlerle doluydu ve Lenin de kuvvetle muhtemel, bunu biliyordu. Fakat gereken etkiyi de yaptı: Komintern Kongresi bu "harika" haberi alkışladı ve sosyalist devrimin Rusya'nın batısına doğru yayılmasını bekledi.

Hoş sözler son bulduktan sonra Bolşevik önderlik bir adım daha atarak oturumlara olan hakimiyetlerini teyid eden bir dizi karar taslağı sundu. Lenin "burjuva demokrasisi ve proletarya diktatörlüğü" üzerine bir konuşma yaptı. Kapitalist ülkelerdeki

sivil özgürlüklerin sadece orta sınıflar tarafından kullanıldığını savundu ve Lenin ve daha sonra konuşma yapan Bolşevikler -Buharin, Zinovyev, Osinski ve Troçki- Avrupa'da sosyalizme asıl olarak parlamenter yoldan geçişe ilişkin Kautskyci umutların başarısızlığa mahkum olduğu mesajını güçlendirdiler. Lenin bile şansını fazla zorlamadı. Marx, Engels, Marksizm, komünizm, iç savaş ya da parti örgütünün rolü ve iç örgütlenmesinden pek az söz etti. Bu atlama tesadüfi değildi. Bolşevik liderin Komintern Birinci Kongresi'ndeki hedefi yeni bir örgüt kurma konusunda onay elde etmek ve yakın gelecekte de onun denetimini ele almaktı. Genel olarak parlamento karşıtı bir stratejide anlaşan Lenin ve yoldaşları daha sonra ideoloji ve taktiğin daha ayrıntılı konularını empoze edebileceklerdi. Komintern'in kuruluşu örgütsel bakımdan derme çatma olabilir fakat ilerki yirmi yılda dünya üzerindeki etkileri muazzamdır. Dünya kapitalizmini yok etme iddiasına sahip bir örgüt kurulmuş ve komünizmin sağındaki her siyasal akım Moskova'dan gelen tehlikenin farkında olması gerektiğini görmüştür.

Bu tehdidin tam olarak nasıl yaşama geçirileceği o sırada belirsizdi. Dünya siyasetindeki mevcut gelişmeler konusunda Lenin'in bile kesin bilgi ve önsezileri yoktu. Öngörülerinden bazıları o kadar yanlıştı ki, toplu konuşmalarının muhtelif baskılarından sürekli olarak çıkarıldılar. Kızkardeşinin kocası Mark Yelizarov'un ölümünden sonra 13 Mart 1919 günü Petrograd'daki Volkovo Mezarlığında yaptığı anma konuşması bunların en çarpıcılarından biriydi:[17]

> Fransa İtalya'nın üzerine atılmaya hazırlanıyor, [Birinci Dünya Savaşı] ganimeti[ni] paylaşamadılar. Japonya Amerika'ya karşı silahlanıyor. ... Paris, Londra ve New York'un emekçi yığınları dünya "sovyetleri"ni kendi dillerine çevirdiler. ... Yakında Dünya Federal Sovyet Cumhuriyeti'nin doğuşunu göreceğiz.

Bir Fransız-İtalyan savaşından daha az olası bir şey yoktu. Japonya, ABD'ye güvenmiyordu ama hiç de savaş havasında değildi. Ya da aslında Fransız, İngiliz ve Amerikalı işçiler Rusça sözcükleri kendi dillerine çevirmek yerine "sovyetler" gibi sözcükleri gazetelerinde Rusya'yla ilgili okuduklarının egzotik karakterini vurgulamak istermişçesine aynı şekilde kullanıyorlardı. Lenin sadece kendi taraftarlarını motive etmek istiyor değildi.

O gerçekten de coşkulu bir ruh hali içindeydi ve hayal gücü ve ideolojisinin soğuk değerlendirmelerin yerine geçmesine izin veriyordu.

O ay, partisinin sekizinci kongresinde ayakları yere bastı. Önde gelen Bolşevikler arasında tartışılan bir politika olmadı pek. Lenin ve Merkez Komitesi, Komintern Kongresi'ni toplamaları dışında pek az sebeple alkışlandılar. Açılış raporunu Lenin okudu ve "Yaşasın İliç!" diye selamlandı. Geçmiş ya da mevcut duruma ilişkin hiçbir eleştiriye değinmedi. Brest-Litovsk Antlaşması doğruydu. "Kır yoksulları komiteleri"nin kurulması doğruydu (dağıtılmaları gerekse de). Çarlık ordusu subaylarının kullanılması doğruydu. Bağımsız sovyet cumhuriyetlerinin kurulması doğruydu. Merkez Komitesi üzerine düşeni yapmıştı ve hatalar da politikayı üretenlere değil uygulayanlara atfedilmeliydi. Sorun varsa bile kaynağı Moskova değildi: "Örgütsel faaliyet hiçbir zaman genel olarak Rusların ve Bolşeviklerin güçlü yanı olmamıştır ve şu anda proleter devrimin asli görevi kesinlikle *örgütsel görev*dir," Lenin eleştiriler karşısında bütün sorunları geri çekmeye çalışıyordu. Ya politikaların bilgeliğini kavrayamadıklarından başarılı olamamışlar ya da bu bilgece önlemlerin uygulayıcıları olarak eksik kalmışlardı. Merkez Komitesi asla hata yapmazdı.

Bu tamamen bir iddiadan ibaretti. Bolşevikler geleneksel olarak Rus siyasal örgütleri içinde en ideolojik ve en sıkı örgütlenmiş olanı diye kabul edilirdi. 1903'te Rus Çarlığı'nda parti yaşamında amatörlüğü reddederek ortaya çıkmışlardı ve Lenin'in *Ne Yapmalı?*sı asli grupsal metinleriydi. Gerçek ise her zaman daha farklı olmuştu: Bolşevikler son birkaç aya dek Rusya'daki diğer bütün siyasal partiler kadar kaotik ve kötü disiplinliydiler. Evet, Lenin Merkez Komitesi'ne karşı eleştirileri geçersizleştirmeye çalışıyordu. Fakat aynı zamanda genel olarak gerçekte ne hissettiğini de ağzından kaçırıyordu. Devrimci siyaset de etnik hiyerarşiye bağlıydı. Ona göre kültürel olarak Almanlar, Britanyalılar ve Fransızlardan, onlar da Finlilerden üstündü ve elbette ki Finliler de Ruslara fark atıyordu. Lenin kendisini içinde bulduğu ülkeden sürekli hayal kırıklığı yaşıyordu. İç savaşın şiddetlenmesi de bir açıklama değildi; savaş olmasa da Rusya'nın devrim yapmak için berbat bir yer olduğunu biliyordu.

Kısacası, Rusya'yı "Avrupalı", "Batılı" bir ülkeye dönüştürmek isteyen genç Lenin yok olup gitmemişti. Komintern Kongresi'nde Rus temasını işledi: Bolşevikler bir sosyalist devrim başlatmıştı ve diğer Avrupalılar da kendilerini Ruslara uydurmayı kabul etmeliydiler. Sekizinci Parti Kongresi'nde ise Bolşevikleri fazla Rus olmakla suçluyordu. Sonuçta gürültülü bir tartışma çıktı: onu eleştirenlerin çoğu Komintern Kongresi'nde birlikte konuşma yaptığı yoldaşı olan liderlerdi. Bu defa Lenin, Osinski tarafından partiyi ve devleti amatörce yönetmekle eleştirildi; Buharin ise parti program taslağında yeterince radikal olmamakla suçladı. Bu böyle devam etti. Finlandiya'ya bağımsızlık verilmesi fiyasko olarak nitelendirildi, çünkü Lenin'in bir Fin Sovyet cumhuriyetinin kurulacağı umudu boşa çıkmıştı. O sırada Lenin o kadar zorlandı ki Kızıl Ordu'nun örgütlenmesi meselesinde Troçki'yi başkalarının savunmasına izin vermeyi tercih etti. Fakat tartışmadan tümüyle kaçınamadı ve tartışmalar gizli bir kongrede başladığında Lenin, Troçki'yi savunmakla kalmadı, aynı zamanda Stalin'i de güney cephesindeki aşırı askeri zayiattan dolayı suçladı. Parti lideri olarak kendisini dayattı.

Hemen her temel politikada kendi bildiğinde ısrar etti. "Askeri sorun"da bir nebze taviz vermek zorunda kaldı; "ulusal sorun"da da iki anlama da gelen bir sözcük seti bulmak zorunda kaldı: "Gerçekte var olan uluslar için özgürlüğü" sloganı çoğu delegeye fazla gelmişti. Fakat "tarım sorunu"nda istediğini yaptırmayı başardı. Kongre, orta köylülüğün taleplerini kabul etti. Bunda muhtemelen oturumların sonuna doğru Macaristan'da sosyalist devrimin patlak verdiği haberinin verilmesinin de etkisi oldu. Lenin gerekeni yaptı. Yumruğunu kaldırarak kürsünün kenarına doğru ilerledi ve -ciğerlerinin bütün gücüyle- dinleyicilere seslendi: "*Bunun en son zor altı ay olduğundan* emin olalım." Uluslararası emperyalizmin henüz yenilmediğini belirtti. Fakat kaygısı yoktu. "Bu vahşi hayvan," diye tekrarladı, "yok olacak ve sosyalizm dünyanın her yerinde zafer kazanacaktır."

23

DEVRİMİ YAYMAK

1919 Nisan'ından 1920 Nisan'ına

Ekim Devrimi'nden bir buçuk yıl sonra Bolşevikler Rusya'da yetmiş yıl süren ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yerleşik dünyanın üçte birini kapsayan komünist rejimler için model oluşturan kendine özgü bir devletin temellerini atmış durumdaydı. Tek bir yönetici parti vardı. Siyasal olarak bağlı bir yasama, yürütme ve yargı vardı. Gerçekte parti en yüksek devlet organı ve Lenin bu organın en yüksek lideriydi.

Fakat henüz her şey yerli yerine oturmamıştı. Parti diğer devlet organlarını tümüyle kendisine bağlı hale getirmiş değildi. Bazı açılardan buna girişmemişti de. Politbüro personel atamalarını ve stratejisini belirleyince, Kızıl Ordu müdahale olmadan çalışıyordu ve kuruluşundan beri Lenin tarafından korunan Çeka da eleştiriliyor fakat sık sık başvurduğu "aşırılıklar"dan dolayı hiç ciddi biçimde cezalandırılmıyordu. Kısacası, devlet Leninist siyasal doktrininin gerektirdiği kadar sıkı tarzda koordine edilmemişti. Dahası sonraki tek parti devletinin henüz uygulanmayan yönleri de vardı. O zamana dek çeşitli Sovyet cumhuriyetleri arasında sürekli anayasal iç ilişkiye ilişkin hiçbir karar yoktu. İç Savaş kazanıldıktan sonra eski üst sınıflara karşı nasıl davranılacağı konusunda hiçbir kapsamlı plan yoktu. Partinin yeni bir sosyalist kültürün yaratılması, çalışma koşulları, ücret, dinlenme ve hatta partinin tek parti devletindeki uzun vadeli rolüne ilişkin stratejisi belirlenmemişti. Leninist teoride diktatörlük, demokrasi, sosyal adalet ve insan hakları konusunda büyük boşluklar vardı. Devletin genel çerçevesi oluşmakla birlikte Sovyet düzenine ilişkin hâlâ açımlanması gereken pek çok şey vardı.

1919 ilkbaharında devletin uzun süre ayakta kalıp kalmayacağı da belirsizdi. Beyazlar hâlâ kendi davalarının Rusya'da hakim olacağından ve Kızılları kısa süre sonra Kremlin'den atacaklarından emindiler. Bu o sırada sürmekte olan tek iç savaş değildi. Yerelde, Rus köylülüğü ile bölgedeki her ordu -Kızıl olsun, Beyaz olsun- arasında yaşanan bir iç savaş daha vardı. Eski Rus imparatorluğunun her sınır bölgesinde iç ve etnik savaşlar da vardı. Fakat Lenin bunlardan sadece biriyle ilgiliydi: Kızıl Ordu'nun Kolçak, Denikin ve Yudeniç'in Beyaz kuvvetlerine karşı üç büyük ve hareketli cephede verdiği savaşla. Kızıl komutanlar bu savaş kazanıldığı takdirde diğerlerinde de zafere ulaşacaklarını varsayıyordu ve Lenin yönetimindeki Politbüro böyle bir zaferin orta ve batı Avrupa'da devrimin yayılmasının yalnızca başlangıcı olacağını ekliyordu.

Peki Rusya'daki iç savaşı kazanabilirler miydi? Lenin'in 1919 Mart'ında Bolşeviklerin "son zor altı ayı" olduğu kehaneti fazla aşırı iyimser sayılmazdı. Askeri harekâtlar Kızılların lehine seyrediyordu. Nisan ayında Amiral Kolçak'ın orta Rusya'ya doğru ilerlemesi durdurduruldu ve Haziran'da güney Urallardaki Ufa şehri tekrar Kızıl Ordu'nun eline geçti. Lenin önde gelen siyasal komiserleri ve generalleri amansızca zorluyordu. Her zaman daha büyük çaba ve acımasızlık gösterilmesini istiyordu. Derhal başarı kazanılmadığı takdirde sonlarının korkunç olacağını öngörüyordu. Lenin'in memleketi Simbirsk'teki geçici üssünden Kolçak'a karşı saldırıya hazırlanan Devrimci Askeri Sovyet'e çektiği telgrafta "Kış gelmeden Uralları ele geçirmezsek devrimin sonunun kaçınılmaz olduğunu düşünüyorum. Bütün kuvvetleri toplayın" diyordu.[1] Fakat bu stratejik açıdan saçmaydı: Kolçak'ın sonbahar sonunda yenileceğine inanmak için hiçbir inandırıcı sebep yoktu. Fakat Lenin astlarını kışkırtmak istiyordu. Devrimin sonundan bu şekilde bahsetmeyi o kadar seviyordu ki, aynı gün tamamen farklı bir cephede, Moskova'nın beş yüz mil güneybatısındaki Kiev'de bulunan üst düzey komiserlerine çektiği telgrafta da kullandı.[2]

Kızılların 1918 Aralık'ında feci bir yenilgiye uğradığı Perm şehri 1919 Temmuz'unda geri alındı ve Kolçak bir daha dönmemek üzere orta Sibirya'ya kaçtı. Kolçak'ın beyaz komutanlar arasındaki üstünlüğü güney Rusya'da bulunan Anton Denikin

tarafından da kabul edilmişti. Denikin 1919 Temmuz'unda saldırıya hazırlanıyordu. Bunun için kuvvetlerini ikiye böldü. Bir kısmını Don Havzasının karşı tarafına, kalanını da kuzeye, yukarı Volga'ya gönderdi. Denikin'in stratejisi karmaşık değildi. Başkente doğru mümkün olduğu kadar hızlı ilerlemek için düz bir çizgi halinde hareket etmek üzere bir Moskova Yönergesi çıkardı. Kolçak'ın kısa süre önce yenilmesi, Kızıllara savunmalarını güçlendirme imkanı vermişti. 1919 yazında Denikin'i Ukrayna'ya püskürttüler. Haber Kremlin'de büyük bir tezahüratla karşılandı. Kuzey Rusya'daki muharebelere dek, Kolçak yenilse bile Denikin'in başarılı olması muhakkak gibiydi. Fakat Lenin'in memnuniyeti kamuoyuna duyurulmadı. Bolşevik Merkez Komitesi ve Sovnarkom hiçbir kutlama düzenlemedi. Lenin olayla ilgili hiçbir konuşma yapmadı, makale yazmadı. Savaş Marksist teori ya da ekonomik politika gibi değildi. Savaş teorize edilecek değil, kazanılacak bir şeydi -ve belki de ne kadar teorize edilirse kazanma olasılığı da o kadar az oluyordu.

Lenin için kazanmak her şeydi. 1918 Ağustos'undaki suikast girişimi sonrasında iyileşmesinin ardından kişisel asistanı Bonç-Brueviç onu Kremlin merkezinde bir kısa film çektirmeye ikna etti. Amaç, Lenin'in hâlâ yaşadığını kanıtlamaktı. Fakat Lenin ve Bonç-Brueviç için hiç de ilginç bir performans olmadı:

> Sahne: Lenin ve Bonç-Brueviç Kremlin merkezinde bir ağacın yakınında otururlar.
>
> Donatı: Lenin üç parçalı takım elbisesini, Bonç-Brueviç ise aptal gibi bir yağmurluk giyer.
>
> Hareket: Lenin ve Bonç-Brueviç konuşurlar ve Bonç Lenin'i rahatlarak kendi söylediklerine canlı bir tarzda yanıt verirken görülmesini sağlar.
>
> Konuşma: Konuşmanın içeriği bilinmemektedir.

Filmin etkisi pek olmadı. İç Savaş sırasında filmi seyredebilecek herkes ekmek ve yakıt peşinde koşuyordu ve Rus sinemaları da Sovnarkom Başkanı'nı sinemaya taşımak için gerekli ekipmandan yoksundu. Lenin kamera karşısında hiç rahat olmadığı gibi, Bonç-Brueviç ile konuşma da izleyiciler için 1917'de Kerenski'nin trene binip kalabalığa el sallarken çekilen filmleri kadar

ilgi çekici değildi. Lenin, alışkın olmasına rağmen fotoğraf çektirmekten hoşlanmıyordu. İktidara geldikten sonra başlangıçta fotoğrafının çekilmesini yasaklamıştı. Bu yasak utangaçlıktan değil pragmatik bir propaganda yaklaşımından kaynaklanıyordu. 1917 Temmuz'unda sakalını kesmek zorunda kalmıştı ve sakalı ancak 25 Ekim 1917'de yeniden uzamaya başlamıştı. Görünümünden yeniden hoşnut olmaya başladığı 1918 Ocak'ına kadar hiçbir devlet fotoğrafçısını yanına yaklaştırmadı. Bunu partisini ve politikalarını öne çıkarmak için yapmasına rağmen uzman görüşü almış değildi. Aslında propaganda işleri yıllarca amatörce yapılmaya devam etti ve her parti lideri de kendi tarzını uyguladı.

Fakat Lenin'in parti lideri olarak eşsiz önemi biliniyordu ve özel ilgi çekmesi için *Pravda*'da öne çıkarılıyordu. Onu siyasal bir kült haline getirme kampanyası gerçek anlamda 1918 Ağustos'unda hayatına kastedilmesinden sonra başladı. Zinovyev, Lenin'in biyografisini yazdı. Parti ve devlet gazetelerinde makaleler çıktı. Afişler asıldı. Hiçbir Bolşevik -Kızıl Ordu'daki Troçki hariç- kişi olarak bu kadar takdir edilmemişti.

Lenin'in imajı, insanlığın düşmanları tarafından küçük düşürülen özgeci bir lider şeklindeydi. Partili yazarlar onu Rusya'nın öz evladı ve maddi ilerleme, aydınlanma ve barış savaşçısı olarak tanımladılar. Lenin bir Sovyet İsa'sı gibi görünüyordu: Kendisine insan üstü güçler atfedildi. Hayatta kalması bir mucizeye bağlandı; yazarlar bunu onun militan ateizmi ile nasıl uzlaştıracaklarını düşünmediler. Bütün kötülükler suikastçilerine atfedildi. Kurşunların Güney Amerika Kızılderililerinin oklarda kullandığı öldürücü bir zehre batırıldığı anlatılıyordu. Bir diğer hikayeye göre saldırıyı Müttefikler tertiplemişti. Kızıl karşıtı kuvvetlerin karşı propagandası da gerçeğe aynı ölçüde aykırıydı. Beyazların afişleri ve dağıttığı bildiriler Alman Nazizminin habercileriydi. Bunlarda Lenin şeytani bir varlık olarak görünüyordu. Genellikle de Troçki'nin yanında, hem ülke hem de dünya uygarlığına karşı tehlikeli bir uluslararası Yahudi komplosunun lideri olarak resmediliyordu. Çatışma, kan, intikam: Onlara göre, bunlar Rusya'nın Leninizme kurban gitmesinin kaçınılmaz sonuçlarıydı.

Elbette ki Lenin yarı Yahudi bir "etnik" kökenden geliyordu gerçekten de. Ama aynı zamanda gerçek bir enternasyonalistti.

Rusya'da kargaşayı başlatmış ve alevlendirmişti. Rus milliyetçiliğinin her türünden tiksiniyordu. Fakat yine de Beyazların Lenin'in Rusya Ana'ya karşı bir Yahudi-Mason haçlı seferinin başını çektiği düşüncesi Kızılların onun Büyük Sosyalist Devrimin seküler İsa'sı olduğu şeklindeki düşüncesi ile aynı ölçüde saçmaydı. İster şeytan gibi gösterilsin ister kutsallaştırılsın, Lenin siyasal propagandanın hedefiydi. Fakat bu umurunda değildi. Beyazların kendisi hakkında ne söylediğine kulak asmıyordu ve kendisi hakkında yanında kullanılan dalkavukça ifadelerden açıkça nefret etmesine rağmen Lenin kültünden genelde çok da fazla rahatsız olmuyor ve yok etmeye çalışmıyordu.

Bu kültün rejimi ve rejimin içinde de kendi pozisyonunu pekiştirmesine yardım edeceğini hesap etmiş olmalıydı. Politik mesajını çevresine uyarlamak gerektiğinin bilincindeydi ve ister köylü ister kısa süre önce köylerini terketmiş olsun pek çok Rusun toplum yaşamı konusunda fazla bilgisi olmadığını biliyordu. Partinin mesajı ülkenin popüler kültürünün ana çizgilerine uygun olmalıydı. Bunu Maksim Gorki'ye şöyle ifade etti:[3]

> Ha, sizce ellerinde tüfekleriyle milyonlarca köylü kültür için bir tehdit, değil mi? Kurucu Meclis'in [onların] anarşizmi ile başa çıkabileceğini gerçekten düşünüyor musunuz? Kırdaki anarşizm konusunda o denli gürültü koparan sizin bizim çalışmalarımızı herkesten daha iyi anlamış olmanız gerekir. Rus kitlelerine çok basit bir şeyi, onların muhakeme tarzı ile erişebilecekleri tarzda göstermemiz gerekiyor. Sovyetler ve komünizm basit bir şey işte.

Gorki Lenin'in sıradan Ruslara derinlemesine ve açık bir güvensizlik içinde olduğunu ifade etmesine çok şaşırmıştı. Lenin'e göre onlar hâlâ okula gitmeyen, geleceği parlak çocuklardı. Sadece partinin düşmanları -kulaklar, papazlar, tüccarlar, bankerler ve soylular- için değil partinin değer verdiği söylenen alt sosyal sınıflar için de böyle düşünüyordu.

Köylüler özel olarak öfkelendiği kesim olmakla birlikte işçiler bile dini takvim geleneklerine bağlılıklarıyla onu rahatsız edebiliyordu. St. Nikola yaz bayramı öncesinde şöyle bağırıyordu: "'Nikola' festivaliyle uyum sağlamak aptalca. Bütün Çekacıları ayağa kaldırıp 'Nikola' bayramından dolayı işe gelmeyenleri vurmalıyız."[4] Lenin Noel ve Yılbaşı için de aynı şekilde önleyici

şiddet tedbirlerinin alınması gerektiğini söylüyordu. Ne tuhaf bir işçi dostu!

Ama söylemeye bile gerek yok ki, en fazla orta ve üst sınıflara karşı öfkeliydi. Örneğin Zinovyev'i Petrograd işçilerinin şehrin zengin mahallelerinde taşkınlık yapmasını engellemeye çalıştığı için azarladı. Başka birinin aldığı aşağıdaki telgraf, baskının meşrulaştırılmasının tuhaf bir örneğiydi:[5]

> Komploları önlemek için bütün Kadet partisini ve yakın taraftarlarını tutuklamaktan kaçınmamalı. Onlar -takım halinde- komploculara destek verecek güce sahipler. Onları tutuklamak değil tutuklamamak suç. 10.000 kişinin kaybetmesindense düzinelerce, yüzlerce entelektüelin hapiste günlerce, haftalarca kalması daha iyidir. Evet, evet! Daha iyi!

Uygulamak istediği şiddetten düpedüz haz da duyuyordu:[6]

> Yudeniç'in hakkından gelmek (onu kesinlikle bitirmek ve temiz bir dayak atmak) *fena halde* önemli. Saldırıya geçtiyse 20 bin Petrogradlı işçiyi artı 10 bin burjuvayı seferber edip arkalarına topları dizerek yüzlerce kişiyi kurşuna dizip Yudeniç'e gerçek bir kitlesel darbe vurmak mümkün değil mi?

Bu ifade o kadar ölçüsüzdü ki Sovyetler Birliği'nin yıkılışına kadar gizli tutuldu.

Yudeniç'in askerleri üzerlerine gelirken rastgele kurbanları sıraya dizmek komutanlar için ne anlama geliyordu? Her halükarda Kızıl Ordu komutanlığı görüyordu ki, Lenin için önemli olan hızla askeri zafer elde etmekti ve silahlı kuvvetler bunun için en iyisini biliyordu. (Fakat bu onun umursamazca rahatına düşkünlüğünün mazereti değildi.) 1919 Ekim'inde Yudeniç Estonya'dan ilerlerken Petrograd'da kısa bir panik yaşandı. Zinovyev'in sinirleri bozuldu. Lenin bile taktik önerilerine rağmen şehrin savunulup savunulamayacağı konusunda kuşkuluydu. Troçki bu defa daha özgüvenli bir tutum sergiledi. Devrimin savunulması gerekiyordu ve Petrograd kurtarıldı. Eski başkent devrimin simgesiydi. Ve böylelikle savunma güçlendirildi. Kızıl Ordu siperlerde orta sınıftan mahkumlar tarafından desteklenmemesine rağmen Yudeniç'in kuvvetlerini dağıttı ve Denikin de bu sırada Kiev'deki ordusunu tahliye ederken İç Savaş'ın tayin edici muharebelerinin sona erdiği kesinleşti. Kızıllar Rus İmpa-

ratorluğunun kalbini ele geçirdiler. Moskova, Petrograd ve Kiev Bolşevikler tarafından yönetildi.

Yabancı askeri güçler Kızıllardan daha kuvvetli olmasına rağmen Rusya'ya silahlı müdahaleleri iç güçlüklerle karşılaştı. Bunun bir nedeni kendi sosyalist partilerinin çıkardığı olaylardı. Lenin aşırı sol gruplar haricinde hiç sevilmemesine rağmen sosyalistlerde, Bolşevikleri cezalandırma konusunda isteksizlik hakimdi. Birinci Dünya Savaşı'nda kazanan ülkelerin safında savaşmış askerler Kızıl Ordu ile savaşma ihtimalinden hoşnutsuzdu. Muzaffer İtilaf Devletleri -Fransa, Birleşik Krallık, ABD ve İtalya- Sovyet Rusya'ya yönelik ekonomik ablukayı sona erdirme kararı aldılar. 1919 yazında Denikin tarafından işgal edilen Kiev, Aralık'ta Kızıllar tarafından geri alındı. 1918-19 kışında Sovyet cumhuriyetlerinin kurulduğu yerlerde bu yönetimler tekrar oluşturuldu. Lenin Avrupa'da "sosyalist devrim"in batıya doğru yayılabileceğine dair bir belirti arıyordu. Kafasında kuzey İtalya vardı. Çek topraklarına bakıyor, Kızıl Ordu'nun buradan Almanya'ya doğru ilerleyebileceğini umut ediyordu. Geçici olarak Macaristan'dan umudunu kesti, çünkü Bela Kun'un Budapeşte'deki komünist devleti 1919 Ağustos'unda karşıdevrimciler tarafından yıkılmıştı. Fakat hâlâ "devrimci bir savaş" başlatmak istiyordu. Kendi Sovyet cumhuriyetinin başka bir yerde bir sosyalist parti iktidarı alıp kapitalizmi yıkmadığı takdirde ayakta kalamayacağını düşünüyordu. Devrim Rusya'da pekiştirilmeli ve Avrupa'da başlamalıydı -bu iki süreç birbirini güçlendirecekti.

Lenin o sırada partisinin ve devletinin savaştan sonra yeniden inşayı nasıl sürdüreceğini düşünüyordu. Ekim Devrimi'nden ve özellikle de 1918 ortasından beri siyasetin hareketi tek bir çizgi halinde ilerlemişti. Diğer partilerin faaliyet alanı daraltılmıştı. Sol Sosyalist Devrimciler aranıyordu. Komuç yönetimini kuran Sosyalist Devrimciler tek tek üyelerinin sivil organlara ve kızıl silahlı kuvvetlere katılmasına izin verilmesine rağmen karşıdevrimci muamelesi görüyordu. Menşeviklerin elinde birkaç gazete olmasına rağmen sık sık baskına uğruyorlardı ve liderlerinin hiçbiri rahatça dolaşamıyordu. Sovnarkom tek parti devletini yönetiyordu. Basın üzerinde fiilen tekele sahipti. Marksizmin esas olarak doğru olduğunu duyuruyordu. Ekonomide sanayi, ulaşım ve bankacılık sektörlerini resmen devletleştirmiş ve ticaret ve

tarımda özel sektör üzerinde muazzam yasal kısıtlamalara girişmişti. Hakimiyeti altındaki Rus olmayan uluslara ulusal ve etnik özerklik önermeye başlamıştı fakat halkın düşüncesi ne olursa olsun Romanovların eski çok uluslu devletini sürdürmeyi amaçlıyordu. Böylesi bir sonuç Lenin'i memnun ediyordu. Tasarı ona ait olmasa bile planları onaylıyordu.

Fakat savaş sırasında komünist ekonomi nasıl gerekçelendirilebiliyordu? Aslında, Sovnarkom'un başlıca teorisyeni olan Lenin köklü bir savunma için hiçbir girişimde bulunmadı. Bazı yazarlar, Lenin'in İç Savaş sırasındaki politikalarını açıklamaya çalışırken onu bu politikalara yalnızca 1917 Ekim'inden sonraki beklenmedik ve öngörülemez olayların ittiğini öne sürdüler.[7] Daha geleneksel batılı düşüncelere göre ise bu politikaları her zaman hedeflemiş, fakat iktidarı alana kadar gizli tutmuştu. Muhtemelen bu açıklamaların ikisi de doğru değildir. Lenin Menşevikler ve Sosyalist Devrimciler tarafından, partisi iktidarı aldığı takdirde bunun hangi sonuçlara yol açacağı konusunda sık sık uyarılmıştı. Lenin öngörüleri gözardı etmeyi tercih etti. Fakat böyle yapmakla devrime ilişkin genel varsayımlarına göre büyük bir gizli plan temelinde de hareket etmedi. Bu ona durum değiştiği zaman muazzam bir hızla politika formüle etme yetisini kazandırdı. Devletin ekonomik mülkiyetini 1917 Ekim'i öncesindeki tanımlamalarından bile öteye götürdüğünde bir dizi işlevsel varsayımdan yararlanıyordu. Merkeziyetçilik, devlet denetimi, baskı ve sınıf mücadelesini doğru buluyordu; özel kârdan nefret ediyor ve ondan yararlanan sosyal grupları ezmek için can atıyordu. Ve Birinci Dünya Savaşı sırasında kapitalist ülkelerdeki devlet yetkilerinin artışına tanıklık etmiş olarak, sosyalist diktatörlüğün Rusya'da daha da büyümesi gerektiğini varsayıyordu.

Bu yüzden de kulakların ve fabrika sahiplerinin ve bankerlerin adaletsizliğinden söz ediyordu. (Ölüm kulaklar için fazla iyiydi ve fabrikatörlerle bankerlerin fabrika ve bankaları neden devletin olmasındı?) Kıskançlık, hırs ve hırsızlığın ortadan kaldırılmasını savunuyordu. Tamamen sosyalist bir ekonominin kurulması gerektiğini savunuyordu ve mevcut politikaların sanayi, tarım, ulaşım ve ticareti yeniden ayakları üzerinde doğrultacağına işaret ediyordu. Dahası, zaman geçtikçe politikaları gitgide

daha fazla yararlı buldu. İç Savaş bittikten sonra da devam ettirmeyi umuyordu.

Bu açıdan bakıldığında Lenin döneminin tipik bir Bolşeviğiydi. Parti ve devletin nasıl yönetileceği, toplumun nasıl dönüştürüleceği ve devrimin yurtdışına nasıl taşınacağı konusunda bir fikir birliğine ulaşılmıştı. Tabii pek çok hizip, grup ve birey bu fikir birliğini ihlal ediyordu. Demokratik Merkeziyetçiler alt parti organlarının Merkez Komitesi'ni etkileme gücüne sahip olmasını ve giderek de sovyetlerin partiden nispeten özerk olmasını istemeye devam ediyorlardı. Diğer bir hizip olan İşçi Muhalefeti daha da ileri gidiyordu. Aleksandr Şlyapnikov ve Aleksandra Kollontai önderliğindeki muhalifler Lenin'i 1917 öncesindeki kendi ilkelerine uygun davranmamakla suçluyorlardı. İşçilerle köylülerin ekonomik ve sosyal yaşamda daha fazla yetki sahibi olmasını istiyorlardı. Sendikalarla sovyetlerin de siyasetle parti kadar uğraşmasını ve siyasal kurumların demokratikleştirilmesini savunuyorlardı. Bu, Lenin'in Bolşevizminin Ekim Devrimi'nden bu yana uğradığı feci bir hakaretti. Lenin ona karşı insafsızca davrandı. Hizipçiler kendilerini Merkez Komitesi Sekretaryası önünde buldular ve Rusya'nın belli başlı sanayi şehirlerinden uzaktaki işlere atandılar. Çok sayıda Demokratik Merkeziyetçi lider de Ukrayna'ya gönderildi ve orada parti politikalarını baltalama fırsatları olmadı.

Merkez Komitesi üyeleri içinde de ayrılıklar vardı. Sorunun kaynağı Demokratik Merkeziyetçiler ve İşçi Muhalefeti hizipleriydi. Fakat daha az öngörülebilir tartışmalar da vardı. Kamenev ve Buharin, Lenin'in Çeka'ya tanıdığı keyfi yönetim serbestisinden şikayetçiydi. Fakat Lenin genellikle reformu engelliyordu; Çeka, kurbanlarını Adalet Halk Komiserliği'ne teslim etme zorunluluğu ile karşılaşmaksızın kızıl şiddeti sürdürüyordu.

Ne Kamenev ne de Buharin hukuki prosedürlere savlarını ileri götürecek kadar inanıyorlardı ve Lenin de Buharin'e ufak bir taviz önerdi: Buharin'e Merkez Komitesi adına Çeka Başkanı Djerzinski ile birlikte hareket etme görevi verildi. Fakat Merkez Komitesi içinde başka bir tartışma vardı ki, Lenin'e göre tavize yer yoktu. Bu meseledeki muhalifi, Urallar cephesinde çıktığı turda partinin ekonomik politikasının değişmesi gerektiğine ka-

naat getiren Troçki'den başkası değildi. 1920 Şubat'ında Troçki tahıla el koyma önlemlerinin kısmen kaldırılmasını önerdi. Çıkış noktası, devletin kamulaştırma kampanyalarının köylülerin stok yapması, devlet şiddeti, ekim alanlarının azaltılması ve köylü isyanları şeklinde bir kısır döngüye yol açtığıydı. Bunun yerine belli tarım bölgelerinde el koyulacak tahıl miktarının sınırlandırılmasını önerdi. Troçki, köylülerin kendi tahıl fazlasını satmasına izin verilmesi gerektiğini söylüyordu. Kırda kıtlık, yıkım ve kaosa son vermek için bu kısır döngünün kırılması gerekiyordu.

Bu öneri pragmatik bir yaklaşımla ifade edilmişti. Troçki köylüler adına bir ahlaki infiale diğer Bolşevik liderler kadar uzaktı hâlâ. Onu harekete geçiren tarımda çöküş tehlikesiydi. Lenin genellikle politikaları pratik nedenlerle değiştirmeye açıktı. Fakat bu defa öyle olmadı. 1918-19'da acil gıda ihtiyacı ortaya çıktığında resmi ekonomik politika olarak devlet tekelini savunmuştu. İç Savaş boyunca gerçekte tahıl yokluğu olmadığını iddia etmişti. Sorunun başı da sonu da kulak stokçulardır demişti. Bu yüzden de Troçki'nin tespitini reddetti. Merkez Komitesi'nde hararetli bir toplantı oldu. Lenin ve Troçki birbirlerini sertçe eleştirdiler. Lenin o kadar öfkelendi ki, Troçki'yi "serbest ticaret"i savunmakla suçladı.[8] Bu on sekizinci yüzyıl İngiliz kapitalistlerinin politikası olduğundan, Richard Cobden, Robert Peel ve John Bright'la karşılaştırılmaktan hoşlanmayan Troçki'yi yaralayıcı bir suçlama oldu. Lenin aslında söylediklerinde haksızdı, çünkü Troçki sınırsız ya da kalıcı bir tarım reformu önermiyordu; hatta bütün ülkede uygulanmasını bile istemiyordu. Fakat Lenin çoğunluğu elde edeceğinden emindi ve dörde karşı on bir oyla kazandı.

Lenin genellikle Merkez Komitesi içinde tartışmaya girdiği zaman kendisine hakim olabiliyordu. Bu olaydaki öfkesi, Troçki'nin Askeri İşler Halk Komiserliği konumundayken ekonomik politikaya ilişkin önerilerde bulunma girişimine karşı tepkisinden kaynaklanmış olabilir. Lenin sivil gündemi yönetmeye alışmıştı. Fakat aynı zamanda partinin bir kez devlet ekonomik mülkiyetinin zirvesine çıktığında aşağı inmemesi gerektiğinden de emindi. Atak ve özgüvenli bir ruh hali içindeydi. Troçki'nin onu rahatsız etmesine ya da politikalarını bozmasına izin verilmeyecekti.

Partisini felaketten kurtarmak için pragmatik kararlar alma yeteneği efsanevi olan Lenin bile ideoloji görüş alanını perdelediği zaman duraklıyordu. Troçki cephe gezileri sayesinde Rus taşrasını gözlemleme avantajına sahipti. Buna karşılık Lenin'in Ekim Devrimi'nden sonra ülkeye ilişkin deneyimi Moskova, Petrograd ve Moskova dışındaki az sayıdaki köyle sınırlıydı -ve aynı zamanda aldığı mektuplara ve Kremlin'de kendisine verilen sözlü raporlara bağımlıydı. Fakat bu Lenin'in Troçki'nin önerisini reddetme akılsızlığını açıklamaz. Lenin Rusya'nın durumu hakkında genelde sanılandan fazla bilgiye sahipti. Her gün Kremlin civarındaki caddelerde yürüyüşe çıkardı; korumaları onun kayıtsızlığından yakındığında her Sovyet yurttaşının sahip olduğu hakları Sovnarkom başkanından esirgedikleri için azarlardı.[9] Başkent sokakları diğer yerlerdeki sokaklardan çok farklı da değildi. Lenin sık sık dilencileri, yoksulları ve açları görüyordu. Vurulmuş, haydutlar tarafından soyulmuştu. Kendisine verilen korumaların dürüstlüğüne bile bel bağlayamazdı: Unutulmayacak bir olayda, ceketini kısa bir süre ofisinin arkasında bırakmış ve döndüğünde korumalarından birinin Browning tabancasını aşırdığını farketmişti.[10]

Astlarının en üstteki lidere küçültücü tarzda davrandığı acayip bir diktatörlük! Lenin tabancasını ancak öfke patlamasıyla geri alabildi. Sıradan işçi ve köylülerin Marksist ilkeleri öğrenip disiplinli sosyalistler gibi davranmaya başlaması için uzun bir yol yürünmesi gerekecekti. Kremlin'de bile temizlikçi bir kadın, Lenin'in yüzüne karşı ücretini aldığı sürece kimin iktidarda olduğunun kendisini ilgilendirmediğini söyledi.[11] Fakat Nadejda Konstantinovna Lenin'e daha da sinir bozucu bir olay anlattı. Aydınlanma Halk Komiserliği'nde çalışan bir kadın işçi Nadejda'ya o gün çalışmayacağını, çünkü artık işçilerin yönettiğini ve kişi olarak da kendisinin çalışmak istemediğini söylemişti.[12] Bu sırada Lenin'le Nadejda Konstantinovna Moskova üzerindeki bir köprüden geçiyorlardı. Köprü iyi tamir edilmemişti ve yanlarından geçen bir köylü "affınıza sığınarak, bu Sovyet tarzı [*sovetskii*] bir köprü" dedi.[13] Kısa süre sonra Lenin de "Sovyet tarzı"nı kötüleyici bir tanımlama olarak kullanmaya başladı.[14] Kurumlardaki ve günlük yaşamdaki dürüstlük yoksunluğu fena

halde canını sıkıyordu ve bu, kitleler için Ekim Devrimi'nden önce öngörmediği bir olguydu.

Lenin'in genel tutumu Nadejda Konstantinovna'nın hoşuna gitmiyordu. Lenin'in devlet mülkiyetindeki bir ev inşaatından tahta çalan işçileri eleştirmeyi reddetmesi Nadya'yı dehşete düşürdü. "Siz, Vladimir İliç, büyük planlar yapıyorsunuz ama bu küçük meseleler canınızı sıkmıyor." Rusçada kibarca "siz" diyordu -ve muhtemelen de bu resmiyet Nadejda'nın onun kayıtsızlığına olan öfkesini ifade ediyordu.

Fakat Lenin geri adım atmadı ve Nadejda'ya işçilerin yakmak için oduna ihtiyaçları olduğunu hatırlattı: Üşümüş, cahil erkekler ve kadınlar suçlanamazdı. İşçiler donarsa ölürlerdi. Fakat Nadejda Konstantinovna'nın onun asla kabul etmeyeceği derinden rahatsız bir bakışı vardı. Aslında Lenin işçi sınıfını kaba, şiddetli eylemlere girişmeye teşvik etmişti sürekli olarak. Merkez Komitesi üyesi yoldaşı Zinovyev Petrograd'daki orta sınıftan insanlara yönelik saldırıları dizginlemeye çalışınca Lenin parlamıştı. Moskova'dan çektiği telgrafta, kargaşa çıkarmaya yeniden siyasal yaptırımlar getirilmedikçe alınacak sert tutumlara karşı tehditler savurdu. Sınıf savaşçısı Lenin kitlelerin toplumsal intikamlarını ortaya koymasını desteklemesi gerektiği önsezisine sahipti ve İç Savaş sırasında baskıyı sürdürmesi gerektiğini de hissediyordu. Hiçbir sınıf düşmanının Sovyet iktidarı altında kendisini rahat hissetmesine izin verilmemelidir diyordu. Çeka tek başına her şeyi yapamazdı. İşçiler de serbest bırakılmalıydı. Sorun şu ki, Lenin'in Rus Komünist Partisi ve Kızıl Ordu, Beyazları yendiği takdirde işçilerin öfkesini nasıl durduracağına ilişkin bir planı yoktu.

Lenin işçileri yönetmenin en iyi yolunun onları sıkı denetim altında tutmak olduğunu sanıyordu. Askerler, denizciler ve köylüler için de böyle düşünüyordu. Ona göre iç toplumsal siyasetteki asli hedef ekonomik yeniden inşa gereklerini yerine getirmekti. Bu amaçla toplumun tüketim ihtiyaçlarının hemen karşılanmasını ertelemek istiyordu. Devletin önceliği şehirde ve kırda üretimi artırmaktır diyordu.[15] Açlık, hastalık ve evsizlik, Sovnarkom bu sorunları çözene dek bir süre daha devam edecekti. Lenin için en önemlisi, tarım ve sanayide üretimi artırmaktı. Tamamen

kendi özelliklerine uygun şekilde davranıyordu. 1890'larda genç bir adamken ablası Anna dahil diğer devrimciler aç Volgalı köylülerin acılarına dikkat çekerken o yüzünü çevirmişti. O zaman köylülüğün yoksulluğunun Rusya'nın sınai gelişimine hizmet ettiğini savunmuştu. Şimdi de 1920'de kitlelere yiyecek, sağlık hizmeti ve barınma sağlanmadan önce makro-ekonomik yeniden inşa peşindeydi. Ve merkezi parti önderliğindeki kimse de farklı düşünmüyordu.

Fakat özel meselelerde geri adım atardı. Örneğin Kollontai gelip ona bir kötü muamele olayı anlattığı zaman genellikle onun talebini yerine getirirdi. Sonra resmi bir toplantıda karşılaştıklarında Lenin sorardı: "Gene ne var? Memnun musun? Dediğini yaptık işte." Kollontai öyle kolay kolay sakinleşmezdi. Sık sık şu repliği kullanırdı: "Evet ama o taraflarda bizim için durum kötü. İşler iyi gitmiyor."[16]

Troçki'nin önerilerinden birini de bu ruh haliyle destekledi. 1920 Ocak'ında askeri harekâtların sonlanma olasılığı ciddiyet kazandı. Kızıllar Rusya'da Beyazları yenmişti ve son Beyaz Ordu -1920 Nisan'ından Denikin'in istifasından sonra, General Vrangel tarafından yönetiliyordu- Kırım'da son kez şansını deniyordu. Kızıl Ordunun diğer Rus olmayan bölgeleri geri alması fazla zor olacak gibi görünmüyordu. Tek kestirilemeyen etken, uluslararası durumdu. Fakat büyük devletler müdahale etmediği sürece Politbüro Rus İmparatorluğu'nu kısa sürede istediği gibi sosyalist bir tarzda yeniden kurmayı umabilirdi.

Askerlerin terhis edilmesiyle ilgili tartışmalar başladığı sırada Troçki alışılmadık bir öneri getirdi. Buna göre Kızıl Ordu'dan terhis olanlar "emek orduları"na sevkedilip ekonominin yeniden inşasında hizmet etmeliydi. Yolların, binaların, madenlerin ve sanayi tesislerinin yeniden yapılıp etkin bir şekilde işletilmesi işinde, askeri disiplin altında daha yararlı olurlardı. Troçki konuşmasında "emeğin militarizasyonu"nun uzun dönem devam edebileceği izlenimini verdi. Lenin öneriyi onayladı. Fakat bunu temkinli bir tarzda yaptı ve toplumsal imajını da düşündü. Emek orduları terhis olanlar ve aileleri arasında sevilmeyecekti. Mevcut şehirli işçiler arasında da resmi emek politikasının fazla otoriter olduğu düşüncesinden ötürü sevilmeyeceklerdi. Lenin emek

ordularının yaşamsal ekonomik görevlerin yerine getirilmesine en azından kısa vadede katkıda bulunacağı konusunda Troçki'yle aynı fikirde olmasına rağmen Partinin Moskova il konferansında konuya ilişkin yaptığı konuşmanın *Pravda*'da çok genel hatlarıyla verilmesine özen gösterdi. İşçi sınıfının, terhis olan askerlerin ve köylülüğün Troçki'nin kullandığı disipliner retorikle hiç de yersiz olmaksızın karşıtlaşacağının ve kendisinin ve rejiminin kuşkulu duruma düşeceğinin farkındaydı.

Lenin bir ideologdu ama ideolojik hedeflerinin peşinde olan kurnaz bir politikacıydı. "Ulusal sorun"u ele alışı bunun tipik bir örneğiydi. Denikin Ukrayna'dan sökülüp atılırken Lenin Ukrayna Sovyet Cumhuriyeti'nin yeniden kurulmasında ısrar etti. Bolşeviklerin orada pek az destek gördüğünü biliyordu. Köylülük Kızıllarla Beyazlardan aynı ölçüde nefret ediyordu ve 1917'den önce de pek az Ukraynalı Bolşevik hizbe katılmıştı. Ukrayna'yı yönetmek için Lenin'e göre Bolşeviklere düşman olan siyasal grupları çekim alanlarına almak şarttı. Bu amaçla merkezi parti önderliğini Borotbistlerin (Borotba Partisi, Ukrayna'da köylü tabanına dayalı sol milliyetçi bir parti. 1920 Şubat'ında Komünist Enternasyonal özel bir kararla Borotbistleri partilerini tasfiye edip Ukrayna Komünist Partisi ile birleşmeye çağırdı. -Çev.) Komünist Partisi'ne alınması konusunda ikna etti. Bu olağanüstü bir adımdı. Borotbistler Sosyalist Devrimciydi ve Rusya'da Bolşevikler Sosyalist Devrimcilere baskı yapıyordu. Fakat Lenin tutarsız olmayı umursamadı. Borotbistler etnik olarak Ukraynalılardı; aynı zamanda da sosyalisttiler. Ukraynalıların sevdiği türden bir Sovyet yöneticileri grubu oluşturabilirlerdi. Lenin aynı zamanda Ukraynalı köylülerin hiç sevmediği Yahudilerin yönetici görevlerde fazla bulunmamasını da sağladı. Ukraynalıların hassasiyetlerine dikkat edilmeliydi.

Lenin bu konuda Kamenev'e şöyle dedi: "Haydi biz Büyük Ruslar temkinli, sabırlı vb davranıp yavaş yavaş bu Ukraynalılarla Letonyalıları vb. yeniden denetimimize alalım..."[17] Böylelikle Bolşeviklerin Ukrayna Sovyet Cumhuriyeti, Rusya'dan gerçekten bağımsızmış ve ikili anlaşma iki devlet arasında eşitlik temelinde yapılmış gibi davranmasını sağlamak istiyordu. Aslında Ukrayna hükümeti Rus Komünist Partisi'nin ve Moskova'daki merkezi parti organlarının sıkı denetimi altında kalacak ve Uk-

rayna Komünist Partisi de bağlı ve bölgesel bir parti örgütü gibi işleyecekti.

Bunlar zekice ve amansız politikalardı ve Lenin de sonuçtan memnundu. Troçki'nin el koyulan tahıl miktarının azaltılması önerisine pek akıllıca tepki vermemiş olsa da şimdiye dek inatçılığının bedelini ödemek zorunda kalmamıştı. Lenin için önemli olan Kızılların ayakta kalması ve İç Savaşı kazanmasıydı. Kızılların kurumları, uygulamaları ve tavırları savaşın ateşi içinde şekillenmişti ve Lenin bunların barışı kazanmak için de kullanılabileceğini düşünüyordu. Mutluydu ve rahatladığı ender zamanların da keyfini çıkarıyordu. Ama böylesi anlar pek azdı. Çalışma yükü çok ağırdı. Lenin siyaset işlerinin manivelası olmaya devam ediyordu. Politbüro ve Merkez Komitesi'ne başkanlık ediyordu. Sovnarkom'a başkanlık ediyordu. Emek ve Savunma Konseyi'ne başkanlık ediyordu. Orgbüro ve Sekretaryayı da yakından takip ediyordu. Devrimi en yoğun biçimde yaşıyordu. Rüyaları gerçek olmuştu. Partisi, devleti ve silahlı kuvvetlerinin altedemeyeceği rejime yönelik hiçbir fiziksel tehlike yoktu -ve Komünist Enternasyonal Avrupa'nın diğer yerlerinde de komünist partiler kuruyordu. Yetişkinlik çağını adadığı dava başarıyla ilerliyordu.

Yaşamının bir yönü ise olabileceğinden daha az başarılıydı. Kişisel yaşamı. Sağlığı iyi değildi ve baş ağrıları, uykusuzluğu ve kalp krizleri sorun çıkarmaya devam ediyordu. Bütün bunları ihmal edip işine bakmaya çalışıyordu. Fakat ailesi ona alışkın olduğu desteği vermiyordu artık. Anna İliniçna'nın 1919 Mart'ında ölen eşi Mark Yelizarov'un acısıyla dengesi bozulmuştu. Maria İliniçna *Pravda*'nın "sorumlu sekreteri" olarak yoğun çalışıyordu. Kremlin'de kendi dairesi olan Nadejda Konstantinovna da Temmuz'da birkaç aylığına Volga bölgesine gitmişti. Nadejda Konstantinovna'nın gidişinden hemen sonra Dimitri İliç, Kırım'dan gelmişti. Kardeşler birbirlerini on yıldır görmemişlerdi ve Podolsk yakınlarındaki Pakhra Gölü'ne yüzmeye gittiler. Bunun nostaljik bir yönü de vardı: 1897'de Lenin Sibirya'da sürgündeyken Ulyanov ailesi bu civarda ev tutmuştu. 1919'da havlu kullanmayı reddederek Dimitri'ye hava atmıştı.[19] Sanki Simbirsk'te, Sviyaga gölündeki delikanlılar gibiydiler. Lenin, Nikolay Buharin'le kuka oynayıp kaybetmesine rağmen rahatlıyordu;[20]

ve Anna İliniçna'nın evlat edindiği oğlu Gora Lazgaçev'le birlikte Moskova'da otomobille gezmekten hoşlanıyordu.

Fakat bu dinlenme molaları esas durumu değiştirmedi: Lenin kendisini ne fiziksel ne de duygusal olarak iyi hissediyordu. Ve hakettiği cezayı bulmuştu. Nadya'nın Volga nehri kıyısında Kızıl Yıldız yandan çarklı gemisiyle seyahat etmesi. Onun Bolşevik düşmanı ordular ya da soyguncular tarafından ele geçirilme ya da tifo riskini aldığı anlamına geliyordu. Bu nereden bakılırsa bakılsın tatil değildi. (Maceracı bir kişi olan Aleksandra Kollontai da bir önceki yıl oraya gitmişti ve kuşkusuz o da büyük bir risk almıştı.)[21] Nadya'nın amacı yol üzerindeki her limanda işçilere ve köylülere hitaben konuşma yapmaktı. Moskova'dan, Kremlin'den ve Lenin'den uzak olmak istediğini bundan daha açık bir şekilde gösteremezdi. Belli ki, evlilikleri kesinlikle mutsuz bir aşamaya giriyordu. Lenin'in İnessa Armand'a karşı tutumu da bu sıkıntılı durumun muhtemel sebeplerinden biriydi. Moskova şehri parti merkezinde meydana gelen terörist patlamada İnessa, Lenin'i Kremlin'de şahsen uyarmaya gitti.[22] İnessa, Lenin'e sadık kaldı. Belki de o da ona; belki de değil. Yine de Nadejda Konstantinovna'ya karşı tutumu yeterince nezaketsiz olmalı ki, o da Volga'ya gitmekle kaybedeceği bir şeyi olmadığını düşündü.

Nadejda belki de Lenin'den uzak olursa onun kendisini daha fazla takdir edeceğini düşünmüştü. Eğer amacı buysa, başarılı da oldu. Lenin ona sık sık ve sevgi dolu mektuplar yazdı ve bunlar Nadejda Konstantinovna'nın uzun birlikteliklerinden sakladığı tek mektuplar oldu. Şu birkaç cümle bu havanın örneğidir:[23]

> Sevgili Nadyuşka,
>
> Senden haber aldığıma çok sevindim. Kazan'a telgraf çektim ve senden yanıt alamayınca bu defa Nijni'ye [Novgorod] bir tane daha gönderdim ve bugün oradan yanıt geldi. Seni sımsıkı kucaklıyor ve daha sık mektup ve telgraf yazmanı istiyorum.
>
> Senin [*Tvoi*].
>
> Ulyanov
>
> Dikkat: Doktoru dinle: Daha fazla ye ve uyu ki kışın çalışmak için *tam anlamıyla* formda olabilesin.

Yerel parti kadroları Lenin'i Nadya'yla ilgili gelişmelerden haberdar ediyordu.[24] Haberler kötüydü: Sıcaktan ve sivrisineklerden rahatsızdı ve sağlığına dikkat etmiyordu. Lenin'in görüş alanının dışında olduğunda, nasıl davranacağını ona söyleyecek kimse yoktu.

Sonuçta kişisel ilişkileri hayatlarındaki en önemli şey değildi ve hiçbir zaman da olmamıştı. Devrim için yaşadılar ve Lenin onun işinin başına formda dönme vurgulaması ortak bir önceliklerini ifade ediyordu. Her ikisi de genel siyasal anlamda iyimserdi. Fakat Lenin eşiyle birlikte Kızıl Yıldız gemisinde bulunup Volga nehri kıyısındaki yıkıma tanık olsaydı keşke. Moskova bütün yıkık döküklüğüne rağmen savaş görmemişti. Bu Lenin'in 1918-19 kışında neden o kadar özgüvenli olduğunu açıklayıcıdır. Aslında o ve partisi ilerki dönemde çok büyük sorunlarla karşı karşıya kalacaklardı. Ülke içi iktidar Lenin'in düşündüğü kadar güvenli bir durumda değildi. Ekonomi darmadağındı. Köylü ve asker isyanları kapıdaydı. İşçi grevleri zaten olup duruyordu. Devrimin batıya yayılması fırsatı doğsa bile bu o kadar kolay olmayacaktı. 1920 Nisan'ında Lenin Bolşevik partisinin kendisinin ellinci yaşı için düzenlediği kutlamaya katılmayı kabul etti. Övgü dolu konuşmalar yapıldı ve o da rahatsızlığını açıkça belirtti. Fakat belli ki doğum gününün yakın arkadaşları tarafından böylesine coşkuyla kutlanmasından dolayı hoşnuttu. Rejiminin genel durumunun onu övenlerin -hatta kendisinin bile- düşündüğünden daha kötü olduğunu görmesi yakındı.

24

BATIDA YENİLGİ

1920

Lenin, esas amacı "Avrupa sosyalist devrimi"ni yapmak yerine Rusya'yı yönetmek olan bir politikacı olarak tanınmaya başlıyordu. Belki de sadece modern bir Rus milliyetçisi lider olduğu ve uluslararası sosyalizme bağlılığının azaldığı düşünülüyordu. Bu çok derin bir yanılgıydı ve bugüne dek yaygın olarak paylaşılması da şaşırtıcı bir durum.[1]

Zira arşivlerden elde edilen yeni kanıtlar, Lenin'in Ekim Devrimi'ni yayma tutkusunun hiç de azalmadığı şeklindeki eski tezleri destekliyor. Onu tek durduran, 1918'de Almanya'nın açık ara üstünlüğü oldu ve İç Savaş da, Almanların Birinci Dünya Savaşı'nın sonundaki geri çekilmesi sırasında Kızıl Ordu'yu yurtdışına göndermesini engelledi. Fakat Lenin'in Avrupa'nın devrimci bir dönüşüme ihtiyacı olduğuna ilişkin asli kanaati değişmedi. Rusya'nın batısında karışıklık çıkararak Birinci Dünya Savaşı'nın muzaffer ülkelerine -İttifak Devletleri- saldırmak gibi bir kumar oynamaya hazırdı. Önceki yıllarda oluşmuş olan bu düşüncesini 1920'de de tekrar etti: "Her zaman vurgulamışızdır ki, tek ülkede sosyalist devrim gibi bir şey tamamlanamaz."[2] Her pratik Bolşevik lider gibi Lenin de Sovyet Rusya'nın sosyalizmi olgunlaştırabilmesi için Avrupa'nın diğer yerlerinde kardeş sosyalist devletlerin kurulması gerektiğini varsayıyordu. İzole bir Rusya'nın başarı şansı acınacak kadar azdı. Avrupa bir bütün olarak devrim tarafına geçene dek Rusya'nın toprak bütünlüğü ve savaş sonrası ekonomik büyüme sağlama alınamayacaktı.

Lenin için bunun nasıl yapıldığı önem taşımıyordu. 1917'de

olduğu gibi Rusların desteğine ihtiyaç duymayan devrimlerin gerçekleşmesini umuyordu fakat süreci hızlandırmak ve güçlendirmek için mali, propagandif ve siyasal yönlendirme yardımı yapmaya da hazırdı. Ayrıca Kızıl Ordu kuvvetlerini buna yönlendirmeyi de umuyordu. Özel görüşmelerde daha da ileri gidiyordu. "Kapitalizmi toptan yok edecek kadar güçlenir güçlenmez hemen onun boğazına yapışacağız."[3] Avrupa, Lenin'in stratejik hesaplarında asli unsur olmaya devam etti.

Eylem fırsatı beklenmedik bir anda doğdu. Rus ve Polonya silahlı kuvvetleri arasında Birinci Dünya Savaşı'nın sonundan beri çatışmalar meydana gelmişti. Rusya'da İç Savaş biterken, Kızıl Ordu'nun Rus İmparatorluğu'nun sınır bölgelerini kontrol edip edemeyeceği sorunu ortaya çıktı. Polonyalıların devlet olma durumlarını kaybetmeye niyetleri yoktu. Başkomutanları Josef Pilsudski Ukrayna'yı Varşova merkezli bir federal devlete bağlama planıyla Ukrayna'ya saldırı düzenledi ve 7 Mayıs 1920'de Kiev'i aldı. Lenin Pilsudski'yi bilirdi. 1887'de Okhrana, Lenin'in ağabeyi Aleksandr'ın bağlı olduğu terörist grubun İmparator III. Aleksandr'a yönelik suikast girişiminin ardından devrimcilere karşı yürüttüğü operasyonlar sırasında Pilsudski'yi de yakalayıp sürgüne göndermişti. Pilsudski'nin, Aleksandr Ulyanov'un arkadaşlarıyla gerçekten de bağlantısı vardı. Sibirya'da beş yıl sürgünde kaldıktan sonra Pilsudski Polonya Sosyalist Partisi'nin lideri oldu. Lenin gibi o da 1904-05 Rus-Japon Savaşında Japonya'nın desteklenmesi çağrısı yaptı. Ve yine Lenin gibi o da partisine mali kaynak sağlamak için silahlı soygunlara izin verdi (ve gerçek bir eylem adamı olan Pilsudski ekibine şahsen önderlik etti). Pilsudski ve Lenin 1914'den önce Avusturya Polonya'sında aynı bölgede yaşamışlardı. Aynı kafede kahve içmişler ve Lenin'in Bolşevik hizbi, Okhrana'ya karşı güvenliğini artırmak için Pilsudski'nin Piyadeler Birliği'nden yardım almıştı.

Lenin ve Pilsudski düşmanımın düşmanı benim dostumdur düşüncesine inanıyorlardı. Her ikisi de Romanov hanedanlığından nefret ediyor, bunun dışında ise her konuda farklı düşünüyorlardı. Çabuk sinirlenmenin ortak özellikleri olduğunu da şüphesiz biliyorlardı; liderliğin cisimleşmiş halleriydi onlar. Fakat iktidara geldikten sonra birbirlerini görmezlikten geldiler. Lenin'e göre Pilsudski İngiliz-Fransız emperyalizminin kuklasıy-

dı. Pilsudski'ye göre ise Lenin'in eski çarlardan hiç farkı yoktu. Polonya'nın savunulması gerekiyordu ve Pilsudski Polonya ve Ukrayna'nın federal temelde birleşmesinin Polonya'nın güvenliği açısından yaşamsal olduğuna inanıyordu.

Moskova'da panik hakimdi. Rus İç Savaşı sırasında fırsat kollayıp alçak profil veren çarlık ordusu subayları, eski General Aleksey Brusilov tarafından Kızıl Ordu'ya katılma ve "Anavatan"ın kurtuluşuna yardım etmeye çağrılmışlardı. Kızıl Ordu yeniden toparlandı. Troçki ve Stalin, Bolşevik parti denetimini güçlendirmek için batı cephesine gönderildi ve Pilsudski de Polonya topraklarına çekilmeye zorlandı. Şimdi uluslararası diplomasinin dikkati Polonya-Sovyet Savaşı üzerinde toplanmıştı. Kalıcı bir sınır çizilmesi ve barış için görüşmeler yürütülüyordu. İngiliz Dışişleri Bakanı her iki taraf için de tatmin edici bir harita çizmekle meşguldü.

Fakat Lenin fikrini değiştirdi ve Pilsudski geri çekilirken Sol Komünistlerin kendisinden 1918'de istedikleri "devrimci savaş"ı başlatma zamanının geldiğine karar verdi. Onu zafere ulaşılabileceği konusunda tam olarak neyin ikna ettiği bilinmiyor. Fakat Lenin her zaman Avrupa Devriminin "olgunlaşmış" olduğuna inanmıştı ve bu sonuca ulaşmak için de askeri araçların etkili olacağına güveniyordu. Lenin'in acil planı, kapsam açısından olağanüstüydü. Polonya, savaşın ilk devrimci ödülü olacaktı. Daha sonra da çevre ülkeleri, muhtemelen Çekoslovakya, Macaristan ve Romanya'yı "sovyetleştirme" hamleleri yapılmalıydı. Lenin, sonradan aklına gelmiş gibi Litvanya'nın da aynı harekâtta sovyetleştirilebileceğini öne sürdü. İtalyan aşırı sol sosyalistlerinin de ülkenin kuzey kentlerinde kendi devrimlerini örgütleyebileceğini umuyordu.[4] Aynı harekatta en büyük ödül de ele geçirilmeliydi. Varşova düşer düşmez Kızıl Ordu, Doğu Prusya'ya dalmalı ve hızla Berlin'e doğru ilerlemeliydi. Lenin Polonya ve Alman "proletaryası"nın Rusya'dan gelen Kızılları iyi karşılayacağını ve ulusal "burjuva" hükümetlere karşı ayaklanmasını bekliyordu. Lenin, 1920 yazında dünyanın her yerinden gelip İkinci Enternasyonal İkinci Kongresi için Petrograd'daki Smolni Enstitüsünde toplanan delegeleri yakında kendi ülkelerindeki Sovyetik hükümetlerinde halk komiserleri olarak tekrar görmeyi umuyordu.

Lenin'in yoldaşları onun hayalini paylaşıyorlardı, ama değerlendirmesini değil. Lenin'den farklı olarak onlar Kızıl Ordu'nun karşılaştığı güçlüklerin doğrudan deneyimine sahiptiler: Aşırı yüklü iletişim ve tedarik hatları, külüstür ekipman, kumanyanın yetersizliği ve halkın savaşı sürdürme isteğinin olmaması. Brest-Litovsk Antlaşması konusunda ona sorun çıkaran Troçki bile Polonya'yı işgal etmekten yana değildi; Polonyalı Bolşevikler de Lenin'i Polonyalıların Rus ordularına, hatta ülkelerine enternasyonalist olduğunu açıklayarak gelen ordulara karşı bile duyduğu güvensizliği hafife aldığı konusunda uyardılar. Fakat Lenin ısrarlıydı. Merkezi parti önderliğinin önde gelen pek çok üyesinin Moskova dışında olması ona fırsat verdi. Sovnarkom, Merkez Komitesi ve Politbüro'nun hiçbir resmi toplantısında savaş ya da barış sorunu ele alınmadı. 1918 başında Brest-Litovsk için yapılan yorucu, tartışmalı görüşmeler tekrarlanmadı. En azından Pilsudski'ye bir ders verilmesi gerektiğine ilişkin görüş birliğinin varlığı Lenin'in imdadına koştu. Kızıl Ordu, Polonya silahlı kuvetlerinin zaten peşindeydi. Sovyet Rusya ve Polonya sınırları daha kesinleşmemişti. Yabancı devletlerin tepkisi hâlâ belirsizdi ve Lenin bu karmaşadan en iyi şekilde yararlanmak istiyordu. Yoldaşlarını, kendisini dediğini yapması konusunda serbest bırakmaya zorladı. Polonya sovyetleştirilmeliydi.

Karar alınır alınmaz Bolşevik lider yoldaşlarının tam desteğini aldı. 1918'de partiyi bölmüş olan "devrimci savaş"a ilişkin tartışmalar tekrarlanmadı. Troçki ve Stalin de Polonya'ya doğru ilerleyen silahlı kuvvetlerin içindeydi.

İkinci Komintern Kongresi bütün bunlar olurken devam etti. Oturumlar 19 Temmuz 1920'de Lenin ve Bolşevik Merkez Komitesi'nin Ekim Devrimi sırasında üslendiği Smolni Enstitüsü'nde başladı. Lenin 1919 Mart'ından bu yana şehre ilk defa geliyordu (ve Moskova dışında bir Rus şehrine son gidişi de bu oldu). Lenin'in delegasyonu oraya 18 Temmuz 1920'de Moskova'daki Nikola istasyonundan gelmişti. Oturumlar sembollerle yüklüydü. Kongre, Ekim Devrimi'nin doğduğu yerde yapılıyordu. Yabancı delegelere civardaki devrimci açıdan ilginç yerler gezdiriliyordu: Finlandiya İstasyonu, Kseşinskaya malikanesi, Kışlık Saray ve Smolni Enstitüsü'nün koridorlarıyla salonu. Komintern kongresini Petrograd'da yaparak Bolşevik parti politikalarını

Komünist Enternasyonal'e empoze etmenin daha kolay olacağını düşünmek elbette ki Lenin'in zekasının ürünüydü. Devrim tarihi kokan çevreyi huşu içinde izleyen yabancı komünistler iktidarı alma başarısını göstermiş tek komünist partinin isteklerini yerine getireceklerdi.

Lenin pek çok önemli konuşma yaptı ve keyfi yerindeydi. Kürsünün üzerinde kasılarak yürürken Ekim Devrimi'nin dünya sosyalistleri için model oluşturduğu inancını tekrarladı. Konuşma aralarında aspidistraların (zambakgillerden, geniş, koyu yeşil ya da sarımsı beyaz çizgili yaprakları olan bir süs bitkisi -Çev.) altındaki merdivenlere çömelip Kongre yazılarını elden geçirdi. Görüldüğünde kutlamalarla karşılandı, fakat delegelerle özel olarak görüşmeye çalıştı. Kongrenin Rusya'da düzenlenen bu türdeki son toplantı olacağına inandırmıştı kendisini. Kongre sırasında delegelerin Kızıl Ordu'nun Ukrayna'dan Polonya'ya ilerleyişini izleyebilmeleri için bir Avrupa haritası asıldı. Haritaya küçük kırmızı bayraklar iğnelendi. "Avrupa sosyalist Devrimi" olmak üzereydi. Kızıl Ordu Varşova'ya ilerlerken Politbüro herkesin moralini yükseltti. Lenin İtalyan yoldaşların Milano ve Torino'ya dönüp devrimi örgütlemesini önerdi.

Kongre, komünist tarihte bir dönüm noktası oldu. Hemen bütün delegeler Rusya Komünist Partisi liderleri tarafından tanıtıldı ve yabancılar hiçbir konuda onların planlarını bozmadı. Lenin ve yoldaşları Sovyet Rusya'yı yurtdışındaki aşırı sol sosyalist hareket için model haline getirmek istiyorlardı. Örgütsel ilkeleri merkeziyetçilik, hiyerarşi, üyelikte seçicilik, eylemcilik ve disiplin olmalıydı. "Avrupa sosyalist devrimi"nde Bolşevizmin yöntemlerini kopya etme imkanına en fazla Almanlar, Fransızlar ve İngilizler sahipti. Lenin ve yoldaşları diğer yerlerde son derece merkezileştirilmiş partiler kurulmasının Komintern Yürütme Komitesi aracılığıyla Politbüro'nun Avrupa'daki ve dünyanın diğer yerlerindeki yeni komünist partilere hükmetmesini sağlayacağını hesaplamışlardı açıkça.

Oturumlar acele acele ve yoğun bir beklenti atmosferinde yapıldı ve Polonya-Sovyet Savaşı'ndaki askeri gelişmelerden dolayı birkaç gün ara verildi. Fakat kongre yeniden başladığında Lenin bir hamle yapıp diktatörlük ve şiddete dayalı sosyalizm

anlayışını ikna edici bir şekilde savundu. Fakat diğer açılardan da komünistlerin sosyalizme nasıl ulaşılacağını yeniden düşünmeleri gerektiğini söyledi. Geçmişte, 1890'dan bu yana bütün Marksistler gibi sosyalizmin kapitalist toplumun temelleri olmaksızın kurulamayacağını savunmuştu. Lenin'e göre Rus ekonomisine yirminci yüzyılın başından önce kapitalizm hakimdi. 1920'de bu ilkesini usulca geri çekti ve kapitalist olmayan ülkelerin "gerilikleri"ne rağmen kapitalizmi atlayarak sosyalizme ilerleyebileceğini belirtti. Bu yeni düşüncelere geçişinin nedeni, dünyadaki sömürge ülkelerin komünistlerini Avrupa emperyalizminin zincirlerini kırmaya teşvik etmekti. Düşünsel dönüşünün ayrıntılı bir gerekçelendirmesini yapmadı ve kapitalizmin atlanabileceğini savunan Rus Narodniklerine neden her zaman karşı çıktığını açıklamaya tenezzül etmedi.

Bu fark neden önemliydi? Farkın esas anlamı, Lenin'in Marksizmi pratik politika hedefli olarak ele alışındaki rahatlıkta yatar. Sosyal ve ekonomik teori konusunda derinlemesine düşünmesine ve temel görüşlerini değiştirmemeyi sevmesine rağmen, bağlılığı mutlak değildi. 1920 yılı ortasında Lenin'in önceliği dünyanın her yerinde devrimci enerjinin seferber olmasıydı. Ne kadar genel hatlarıyla olursa olsun, devrimi yapmak sofistike fakat gerçeğe taşınmamış bir teoriyi geliştirmekten daha iyiydi. Daha önce açıkladığı politikalara yakın durmasına rağmen, Lenin'deki değişikliği anlamak zordu. Komintern'e bağlı partilerin "proletarya diktatörlüğü"nü reddeden "oportünist" sosyalizm türlerinden kopması gerektiğini savundu; fakat aynı zamanda İngiliz komünistlerinin Britanya İşçi Partisi'ne katılmasını istedi: Lenin'in savına göre, Birleşik Krallık'taki komünizm ayrı bir parti kurmak için henüz çok güçsüzdü.

Komintern kongresinin kafasını karıştırma ve komünist ve feminist Britanya delegesi Sylvia Pankhurst'ü sinirlendirme pahasına kendi bildiğini okudu. Bütün gözler cepheyi gösteren haritaya dikilmiş olmasaydı, Pankhurst ortalığı karıştırabilirdi. Kongredeki herkes o sırada devrimin Kızıl Ordu'nun süngü uçlarında ilerlemesine nasıl yardım edileceği üzerinde yoğunlaşmıştı. Politbüro, Moskova'nın direktiflerine bağlılığı bilinen Polonyalı komünistlerden bir Polonya Devrimci Komitesi seçti. Alman komünistleri için aynı şekilde yapılmadı ama bu asıl ola-

rak zaman sorunuydu. Kızıl Ordu Komintern'in cephe hattında ilerliyordu. Kıta Avrupası haritasına çok yakında sosyalist hükümetlerin hükmetmesi ve dünya emperyalizminin çok geçmeden çökmesi bekleniyordu. Lenin ve yoldaşları Moskova'ya döndüklerinde trenden inerken Kızılların yeni başarılarının haberlerini almak için can atıyorlardı. Lenin hayatının tutkusunun gerçekleşmesinin eşiğinde olduğunu hissediyordu. Rusya 1917-18'de onun olmuştu. Avrupa da ülke ülke Kızıl Ordu ve "yerel" komünist partileri tarafından kıta kapitalizminin kalelerine karşı yürütülecek çok uluslu komünist taarruz karşısında yenik düşecekti.

Lenin bir Avrupa sosyalist federal rejimini yönetmeyi hayal etse de, bu kavramı açıkça kullanmaktan kaçınıyordu. Genel olarak da çok ketumdu. Fakat yoldaşları arasında kendisini tutmak zorunda değildi. Her zaman ön cephede, arka cephede, hatta cephe gerisinde eylem isterdi. Olağanüstü taşkındı. Bu, Troçki'nin vekili E. M. Sklyanski'ye çalakalem yazdığı bir notta da görülebilir: "Güzel bir plan. Djerzinski'yle birlikte bu işi bitirin. 'Yeşiller' kılığında (daha sonra suçu onlara atarız) 10-20 verst ilerleyelim ve kulakları, papazları, toprak sahibi soyluları asalım. Asılan her biri için 100.000 ruble ödül."[5] İşte bu, hem sınıf savaşçısı Lenin, hem de heyecanlı politik plancı Lenin'di: Generalleri yeterince dinlemişti ve artık kendi düşüncelerini eklemek istiyordu. Buna rağmen bu düşünceler sadece son derece kötü olmakla kalmıyordu; aynı zamanda uygulanmaları da mümkün değildi. Kızıl Ordu savaşı kazanacaksa eğer, büyük alaylarını ileri sürüp Pilsudski'yi ezerek Polonya'yı fethedecekti -ve Lenin'in önerdiği türden gizli kapaklı korkunç hareketler pratikte bir fark oluşturmayacaktı. Aksine, papazların asılması pek çok Polonya yurttaşını Kızılların aleyhine çevirirdi.

Bu sırada Pilsudski Polonya savunmasını yeniden organize etmek üzere Varşova'ya çekilmişti. Troçki, Stalin ve yüksek komutanlık Kızıl Ordu'yu iki büyük parçaya ayırmıştı ve Pilsudski'nin Polonya başkentinin dışındaki istilacılarla uğraşma imkanı vardı. Troçki kendi kuvvetlerini koordine etmede ciddi güçlüklerle karşılaştı ve de güneydeki parçanın -komiseri Stalin'di- kendisine yeterince destek vereceğine güvenemezdi. 1920 Ağustos'u ortasında Pilsudski, Varşova dışında Vistül nehri kıyısında savaşı başlattı. Lenin'in öngörüsünün tam tersine, en kötüsü oldu. Kızıl

Ordu feci bir yenilgiye uğradı. Polonyalılar avantajlarını kullanırken Sovyet kuvvetleri Smolensk yolu boyunca Moskova'ya doğru alelacele geri çekildiler. Lenin'in barış istemekten başka şansı yoktu. Bir yaz günü savaşı her şeyi mahvetmişti. Federal Avrupa Birliği konusunda görkemli öngörüler artık yoktu. Aşırı sağ ve aşırı sol arasında kötücül siyasal ittifaklara dair tavsiyeler artık yoktu. Kızıl Ordu'nun yenilmezliğine dair gururlu ifadeler artık yoktu. Moskova'dan gelen tek şey, askeri yıkımın kabulü ve ne şartla olursa olsun barış imzalamanın yaşamsal bakımdan zorunlu olduğuydu.

Lenin hızlandı. Politbürodaki yoldaşlarını Avrupa'nın nasıl organize edilebileceğini düşünmeye ikna etti. "Avrupa sosyalist devrimi" gerçekleşecekse, ciddi planlar yapmak zorundaydılar. Lenin ve Stalin bu konuda görüş alışverişi yaptılar ve Stalin, Lenin'in tezini nasıl coşkuyla savunduğunu hiç unutmadı. Lenin'e göre bu yalın bir süreç olacaktı. Rusya ve eski Rus İmparatorluğu'ndaki Sovyet cumhuriyetlerinin federal birliğini kurmak istiyordu. Orta ve batı Avrupa'da Sovyetik bir devlet kurulduğunda büyük, genişleyen birliğe kabul edilebilirdi. Böyle bir birlikte Rusya'nın siyasal üstünlüğüne dair hiçbir plan yoktu ve Stalin bu planı gerçekçi bulmayarak itiraz etti. Ona göre ne Sovyet Polonyası ne de Sovyet Almanyasının Rusya tarafından kurulan bir birliğe gireceği baştan belliydi. Eski ulusal gurur kolaylıkla silinip gitmeyecekti. Bu yüzden de Stalin RSFSC'nin (Rus Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti. -Çev.) büyük bir federasyonun merkezini oluşturmasını, Almanya'nınsa başka bir federasyon kurmasını önerdi. Lenin, Stalin'in yaklaşımı karşısında şoke oldu ve onu şovenizmle suçladı.[6] Ekim Devrimi Avrupa'nın ayrı devlet bloklarına bölünmesine son verme hedefiyle yapılmıştı. Stalin blokları sürdürmek istiyor gibi görünüyordu -ve Lenin kulaklarına inanamıyordu.

Stalin Rusya'yla Ukrayna'nın kendi birliklerine eşit koşullarda girmesini bile kabul etmedi. Artık İç Savaşın sonu yaklaşırken yapılan ikili anlaşmaları bir kenara atıp diğer Sovyet cumhuriyetlerini düpedüz RSFSC'ye katmak istiyordu. Ukrayna'nın Moskova'nın kontrolünden çıkmasını sağlayacak bir serbesti tanımayı Lenin de istemiyordu fakat bu özgürlüğün önündeki engelleri dışa dönük olarak sürdürmeyi de politik buluyordu.

Böylelikle Avrupa'da devrim planı Rusya'nın gelecek anayasal düzenlemelerine ilişkin tartışmayla iç içe geçti. Lenin ve Stalin işleri, beklenen Avrupa sosyalist devrimi öncesinde yoluna koymak istiyorlardı. 1920 Haziran'ındaki birbirlerine karşı kızgınlıkları ise bugün yalnızca komik görünüyor, çünkü Kızıl Ordu Varşova dışında durduruldu ve diğer yerlerde de ya hiç sosyalist devrim olmadı ya da kısa süre sonra yitip gitti. Fakat o sırada ikisi de gerçekten samimiydi. Kendilerini yalnızca Rusya'nın toplumsal mühendisleri değil, aynı zamanda bütün kıtanın master plancıları (master plan: Ana plan. -Çev.) olarak görüyorlardı. Komünist Enternasyonal'deki yabancı liderlerle tanışıklıkları, onları kimsenin bu görevi aynı yetkinlikte yerine getiremeyeceği düşüncesine yöneltmişti.

Fakat Lenin Stalin'i enternasyonalist ilkelere ihanet etmekle suçlarken, önde gelen Alman komünistleri de kendisine sessiz sakin bir tarzda aynı eleştiriyi getiriyordu. Almanya'nın son iki yıllık tarihi Lenin'e Alman siyasal aşırı solunun bağımsız potansiyelini abartmamak gerektiğini öğretmişti. Alman Komünist Partisi 1918'nin hemen sonunda kurulmuştu ve Alman işçi sınıfı ile bağları zayıftı. Bu yüzden de Kızıl Ordu'nun Berlin'e varması başarılı bir sosyalist ayaklanmayı başlatmaya yetmezdi. Lenin ustalıklı bir stratejik hamle hazırladı. Ona göre Almanya Versailles Antlaşmasıyla adı var kendi yok bir sömürge statüsüne düşürülmüştü. Bu yüzden de Alman Komünist Partisi'nin İngiliz-Fransız boyunduruğundan ulusal kurtuluş için müttefik arayışına girmesi uygun olurdu. Bu müttefikler arasında en etkilisi Freikorps (Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Alman ordusundaki eski kıdemli subayların oluşturduğu özel askeri birlikler. Bunlar önce Kızıl Ordu'ya karşı Alman sınırında kullanıldı, daha sonra da devrimci girişimleri bastırmak için kullanıldı. -Çev.) ve diğer aşırı sağcı askeri birimlerdi. Böylesi kötücül bir ortaklığın amacı Versailles Antlaşmasını bozmak olmalıydı. Bu, Versailles'daki siyasal dengeyi bozacaktı. Ardından oluşacak kaosta Alman Komünist Partisi kıtanın en büyük siyasal mücadelesinde Alman aşırı sağı ile hesaplaşma fırsatını ele geçirecekti.

Lenin'e göre bu tavsiye sadece sağduyudan kaynaklanıyordu. Siyasetçiler stratejk hedeflerine ulaşmak için esnek olmalıydılar. Lenin Alman yoldaşlardan aldığı olumsuz yanıtı doğru al-

gılayamadı. Ama bunu yapmış olması gerekirdi. Almanlar ancak kısmen komünist olmuşlardı, çünkü kendisini kopya ediyorlardı. Uzlaşmazlığı bir sanata çevirmişti. 1917'de iktidarı almaya hazırlanırken ülkesindeki kamuoyunu -muhafazakarlarla liberallerin yanı sıra sosyalistleri de- tamamen karşısına almıştı. Muhaliflerinin yalnızca küçük pratik meseleler gördükleri yerde ideolojik ilke sorunlarının söz konusu olduğunu farketmişti. Marksistlere Marksist ortodoksluğa bağlı kalmalarını göstermişti. Şimdi ise, devrimci modelleri olan aynı Lenin, onlara yalnızca kardeş sosyalistlerle değil siyasal olarak en koyu gericiliğin savunucularıyla kol kola girmelerini söylüyordu.

Bütün bunlar olup biterken, Lenin'in kişisel yaşamında feci bir olay meydana geldi. İnessa Armand Fransa'daki Kızıl Haç görevinden dönmüş ve hastalanmıştı. Lenin ona bir not yazdı:[7]

> Sevgili Dost,
>
> Lütfen nasıl olduğunuzu bir notla bildirin. Zaman kötü: Tifo, grip, İspanyol gribi, kolera.
>
> Yataktan daha yeni kalktım ve dışarı çıkıyorum. Nadya'nın 39 derece ateşi var ve o da sizi görmek istediğini söyledi.
>
> Ateşiniz kaç?
>
> Kendinizi daha iyi hissetmek için bir şeye ihtiyacınız var mı? Gerçekten açıkça yazmanızı istiyorum.
>
> Geçmiş olsun!
>
> Sizin,
>
> Lenin.

Sohbet havasına rağmen Lenin ona teklifsizce *ty* yerine kibar Rusça ile *vy* diye hitap ederek duygusal mesafesini koruyordu; onunla gizli bir ilişkiyi yürütmesine ihtimal yoktu, çünkü eşi Nadya'nın İnessa'yı ziyaret etmek istediğini belirtmişti. Lenin'le İnessa yakındı, fakat 1912'de Paris'te oldukları gibi değillerdi. Buna karşılık Nadya, Lenin üzerinde nüfuz elde etmiş gibiydi. *İşçi Arıların Aşkı* romanı 1911-12'de Paris'teki Lenin-Nadya-İnessa üçgeninin alegorisi olan Aleksandra Kollontai, 1920'deki günlüğünde "Lenin'in onunla ne kadar ilgilendiğini" yazıyordu.[8]

Lenin'e gelince, İnessa'ya karşı amirane davranmasına rağmen çabalarında şefkatli bir güçsüzlük vardı. İnessa'ya yazdığı ikinci notta soğukta dışarı çıkmaya kalkmamasını istedi. Onun talimatlarını gözardı edeceğini biliyordu ve İnessa'ya çocuklarına kendisinin dondurucu soğukta dışarı çıkmasını engellemelerini tembih etmesini söyledi. Yoldaşlarının tıbbi tedavisini gözetmek Lenin'in alışkanlıklarından biriydi, fakat İnessa olayındaki detaylı müdahalesi bundan farklı bir şeydi.

İnessa bu hastalık nöbetini atlattı ve Temmuz ayındaki İkinci Komintern Kongresi'nde tercümanlık yapmayı kabul etti. Bu çok yoğun bir işti -Aleksandra Kollontai gibi meslektaşlarla tartışmaların üstesinden gelme işi- ve hastalığı nüksetti. Aslında İnessa bitkindi ve Lenin ona sanatoryuma gitmesini tavsiye etti. Yurtdışına gitmek isterse Fransa'yı tercih etmemesini, çünkü orada tutuklanabileceğini belirtti. Lenin'e göre Norveç ya da Hollanda'ya gitmesi daha iyi olurdu. Daha da iyisi, Kafkasya'yı deneyebilirdi ve orada iyi bakılması için gereken düzenlemeleri yapma sözü verdi. Onu neşelendirmek için, Moskova dışındaki eski Armand malikanesi civarındaki ormanlarda avlandığını ve köylülerin gerçek "düzen"in olduğu 1917 öncesindeki günlerden nostaljik biçimde bahsettiklerini anlattı. İnessa kuzey Kafkasya dağlarındaki kaplıca kasabası Kislovodsk'a gitmeyi kabul etti. Lenin, İnessa'yla oğlu Andrei'in -o sıralar on altı yaşındaydı- iyi bakılması talimatını verdi. Fakat bölgede kolera salgını vardı ve Kızıl Ordu tarafından da güvenliği tam sağlanmamıştı. Lenin farkında bile olmaksızın eski sevgilisini ölümcül bir tehlikeye atmıştı. İnessa önce koleraya yakalandı. Sonra insanların Nalçik'e taşınması emri verildi. İnessa'nın sağlığı çökmüş durumdaydı ve 24 Eylül 1920'de öldü.

İnessa ölmekte olduğunu bilerek kendisine Komintern kongresinde verilen bir sunum defterine son düşüncelerini yazmıştı. Bunları okumak acı vericidir. İnessa 1 Eylül'de şöyle yazıyordu:[9]

> Bu içsel ölüm duygusu geçer mi acaba? Öyle bir noktaya geldim ki, başka insanların bu kadar kolay gülmelerini ve konuşmaktan açıkça zevk almalarını tuhaf buluyorum. Kahkaha atıp gülüyorum ama hiç de bir içsel haz ile değil, bazan gülümsemek gerektiği için. Doğaya karşı kayıtsızlığım da beni şaşırtıyor. Ki doğa beni nasıl da ürpertirdi. Ve artık insanları ne kadar az sevmeye

başladım. Önceden herkese sıcak duygularla yaklaşırdım. Şimdi herkese karşı kayıtsızım. Fakat esas olan şu ki herkesten usandım. İçimde sadece çocuklarım ve V. İ. için sıcak duygular kaldı.

V. İ. diye bahsedebileceği tek bir kişi vardı ve o da Vladimir İliç Lenin'di. İnessa şöyle devam ediyordu:[10]

> Sanki kalbim diğer bütün yönlerden ölmüş gibi. Sanki bütün gücümü ve tutkumu V. İ.'ye ve [siyasal] çalışmamıza adayarak insanlar için bütün sevgi ve sempati kaynakları kurumuş gibi -oysa bir zamanlar ne kadar çoktu. V. İ. ve çocuklarım hariç, artık sadece pratik ilişkiler dışında insanlarla hiçbir kişisel ilişkim yok.

İnessa kendisini "yaşayan bir ceset" olarak adlandırıyordu; bunun nedeni sadece kolera değil kırık kalbiydi. On gün sonra yaşamının anlamını yorumluyordu:[11]

> Romantikler için aşk insanın yaşamında birinci gelir. Her şeyden üstündür o. Ve yakın zamana dek böyle bir kavrama şimdi olduğumdan çok uzaktım. Doğru, aşk benim için asla tek şey olmadı. Aşkın yanı sıra siyasal faaliyet vardı. Ve yaşamımda ve geçmişte mutluluğumu ve aşkımı dava uğruna feda ettiğim birkaç olay oldu. Fakat daha önce aşk siyasal faaliyet kadar önemli görünürdü. Artık öyle değil. Aşkın önemiyle toplum yaşamınınkini karşılaştırdığımda aşk çok küçük görünüyor ve toplum yaşamıyla mukayese kabul etmiyor.

Ölüm anında kendisini devrim için çalışmasının sevdiği adamdan daha önemli olduğuna ikna etmeye çalışıyordu.

Lenin'e gelen soğuk, resmi telgraf onu canevinden vurdu. "Kolera hastası olan İnessa Armand Yoldaşı kurtarmak mümkün olmadı. 24 Eylül'de öldü. Naaşını Moskova'ya getiriyoruz."[12] Lenin onu iyileşmesi için Fransa yerine kargaşa içindeki Kafkasya'ya göndermiş olmaktan sorumluydu ve İnessa orada ölmüştü. Naaşının kurşundan bir tabut içinde Moskova'ya getirilmesi iki haftayı buldu. Tren 11 Ekim gününün ilk saatlerinde geldi ve şafak söktükten sonra demiryolu istasyonunun önünde cenaze alayı oluşturuldu. Lenin ve Nadejda Konstantinovna istasyonda bekliyordu. Cenaze alayı başkentin merkezine yaklaşırken Lenin keder içindeydi. Nadejda Konstantinovna durumu anladı ve onu ayakta tutmak için koluna girdi. Adamın acınacak hali kimsenin gözünün önünden gitmedi. Genç Bolşevik Yelizaveta Drabkina

atların çektiği cenaze arabasını ve siyah bayrağa sarılı tabutu izliyordu: "Lenin'in çökmüş omuzlarında ve bükük boynunda anlatılmayacak kadar acı bir şey vardı."[13] Anjelika Balabanova da cenazeyle ilgili benzer bir izlenime sahipti: "Böyle bir azap görmedim ben; hiçbir insanın acıyla, kendisini tutma, başkalarının ilgisini çekmeme çabasıyla bu kadar dolu olduğunu görmedim hiç. Sanki başkaları onu farkederse duygularının yoğunluğu azalacakmış gibiydi."[14]

Lenin duygularını kağıda dökmedi. "Dava için" pek çok zevkten mahrum etmişti kendisini: Maddi konfor, meslek hayatı, satranç, klasik müzik ve bisiklete binmek. İnessa ile sürekli bir ilişki kurmaktan kaçınmıştı: Devrim onun için her zaman üstündü. Fakat naaşı Nalçik'ten getirildiğinde derin bir acı içindeydi.

Yanında onun artık hiçbir zaman eskisi gibi olmayacağını düşünen arkadaşları ve yoldaşları vardı. Bazıları İnessa'yı kaybetmeseydi daha uzun yaşayacağını söylediler. Kesinlikle çok sarsılmıştı; fakat irade gücünü kaybetmemişti. 1912'den beri kendisini ondan ayrı olmaya alıştırmıştı. Nadya'nın soğukluklarıyla da başa çıkabiliyordu. Meslek hayatı boyunca gönül işleriyle kafasını karıştırmama yetisini gösterdi. Genellikle dengesini bozan, fiziksel sağlığı ya da polemikleri olurdu. "Romantizm" onu engellemediği gibi İnessa'nın ölümü de onu yıkmadı. Dış tepkisi bir gösterge ise eğer, 1887'de ağabeyinin idamından bu yana onu yaralayan başka olaylar da olmuştu. Fakat kısa sürede toparlandı. Duygularını bastırma yeteneği çok büyüktü. Siyaseti seviyor ve siyasal yaşam için yaşıyordu. Düşüncelerin önemine bağlıydı o. Robot da değildi ve en azından kendisi için derin bir ilişkinin yararlarını reddetmiyordu; fakat kişisel aşk -bir erkeğin bir kadına olan aşkı- onun için ikincildi ve siyaset gerektiriyorsa onsuz da yaşayabileceğini düşünüyordu.

İnessa'nın cenazesi 12 Ekim'de yapıldı; naaşı Kremlin duvarının altında, ölen diğer Bolşevik liderlerin yanına gömüldü. On beş gün sonra Lenin'in önünde Dokuzuncu Parti Konferansı vardı. Polonya'nın işgali bozguna dönüşmüştü. Ekonomi çökmüştü. Fabrika grevleri ve köylü isyanları vardı ve silahlı kuvvetler içinde bile huzursuzluk vardı. Bolşevik parti gergindi ve içindeki hizipler -Demokratik Merkeziyetçiler ve İşçi Muhale-

feti- Konferansın kapalı kapıları ardında Politbüro'ya saldırma fırsatını elde etti. Parti politikası konusunda görüş birliği yoktu. Fakat Bolşevikler arasında Sovyet devletinde bir şeylerin berbat gittiği şeklinde yaygın bir hissiyat vardı. Bir tartışmayı kolayca aşıp geçmek Lenin'in doğasında yoktu: Muhalifleriyle anladıkları dilden konuşmak için yanıp tutuşuyordu.

Bu yüzden Polonya'da gerçekten de bir felaketin yaşandığını açıkça itiraf etmesine rağmen sorumluluk sorununu ele almaktan kaçındı. Merkez Komitesi'nin "etnografik" Polonya topraklarının işgalini onayladığına işaret etti ve sonra da parti liderliğinin bu konuda resmi bir karar almamış olduğunu kabul etti:[15]

> Bu karar Merkez Komitesi'nin önüne getirildiğinde, karar aleyhine oy vermenin imkansız görünmesi anlamında bir biçimsizlik olduğu açıktı. Sovyetleştirmeye karşı oy vermek nasıl mümkün olabilirdi?

Yanıtı belli olan bir soruydu bu; fanatik izleyicileri kendilerinin de Polonya'nın işgaline oy vereceğini gösterip sıkıntıya sokmayı amaçlıyordu. Fakat bu bir tartışma hilesiydi. Lenin parti merkezindeki yoldaşlarını işgale neredeyse tek başına zorlamıştı ve şimdi de kişisel sorumluluktan kaçınmak istiyordu. Yapılan hatayı tanımlamaya çalışırken kendi analizinden de kasten biraz uzaklaştı. Analizi stratejk miydi, siyasal mıydı? Ayrımı belirtti fakat kendi vargısını ortaya koymaktan kaçındı. Aynı zamanda Merkez Komitesi'nin her şeyi göz önüne alarak orduya yönelik soruşturma yapmama kararı aldığını açıkladı, fakat yine bunun nedenini açıklamaktan uzak durdu. Rapor boyunca hassas noktalara ancak teğet geçti:

> Biz Politbüro'dakiler İç Savaş sırasında tamamen stratejik sorunlar konusunda karar vermek zorundaydık -bunlar o kadar stratejik sorunlardı ki birbirimize gülümseyerek bakıyorduk: Nasıl oldu da stratejist olduk diye. Aramızda savaşı uzaktan bile görmemiş olanlar vardı.

Halden anlamayı sağlamaya yönelik dolambaçlı bir çağrı mıydı bu? Tabii ki Politbüroda savaş deneyimi en az olan Lenin'di. Öyle de olsa, Lenin -acemi bir askeri planlamacı için- Kolçak, Denikin ve Yudeniç'e karşı iyi performans gösterdiğini iddia ediyordu. Fakat raporunun hiçbir yerinde -ki bu da sorunun püf

noktasıydı- Lenin kendisini Varşova önlerindeki felaketten kişi olarak sorumlu tutmuyordu. Yalnızca "Merkez Komitesi" adına hata kabul ediyordu.

Lenin "devrimci savaş"ın kullanımına ilişkin tek bir söz bile etmedi. Fakat gitgide Kızıl Ordu süngülerinin öngörülebilir bir gelecek için kınında kalması gerektiği düşüncesine geliyordu. Anlaşılan, genel olarak politikaları gözden geçirme zamanı gelmişti. Fakat Parti Konferansı buna imkan tanımıyordu. Delegeler Moskova'ya bir dizi opsiyonu tartışmaya değil merkezi parti liderlerini sıkıştırmaya gelmişlerdi. Varşova harekâtı düşüncesi ve uygulaması sert eleştirilere konu oldu. Burada Lenin'in şansı yüzüne güldü. Troçki ile Stalin arasındaki rekabet, Troçki'nin Stalin'i askeri zafer beklentisi konusunda yanıltmakla suçlamasıyla herkesin önünde sert bir tartışmaya kadar vardı. 1903-04 yılındaki keskin görüş ayrılıklarından bu yana parti içinde bu kadar kişisel bir tartışma olmamıştı. Politbüro üyesi Politbüro üyesine karşıydı şimdi. Stalin aşağılanmasına öfkelenerek cevap hakkı istedi. Lenin taraf tutma kararı aldı; belki de gerçekten Troçki'yle aynı fikirdeydi, fakat her halükarda bir günah keçisi bulma fırsatının önüne geldiğini görüyordu. Sonuç, nahoş bir ağız dalaşı oldu. Fakat Lenin hiç yara almadı. Hatta öyle ki, konferansın sonunda kızgın delegelerin çoğunun kızmadığı tek Politbüro üyesi oydu.

Bir diğer büyük tartışma partinin kendisi üzerinde yoğunlaştı. Demokratik Merkeziyetçiler ve İşçi Muhalefeti parti içi uygulamaları bürokratik ve aşırı merkeziyetçi olarak eleştirdiler. İşçi Muhalefeti ayrıca parti görevlilerinin merkezi liderlerle sıradan üyeler arasındaki mesafe yarattığını ve bir bütün olarak işçi sınıfının partiye olan güvenini kaybettiğini ekledi. Merkez Komitesi içinde bu analizle büyük ölçüde aynı fikirde olan kişiler vardı. Merkez Komitesi Sekreteri Yevgeni Preobrajenski de bunlar arasındaydı. Fakat Petrograd'da çok otoriter bir lider olmasına rağmen Merkez Komitesi adına parti içi reform lehine konuşma yapan Zinovyev oldu. Konferansın yorgun delegeleri merkezi parti liderlerinin söylediklerini doğru kabul etmeden önce içtenliği kuşkuluydu. Tatsız örgütsel olaylar konusunda her Politbüro üyesi kadar sorumlu olan Lenin, bir kez daha suçlamadan kurtulmayı başardı.

Fakat ülkenin durumuna ilişkin ne yapılacağı sorunu aciliyetini koruyordu. Dış dünyaya göre -ve bu durumda dış dünya, Bolşevik parti ve Sovyet hükümetinin merkezi liderliğine mensup olmayan herkesi kapsıyordu- Lenin, İç Savaş'ta üretilen politikalara en küçük detayına kadar bağlı kalmaya istekli görünüyordu. Bu pek çok açıdan doğrudur. Fakat bu tespite Lenin'in planlama konusunda hiçbir zaman tek boyutlu olmadığı da eklenmelidir. Lenin Sovyet Rusya'ya karşı uluslararası savaş ittifakını bozmak için yabancı kapitalist devletlerle anlaşmalar imzalamayı hep istemişti. Kızıl Ordu Varşova'ya doğru ilerlerken Kamenev Londra'da ticaretin yeniden başlatılması üzerine görüşme yapıyordu. Madem Polonya'da önü kesilmişti, o zaman ticari ve diplomatik ilişkileri daha da geliştirmeyi hedefliyordu. Dahası 1918 ilkbaharında Lenin Rus ekonomik yeniden inşasının bir Sovyet Almanyası ile ittifak halinde gerçekleştirilemediği takdirde kapitalist Almanya'nın yardımıyla gerçekleştirilmesi gerektiğini söylemişti. Bu düşüncesini 1920'de yineledi ve Alman girişimcileri ile imtiyaz anlaşmaları imzalamak istedi. Hem de bu anlaşmayla Almanlara Rusya'da ileri kapitalist çiftçilik tekniklerini getirerek üretimi artırabilecekleri toprak verecek kadar. Aynı zamanda Nobel petrol şirketinin Azerbaycan'da petrol çıkarma işine geri dönmesini sağlamak istiyordu.

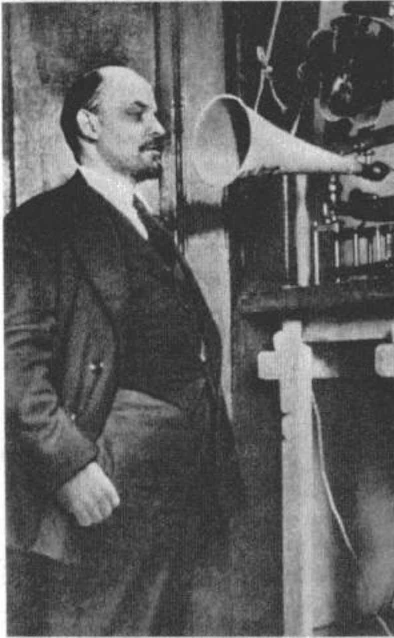
Ülke içinde de yapmak istediği değişiklikler vardı. Devlet makamlarının köylülerin tahılına zorla el koymasının kırlarda olağanüstü tepkiye yol açtığını farketti ve Troçki'nin köylülüğün sınırlı miktarda gıda maddesini yasal olarak serbest piyasada satması önerisini kabul etmese de, köylü ailelerini daha fazla tahıl ekmeye ikna etmek istiyordu. Bu amaçla üretimi artırdığını kanıtlayabilen köylülere maddi ödüller vermeyi de düşünüyordu.

Bu, partinin savaş dönemindeki ekonomik politikasında bir çatlak değildi, fakat taşradaki pek çok Bolşevik lideri şaşkına çevirdi. Bu maddi ödül önerisi kapitalizmi arka kapıdan geri getirmekten başka nedir diye soruyorlardı. Ve Lenin hangi akla hizmet Alman çiftçi ve sanayicilerine, İngiliz kereste bayilerine ve -en kötüsü de- Nobel petrol şirketine davetiye çıkarmayı düşünüyordu? Aklını mı kaçırmıştı? Türlü çeşitli projelerinin toplamda sonuç olarak bir Brest-Litovsk'a çıktığını görmüyor muydu? 1920 yılı biterken, Lenin'in kutlayacağı pek az şey vardı. Rus

İç Savaşı'nı kazanmış ama gereksiz Polonya-Sovyet Savaşı'nı kaybetmişti. Askeri planlama ile o kadar meşguldü ki, partisinin içindeki çalkantıyı gözardı etmişti ve ülkenin her tarafında fabrika grevleri ve köylü isyanları artarak sürüyordu. Merkezi siyasal aygıtı özenle yönettiğine ilişkin ünü de düşüş halindeydi. On yıllardır zaten iyi olmayan sağlığı tamamen bozulmuştu. Sevmiş olduğu kadının, İnessa Armand'ın kaybının acısını da çekiyordu. Ve 1921 yılbaşında Ekim Devrimi'nin güvende olduğunu kendisine bile söyleyemiyordu. Aksine, en fazla işlerin düzelmeden önce kötüleşeceğini söyleyecek kadar dürüst olabiliyordu.

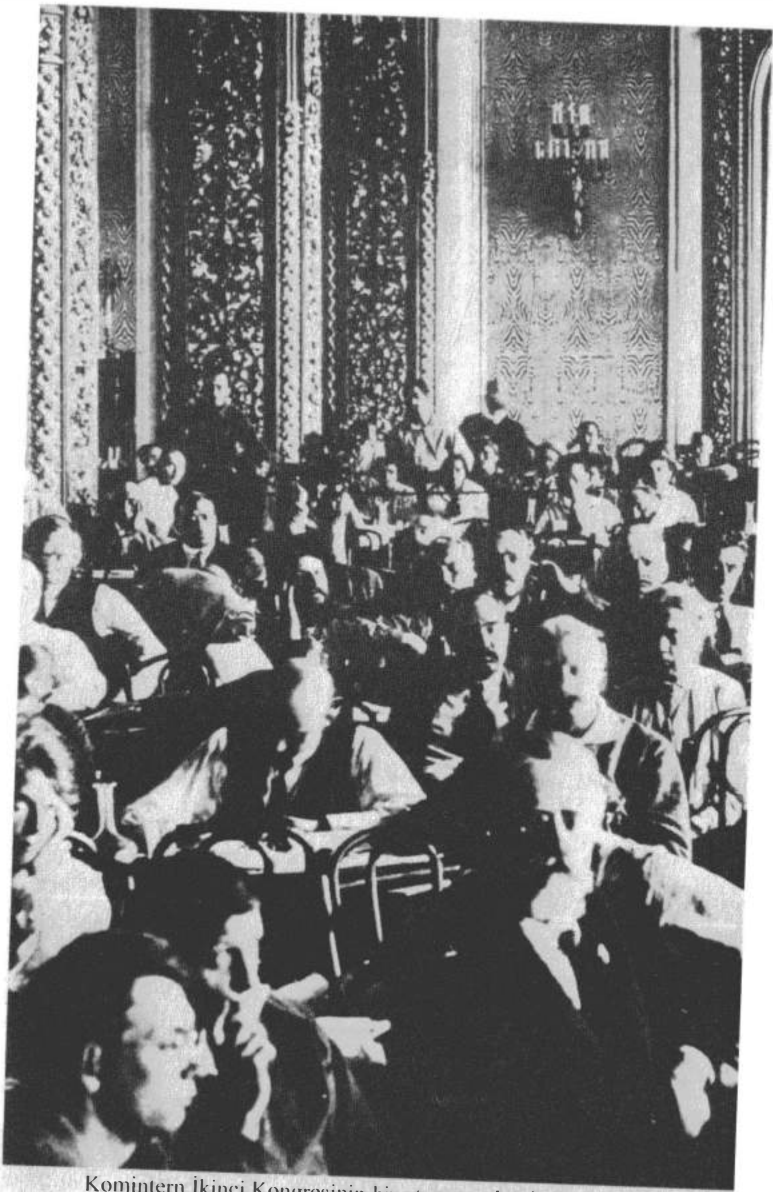
Lenin ellinci doğum gününde, 1920.

Solda: Lenin kısa konuşmalarından birini kaydederken.

Altta: Lenin Polonya cephesine gidecek Kızıl Ordu askerlerine hitap ederken, 5 Mayıs 1920. Kürsünün sağ tarafında Kamenev ve Troçki duruyor. Resimleri 1920 sonlarında Sovyet devlet kopyalarından çıkarıldı.

Komintern İkinci Kongresinin bir oturumu. Lenin'in solunda Nadejda Konstantinovna, sağında İnessa.

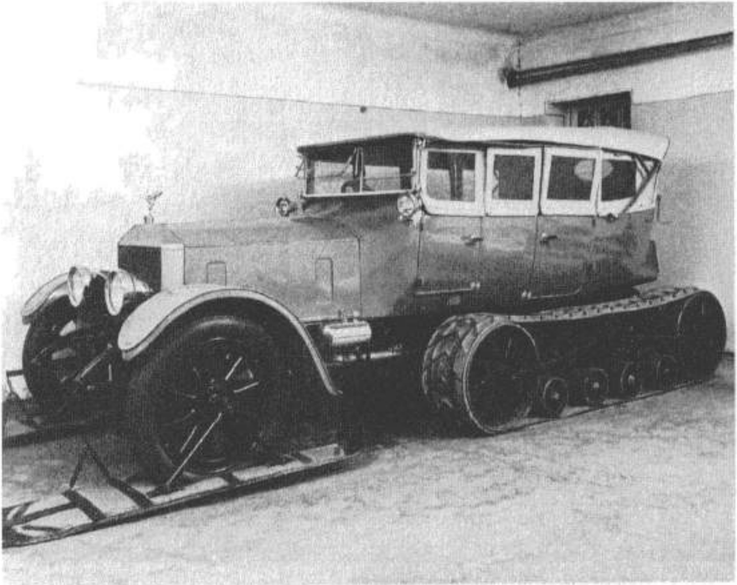
Josef Stalin, Aleksey Rikov, Lev Kamenev ve Grigori Zinovyev
Moskova'da yürüyüşte.

Nikolay Buharin.

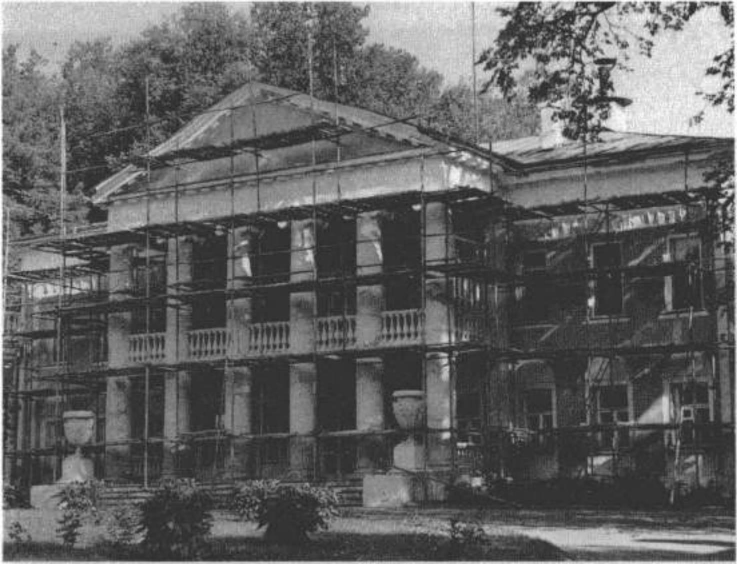
Lenin 1922 sonbaharında Sovnarkoma başkanlık ederken.

Fazlasıyla dönüştürülmüş bir devlet Rolls Royce'u. Arkada tank paletleri, önde kayaklar bulunuyor.

Lenin tekerlekli sandalyesinde, 1923 Solunda Profesör Förster **sağında** Dr. **Gete.**

Gorki'nin büyük evi.

Gorki'de çekilmiş aile fotoğrafı, 1922. Soldan sağa: Lenin, Nadejda Konstantinovna, yeğeni Viktor (Dimitri İliç'in oğlu), Anna İliniçna ve Vera adında bir kız çocuğu (soyadı belirlenemedi).

Lenin'in ölümünden sonra yüzünden heykeltraş Sergey Merkurov tarafından alçı ile alınan maske.

Solda: İlk anıt mezar, 1924.

25

YENİ EKONOMİK POLİTİKA

Ocak 1921'den Haziran 1921'e

1920-21 kış ayları Lenin'i tekrar devlet politikaları konusunda düşünmeye zorladı. Savaş stratejisinden hiç pişmanlık duymuyordu. Politikaları ekonomiyi yıkıma uğratmış, halk isyanlarına yol açmış, ülkeyi diplomatik ve mali destekten yoksun bırakmış ve Polonya'da askeri felaket getirmişti. Fakat Polonya konusunda hata yapıldığını gönülsüzce kabul etmesine rağmen geri kalanı için tuhaf bir biçimde rahatsızlık duymuyordu. Aslında pişman olduğu birkaç şey vardı. Fakat stratejik değişiklik yapılmadığı takdirde rejimin ölümcül bir tehlikeyle karşı karşıya olduğu sonucuna varıyordu gitgide. Lenin'in yeni düşüncesi çok yalındı. Tahıla zorla el koymak yerine tahılda ayni vergiye geçilmesini önerdi. Köylülerin kendilerine tahsis edilen mali katkıda bulunduktan sonra ürünlerini yerel pazarlarda satmalarına izin verilmesi gerektiğini söyledi. Tahılda özel ticarete yeniden izin verilmeliydi. Lenin bu düşüncesini 8 Şubat 1921'de Politbüro önüne getirdi.

Lenin'in Yeni Ekonomik Politikasını (ya da NEP) üretmesi için büyük bir dirayet gerekmiyordu. Temel tarım ürünleri için bu politika 1918'den beri Menşeviklerle Sosyalist Devrimciler ve 1920 Şubat'ında da Troçki tarafından savunulmuştu ve Troçki de 1921'de Lenin'e inatçılık yapmasaydı bu değişikliğin bir yıl önce yapılabileceğini söyledi. NEP kırla kent arasında ürün değişimini yeniden sağlamanın görünen tek yoluydu. Aynı zamanda kıtlığa, hastalıklara, sanayideki yıkım ve halk isyanlarına son vermenin de ön koşuluydu. Fakat Lenin'in önerisinin düşünsel

bir farkı yoksa bile, siyasal kararlılık gerektiriyordu -ve Lenin'in yaşam öyküsünü yazanlar, 1918'de Brest-Litovsk tartışmasını kazanmadaki becerisini övmelerine rağmen NEP'e geçişteki eşit dereceli başarısını olduğundan az göstermişlerdir.[1] Bunun nedeni muhtemelen NEP konusundaki tartışmanın Brest-Litovsk ya da "sendikalar tartışması" kadar gürültü çıkarmamasıydı. Fakat bu Lenin'in yolu üzerindeki engelleri gizlememelidir. Lenin'in Politbüro'yu, Merkez Komitesi'ni ve Parti Kongresi'ni ikna etmesi gerekti ve daha sonra da Sovyet yasama organları aracılığıyla yasamayı da zorlamak zorundaydı ve o zaman bile dönüp 1921 Mayıs'ındaki Parti Konferansında NEP'i savunmak zorunda kalacaktı. Lenin olmasaydı büyük olasılıkla NEP de olmazdı. NEP olmasaydı da Sovyet devleti halk isyanları ile yıkılmış olacaktı.

Bu politika, tama yakın bir ekonomik devlet tekelinin olağanüstü bir başarı olduğunu düşünen partisi için son derece can sıkıcıydı. Parti İç Savaş boyunca bu açıdan ideolojik olarak katılaşmıştı ve Bolşevikler arasında en fazla fikir birliği bu konudaydı. Pek çok temel politika inanç meselesi haline gelmişti. 1920 sonunda reform düşüncelerini kafasında evirip çevirmekte olan Lenin Bolşevizmi devrimci özünden boşaltır gibi görünen bir eylem programı öneriyordu. Tek partili, tek ideolojili devlete bağlı kalmasına rağmen ekonomide devlet mülkiyeti ve düzenlemesini utanç verici tarzda terketmek istiyordu.

O sıralar parti "sendikalar tartışması" ile çalkalanıyordu. Tartışma Troçki'nin savaştan sonra ekonomik yeniden inşanın "emeğin askerileştirilmesi" temelinde yürütülmesi konusundaki ısrarı üzerine başlamıştı. Troçki grevleri yasaklamak ve sendikaları devlet kurumlarına dönüştürmek istiyordu. Bolşevik partinin asli zor aracı konumunu sürdürmeyi fazla umursamıyordu; İç Savaş'ta Kızıl Ordu'da siyasal komiserlikler kurarken partiyi arka plana atmıştı ve 1920'de sisteminin sivil ihtiyaçlar için kullanılmasını savunmuştu. Troçki ayrıca demiryolu ve su ulaşımının da tamamen böyle bir sistemle örgütlenmesini istiyordu.

Bu tartışma Troçki'nin Dokuzuncu Parti Konferansı'nda yeniden sağlanan birliği tehdit ettiğini düşünen Lenin için bir kabus gibiydi. Lenin sendikaların isteklerini yerine getirmeye niyeti olmasa da onları gücendirmeyi de anlamsız buluyordu. Fakat tar-

tışma çığrından çıktı. Troçki proletarya diktatörlüğünde işçilerin kendi "işçi devletleri"ne karşı kendilerini savunmak için bir sınıf örgütüne ihtiyaçları olmadığını savunuyordu. Lenin, Ekim Devrimi'nden sonra "bürokratik bozulmalar" meydana geldiği ve sendikaların hâlâ yararlı olduğu yanıtını verdi sertçe. Troçki ile Lenin arasında, Buharin'in liderliğinde bir ara grup oluştu. İşçi Muhalefeti Lenin'i de, Troçki'yi de, Buharin'i de aynı ölçüde suçluyordu. Demokratik Merkeziyetçiler içerisinde bir fikir birliği yoktu; üyeleri kendilerini yakın buldukları grupla birlikte saf tuttular. Her grubun liderleri taşradaki Bolşevikler arasında destek bulmak için ülke turuna çıktı. Lenin Moskova'da kalan az sayıdaki liderlerdendi; fakat o bile "sendikalar tartışması" ile meşguldü. Tartışmayı kazanmak için uzun bir broşür yazarken aynı zamanda zaferi garantiye almak için hizip gücünün kaldıraçlarını kullanmak zorunda kaldı. Zinovyev büyük parti örgütlerini dolaştı ve Stalin de taşradaki tartışmaları Moskova'dan takip etmekteydi. Lenin'in şansına, grubu 1921 Şubat'ında ciddi bir muhalefetle karşılaşmadan başarı kazandı.

Asıl önemlisi Ekim Devrimi'ni kurtarmak için ne yapmak gerektiğidir diyordu Lenin. "Sendikalar tartışması" bu sorunun bir bileşeniydi fakat bütünü değildi. Lenin daha doğrudan ve temelden bir tartışma yürütmek istiyordu. Bu tartışmayı başlatmanın en etkili yolu ise gıda tedariki politikasını ele almaktı. Parti ancak tahıl tedariki konusunda ne yapacağını belirlediği zaman gelecek birkaç yıldaki stratejik yönelimini netleştirmeye başlayabilirdi.

Fakat Lenin aynı anda iki işi birden yapabiliyordu. Troçki sendikalar sorunu üzerine parti içinde ayrılık yaratırken bile Lenin tarım sorunu üzerine düşünmeye devam ediyordu. Lenin düşüncesini neyin değiştirdiğini açıklamadı. Fakat 1920 Aralık'ında Sovyetler Sekizinci Kongresi'nde köylü temsilcileriyle sık sık görüştü ve sonraki haftalarda da küçük köylü delegasyonlarına yönelik konuşmalar yaptı. Moskova'nın kırsal alanındaki Yaropolets ve Modenovo'ya kısa gezilere çıktı ve yörenin köylüleriyle konuştu. Rejimin popülaritesinin çok kötü durumda olduğuna hiç kuşkusu kalmadı. Sovnarkom dairelerine gelen belgeler de aynı yönü işaret ediyordu. Lenin kendisi ve Moskova'daki hükümeti tarafından taşra için belirlenen tahıl teslim kotalarına uyum

zorunluluğunu sık sık kaldırmak zorunda kaldı. Mevcut politika ülkeyi doyurmuyordu ve durum kötüleşiyordu. Kısa süre sonra başka Bolşevikler de aynı konuda baskı yaptılar. Örneğin V. N. Sokolov, Sibirya'ya gittiğinde köylü protestolarına tanık oldu. 2 Şubat'ta Lenin'le yaptığı özel bir görüşmede Politbüro harekete geçmediği takdirde sorunun felakete dönüşebileceği konusunda ısrar etti.

Aynı gün Buharin Politbüroya bir rapor verdi. Buharin Tambov şehrinden gelmişti. Politbüro nihayet Rusya'nın merkezindeki "köylü ayaklanmaları" gerçeğiyle yüz yüze gelmeye başladı.[2] Tambov Volga bölgesindeydi. Ayaklanmanın başında bir Sosyalist Devrimci olan A. S. Antonov vardı. Fakat çoğu savaş sırasındaki devlet ekonomik önlemlerinden ve ani kuraklık nedeniyle açlık çeken köylülerin Sovyet hükümetine karşı öfke dolu olduğu belliydi. Lenin Volga köylülüğüne hiç iyi gözle bakmamıştı ve İç Savaş'ta önleyici kitlesel operasyonlara başvurmuştu. Fakat 1921 yılında önleyici tedbirlerin zamanı geçmişti. Rejimi yıkmakla tehdit eden bir isyanı bastırmak için Kızıl Ordu'ya ihtiyaç vardı. Lenin zorunlu hale gelen harekatı gerçekleştirmek için siyasal komiser olarak Vladimir Antonov-Ovseyenko'yu ve komutan olarak da Mihail Tuhaçevski'yi gönderdi. Fakat bu kendi başına yeterli değildi. Tarım reformu yönünde adımlar atılması gerekiyordu. Ekim Devrimi'nin kendisi tehlikedeydi.

Lenin'i savaş sırasındaki el koyma sisteminin kaldırılması gerektiğine inandıran Tambov ayaklanması oldu. Fakat bunu o sırada kimseye söylemedi ve kırdaki ortamın görgü tanıklarıyla konuşmaya devam etti. Bunlardan biri de Osip Çernov adlı bir köylüydü. Çernov dünya komünizminin liderinin kendisini görmeyi kabul etmesine şaşırdı. Lenin ondan kurşun kalemle yazılmış deneyimlerini okumasını istediğinde, Çernov Sibirya köylülüğü hakkında rahatsız edici gerçekleri anlattı. Özellikle de bu geniş bölgedeki zengin köylülerin Kolçak'a karşı yoksul köylü komşuları kadar sıkı savaştıklarına ve haksız yere Sovyet düşmanı muamelesi gördüklerine işaret etti. Çernov orada hiç kulak tehdidi olmadığını vurguladı:[3]

> Okumayı bitirdiğimde, bana "Senin geçmişin ne?" diye sordu. Ona sürgün edilmiş zorla çalıştırma mahkumları grubundan ol-

duğumu, Sosyalist Devrimci Parti üyesi olduğum için zorla çalıştırma cezasına çarptırıldığımı, fakat artık kendimi partisiz bir kişi olarak gördüğümü ve Sibirya'da kendi çiftliğim olduğunu söyledim.

Çernov tam da Bolşeviklerin her zaman "kulak" diye adlandırıp bütün tahıl stokuna el koydukları, hatta öldürdükleri türden bir köylü idi. Lenin'in akıllı ve dürüstçe konuşan insanlarla konuşmaya ihtiyacı vardı. Gözünü 1905 yılında Papaz Gapon açmıştı ve 1921 yılı başında da Osip Çernov gibi köylüler de aynı işlevi görüyordu.

Politbüro'nun 8 Şubat 1921'deki toplantısında Lenin tahıla el koymaya son verilmesini kararlılıkla savundu. Toplantı tam katılımlı değildi. "Sendikalar tartışması" sürüyordu ve Troçki'yle Zinovyev gelecek Parti Kongresine en fazla desteği sağlamak için Urallarda birbirlerini kolluyorlardı. Toplantıda dört üye -Lenin, Kamenev, Stalin ve Krestinski- vardı. Kendilerini yeterli çoğunluk olarak görüyorlardı. Tarım Halk Komiseri Vekili Nikolay Osinski'nin raporunu dinleyen Lenin, bir kağıt aldı ve ortaklaşılan politika değişikliğini çizimle gösterdi. "Köylülük Üzerine Tezler Ön Taslağı" gelecekteki NEP'in temelini oluşturdu. Zarlar atılmıştı. Politikanın ayrıntılarını tamamlamak için Kamenev yönetiminde bir çalışma grubu oluşturuldu. Politbüro kararı hakkında kamuoyunda hiç gürültü koparılmadı. Fakat 16 Şubat'ta Politbüro partinin hassasiyetlerinden kaygılanarak Pravda'da reform yanlısı bir makalenin yayınlanmasını onayladı; makalenin yazarları Politbüro üyeleri değil alt kademe Bolşevik kadrolar olacaktı.[4] Aksi gibi, A. D. Tsyurupa gizli çalışma grubundaki itirazlarıyla Lenin'in hızını kesiyordu. Politbüro bir soluk aldı ve sorunu Merkez Komitesi'ne götürdü. Gerilim çok fazlaydı, çünkü Merkez Komitesi üyeleri "sendikalar tartışması" konusunda zaten boğaz boğazaydılar.

Fakat Lenin'in Merkez Komitesi'nin yanıtı konusunda endişelenmesine gerek yoktu. 24 Şubat'ta bir araya gelen Merkez Komitesi üyeleri, çalışma grubunun raporunu sadece birkaç değişiklikle kabul etti.[5] O sırada ülkedeki siyasal durumun aciliyeti ortadaydı. Petrograd, Moskova ve diğer büyük sanayi şehirlerinde grevler patlak vermişti. Kronstadt deniz garnizonunda ayaklanma başlıyordu ve Zinovyev ayaklanmayı Petrograd

yakınlarındaki üssünden çözebileceğinden emin değildi. Volga bölgesinde, Ukrayna'da, güney Rusya ve batı Sibirya'daki köylü ayaklanmaları da bunlara tuz biber ekiyordu. Protestolar Moskova'da bile sürüyordu. Dahası, 2 Mart'ta Kronstadt cidden ayaklandı ve Petrograd'daki grevler büyüdü. Fakat Lenin hâlâ projesinin parti içinde kabul edildiğinden emin değildi. Silahlı halk direnişine yol açmasına rağmen savaş dönemindeki ekonomik programı sürdürmek isteyen pek çok Bolşevik vardı. Fakat Lenin ve Troçki bu konuda beraberdiler. Ayaklanmaların kendisi reform için en güçlü argümandı. 7 Mart günü Merkez Komitesi toplandığı zaman Politbüro'nun tarıma ilişkin önerilerini değiştirmeye yönelik ciddi bir girişim olmadı.

Ama hala Onuncu Parti Kongresi'nin de önerileri onaylaması gerekiyordu. Oturumlar 8 Mart'ta başladı ve Lenin, Stalin ve en yakın diğer yoldaşları ile bir dizi toplantıda yeni Merkez Komitesi için tercih ettikleri isimler konusunda fikir birliğine varmış olarak iyi hazırlanmıştı. Kendi grubunun çoğunlukta olmasını istemekle birlikte aynı zamanda Troçkistlerin, Demokratik Merkeziyetçilerin, İşçi Muhalefetindekilerin de az sayıda da olsa dahil edilmesini istiyordu. Kontrol etmek istiyordu, muhaliflerini aşağılamak ve dışlamak değil. Kongre açılış konuşmasında Polonya konusunda bir hata yapıldığını kabul etti; aynı zamanda işçilerin dostu olması gereken bir lider için şaşırtıcı tarzda işçi sınıfından tüketicilere hoşnutsuz köylüler aleyhine çok fazla müsamaha gösterildiğini söyledi. Lenin partinin askeri masrafların kısılmasını, ekonomide reformu ve siyasal denetimin yoğunlaştırılmasını kabul etmesi gerektiğini söyledi. İşçi sınıfının fabrikaları denetlemesine imkan verilmesini isteyen İşçi Muhalefeti'ni Marksizmden sapmakla suçladı. Marx'ın -aslında 1917'de Lenin'in kendisinin de- sosyalist devrim döneminde fabrikaları işçilerin denetlemesi gerekliliğini vurguladığı Lenin tarafından kesinlikle gözardı edildi. Sorunu tartışmak yerine, soğuk bir şekilde parti içinde reform ya da baskı konusunda bir fikir birliğine ulaşılmadığı takdirde rejimin yıkılabileceğini belirtti. Buna kanıt olarak Kronstadt deniz garnizonundaki isyan söylentilerine ilişkin haberleri gösterdi. Tehlikenin Kolçak'la Denikin'in serbest olmasından bile daha büyük olduğunu açıkladı.

İki saatlik konuşmasının sonunda Lenin NEP'in ilk kez an-

latıldığı kongrenin onun yumuşadığını -ya da daha kötüsü köylü yanlısı ve kapitalist yanlısı olduğunu- düşünebileceğini hissetmiş gibiydi. Kalpleri donduran bir söz söyledi:

> Fabrikalarla şehirleri tam bir açlıktan kurtarmak için köylülük biraz aç kalmalı. Devlet katında bu genel olarak tümüyle anlaşılabilir bir şey, fakat yorgun, aç bilaç vaziyetteki mülk sahibi köylünün de bunu anlamasına güvenemeyiz. Ve biliyoruz ki zor olmadan yönetemezsiniz. Yıkım halindeki köylülük de buna şiddetle tepki gösteriyor.

Açıkçası, NEP sadece ikna yolu ile işlemeyecekti.

Yine de Kongrenin NEP'i onaylayıp onaylamayacağı temel sorusu hâlâ yanıtlanmamıştı. Bu iş Lenin için kolay değildi. Parti "sendikalar tartışması" ile gruplara bölünmüştü. Lenin'in grubunda bile yabancı şirketlere verilen imtiyazlardan dolayı tepki vardı. Bazı delegeler daha gevşek bir disiplin isterken diğerleri de Lenin'i fazla nazik bulduklarından, parti içi örgütlenme konusunda da yaygın bir hoşnutsuzluk hakimdi. Parti önderliğinin hali hazırdaki diplomatik önlemleri de kafa karışıklığı yaratmıştı ve Ekim Devrimi ve İç Savaş'taki zaferlerin nasıl korunup geliştirileceğini merak eden delege sayısı hiç de az değildi. Lenin kopması beklenen kıyametle başa çıkma konusunda kurnazlığının zirvesindeydi. Troçkistler, İşçi Muhalefeti ve Demokratik Merkeziyetçilerin birbirinin gırtlağına yapışmış olması işine yaradı. Hiçbir politika konusunda tam bir görüş birliği yoktu ve Lenin en azından partinin nereye gitmesini istediğini bilme avantajına sahipti. Troçki ve Şlyapnikov gibi diğerlerinin de kendi stratejileri vardı ama onlar Lenin'in parti içindeki işleri düzeltme ününe sahip değillerdi. *Nisan Tezleri*, 1917 Ekim'inde iktidarın alınması ve Brest-Litovsk Antlaşması, Bolşevizmin ilkeleri içinde kural statüsü kazanmıştı. Lenin partinin en zeki insanı kabul ediliyordu. Aynı zamanda bütün hizipler ona karşı duygusal bir yakınlık hissediyordu; Lenin, diğer iki en ünlü Politbüro üyesi Troçki ve Zinovyev gibi kişisel öfke yaratmıyordu ve bütün parti, çatlaklar giderilmediği takdirde halkın hoşnutsuzluğu ile yıkılacağının farkındaydı.

NEP'i ilke olarak eleştiren sadece ikinci kademe liderler oldu. Zaman zaman kafa kafaya gelmelerine rağmen Lenin geri

adım atmadı ve zaferi kazandı. NEP, yabancı şirketlere imtiyazlar, Lenin'in sendikalar politikası, İşçi Muhalefeti'nin Marksizmden sapma olarak mahkum edilmesi: Bunların tümü, kongre tarafından alkışlarla onaylandı.

Başkentin dışındaki olaylar olmasaydı Lenin'in zaferi bu kadar sağlam olmazdı. Kongre devam ederken Kronstadt'dan haberler geldi. Deniz garnizonu ayaklanmıştı. İsyancılar şiddete, diktatörlüğe, tahıla el koyulmasına ve tek parti iktidarına son verilmesini istiyordu; Bolşevik partiden umudu kesmişler ve nefret etmeye başlamışlardı; "bütün iktidar partilere değil sovyetlere" talebini yükseltiyorlardı. Bu 1918 Temmuz'undaki Sol Sosyalist Devrimcilerin ayaklanmasından bu yana ordu içindeki en şiddetli krizdi. Dahası Kronstadtçıların 1917'de Bolşeviklere büyük destek verdikleri biliniyordu. Bir isyanın patlak vermesi için berbat bir zamandı. Sovyet rejimi Rusya, Ukrayna, kuzey Kafkasya ve batı Sibirya'da köylü isyanlarının tehdidi altındaydı. Volga ve Ukrayna'da feci bir kıtlık vardı. Sanayi her yerde yıkım halindeydi. Muhalif siyasal partiler bastırılmakla birlikte hiçbiri yeniden kamu yaşamına dönme umudunu kaybetmemişti. Eski Rus İmparatorluğu'ndaki dini ve ulusal örgütlenmeler komünist rejime son vermek istiyordu. Büyük yabancı devletler -Britanya, Fransa, Japonya ve Birleşik Devletler- Sovyet Rusya'nın zayıflamasını istiyordu. Ve şimdi de Kronstadt bile Bolşeviklerin aleyhine dönmüştü.

Bu durumda kongreyi birliğin en yüksek ihtiyaç olduğuna ikna etmek öncesine göre daha kolaydı. Lenin'in mahkum ettiği İşçi Muhalefeti'ndekiler bile Petrograd'dan Kronstadt Adasına olan buzu aşıp askeri operasyona katılmak için gönüllü oldular. Kızıl Ordu askerleri yeni beyaz üniformaları ile kamufle olarak derhal kuzeye gitti. Troçki de onlarla birlikte gitti ve Kronstadt kalesi Bolşevikler tarafından geri alındı. Lenin geri planda kalıp haber bekledi. En fazla yapabildiği propaganda malzemesi üretmekti ve *Pravda*'daki makaleleri gerçeği en utanılacak tarzda gizleyenler arasındaydı. Lenin'e göre Kronstadt isyancıları Sosyalist Devrimciler tarafından aldatılmıştı. Sosyalist Devrimciler de yabancı kapitalist devletlerin ajanlarıydı. Lenin Kronstadtçılara verilecek ceza konusunda Merkez Komitesi'ndeki yoldaşlarına danışarak ağır bir misilleme yapılmasını istedi. Kronstadt

kalesi ordunun sayısal üstünlüğüne yenik düştü. Petrograd'da kalan kongre delegelerinin rahatladığı belliydi. Sonuçta Lenin'in tarım reformu bu olaylar olmasa eleştirileceği kadar sertçe eleştirilmedi. Lenin de fırsatı değerlendirdi ve parti içinde her türden hizipsel faaliyeti yasaklayan bir kararı kongreden geçirdi. Ekonomideki gerilemeyi aşmak için Bolşeviklerin iç birliklerini güçlendirmeleri gerektiğini savundu. Güç bela kazanmıştı ama kazanmıştı.

Fakat hiç ara vermedi. 1921 Mart'ının son haftasında Komintern adına Macar komünist lider Bela Kun'un harekete geçirdiği Alman Komünist Partisi Berlin'de iktidarı ele geçirmeye girişti. Bu girişim hem Grigori Zinovyev hem de Nikolay Buharin'in desteğini almıştı fakat ayaklanma önlemlerinin planlama ve uygulaması acemiceydi. Lenin "Mart Eylemi"ni duyunca öfkelendi.

Lenin 23 Nisan 1921'deki doğum gününde (yeni takvime göre) bile yorucu bir görev programına bağlı kalmak zorunda kaldı ya da öyle hissetti. Bu yüzden de önemli bir Politbüro toplantısına başkanlık etti. Toplantı gündemleri arasında eğitim, Sibirya, Ukrayna'daki askeri düzenlemeler, Kronstadt'taki ayaklanmadan sonrası ve İşçi Muhalefeti konusunda kararlar vardı.[6] Bu uzun toplantıya rağmen o gün Lenin için bitmek bitmedi. Sovnarkom'da kendisine yeni bir kişisel asistan atadı. Dışişleri ve İçişleri halk komiserlerine yazı yazdı. G. L. Şklovski'nin tıbbi tedavisi için yapılan planlara müdahale etti; bu Lenin'in önde gelen yoldaşlarla ilgili neredeyse hobisiydi: Onların sağlığını devlet meselesi olarak görürdü. Bu arada Emek ve Savunma Konseyi ile İkinci Sovnarkom gibi muhtelif hükümet organlarının önceki gündemlerini takip etti. Kendisine ayırdığı kısa zamanda NEP üzerine kaleme aldığı *Gıda Vergisi Üzerine* broşürünün birkaç sayfasını yazdı. O gün en meşgul günü değildi hem de; fakat kendisi olmadan yapılamayacağını hissettiği görevlerle doluydu. Elli bir yaşına gelmişti ve kendisine ayıracak zamanı yoktu.

Siyasal yaşam varlığının özüydü; görev çağırdığında kendisi için üzülecek biri değildi. İstediği zaman Stepan Gil'den kendisini Gorki sanatoryumuna götürmesini isteeyebilirdi, fakat genellikle sadece politikayla uğraşıyordu. Yine de fena halde

yorgundu. Devrimin, savaşın, hatta barışın ve onun sorunlarının başarıyla üstesinden gelmişti. Akrabalarının ve İnessa'nın kaybının ardından ayakta kalmıştı. Fakat parti lideri yoldaşlarına güvenememek canını çok sıkıyordu. 1920-21 kışında onlar devrimi kurtarmaktan çok iç polemiklerle ilgiliydiler ve polemikler de 1921 ilkbaharına kadar bitmedi: Onuncu Parti Kongresi'nde alınan kararların uygulanmasını sağlama işi hâlâ önünde duruyordu Lenin'in. Ve önde gelen Bolşevikler durumu kendi aralarında dövüşmedikleri zaman işe ara verdiklerinde kavrıyorlardı; yoğun savaşın basıncından olumsuz etkileniyorlardı ve her biri şiddetli sağlık sorunları yaşıyordu. Üyeleri bir bir hastalık raporu aldığından, Politbüro doğru dürüst çalışamıyordu ve Lenin kronik hastalıklarına rağmen işe tek başına devam etmek zorundaydı. Çalışma kapasitesinin sınırındaydı.

Fakat yapılacak başka bir şey yoktu. Troçki belli ki çok yorgundu ve tatil yapması gerekiyordu. Zinovyev bir değil iki kez kalp krizi geçirmişti ve Kamenev'in de kalp hastalığı vardı.[7] Stalin apandisini aldırmıştı. Buharin nekahat döneminden yeni dönmüştü. Lenin geçmişte pek çok savaşı tek başına vermişti, fakat bu defaki aynı zamanda zihinsel sağlamlığından da götürmüştü.

Ve tam da bu aylarda sendikalar sorunu siyasal gündeme geri döndü. İşçi Muhalefeti lideri Aleksandr Şlyapnikov Onuncu Parti Kongresi'nde hizip faaliyetinin yasaklanmasına karşı sorun çıkarmaya devam ediyordu. Merkezi parti liderleri -sanatoryumlarda ya da ameliyat masasında bıçak altında olmayanlar- partinin iradesini Metal İşçileri Sendikası'na kabul ettirmek için Bütün Rusya Sendikalar Merkez Konseyi Başkanı olarak Mihail Tomski'yi atadılar. Kızgın dinleyicilerle karşı karşıya kalan Tomski elinden geleni yaptı ama sendika kadrolarına epey taviz vermek zorunda kaldı. Lenin, durumu Tomski'nin ihaneti olarak değerlendirerek çılgına döndü ve onun derhal Parti Merkez Komitesi'nden çıkarılmasını istedi. Geçmişte Lenin sık sık sinirlenir ama ertesi gün sakinleşirdi. Bir siyasal sonuca ulaşmak için abartılı bir tutku gösterisinde bulunduğu da bilinen bir şeydi. Fakat Metal İşçileri Sendikası olayından haftalar sonra bile Tomski'yi Merkez Komitesi'nden ve hatta partiden attırmak için ateş püskürüyordu.[8]

Lenin'in sinirleri darmadağın olmuştu, olağanüstü bitkindi. Çünkü Tomski onun muhaliflerinden biri değildi, tam tersiydi hatta: Geçen kış "sendikalar tartışması" sırasında sadık müttefiki olmuştu. Lenin son parti kongresindeki şansının devam edeceğini ve partideki önde gelen yoldaşlarının en yüksek önceliğin NEP'i gerçekleştirmek ve geliştirmek olduğunu kavrayacağını düşünüyordu. Özellikle yalnız hissetti kendisini. Nisan'da yasalaşan ve nihayet ülke çapında uygulanacak olan NEP'in parti içinde tam anlamıyla kabul görmediği belliydi. Çoğu -muhtemelen de çoğunluk- bölgesel ve merkezi Bolşevik lider tahılda özel ticaretin yeniden başlatılması konusunda isteksizdi. Fakat Lenin'le Kamenev yine de reformu gerçekten işler hale getirebilmek için ek önlemler geliştirdiler. Başlangıçtaki reform projesini aşarak köylülerin kendi bölgeleri dışında da satış yapmalarına ve tüccar aracıların faaliyet göstermesine izin verdiler; kolektif devlet çiftliklerine verilen teşvikleri azalttılar. Hatta küçük ölçekli özel imalatçıların sanayiye geri dönmesini onayladılar. Ekonominin kapitalist kesimi gitgide büyüyordu. Bolşevikler bu sürecin ne zaman ve nerede duracağını soruyorlardı.

Lenin devrimci kanıtlarını göstermek için *Gıda Vergisi Üzerine* broşürünü tamamladı. Temel tezi, Sovnarkom ve Merkez Komitesi'nin 1918'de Rus ekonomisinde kapitalizme alan açılması gerektiğini kabul etmiş olmasıydı. Dolayısıyla, NEP hiç de yeni olmayıp yeniden başlatılan bir politikaydı. Araya İç Savaş girmişti ve şimdi "Savaş Komünizmi" olarak adlandırılan acil önlemleri zorunlu kılmıştı. Bu önlemlerin kaldırılabileceğini açıkladı. Açıkçası bunda belli bir doğruluk payı vardı. Fakat gerçeğin bütünü olmaktan uzaktı ve Lenin NEP'in köylülüğe tahıl satma özgürlüğünden daha büyük bir yasal özgürlük tanıdığının farkındaydı.

Fakat kimse Bolşeviklerin tarihi üzerine tartışma yürütmeyecekti. Lenin'in açıkça kavradığı gibi, partisi onun kendilerine NEP'in hangi akla hizmetle Marksist yönelimli olduğuna inanmaları gerektiğini göstermesini bekliyordu. *Gıda Vergisi Üzerine*'de bolca kanıt vardı. Hepsinden önemlisi, Lenin NEP'in siyasal ayrıcalık ya da ideolojik uzlaşma içermediğini vurguladı. En yüksek hedef yerinde duruyordu: Sosyalizmin güçlendirilmesi ve komünizme ilerleme. NEP koşullarında bile "bütün devlet için

tek bir ekonomik planı" geliştirme yönünde ilerlemek istiyordu. Şiddet eğilimini koruyordu ve adi dolandırıcılık ve yolsuzluk suçu işleyenlerin, bürokratik istismarda bulunanların, hatta ticarette vurgunculuk yapanların kurşuna dizilmesini salık veriyordu: "Spekülasyon politik-ekonomik anlamda ele alındığında, spekülasyonu 'adil' ticaretten ayırmak *imkansızdır*. Ticaret özgürlüğü kapitalizmdir, kapitalizm de spekülasyondur: Buna gözlerimizi kapatmamız akılsızlık olur." Bu yüzden de kapitalizme iyilik yapılmayacaktı. Aksine o Sovyet devleti tarafından kullanılacaktı: Ekonomideki kapitalist eğilimler daha büyük üretim birimlerinin oluşmasına yol açacak, böylelikle bu birimlerin yakın gelecekte devlet mülkiyeti olarak birleştirilmesi kolaylaşacaktı. Ve kapitalizm Rusya'nın sosyalizmin ulaşması gereken teknik ve kültürel düzeye daha hızlı yükselmesini sağlayacaktı. Lenin'in sorunu koyuşuna göre, NEP sonuç olarak partinin Ekim Devrimi'nden beri aldığı, ancak İç Savaş'la birlikte kesintiye uğrayan, sosyalizme giden yolun kaldığı yerden devamıydı.

Tezlerini 26 Mayıs 1921'de NEP'i tartışmak üzere toplanan parti konferansında etkili bir şekilde ve apaçık savundu. Önde gelen Bolşeviklerin NEP'e gecikmiş olarak tepki göstereceğini biliyordu. Henüz bu tepkinin ne kadar güçlü olduğunu öngöremiyordu, fakat o bile -partinin en ateşli polemikçisi iken- karşılaştığı sövgüler karşısında sarsıldı. Büyük ölçekli sanayiin ihmal edildiği, işçilerin alım gücünün azaldığı, merkezi önderliğin önlemlerini doğru tarzda açıklayamadığı ve kulak tehlikesinin gözardı edildiği konusunda yaygın bir görüş birliği vardı. Lenin'in broşürü eleştirilerden kurtulamadı. Broşürün belirsizlik ve tutarsızlıklarla dolu olduğu söylendi. Lenin'i savunmak için tek bir kişi bile ağzını açıp bir şey söylemedi. Uzun politik hayatı boyunca sözel olarak hiç böyle hırpalanmamıştı.

Ertesi gün Lenin öfkeyle sendika önderliği konusundaki son *debacle* (felaket. -Çev.) üzerine tartışmaya geldi. Lenin başlangıçta orada yoktu fakat yavaş yavaş artan öfkesini ifade etmek için söz istedi. Tomski'nin günahlarını sayıp döktükten sonra konunun parti içi birlik ihtiyacına işaret ettiğini söyledi. Devrim için asıl tehlikenin işçilerle köylülerin ayrı ayrı çıkarları arasındaki çatışmadan kaynaklandığını ilk kez söylemiyordu. Şu ya da bu sosyal sınıfı savunmak için hizipler ortaya çıkabilirdi.[9] Bunun

tek çaresi disiplindi. Konuşması sadece yeni bir sendikalar felaketini önlemeyi değil aynı zamanda NEP'in gözden geçirilmesini de engellemeyi hedefliyordu. Lenin'in tutkusu konferansa hakim oldu. Genel olarak NEP'e ve uygulamasına ilişkin itirazlar dillendirilmesine rağmen bir allahın kulunun bile politikanın değiştirilmesini istememesi kayda değerdir. Kabul oyları artıyordu. Başka alternatifin olmadığında zımni bir fikir birliği oluştu. Konferansta heyecan verici şeyler de vardı. Özellikle de Sosyalist Devrimcilere karşı "acımasız bir mücadele"nin başlatılması konusunda ortaklaşıldı. Partinin sosyalist devrimi Batıya yayma konusundaki askeri kararlılığından vazgeçmesinden kimse memnun değildi. Fakat Lenin onlara moral verdi: "Elbette ki Avrupa'da devrim olursa haliyle politikayı değiştireceğiz."[10] Bu ibare hiç yayınlanmadı. *Pravda*'nın haberinde yayınlanmasına izin verilen tek şey, Lenin'in NEP'in yıllarca devam edeceği tespitiydi.

Lenin'in Konferanstaki sert performansı, stenografik kayıtların sayfalarından taşıyor. Aynı zamanda bu bir beceri gösterisiydi. Kendisini yalnız bırakan ya da hasta olan merkezi parti liderlerinin listesini ezberden sayarak insaf çağrısı yaptı. Muhaliflerine kendi zeminlerinde meydan okudu. Sverdlov salonunda çalımla bir o tarafa bir bu tarafa yürüyerek öfke ve kararlılık gösterisi yaptı. Konuşmalarına Marksizm üzerine veciz sözler serpiştirdi. Geleneğe bağlılığını sorgulayan muhaliflerine çattı. Rejimin genel krizinden çıkmanın tek yolunun NEP -Şubat ayından beri geliştirdiği NEP'in uzatılmış versiyonunun- olduğu konusundaki agresif ısrarından bir an bile vazgeçmedi.

Tartışmalar o kadar sertti ki, Lenin oturumları mümkün olduğunca gizli tutmaya karar verdi. Parti 1921 Şubat'ından beri yaptığı stratejik seçimleri onaylamıştı ve başlangıçta ne kadar fırtınalı bir muhalefet sergilendiğini başkalarının bilmesini istemiyordu. Aynı zamanda parti içindeki zaferini Komintern'deki solcu unsurlara karşı bir kampanya ile pekiştirmeye de ihtiyacı vardı. Berlin'deki 1921 Mart Eylemi fiyaskosunun acısı daha unutulmamıştı. Lenin'in ifadesiyle böylesi bir "maceracılığın" tekrarı Sovnarkom'un yılın başından bu yana onayladığı ticari ve diplomatik anlaşmaları tehlikeye atabilirdi. Lenin'e göre Polonya'daki yenilgiden sonra öngörülebilir gelecek için devrimin yayılması konusu ince elenip sık dokunmalıydı. Kaybedecek çok

fazla şey vardı. 16 Mart 1921'de İngiliz-Sovyet ticari anlaşması imzalandı ve anlaşma şartlarından biri de Sovyet makamlarının Britanya İmparatorluğu'nda yıkıcı faaaliyetlerden vazgeçmesiydi. İki gün sonra Polonya ile tarafsız bir kentte, Letonya'nın başkenti Riga'da barış anlaşması imzalandı. Türkiye'yle de diplomatik bir anlaşma yapıldı. Ve Lenin'e göre ABD ve özellikle de Almanya'daki iş çevrelerinin kendisine yönelmesi harika bir şeydi. Sovyet çıkarlarının korunması ve geliştirilmesini ufukta görüyordu.

Özellikle yabancılarla konuşurken zaman zaman kullandığı ifadeler bu durumdan hoşnut olduğu izlenimini veriyordu. İyi bir sihirbazdı o. "Barış içinde bir arada yaşama" dediği zaman batıdaki pek çok kişi onun bir tür pasifist olduğuna inanmaya başladı. Fakat Rus ya da yabancı komünist yoldaşlarıyla birlikteyken böylesi anti Marksist bir görüşü asla kullanmadı. Niye kullansındı ki zaten? Sovyet Rusya'ya sonunda Sovyet Almanyası'nın, Sovyet Fransası'nın ve Sovyet Britanyası'nın eşlik edeceğine hâlâ inanıyordu. Fakat kötü bir durumu elden geldiğince düzeltebilmesiyle her zaman gurur duymuştu. Dünyanın geri kalanına, özellikle de orta Avrupa'ya gizlice para, casus ve propaganda malzemesi gönderilmesini onaylamaya devam ediyordu. Kapitalist ülkeleri kendi aralarında bölmek için yapabileceği her şeyi yapıyordu. Bu devletlerle bir uzlaşma ile dünya sosyalist devriminin çıkarlarının güçlendirilmesi arasındaki dengenin nasıl kurulacağını söylemiyordu. Kendi içinde bile bunun üzerine çalışmış değildi.

Onun için açık olan tek bir şey vardı: Komintern'de, Fransa'yı ve Birleşik Krallığı bir anti komünist harekata kışkırtarak Sovyet Rusya'yı tehlikeye atacak her tür ayaklanmacı sabırsızlıktan kaçınmak gerektiği net olarak koyulmalıydı. Polonya felaketinin ertesi yılı en büyük çabası 23 Haziran 1921'de başlayan Üçüncü Komintern Kongresi'nde yabancı komünistleri kendi politikasına bağlamaya yönelikti. Kominternde Karl Radek ve Bela Kun gibi etkili isimlere karşı tetikteydi. Almanya Komünist Partisi Mart Eylemi konusundaki eleştirilere itiraz etti; liderleri sadece Lenin'in Bolşeviklerinin 1917'de davrandığı gibi davrandıklarını düşünüyorlardı hâlâ. Lenin'in onlara tepesi attı. Belli ki iktidarı almak için kötü tasarlanmış bir girişimde daha bulunacaklarını

düşünüyordu. Kongrede, Bolşeviklerin Geçici Hükümete karşı ancak "işçi ve köylü vekilleri sovyetleri çoğunluğunu" sağladıktan sonra ayaklandıklarını ve Alman komünistlerinin izlemeleri gereken asıl örneğin bu olduğunu söyledi. Gerçek tarih böyle değildi. Aslında Bolşevikler mutlak çoğunluğu kent sovyetlerinde bile ancak 1917 Ekim Devrimi'nden sonra kazanmışlardı. Fakat İç Savaş sonunda çoğu Bolşevik buna bir mit olarak inanıyordu ve belki de Lenin'in kendisi bile inanmıştı buna. Ve Kongrenin sonunda, 12 Temmuz'da Lenin istediğini elde etti.

Lenin olabildiğince ikna edici olmak zorundaydı. Sorun şu ki, sık sık zarafetini kaybediyordu. Macar komünistleri, özellikle de Bela Kun, onun yorumuna gücenmişti. Bu yüzden pek de rastlanmadık tarzda Lenin özür diledi; fakat mevcut politikasının doğruluğunda ısrar etti ve kendisinin de geçmişte hata yapmış olduğunu söyledi:[11]

> İşte bu yüzden yazışmalarda acele ediyorum: Ben de mülteciyken (15 yıldan fazla) sık sık sol bir tutum aldım (bunu şimdi görüyorum). 1917 Ağustos'unda da mülteciydim ve Merkez Komitesine "sol" bir öneride bulundum, neyse ki tümden reddedildi önerim.

Bu itirafın gelmesi çok uzun zaman almıştı. 1917'nin tarihine ilişkin diğer atıfından farklı olarak, bu kez sözleri bariz bir gerçeği ifade ediyordu. Ek olarak Merkez Komitesi'ne önerisinin sadece Ağustos'ta değil Ekim'de de felaket getirdiği belirtilebilir. Fark şu ki, 1917 Ağustos'undaki önerisi partisinin varlığını tehlikeye atacakken, Ekim ayındaki ısrarı ise ülkesini yıkıma uğrattı.

Lenin, Bolşeviklerin iktidarı alma projesini bütünsel olarak bir daha hiç gözden geçirmeyecekti. Yaşamı ve meslek hayatı 1917 Ekim Devrimi ile ayrılmaz bir biçimde bağlıydı ve Komintern'in bir devrimin nasıl korunması gerektiğini yaşayan Rus ya da yabancı herhangi bir komünistten daha iyi bildiğini kabul etmesini istiyordu. Politbüro ve Merkez Komitesi'ndeki gizli toplantılarda bunu zorla sağlamıştı. Kızıl Ordu, Kronstadt isyancılarını ezmeye gönderilmiş, liderleri öldürülüp geri kalanı Rusya'nın kuzey ucundaki Ukhta çalışma kampına sevkedilmişti. Lenin, siyasi komiser Vladimir Antonov-Ovseyenko ile komutan Mihail Tuhaçevski'nin Tambov'a gönderilip Tambov köylü

isyancılarının gerektiğinde havadan zehirli gaz bombardımanına başvurulup köklerinin kazınmasını onaylamıştı. Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan'da Kızıl Ordu'nun ilerlemesine karşı siyasal olarak direnenlere karşı şiddet kullanılmasını onaylamıştı. 1891-92'de olduğu gibi, Rusya ve Ukrayna'dan yamyamlık haberleri yayılmasına rağmen büyüyen kıtlık olayını gözardı etmişti. Çeka'yı fabrika grevlerine karşı serbest bırakmıştı. Bir kez bile üzüldüğüne ilişkin belirti göstermemişti. Bir kez bile tek bir yoldaşına Ekim Devrimi'nin boşuna yapıldığını ya da bu kadar kanın kendisi için fazla olduğunu söylememişti.

Aksine, bir yıllık çalışmanın yeterli olduğunu düşünüyordu. Fakat ona göre partisi kendisini uçurumdan atmış olabilirdi. Ağır askeri ve siyasi baskıyı çok sınırlı bir ekonomik reformla birleştiren NEP, Sovyet rejimini kurtarmak için gerekenin ancak asgarisiydi. Bunu daha sonra, yapabilecekken ve yapması gerekirken görmüştü. Fakat partiyi NEP'e başka hiçbir Bolşevik yöneltemezdi. Üçüncü Komintern Kongresi'nin kapanışından günler önce bile hayli yorgundu ve kongreyi de hayal kırıklığına uğratarak son oturuma katılmadı. Fakat yapmak istediğini yapmıştı. Bundan övünerek bahsedemezdi. Fakat Parti Kongresi, Parti Konferansı ve Komintern Kongresi'ndeki başarılar sıradışı bir siyasal becerinin ürünüydü. Lenin olmasaydı, 1917 Ekim Devrimi olamazdı. Lenin olmasaydı, Rus Komünist Partisi 1921 sonundan ötesini göremezdi.

26

ÖLÜM KALIM SORUNU

1921 Temmuz'undan 1922 Temmuz'una

Lenin'in Yeni Ekonomik Politikasının pek çok temel unsuru yürürlüğe koyuldu. Köylülerin tahıl fazlalarını istediklerine satmaları serbest bırakıldı, küçük özel imalatçılar ve tüccarlar kentlere döndüler ve Avrupa'da kapitalizmi yıkmaya yönelik açık tehditlere son verildi. Yine de tek partili, tek ideolojili devletin pençesi gevşemiyordu. Kamu kurumlarının üst mevkilerine Bolşevikler getirildi ve Çeka da -Devlet Siyasal Yönetimi olarak adlandırılmıştı- muhalifleri tutukluyordu. Çarcı Polonya ve Baltık devletleri hariç, eski Rus İmparatorluğu'nun çevresindeki bölgeler yeniden ele geçirilmişti. Her tür muhalif ulusal, dini ve kültürel görüşe karşı Marksist öğretiye resmi öncelik verildi. Lenin'in partisinin beklentisi, er ya da geç dünyanın komünizme kazanılmasıydı.

Fakat 1921 yılı ortasında Lenin kişisel sorumlulukları konusunda kendisini yetersiz hissediyordu. Sorun entelektüel ya da siyasal değil düpedüz fizikseldi; hiçbir zaman mükemmel olmayan sağlığı hızla kötüleşiyordu. Artık tam gün çalışamıyordu. Kronik baş ağrıları ve uykusuzluğu şiddetlenmişti ve bir dizi "küçük" kalp krizi geçirmişti. Muayene olduğunda doktorların teşhisleri konusunda emin olmadığını gördü ve erkek kardeşi Dimitri'ye danıştı. Bu, sorunlarından birine iyi geldi. Pek çok uzman Lenin'in midesinden hasta olduğunu söylüyordu. Dimitri İliç ise onu Gorki'de dokuz kuka oynarken gördükten sonra tam tersini düşündü ve oyunda sırtını geri çektiği için mide sinirlerini gerdiğini söyledi. Lenin dokuz kuka oynamayı bırakınca mide hasta-

lığı da geçiverdi.[1] Fakat bunun ötesinde Dimitri İliç'in de herkes gibi kafası karışıktı ve diğer tıbbi belirtiler rahatsızlık vermeye devam etti. Lenin o kadar umutsuzdu ki, sırrını Politbüro'dan saklamaktan vazgeçti. Lider yoldaşlarının karışmasından çekindiği için bunu istemeye istemeye yaptı. Fakat kendisi etmiş kendisi bulmuştu. Hasta yoldaşlarına hastane ve sanatoryuma gitme emri gibi bir emsal oluşturmuşken, Politbüro'nun onun tedavisi konusunda karar vermesinden şikayet etmesi mantıklı olmazdı.

4 Haziran 1921 günü Politbüro Lenin'e bir aylık tatil yapma talimatını verdi[2] ve Lenin de söz dinleyip Gorki'ye gitti. Yalnızca Üçüncü Komintern Kongresi'nin birkaç oturumu için Moskova'ya dönmesine izin verilmişti. Fakat onu merkezi parti liderliğinin iç entrikalarından büyük ölçüde uzak tutan çıplak gerçek, cidden hasta olmasıydı. 8 Temmuz'da ertesi ayki iş yükünün azaltılmasını kendisi istedi.[3] İsteği kabul edildi. 9 Ağustos'ta yoldaşları inisiyatif alıp ona iznini uzatma talimatını verdiler. Lenin açık sözlüydü: "Çalışamıyorum."[4] Tıbbi muayeneler sürdü ve pek çok uzman işten uzun süre uzak durmasını tavsiye etti. Fakat o zamana dek alışılmadık biçimde söz dinleyen Lenin doktorlarına itiraz etti ve siyasal faaliyetini tümden bırakmak değil azaltmak konusunda onaylarını aldı. Fakat bu onayı sorumsuzca yorumladı. Politbüro'ya, Merkez Komitesi ve Sovnarkom'a başkanlık etmeye devam etti; Aralık ayında da Sovyetler Kongresi'ne katıldı.

Bu arada Moskova kırsalında bir eski malikaneden diğerine taşınıp durdu ve sonunda kendisi için odaların hazırlandığı Gorki'deki "Büyük Ev"e yerleşti. Gorki malikanesi on sekizinci yüzyılda taşra eşrafının arazileri üzerinde görkemli evler inşa ettirme tutkusu doruğundayken yapılmıştı. 1910'da yeni sahipleri General ve Bayan Reinbot tarafından restore edilmişti; bu sayede diğer malikanelerden farklı olarak merkezi ısıtma sistemi ve elektriği vardı. Birinci Dünya Savaşı öncesinde de bir kış bahçesi eklenmişti. Fakat evin mimari güzelliği korunmuştu. Malikanenin klasik ön cephesi altı beyaz sütunla süslüydü. Odalar oldukça yüksek tavanlıydı. Mobilyalar da konforluydu ve iyi muhafaza edilmişti. İki katlı, ferah odalı ev çok kullanışlıydı. Dışardaki ağaçlıklı parkta huş ağaçlarının arasında bir sürü tavşan dolaşıyordu. Eski sahiplerinin balık tuttuğu düzgün, küçük bir havuzu

bile vardı. Mevsiminde bol bol mantar yetişiyordu. Malikanenin hemen güneyinde Pakhra nehri akıyordu. Tepelik bir yerde kurulu olan Gorki'nin etrafındaki hava temiz ve sakinleştiriciydi. Lenin nekahat için harika bir yer seçmişti.

Hafta sonları ona Nadejda Konstantinovna ile Maria İliniçna eşlik ediyordu. Kendisi için bir çalışma ortamı oluşturma azmindeki Lenin Kremlin'deki hizmetkarları Saşa'yı da yanına aldı.[5] Kremlin'le her an iletişim kurabileceğinden emin olmak için yakındaki Podolsk'a bir telefon hattı daha çekilmesi talimatını verdi. Misafir odasındaki kitaplıkta elinin altında dört yüz kitap vardı -onun için hayat kitaplar olmadan yaşamaya değmezdi.[6] Daha sonra Stepan Gil bir Rolls-Royce otomobil getirdi ve onu evin yanındaki garaja koydu. Bu pırıl pırıl açık gri harika araç, Londra'dan Sovnarkom adına Dış Ticaret Halk Komiseri Leonid Krasin tarafından satın alınmıştı. Ne yazık ki Rolls-Royce kış aylarında kullanılamıyordu ve Lenin otomobilin kar koşullarına uygun hale getirilmesini kabul etti. Bu bir tür sınai vandalizm olmuş oluyordu. Otomobilin tekerlekleri çıkarılıp şasenin ön tarafına kocaman kayaklar, arkaya da palet zincirleri takıldı. Bu, şoförün sanatoryuma giden virajlı yolu kar yığınlarına batmaksızın almasını sağlayacaktı. Bay Rolls ve Bayan Royce bunu herhalde hiç onaylamazlardı.

Lenin Büyük Evin sakini olarak az müşkülpesent değildi. Hizmetkarların mobilyalardan toz örtülerini kaldırmalarına izin vermedi çünkü nekahat döneminin sonunda her şeyi bulduğu gibi bırakmak istiyordu. Bu çekingenliğine rağmen, 1902'deki (orijinal metinde 1918 olarak verilmiştir ancak doğru tarih budur-Çev.) Londra sürgünü sırasında Bayan Yeo'nun Holford Meydanındaki evinde yaptığı gibi zemin kattaki şömineyi yakmaya kalktı.[7] Gorki'deki bacalar bu amaçla yapılmamıştı ve sonuçta korumaları hemen harekete geçmeseydi bir alevin malikaneyi tutuşturması işten bile değildi.

Buna karşılık Lenin normal günlerde içerisinin çok sıcak olmasından hoşlanmıyordu. Doktorlarının da soğuğa dayanıklı olmasını istiyordu; psikiyatrist Profesör Viktor Osipov, Lenin'in ısının 15 santigraddan fazla olmamasını emrettiğini öğrenince telaşlandı.[8] Fakat Osipov haline şükrediyordu; Çeka'da gözal-

tından yeni çıkmıştı.[9] Bir gün önce karşıdevrimci ajan olarak yargılanmak, belki de kurşuna dizilmek üzereydi, bir gün sonra ise devrimin liderine bakan en önemli doktorlar arasındaydı. Lenin'in hastalığı, Politbüro'yu "halk düşmanı" şüphelilere karşı daha pragmatik bir tutum almak zorunda bırakmıştı. Hastaları ancak doktorlar iyileştirebilirdi ve her halükarda Osipov'un aleyhindeki deliller de fazlasıyla çürüktü. Sağlık Halk Komiseri Nikolay Semaşko en iyi uzmanların nasıl bulunabileceğini araştırdı. Yabancıları hasta Lenin'i iyileştirme çabasına çekmek için parasal bir engel yoktu. Böylelikle Osipov'un yanına bir grup Alman profesör ve diğer seçkin Rus doktorlar çağrılarak nasıl bir teşhis koyulacağı ve tamamen iyileşmesi için ne yapması gerektiği araştırıldı.

1917'den beri hastanın iş yükü kendini hissettiriyordu ve 1921'in ikinci yarısında iş yükünü esaslı bir biçimde azaltmamakla aptallık etmişti. Kısa nekahat dönemleri dışında mültecilik dönemindeki gibi uzun yaz tatilleri yapamamıştı. Vücudunun ve zihninin dinlenmeye ihtiyacı vardı. Telaşlanıyor ve kimden yardım isteyeceğini de bilmiyordu. Erkek kardeşi Dimitri hariç Rus doktorlarına ilişkin deneyimi güvensizlik yaratmıştı ve Sağlık Halk Komiserliği'nin hatırı sayılır bir masraf yapıp getirdiği Alman doktorlar da daha teşhis koymamışlardı. (Hatta hiç koymadılar.) Ve Lenin'in durumu sürekli kötüleşiyordu. Fakat onu çektiği her fiziksel acıdan daha fazla yaralayan bir şey vardı; hayatında ilk defa çalışma isteğini kaybediyordu. Bazan sabahları kalkıyor ve kağıtlarına göz atıp atmadığını umursamıyordu.[10] Bunu anlayamıyordu. Kendisine olanlara inanamıyordu. Amaçlı olmak çocukluğundan beri en temel özelliklerinden biriydi. Ulyanov ailesinde birinin belirlenmiş görevlerini yapmaması bağışlanmaz bir suçtu. İşinin başına dönmek istememek ise sadece bağışlanmaz değil, aynı zamanda düşünülemez bir şeydi.

Lenin'in babası İlya Nikolayeviç Simbirsk eyaletinde bir ilkokul ağı kurarken kendisini fiziksel olarak tüketmişti. Ağabeyi Aleksandr biyoloji sınavları için ders çalışmak amacıyla St. Petersburg Üniversitesi'nden yılbaşı tatilinde eve gelmemişti. Nikolay Çernişevski Sibirya'da idari sürgünde kaldığı yıllarda kendisini Rus sosyolojisi ve ekonomisi üzerine araştırmalara adamıştı. Karl Marx Londra'da genel sosyal teori üzerine kitap-

lar yazmıştı. Lenin'in bu kahramanları düşüp ölene dek çalışmışlardı. Lenin de onlar gibiydi. Fakat aniden, elli iki yaşında çalışmak için otomatik bir dürtü hissetmiyordu artık.

Neyin aksi gittiğini kimse açıklayamıyordu. Lenin halsizliği konusunda doktor kardeşi ve kendisine bakan uzmanlarla konuşmak istiyordu. Halsizlik iki yeni sorundan biriydi. Fakat ikinci rahatsızlığından ancak 4 Mart 1922'de Profesör Liveri Darkeviç'in muayenesi sırasında özel olarak söz etti. Nöropatolog olmanın yanında iyi bir dinleyici olan Darkeviç onun bir süredir periyodik "saplantılar"dan muzdarip olduğunu ortaya çıkardı. Takıntıların gerçek içeriği konusunda hâlâ bilgimiz yok, fakat belli ki Lenin delirip delirmediğini merak ediyordu. Belirtiler konusunda Rusça konuşmakta güçlük çektiler, fakat Lenin Avrupa dilindeki tıp ders kitaplarına ve terminolojisine aşina olduğundan Fransızca anlaşabiliyorlardı. Lenin umutsuzluk içindeydi. Uykusuzluk, baş ağrısı, kalp krizi, halsizlik, sırt ağrısı ve saplantıların bir araya gelmesi, derin bir kötümserlik havasına yol açmıştı. Bunu kimse bilmiyordu. Aile üyeleri ile konuşmaları dışında hastalıkları hakkında hep ketum olmuştu -ve onlara karşı bile tamamen açık davranmazdı. Fakat artık kendisine daha önce yaşadıklarından kötü bir şeyin olduğunun farkındaydı. Paniklemeye başlıyor ve düşünceleri intihara doğru yöneliyordu.

Felç olup yavaş yavaş ölmekten korkuyordu ve Marx'ın damadı Paul Lafargue'ın 1911'de aldığı intihar kararı onu uzun süre etkilemişti.[11] Bunun için yoldaşları içinde en sert olanına başvurdu. Akrabalarının duygusal bağlarını bir kenara bırakmalarına güvenemezdi. Yoldaşlarının da o kadar katı kalpli olacağını düşünmüyordu. Fakat Lenin, Stalin'den istediği zaman kendisine zehir verme sözünü aldı. Zamanı geldiğine kanaat getirdiğinde hazır olmayı planlıyordu.[12]

Fakat o aylarda danıştığı tıp adamlarından bu sırrı sakladı; planına müdahale edeceklerinden korkuyordu. Fakat diğer düşünceleri konusunda onlara güveniyordu. Hiçbir dini inancı olmayan insanlar için bu alışılmadık bir olay değildir ve dolayısıyla bir papaza, rahibe ya da eşdeğer birine açılamazlar. Darkeviç'e güvenebileceğine karar veren Lenin söyleyiverdi:[13]

> Elli yaşına gelen her devrimci sahnenin kenarına çekilmeye ha-

zır olmalıdır. [Ben] eskisi gibi çalışmaya devam edemem; iki kişilik işi yapmak bir yana kendi işimi yapmam bile zor; kendi işlerimi halletme gücüm yok. Farkına bile varmadan çalışma kapasitesini kaybettim, bu ölümcül bir kayıp: Çalışan bir insan [*rabotnik*] olmaktan tümüyle çıktım.

Lenin "şarkısını söylediğini, rolünü oynadığını" ve yerini bir başkasına devretmesi gerektiğini söylerken çok mutsuzdu. Aynı zamanda yoğun bir acı çekiyordu: "Sabah çalışmaya, çalışmaya, çalışmaya, durmaksızın çalışmaya hazır olmanız gerektiğinde uykusuzlukla geçen bir gece gerçekten korkunç bir şey..."[14]

Maria İliniçna ve Ulyanovların aile doktoru Profesör Gete de oradaydı ve Lenin'in içini döktüğünü duydular.[15] Lenin'in yanında Nadejda Konstantinovna yerine kızkardeşinin bulunmasını tercih etmesi anlamlıydı; eşiyle arasındaki soğukluk devam ediyordu. Muayene dört saat sürdü ve bittiğinde Darkeviç bir sonuca vardı. "Beyinde organik hastalık" değil sürmenaj teşhisi koydu. Önerdiği tedavi yöntemi basitti. Lenin'in entelektüel ve siyasal çalışmadan uzak kalması gerekiyordu; Moskova kırsalında dinlenmeli ve isterse ava gitmeliydi. Ayda birden fazla konuşma yapmamalıydı. Lenin sevinmişti. Erkenden ölüp gitme gölgesi üzerinden kalkmıştı. Maria İliniçna, Darkeviç'e teşekkür ederken erkek kardeşinin "tamamen bambaşka bir insan" haline geldiğini söyledi.[16] Lenin, tazelenen bu ruh hali içinde Gorki'deki malikanede kalmaya devam etti. Ara sıra -çünkü Darkeviç'in rejimine sıkı sıkıya uymuyordu- Moskova'ya gidiyordu. Coşkusu, şoförü Stepan Gil için çok fazlaydı. Lenin yolda tekerlek izi olsa da olmasa da Rolls-Royce'un hızlı gitmesini istiyordu. Gil itaat ediyordu, fakat hayvanların yaşamını tehlikeye atmamaya dikkat ediyordu. Lenin onu yol kenarındaki tavuklara karşı gereksiz "nezaketi" nedeniyle azarlıyordu. Bu, resmi sansürcülerin Gil ile Lenin arasındaki konuşmalara neredeyse yetmiş yıl boyunca hiçbir atıfta bulunmamasına yol açan duygusuzluk göstergelerinden biriydi.

Lenin doktorların tavsiyelerini dinler görünüyordu. 1921 yılında Lenin'in kuzey İtalya'daki Cenova'da yapılması planlanan bir uluslararası konferansta Sovyet hükümetini temsil edebileceğinden söz edildi. Yabancı gazeteciler bu seyahati tarihi bir olay olarak tarif etmeye başlamışlardı bile. Rusya dışında pek az

kişi Lenin'i tanıyordu. İngiliz yazarlar H. G. Wells ile Bertrand Russell onunla 1920'de röportaj yapmışlardı; yaptıkları haberler okuyucularda onun olağanüstü bir insan ve siyasetçi olduğu konusunda kuşku bırakmamıştı. O günkü Rusya ile ilgili küfür dolu pek çok kitap yayınlanıyordu ve hepsinde Lenin'le ilgili bölümler vardı. Dünyanın ilgisi onun üzerindeydi. Onu görme olasılığının yarattığı heyecan artıyordu ve Moskova'daki resmi makamlar bir süre bu spekülasyona son vermek için hiçbir şey yapmadılar. Fakat Lenin müsait olsa bile gitmeyecekti. Dış Ticaret Halk Komiseri Leonid Krasin de onu Rus monarşistleri ya da Sosyalist Devrimcilerin suikast yapabileceği konusunda uyarmıştı. Buna yanıt olarak Lenin Gorki'den yazdığı mektupta Politbüro'dan yalnız kendisinin değil Troçki ve Zinovyev'in de gitmesinin engellenmesini istedi. Risk çok büyüktü.[17]

Son anda Sovyet hükümetini temsil etmek üzere Dışişleri Halk Komiseri Georgi Çiçerin'in gitmesi kararı alındı. Lenin Politbüro'nun kendisi yokken Çiçerin'in Moskova'nın sıkı denetimine ihtiyacını farketmeyeceğinden endişe ediyordu. Aslında Lenin Cenova'da kapsamlı bir uluslararası anlaşma olasığını zaten reddetmişti. Ona göre bunun iki nedeni vardı: Birincisi iç ekonomik politika konusunda elinin kolunun bağlanmasını istemiyordu ve bunun Birleşik Krallık ve Fransa'yla yapılacak bir anlaşmanın bedeli olabileceğini biliyordu; ikincisi, Avrupa'ya Versailles, St. Germain ve Trianon Anlaşmaları ile dayatılan toprak ve siyasi düzenlemeleri pekiştirmek istemiyordu. Lenin'e göre Sovyetlerin uzun dönemli çıkarlarının kapitalist ülkeler arasında çatlaklar yaratılmasında yattığı açıktı. Politbüro'dan Çiçerin'e kapsamlı bir savaş sonrası anlaşma yerine Almanya ile ayrı bir ticari ve diplomatik anlaşma yapmaya öncelik verme talimatı vermesini istedi. 16 Nisan'da Çiçerin başkanlığındaki Sovyet delegasyonu Cenova'dan on dokuz mil uzaktaki Rapallo'da Almanlarla ayrı bir anlaşma yaparak Politbüro'nun isteğini yerine getirdi. Leninist diplomatik strateji için bir zaferdi bu. "Avrupa sosyalist devrimi" olasılığından tamamen feragat etmeksizin, kıtadaki diğer yenik büyük devletle ticaretin artırılması için yol açılmıştı.

Çiçerin onun talimatlarına direnmişti ve Lenin o aylarda kendisini karakterize eden sinirlilikle Çiçerin'in çıldırdığını ve akıl

hastanesinde kendisine yer bulunması gerektiğini söylemişti. Bu öneri Politbüro tarafından ciddiye alınmadı. Lenin sık sık yoldaşlarından birinin bir süre nekahat dönemine girmesini önerirdi. Fakat bir yoldaşının akıl sağlığını sorgulamak başka bir anlam taşıyordu. Zavallı Çiçerin için uzun dönemli bir teşhis koymakla Lenin'in aslında kendisiyle ilgili korkularını ifade ettiğini düşünmeden edemiyor insan. Profesör Darkeviç'e söylediği gibi zaman zaman delirdiğini hissediyordu.

Cenova ve Rapallo'daki görüşmeler Lenin'i öfkeye boğan tek konu değildi. İç politika konusunda da huzursuzdu. Şiddetin devlet politikasının ayrılmaz bir parçası olması konusunda ısrarlıydı. Sovyet rejimi Yeni Ekonomik Politika koşullarında bile ondan vazgeçemezdi. Tam tersine: Lenin ekonomik geri çekilmenin ancak azami siyasal disiplin ve denetimle başarılı olabileceğini vurguluyordu. Görünüşte şiddet gizli polis operasyonları ile sınırlıydı ve Olağanüstü Komisyon yerine Devlet Siyasal Yönetimi (GPU) geçirilmişti. Kamenev adaletin daha resmi, açık bir zeminde dağıtılması gerektiği konusunda ısrar ediyordu. Fakat Lenin parti çizgisinin zayıflama olasılığından haberdar olur olmaz öfkeyle duruma müdahale etti. "Eşkiyalar" derhal kurşuna dizilmeliydi. "Baskıların hızı ve *etkinliği*" yoğunlaştırılmalıydı. Anayasal ya da yasal reformlar "Menşeviklerin, S[osyalist] D[evrimciler]in, vb. faaliyetlerinin bütün yönleri" konusunda ölüm cezasının uygulanma imkanını sürdürerek yapılmalıydı. Lenin, rejimin "ikinci bir Kronstadt'a daha hazırlıksız yakalanmaması" gerektiği uyarısını yaptı. Medeni Kanunun "şiddetin *özünü* ve *haklılığını*" içinde barındırması gerektiğini savundu.

Tambov ve diğer yerlerdeki köylü isyancılara Kızıl Ordu hâlâ saldırıyor ve bastırıyordu. Gürcistan'da komünistlere karşı ulusal direnişin kalıntılarının imhası devam ediyordu. Beyaz orduların tanınmış subaylarının tutuklanması sürüyordu. "Sovyet iktidarı"nın topraklarında baskı bolca uygulanıyordu. Fakat Lenin kapsamın genişletilmesini istiyordu. 1922 yılının ilk aylarında devlete yönelik gerçek ya da potansiyel geri kalan tüm tehditlerin tamamen yok edilmesini savundu. Sosyalist Devrimcilerle Menşeviklere göstermelik mahkemelerle ibret mahiyetinde ağır cezaların verilmesini istedi. Rus Ortodoks Kilisesi hiyerarşisi ya da onun asli bir kısmı için de. Diğer düşman gruplar konusunda

ise daha az katıydı. Fakat sadece daha az. Aydınlar içindeki anti Bolşevik kişiler sürgün ya da sınır dışı edilmeli, kendi partisinde de Şlyapnikov ve İşçi Muhalefeti, Politbüro'nun bütünsel eleştirisinden vazgeçmeyi reddederse partiden atılmalıydı.

Müdahaleleri çok asabiydi. Buharin ve Radek Berlin'e gittiklerinde Sosyalist Devrimcilerle Menşeviklere mahkemeye çıktıkları takdirde kurşuna dizilmeyecekleri sözünü vermeyi uygun gördüler. Lenin *Pravda*'da onları gereksiz tavizler vermekle suçladı. Baskı istiyorsa, baskı demek istiyordu. Hemen her ayrıntıyla ilgileniyordu. Kurbanların listesi inceleniyordu ve değerlendirmeleri de fazlasıyla cezalandırıcıydı. Hristiyan sosyalist filozof ve eski Marksist Nikolay Berdaev'in derlediği bir kitap edebiyat cephesinde bir "Beyaz Muhafız örgütlenmesi" olarak reddedildi.[18] Dikkatini Ortodoks Kilisesi rahip ve papazlarının göstermelik biçimde yargılanmasına çevirdiğinde daha da ileri gitti: "Bu zeminde, kurşuna dizebildiğimiz gerici ruhban sınıfı ve gerici burjuvazinin temsilcilerinin sayısı ne kadar fazla olursa, o kadar iyidir. Tam da şimdi bunlara onlarca yıl direnmeyi bile düşünemeyecekleri bir ders vermemiz gerekiyor." Bu Lenin'in hiçbir Sovyet yurttaşının komünist düzeninin amansız ideolojisini yumuşatacağı yanılgısına kapılmamasını sağlamak için benimsenmesi gereken strateji konusunda yazdığı gizli bir nottu. Toplumu örgütlemenin alternatif yolları kökünden kurutulmalıydı. Bolşevik olmayan sosyalizm, din ve aydın muhalefeti direnişin asli potansiyel ajanlarıydı ve Lenin onları yok etmekte kararlıydı.

Dediği en azından kısmen oldu. Sosyalist Devrimciler göstermelik olarak yargılanırken, Menşevikler böyle yargılanmadı; Lenin'in isteğine karşılık ölüm cezası verilmedi. Buna karşılık Ortodoks Kilisesi personelinin yargılanmasında Politbüro onun istediği ölüm cezalarını onayladı. Hepsinden önemlisi, mahkemeleri ve Çeka'yı tek parti, tek ideolojili devlete karşı direnişi çökertme amaçlı kullanma ilkesi coşkuyla uygulandı.

Fakat Darkeviç'in rahatlatıcı teşhisinin bir dizi belirti açısından doğru olup olmadığına ilişkin bir kuşku da kaldı. Almanya'dan her biri günlük 20.000 mark karşılığında aralarında cerrah Julius Borchardt ve doktor Georg Klemperer'in de bulunduğu

uzmanlar ardı ardına gelip Lenin'i muayene etti.[19] Hastanın bütün tıbbi dosyası incelendi: Çocukluğundaki görme sorunları, ilk gençliğindeki mide hastalığı, baş ağrıları ve uykusuzluk, kutsal ateş hastalığı, son kısa süreli iskemik ataklar, halsizlik ve saplantılar. Doktorlar kararsızdı. Tek anlaştıkları nokta, yalnızca dinlenmekle iyileşmeyeceğiydi. Klemperer iyileşmesi için 1918'den beri boynunda duran merminin çıkarılması gerektiğini savundu. Varsayımına göre baş ağrıları merminin içindeki kurşunun beyni zehirlemesinden kaynaklanıyordu. (Lenin'in Mikhelson Fabrikasının önünde vurulmadan önce de kronik baş ağrısı çektiği dikkate alınmadı.) Lenin'in muayene sırasında ne kadar gergin olduğu kaydedildi, fakat bunun aşırı çalışmadan ileri gelen ikincil bir sorundan kaynaklandığı düşünüldü: Sinir zayıflığı. Klemperer'e göre asıl hastalık merminin toksik etkilerinden kaynaklanıyordu. Profesör Vladimir Rozanov'un, Profesör Borchardt'ın da desteğiyle ameliyata karşı çıkmasına rağmen Klemperer dediğinde ısrarlıydı. Daha sonra boşuna ameliyat işini Rozanov'a vermeye çalışmış olan Borchardt, ameliyatı 23 Nisan'da Soldatenkov Hastanesinde yaptı.[20]

Sonuç olarak mermi çıkarıldı ve Lenin ertesi sabah saat sekizde uyandığında ilk belirtiler Klemperer'in düşüncesinin doğru olduğunu gösterdi. Lenin boynunda ağrı bile hissetmiyordu.[21] Fakat ne yazık ki bu umut verici durum uzun sürmedi; daha ameliyatın üzerinden bir ay bile geçmeden 25 Mayıs 1922'de Lenin Gorki'de ağır bir kalp krizi geçirdi. Kaldırılıp yatağına götürüldü ve doktorlar yaşayıp yaşamayacağını görmek için beklediler. Vücudunun sağ tarafı hiç hareket edemiyordu. Konuşmakta güçlük çekiyordu. Bilinci bulanıktı; umutsuz durumdaydı. İyileşmesi belli ki uzun süreli olacaktı ve o da belirsizdi. Neyse ki o sırada malikane bu duruma göre düzenlenmişti ve Nadejda Konstantinovna ile Maria İliniçna da yeniden organize olup diğer işlerini azaltarak ona bakma işini paylaşarak üstlendiler.

Lenin yine ardı ardına doktorlar tarafından muayene edildi. Doktorlar 29 Mayıs'ta geniş bir konsültasyon yaptılar. Toplantıya Kojevnikov, Rossolino ve Kramer'in yanı sıra Ulyanovların aile doktoru Fedor Gete ile Sağlık Halk Komiseri Nikolay Semaşko katıldı. Bazıları Darkeviç'in aşırı çalışma teşhisinin yanlış olduğunu düşünüyordu. Peki Lenin'in tam olarak nesi vardı? Frengi

konusunda bir çalışma yapmış olan nöropatolog A. M. Kojevnikov, 29 Mayıs'ta Lenin'e bir Wassermann kan testi yaptı. Resmi anlatıma göre bu testte frengi çıkmadı, özellikle de Wasserman testi negatif çıktı. Fakat diğer belirtiler kuşkuluydu. Muhtemelen bunun nedeni Profesör Kojevnikov ile Förster'in o dönemde geleneksel bir frengi tedavisi olan arsenik bazlı preparat iğneleri yazmaya devam etmelerindendir.[22] Ne yazık ki o sırada Lenin'le ilgili bilgi yığınına rağmen kan tahlilleri kaybolmuştur.[23] Bunlar günümüz patologlarına Lenin'in frengi olup olmadığını şüpheye yer bırakmaksızın söyleyebilirdi. Tahlillerin olmayışı Sovyet siyasal liderliğinin Lenin'in ahlaken saf bir birey olarak imajını korumak isteğiyle rahatsız edici arşivleri kaldırdığı ya da yok ettiği kuşkusuna yol açmaktadır.

Kesin olarak söylenebilecek şey, bazı doktorların frengiyi düşündüğü, bazılarının da düşünmediği şeklindedir. İkinci grupta Darkeviç'le birlikte İtalyan kökenli bir Rus olan nöropatolog Grigori Rossolino vardı. Rossolino, Lenin'e açıkça frengiden muzdarip olmasını umduğunu, çünkü bu durumda en azından tedavi edilebileceğini söyledi. Fakat bazı belirtiler bu yönde olmakla birlikte, diğerleri kesinlikle değildi. Profesör Rossolino hastalığın frengiden bile ciddi olduğu ve hastanın genel durumunun ağır olduğu sonucuna vardı.

Doktorların konsültasyonu sonucunda tartışmalar birkaç olasılıkta toplandı. Bunlardan biri frengiydi; bu olasılık 1923'te Almanya'nın önde gelen nörosifiliz uzmanı Profesör A. Strumpel'in Lenin'in "endarteriitis luetica"dan muzdarip olduğu sonucuna vardığında tartışılmaya devam etti. Bu, arter duvarlarının frengi nedeniyle iltihaplanması için kullanılan Latince bir terimdi.[24] Bir diğer olasılık ise Lenin'in aşırı çalışma sonucu "nevrasteni" ya da sinir yorgunluğundan muzdarip olduğu şeklindeydi. Yirmi yıl önce İsviçreli bir uzman da ona hemen hemen aynı şeyi söylemişti ve şimdi Förster asli sorunun mermideki kurşunun yol açtığı toksin olduğunu söyleyerek nevrasteninin de ona zarar verdiğini onaylıyordu.[25] Diğer bazı doktorlar açısından muhtemel teşhis ise, zarar verenin boynundaki merminin çıkarıldığı cerrahi operasyon olduğuydu. Doğal olarak Klemperer bu düşünceden hoşlanmadı çünkü ameliyatı tavsiye eden kendisiydi. Dördüncü ve son hipotez ise, serebral arteryosklerozdu (beyin arterlerinin

arteryosklerozu. -Çev.). Lenin'in babasının 1886'da bundan öldüğü belirtilmişti ve babanın hastalığı oğluna geçmiş olabilirdi. Diğer Ulyanovların sonraki tıbbi öyküsü de aynı yönü işaret edecekti. Anna İliniçna 1922'de gizlice Letonya sınırındaki bir sanatoryuma gitti ve kalp krizi ve inme sonucu 1935'te öldü; iki yıl sonra da Maria İliniçna da kalp krizinden öldü ve Dimitri İliç de kalp sıkışmasından -kalbe bağlı kan damarlarının daralması-1943'te öldü.[26]

Doktorlar Lenin'in hastalığının farklı olasılıkların bileşkesinden kaynaklandığı düşüncesini de gözardı edemezdi. Aslında hastanın durumu onları hayrete düşürüyordu ve birbirleriyle tartışmaya başladılar. Birleştikleri tek bir konu vardı. O da Lenin'in siyasal faaliyetlerine kesin olarak son vermesi gerektiğiydi. Profesör Obukh adında bir doktora Lenin'i bilgilendirme görevi verildi. Bu tavsiyeye kulak vermemesi halinde kesinlikle yeni bir kriz geçireceği ya da öleceği söylendi. Lenin günlük rutininin fazla gerilim yaratmadığını, çünkü ne çok içtiğini ne de "hovardalık yaptığını" söyleyerek itiraz etti.[27] Fakat Obukh istifini bozmadı. Lenin'in hayatta kalması tamamen siyasal sorumluluklarına uzun bir ara vermesine bağlıydı. Lenin görünüşte onların tavsiyelerini kabul ederken aslında tıbbi kadroyu kandırmayı planlıyordu. Tıp ders kitaplarında yaptığı araştırmalar onu durumunun umutsuz olduğuna ikna etmişti. Tekrar, felç olmaktansa intihar etmeye karar verdi ve 30 Mayıs'ta Stalin'i Gorki'ye çağırdı. Karşılaştıklarında Rus usulü opüştüler. Sonra Lenin ziyaretçisinden işi bitirmek için zehri getirmesini istedi. Stalin yatak odasının önünde duran Buharin'le Maria İliniçna'ya danıştı. Onlar Stalin'in odaya dönüp Lenin'e iyimser doktorların koyduğu teşhise inanılması gerektiğini söylemesini istediler. Bunun üzerine Lenin kabul etti. Kendisini öldürmeyi biraz geciktirecekti.[28]

Fakat gerçekten onun nesi vardı? Tıp bilimi sonraki on yıllarda çok ilerledi ve Lenin bugün hasta olsaydı hastalığı daha kolay teşhis edilebilirdi. Muhtemel nedenlerden biri olan nevrasteni artık ciddiye alınmazdı. Yirminci yüzyılın ortasına dek çok kolay teşhis koyulan bu hastalık artık gerçek bir hastalık olarak kabul edilmiyor. Geri kalan üç ana teşhisin üçünün de akla uygun yönleri vardır. Wasserman testinin sonucu negatif olmasaydı, frengi de inandırıcı bir tahmin olabilirdi. 1922'den önceki hafif

kalp krizleri olmuş olmasaydı, merminin ameliyatla çıkarılması güvenilir olabilirdi. Fakat Lenin'in doktorlarından bazıları Wasserman testi pozitif çıkmamasına rağmen belli ki yine de onun frengi olduğuna inanıyorlardı. Mermi operasyonunun mevcut durumu ölümcül biçimde kötüleştirdiğinin de aksi kanıtlanamıyor. Yine belki de Profesör Osipov Lenin'in arteryoskleroz ya da "damar sertliği"nden muzdarip olduğunu söylerken haklıydı. Bu hastalık genellikle kanın arter duvarlarına yüksek basınç yapmasıyla bağlantılıdır. 1924'teki ölümünden sonra ortaya çıktığı üzere, Lenin'in vakasında zarar görmüş arterler beyinle bağlantılıydı.

Batıda bu yoğun bir ilgi çekmedi pek. Rusya'da ise komünist makamlar Lenin'in imgesinin propagandasını ahlaken saf bir birey olarak yaptılar ve bunun sonucunda da pek çok çağdaş tarihçi onun zührevi bir hastalıktan öldüğünü kanıtlamaya çalıştı.[29] Böylelikle onun cinsel bakımdan özensiz olduğu ima ediliyordu. Bu anlaşılabilir bir arayıştır. Fakat tıp tarihinin sınırlarının ötesinde güdülere sahiptir. Ve başka bilgiler ortaya çıkana dek kullanılabilir bir sonuç da ortada yoktur.

Sebepleri ne olursa olsun, ağır bir kriz geçirmişti. Lenin için tek akla uygun sağlık önlemi aktif politikadan tümüyle çekilmesiydi. Bu bile bir çare olmaktan çok sonraki krizi erteleme anlamına geliyordu. Fakat Lenin bunu düşünmüş olsa planladığı gibi kendisini öldürürdü. Aksine tıp ekibi onu sağlığını yeniden kazanabileceğine ve Politbüro ve Sovnarkom'a dönebileceğine ikna etti. Lenin yavaş yavaş iyileşmeye başladığında gerçekten neşe doluydu. Kitap okuyordu. Politbüro'ya notlar yazıyordu. Yine ufak tefek işlerle oyalanmaya başladı ve Gorki'de tarım işlerine merak sardı. Hepsinden önemlisi, partinin Genel Sekreteri olarak Stalin yüz yüze görüşmeler için Gorki sanatoryumuna geliyor ve Lenin'e Kremlin'deki politika konusunda bilgi veriyordu. Lenin, Stalin'i iyi ağırlamak için Maria İliniçna'dan bir şişe kırmızı şarap çıkarmasını istiyordu. Lenin ve Stalin güneşli terasta oturup konuşabiliyorlardı. Lenin Politbüro, Merkez Komitesi ve Sovnarkom'da her şeyin yolunda gittiğinden emin olmak istiyordu. Bunun için Stalin'in Genel Sekreter seçilmesini onaylamıştı ve ilk belirtilere göre Stalin doğru seçimdi.

Pek çok rahatlama imkanı vardı. Tıpkı Sibirya'da sürgündeyken sahip olduğu köpeği Jenka gibi bir köpek bulundu ona: Aida.[30] Lenin'in keyfi yerindeydi. Şuşenskoe'de Nadejda Konstantinovna'yla yaptıkları gibi ormanda mantar aramak için hafif yürüyüşlere çıkıyordu. Gorki'deki malikanenin dışında yapılan kolektif devlet çiftliğine de gidiyorlardı. Fakat Lenin çiftlik başkanının işini pek iyi yapmadığını düşündüğü için bu geziler pek zevkli bir deneyim olmuyordu.[31]

Fakat Lenin müdahale etmiyordu. Aksine sanatoryuma komşu alanda başlatılabilecek farklı hayvancılık tarzları konusunda kendi düzenlemelerini yapıyordu. Tavşan yetiştirmeye ve arı beslemeye meraklıydı. "Madem politikayla uğraşamıyorum", diyordu, "ben de tarımla uğraşırım."[32] 1889-90'da Alakaevka'da annesinin ondan malikane yöneticisi olmasını istediğinde tarımla politika arasında seçim yapmıştı. Tarım o sırada onun için ikinci en iyi tercihti ve 1922'de de öyle kaldı; çünkü gerçekte politikadan vazgeçmek istemiyordu. Bu hobileri Kremlin'deki görevlerine dönüş öncesinde zaman geçirmenin yolu olarak kullanıyordu. Zaman zaman bunu söylüyordu da. Doktorlar çalışmayı bırakması için ısrar ettiklerinde büyük bir acındırma ile "Başka neyim var ki" diye yanıt veriyordu.[33] Ona göre hiçbir şey Moskova'da normal hayata dönme mücadelesinin önüne geçmemeliydi. Örneğin biri evde piyano çaldığı zaman sinirlerinin ayağa kalktığını farketti. Çevredeki seslere karşı hassasiyeti her zamankinden daha şiddetli hale gelmişti ve Maria İliniçna evde müzik çalınmasını derhal yasakladı.[34]

En büyük zevki hobilerinden değil çocukların varlığından alıyordu. Dimitri Ulyanov'un küçük oğlu Viktor sık sık Volodya Amcası ile kalmaya geliyordu. Bir de Moskovalı bir kadın işçinin kızıyla İnessa Armand'ın kızı İnna ve oğlu Aleksandr. Onlar o sırada yirmilerindeydiler. Belli ki Lenin'le Krupskaya kendi çocukları olmasını isterlerdi ve bu genç insanların yanlarına gelmesi onların hoşuna gidiyordu. İnessa'nın ölümünden sonra Armand'lara karşı sorumluluk hissediyorlardı ve Lenin onlara iyi bakılması talimatını veriyordu.[35]

Armandların ziyaretlerini herkes tasvip etmiyordu. Artık kırklı yaşlarının ortalarında, evlenmemiş huysuz bir kadın olan

Maria İliniçna erkek kardeşinin sosyal çevreden uzak kalması gerektiğine ve böylesi ziyaretlerin onun üzerinde ters etki yaptığına inanıyordu.[36] Bu gençlere Lenin'le İnessa arasındaki ilişkiden dolayı itiraz etmiş olması da mümkündür. Fakat Nadya hiç de öyle hissetmiyordu ve iki kadın arasında hararetli tartışmalar oluyordu. Nadya'nın bu olayı anlatması üzerine Lenin o kadar morali bozuldu ki şiddetli baş ağrılarından birine tutuldu.[37] Lenin'in kişisel koruması Petr Pakaln sorunun çözümü için Armandların gitmesini istemekten başka çözüm bulamadı. Fakat sorunun sonu bu değildi. O yaz daha sonraları Nadya "tatlı kızı" İnna Armand'a -merhume İnessa'nın kızı- mektup yazdı yine ve onu Gorki'ye davet etti:[38]

> Peki niye bizimle kalmaya gelmiyorsun? Tam tersine, bu yıl daha "ailevari" ve daha "açık" yaşayacağız, çünkü V. İ.'yi günde sekiz saatten fazla meşgul etmek mümkün değil ve her halükarda iki haftada bir mola vermek gerekiyor. Yani ziyaretçilerinin olmasından memnun olacak. Ona senin hasta olduğunu söylediğimde çok endişelendi ve Jidelev'le [sekreterlerinden] Lidia Aleksandrovna'ya [Fotieva] senin için özel bir mektup yazıp sana göz kulak olmasını istedi.

Nadya'nın Lenin'in düşüncelerini uydurduğuna inanmak hemen hemen imkansızdır. Nadya ziyaretlerin onun için gerçekten önemli olduğunu farketmişti ve ona yardımcı olmak istiyordu.

Sıkıcı atmosferi yoğunlaştırsalar da onu yaratan çocuklarla ilgili tartışma değildi. Nadya ve Maria birbirleriyle sürekli mücadele halindeydiler. Ve küçücük bir olay bile patlama sebebi olabiliyordu. 1922 Temmuz'unda Bolşevik editör Nikolay Meşçeryakov Lenin'i 2 saatliğine ziyaret etmişti. Lenin'in koruması Petr Pakaln şu sahneyi gözlemledi:[39]

> Fakat Nadejda Konstantinovna yoldaş Meşçeryakov'a ziyareti sırasında çay ikram edilmemesini Lenin'e şikayet etti ve o da çok sinirlendi ve aynı gün Maria'yla Saşa'yı [hizmetçi] ziyaretçilere ilgisiz davrandıkları için azarladı ve onlardan bundan sonra eve gelen herkese yemek yedirmelerini söyledi.

Maria ise olayları daha farklı anımsıyordu. Lenin'in tepkisi gerçekten de sert olmuştu: "Bir yoldaş böyle eve geliyor ve kimse ona yiyecek bir lokma bir şey veremiyor." Fakat Maria sorum-

luluk üstlenmedi ve Meşçeryakov'la Nadya'nın ilgilenmesini "beklediğini" söyledi. Maria'ya göre Lenin şöyle yanıt verdi: "Eh, onun gibi pasaklı bir kadına (*fefëla*) bel bağlanamayacağını herkes bilir."[40] Bu, kızkardeşi için tam destek ifade eden bir söz olmaktan çok karısına ilişkin kötü bir dildi.

Nadya ve Maria, eşi ve kızkardeşi, Lenin'e sahip olmak için mücadele ediyordu. İkisi de Lenin'in kulağına diğerinin eksikliklerini fısıldıyordu. Lenin belli ki açık ve kesin bir taraf tutmak istemiyordu. O her zaman akrabaları arasındaki duygusal etkileşimi kendi yararına kullanmıştı. 1922 ortalarında ise sorun artık hastalığından dolayı hakim pozisyonda olmamasıydı. En fazla ihtiyaç duyduğu şey Nadya'yla Maria'nın sakinleşmesi ve geçici bir anlaşmaya varmasıydı. Sonraki aylarda kendilerine hakim oldular; fakat onun iyileşmesine ilişkin farklı düşünmeye devam ettiler. Maria Nisan ayında Lenin'i ameliyata teşvik etmekle hiç de övgüyü hak etmemiş olan Profesör Klemperer'in onun gazete okumasını ve ziyarete gelen siyasetçilerle konuşmasını serbest bırakmasının da aptallık olduğunu düşünüyordu.[41] Buna karşılık Nadya bu asgari siyasal faaliyet olmaksızın Lenin'in moralinin bozulacağını hissediyor ve onun bilgi isteklerine boyun eğiyor, hatta gizlice iştirak ediyordu.

Nadya inatçı kocasının istediğini yaptığı için bile olsa egemen olmak zorundaydı. Aynı zamanda onu idare etmek için daha iyi bir yolu da vardı. Maria erkek kardeşini gelecek kuşaklar için kayıt altına almak amacıyla fotoğraf çekmeyi öğrendi;[42] Nadya ise saatlerce onunla oturup iyileşeceği konusunda dil döküyordu. Nadya Lenin'e doktorlarının zorunlu olduğunu söylediği el egzersizlerinde de yardım ediyordu. Sepet örmek bunlardan biriydi.[43] İyileşmeye giden yol engellerle doluydu. Lenin bir gün iyi oluyor ve sanki 1922 Mayıs'ındaki felçten öncesindeymiş gibi görünüyordu. Öbür gün ise aksayarak yürüyor ya da daha kötü oluyordu. Sık sık yığılıyor ve odasına taşınması gerekiyordu. Doğal olarak ruh hali de değişkendi. Kremlin'e dönmek ve kontrolü eline almak için can atıyordu. Başkalarının üst yönetimde olmasına izin vermeyi hiçbir zaman istememişti ve zorunlu nekahat onu fazlasıyla geriyordu. İsteklerine karşı en küçük itirazda hemen sinirleniyordu. Daha öncesinde de bu potansiyeli vardı ama bu dönem çok hassas ve saplantılıydı. Fakat Mart ayında

bunu Profesör Darkeviç'e itiraf etmesine rağmen muhtemelen kendisini dizginleyemiyordu.

Bu yüzden de Temmuz ayında On Birinci Parti Kongresi'nde kendisinin desteğiyle seçilmiş olan yirmi yedi üyeli Merkez Komitesi'nin tamamının değiştirilmesi gerektiğini belirtti. Merkez Komitesi'nin üç üyeye indirilmesini ve en etkili parti liderlerinden hiçbirinin -Troçki, Stalin, Zinovyev, Kamenev, Djerżinski ve Buharin- yer almamasını önerme cüretini gösterdi. Önerdiği Merkez Komitesi'nde Merkez Komitesi Sekreterleri Molotov ve Kuibyşev ile Sovnarkom Başkan Yardımcısı Rikov yer alacaktı. Ek bir hakaret olarak da Kamenev, Zinovyev ve Lenin'in önceki yıl en az sevdiği yoldaşı Tomski'nin onların yönetiminde aday üye olarak yer almasını önerdi. Lenin'in gerekçesi mevcut oluşumu ile Merkez Komitesi'ni işlevlerini yerine getirmek için fazlasıyla yorgun olduğu şeklindeydi. Üyelerinin de bir nekahat dönemine ihtiyacı vardı.[44] Yoldaşlarının etkinliğinin acımasızca eleştirilmesi Merkez Komitesi'nin ancak kendisinin tek başına yürütme yeteneğine sahip olduğu örtük iddiasını pek de gizleyemiyordu. Bu iddia, 1922'nin son haftalarında siyasal vasiyetini yazdırdığı zaman da vardı. Dışa karşı alçakgönüllülüğü her zaman göz alıcıydı; fakat bunun altında en üst lider olmanın doğal hakkı olduğuna inanan bir kişinin kibri vardı.

Üç kişilik Merkez Komitesi planı akılsızcaydı. Molotov, Kuibyşev ve Rikov kendilerini diğer liderlere kabul ettirebilecek otoriteden yoksun olacaktı ve dahası parti tüzüğüne göre kongreler arasındaki dönemde Merkez Komitesi'nin değiştirilmesini geçerli kılan hiçbir şey yoktu. Lenin siyasal oran duygusunu kaybetmişti -ve Merkez Komitesi kendi adına onun planını yazılı olarak çürütme hakkına sahipti. İyisi mi, Bolşevik partinin ve Sovyet devletinin kurucusuna psikolojik olarak normal hale gelene kadar kulak asmamalıydı.

27

SONA DOĞRU MÜCADELE

1922 Eylül'ünden 1922 Aralık'ına

Gorki'de çakılı kalmasına ve kendisini çok kötü hissetmesine rağmen Lenin hâlâ politika üretimine hakim olmayı umuyordu. 1922'nin ilk aylarında çıkan dört tartışma onu fena halde endişelendirdi. Bunlardan ikisinde Mayıs ayındaki felç geçirmesinden önce büyük oranda tatmin elde etmişti. Birinci konu Cenova Konferansıydı. Politbüro fazla itiraz olmaksızın onun rehberliğini kabul ederek genel olarak Avrupa devletleriyle kapsamlı bir anlaşma yolunu aramak yerine bir Alman-Sovyet anlaşmasına öncelik vermişti. İkinci konu ise Rusya'daki siyasal denetim yöntemleriydi. Lenin Politbüro'daki yoldaşlarını Sovyet devletinin Sosyalist Devrimciler, Menşevikler, Rus Ortodoks Kilisesi ve felsefe, sanat ve akademideki önde gelen anti Bolşevik şahsiyetler gibi düşmanlarına darbe indirme zamanının geldiğine ikna etmişti. Politikanın her ayrıntısında onun dediği gibi olmasa da geniş anlamda stratejide engel çıkmamıştı. Merkezi parti önderliği içinde problem yaşadığı konular üçüncü ve dördüncü meselelerdi. Bunlardan biri dış ticaretteki devlet tekelinin sınırları, diğeri de Sovyet devletinin anayasal yapısındaki cumhuriyetler arası ilişkilerdi. Bu meselelerin ikisi de temel önemde değildi. Fakat üzerlerine yapılan tartışma, parti önderliğinde sonraki yıllarda da etkisini gösterecek ayrılıkları açığa vuruyordu.

Stalin hem dış ticaret hem de anayasa tartışmasında Lenin'in muhalifleri arasındaydı. Dış ticaret tekeli konusunda Stalin, Politbüro'nun çoğunluğu ile aynı görüşteydi. Fakat anayasa konusunda Lenin'e muhalefetin başını çeken Stalin'di. Parti Genel

Sekreteri Stalin. Lenin'in Politbüro'ya talimatlarına aracılık etmek için kullandığı adam olan Stalin. 1920-21'deki parti içi tartışmalarda Lenin'in müttefiki olmuş olan Stalin. Emir subayı ve sadık Stalin. Lenin'in politikadaki üstünlüğüne meydan okuyan bu aynı Stalin'di.

Lenin devlet tekelinin kaldırılması önerisine çok sinirlendi. Merkez Komitesi'ndeki yoldaşları Vladimir Milyutin'le Grigori Sokolnikov sınır ötesi özel ticaretin içte ekonomik canlanmayı artıracağını savunuyordu. Lenin, NEP'in (Yeni Ekonomik Politika) 1921'de koyduğu sınırlar içerisinde tutulması gerektiğinde ısrar ederek bunu reddetti. Sovyet devletinin büyük ölçekli sanayi, bankacılık ve dış ticaret üzerindeki tekelini koruması gerektiğinde ısrarlıydı. Daha önce Politbüro'nun pragmatik davranması ve NEP çerçevesini genişletmesi konusunda direten oydu. Milyutin'le Sokolnikov da kapitalistlerin devlet ticaret kurumlarının onayına başvurmadan belli malları ihraç ve ithal etmesi gerektiğini söylerken bunu yaptıklarını düşünüyorlardı ve devlet tekelinin pratikte özel tüccarların kaçakçılık yapmasına neden olduğunu ekliyorlardı. Milyutin'le Sokolnikov'un destekçileri arasında Lenin'in en ünlü yoldaşları da vardı: Kamenev, Buharin ve Stalin. Fakat Lenin kendisini dış ticaret tartışmasının derin ilkesel karakterde olduğuna inandırmıştı ve partiyi kendi NEP yorumuyla aynı çizgide tutmaya kararlıydı.

1922 yazındaki ikinci önemli tartışma konusu da Stalin'in Sovyet devleti için yeni bir anayasal yapı önerisiydi. Lenin ve Stalin bu konuyu 1920'de de tartışmışlardı.[1] Stalin Rus Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti (RSFSC) için en iyi planın bütün bağımsız sovyet cumhuriyetlerini kendi bünyesinde birleştirmesi olduğuna inanıyordu. Ukrayna, Belorusya, Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan RSFSC'nin bir parçası olmalıydı. Lenin ise buna şiddetle karşı çıktı ve bir Avrupa ve Asya Sovyet Cumhuriyetleri Birliği'nin kurulmasını savundu. Böyle bir birlik içinde RSFSC, diğer Sovyet cumhuriyetleri Ukrayna, Belorusya, Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan ile birlikte sadece bir Sovyet cumhuriyeti olacaktı.

Dış ticaret ve anayasa konusundaki mücadele birleşti. Lenin'in muhalifleri, hiçbiri gerçekten devletin dış ticaret tekeli-

nin bütünlüğünü parçalamayı önermediği için sersemlemişlerdi. Amaçları devlet tekelini toplam değil kısmi olarak kaldırmaktı. Lenin onların amacını yanlış sunmakla kalmadı, aynı zamanda Marksizmin ilkelerini çiğnemişler gibi davrandı -ve Sokolnikov'u kişisel olarak hedef alıp taciz etti. Lenin'in devlet anayasasına yaklaşımı da endişe vericiydi. Lenin Moskova'nın "sınır bölgeleri" üzerindeki sıkı parti ve devlet denetimini zayıflatmayı amaçlamıyordu. Lenin ve Stalin tek partili, tek ideolojiye dayalı, çok uluslu devlete bağlılık konusunda aynı yerde duruyorlardı. Uyuşmazlıkları politikanın asli olmaktan çok ikincil yönlerine ilişkindi. Yine de Lenin Stalin'e ve destekçilerine aşırı sert bir dille saldırmayı uygun buldu ve Politbüro üyeleri bunun nedenini anlayamaz haldeydi.

Önde gelen parti üyeleri bunu hastalığın etkilerine ve günlük politika yönetiminden uzaklığına verdiler. Cenova Konferansı ve içteki siyasal baskı üzerine tartışmalarda bile -dediğini kabul ettirdiği tartışmalardı bunlar- Lenin, Georgi Çiçerin, Nikolay Buharin ve Karl Radek'e kaba davranmıştı. Bu yüzden hırçınlığı alışkanlık haline gelmişti ve doktorları da buna çoktan alışmıştı. 1922 Haziran'ında Politbüroya Profesör Klemperer'den "kurtarılmasını" ve Profesör Förster'den "azad edilmesi"ni istedi ve ekledi: "Ruslar Alman titizliğine dayanamaz."[2] Yoldaşlarına göre bu tutum biraz iki yüzlüydü, çünkü kişi olarak ve çalışma alışkanlıklarında kendisi de hep titizdi ve başkalarının da öyle olmasını isterdi. Rus popüler anlayışında Alman tipine uygun görünen biri varsa -Troçki hariç- o da Lenin'di. Rusları Almanlarla aleyhte karşılaştırma konusunda önde gelen biri varsa, o da Lenin'di. Doğal olarak Politbüro Lenin'in Alman uzmanları Almanya'ya gönderme isteğini dikkate almadı ve Lenin'in iyileştikçe daha idare edilebilir bir yoldaş olmasını umarak onu yatıştırmaya alıştı.

Fakat Lenin soruna farklı bakıyordu; Stalin'i her şeyiyle olumsuz bir karakter olarak tanımlamaya başladı. 1912'de ona "harika Gürcü" diye hayranlığını ifade etmişti[3] ve Ekim Devrimi'nden sonra devletin amansız, düz bir enerji isteyen işlerini ona vermişti. Fakat Stalin'in diğer özelliklerini önemsememişti. Stalin Lenin'in kaba ve nahoş bulduğu özelliklere sahipti. Bir kere, Stalin piposunu tüttürürken Lenin şöyle patladı: "Şu As-

yalıya bakın -yapabildiği tek şey emmeye devam etmek!" Stalin itaatle piposunu söndürdü.[4] Lenin'in bu kadar kaba olması olağandışı bir durumdu; toplum içinde kibar davranışlar sergileyecek şekilde yetiştirilmişti. Dahası yoldaşlarının onlar hakkında iyi düşündüğüne inanması gerekiyordu ve Troçki'yle Zinovyev'in insanların moralini nasıl bozduğunu görebiliyordu. Patavatsız devrimci Lenin'in içindeki titiz Avrupalı Rus centilmeni Lenin yaşamaya devam ediyordu; ulusal, sosyal ve kültürel açıdan biraz snobdu.

Bunu ancak gardını düşürdüğü zaman gösteriyordu. Maria İliniçna, Lenin'in önceden daha farklı davrandığını belirtiyordu:[5]

> V. İ. kendisini çok tutardı. Ve daha anlayışlı olmak gerektiğini hissettiği zaman insanlara karşı yaklaşımını nasıl gizleyeceğini, nasıl açığa vurmayacağını çok iyi bilirdi. ... Çalışma sırasında bir araya geldiği yoldaşlarına karşı ise kendisini haydi haydi tutardı. Onun için öncelikli olan davaydı; kişisel olanı davaya tabi kılmayı bilirdi ve bu kişisel unsur asla onu etkilemez ve öncelik kazanmazdı.

Şimdi ise Stalin'e kızgınlıkla karışık horgörü bu gibi iç engelleri ortadan kaldırıyordu. Maria İliniçna muhatabının onun düşündüğünden daha zeki ve dolayısıyla daha tehlikeli olduğu konusunda uyarmak zorunda kalacaktı. Fakat Lenin bunu umursamadı: "O kesinlikle zeki değil!" Böyle dediydi parlak liseli, çok dil bilen mülteci ve başta gelen parti ideologu. Siyasal yaşamının son dersi olarak zekanın resmi kültürel yeterliliğe sahip olanların tekelinde olmadığını öğrenecekti.

Üç siyasal muharebe için ortam hazırdı. Bunlardan ikisi yaz aylarında yoğunlaşmıştı: Dış ticaret tekeli üzerindeki tartışma ve yeni anayasa üzerindeki tartışma. Her iki durumda da Lenin, Stalin'i kendisinin onaylamış olduğu politikalara karşı kampanyanın bayraktarı olarak tanımladı. Üçüncü muharebe ise diğerlerinin sonucuydu. Ve Lenin'in mücadele etmeyi beklemediği bir konudaydı. Josef Stalin'i Parti Genel Sekreterliği'nden alacaksa zorunlu olduğuna nihayet karar verdiği bir tartışmaydı.

Lenin'in sağlığı kötüleşmiş olmasa bu tartışmalar Sovyet komünizminin tarihinde ancak bir dipnot değeri taşıyacaktı. Lenin "harika Gürcü"yü sekreterlikten alır ve yerine daha uyumlu bir

kadroyu geçirirdi. Stalin bir süre sessizce küçük düşmüş olurdu. Bu durumda bile Stalin'in kariyeri tamamen son bulmazdı. Örneğin Merkez Komitesi üyeliği kesinlikle devam ederdi. 1921'de Tomski Merkez Komitesi'nin bir politikasını ihlal etmesine rağmen Lenin onu üyelikten atmayı başaramamıştı. 1922'de Stalin'in böyle bir ihmali yoktu. Dahası Lenin'le aynı düşüncede olmamak parti tüzüğüne aykırı değildi. Zaten Stalin de Lenin'in rahatsız edici bulduğu politikaları savunan tek kişi değildi. Lenin her zamanki gibi sözünü dinletemeyince muhaliflerine kötü davranıyordu. Lenin'in sağlık durumunun üzücülüğü o uzun sıcak yaz mevsiminde dikkatleri tartışmanın esasından uzaklaştırma eğilimindeydi. Ayrıca Stalin'in 1930'larda ve sonrasında uygulayacağı dehşeti -Lenin bu dehşet konusunda hiçbir önseziye sahip değildi- bugünden geriye bakıp gördüğümüz için de etkileniyoruz bundan.

Yine de ilk çatışma gelecek anayasaya ilişkin tartışmalarda çıktı. Sovyet cumhuriyetlerindeki komünistler Stalin'in kendi cumhuriyetlerini RSFSC'ye bağlama planından rahatsızdı. Gürcü Merkez Komitesi açık sözlüydü. Lenin, Stalin'in projesinden hoşlanmadı ve Stalin'in Sovyet cumhuriyetlerini projesini kabul etmeye zorladığından kuşkulanıyordu. Stalin, Lenin'e yazıp kendisini haklı çıkarmaya çalıştı. Lenin'in sınır bölgelerinde milliyetçiliğin yükseliş halinde olduğunu ve Lenin'in planının ancak onu güçlendirip idari yapıların karmaşasını artıracağını anlaması gerektiğini düşünüyordu. Stalin Sovyet cumhuriyetlerine RSFSC içinde "özerk" statü vererek onları RSFSC ile eşit koşullarda federal bir düzenlemeye girmesini önlemek istiyordu. 23 Eylül 1922'de Parti Orgbüro komisyonu Stalin'in projesini onayladı.

Lenin "özerkleştirme" fikrini "Büyük Rus şovenizmi"ne benzetiyor ve nefret ediyordu. Üç gün sonra iki saat süren bir konuşmada Stalin'e görüşlerini anlattığında Stalin moral olarak çöktü ve "özerkleştirme"yi reddederek bir Avrupa ve Asya Sovyet Cumhuriyetleri Birliği'ni kurma fikrini onayladı. Lenin'in 1920 ortalarında Stalin'le tartışırken savunduğu türden bir projeydi. Fakat Stalin daha pes etmemişti. Ertesi gün Politbüro'ya bir not yazıp birliğin RSFSC'den ayrı yasama organları olmaması gerektiğini önerdi. Aynı zamanda, önerilen ismi Sovyet Sosyalist

Cumhuriyetler Birliği'ne dönüştürerek Lenin'i düzeltti. Dahası Gürcistan'ın Ermenistan ve Azerbaycan'la birleşerek Transkafkasya Sovyet Federasyonu'nun kurulması ve bu federasyonun SSCB'ye RSFSC ve Ukrayna Sovyet Cumhuriyeti ile eşit temelde katılmasında ısrar etti; böylelikle Gürcistan'ın RSFSC'ye eşit statü edinmesine karşı çıktı. Kamenev Stalin'i provokatif olmaktan kaçınması için uyardı: "İliç Sovyet [cumhuriyetinin] bağımsızlığı için savaşmaya hazırlanıyor." Stalin korkuya kapılmadı ve bu süreçte bir lider olmaya başladığını gösterdi: "Bence gerekli olan İliç'e karşı sıkı durulması."

Kamenev ona işleri olması gerekenden daha kötü duruma getirdiğini söyleyince Stalin aldırmadı fakat beklendiği üzere Lenin'in tepesi attı: "Büyük Rus şovenizmine karşı ölümüne savaş ilan ediyorum." Nekahatle geçen yazdan sonra Moskova'da kavgaya hazırdı. Bu onun açısından akıllıca değildi, çünkü felcin iyileşmesi sonraki çöküşlerle kesintiye uğramıştı. Haziran ayında Gorki'deki parkta gezdikten sonra bir tane daha ve Temmuz ayında da aynı şeyi yaptıktan sonra bir tane daha. Vücudunun sağ tarafını kullanamıyordu. Ağustos ayında da günlerce hareket edememişti.[6] Kendisini zorladı ve zihinsel çalışmasına yeniden başladı. İstediği kitapları almak için kütüphanelere sekreterler gönderildi -özellikle de Buharin'in Komünizmin ABC'sini istedi.[7] Anna İliniçna'nın Kazan günlerinden eski Marksist arkadaşı Nikolay Fedoseyev'le ilgili anılarına katkıda bulunmaya başladı.[8] Doktorların itirazlarını ve Politbüro'nun kuşkularını aşıp 2 Ekim 1922'de Gorki'deki malikaneden ayrıldı ve otomobille Kremlin'e dönüp eski senato binasındaki Sovnarkom odalarına komşu olan dairesine yeniden yerleşti. Ertesi gün Sovnarkom olağan toplantısına ve 6 Ekim günü de Parti Merkez Komitesi toplantısına başkanlık etti. Herkesi resmi görevlerini tekrar yerine getirme yeteneği ile etkilemek istiyordu.

Fakat Lenin artık eski Lenin değildi ve bu iki önemli toplantıda görünüşü kurtarmakla yoldaşlarını kandıramazdı. Yoldaşları Sovnarkom oturumunda tartışmadan kaçınmaya çalıştılar. Fakat bu onu sadece sinirlendirdi.[9] Hiçbir şeyi düzgün yapamıyorlardı. Lenin'le tartışsalar yeni bir kalp krizi geçirebilirdi; geri çekilseler bu sefer de Lenin onların aşırı kibar olmasından rahatsız olup aynı şey yine yaşanabilirdi. Merkez Komitesi toplantısı daha iyi

başladı fakat oturumların yarısında Lenin'in diş ağrısı tuttu ve evine dönmek zorunda kaldı.[10] Sonraki günlerde diğer toplantılara katılmasına rağmen performansı normalin çok altındaydı. Bu da onu çok sinirlendirdi ve en küçük rahatsızlıkta kızıyordu. Sekreteri Lidia Fotieva yeni bir kalp krizinden korkuyordu ve tedbir olarak önde gelen yoldaşlarından toplantılarda yerlerinden kalkmamalarını ve kendi aralarında konuşmamalarını istedi. Akla gelebilecek her sinirlenme sebebinin yok edilmesi gerekiyordu.[11] Zihinsel kapasitesi azalmıştı. Bazan bir metin üzerinden konuşurken yerini kaybediyor ve farkında bile olmadan bütün pasajları tekrar ediyordu.

Kamenev, Stalin ve Zinovyev, Lenin'in durumunu konuşmak için bir araya geldiler fakat eyleme yönelik hiçbir karara varmadılar.[12] Ondan Gorki'deki malikaneye dönmesini isteseler Lenin'in kendilerini hastalığını dış ticaret ve anayasa üzerine tartışmalardan dışlamak için bahane olarak kullanmakla suçlayacağını biliyorlardı. Bu yüzden de onu kendi haline bıraktılar. Aslında Lenin anayasa konusunda istediği yönde yol alıyordu zaten. 6 Ekim'deki Merkez Komitesi toplantısında Buharin'le Kamenev'in desteğini almıştı ve Stalin de onun temel isteklerine karşı çıkmaya cesaret edememişti. Lenin tek bir taviz vermişti ve o da hiç önemli bir şey değildi: Sovyet devletinin adının Avrupa ve Asya Sovyet Cumhuriyetleri Birliği değil Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği olmasını kabul etmişti. Aralık'ta Sovyetler Kongresi için nihai metni hazırlamak üzere Stalin başkanlığında bir parti komisyonu oluşturuldu. Bu sırada Lenin, Kamenev'e bir not gönderip ondan Gürcü komünistlerin kendi pozisyonlarını savunmak için ilgili belgelere erişmelerini sağlamasını istedi. Josef Stalin'in hareket alanını sınırlamak istiyordu.[13]

Lenin sınırlarını zorlamaya devam etti ve 13 Kasım'da Dördüncü Komintern Kongresi'ne hitap etti. Konuşmasındaki pasajlar birbiriyle bağlantısızdı fakat sonuna kadar gitme enerji ve deneyimine sahipti. Yine de yoldaşları durumunun kötüleşmesinden telaşlandı. Buharin şöyle yazıyordu:[14]

> İliç kürsüye giderken yüreğimiz eziliyordu. Hepimiz konuşmak için gösterdiği çabanın İliç'e neye mal olduğunu görüyorduk. Sonra konuşmasını bitirdiğini gördük. Ona doğru koştum ve

> kürk paltomla onu kucakladım; yorgunluktan sırılsıklamdı, gömleği ıslanmıştı ve alnı boncuk boncuk terlemişti. Gözleri aniden dönüverdi.

Komintern delegeleri iyileşmesinin tehlikede olduğunu bilmeksizin Lenin'i alkışladılar. Özellikle yabancı delegeler önderliği altında komünizmin dünyada zafer kazanmasını bekledikleri adamı görmek ve dinlemek istiyorlardı. Fakat merkezdeki partili yoldaşları onun konuşmasına izin vererek hata yapmışlardı ve bunu biliyorlardı. Komintern kongresinden sonra onun arzusu hilafına da olsa faaliyetlerini sınırlamak için gitgide daha fazla çaba gösterdiler. O sıralar özel konuşmalarında Lenin'in hastalığının -her ne ise o- geçip geçmeyeceğini merak ediyorlardı.

Stalin ve yoldaşları istedikleri gibi davranma konusunda rahatladılar. Gürcü komünist liderler Stalin'i aşırı derecede huzursuz ediyordu ve Stalin'in yakın müttefiki Orkonikidze Tiflis'teki bir toplantıda onları "şoven pislikler" diye suçladı. Gürcü Merkez Komitesi toplu halde istifa etti ve Lenin'e şikayette bulundu. Lenin bir süre umursamadı, çünkü Gürcü komünist önderliğinin Gürcistan'ın Transkafkasya Federasyonu'na katılmaması talebine o da itiraz etmişti. Ayrıca Stalin'in Gürcistan'daki durumu araştırmak üzere Djerzinski başkanlığında bir soruşturma komisyonu gönderme planını da onayladı. Tiflis'teki komünistler arasında muazzam bir gerilim vardı. Kasım ayı sonunda Orkonikidze imparatorluk memuru gibi davrandığı suçlamasına o kadar sinirlendi ki, Mdivani'nin taraftarı olan Kobaçidze diye birini dövdü. Lenin Gürcistan'daki olaylara ilişkin tam bilgisi olmamasına rağmen endişeliydi ve Djerzinski'nin ne zaman dönmeyi planladığını sekreterlerine sorup durdu. Aslında Djerzinski de anayasa konusunda Stalin'le aynı fikirdeydi ve raporu Orkonikidze'nin Transkafkasya'daki tavrının üstünü örtüyordu. Fakat 12 Aralık'ta Djerzinski Moskova'da Lenin'le konuşurken talihsiz Kobaçidze'ye ne olduğunu ağzından kaçırdı.

Lenin için Stalin'in SSCB anayasası konusunda geri çekilmediği ve 6 Ekim'de kazandığını düşündüğü muharebeye yeniden başlaması gerektiği açıktı. Aslında bu, üzerinde anlaşılmış bir resmi politikayı yeniden oluşturma meselesinden ibaret değildi. Stalin'in Orkonikidze'yi koruması onu bir parti kadrosunu

diğerine karşı şiddet kullanmasına göz yumma durumuna sokmuştu. Lenin dehşet içindeydi. Daha 1903'te Londra caddelerinde Aleksandr Şotman'ın bir Menşeviği dövmesini engellemişti. Şimdi de Orkonikidze'ye yalnızca aptallığından değil ahlaki nedenlerle de karşı çıkıyordu.

Lenin genellikle her türden ahlak kuralını alaya alırdı. Fakat yüreğinin derinliklerinde o bir romantikti, devrime inanan biriydi. Bir Marksistin provoke edildiği zaman bile yapmaması gereken bazı şeyler -pek az şey de olsa- vardı. Marksistler Marksizme bağlı kalmalı ve düşüncelerini hafife almamalıydı. Marksistler savaşçı olmalıydı ve birbiriyle sözel olarak dövüşebilirdi fakat karşılıklı bir sorunu dövüşerek çözmek onun için lanetli bir şeydi. Marksistler uygar ve kibar olmanın örneğini oluşturmalıydı ve Orkonikidze de Kobaçidze'ye fiziksel olarak saldırmakla partiyi küçük düşürmüştü. Lenin daha 1920'de Orkonikidze'yi fazla içki içtiği ve bir grup hafif kadınla ilişkisi olduğu için azarlamıştı. Her Politbüro üyesi Orkonikidze'nin dağınıklığını bilirdi ve Lenin de Stalin ve Djerzinski'nin gerçeği kendisinden gizlemelerini yüzlerine vurdu. Gürcü komünist önderliğinin uğradığı muameleye ilişkin öğrendiği her şey aynı şeye işaret ediyordu: Stalin parti içinde otoriter şovenizm yönünde bir hareket yürütüyordu. Stalin'in kendisinin de Gürcü olması önemli değildi. O bir Rus emperyalisti gibi davranıyordu ve bu da bir rezaletti.

Lenin başka bir sağlık krizi geçirmese Stalin'e karşı kampanyaya yeniden başlayacaktı. 24 Kasım'la 2 Aralık arasında beş çöküntü yaşadı.[16] 13 Aralık'ta, Djerzinski'yle konuştuğunun ertesi günü iki şiddetli çöküntü yaşadı ve o gün hayatta kalamayacağından korkuldu.[17] Hemen yanına koşan Dr. Kojevnikov ve Profesör Kramer ona "tam istirahat" rejimini kabul etmediği takdirde yaşamayacağını söylediler. İsteksiz sabırları sonunda onu dize getirdi. Sekreteri Lidya Fotieva'yı çağırıp "işlerini tasfiye etmek" için düzenlemeler yaptı.

Hastalığının ölümcül olduğunu sık sık düşünmüştü, fakat bu günden itibaren artık aynı zamanda partisi ve devrim üzerinde nasıl bir iz bırakacağını kurguluyordu. Gorki'de herhangi bir siyasal rol oynamanın zor olacağını bildiği için oraya götürülmeye itiraz etti. Tıbbi uzmanları ve refakatçilerinin niyetleri konusun-

daki şüphelerini giderdi. Kremlin'de kalacaktı ve okunaklı bir tarzda yazamadığı için Sovnarkom'daki sekreterlerinin söylediklerini yazmasını isteyecekti. Aniden ölebileceğini ve bir miras bırakmak istiyorsa bir tür siyasal vasiyet yazması gerektiğini anlamıştı. Bu yüzden kendi halefi -ya da halefleri- olarak kimi önereceğini düşünmesi gerekiyordu. Düşüncelerine hükmeden devrimin geleceğiydi. Aslında son aylarda da böyleydi. 1922 sonbaharında sinirli bir anında Maria İliniçna'ya şöyle bağırdı: "Aramızdan hangi herif altmışına kadar yaşayacak ki?" Sonra öldüğünde iktidarın bir şekilde kendi kuşağına değil de yirmilerindeki Bolşeviklere geçmesi arzusunu ifade etti.[19]

Lenin'in devrime ilişkin kaygıları büyümüştü. Kafasını meşgul etmeye devam eden iki politik meseleye -dış ticaret ve Sovyet olmayan cumhuriyetler üzerine- Stalin'e karşı siyasal öfke eklenmişti. Yoldaşlarının kendisinin içteki baskının sürdürülmesine öncelik verilmesi konusunda aynı fikirde olup olmadığından da emin değildi. Bu zayıflamış ve ateşler içindeki halinde Lenin'e Politbüro'nun üzerinde anlaşılmış politikaları, erozyona uğratılıyor gibi görünüyordu. Aniden ölme olasılığı ile yüz yüze gelince kendisi gittikten sonra devrimin gelişmesini güvenceye alma genel sorunundan endişe ediyordu. Zaman ondan yana değildi.

13 Aralık'ta Kojevnikov'la Kramer gittikten sonra Fotieva'yı Kremlin'deki dairesine çağırdı. Merkezi parti önderliğinin politikalarına ilişkin endişesi çöküntü endişesinden daha fazlaydı. Mektuplardan biri Lenin'in aylardır ya sınırdışı edilmesi ya da en azından Pskov'a sürgün edilmesi (Lenin Sibirya'dan tahliye edildikten sonra 1900'de orada hapsedilmişti) için uğraştığı yaşlı eski Menşevik tarihçi N. A. Rojkov'la ilgiliydi. Lenin Politbüronun bu kararı ertelemesini kendisinin uygun baskı tedbirlerinin uygulanması stratejisine karşı artan bir direnç olarak ele aldı ve Rojkov'un kesinlikle sınırdışı edilmesini istedi.[20] İkinci mektup ise dış ticaret tekeli konusunda Troçki ve diğerlerine yazıldı.[21] Sovnarkom delegasyonuna ilişkin üçüncü mektup Kamenev, Rikov ve Çurupa'ya gönderildi. Ayrıca Lenin'in hırçınlığından kuşkusu kalmayan Stalin'le de iki saat yüz yüze görüştü.[22] Günlük yürütme sorumluluklarını devretmeye uyum sağlamaya başlamasına rağmen Lenin Sovyetler Kongresi'nde asli konuşmayı

yapma umudunu da koruyordu.[23] Tercih ettiği politikalardan hiçbir sapmayı tolere etmeyeceği açıktı. Stalin devletin dış ticaret üzerindeki tekeline itirazını geri çekmeyi kabul etti[24] fakat Lenin hâlâ bu politika konusunda kendisini rahat hissetmiyordu ve Merkez Komitesi'nin sorunu kendi lehine çözmesini endişeyle bekliyordu.

Denize düşen yılana sarılır. Lenin artık Stalin'in müttefik olmamasından dolayı Stalin'e karşı ittifak kurduğu kişiye yöneldi tam da. Bu, Troçki'ydi. Troçki de Lenin gibi devletin dış ticaret üzerindeki tekelini savunuyordu ve Lenin ondan gelecek Merkez Komitesi oturumunda kendisi adına konuşmasını istedi.[25]

Bu beklenmedik bir hareketti. Lenin daha önceleri yanında geniş bir müttefik grubu bulundurur ve içlerinden birini açıkça tercih etmekten kaçınırdı. 1922 Nisan'ında Stalin'i müttefik olarak seçmeyi hesaplaması bile Zinovyev, Kamenev ve Buharin'den kasti bir uzaklaşma anlamına gelmiyordu. Troçki'yle bu yakınlaşma ile parti içi meselelerdeki bu ilişkinin diğerlerine göre öncelikli olacağını etkili bir biçimde gösteriyordu. Böylesi bir manevra Lenin'in umutsuzluğunun göstergesiydi. 1917 Şubat Devrimi öncesinde Troçki'nin kendini beğenmişliği ve kibri canını sıkmıştı. Lenin'e göre Brest-Litovsk görüşmeleri Troçki'nin devrimci bir havacı olduğunu göstermişti ve 1920-21'de parti içindeki "sendikalar tartışması" da onun düşüncesizliğini ve pratik olmayışını ortaya koymuştu. O sıralar Troçki'nin merkezi parti önderliğindeki polemik tarzına öfkesinden "tebeşir gibi bembeyaz olmuştu". Böylesi bir kibir Lenin'e (ki kendi kibrinin farkında değildi) gereksiz geliyordu. Fakat bunu bir kenara koymak gerekiyordu. *Realpolitik* Lenin'in Troçki'den haz etmeyişinin üstüne çıkıp onunla uyum içinde çalışmasını gerektiriyordu.

Lenin'in durumu 16 Aralık'ta daha da kötüleşip de sağ kol ve sağ bacağında hareket kabiliyetini tamamen kaybedince bu gereklilik daha da arttı.[26] 18 Aralık'ta Merkez Komitesi toplantısında Troçki olmasaydı yoldaşlarının dış ticaret tekelini sürdürmesinin hiçbir garantisi yoktu. Fiziksel acılarına rağmen Lenin'in zihni siyasete odaklanmıştı. Belki de o sırada Troçki toplantıda güvenilirliğini kanıtlarsa onu diğer siyasal tartışmalarda kullanabileceğini düşünüyordu. Bu durumda bile ona tam olarak gü-

venmiyordu ve başka bir Merkez Komitesi üyesinden, Yemelyan Yaroslavski'den oturumlarla ilgili kendisini bilgilendirmesini istedi.[27] Merkez Komitesi Lenin'in görüşünü kolaylıkla benimsedi.[28] Dış ticaret üzerine devlet tekeli yeniden onaylanınca Lenin yeni müttefiki Troçki'ye kendinden geçmiş bir halde şunları yazdı: "Tek bir manevra hareketiyle ve tek bir kez ateş bile etmeden bir mevzi ele geçirmiş gibiyiz."[29] Akşam oturumunda Lenin'in Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) projesinin ana hatları kabul edildi.[30] Bu arada da Politbüro'nun, Rojkov'un Pskov'a sürgün edilmesi isteğini kabul ettiğini öğrenip sevindi.[31] Lenin'in politikadaki hedefleri birer birer karşılanıyordu.

Fakat hâlâ elde etmesi gereken pek çok şey vardı ve fazla zamanı olmadığının da farkındaydı. Kuşkucu olmakta haklıydı, özellikle de Stalin hakkında. 21 Aralık'ta Stalin'in önde gelen üyesi olduğu Orgbüro Djerzinski'nin Gürcistan raporunu onayladı. Orkonikidze sansürle kurtulmuştu ve bir o kadar rahatsız edici olan da Mdivani'nin ve Stalin'in diğer muhaliflerinin Tiflis'teki konumlarından alınması kararıydı.[32] Stalin intikam peşindeydi ve Lenin'le SSCB anayasasının formaliteleri üzerine yaptıkları anlaşmayı bozmaya yöneliyordu. Stalin'le Lenin arasında bir tartışma daha olacaktı mutlaka. Gerilim yükseldi.

22-23 Aralık gecesi Lenin'in sağlığı bir çöküntü daha yaşamasıyla kötüleşti ve sağ tarafını yine tamamen kullanamaz hale geldi. Akrabaları ve doktorları ona en iyi şekilde bakıyorlardı fakat Lenin her zamanki gibi bilinci yerine gelir gelmez siyaseti düşünüyordu. 18 Aralık'ta Merkez Komitesi ondan iyileşene dek siyasal yaşamdan çekilmesini resmen istediği için kurnazlık etmesi gerekiyordu ve Stalin de bu tıbbi rejimin başına getirilmişti. Fakat Lenin doktorlarına, sekreterine "kendisini huzursuz eden bir sorun" üzerine bir şey yazdırmasına izin verilmezse tekrar uykuya dalamayacağını söyledi. Doktorlar insafa geldiler ve nöbetçi sekreter Maria Volodiçeva eve çağrıldı. O geldiğinde Lenin hâlâ çok hastaydı. Fakat devam etme konusunda ısrarlıydı: "Size *kongreye hitaben* bir mektup yazdırmak istiyorum."[33] Sadece dört dakika yazdırabilmesine rağmen çerçevesini çıkarmıştı; birkaç gün içinde kafasındaki genel sorun ve planları yazdırmayı ve gelecek parti kongresine yetiştirmeyi umuyordu. Her şey "kesinlikle gizli" olmak zorundaydı. Mektup dört kopya yazıldı ve

mumla mühürlenmiş zarflara koyuldu; Lenin bunları sadece kendisinin ya da ölümü halinde Nadejda Konstantinovna'nın açma hakkı olduğunu şart koştu.[34]

Sekreterleri Lidia Fotieva'yla Maria Volodiçeva'ya tam bir güven duyuyordu. Daha önce sekreterliğini Stalin'in genç ikinci eşi Nadejda Alliluyeva da yapıyordu; fakat iyi bir tesadüf olarak ay başında işi bırakmıştı. Lenin ayrıca 24 Aralık'ta Stalin, Kamenev ve Buharin'in kendisine günde beş on dakika dikte ettirmesine izin verme kararına da sevindi. Stalin izin verilmediği takdirde Lenin'in anlamsız yere kısıtlandığından şikayet ederek kendisine zarar verme yeteneğine hâlâ sahip olduğunu farketmişti.

Fakat Stalin dikteye izin vermekle riske girmediğini düşünmekle hata etti. Kötürüm ve perişan durumdaki Lenin aynı zamanda öfkeliydi. Yatağa çakılı varlığı onu sakinleştirmiyordu. Acelesi olan bir adamdı o. Birkaç yıldır Sovyetlerin siyasal sürekliliği sorunu üzerine düşünüyordu ve zaman zaman da dillendiriyordu bunu. O ve Aleksandr Şlikhter 1921 yazının sonunda Bolşevik tanıdıklarının ölümleri üzerine konuşmuşlardı. Şlikhter partinin kıdemlilerin kaybından dolayı endişelenmemesi gerektiğini, çünkü genç kuşağın görevi devralmaya hazır olduğunu söylemişti. Lenin ise itiraz etmişti: "Uzun, uzun bir süre Lenin gözlerini benden ayırmadan sessizce baktı. 'Hayır, yanılıyorsun,' diye yanıtladı. 'Gitmek için çok erken. Beş yıllık eğitim daha gerekiyor.'"[35] Bu sözler gelişigüzel söylenmemişti; Lenin'in kendisi sahneden çekildikten sonra partinin halihazırdaki önderliğinin durumu konusundaki huzursuzluğunu yansıtıyordu. Lenin daha sonra konuyu değiştirmişti. Fakat yakında öleceği korkusuyla vardığı sonuçları kağıda dökmek için acele ediyordu. Bu çok büyük bir çaba gerektiriyordu. Tezini titizlikle hazırlamalıydı ki sonradan üzerinden geçmesi gerekmesin. Partisi için bir siyasal vasiyet yazıyordu ve amaçları da net olarak ifade edilmeliydi.

Bir yazar olarak el yazısı ile yazarken metnin önünde olmasına alışkındı ve tabii çok hasta olduğundan yapamıyordu bunu. Zaman zaman grameri bozuluyordu ve Volodiçeva'nun onun taslağını düzeltmesi gerekiyordu. Onun bunu alçaltıcı bulduğunu biliyordu: "Biliyorum mecburi belanızım, ama çok kısa süre için."[36] Fakat sorun şu ki Lenin'in mektubun kapsamını kafasın-

da oluşturması gerekiyordu ve stenograflar da genellikle bir sonraki cümlesi için uzun uzun beklemek zorundaydı. Bir yerden sonra sekreteri Lenin'inkinin yanındaki odada tutup düşüncelerini toparladığı zaman telefon etmesini denediler.[37]

Vasiyetini bir şekilde bitirmeye kararlıydı. Fotieva ve Volodiçeva verdikleri teknik desteğin yanı sıra moralini yükseltmeye de çalışıyorlardı. Nadejda Konstantinovna ve Maria İliniçna onun için daha da büyük duygusal öneme sahipti. Eşi ve kızkardeşinin her gün onunla oturmaya hazır olduklarını biliyordu. Nadejda Konstantinovna daha da ileri gidip gayrıresmi siyasal asistanı oldu. Tabii bu yine Merkez Komitesi'nin kararlaştırdığı ve Genel Sekreter Stalin'in denetlediği tıbbi rejim kurallarına aykırıydı. Fakat Nadejda Konstantinovna tekrar onun siyasal asistanı olma rolünü, 1917 Nisan'ında bıraktığı rolü, yeniden oynamaktan hoşnuttu. Belki de gizlilik hoşuna gidiyordu; biraz da Okhrana'yı atlatmak için ikisinin planlar yaptığı eski günler gibiydi. Hepsinden önemlisi, Nadejda Konstantinovna, Merkez Komitesi, Lenin'i Merkez Komitesi'nin istediği gibi politikadan uzaklaştırdığı takdirde Lenin'in fazla yaşamayacağını farketmişti. Lenin siyaset olmadan yaşayamazdı. Bu yüzden ona Kremlin'deki olaylarla ilgili bildiklerini anlatmaya ve diğer parti liderleri ile gizli temaslarını sürdürmeye devam etti. Giderek Lenin kendisini iyi hissetmeye başladı yeniden.

Ne yazık ki Stalin 22 Aralık'ta bunu öğrendi. Nadejda Konstantinovna'ya telefon etti ve onunla kaba bir dille konuştu. Lenin'in durumundan endişeli olan Nadejda Konstantinovna, Stalin tarafından ezildi. Ertesi gün Kamenev'e duygusal bir mektup yazdı: "Geçen 30 yıl boyunca tek bir yoldaştan bile küfürlü bir söz duymadım; partinin ve İliç'in çıkarları benim için Lenin'den daha az önemli değil." Böylelikle eşinin siyasal olarak aktif kalma hakkını savundu ve Stalin'in saldırganlığının onun kendi sorumluluğu olduğuna işaret etti. Ve hâlâ canı olan Lenin, Komünist Partisi ve Sovyet devletine düşünce, strateji ve personel miras bırakma planına başlayabilirdi.

28

BÜYÜK EVDE ÖLÜM

1923-1924

Lenin siyasal vasiyetini yazdırmaya 23 Aralık 1922'de başladı. Düşüncelerini gelecek parti kongresinde şahsen ifade etmek istiyordu, fakat bu olamayacaksa da bir vasiyet bırakacaktı. Başlangıç sözleri şöyleydi: "Bu kongrede siyasal yapımızda bir dizi değişikliğe gidilmesini ziyadesiyle tavsiye ederim." Lenin'in iki önerisi vardı. Birincisi, ekonomik politikaya ilişkin güncel tavsiyelerde bulunan Devlet Planlama Komisyonu'na belli ölçüde yasama yetkisinin verilmesiydi. İkincisi ise Parti Merkez Komitesi'nin yirmi yedi kişiden elli ila yüz üyeye çıkarılmasıydı.[1]

Bunun arkasında siyasal bir hesap vardı. Devlet Planlama Komisyonu reformu devletin ekonomi üzerindeki yönetimini güçlendirecekti: Lenin, Troçki ile yakın zaman önce yaptığı ittifaktan daha fazla yararlanmak istiyordu ve bunun için ödemesi gereken bir bedel vardı. Zira, Troçki devletin ekonomik planlamadaki rolünün artırılmasını istemişti. Aynı zamanda Lenin de Troçki'ye ve diğer yoldaşlarına bir kısıtlama getirmek istiyordu. Bu amaçla ısrarla merkez komitesinin genişletilerek sanayi işçilerinin üyeliğe alınmasını tavsiye etti. Lenin merkezi parti önderliğinde partinin varlığını ve devrimin sürekliliğini tehdit edebilecek çelişkileri gidermek için harekete geçmek gerektiğini düşünüyordu.[2] Sekreter Maria Volodiçeva ile ikinci yazdırma faslında parti içinde bölünme olasılığını ele aldı. Onuncu Parti Kongresi'nin hizip faaliyetlerini yasaklama kararının etkili olacağına pek güvenmiyordu. Ekim Devrimi'nin iki sosyal sınıfın, işçilerin ve köylülerin, desteğine dayandığını belirtti ve bu sınıf-

ların farklı çıkarlarının parti önderliğinin bir kesiminin diğeri ile yıkıcı bir çatışmaya girmesine zemin oluşturabileceği konusunda ısrar etti.[3]

Lenin daha sonra bu tür ayrılıkların başını çekebilecek kişilere geçti: Troçki ve Stalin. Troçki halen başlıca müttefiki olmasına rağmen onu kendisinin tek halefi olarak görmüyordu. Vasiyet, kişilerle ilgili devam ediyordu. Lenin o dönemde herkesin aksine Stalin'in halef olarak ciddi bir rakip olabileceğini belirtti. Troçki, Zinovyev, Kamenev ve Buharin'in Stalin'e göre halk arasında daha net bir imajı vardı. Stalin ise 1919'de büyük tarihçi Nikolay Sukhanov tarafından "gri karaltı" diye alaya alınmıştı.

Lenin son deneyimler ışığında Stalin'i daha net olarak değerlendirebiliyordu ve Troçki'nin eksikliklerini uzun süredir biliyordu:[4]

> Stalin Yoldaş Genel Sekreter olur olmaz elinde sınırsız bir güç biriktirdi ve bu gücü her zaman yeterli özenle kullanabileceğinden emin değilim. Öte yandan Troçki yoldaş da, İletişim Halk Komiserliği meselesinde merkez komitesinin iradesine karşı mücadelesinin de gösterdiği gibi, sadece seçkin yeteneklerden ibaret değildir. Muhakkak ki halihazırdaki merkez komitesindeki en yetenekli kişidir fakat aynı zamanda kendisine aşırı güvenmekte ve olayların sadece idari yanları ile fazlasıyla meşgul olmaktadır.

Bu kısa tanımlamalardan sonra Lenin, Grigori Zinovyev ve Lev Kamenev'in 1917 Ekim'inde iktidarın alınmasından önceki tutumunun hiç de tesadüf olmadığını ileri sürdü (fakat epey çelişkili bir tarzda da bunun yüzlerine vurulmaması gerektiğini ekledi). Nikolay Buharin'in görüşlerini skolastik olmakla ve tam anlamıyla Marksist olmamakla eleştirdi. Georgi Pyatakov'a siyasette fazlasıyla idari bir yaklaşıma sahip olduğu suçlamasını getirdi.[5] Lenin yoldaşlarını ustalıklı bir tarzda sınava sokmuş ve hepsini yetersiz bulmuştu. Örtük fakat çok da belli olan sonuç, partide kendisini izlemeye değer tek bir liderin bulunmadığıydı.

Buradaki ikiyüzlülük hayret vericiydi. Lenin de (Stalin gibi) yetersiz bir özenle yönetmişti, devrimci aşırı iyimserliğe (Zinovyev ve Kamenev gibi) karşı çıkmıştı ve Marksizme sadakati (Buharin gibi) karmaşık bir tarzda kavramıştı. Fakat Lenin bu

yetersizliklerden dolayı sadece yoldaşlarının suçlu olduğunu düşünüyordu -ve belli ki buna inanıyordu.

Geçmişte bir yoldaşını siyasal bağlar kopmadığı sürece genel olarak eleştirmekten kaçınmıştı ve bu yoldaşları Lenin'e duygusal olarak o kadar yakındı ki, içlerinden birinin Lenin'e ilişkin genel eleştirisi hemen hiç bilinmiyordu. Hemen hemen hiç, ama tamamen de değil. 1921'de Pyatakov'la Amerikan bayilerini Donbass (Ukrayna'nın Donetsk bölgesi -Çev.) kömür madenlerini devralmaya davet etmenin yararlı olup olmayacağı konusunda bir tartışması olmuştu. Lenin'e göre Pyatakov "kibirlilik ve tehlikeli ve güçlü bir düşmanı altetmek için kılıç kullanmaya meraklı lanet olası Rus cemaatine bağlılık" sergilemişti. Pyatakov yazdığı yanıtta sözünü sakınmadı:[6]

> Siz, Vladimir İliç, her şeye fazlasıyla büyük ölçekli bakmaya, stratejinin büyük sorunlarını yüz kilometre uzaktan çözmeye alışmışsınız. Bizimse küçük taktik sorunları üç, olsa olsa on kilometreden çözmeye ihtiyacımız var. Ve bana göre bu sorunda şematizme -ve size aynen yanıt verecek olursam- gerçek kibirliliğe kapılmanızın nedeni de bu.

Muhtemelen Lenin vasiyetini yazarken bu karşı suçlama aklının bir köşesinde duruyordu. Pyatakov açık bir yaraya dokunmuştu. Nadejda Konstantinovna da Lenin'i işçiler arasındaki küçük serserilikleri gözardı etmek ve büyük politikaya aşırı yoğunlaşmakla suçladığında da aynı yarayı deşmişti.

Fakat Lenin dolaylı bir tarzda bile özeleştiri yapmıyordu. Son günlerinde kariyerinin genel sürecine ilişkin en küçük bir pişmanlığa işaret eden hiçbir şey yoktur. Fakat bütün Bolşevik liderler gibi o da Bolşevizmin olumsuz eğilimlerini hissediyordu: idari kabalık, aşırı iyimserlik ve kendini beğenmişlik, şematizm ve skolastisizm. Sorun şu ki, her lider kendisini bu tür eğilimlerin etkisinden muaf olarak görüyordu. Dolayısıyla Lenin de bu konularda uyarılması gerekenin yalnızca lider yoldaşları olduğunu varsayıyordu düpedüz.

Düşünceleri genel siyasal teori anlamında fazla akla yatkın değildi. 1902'de işçilerin sadece işçi olmaktan dolayı devrim sürecinde olumlu bir etkide bulunabileceği yaklaşımını alaya almıştı. Bu durumda insanın Merkez Komitesinin sosyal bileşiminin

devrimi kendi başına kurtarabileceğini şimdi nasıl varsaydığını sorası geliyor. Bolşeviklerin gelecek işçi kuşağının görevi kendisinin o dönemdeki yoldaşlarından devralmaya hazır olduğuna inanmaya ne yöneltmişti onu? Troçki, Stalin ve diğerlerinin yüksek siyasette deneyimi olmayan sıradan fabrika işçilerinin önlerine çıkardığı engelleri ortadan kaldıramayacağını düşünmesine ne sebep olmuştu? Parti iktidarının işçiler ve köylülere dayandığını düşünmek de kesinlikle bir yanılgıydı. İşçiler siyasal haklarının çoğundan yoksundu; Çeka'yla başları derde girmeden grev bile yapamıyorlardı. İsyan bölgelerindeki köylüler Kızıl Ordu tarafından hâlâ ağır baskı görüyorlardı. Lenin tek bir konuda uzak görüşlüydü ve bu da önemli bir konuydu. Parti hizip çatışmalarıyla bölündüğü takdirde Troçki ve Stalin'in muhtemelen iki hizbin liderleri olacağını hissediyordu. Stalin'le ilgili hiç kimse pratik olarak böyle bir öngörüde bulunamazdı; fakat Lenin onu yakından gözlemlemiş ve sahip olduğu hırsı farketmişti.

Lenin bu yüzden sekreterlerine sırlarını saklayacakları konusunda yemin ettirdi ve kopyaların bir kasaya koyulmasını emretti. Önlemlerinin sınırı buydu. Herkesin onu su götürmez lider olarak gördüğünü varsaymaya devam etti; Stalin'in eşi Nadejda Alliluyeva'nın sekreterlerinden biri olarak çalışmasını bile engellemedi. Bu aşırı bir naiflikti. "Kongreye Mektup" parti önderliğini rahatsız etme tehlikesini taşıyordu. Maria Volodiçeva yazılanlardan o kadar sarsılmıştı ki, 23 Aralık'ta Lidia Fotieva nasıl devam edeceğini sordu. Fotieva ona mektubu Stalin'e göstermesini tavsiye etti. Volodiçeva ertesi gün Stalin'e mektubu gösterince o da daktilo metnini alıp Buharin, Orkonikidze ve sekreterlik memuru Amayak Nazaretyan'la konuşmaya gitti. Birkaç dakika sonra da dönüp Volodiçeva'ya "Yak şunu!" diye bağırdı.[7] Volodiçeva da öyle yaptı. Fakat sonra panikledi: Lenin'in isteklerini düpedüz çiğnemişti ve başı büyük belaya girebilirdi. Lidia Fotieva ve Maria Glyasser de aynı ölçüde afallamışlardı. "Kongreye Mektup"un Stalin'e gösterilmesine ne Fotieva ne de Glyasser itiraz etmişti; onları endişelendiren mektubun yok edilmiş olmasıydı.[8] Sorunu çözmek için tek bir yol vardı: Volodiçeva beşinci kopyayı yeniden daktiloda yazacak ve Lenin'in söylediği gibi kilit altına alacaktı.[9]

Stalin kendisine açılan bilgiden aslında pek fayda elde ede-

medi. Lenin kendisinden zehri istediği zaman vermediğine ne kadar pişman olmuştur kimbilir. Artık durum tersine dönmüştü. Stalin Lenin'in yoldan çekilmesini isterken Lenin de Stalin'i görevden almaya uğraşıyordu. Lenin Sovyet devlet kurumları ilgili notları yazdırmaya biteviye devam ediyor ve her bölümde Stalin'i eleştirecek bir sebep buluyordu.

Fakat Lenin'in eleştirisinin kapsamı her zaman sınırlıydı. 1960'larda Batıda ve 1980 sonlarında SSCB'deki pek çok etkileyici anlatım, Lenin'in sovyet siyasal sisteminde muazzam bir reformu savunduğunu belirtmektedir.[10] Bu anlatımlar Lenin'in işleri değiştirme isteğini abartıyordu. Kendi siyasal yaratımı olan tek partili devlete, tek ideoloji devletine, şiddete dayalı devlete, bütün sosyal yaşama, ekonomi ve kültüre hakim olmaya çalışan devlete itirazı yoktu. Düşüncesinin temelleri de yerinde duruyordu. 1917 Ekim'inde iktidarın alınması, devrimci ahlakdışıcılık, "Avrupa sosyalist devrimi", bilimsel doğruluk, ideolojik tahammülsüzlük ve öfkeli ve siyasal sabırsızlık: Hiçbiri değişmemişti. Vasiyetinde hiçbir şey *Devlet ve Devrim*'deki sınıfsız, eşitlikçi, müreffeh bir toplumun ancak sosyalist diktatörlük aracılığıyla kurulabileceği ilkesiyle çelişmiyordu. Lenin 1917'den bu yana ideoloji, örgütlenme ve pratikte pek çok değişiklik yapmıştı; siyasi hayatı boyunca yaptığı dönüşlerle biliniyordu. Fakat komünist bir toplumun kurulmasının kaçınılmazlığı ve bu hedefe ulaşma genel stratejisi konusunda en küçük bir kuşkusu yoktu. Lenin sonuna dek komünizme inanmaya devam etti; yaşamını boşuna ya da yanlış siyasal temellerde yaşadığını hiç düşünmedi. Hasta yatağında Marksizmin dünya ölçeğinde zafere ulaşmasını bilimsel olarak güvenceye alacak kılavuzu önermek için son fırsatını kullanıyordu.

26 Aralık'ta yazdırmaya yeniden başlayan Lenin, İşçi ve Köylü Müfettişliği'nin işçi sınıfından yeni kadrolarla yenilenmesini istedi. Müfettişliğin eski başkanı olan Stalin, Lenin'in bürokratik uygulamalar konusundaki eleştirilerine zorunlu olarak içerleyecekti. Lenin ayrıca Devlet Planlama Komisyonu ve Sovnarkom'un da ekonomideki planlama ve düzenleme düzeyini yükseltmek için işbirliği yapması gerektiğini belirtiyordu. Burada Lenin, Stalin'e karşı müttefik olarak ihtiyacı olduğu Troçki'yi tatmin etmeyi umuyordu. Hepsinden önemlisi, anayasada deği-

şiklik yapılmasını düşünüyordu. Hatta mevcut koşullar altında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) kurulmasını onaylamakla acele edip etmediğini bile sorguluyordu. Pek çok devlet memurunun "şoven Büyük Rus molozları" olduğunu belirtip şunu öne sürdü: "Kuşkusuz bu [devlet] aygıtının gerçekten bizim olduğuna yemin edene dek bu önlemden vazgeçmek uygun olacaktır." Bir kez daha Stalin'in "aceleciliğini ve idari konulara takıntısını" özel olarak belirtti. Stalin, Orkonikidze ve Djerzinski'nin Rus olmaması Lenin için önemli değildi. Hatta fazla Ruslaşmışlardı, Rus olmayan etnik kökenlerinin acısını Gürcüler gibi küçük ulusları korumayı reddederek çıkarmaktaydılar.

O sıralar SSCB'nin kuruluşunu durdurmak için çok geçti ve 30 Aralık'ta Moskova'daki Sovyetler Kongresi daha önce Lenin ve Parti Merkez Komitesi tarafından onaylanan anayasa taslağını kabul etti. Fakat Lenin zincirlerinden kurtulmuştu: 30-31 Aralık'ta "Milliyetler Sorunu ya da 'Özerkleştirme' Üzerine" makalesini yazdırdı:[11]

> Bütün gereken, Rus olmayanlara aramızda nasıl davranıldığına, Polonyalıya nasıl "küçük Polak" dendiğine, Tatarların her zaman "Prens", Ukraynalıların "Khokhol", Gürcülerin ya da Kafkaslarda yaşayan herkesin "Kapkasyalı" diye anıldığına ilişkin Volga anılarımı akla getirmektir.
>
> Dolayısıyla ezen ya da sözde "büyük" ulus açısından (gerçi büyüklük yalnızca şiddet eylemleri yönündendir, o ancak bir şoven haydut olarak büyüktür) enternasyonalizm yalnızca ulusların formel eşitliğini değil aynı zamanda gerçek yaşamda ezen ulus -büyük ulus- lehine kurulu eşitsizliği gidermeyi içermek zorundadır.

Bu sadece Marksist inancın rutin bir ifadesi değildi. Aynı zamanda çocukluğuna kadar giden Lenin'in içindeki derin duyguları ifade ediyordu. Babasının Simbirsk eyaletindeki Çuvaş çocuklar için Çuvaş dilinde ilkokullar kurma kararlılığını. Harriet Beecher Stowe'un *Tom Amca'nın Kulübesi*'ndeki ırksal baskının mahkum edilmesini. Kendisine kültürlü bir Rusun ulusal gururdan kaçınması gerektiğini öğreten bir evde yetişmiş olmasını.

Lenin aynı makalede çarpıcı bir özeleştiri yaptı:[12]

> Görünen o ki, resmen özerkleştirme adıyla bilinen kötü ünlü soruna, sovyet sosyalist cumhuriyetler birliği sorunu olarak yeterince enerjik ve net bir tarzda müdahale etmediğim için Rusya işçilerinin nezdinde fazlasıyla suçluyum.

Lenin'in yalnızca suçlu göründüğünü söylediği meselesini bir kenara bırakalım. "Rusya"dan sanki Gürcistan ve diğer Rus olmayan ülkeler onun bir parçası imiş gibi söz etmesini de görmezlikten gelelim. Burada gerçekten çarpıcı olan, duygusal tonudur. Lenin yüreğini açıyordu.

4 Ocak 1923'te Lidia Fotieva siyasal vasiyete bir ek yaptı:[13]

> Stalin fazla kaba ve kendi aramızda ve biz komünistlerin iç ilişkilerinde tamamen kabul edilebilir olan bu kusur genel sekreterlik konumu için kabul edilemezdir. Bu yüzden yoldaşların onu bu görevden almanın bir yolunu bulmasını ve Stalin'den pek çok açıdan farklı, en önemlisi de yoldaşlara karşı daha hoşgörülü, daha kibar ve daha özenli, daha az kaprisli vb. olmak açısından farklı birini atamasını öneriyorum.

Bu siyasal bir savaştı: Lenin, Stalin'i genel sekreterlikten almak istiyordu. İkinci önemli bir nokta daha vardır. O da Lenin'in yaptığı ekin Stalin'le Troçki arasındaki rekabeti gidermek için çaba gösterilmesi gerektiği konusundaki ısrarının ötesine geçmesiydi. Stalin'e bizzat saldırırken Lenin yakınındaki yoldaşları arasındaki güç dengesini bozuyor ve isteyerek ya da istemeyerek ağırlığı Troçki'ye veriyordu.

Mektuba kendisinin ölümünden sonraki parti işlerini çözmek amacıyla başlamışken, dikkatini mevcut güçlüklere çeviriyordu. Özellikle de SSCB için üzerinde anlaşılan anayasada bir son dakika değişikliği yapmak istiyordu. Moskova'da birleştirilecek devlet kurumlarının sadece Dışişleri Halk Komiserliği ile Askeri İşler Halk Komiserliği olması gerektiğinde ısrarlıydı. Lenin'e göre diğer kurumlar SSCB'nin muhtelif cumhuriyetlerinin denetiminde kalmalıydı. İktidarın hızla Moskova'da merkezileştirilmesinden kaçınılmalıydı.

Lenin daha sonra genel siyasal sorunlara döndü. "Kooperatifçilik Üzerine" makalesi toplumun düşük kültür düzeyi sorununu ele alıyordu. Lenin devletin okur yazarlık, matematiksel beceri, dakiklik ve dürüstlüğün geliştirilmesine yaptığı vurguyu pekiş-

tirmek istiyordu. Özellikle de köylülerin kooperatiflere katılmasını istiyordu: "Uygar" (her şeyden önemlisi okuryazar) Avrupalı açısından baktığımızda, kadınıyla erkeğiyle herkesin kooperatifçilik hareketine katılması ve pasif değil aktif olarak katılması için çok fazla şey yapmamız gerekiyor."[14] Lenin o sıralar köylülüğün "Asya tarzı" çalıştığına inanıyordu.[15] Hep de öyle düşünmüştü zaten. Fakat bu sözcükleri açıkça kullanması onun için sıradışı bir durumdu. Sözleriyle Asya'nın uygarlıktan yoksun olduğunu ve Rusya'nın Avrupalıdan çok Asyatik olduğunu ima ediyordu. Lenin Rusya'nın ekonomik ve sosyal koşullarının ilkelliği karşısında hep sabırsız olmuştu. Köylüler için genellikle olumsuz yorumlar kullanmıştı. Çoğu Rus işçi tutum ve teknik yeterlilik bakımından ortalama Rus köylüsünden pek de farklı olmamasına rağmen, onun yazdığı her şeyde sınıf temelli bir perspektif vardı. Fakat elbette ki Rus işçileri konusunda daha gerçekçi olsaydı, Parti Merkez Komitesi ve İşçi Köylü Müfettişliği'ne ilişkin bütün tavsiyeleri çürütülmüş olacaktı.

SSCB'de olumlu yaklaştığı tek bir ulusal grup varsa o da Ruslar değil Yahudilerdi. Maria İliniçna'ya göre Yahudiler siyasal, bilimsel ve sanatsal alanda sayılarının çok ötesinde başarılar elde ettiklerinden Lenin köklerindeki Yahudilikten dolayı gurur duyardı. Fakat bir Yahudisever de değildi. Yahudilerde hayran olduğu şey, Rusya'da Batılı, Avrupalı, modern bir kültür inşa etme konusundaki aktif ve olumlu rolleriydi. Lenin Rusların da aynısını yapmasını istiyordu -ve kendisini Avrupalı bir Rus olarak görüyordu. Bu yüzden Ekim Devrimi'nin görevlerinin tümüyle yerine getirilmesi için yapılması gereken çok şey kalıyordu.

Fakat Lenin "yeterince kültürlü olmayan bir ülkede" iktidarı almış olmaktan hiçbir biçimde pişman değildi. Nikolay Sukhonov'un *Devrim Üzerine Notlar*'ının eleştirisinde Napolyon'un ünlü sözünden alıntı yaptı: "On s'engage et puis ... on voit." Kabaca çevirirsek, bu cümle önce ciddi bir savaşa gir, sonra ne olacağını görürsün anlamına gelir. Lenin tutarlı bir stratejinin geliştirilmesi için önce iktidarın alınması gerektiğinde ısrarlıydı. Aynı zamanda güncel Marksizmin bir ülkede sosyalist bir devlet kurmaya girişmeden önce sosyalizmin sosyal ve ekonomik ön koşullarının -sanayi, teknoloji ve eğitimin gelişmiş olması- var olması gerektiği kuralına da itiraz ediyordu. Aslında Karl Marx

sosyalizmin bir köylü ülkesinde bile kurulmaya başlanabileceği olasılığını hesaba katmıştı; fakat 1890'larda Rus Marksistlerinin savunduğu genel Marksizm anlayışı bu değildi. Tam tersine Rus Marksistleri geleneksel olarak sosyalist bir toplum kurmaya girişmenin ön koşulunun sanayiye dayalı bir ekonomi ve okuryazar bir toplum olduğunu savunuyorlardı. Tarihsel gelişmenin değişmeyen aşamalardan geçtiğini ileri sürüyorlardı. Lenin Rus Marksizminin ana akımının dışında yer alıyordu: Değişmeyen tarihsel aşamalara karşı örtük sabırsızlığı 1905'ten bu yana gözlemlenebilirdi ve 1920'deki Komintern İkinci Kongresi'nde bunu açıklamıştı. Ölüme giderken partinin bunun bir sapma olmadığını kabul etmesini sağlamak istiyordu. Onun Marksizmi için temeldi bu.

Ve Lenin'in son yazılarında büyük bir özsel değişiklik değil sadece sunum ve vurgu farkı vardı. 25 Ocak 1923'te *Pravda* "Rabkrin'i Yeniden Nasıl Örgütlemeliyiz"! (Rabkrin: İşçi ve köylü denetim komiteleri. -Çev.) makalesini Stalin'e yönelik örtük eleştiriler yumuşatıldıktan sonra yayınladı. Lenin daha sonra uzun bir yazı kaleme aldı. "Az Olsun Temiz Olsun"da, yeniden daha fazla işçinin kamu görevine getirilmesi çağrısında bulundu. Bir yerde işçilerin -küçümseyici jargonuyla- "yeterince aydınlanmamış" olması sorununa değindi; işçilerin "üzerinde uzun süre çalışmak gerektiği"ni belirtti. Fakat genel olarak sınıf temelli bir seçime bağlı kalarak hızla elde edilebilecek sonuçlara güven duyuyordu.

Dış politika üzerine eserlerindekilere pek az şey ekledi. Kapitalizmin çöküşünün kaçınılmaz olduğuna inanıyordu. Batıda ekonomik canlanma işaretlerinin farkında olmasına rağmen yine de Versailles Antlaşması'nın Almanya'nın esareti ile sonuçlandığını ve Avrupa'yı oldukça istikrarsızlaştırdığını belirtti. Fakat Lenin 1920 Polonya-Sovyet Savaşının izlerini taşıyordu ve SSCB'nin yakın gelecekte büyük devletler arasındaki çatışmaların dışında kalması gerektiğini savundu. İyimser bir ifadeyle SSCB içine çekilmediği sürece bu tür çatışmaların yabancı devletleri bir anti komünist haçlı seferine kalkışmaktan uzak tutarak Ekim Devrimi'nin yararına olacağını belirtmeyi sürdürdü. Birinci Dünya Savaşı'nın dünya ölçeğindeki artçı şoklarının bitmediğini ekledi. Doğunun sarsılarak "bataktan çıktığını" savundu.

Komünist Enternasyonal'in müdahalesi olmasa bile Asya ve Afrika'daki sömürgeler Avrupa emperyalizminin başını ağrıtmaya devam edecekti. Bu özgün bir sezgi değildi: Luxemburg, Troçki, Buharin ve diğerleri de aynı şeyi geçmişte söylemişlerdi. Fakat Lenin entelektüel üstünlük iddiasında değildi; aksine devrimin olasılıklarının iniş çıkışlarının sabit olmadığını açıklıyordu. "Bunlar benim düşlediğim büyük görevler" diye ekliyordu.

"Az Olsun, Temiz Olsun" makalesi 4 Mart 1923'te yayınlandı ve Lenin'in sağlığının iyiye gittiği izlenimi doğdu. Bu özellikle Stalin için tatsız bir haberdi. Şubat ayı boyunca merkezi parti liderliğinin izniyle Lenin, Gürcistan meselesine ilişkin bilgilerin asistanları Nikolay Gorbunov, Lidia Fotieva ve Maria Glyasser tarafından toplanmasını yönetti. Fiziksel olarak zor bela hareket edebiliyordu. Fakat entelektüel zekası hâlâ çok güçlüydü ve *Pravda*'daki makaleleri Kremlin liderleri arasındaki gerilime atıfta bulunduğundan mücadeleciliği Merkez Komitesi içinde kaygıya yol açtı. Merkez Komitesi sekreterlerinden Valeryan Kuibişev, *Pravda*'nın Lenin'in yazılarını basmayı bırakıp yerine sadece Lenin'e gönderilmek üzere onun yazısını içeren sahte bir parti gazetesi çıkarmasını önerdi. Böylelikle partinin huzurunun onun Stalin'e karşı suçlamaları nedeniyle bozulması engellenebilirdi. Merkezi parti önderliği Kuibişev'i reddetti ve taşradaki parti komitelerine Moskova'da birliğin hüküm sürdüğünü kesin bir dille belirten bir genelge gönderdi.

Hava aşırı elektrik yüklüydü. 3 Mart 1923'te Lenin yardımcılarından Gürcistan meselesine ilişkin kapsamlı bir bilgi aldı. Cephane elindeydi ve yapacağı tek şey Stalin'e karşı ateşlemekti. Bu kolay bir iş gibi görünüyordu. O sıralar -hâlâ ne zaman olduğunu tam olarak bilmiyoruz- Nadejda Konstantinovna'nın düşünmeden söylemesiyle Lenin, Stalin'in Nadejda'ya küfürlü sözler ettiğini öğrendi. Çok öfkelendi. 5 Mart günü öğle vakti Maria Volodiçeva'yı çağırıp iki mektup yazdırdı. Mektuplardan biri Troçki'ye hitap ediyordu ve Gürcistan Merkez Komitesi meselesini kendi adına üstlenmesini istiyordu. İkinci mektup ise Stalin'e yazılmıştı:[16]

> Eşimi telefona çağırıp ona küfretme kabalığını göstermişsiniz. Söyleneni unutmayı bile kabul etmesine rağmen Zinovyev ve

> Kamenev'e olayı aktarmış. Bana yapılanı bu kadar kolay unutmaya niyetim yok ve söylemeye bile gerek yok ki eşime yapılan bir şeyi bana yapılmış sayarım. Dolayısıyla söylediğinizi geri almayı kabul edip özür dilemeyi ya da aramızdaki ilişkilerin kesilmesini düşünmenizi istiyorum.

Stalin'le tartışma Lenin'in özelde tutmayı adet ettiği yönlerini açığa çıkardı. Devrimci Lenin erkeklerle kadınlara eşit davranılmasını istemesine rağmen o aynı zamanda orta sınıf bir Rus kocasıydı ve böyleleri diğer erkeklerin eşlerine kibar davranmasını isterlerdi.

Stalin'in, Nadejda Konstantinovna'nın Lenin'in siyasal olarak aktif kalma isteğini tatmin etmesine kızmak için gerçekten bir gerekçesi vardı ve o da diğer erkeklerin eşine saygı göstermesini beklerdi. Fakat aynı zamanda kadınların yerini bilmesini beklerdi ve kendi eşi Nadejda Alliluyeva'nın parti üyeliğinden ayrılmasını sağlamaya çalışmıştı. Parti kartının Alliluyeva'ya geri verilmesi için Lenin'in şahsen müdahale etmesi gerekmişti.[17] Böyle bile olsa, Stalin Lenin'in eşine küfretmekle çok ileri gitmişti. Marksist ahlakdışılığın peygamberi Lenin ona yalnızca politik nedenlerle değil aynı zamanda terbiyesizliğinden dolayı öfke duyuyordu.

Ertesi gün Troçki'den Gürcistan meselesinde olumlu yanıt alan Lenin, Volodiçeva'ya mektubu Stalin'e vermesini söyledi. Sonra bir mektup daha yazdırdı. Bu mektup Mdivani ve Gürcü komünist grubuna gönderilecekti:[18]

> Değerli yoldaşlar,
>
> Bütün kalbimle davanızı takip ediyorum. Orkonikidze'nin kabalığına ve Stalin ile Djerzinski tarafından müsamaha edilmesine kızgınım. Sizin için bazı notlar ve bir konuşma hazırlayacağım.
>
> Saygılarımla,
>
> Lenin

Çevresindekilerin eşi de içinde olmak üzere Stalin'e yazılan mektubun sahibine verilmemesi kararı aldıklarını bilmiyordu. 5 Mart'ta Lenin'in sağlık durumu kötüleşmeye başlamıştı ve Nadejda Konstantinovna'nın Stalin'le tartışmanın onu tümden bitireceğinden endişelendiği sonucuna varılmalıdır. Lenin 6-7 Mart

gecesini kötü geçirdi ve sağ el ve ayaklarını yine kullanamadı. Fakat ertesi sabah Maria Volodiçeva, Lenin'in isteklerine sonsuza dek karşı çıkmayacağına karar verdi; mektubu Kremlin'e, Stalin'e götürdü. Lenin'in istediği gibi mektubun kopyaları da Kamenev'le Zinovyev'e de verildi.

Stalin sersemlemişti: "Konuşan Lenin değil, hastalığı." Biraz soğukkanlılık, biraz da Gürcü gururuyla yanıt verdi: "Benim eşim yanlış davransaydı ve siz onu cezalandırmak zorunda kalsaydınız, müdahale etmeyi hakkım olarak görmezdim. Fakat madem ısrar ediyorsunuz, Nadejda Konstantinovna'dan özür dilemek istiyorum."[19] Fakat Kamenev onu böyle bir kabulün Lenin'i esas kabahatten daha fazla gücendireceğine ikna etti. Stalin mektubunu yeniden yazdı, fakat önce Maria İliniçna'yla telefonda feci bir ağız kavgası yaptı. Fakat Lenin'e yanıtındaki sözleri yumuşatacak kadar da endişeliydi.

Stalin'in rahatsız olmasına gerek yoktu. O sıradan Lenin bir şey okuyabilecek durumda değildi. Konuşamıyordu bile. Birisi taşımadan hareket de edemiyordu. Nadejda Konstantinovna ile Maria İliniçna yatağının başında nöbet tutuyordu; doktorlar da aynı endişeyle bekliyorlardı. 10 Mart günü Lenin büyük bir spazm geçirdi. Sağ tarafı tamamen felç oldu ve sol elini büyük bir güçlükle hareket ettirebiliyordu. Uyuyamıyordu, feci baş ağrıları vardı. İyileşme umudu tümden yok olmuştu. Ona Nadejda Konstantinovna ve Maria İliniçna bakıyordu ve Nadejda Konstantinovna felç sonrasında tekrar konuşabilmeyi öğretmek için ders alıyordu. Lenin'in alabilseydi bir siyanür hapını memnuniyetle yutacağı günler dışındaki hayatta kalma isteği sürüyordu. Fakat işleri rölantiye almayı ve Gorki'deki Büyük Eve taşınmayı kabul etti. Doktorların taşınacak kadar güçlü olduğunu söylemesi iki ayı aldı. Fakat özel yayları olan bir araba hazırlandı ve 15 Mayıs 1923'te koruma eşliğinde Kremlin'den Moskova'nın güneyindeki kırsal alana götürüldü.

Stalin zor durumdan kurtulmuştu. Lenin'in siyasi vasiyetini sunmayı umduğu Onikinci Parti Kongresi, Stalin'in "ulusal sorun" üzerine Merkez Komitesi raporunu sunmasıyla geçti. Mdivani ve Gürcü komünistler yenilgiye uğratıldı. Lenin'in vasiyette Stalin'e ilişkin ifadeleri delegasyon başkanlarına sesli olarak

okundu fakat Kongre zemininde tartışılmadı. Troçki gerekeni yapamadı ve Troçki'den de endişeli olan Kamenev'le Zinovyev de Stalin'in daha sonra onlara yönelmesinden çok Troçki'nin iktidara gelmeye çalışmasından endişelenerek genel Sekreteri desteklediler. Stalin otorite ve statüsüne fazla zarar gelmeden ayakta kaldı. Genel sekreterliğini korudu. Artık Lenin'in siyasal kariyerine hiç dönmemesini umut etmesi gerekiyordu. Stalin için belirtiler hayırlıydı.

Bu sırada Lenin hemen tamamen aciz durumdaydı ve Almanya'dan çağrılan Profesör Strumbel, Lenin'in ilerlemiş bir tür frengiden muzdarip olabileceğini ve arsenik ve iyot preparatlarının dikkatle uygulanmaya devam edilmesi gerektiğini ileri sürdü tekrar.[20] Fakat Mart, Nisan ve Mayıs'ta toplanan doktor heyetleri teşhis konusunda ortak bir görüşe varamadılar. Hiçbir uzman onun görüş açısını kanıtlayamadı ve çoğu da sonuç itibariyle afallamış durumdaydı. Hastanın acınacak durumda olduğu açıktı. İngiliz komünistleri Londra'nın merkezindeki J. A. Carter and Co.'dan Lenin için bir elektrikli tekerlekli sandalye satın alıp göndermişlerdi. Sandalyeyi hareket ettiren kol Lenin'in hiç kullanamadığı sağ tarafa yerleştirilmişti; sonuç olarak aracı kullanmayı reddetti ve bir İç Savaş gazisine verilmesini istedi. Lenin, sade, haki bir tunik ve uzun bağcıklı yürüyüş ayakkabıları giyiyordu. Fakat en fazla yapabildiği, Nadejda Konstantinovna ile oturup onun kendisinin ne düşündüğünü anlamasını beklemekti; tek çıkarabildiği ses birkaç hırıltı ve iniltiydi. Fakat genellikle söylediği şey "Burada, burada, burada" idi.[21] Nadejda onun ne demek istediğinden her zaman emin olamıyordu; sorup tahmin etmesi ve her şeye rağmen sohbetlerini sürdürmesi gerekiyordu.

Her şey üstüste gelince Nadejda Konstantinovna gözyaşlarına boğuldu. (Bir keresinde Lenin'in ona mendil vermesi gerekti.) Gerçek bir Ulyanov olan Maria İliniçna acısını göstermiyordu. Bir kere bile hıçkırarak ağlamamasıyla Lenin'in koruması Petr Pakaln'ı şaşırttı.[22] Fakat iki kadın da şiddetli bir gerginlik içindeydi. 1923 Mart'ından sonra Lenin önce Maria'dan, sonra da Nadejda'dan zehir istedi. Maria kendisini öyle bir baskı altında hissetti ki, ufak bir kinin şişesi götürüp onu kandırdı. Nadya da Lidia Fotieva da bu istekleri kesinlikle reddettiler.[23] Kadınların

hiçbiri durumun nasıl gelişeceğini öngöremiyordu ve doktorlara sormakla uğraşmayı da bıraktılar. Nadya da Maria da Lenin'in durumunun modern tıp bilimini allak bullak ettiğini görüyorlardı. Maria bundan nefret ediyordu. Madem bu kadar az şey biliyorlardı, o zaman 1922 Ekim'inde işe geri dönmesine izin vererek deneme yapmamaları gerekiyordu sonucunu gayet makul bir tarzda çıkarıyordu. Nadya da kendi adına onun duygusal bakımdan siyasal faaliyetle bir şekilde temas halinde olmaya ihtiyacı olduğunu kabul etmişti fakat o da doktorları faydasız olarak görüp küçümsüyordu ve Moskova'daki arkadaşlarına eşi için umudu olduğundan kuşku duyduğunu yazıyordu.[25]

Yine de bazı günler Lenin kendisini biraz daha iyi hissediyordu. Örneğin Gorki'de yan binadaki nekahat halindeki yoldaşlarından birinin 1889-90'da Marksizmin esaslarını tartıştığı Aleksandr Preobrajenski olduğunu öğrendi. Samara'ya bağlı Alakaevka'daki o günler başka bir çağa ait gibiydi. Lenin kalp hastalığından muzdarip eski dostuyla karşılaşıp sarılmaktan çok mutlu oldu. Aslında Preobrajenski'nin evinden o gece ve ertesi gece çıkmak istemedi.[26] Yatağına yığılırken "Hiç halim yok!" diye bağırdı. Aklı başından giden Maria İliniçna yere yığılacağından korkarak arkasından gitti.[27]

Bu, 1923 Temmuz'undaydı. Lenin aniden Kremline gitmeyi kafasına koyunca Ekim ayında bir macera daha yaşandı. Maria İliniçna onu azarladı: "Dinle Volodya, seni Kremlin'e almazlar: Giriş kartın yok." Fakat Lenin sadece güldü ve anlaşılmaz şeyler mırıldandı.[28] Şoförü Gil, Büyük Evin arkasındaki garajdan Rolls-Royce'u getirdi ve Lenin'i Nadya ve Maria ile birlikte başkente götürdü. Maria'nın tahmin ettiği üzere Kremlin kapısından hemen içeri alınmadılar. Fakat Lenin sadece güldü. Bildik odalarına gitti. Nadejda Konstantinovna ve Maria İliniçna'yla birlikte paylaştığı eve; Merkez Komitesi'nin toplantı odasına ve son olarak da Sovnarkom odasına. Yolda belli kitapların raflardan alınmasını istedi ve kendisi yokken her şeyin olması gerektiği gibi olup olmadığını denetledi. Sadece bir kere uzun yeşil çuha masalı Sovnarkom odasına baktığında çok kederlendi.[29] İç Savaş yılları boyunca ve Yeni Ekonomik Politikanın başlarında devleti buradan yönetmişti. Anılar duygularını açığa çıkardı; bir an ziyareti sürdüremeyecekmiş gibi göründü. Fakat kendisini topladı.

Küçük turu bittiğinde Gorki'ye dönmek için çok geçti ve Lenin, Nadya ve Maria o gece eski evlerinde kaldılar.

Bu, Lenin'in Gorki malikanesi dışına yaptığı son gezintiydi. Kış gelmişti. Kır karlarla kaplıydı ve öğleden sonranın ilk saatlerinde parlak, alçalmış bir güneş altında Rusya'da bundan daha harika bir manzara olamazdı. Ufukta miller, miller boyu yapraksız huş ağaçları uzanıyordu. Gerasimovka köyündeki demiryolu istasyonundan gelen iki millik toprak yol, doktorların gelip gitmesi için temizlenip onarılmıştı. Fakat genellikle köylüler, hizmetçiler, hastalar ve akrabaları dünyanın geri kalanından yalıtık durumdaydı. Sibirya'daki sürgün döneminde Şuşenskoe'de yaşıyor da olabilirlerdi pekala. Büyük Evin dışındaki kolektif çiftlikte tarım işi yapılamıyordu ve binanın bakım ve onarımı da yapılmıyordu. Zaman durmuştu sanki.

Sonbaharın ortasına dek Nadya eşini tekerlekli sandalyeyle dolaştırıp mantar toplayabiliyorlardı. Lenin Nadejda mantar ararken onun önündekileri görüp Nadejda'yı yenmeyi seviyordu. Her zamanki gibi rekabetçi olan Lenin başkalarının yapamadığı şeyleri yapabildiğinden memnun oluyordu.[30] Fakat ayın son haftalarında sadece düzlüklere gidip manzara seyrettiler. Atlı kızakla giderken yanlarında Petr Pakaln, tıbbi asistan Vladimir Rukavişnikov ve erkek hemşirelerden biri oluyordu.[31] Bazı günler Lenin çok hareketli oluyordu ve Nadya Armand'ın çocuklarına onun "tek başına (değnekle) yürüyebildiğini" yazıyordu sevinçle.[32] Doktorlar da ondan memnundu. Hatta Petr Pakaln, Çeka'ya -ve dolaylı olarak da Parti Sekreteri Stalin'e- Lenin'in kendisini "harika hissettiğini" rapor etti.[33] "Lenin Dede" geçen kış yaptığı gibi çocukların partisi için Büyük Eve bir çam ağacı koyulması emrini verdi. Maria İliniçna, Anna İliniçna'nın evlat edindiği oğlu, artık onyedi yaşında olan Gora Lozgaçev'in davetli çocuklarla birlikte eğlenceye katılmasına izin verdi.[34] Lenin siyasal yoldaşlarının ziyaretine de seviniyordu. Onunla sohbet etmeye gelen parti liderleri arasında Zinovyev, Kamenev, Buharin ve Yevgeni Preobrajenski vardı.[35]

Fakat durumuna ilişkin pek çok olumsuz bulgu da vardı: Sadece 1923 Kasım ve Aralık'ında yedi kez yere yığıldı.[36] O sırada ne düşündüğü bilinmiyor. Bu kısmen konuşamamasından kay-

naklı bir teknik sorundu fakat her zaman kendi öğüdünü tutmuştu. Lenin'in bakılması gerektiği için ona dönmüş olan Nadya bu suskunluğuna içerledi ve Buharin'e aralarında bir duvar varmış gibi geldiğini söyledi.[37] Fakat ona yaklaşma yollarını aramaya da devam etti.

Politbüro'nun isteğine rağmen onunla siyasetten söz etti; fakat merkezi parti önderliğinde patlak veren bir tartışmadan söz edip onu germekten de kaçındı. 1923 sonbaharında Troçki *Yeni Yol* adlı bir dizi makale yayınladı. Bu makalelerde partinin bürokratik durumunu ve devletin ekonomi üzerindeki zayıf ve etkisiz denetimini eleştirdi. Sol Muhalefet Troçki'nin etrafında toplandı. Politbüro'nun geri kalanı ise karşı çıktı; Stalin, Kamenev, Zinovyev ve Buharin omuz omuza verip Moskova ve taşradaki taraftarlarını örgütleyerek Troçki'nin kampanyasına karşı eyleme geçirdiler. Parti üst yönetimi birlik ve sadakat bekliyordu ve Sol Muhalefeti kötülemek için kitaba uygun her örgütsel hileyi kullandı. Bunlar Stalin'in tarzıydı. Troçki kendisini partiyi bölen olarak göstermişti ve Lenin'i yardıma çağıramazdı. Politbüro'nun geri kalanı Troçki'nin kişisel iktidar arzusuna kapıldığını ve Yeni Ekonomik Politikayı bozmak istediğini iddia etti. 1924 Ocak'ında Moskova'da düzenlenen On Üçüncü Parti Kongresi'nde Sol Muhalefet ezici bir yenilgi aldı. Troçki o sırada savaş alanında değildi; fiziksel yorgunluk nedeniyle Abhazya'nın Karadeniz kıyısındaki Sukhumi'de uzun bir dinlenmeye çekilmek zorunda kalmıştı.

Nadya bu olayın tam da Lenin'in "Kongreye Mektup"unda öngördüğü bölünme olduğunu biliyordu. Onu sakinleştirmek için yalan söyledi. Ona *Pravda*'dan seçtiği makaleleri okurken partinin, On üçüncü Parti Kongresinde birleşmiş göründüğünü söyledi. Bu yalan işe yaramış görünüyordu. 18 Ocak 1924'te Lenin "kendisini harika hissediyordu" ve ertesi gün de bir atlı kızakla dolaşmaya çıktı.[38] Buharin birkaç günlüğüne dinlenmek ve bir şeyler yazmak için Gorki'ye gelmişti; Büyük Evin karşısındaki binada kalıyordu. Maria İliniçna her şey normalmiş gibi ortalıkta koşturuyor ve Nadejda Konstantinovna da Lenin'e bir şeyler okumaya devam ediyordu. 20 Ocak'ta kutlayacak bir şey yoktu; Lenin'in geçirdiği krizden bu yana tam bir ay geçmişti.

21 Ocak'ta da endişelenecek bir şey yokmuş gibiydi. Lenin sabah 10.30'da uyandı ve banyoya gitti. Nekahat dönemi için bu ileri bir saat değildi. Fakat daha sonra kendisini iyi hissetmediğini söyledi ve yarım fincan koyu kahve içtikten sonra 11.00'de tekrar yattı. Uyudu. Öğleden sonra 3.00'te kendisini daha iyi hissediyordu ve bir tas ve yarım fincan et suyunu yavaş yavaş içti. Profesör Osipov hastanın günlük muayenesi için yatak odasına girdi ve özel olarak endişelenecek bir şey göremedi. Lenin'in nabzı biraz hızlıydı fakat vücut ısısı normaldi. Konuşması da aylardır aynıydı. Fakat öğleden sonra 5.40'ta aniden bir kriz geldi. Yatağa yaslanan Lenin yeni bir atağın sarsıntısını hissetti. Mide bulantısı bütün vücudunu sarsıyordu. Nöbetçi doktorlar -Osipov, Förster ve Yelistratov- yardımcıları Vladimir Rukavişnikov'un da katılımıyla alelacele bir konsültasyon yaptılar. Nadejda Konstantinovna ile Maria İliniçna da oradaydı.[39] Lenin komaya girdi. Defalarca yirmi dakika boyunca bilincini yitirdiği 1923 Aralık'ına göre komada çok uzun süre kaldı. Kalp atışları yavaşladı ve Maria İliniçna kalp atışlarını hızlandırmak için biraz kafuru getirilmesini istedi. Durum acildi.

Buharin bir şeyler olduğunu duyup bakmak için Büyük Eve koştu. Muhafızlar binanın çevresinde her zamanki konumlarındaydılar. Fakat içerde hiçbir şey normal değildi. Üst katta ışıklar yanıyordu ve her zaman zemin katta devriye gezen Pakaln ortada yoktu.[40] Buharin üst kata fırladı. Orada Lenin yaşam için mücadele ederken Nadejda Konstantinovna ve Maria İliniçna'nın yanında olmak isteyen Pakaln'ı gördü. Lenin'in ateşi hızla yükselmişti. Dar yatakta bir oraya bir buraya dönüyordu ve ter içindeydi. Acı içinde haykırıyordu. Buharin 6.50'deki sonu görmeye gelmişti sanki:[41]

> İliç'in doktorlarla dolu, ilaç yığılı odasına girdiğim zaman İliç son bir iç çekti. Yüzü geri düştü ve korkunç bir biçimde bembeyaz kesildi. Son bir kez hırıldayarak soludu ve elleri düştü. İliç artık yoktu.

Doktorlar bir şans olup olmadığını anlamak için göz kapaklarını kaldırdılar. Fakat tek bir teşhis olabilirdi. Vladimir İliç Ulyanov-Lenin, o kavga adamı, son nefesini vermişti.

Hemen Kremlin'e telefon edildi. Politbüro bu tür bir sonuç

için düzenlemeler yapmıştı ve üyeler Troçki haricinde Zinovyev'in Kremlin'deki katında görüşmek için bir araya geldiler. Kamenev, Vladimir Bonç-Brueviç'i çağırıp Gorki'ye giderek naaşın kaldırılmasına nezaret etmesi talimatını verdi. 22 Ocak günü Bonç-Brueviç Lenin'in kızkardeşi Anna ve erkek kardeşi Dimitri ile birlikte trenle Gerasimovka'ya gitti. Ertesi gün tabut ağıt yakan büyük bir köylü grubu tarafından demiryolu istasyonuna taşındı ve Moskova'ya götürüldü. Cenaze defin için hazırlanmak üzere Sendikalar Binası'na koyuldu. Isıran soğuk havada SSCB'nin diğer yerlerindeki yaslı insanlar Moskova'ya akın ettiler. Gazeteler ölüm ilanlarıyla doldu. Herkes bundan sonra ne olacağının belirsizliğinin pençesindeydi. Çeka anti Bolşevik siyasal grupların rejime karşı bir girişimde bulunması ihtimaline karşı teyakkuza geçirildi. 26 Ocak'ta Sovyetler Kongresi tören için toplandı. Ölen önder anısına konuşmalar yapıldı. Merkez Komitesi liderleri onun düşüncelerine bağlı kalacaklarına ve örnek alacaklarına sırayla ant içtiler. Stalin, "Sana ant içeriz ki, Lenin yoldaş," dedi, bütün dünyanın emekçi insanlarının birliğini -Komünist Enternasyonali- güçlendirmek için canımızı adayacağız."

Cenaze Lenin'in ölümünden altı gün sonra 27 Ocak 1924'te yapıldı. Yılın en soğuk günüydü. Trompetçiler soluklarının dudaklarında donmaması için enstrümanlarına votka sürmek zorunda kaldılar. Lenin'in naaşı Sendikalar Binası'ndan getirilirken Kızıl Meydan'daki kalabalık *Enternasyonal*'i söyledi. Zinovyev, Kamenev, Stalin, Buharin, Molotov, Tomski, Rudzutak ve Djerzinski tabutu tutuyordu; Stalin tarafından gelmesine gerek olmadığı konusunda "rahatlatılan" Troçki hâlâ Sukhumi'deydi. Moskova'da hayat durmuştu. Fabrika düdükleri ve sirenler çalınıyordu. Aynı sahne SSCB'nin diğer kentlerinde, kasaba ve köylerinde de tekrarlandı. Trenler raylarda durmuştu. Gemiler demir atmıştı. Kızıl Meydan'daki Kremlin Duvarı önünde yeraltında bir kemerli mezar odası hazırlanmıştı. Lenin öğleden sonra dörtte toprağa indirildi. Hava daha o zamandan karanlıktı ve gitgide kararıyordu.

LENİN: ÖLÜMDEN SONRA

Ölen adam huzur içinde yatamadı. Politbüronun emri üzerine Lenin'in naaşı bilim insanları mumyalanmasını sağlayan deneyleri tamamlayıp sürekli sergilenene dek Moskova merkez morgunda buz üzerinde bekletildi. Nadejda Konstantinovna itiraz etmesine rağmen Politbüro kararına itiraz edilemeyeceğini bildiği için otoritesinin azalmasına alışıyordu. Karar netti: Eşinin naaşı Kremlin'in kuzeydoğu tarafındaki Kızıl Meydan mozolesinde tutulacaktı. Yapı ahşap olacaktı. (Bugünkü büyük mermer yapı 1930'da inşa edilmiştir.) Kış o kadar sertti ki, donmuş zeminde delik açmak için dinamit kullanmak gerekti. Bolşevik önderlik fabrika işçilerinin devlet makamlarına mektup yazıp Lenin'in naaşının korunup sergilenmesini istediklerini açıkladı. Bu apaçık bir siyasal kurguydu: Bu düşünce fabrika işçilerinden değil Politbüro'dan çıkmıştı. Politbüro içinde de başta gelen savunucusu mozoledeki naaşın SSCB yurttaşları ve dünyanın dört bir yanındaki komünizm taraftarları için birleştirici önemde bir obje olarak hizmet edeceğine inanan Stalin'di.

Lenin Mozolesi bugün dünya mimarisi için o denli basmakalıp bir yapıdır ki, 1924'te planın ne kadar tuhaf bir tarzda yapıldığını anlamak zor olabilir. Eski Mısırlılar kendi firavunlarını mumyalamakla birlikte o zamanlar ölüleri tahtadan kutulara koyup Kahire dışındaki taş piramitlerin yeraltındaki odalarına kilitliyorlardı. Koyu renk bir takım elbise giydirilmiş olan Lenin Kızıl Meydandaki ziyaretçiler tarafından görülebilecekti. Dindarların Rus Ortodoks Kilisesi tarafından azizler gibi görülen erkeklerle kadınların kemikleri önünde eğildiği doğrudur; fakat hiçbir aziz her gün insanların incelemesi için mankene dönüştürülmemişti. "Mozoleleştirme" gereği anlaşılan Politbüro'nun güvensizliğinin bir göstergesiydi. Lenin üyeleri içinde en sevileniydi; yurttaşla-

rı 1917'deki Toprak Kararnamesi ve 1921'deki Yeni Ekonomik Politikasına hayranlık duyuyordu. Politbüro üyeleri bu prestij havasını kendilerine yönlendirmek istiyorlardı.

Bu sırada Lenin'in yazıları da kutsal kitap statüsü kazandı; seçme eserleri -1920'den beri yayına hazırlanıyordu- basılı her şeyden daha büyük bir siyasal ve kültürel anlam kazandı. Onun şerefine bir Beyin Enstitüsü kuruldu; beyin dokusundan otuz bin kesit toplanarak onun büyük dehasının sırlarını keşfetmek için araştırma başlatıldı. Bütünsel bir ideoloji ortaya çıkarıldı: Marksizm-Leninizm. Lenin'in Marksist müfrezenin bir sıra neferi değil kahramanları Marx ve Engels'le eşit düzeyde, dünya ölçeğinde bir düşünür olduğu iddia edildi. Onun seçkin başarıları, Ekim Devrimi, Bolşevik parti ve SSCB'ydi. Lenin insanlık tarihinde parlak, yeni bir sayfa açmıştı. Dünya hükümetleri -ister muhafazakar, ister liberal, ister sosyalist olsunlar- 1917'nin sonuçları karşısında titriyorlardı ve pek çok Avrupa ülkesinde Sovyet komünizmine ve onun kıtanın diğer yerlerinde de gerçekleşme potansiyeline karşı faşizm doğdu. Yirminci yüzyıl Lenin'in Petrograd'da iktidarı alması ve pekiştirmesinin örsünde dövülmekteydi. 1924'te Petrograd'a Leningrad adının verilmesi, onun tarihsel öneminin bir göstergesi olarak görünüyordu.

Nadejda Konstantinovna katafalktaki tabutun yanında bir gün boyunca oturdu. Kendisini tamamen yalnız hissediyordu. Ebeveynleri ölmüştü, erkek ya da kızkardeşi yoktu ve Lenin'in akrabaları ile de kendisini hiç tamamen rahat hissetmemişti. Ona en yakın kişi, hiçbir zaman sahip olmadığı çocuğu gibi olan İnessa'nın yirmibeş yaşındaki kızı İnna'ydı. Cenazeden sonra ona bir mektup yazdı:[1]

> Canım, sevgili İnoçka,
>
> Dün Vladimir İliç'i toprağa verdik ... Lenin'in ölümü en iyi sondu. Geçen yıl defalarca ölümün kıyısına kadar gitmişti. ... Şu anda her şeyden çok Vladimir İliç üzerine, onun eseri üzerine düşünmek ve yazdıklarını okumak istiyorum.

Nadya bir daha tıp uzmanlarına güvenmeyecekti. Lenin'in son ana dek acı çektiğinden emindi: "Bilincini yitirdiğini söylüyorlar, ama artık kesinlikle biliyorum ki doktorlar hiçbir şey bilmiyor."[2] Politbüro da canını sıkmıştı epeyce. Eşinin naaşını muha-

faza etme kararından nefret ediyordu. Kısa süre sonra İnna'ya yazdığı mektupta şöyle diyordu:[3]

> İnsanlarımız arasında V. İ.'yi Kremlin'e gömme projesi ortaya çıktığında korkunç bir içerleme hissettim -yapmaları gereken onu yoldaşlarıyla birlikte yatması için Kızıl Duvarın altında gömmekti.

Komünist makamlar bu dosyayı sürekli "tamamen gizli" ibaresiyle sakladılar. Bunda şaşılacak bir şey yok. Nadejda Konstantinovna yalnızca mumyalama ve mozoleleştirme kararına itiraz etmekle kalmıyordu. Lenin'in belli bir yerde uygun şekilde gömülmesi gerektiğini söylerken, aynı zamanda onun ebedi istirahatgahının İnna'nın annesi İnessa Armand'a yakın bir yerde olmasını öneriyordu. Nadya cömert huyluydu. Bir şey iki ailenin ölümde bile bir arada olmasını istemesine neden olmuştu; eşinin soğuk Moskova toprağında eski sevgilisi İnessa ile birlikte yatmasını istiyordu.[4]

Fakat böyle olmadı. Nadejda'nın Stalin ve Politbüroya yönelik kederli protestolarına rağmen Lenin Mozolesi'nin dikilmesi devam etti. Fakat tarihçiler onun yine de Lenin kültünü başka bakımlardan sürdürmeye nasıl katkıda bulunduğunu daha önce değerlendirememişlerdir. Nadejda, mozoleden nefret etmesine rağmen Lenin imajını mükemmel bir devrimci, düşünür ve eş olarak aktif tarzda propaganda etti. Hatta hemen cenazesinden sonra onunla ilgili bir broşür yazmaya başladı.[5] Bu onun ölen eşi kadar siyaset için yaşadığını gösterir bu arada. Onun için yas tutmasına rağmen, acısı onunla ilgili açıkça bağımsız bir tarzda yazmasını engellemedi. Dahası bu çalışmaya Stalin'in tam işbirliği ile birlikte başladı. Biz hep Krupskaya ile Stalin arasında bir soğukluk var diye biliriz. 1924 Mayıs'ında ilk taslağı bitirdikten sonra Krupskaya ilk önce Stalin'e bir kopyasını gönderdi ve görüşünü almak istedi. Stalin birkaç olgusal düzeltme önererek yayınlanması için çalışmasını sürdürmeye teşvik etti.[6]

Bu işbirliği yıllarca devam etti. Nadejda Konstantinovna Aydınlanma Halk Komiserliği'ndeki görevlerinden emekli olmadıysa da boş zamanlarını Lenin'le ilgili konuşmalar yaparak ve yazarak geçirdi. Onun anısının kutsanması sürekli işiydi ve Lenin kültünün önde gelen mimarlarından biri oldu fiilen. Bu ki-

şisel olduğu kadar siyasal bir meseleydi de. Onun fotoğraflarını toplayarak bir albüm yaptı ve kapağı onun diğer fotoğraflarından harfler keserek İliç sözcüğü ile süsledi. Lenin'in kendisine bir grup işçi tarafından verilen ve ona hediye ettiği deri evrak çantasının üzerine titriyordu. Nadejda Konstantinovna eşinin kaybını hiçbir zaman atlatamadı.[7]

Bu kültün en ateşli savunucuları olarak rakipleri, Anna İliniçna ve Maria İliniçna'ydı. Fakat bu dostça bir rekabetti. Artık hepsinin düşkün olduğu kişi öldüğünden, üç kadın daha iyi geçiniyordu. En yüce rahibeler Nadejda, Anna ve Maria iken, baş rahibin kim olduğuna kuşku yoktu: Stalin'in kendisi. Bu sırada önde gelen parti isimlerinin Lenin'in siyasal vasiyetinin gizlenmesi konusunda anlaşmaya varması Stalin'e Parti Genel Sekreterliği'ni koruma imkanını verdi ve Stalin, Leninizmin özünü açıklayan bir doktrin seti oluşturmaya yönelik kolektif çalışmaya katıldı. Sverdlov Üniversitesi'nde yaptığı ve *Leninizmin Sorunları* adıyla yayınlanan konuşmaları kısa ve özlü bir özetti. Troçki, Zinovyev, Kamenev ve Buharin de partinin kurucusunun anısına adanmış yazılar yazdılar ve dünya komünizmini nasıl yorumladığını açımladılar. Lenin'in düşünceleri sürekli olarak sistemleştirildi. Fakat bu süreç tamamlanamadı çünkü Lenin arkasında -ve herkese açık olarak- pek çok çelişkili düşünce bırakmıştı.

Sistemleştirmesi güç olmakla birlikte, onunla ilgili olarak görünenleri sansür etmek fazla sorun teşkil etmedi. Lenin'i bir aziz gibi tanımlamak gerektiği gizlice vurgulandı. Parti ve devletin propaganda daireleri bu amaca yönelik görevlendirildi. Lenin'in eserleri yüzbinlerce basıldı. Lenin'in dosyaları incelendi ve Kamenev'in yönetimindeki yazı kurulu daha önce bilinmeyen yazılarının çoğunu yayınladı. Amaç her zaman aynıydı. Lenin sadece Bolşevizm ve dünya devriminin tarihinde kahraman bir figür olarak tanımlanmamalıydı. Her şeyi bilen devrimci bir azizin mistik statüsüne sahip olmalıydı. Teorisyen, propagandacı ya da parti örgütçüsü olarak ona hiçbir leke sürülmesine izin verilemezdi. Marx ve Engels'in yirminci yüzyılın ilk çeyreğindeki tek büyük halefi olarak kutsanmalıydı. Bolşevik partinin kurulması ve ona Ekim Devrimi ve İç Savaş'ta önderlik edilmesindeki öngörü ve kararlılığı koşulsuz olarak övülmeliydi. Parti başkanı, başbakan, savaş planlamacısı ve evrensel devlet adamı olarak ze-

kası selamlanmalıydı. Yoldaş, eş ve Marksist olarak insani özellikleri yüceltilmeliydi.

Yıllar geçtikçe bir kriter daha fazla öne çıktı. Lenin'le ilgili söylenen her şeyin komünist siyasal liderliğin acil çıkarlarına uygun olması gereğiydi bu. Haleflik mücadelesinde yer alan etkin grup -Kamenev, Zinovyev, Stalin ve Buharin- kendilerine biraz kusurlu görünen şeyleri bile tarih kitaplarından çıkardılar. Troçki bu rekabette en fazla kaybeden oldu; muhalifleri onu ve taraftarlarını önemli görevlerden almakla kalmayıp Lenin'le yakın işbirliği ilişkisini gösteren materyalleri yayınlamasını bile engellediler. Bunun sonucu, büyük ölçüde hayali bir Lenin, yalnızca o sırada iktidarı elinde tutanlarla yakın işbirliği içinde bulunan bir Lenin tasviri oldu.

Bu külte en fazla bağlı olanlar -Nadejda Konstantinovna, Maria İliniçna ve Anna İliniçna- yarı dini bir mit oluşturmada birlikte hareket ettiler. Her yayının onun azizliğine ve siyasal değerlendirme kriterlerine uygun olması gerektiğini düşünüyorlardı. Fakat Lenin'in akrabaları neyin amaca uygun olduğu konusunda her zaman öngörüde bulunamadılar ve yazdıklarının çoğunda yayınlanmadan önce çıkarmalar yapıldı. Eninde sonunda Stalin'in değerlendirmesini kabul etmek zorundaydılar. Diğerleri kendi anılarını yazmaya başladığında kültün örtük kuralları belirginleşmiş durumdaydı ve yazarlar neyi yazmalarının uygun olacağını biliyorlardı. Dahası, Stalin yönetimindeki Merkez Komitesi Sekretaryası parti ve devletin üst siyasal önderliğinin çoğu toplantı tutanaklarını kesinlikle gizli tuttular. Belgelerin yalnızca dikkatle incelenmiş bir kısmının gün ışığına çıkmasına izin verildi. Bu temkinliliğin nedenini anlamak zor değildir. Lenin'e saygı popüler bir duygu haline gelmediği takdirde SSCB, Ekim Devrimi ve Marksizm-Leninizm doğrulanamazdı. Dolayısıyla partinin kurucusunun kültü halefleri için bir seçenek sorunu değildi. Siyasal bir zorunluluktu. Ve SSCB'nin sonuna dek de öyle kaldı.

Kültün önde gelen rahipleri yıllar içinde değişti. Kamenev, Zinovyev, Stalin ve Buharin'den oluşan anti Troçki grup, Troçki'nin 1924'te yenilmesinden sonra bölündü. Kamenev ve Zinovyev, Stalin ve Buharin'e karşı çıktı ve kaybetti. Sonra Buharin, Stalin'e karşı çıktı ve Buharin kaybetti. Stalin 1928-29'da ilk Birinci Beş Yıllık Planını başlattı. Köylüleri kolektif çiftliklerde

topladı, direnişlerini bastırdı ve milliyetçileri, dini liderleri, eleştirel aydınları ve parti içi muhalifleri tutuklayıp hapse attı. 1937-38'de Büyük Şiddet dalgasını başlattı. Bu dönemde tamamen mevcut gerekliliklere uygun bir "Lenin" yarattı. Stalin'in Lenin'i her zaman Stalin'in dostu olmuştu. Söylenene göre Stalin'in tavsiyelerine güvenmiş ve Stalin'i en değerli halefi olarak görmüştü. Lenin'in siyasal vasiyetinin içeriği kitle iletişim araçlarında yayınlanmadı ve geçmişin yeni resmi yorumunun muhalifleri de kurşuna dizildi ya da Gulag'daki çalışma kamplarına atıldı.

Stalin kendisinin "bugünün Lenin'i" olduğu düşüncesini işledi. Şiddet, hiyerarşi, düzen ve disiplin vurgusu tarih kitaplarında yansımasını buldu. Lenin'in Marksizminin karmaşıklığı giderildi. Sovyet gençlik kitle örgütlerine onun adı verildi: Bütün Birlik Leninist Komünist Gençlik Birliği. Lenin'in daha sonra toplu eserleri yayınlandı. Sanat galerilerinde asılmak üzere resimleri yapıldı, fakat resimleri bunun dışında da her yerde vardı: Posta pullarında, tabak takımlarında, SSCB'nin büyük kentlerinin caddelerine asılı afişlerde. Resmi, asli merkezi gazeteler olan *Pravda* ve *İzvestia*'nın bütün birinci sayfalarını süslüyordu. Lenin Nişanı oluşturuldu. Yazılarının parçaları adanmış komünistler olarak yetişmeleri için okullarda çocuklara öğretildi ve parti kongrelerinde konuşanlar kendi önerilerini desteklemek için ondan alıntılar yaptılar. Marx, Engels ve Lenin seküler bir Marksizm-Leninizm Üçlüsü oluşturuyorsa, o zaman Sovyet propagandacılarının en fazla ele aldığı Marx ve Engels değil Lenin'di. Lenin Marksizm-Leninizmin yaratıcısı olarak görünüyordu.

Marksizm-Leninizmden çok, gitgide modifiye edilmiş bir ideoloji, Marksizm-Leninizm-Stalinizm propagandası yapıldı ve Stalin de bu amaçla Lenin'in dünya yüzündeki temsilcisi olarak tanımlandı. Ekim Devrimi'nin yıldönümünde Stalin, Kremlin Duvarının yanındaki Lenin Mozolesi'nin üzerinde durup askeri personelin, gençlik örgütlerinin ve sporcuların geçit törenini izledi. 1941'de Luftwaffe'nin Moskova merkezini bombalama tehlikesinin bulunduğu zaman bile. Şair Vladimir Mayakovski bir keresinde bir şiirini şu sözlerle bitirmişti: "Lenin yaşadı, Lenin yaşıyor, Lenin yaşayacak!" Lenin'i bir ahir zaman Lazarus'u (İsa'nın havarilerinden. İsa'nın bir mucizesi olarak mezarından dirilerek çıkmıştır -Çev.) gibi diriltemeyen Sovyet rejimi yurttaş-

larına Leninist mirasın asla yok edilemeyeceğini aşılamak için bunun dışında her şeyi yaptı.

Lenin'in bu hali, tarihsel Lenin'in bozulmuş haliydi. Kökenindeki Rus olmayan unsurlara atıfta bulunulmasına izin verilmezdi; olağanüstü bilgili, kıdemli Bolşevikler dışında kimse onun büyükbabalarının Rus olmadığını bilmiyordu. Soylu statüsüne atıfta bulunulmazdı; Ulyanovların rahat bir yaşam sürdüklerine bile nadiren işaret edilirdi. Klasik eğitimi, köylü sosyalisti terörizme sempatisi ve Sibirya'da sürgündeyken bile oldukça ayrıcalıklı bir yaşam tarzının olduğu kamuoyuna taşınmadı. Lenin'in diğer düşünür ve siyasetçilerden düşünceler aldığı gerçeğine değinmek ilkelere ters bulundu. Marx ve Engels'in etkisi bile hafifsendi. Bolşevik parti içindeki gerilimlerin anlatımları Lenin, Stalin ve gerçek Leninistler bir yanda, beceriksizler grubu -1903'te Martov'dan 1920 başlarındaki Politbüronun geri kalanına dek- bir yanda biçiminde şeklinde düşünüldü. Lenin'in yaşamının daha mahrem yönleri bozunuma uğratılmaktan çok neredeyse tamamen gizlendi. İnessa Armand'la ilişkisi yasaklanmış bir konuydu. Böylelikle evlilik ilişkisi siyasal bir partnerlik -ve bundan biraz daha fazlası- olarak betimlendi. Lenin'in dostları ve yoldaşları üzerindeki çekim etkisi tarihsel kayıtlardan çıkarıldı. Parti lideri olarak dirayetliliği görmezden gelindi. İnatçılıkla, titizlikle hesaplanmış ayarlamaları ve uzlaşmalarının birbirini izleyişi gözlerden silindi.

SSCB'nin dışında Lenin'i daha makul bir tarzda tanımlama girişimleri de oldu. Onu tanıyan Menşeviklerin anıları vardı ve Troçki 1928'de sınırdışı edilmesinden sonra mevcut sovyet biyografilerindeki ham temelsiz yalanlara karşı çıkan pek çok yazı yayınladı. Fakat Troçki bile Moskova'da tutulan bütün arşiv bilgisini ortaya çıkarmadı ve her halükarda kendi siyasal gündemi vardı. Lenin'in tercih ettiği siyasal halefin Stalin değil kendisi olduğunu iddia ediyordu. Troçki "Stalinist tarih çarpıtma okulu"na kişisel çıkarlarını gözeterek karşı çıkıyordu. Elbette ki Menşevik anlatımlar da önyargılıydı; hiçbir Menşevik, Menşevik liderliği hapse atan ya da sınırdışı eden Lenin'le ilgili anılarını kibarca kaleme almayacaktı. Yine de hem Troçki hem de Menşevikler Lenin'i bir yarıtanrıdan insana doğru çekecek tarzda tanımlayıp analiz ettiler.

Batılı komünistler görev duygusuyla Moskova'nın çizdiği portrenin yolundan gittiler. Kendi Lenin'lerini Stalin'den aldılar ve Stalin'in 1953'teki ölümünden sonra Stalin'in haleflerinin Lenin ve Stalin'in her konuda aynı fikirde olmadığını açıklaması onlar için şok oldu. 1956'da Nikita Kruşçev, Lenin'in siyasal vasiyetinden alıntı yaptı ve Stalin'in 1930'larda kitle katliamı yaptığını ekledi. Kruşçev, komünist dünyada, özellikle de SSCB'de sansasyon yarattı. Stalin'i yerinden oynatırken Lenin'in statüsünü eskisinden de yukarı çekmek zorunda hissetti kendisini. Kalın bir kitap olan "toplu eserlerin tamamı"nın beşinci baskısının yapılması emredildi. Lenin'in yeni resmi biyografisi de basıldı. Kruşçev'in amacı akademisyenleri serbest bırakmak değildi. Tarihçiler Puşkin Caddesi'ndeki Merkezi Parti Arşivi'ne girmeden önce didik didik arandı ve Lenin'in yaşamına ilişkin Stalin dönemindeki yorumlara büyük ölçüde bağlı kalmaları istenirken, bunun tek istisnası olarak da Lenin'le Stalin arasındaki her anlaşmazlığı açığa çıkarma konusunda serbest oldukları belirtildi. Fakat tarihsel açıdan akla uygun olmanın başka yararları da vardı. Parti içindeki her hizip çatışması kapitalist komplo olarak ele alındı ve Lenin'in komünist yoldaşlarına karşı despot olmadığı da gösterildi.

Fakat yurtdışında yeni bilgiler daha başka türlü de kullanıldı. Bazı yazarlar Lenin'in Stalin'le olan son mücadelelerinin Yeni Ekonomik Politikanın komünizminin İç Savaş komünizminden çok farklı olduğunu gösterdiğini öne sürdüler. Roy Medvedev gibi muhalif Rus komünist tarihçiler de aynı yaklaşıma sahipti. Onlara göre Lenin ölmek üzereyken kültürel çoğulculuk, etnik farklılık ve hatta belki de karma bir ekonomi içeren kalıcı bir komünist düzen tasavvur ediyordu. Batılı komünist partilerde bu düşünceler sıcak karşılandı. İtalya, Fransa ve İspanya'da Avrupa komünisti adı verilenlerin çoğu Lenin'in sağlığı düzelseydi insani bir komünizmin kurulabileceğini öne sürdü.

Fakat Avrupa'daki diğer komünistler, Leninizmin diktatörlük, şiddet, ideolojik katılık ve ahlakdışıcılık eğilimi tarafından zarara uğratılıp uğratılmadığı sorusunu ortaya attılar. Anti komünistler için bu büyük bir buluş değildi: Onlar her zaman Lenin'in kendi dönemi üzerinde kötücül bir etkide bulunduğuna inanmışlardı. Fakat bu etkinin kapsamı neydi? Yazarlar 1970 ve

1980'lerde bu sorunu ele alırken esas olarak Lenin'in politikası ile ilgiliydiler. On dokuzuncu yüzyıl sonu Rus devrimcilerinin entelektüel ortamına, Rus Marksizmine ve Komünist Parti önderlerinin Rusya'da Ekim Devrimi ile iktidarı almalarından önceki ve sonraki güçlerinin sınırlarına ilişkin incelemeler yapıldı. Fakat SSCB tarihinin gelişiminin büyük ölçüde tek bir kişinin, Lenin'in ürünü olduğu konusunda her zaman hem Batının hem de Sovyetlerin geleneksel aklıyla bir uzlaşma vardı. Böylelikle Lenin dünya sahnesinde bir aktör olarak tümüyle yeniden tanımlanmadı. Ayrıntılar değişse bile temel analiz aynı kaldı. Lenin Hitler, Stalin, Churchill, Roosevelt, Kruşçev, Gorbaçov ve diğerlerinin yanına yirminci yüzyıl tarihinin asli aktörlerinden biri olarak yerleştirildi.

Pek çok anlaşmazlığa rağmen, Lenin'in 1917'de dünyanın ilgi odağı olmasından bu yana hem komünistler hem de düşmanları tarafından iddia edildiği gibi her şeye hakim olmadığı düşüncesi öne çıktı. Siyasal, sosyal ve ekonomik ortama ilişkin ilerki araştırmalar Lenin'in büyük ölçüde Rus geleneklerinin tohumları ile çalıştığını gösteriyordu. Pek çok yazar, özel bir amaç olmaksızın, Lenin'in dünya tarihine katkısının tarih yapıcısı olmaktan çok hızlandırıcı olduğu analizini ortaya koydular.

Fakat bu pek çok şeyi gözardı eden bir yorumdu. Rusya ve dünya tarihinde Lenin olmaksızın ele alınamayacak dönüm noktaları vardı. Lenin olayları, kurumları, uygulamaları ve temel tutumları belirleyecek ölçüde etkilemişti. O sıralar böyle düşünülüyordu ve çoğu yorumcu da sonraki yıllarda aynı şekilde yaklaştı. Lenin Bolşevik fraksiyonu kurmuştu. *Ne Yapmalı?*'yı, *Nisan Tezleri*'ni ve *Devlet ve Devrim*'i yazmıştı. İktidarın alınmasına yönelik bir strateji geliştirmiş ve iktidarın alınmasını yönetmişti. Onun etkisi olmaksızın sadece Ekim Devrimi değil Brest-Litovsk Antlaşması da Yeni Ekonomik Politika da olmazdı -ve Sovyet rejimi kolaylıkla tarihin çöp sepetine atılırdı. Lenin'in 1917-19'da kurulan tek parti devleti şeklinde bir planı yoktu fakat devletin pek çok kurumu onun tarafından kurulmuştu. Bunlardan biri de Çeka'ydı ve Lenin komünistler için şiddetin iktidarın elinde kullanıma hazır bir araç olması gerektiğinde ısrar etmişti. Hepsinden önemlisi, Lenin merkeziyetçilik, hiyerarşi ve eylemciliğe bağlılığı ile müstesna bir yerde duran Rus Komünist

Partisi'nin asli kurucusuydu. Lenin olmasa Rusya'da aşırı sol bir partinin kurulmayacağını iddia etmek saçma olur. Fakat tek partili, tek ideolojiye dayalı Sovyet devletinin de Lenin olmaksızın doğacağını varsaymak da aynı ölçüde saçmadır.

Ne Lenin ne de parti lideri yoldaşları nasıl bir devlet inşa edeceklerini önceden görebilse de, yine de Ekim Devrimi'nin ilk yıllarındaki faaliyetleri fazla opsiyona yer bırakmıyordu. Leninistler iktidara kendileriyle birlikte bir dizi operasyonel varsayımı da getirdiler. Siyaset anlayışları diktatörlük, sınıf mücadelesi, liderlik ve devrimci ahlakdışıcılığa öncelik veriyordu. "Öncü"-nün işçi sınıfı için en iyisini bildiğine ve dünyaya ilişkin bu itiraz kabul etmez bilginin -geçmiş, bugün ve gelecek- dünya üzerinde mükemmel toplumun yaratılmasını hızlandırmak için kullanılması gerektiğine inanıyorlardı. Bu varsayımların yaratıcısı Lenin değildi. Aksine bu görüşler, Marksizmin şu ya da bu formunda, on dokuzuncu yüzyıl ortasının Rus devrimci terörizminde ve Avrupa'nın diğer otoriter devrimci doktrinlerinde de yaygın olarak vardı ve bulunabilirdi. Hatta daha uzun bir süreli bir gelenekte izleri bulunuyordu. Leninizmin Saint Peter (İsa'nın havarilerinden -Çev.) öncesi Ortodoks Hristiyanlığın binyılcılığının (Dini, sosyal ya da siyasal bir grup veya hareketin, toplumda bin yıllık bir döngüye dayalı olarak her şeyin değişeceği şeklindeki inancı -Çev.) yanı sıra on altıncı yüzyıl Kalvinizmi ile de karşılaştırılması boşuna değildir. Fakat sorun şu ki, bu geleneklerin 1900'den sonra yeniden doğması kaçınılmaz değildi. Bu bir Rus Marksist partisini gerektiriyordu. Daha özel olarak da bir Lenin'in varlığını gerektiriyordu.

Ve Lenin tarafından kurulan devlet yetmiş yıldan fazla ayakta kaldı. Devasa yapı mimari planlama minimal olsa da olağanüstü bir hızla kuruldu. 1917-19'da Lenin'in önderliğinde asli iş tamamlanmıştı. Temeller atılmış, yükü taşıyan duvarlar inşa edilmiş ve çatı yalıtılmıştı. Siyaset tekelleştirilmiş ve merkezileştirilmişti. Baskı aygıtları tamamen partinin denetimindeydi. Ekonomiye devlet mülkiyeti ve düzenlemesi nüfuz etmişti. Din sistematik olarak baskı altındaydı. Ulusal özlemlere büyük bir şüphe ile bakılıyordu. Yüksek sanatsal ve entelektüel kültür tam bir denetim altındaydı. Okul sistemi sürekli komünistleştiriliyordu. Hukuk komünist önderliğin isterlerine göre oluşturuldu, as-

kıya alındı ve devletin yasama, yürütme ve yargı işlevleri özenle kaynaştırıldı. İktidardakiler toplumu düşünce aşılanıp seferber edilecek bir kaynak olarak görüyorlardı. Kremlinden herhangi bir düzeyde bağımsız bütün ara örgütlenmelere karşı saldırı başlatıldı.

Fakat Lenin lider ve teorisyen olarak karmaşık biriydi. İnşa işlemi başladıktan uzun süre sonra kaçınılmaz olarak devasa binaya yeni bölümler eklendi; epey doğaçlama yapıldı ve elbette ki Lenin tek mimar değildi: Partisinde inşa süreci üzerinde etkili olan başkaları da vardı. Bolşevik üst düzey önderler planlarını sürekli modifiye ediyorlardı. 1921'e dek son kalan partileri yeraltına sürmediler ve Lenin'in ölümünden sonra Stalin'in despotizmine dek Komünist Partide hizipler var olmaya devam etti. Sansür aygıtlarının resmi donanımı ancak 1922 ortalarında ortaya çıktı. Ve Lenin'in devletin SSCB'deki pek çok ulusun bir ulusüstü Sovyet bilincinde nihai olarak kaynaşmasını sağlayacağını düşündüğü ulusal politikalar, başlangıçta Rus olmayanların ulusal ve etnik olarak kendilerini ifade etmelerini fazlasıyla mümkün kılıyordu. Dahası İç Savaş ve Yeni Ekonomik Politika dönemi büyük bir kaosla karakterizeydi. İletişim araçları, yönetim, gözetim ve baskı sonraki yıllarda olduğundan daha gelişigüzel yürütülüyordu. İlke ve politika bir şeydi; uygulama ise genellikle tamamen ayrı bir şey.

Yine de büyük bina Lenin'in vefatından yıllar önce yerinde duruyordu. Stalin onu köklü bir değişikliğe uğratarak kişisel despotizme dönüştürdü ve partinin Sovyet devleti içindeki otoritesini azalttı. Stalin aynı zamanda yalnızca komünizmin askeri hasımlarına, sınıfsal, siyasal ve dini düşmanlarına karşı değil kendi devlet ve partisinin kadrolarına karşı bile şiddet kullandı. Fakat aslında binanın özü dokunulmadan kaldı -ve Stalin çılgın bir yenilenmeci olmasına rağmen 1953'teki ölümüne dek istikrarı artıran değişiklikler yaptı. Fakat Nikita Kruşçev deStalinizasyonu başlatırken o değişiklikleri değiştirdi ve yeni bir yeniden inşa rüzgarı esmeye başladı. Bu deney, Kruşçev'in 1964'te görevden alınması sırasında hız kazanmaktaydı. Halefi Leonid Brejnev'in Stalin'in siciline zaafı vardı, fakat Kruşçev'in yaptığı değişiklikleri daha da abartmakla yetindi.

Fakat bu tür değişikliklere rağmen Sovyet liderlerinin Leninist geleneğe uygun tarzda ve Leninist bir devleti yönettiklerini iddia etmek için gerekçeleri vardı. 1917-19'dan 1980'e dek bina gözle görülür tarzda Lenin'in ürünüydü. Ekim Devrimi, Marksizm-Leninizm ve SSCB varlığını herkesten çok ona borçluydu. Lenin'in olağanüstü savaş koşullarında inşa ettiği devrimci Rusya taklit edilemeyecek bir icattı. Lenin kendi inşa planlarını ihraç etmek istiyordu ve Komünist Enternasyonal üyesi partilerin Moskova'da geliştirilen ideolojik ve örgütsel ilkelere uymasını şart koştu. Fırsatı olsaydı devrimci komünist devletlere de bu şablonu uygulayacaktı. Fakat bu görev halefi Stalin'e düştü. Dahası, Leninist şablon Çin, Kuzey Vietnam ve Küba'daki Marksist devrimcilerin de işine yaradı. Komünistleştirilecek ülkenin nasıl bir ülke olduğu fazla farketmiyordu. Hem sanayileşmiş, okuryazar, Katolik Çekoslovakya hem de tarıma dayalı, cahil, Budist Kuzey Vietnam bu örneği izledi. Komünizmin getirilmesi yöntemleri işgalden yerel komünist siyasal ajitasyona dek değişiklik gösterdi. Fakat sonuçta özü aynıydı. Lenin'in aynı şekilde, pek çok şeyde sorumluluğu vardı.

Daha 1920'lerde Sovyet Rusya'nın dışında Lenin'in binasına karşı güçlü bir tepki vardı. Faşizmin icadı komünizmle hemen hemen aynı zamanda oldu; zira Mussolini daha 1922'de İtalya'da iktidarı ele geçirmeye dönük aşırı sağ siyasal doktrinini geliştiriyordu. Fakat hiç şüphe yok ki Hitler'in Nazizmi Komünist Enternasyonal'e, Marksizm-Leninizme ve SSCB'ye karşı içgüdüsel düşmanlığı kullandı. İki savaş arasındaki Avrupa tarihi, hatırı sayılır derecede 25 Ekim 1917'nin sonuçları üzerine bir mücadeleydi. Durum İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da değişmedi. Süper devletler ABD ve SSCB arasındaki rekabet siyasal, ekonomik, ideolojik ve askeri kapasite bakımından iki karşıt sistemin mücadelesiydi -ve Sovyet sistemi büyük ölçüde Lenin'den Stalin'e ve Stalin'den de haleflerine miras kalmıştı.

Dolayısıyla, Leninist devasa binayı yıkmak için en fazla şeyi yapmış olan adamın kendisinin de Lenin'in samimi bir taraftarı olması büyük bir paradokstur. Mihail Gorbaçov Parti Genel Sekreterliği görevine geldiğinde SSCB'yi kendi idolünün ilke ve uygulamalarına yaklaştırmak istiyordu. Ayrıntılı bir şablona bağlı kalmadan doğaçlama yapma konusunda Lenin'den geri kalır yanı

yoktu. Onun ve komünist reformcuların yapamadığı ise komünizmin devasa binasının birbirine sıkı sıkıya bağlı bir mimariye sahip olduğunu kavramaktı. Yönetim, siyaset, ekonomi, hukuk, ideoloji, refah ve hatta doğal çevrenin ele alınışı bile özgün Leninist anlayış tarafından fazlasıyla belirlenmişti. Binanın herhangi bir duvarının, tavanının ya da kapı aralığının sökülmesi, yapının bütünden çökmesi tehlikesini beraberinde getiriyordu. Gorbaçov riskleri görmezden geldi -hatta farkında bile değildi. Komünist Parti'nin siyasetteki tekelini ortadan kaldırdı. Yönetimi desantralize etti. Sansürü gevşetti ve dini ve ulusal ifade özgürlüğünü getirdi. Devletin ekonomi üzerindeki hakimiyetini zayıflattı. Komünist Parti yönetiminin keyfiliğini mahkum etti ve bütün bunları SSCB'de Lenin ruhunu canlandıracağı inancıyla yaptı. Reformlarının tek bir tanesi bile devletin istikrarını tehlikeye atabilirdi. Bütün reformları birkaç yıl içinde yapması, Ekim Devrimi'nin, Marksizm-Leninizmin ve SSCB'nin tasfiyesine yol açtı.

Sovyetler Birliği'nin son nefesini verdiği ve Gorbaçov'un devlet başkanlığından istifa ettiği 1991 sonundan bu yana Lenin'e eski saygıyı göstermeye yönelik pek az girişim oldu. Komünist devletler daha 1989'da yıkılmıştı ve Leninizme karşı dışa dönük sadakat Çin Halk Cumhuriyeti'nde devam etmesine rağmen Çin ekonomik reformları aynı zamanda devleti ve toplumu kapitalist ekonomi yönünde yeniden şekillendirdi. Gennadi Zyuganov yönetiminde komünist olduğunu iddia eden bir partinin var olduğu Rusya'da bile Vladimir Lenin'in tarihsel mirasını savunmak ve övmek için özel bir çaba gösterilmedi.

Fakat Lenin gerçekten bitti mi? Rusya'daki kamuoyu araştırmalarında Lenin tarihteki en popüler yöneticilerden biri olarak kabul edilmeye devam ediyor. Öylesine bitmeyen bir popülaritesi var ki, 1990'larda Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin onu Kızıl Meydan'daki mozoleden alıp geleneksel tarzda gömmeye cesaret edemedi. Lenin'e saygı yaygın biçimde sürüyor. Lenin yaşarken onun politikalarından zarar gören insanlar arasında bile hayranlık uyandırıyordu. Ve bu yüzden de köylüler onun köylülükten kurtulma isteğine rağmen Lenin'e güvenerek başvuruyorlardı. Ölümünden sonraki konuşmalarda ve halk şarkılarında haleflerinin döneminde alışılageldik bir durum olan iktidarın kötüye kullanılmasına izin vermeyecek olan bilge bir çar gibi bah-

sedildi ondan sık sık. Kuşkusuz resmi zafer şarkılarının sürmesi bu popüler eğilimleri güçlendirdi. Lenin imajının daha onyıllar boyunca Rusların zihninde ağırlıklı bir yer tutacağı da gözardı edilemez. Anısının kapitalizmin ağır sosyal sıkıntılara yol açtığı dünyanın her yerinde partili komünistlerle sınırlı kalmaksızın canlandırılması da imkansız değildir. Lenin en azından şimdilik tamamen ölmemiştir.

Onu tamamen öldürmek için politikacı Yeltsin ve hatta Rusya'daki pek çok anti Leninist tarihçi Batılı yazarlar arasında geleneksel olan silahlara başvurmuşlardır. Bunların hemen hepsinde Lenin tek boyutlu olarak sunulmaya çalışılmaktadır. Devlet teröristi Lenin. İdeolog Lenin. Parti şefi Lenin ya da yazar hatta sevgili olarak Lenin. Bütün boyutlar eşit tarzda ele alınmamaktadır -ve bu da her zaman yazarların suçu değildir. Son birkaç yıla dek Lenin'in ailesi ve aralarındaki iç gerilimlere ve karşılıklı desteğe ilişkin pek bir şey bilmiyorduk. Ve Lenin'in eğitimi ve maddi koşullarına ilişkin bilgilere de -fiziksel sağlığı, ilişkileri, çalışma tarzı ve günlük tutumları bir yana- erişilemiyordu.

Bunlardan bazıları geleneksel ahlak açısından onu kötü gösterebileceği düşüncesiyle gizli tutuldu. Eşini aldattı, annesini ve kızkardeşlerini kendisi için kullandı, sağlığına çok düşkündü ve Ruslara hatta çoğu Bolşeviğe ilişkin bile iyi şeyler düşünmüyordu. Şiddeti seviyordu ve Sovyetler Birliği'nin şiddetten nasıl vazgeçebileceğine ilişkin makul bir yaklaşımı yoktu. Mektuplarında ve telgraflarında kitaplarındakinden bile daha kabaydı. Mektuplarının çoğu o kadar alaycıydı ki Stalin 1937-38 Büyük Şiddet döneminde bile yayınlanmalarını yasakladı. Dahası Lenin biraz tuhaf biriydi. Günlük rejiminde dakikti, ofisinin sessiz, kalemlerinin ucunun açık olması, dikkatini dağıtacak şeylerden kendisini satranç oynamaktan men edecek kadar uzak durmak, Beethoven ve güzel İnessa konusunda apaçık saplantılıydı. Yoldaşlarının özel yaşamına müdahale ederdi. Dünyadaki başka hiçbir devlet adamı yönetici yoldaşlarına tedavi görmesini emredecek kadar teklifsiz olmamıştır. Fakat Lenin kendisine dünyanın geri kalanının bildiğinden daha az hakimdi. Çevresindeki kadınlar olmaksızın bu kadar tarihsel önem kazanmayabilirdi. Lenin'de ta sonuna dek bir şımarık çocuk hali vardı. İhtiyacı olan ilgiyi çekme konusunda pek güçlük çekmeyen şımarık bir çocuk gibiydi.

İktidara gelmesi ve ün kazanması aile, eğitim, ideoloji, ülke koşulları ve -hiç de önemsiz olmamak üzere- doğduğu kişiliğinin verdiği şansın ürünüydü. Fakat şansını kendi lehine çevirmek zorundaydı. Bunu anladı; genel siyasal ve ekonomik koşulların elverişli olması gerektiğinde ısrar ederken devrimlerin öyle kendi kendine olmadığını söylemekten asla vazgeçmedi; devrimlerin yapılması gerekiyordu. Ve bu da liderlik gerektiriyordu. Lenin başarısız da olabilirdi ve sık sık da -tıpkı 1902'de Londra'da ya da 1915'te Cenova'da hatta 1917'de Helsinki'de olduğu gibi- neredeyse kesin yenilgilerin eşiğine geldi. Ve 1918'de Brest-Litovsk'ta, 1921'de Yeni Ekonomik Politikada duraksasaydı, bugün geçen yüzyılın en etkin kişiliklerinden biri olarak hatırlanmayabilirdi. Hal böyleyken bu kısa boylu, hoşgörüsüz, kitabi, düzenli, sıhhatsiz, zeki ve özgüvenli siyasetçi British Museum'da ya da Cenova Halk Kütüphanesi'nde bir şeyler karalayan bir yazar olarak kalmadı. Sarsak el kol hareketleri ve peltek dili onu engellemedi. Hastalığının iniş çıkışlı seyri onu yıkamadı. Hantal bir Marksist aktivist ve hizip liderine dönüşen zeki öğrenci, tarihin onu götürdüğü yolda yapabileceğinin çoğunu yerine getirdi.

Ekim Devrimi'ne önderlik etti, SSCB'yi kurdu ve Marksizm-Leninizmin ilkelerini ortaya koydu. Dünyanın tersine döndürülmesine katkıda bulundu. Belki bundan birkaç yıl sonra ülkesini batırdığı ve Stalin'in önderliğinde dünyanın üçte birinin çıkmaz sokağa sokulduğu söylenecektir. Gelecek Leninist komünizmde değil. Fakat gelecek başka bir yerde ise de, nerede olduğunu tam olarak bilmiyoruz. Lenin beklenmeyen biriydi. En azından olağanüstü yaşamı ve meslek hayatı herkesin teyakkuzda olmasını gerektiriyor. Bu etkiyi yapan fazla tarihsel kişilik yok. Neyse ki.

DİPNOTLAR

Giriş

1. P. N. Pospelov, Vladimir Il'ich Lenin; I. Deutscher, The Prophet Armed: Trotsky, 1879-1921.
2. N. Harding, Lenin's Political Thought, cilt 1-2.
3. R. H. W. Theen, Lenin: Genesis and Development of a Revolutionary.
4. M. Liebman, Leninism Under Lenin; A. Rabinowitch, The Bolsheviks Come to Power.
5. M. Lewin, Lenin's Last Struggle; S. F. Cohen, Bukharin and the Bolshevik Revolution.
6. E. H. Carr, The Bolshevik Revolution, cilt 1-3. Yönetsel koordinatör olarak Lenin için ayrıca bakınız T. H. Rigby, Lenin's Government and M. P. Iroshniko, Predsedatel' Soveta Narodnykh Komissarov.
7. A. Ulam, Expansion and Coexistence; O. Figes, A People's Tragedy.
8. R. Pipes, Russia Under Bolshevik Regime; fakat aynı zamanda yazara ait ideolojinin önemini incelemesini içeren Social-Democracy and the St. Petersburg Labor Movement'a bakınız. Bense sorunu Lenin'in yönetimde olduğu dönem açısından ele alıyorum.
9. A. Solzhenitsyn, Lenin in Zurich; D. A. Volkogonov, Lenin: politicheskii portret.
10. V. Soloukhin, Pri svete dnya.
11. R. C. Elwood, Russian Social-Democracy in the Underground; D. Geyer, Lenin in der Russischen Sozialdemokratie; L. Haimson, The Russian Marxists and the Origins of Bolshevism; J. H. L. Keep, The Rise of Social Democracy in Russia; L. Schapiro, The Communist Party of the Soviet Union.
12. S. Fitzpatrick, The Russian Revolution; R. G. Sunny. The Revenge of the Past.
13. R. Service, The Bolshevik Party in Revolution; ayrıca bakınız Lenin: A Political Life, cilt 1-3.
14. A. Meyer, Leninism; M. Malia, The Soviet Tragedy.

1. Ulyanovlar ve Blanklar

1. A. Ivanskii (ed.), Il'ya Nikolaevich Ul'yanov, s. 178.
2. Zh. Trofimov, Ul'yanovy, s. 66.
3. D. I. Ul'yanov, "Detskie gody Vladimira Il'icha", VoVIL, cilt 1, s. 121.
4. M. Shtein, Ul'yanovy i Leniny, s. 13-14 ve 42.
5. V. V. Tsaplin, "O zhizni sem'i Blank v gorodakh Starokonstantinove i Zhitomire", s. 39-44.
6. Moşko (Dimitri) Blank'ın mektubundan alıntılayan M. Shtein, Ulyanovy i Leniny, s. 44.
7. M. Shtein, "Rod vozhdya. Bilet po istorii", s. 19.
8. V. Soloukhin, Pri svete dnya.
9. Ondokuzuncu yüzyıl ortasında Rus İmparatorluğundaki din değiştirmiş Yahudilerle ilgili düşünceleri için John Klier'e teşekkür ederim.

10.O. Abramova, G. Borodulina ve T. Koloskova, Mezhdu pravdoi i istinoi, s. 53 ve 55.
11.D. I. Ulyanov, VoVII, cilt 1, s. 322-3; M. I. Ul'yanova, OVILiSU, s. 230.
12.M. Shtein, Ul'yanovy i Leniny, s. 110-11.
13.A. I. Ul'yanova-Yelizarova, OVILiSU, s. 34. Alman kültürünün Rus aileleri için değişen önemi konusundaki düşünceleri için Faith Wigzell'e teşekkür ederim.
14.O. Abramova, G. Borodulina ve T. Koloskova, Mezhdu pravdoi i istinoi, s. 64-6.
15.a. g. e.
16.M. Shtein, Ul'yanovy i Leniny, s. 78.
17.D. I. Ul'yanov, VoVIL, cilt 1, s. 322-3; M. I. Ul'yanova, OVILiSU, s. 230.
18.A. I. Ul'yanova-Yelizarova, OVILiSU, s. 111.
19.a. g. e.
20.M. A. Ul'yanova, OVILiSU, s. 231.
21.O. Abramova, G. Borodulina ve T. Koloskova, Mezhdu pravdoi i istinoi, s. 67.
22.A. Ivanskii (ed.), Il'ya Nikolaevich Ul'yanov, s. 10-12.
23.M. Shtein, Ul'yanovy i Leniny, s. 147-8.
24.Rus hipotezi O. Abramova, G. Borodulina ve T. Koloskova, Mezhdu pravdoi i istinoi, s. 80-5'te belli ölçüde desteklenerek ele alınmaktadır.
25.A. Ivanskii (ed.), Il'ya Nikolaevich Ul'yanov, s. 8.
26.M. I. Ul'yanov, OVILiSU, S. 232.
27.Kabanova adlı bir öğretmenin anısı, V. Alekseev ve A. Shver, Sem'ya Ulyanovykh, s. 16.
28.A. I. Ul'yanova-Yelizarova, OVILiSU, s. 130.
29.V. Alekseev ve A. Shver, Sem'ya Ulyanovykh, s. 59.
30.a. g. e.
31.Bu, Lyubov Veretennikova'nın anısıydı: Zh. Trofimov, Ul'yanovy, s. 75.
32.Alekseev ve A. Shver, Sem'ya Ulyanovykh, s. 23.
33.a. g. e., s. 17.
34.A. I. Ul'yanova-Yelizarova, "Vospominaniya ob Aleksandre Il'iche Ul'yanove" OVILiSU, s. 29. içinde.
35. V. Alekseev ve A. Shver, Sem'ya Ulyanovykh, s. 58.
36.A. I. Ul'yanova-Yelizarova, "Stranichki iz zhizhni Vladimira Il'icha" [taslak], RTsKhIDNI, koleksiyon 13 kitap 1, dosya 81, s. 20.
37.Zh. Trofimov, Ulyanovy, s. 98-9.
38.Ekim 1901 tarihli mektubu için bakınız: RTsKhIDNI, koleksiyon 13, kitap 1, dosya, 349, s. 4.
39. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, Stalin'e mektup, Aralık 1932: RTsKhIDNI, koleksiyon 13, kitap 1, s. 471.
40.M. Gor'kii, "Vladimir Lenin", Russkii sovremennik, no. 1, 1924, s. 241.
41.A. I. Ul'yanova-Yelizarova, "Vospominaniya ob Aleksandre Il'iche Ul'yanove", OVILiSU, s. 34 içinde.
42.Ye. K. Makarova, anı taslağı, RTsKhIDNI, koleksiyon 14, kitap 1, dosya 350, s. 2.
43.Ulyanov ailesinin eşyalarının muhafaza edildiği Gorki sanatoryumunu ziyaret, Aralık 1998.

2. Simbirsk'teki Çocukluk

1. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, "Vospominaniya ob Il'iche", VoVIL, cilt 1, s. 19.
2. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, "Stranichki iz Vladimira Il'icha" [taslak], RTsKhIDNI, koleksiyon 13, kitap 1, dosya 81, s. 21.
3. a. g. e.
4. a. g. e.
5. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, "Detskie I shkol'nye gody Vladimira Il'icha", RTsKhIDNI, koleksiyon 13, kitap 1, dosya 77, s. 1'e taslak halinde ek.
6. a. g. e.
7. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, "Stranichki iz Vladimira Il'icha" [taslak], RTsKhIDNI, koleksiyon 13, kitap 1, dosya 81, s. 28.
8. Bu fiziksel kusur Sovyet döneminde bir devlet sırrıydı. Bu bilgiyi Lenin'i 4 Mart 1922'de tedavi eden Prof. L. I. Darkeviç'in konsültasyon notlarından derledim: RTsKhIDNI, koleksiyon 16, kitap 3c, s. 6.
9. M. I. Averbakh, "Vospominaniya o V. I. Lenine", VoVIL, cilt 8, s. 273.
10. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, OVILiSU, s. 27.
11. D. I. Ul'yanov, "Detskie gody Vladimira Il'icha", VoVIL, cilt 1, s. 126.
12. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, "Stranichki iz Vladimira Il'icha" [taslak], RTsKhIDNI, koleksiyon 13, kitap 1, dosya 81, s. 23.
13. a. g. e.
14. V. Alekseev ve A. Shver, Sem'ya Ul'yanovykh, s. 34.
15. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, "Stranichki iz Vladimira Il'icha" [taslak], RTsKhIDNI, koleksiyon 13, kitap 1, dosya 81, s. 23 ve 26.
16. V. L. Persiyaninov, Lenin'le aynı dönemde okula gitti, kayıt altına alan V. Alekseev ve A. Shver, Sem'ya Ul'yanovykh, s. 41.
17. a. g. e.
18. a. g. e., s. 35 ve 37.
19. G. Ya. Lozgachëv-Yelizarov, Nezabyvaemoe, s. 132.
20. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, "Vospominaniya ob Aleksandre Il'iche Ul'yanove', OVILiSU içinde, s. 29.
21. V. Kalashnikov, "Iz vospominanii domashnego uchitelya detei Il'i Nikolaevicha Ul'yanova", A. I. Ul'yanova (ed.), Aleksandr Il'ich Ul'yanov i delo ı marta 1887g. Içinde, s. 276.
22. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, Vospominaniya ob Aleksandre Il'iche Ul'yanove", OVILiSU içinde, s. 39.
23. a. g. e.
24. a. g. e., s. 27. Anna'nın bir keresinde babasından "hayvan Baba!" diye bahsettiği de eklenmelidir. Fakat o zaman bile ağabeyi Aleksandr'ın kendisini bu ifadeden dolayı azarlamasının yanlış olduğunu düşünmedi: a.g. e. s. 33.
25. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, OVILiSU, s. 40-1.
26. A. Ivanskii (ed.), Molodoi Lenin.
27. N. Hans, History of Russian Educational Policy, s. 118.
28. A. Ivanskii (ed.), Molodoi Lenin, s. 196. dipnot 1.
29. V. Alekseev ve A. Shver, Sem'ya Ul'yanovykh, s. 25.
30. a. g. e.
31. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, OVILiSU, s. 117.
32. D. I. Ul'yanov, "V gimnazii", RTsKhIDNI, koleksiyon 14, kitap 1, dosya 78,

s. 2; A. I. Ul'yanova-Yelizarova, RTsKhIDNI taslak notları, koleksiyon 13, kitap 1, dosya 83, s. 6.
33.A. I. Ul'yanova-Yelizarova, Detskie I shkol'nye gody Il'icha, s. 22-3.
34.A. Ivanskii (ed.), Molodoi Lenin, s. 33.
35.A. I. Ul'yanova-Yelizarova, 1922'den sonra yazılmış taslak not, RTsKhIDNI, koleksiyon 13, kitap 1, dosya 52, s. 1.
36.A. I. Ul'yanova-Yelizarova, Vospominaniya ob Il'iche" Vo VIL, cilt 1, s. 22.
37.A. Ivanskii (ed.), Molodoi Lenin, s. 211.
38.a. g. e., s. 182.
39.a. g. e., s. 187.
40.D. I. Ul'yanov, VoVIL, cilt 1, s. 127.
41.D. I. Ul'yanov, Ocherki raznykh god (1974), s. 153-4.
42.Anna İliniçna'nın Wagner notaları Gorki'deki Lenin Müzesinde tutulmakta.
43.A. Ivanskii (ed.) Molodoi Lenin, s. 136.
44.Bana bu kartpostalı 1993 Haziran'ında gösteren RTsKhIDNI Müdürü Prof. K. M. Anderson'a teşekkür ederim.
45. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, VoVIL, cilt 1, s. 72.
46.V. Alekseev ve A. Shver, Sem'ya Ul'yanovykh, s. 38.
47.N. G. Nefedev, a. g. e. içinde.

3. Ailedeki Ölümler

1. A. I. Ul'yanova, Şidlovski'ye babası hakkında tahminen 1921 Mart'ında yazılan mektup, RTsKhIDNI, koleksiyon 13, kitap 1, dosya 51.
2. Zh. Trofimov, Ulyanovy, s. 37, 40 ve 42.
3. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, Vospominaniya ob Aleksandre Il'iche Ul'yanove" OVILiSU içinde, s. 37.
4. A. Ivanskii (ed.), Il'ya Nikolaevich Ul'yanov, s. 246.
5. A. I. Ul'yanova-Yelizarova (ed.), Aleksandr Il'ich Ul'yanov i delo 1 marta 1887 g.
6. PSU, s. 28.
7. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, OVILiSU, s. 54.
8. Volga buz tutmuş olmasına rağmen kızakla geçilebiliyordu, fakat yolculuk yine de zordu.
9. M. I. Ul'yanova, Otets Vladimira Il'icha Lenina Il'ya Nikolaevich Ul'yanov, s. 68.
10.A. I. Ul'yanova-Yelizarova, Aleksandr Il'ich Ul'yanov, s. 84-5.
11.V. Alekseev ve A. Shver, Sem'ya Ul'yanovykh, s. 24.
12.A. Ivanskii (ed.), Molodoi Lenin, s. 231-3.
13.A. I. Ul'yanova-Yelizarova, Aleksandr Il'ich Ul'yanov, s. 85-6.
14.D. I. Ul'yanov, Ocherki raznykh god, s. 54.
15.A. I. Ul'yanova-Yelizarova, Aleksandr Il'ich Ul'yanov, s. 94-6.
16.a. g. e.
17.E. Acton, R. Bartlett (ed.), Russian Thought and Society, 1800-1917 içinde 7. bölüm; R. Service, Lenin: A Political Life, cilt 1, 2. bölüm.
18.R. Service, Lenin: A Political Life, cilt 1, s. 40-2.
19.PSU, s. 36.
20.A. Ivanskii (ed.), Molodoi Lenin, s. 301.
21.V. Alekseev ve A. Shver, Sem'ya Ul'yanovykh, s. 54.

4. Düşüncelerin Oluşumu

1. V. V. Kashkadamova, Bakinski rabochi içinde, 21 Ocak 1926.
2. Lenin in Simbirsk. Dokumenty, materialy, vospominaniya, s. 65-7.
3. M. I. Ul'yanova, OVILiSU, s. 261.
4. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, OVILiSU, S. 294.
5. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, VoVIL, cilt 1, s. 69.
6. M. I. Ul'yanova, VoVIL, cilt 1, S. 193.
7. M. I. Ul'yanova, "Kak? Beluyu tetradku chernymi nitkami", OVILiSU, S. 46.
8. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, VoVIL, cilt 1, s. 29.
9. a. g. e., s. 27.
10. N. K. Krupskaya, VoVIL, cilt 2, s. 28.
11. A. Ivanskii (ed.), Molodoi Lenin, s. 242.
12. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, "O zhizni Vladimira İl'icha Ul'yanova-Lenina v Kazani (1887-89 gg)." VoVIL, cilt 1, s. 285.
13. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, OVILiSU, s. 294.
14. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, tarihsiz taslak notu, RTsKhIDNI, koleksiyon 13, kitap 1, dosya 52, s. 7.
15. D. I. Ul'yanov, Uchitel'skaya gazeta içinde, 14 Şubat 1963; bakınız A. Ivanskii (ed.) Molodoi Lenin, s. 328.
16. A. Ivanskii (ed.), Molodoi Lenin, s. 367.
17. a. g. e., s. 373-4.
18. P. D. Shestakov, "Studencheskie volneniya v Kazani va 1887 g.", Russkaya starina, sayı 6, 1892, s. 522.
19. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, "Stranichki iz zhizni Vladimira Il'icha" [taslak], RTsKhIDNI, koleksiyon 13, kitap 1, dosya 81, s. 31.
20. A. Arosev, "Pervyi shag", LS, cilt 2, s. 439-40; A. Ivanskii (ed.), Molodoi Lenin, s. 397-8.
21. Anna İliniçna Ulyanova'dan Lenin'e, 8 Aralık 1922 tarihli mektup; RTsKhIDNI, koleksiyon 13, kitap 1, dosya 43, s. 2.
22. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, OVILiSU, S. 304.
23. PSS, cilt 1, s. 552.
24. a. g. e., s. 553.
25. KA, sayı 1, 1934, s. 67.
26. BKh, cilt 1, s. 39.
27. PSS, cilt 45, s. 324.
28. N. Ye. Fedoseev, Stat'i pis'ma, s. 97-8.
29. VoVIL, cilt 1 (1968), s. 106-7.
30. I. B. Sternik, Lenin -Yurist, s. 81.
31. I. I. Titov, Vo glubine Rossii, s. 66-7.
32. RTsKhIDNI, koleksiyon 14, kitap 77, dosya 1, s. 46.
33. RTsKhIDNI, koleksiyon 14, kitap 1, dosya 1, s. 46 ve 53.
34. RTsKhIDNI, koleksiyon 14, kitap 1, dosya 75, s. 9.

5. Devrime giden yollar

1. RTsKhIDNI, koleksiyon 14, kitap 1, dosya 77, s. 47.
2. N. L. Meshcheryakov (ed.), Gleb Uspenskii v zhizni, s. 239.
3. R. Wortman, The Crisis of Russian Populism, s. 73-4.

4. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, OVILiSU, s. 294 ve 304.
5. RTsKhIDNI, koleksiyon 14, kitap 77, dosya 1, s. 51.
6. a. g. e., s. 53.
7. a. g. e.
8. I. I. Titov, Vo glubine Rossii, s. 108-9.
9. RTsKhIDNI, koleksiyon 14, kitap 1, dosya 77, s. 47.
10. a. g. e., s. 54.
11. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, VoVIL, cilt 1, s. 34.
12. V. Vodovozov, "Moë znakomstvo s Leninym", s. 175.
13. M. I. Ul'yanova, VoVIL, cilt 1, s. 203.
14. RTsKhIDNI, koleksiyon 14, kitap 77, dosya 1, s. 53.
15. a. g. e., s. 54.
16. a. g. e.
17. M. I. Semënov (M. Blan), "Pamyati druga", s. 11.
18. a. g. e.
19. A. Belyakov, Yunost' vozhdaya, s. 31-6.
20. M. I. Semënov (M. Blan), "Pamyati druga", s. 11.
21. M. P. Glubeva, "Mova pervaya vstrecha s. Vladimirom Il'ichem", s. 64-5.
22. PSS, cilt 55, s. 8.
23. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, OVILiSU, s. 129.
24. RTsKhIDNI, koleksiyon 14, kitap 1, dosya 77, s. 53.
25. M. I. Semenov (M. Blan), "Pamyati druga", s. 12.
26. D. I. Ulyanov, "Iz moikh vospominanii o Vladimire Il'iche Lenine", s. 54-5.
27. a. g. e., s. 56.
28. PSS, cilt 1, s. 554.
29. a. g. e., s. 555.
30. PSU, s. 50 ve 61.
31. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, Vospominaniya ob Il'iche', VoVIL, cilt 1, s. 36.
32. PSU, s. 38.
33. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, "Nachalo revolyutsionnoi raboty Vladimira İl'icha Lenina", RTsKhIDNI, koleksiyon 13, kitap 1, dosya 54, s. 24.
34. V. Arnol'd, Sem'ya Ul'yanovykh v Samare, s. 29-30.
35. PSU, s. 66-7.
36. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, OVILiSU, s. 253.
37. M. I. Ul'yanova, "Zhizn' nashei sem'i v Samare I Alakaevke, 1889-1893", RTsKhIDNI, koleksiyon 14, kitap 1, dosya 77, s. 51.
38. Diploma fotoğrafı, I. B. Sternik, Lenin – Yurist içinde, s. 16'nın ters tarafında.
39. PSU, s. 64.
40. I. B. Sternik, Lenin – Yurist, s. 79-80.
41. V. Vodovozov, "Moe znakomstvo s Leninym", s. 178.
42. M. I. Ul'yanova, VoVIL, cilt 1, s. 208.
43. a. g. e., s. 192.
44. V. V. Vodovozov, "Moe znakomstvo s Leninym", s. 177-8.
45. PSS, cilt 55, s. 2.
46. M. I. Ulyanova, VoVIL, cilt 1, s. 211.
47. I. B. Sternik, Lenin – Yurist, s. 97-8.
48. a. g. e., s. 104.

6. St. Petersburg

1. PR, sayı 4, 1924, s. 102; sayı 7, 1924, s. 67; A. I. Ul'yanov-Yelizarova, Vospominaniya ob Il'iche", VoVIL, cilt 1, s. 41.
2. A. A. Sanin'in A. I. Ul'yanova'ya mektubu, 31 Ekim 1923: RTsKhIDNI, koleksiyon 13, kitap 1, dosya 49.
3. S. Miskevitch, "Stranichka vospominanii", s. 111.
4. PSS, cilt 55, s. 2.
5. a. g. e., s. 85.
6. a. g. e. s. 1-2.
7. KA, sayı 1, 1934, s. 114-15.
8. PSS, cilt 55, s. 4.
9. a. g. e., cilt 46, s. 1-2.
10. a. g. e., s. 3.
11. a. g. e., cilt 1, s. 1-66.
12. V. V. [V. P. Vorontsov'un takma ismi], Nashi napravleniye, s. 1-215.
13. M. A. Sil'vin, Lenin v period zarozhdeniya partii, s. 46-50.
14. RTsKhIDNI, koleksiyon 12, kitap 2, dosya 12, s. 1.
15. KA, sayı 2, 1925, s. 144-5.
16. D. I. Ul'yanov, Ocherki raznykh let, s. 71.
17. A. I. Ul'yanova'nın P. B. Struve'ye mektubu, 13 Temmuz 1889, RTsKhIDNI, koleksiyon 13, kitap 1, dosya 45, s. 1-2.
18. G. M. Krzhizhanovskii, O Vladimire Il'iche, s. 13-14.
19. V. D. Bonç-Brueviç, Tridtsat' dnei. 1934. Yanvar', s. 18.
20. RTsKhIDNI, koleksiyon 14, kitap 1, dosya 87, s. 7 ve 8.
21. D. I. Ul'yanov, VoVIL, cilt 1, s. 155.
22. O. D. Ul'yanova, Mariya Il'inichna Ul'yanova", M. I. Ul'yanova, OVILiSU içinde, s. 18.
23. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, Vospominaniya ob Aleksandre Il'iche Ul'yanove", OVILiSU içinde, s. 18.
24. M. I. Ul'yanova, VoVIL, cilt 1, s. 211-12.
25. PSS, cilt 1, s. 401.
26. "Chto takoe 'Druz'ya naroda' i kak oni voyuyut protiv sotsial-demokratov?", PSS içinde, cilt 1, s. 325-31 ve 460.
27. KA, sayı 1, 1934, s. 78 ve 81.
28. a. g. e., s. 78.
29. PSS, cilt 55, s. 7.
30. a. g. e., s. 8.
31. M. I. Ul'yanova, VoVIL, cilt 1, s. 212.
32. PSS, cilt 55, s. 9-12.
33. a. g. e., s. 13.
34. KA, sayı 1, 1934, s. 81 ve 98.
35. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, Vospominaniya ob Il'iche, s. 47-8.
36. I. Getzler, Martov, s. 21-9.
37. A. N. Potresov, Posmertnyi sbornik proizvedenii, s. 294.
38. PSS, cilt 2, s. 70-4.

7. Sibirya'nın İtalya'sına doğru

1. PSS, cilt 55, s. 5 ve 14.

2. a. g. e., cilt 46, s. 443.
3. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, OVILiSU, s. 148.
4. M. A. Sil'vin, A. I. Ul'yanova'ya mektup, 18 Aralık 1923, RTsKhIDNI, koleksiyon 13, kitap 1, dosya 47, s. 3.
5. PSS, cilt 55, s. 17.
6. a. g. e., s. 18.
7. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, OVILiSU, s. 145.
8. D. I. Ul'yanov, VoVIL, cilt 1, s. 165.
9. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, OVILiSU, S. 147.
10.A. I. Ul'yanova-Yelizarova, VoVIL, cilt 1, s. 51.
11.A. I. Ul'yanova-Yelizarova, OVILiSU, S. 145.
12.V. Levitskii, Za chetvert' veka, cilt 1, bölüm 1, s. 51.
13.L. Martov, Zapiski sotsial-demokrata, s. 342.
14.R. Service, Lenin: A Political Life, cilt 1, s. 62-3.
15.A. Yelizarova, "Vladimir Il'ich v tyur'me", N. L. Meshcheryakov (ed.) O Lenine, içinde, s. 71.
16.PSS, cilt 46, s. 449-50.
17.A. I. Ul'yanova-Yelizarova, OVILiSU, S. 381; Perepiska sem'i Ul'yanovykh, s. 94.
18.PSS, cilt 55, s. 24.
19.a. g. e., s. 154-5.
20.G. A. Solomon, Lenin i ego sem'ya (Ul'yanovy), s. 26.
21.KA, sayı 1, 1934, s. 122; PR, sayı 2-3, 1929, s. 193.
22.A. I. Ul'yanova-Yelizarova, "Vladimir Il'ich v ssylke (ego ot'ezd I prebyvanie tam)' [1929taslağı], RTsKhIDNI, koleksiyon 13, kitap 1, dosya 69, s. 4.
23.ZIL, cilt 3, s. 84.
24.PSS, cilt 55, s. 24-5.
25.a. g. e., cilt 46, s. 451.
26.RTsKhIDNI, koleksiyon 14, kitap 1, dosya 74, s. 36.
27.PSS, cilt 55, s. 30.
28.a. g. e., s. 34-5.
29.PR, sayı 11-12, 1928, s. 242.
30.PSS, cilt 55, s. 32.
31.a. g. e., s. 54.
32.I. Getzler, Martov, s. 38.
33.PSS, cilt 46, s. 453.
34.A. I. Ul'yanova, PR, sayı 3, 1924, s. 109-10.
35.a. g. e., s. 119.
36.RTsKhIDNI, koleksiyon 13, kitap 1, dosya 62, s. 2.: Lenin'in mektuplarına giriş taslağı.
37.PSS, cilt 55, s. 59.
38.RTsKhIDNI, koleksiyon 14, kitap 1, dosya 74, s. 33.
39.RTsKhIDNI, koleksiyon 12, kitap 2, dosya 135, s. 9.
40.S. U. Manbekova ve S. A. Rubanov, Naslednitsa, s. 52-4.
41.a. g. e., s. 62.
42.N. K. Krupskaya, O Lenine, s. 80.
43.Pravda, 18 Şubat 1968.
44.A. I. Ul'yanova-Yelizarova, VoVIL, cilt 1, s. 62-3.

45.S. L. Shatkina (ed.), Lenin i Ul'yanovy v Podol'ske, s. 31.
46.R. MacNeal, Bride of the Revolution, s. 48.
47.RTsKhIDNI, koleksiyon 12, kitap 2, dosya 1, s. 17: Lenin'in annesine 26 Ağustos 1898 tarihli mektup.
48.D. I. Ul'yanov, VoVIL, cilt 1, s. 163.
49.R. MacNeal, Bride of the Revolution, s. 68-9.
50.N. K. Krupskaya, RTsKhIDNI, koleksiyon 12, kitap 2, dosya 34, s. 13: 1936 fragmanı.
51.PSS, cilt 55, s. 53.
52.D. I. Ul'yanov, VoVIL, cilt 1, s. 183.
53.PSS, cilt 55, s. 73.
54.M. I. Ul'yanova, OVILiSU, s. 70.
55.PSS, cilt 55, s. 73.
56.a. g. e., s. 89.
57.a. g. e., s. 91.
58.Bakınız evlilik cüzdanı, S. U. Manbekova ve S. A. Rubanov, Naslednitsa, s. 107.
59.PSS, cilt 45, s. 409-10.
60.a. g. e., cilt 55, s. 105.
61.a. g. e., s. 111.
62.a. g. e., cilt 46, s. 31: Potresov'a mektup.
63.a. g. e., s. 25-6.
64.I. P. Tovstukha'ya mektup, 15 Ekim 1923, RTsKhIDNI, koleksiyon 13, kitap 1, dosya 53, s. 3-4.
65.A. I. Ul'yanova-Yelizarova, fragman taslağı, RTsKhIDNI, koleksiyon 13, kitap 1, dosya 84, s. 1.
66.PSS, cilt 55, s. 180.
67.KA, sayı 1, 1934, s. 129-30.
68.A. I. Ul'yanova-Yelizarova, fragman taslağı, RTsKhIDNI, koleksiyon 13, kitap 1, dosya 84, s. 1.

8. Bir Devrimciler Örgütü

1. KA, sayı 1, 1934, s. 134.
2. A. I. Ul'yanova, Stalin'e mektup, Aralık 1932, RTsKhIDNI, koleksiyon 13, sayı 1, dosya 471.
3. A. I. Ul'yanova-Yelizarova, "Tret'ii arest Il'icha" [taslak], RTsKhIDNI, koleksiyon 13, kitap 1, dosya 67, s. 6.
4. A. I. Ul'yanova, Stalin'e mektup, Aralık 1932, RTsKhIDNI, koleksiyon 13, kitap 1, s. 471.
5. S. U. Manbekova ve S. A. Rubanov, Naslednitsa, s. 129.
6. KA, sayı 1, 1934, s. 137.
7. N. K. Krupskaya, O Lenine, s. 80.
8. PSS, cilt 4, s. 341.
9. a. g. e., s. 334-52.
10.a. g. e., s. 342.
11.a. g. e., s. 343.
12.a. g. e., s. 345.
13.a. g. e., cilt 55, s. 190 ve 193.

14.a. g. e., s. 192.
15.a. g. e., s. 193.
16.a. g. e., s. 196.
17.Bakınız D. I. Ul'yanov, Ocherki raznykh let, s. 21.
18.PSS, cilt 55, s. 198.
19.a. g. e., s. 197.
20.a. g. e., cilt 46, s. 74.
21.N. K. Krupskaya, VoVIL, cilt 2, s. 199.
22.N. Valentinov, Vstrechi s Leninym, s. 86 ve 41.
23.N. K. Krupskaya, "Iz otvetov na anketu Instituta mozga v 1935 godu", N. K. Krupskaya, O Lenine içinde, s. 86.
24.PSS, cilt 55, s. 178.
25."Tovarnyi fetishizm", Nauchnoe obozrenie (St. Petersburg), sayı 12, 1899, s. 2277-95.
26.PSS, cilt 3, s. 613-36.
27.a. g. e., cilt 6., s. 173.
28.Bakınız N. Harding, Lenin's Political Thought, cilt 1-2.
29.N. Valentinov, Vstrechi s Leninym, s. 31.
30.a. g. e., s. 34.
31.a. g. e., s. 35.
32.a. g. e., s. 89.
33.LS, cilt 2, s. 24 ve 27.
34.a. g. e., s. 65.
35.PSS, cilt 6, s. 448.
36.a. g. e., s. 64 ve 84.
37.M. I. Ul'yanova, OVILiSU, s. 22.

9. "Kutsal Ateş"

1. PSS, cilt 55, s. 85.
2. N. Meshcheryakov, "Iz vospominanii o Lenine", N. L. Meshcheryakov (ed.), O Lenine içinde, s. 45.
3. N. A. Alekseev, Vospominaniya o Vladimire Il'iche Lenine, cilt 2, s. 85.
4. PSU, s. 146.
5. N. K. Krupskaya, VL, s. 56-7.
6. a. g. e., s. 59.
7. A. Rothstein, Lenin in Britain, s. 14-15.
8. N. K. Krupskaya, VL, s. 59.
9. RTsKhIDNI, koleksiyon 12, kitap 2, dosya 14, s. 12-13.
10.a. g. e., s. 13 ve 18.
11.I. Getzler, Martov, s. 66.
12.RTsKhIDNI, koleksiyon 12, kitap 2, dosya 14, s. 18.
13.N. K. Krupskaya, VoVIL, cilt 2, s. 57.
14.Alternatif bir anlatım olarak, V. D. Bonç-Bruevіç, anı taslağında eşinin Lenin'in "sklerotik serebral fenomen" teşhisi koyduğunu anlatır: "Bolezn' Vladmira Il'icha v Zheneve v 1903 g.", RTsKhIDNI, koleksiyon 4, kitap 2, dosya 294, s. 2-3. Bonç-Bruevіç sık sık abartıya kaçar ya da özellikle kendisinin ya da ailesinin tarihteki önemini öne çıkaran olayları uydururdu. Bu olaya ilişkin Bonç-Bruevіç'in anlatımı doğru ise, bu durumda Krupska-

ya'nın yalan söylediği sonucuna varmamız gerekir. Toplamda baktığımızda, ikinci olasılık birinciden daha az inandırıcıdır. Hemen hemen.
15.PSS, cilt 46, s. 232-4.
16.Istoricheskii arkhiv, sayı 2, 1958, s. 10.
17.PSS, cilt 46, s. 190.
18.A. Rothstein, Lenin in Britain, s. 23.
19.Vtoroi s"ezd RSDRP, s. 443-4.
20.a. g. e., s. 262, 425 ve 717.
21.A. V. Shotman, "Na vtorom s"ezde partii", PR, sayı 77-8, 1928, s. 62-3.
22.Vtoroi s"ezd RSDRP, s. 367, 372 ve 380.
23.PSS, cilt 8, s. 88 ve 177-8.
24.LS, cilt 10, s. 117.
25.RTsKhIDNI, koleksiyon 14, kitap 1, dosya 74, s. 45.
26.a. g. e.
27."C'est le cerveu": RTsKhIDNI, koleksiyon 14, kitap 1, dosya 74, s. 45.
28.N. K. Krupskaya, "Iz otvetov na anketu Instituta Mozga v 1935 godu", N. K. Krupskaya, O Lenine içinde, s. 82.
29.N. K. Krupskaya, "Sestra Vladimire Il'icha", Pravda, 13 Haziran 1937.
30.V. D. Bonç-Brueviç, Izbranniye Sochineniya, cilt 2, s. 314.
31.G. M. Krzhizhanovskii, O Vladimire Il'iche, s. 32.
32.LS, cilt 10, s. 352-3.
33.a. g. e., s. 117.
34.PSS, cilt 46, s. 355.
35.a. g. e., s. 378.

10. Uzaktan ve Yakından Rusya

1. PSS, cilt 9, s. 35.
2. a. g. e., s. 246.
3. M. N. Lyadov, O Vladimire Il'iche.
4. Tret'ii s"ezd RSDRP, Protokoly. Aprel'-mai 1905 goda, s. 188-9, ve 193-4.
5. a. g. e., s., 247.
6. N. K. Krupskaya, RTsKhIDNI, koleksiyon 12, kitap 2, dosya 15, s. 5.
7. a. g. e.
8. BKh, cilt 2, s. 22; PSS, cilt 9, s. 274-82.
9. BKh, cilt 2, s. 194-5.
10. PSS, cilt 11, s. 336-8.
11. a. g. e., s. 340.

11. İkinci Kez Mültecilik

1. BKh, cilt 2, s. 349.
2. N. K. Krupskaya, VL, s. 127-8.
3. a. g. e., s. 128,
4. a. g. e., s. 129.
5. a. g. e.
6. PSS, cilt 47, s. 119-20.
7. RTsKhIDNI, koleksiyon 12, kitap 2, dosya 18, s. 6.
8. M. Gor'kii, "V. I. Lenin", V. I. Lenin I A. M. Gor'kii içinde, s. 262.
9. Ye. V. Krupskaya, yeğeni A. A. Krupskii'ye mektup, RTsKhIDNI, koleksiyon 12, kitap 1, dosya 1057, s. 2.

10.L. A. Fotieva, Iz zhizni Lenina, s. 10.
11.N. K. Krupskaya, VoVIL, cilt 2, s. 199.
12.G. Ya. Lozgachëv-Yelizarov, Nezabyvaemoe, s. 102 ve 107.
13.RTsKhIDNI, koleksiyon 12, kitap 2, dosya 20, s. 9-10 ve 16.
14.V. Mel'nichenko, Fenomen I fantom Lenina, s. 97-8.
15.a. g. e., s. 109.
16.RTsKhIDNI, koleksiyon 14, kitap 1, dosya 74, s. 47.
17.RTsKhIDNI, koleksiyon 12, kitap 2, dosya 20, s. 11.
18.PSS, cilt 55, s. 303 ve 305.
19.a. g. e., s. 306.
20.Ogonëk, sayı 10, 1989, s. 29.
21.M. Gor'kii, "V. I. Lenin", V. I. Lenin i A. M. Gor'kii içinde, s. 253.
22.M. Gorki, Days with Lenin, s. 28.
23.M. Gor'kii, Neizdannaya perepiska, s. 48.
24.Nicolaevsky Collection, klasör 1, s. 46.
25.1908'de 21 Tavistock Place olan evin numarası daha sonra 36 Tavistock Place olarak değiştirildi: Survey of London – L. C. C., cilt 24, King's Cross Neighbourhood (Londra 1952), s. 81.
26.PSU, s. 184-5.
27.M. I. Ul'yanova, OVILISU, s. 313.
28.PSU, s. 210.
29.N. K. Krupskaya, VL, s. 160.
30.M. I. Ul'yanova, OVILiSU, s. 121.
31.M. Gor'kii, Neizdannaya perepiska, s. 56.
32.İnessa'nın fotoğrafları RTsKhIDNI, koleksiyon 127, kitap 1, dosya 54'te tutulmaktadır.
33.a. g. e.
34.R. C. Elwood, Inessa Armand, s. 173-89.
35.RTsKhIDNI, koleksiyon 2, kitap 1, dosya 24299.
36.C. Rappoport'un anıları, N. Valentinov, Vstrechi s Leninym içinde, s. 98.
37.L. Fotieva, Iz zhizni Lenina, s. 10.
38.M. Body, "Alexandra Kollontai", Preuves, sayı 14, Nisan 1952, s. 17.
39.Lenin'in Kautsky'ye mektubu: D. Geyer (ed.), Kautskys Russisches Dossier, s. 344.

12. Neredeyse Rusya!

1. Vospominaniya", ITsKKPSS, sayı 7, 1989, s. 171.
2. Biblioteka V. I. Lenina v Kremle. Katalog.
3. Bugün Gorki'deki Lenin Müzesinde tutulmaktadır.
4. M. S. Volin, "Dorevolyutsionnye biograficheskie publikatsii o V. I. Lenine", VIKPSS, sayı 7, 1970, s. 116.
5. M. S. Kedrov, Book Publishing under Tsarism, s. 16-21.
6. PSS, cilt 55, s. 323.
7. a. g. e.
8. İnessa'nın kartpostalı için bakınız RTsKhIDNI, koleksiyon 127, kitap 1, s. 37.
9. VoVIL, cilt 3, s. 319: S. Bagotski'nin anısı.
10.PSS, cilt 55, s. 328.

11.N. K. Krupskaya, VoVIL, cilt 2, s. 256.
12.Yu. V. Bernov ve A. Ya. Manusevich, V krakovskii emigratsii, s. 29.
13.M. I. Ul'yanova, OVILiSU, s. 296; G. A. Lozgachëv-Yelizarov, Nezabyvaemoe, s. 8.
14.M. I. Ul'yanova, OVILiSU, s. 347.
15.BKh, cilt 3, s. 52-172.
16.Stalin'den Kamenev'e (Aralık 1912), Bol'shevistskoe rukovodstvo, s. 16. Lenin'in Stalin'in eleştirisine ilişkin yanıtı için bakınız V. I. Lenin. Neizvestnye dokumenty, s. 109.
17.R. C. Elwood, "Lenin and 'Pravda'", Slavic Review, sayı 2, 1972, s. 212-14.
18.Ducos de la Haille'nin K. Kautsky'ye mektubu, D. Geyer (ed.), Kautskys Russisches Dossier, s. 644.
19.R. C. Elwood, Inessa Armand, s. 96.
20.PSS, cilt 55, s. 339.
21.Svobodnaya mysl', sayı 3, 1992, s. 81.

13. Yenilmek İçin Savaşmak

1. RTsKhIDNI, koleksiyon 12, kitap 2, dosya 3, s. 5.
2. LS, cilt 2, s. 173-4.
3. RTsKhIDNI, koleksiyon 12, kitap 2, dosya 29, s. 3.
4. a. g. e., s. 3-4 ve 5.
5. a. g. e., dosya 31, s. 7-8.
6. PSS, cilt 26, s. 6.
7. a. g. e., cilt 48, s. 155.
8. PSU, s. 363.
9. a. g. e., s. 428.
10.PSS, cilt 49, s. 492.
11.N. K. Krupskaya, VoVIL, cilt 2, s. 33.
12.PSS, cilt 49, s. 340.
13.PSU, s. 232.
14.VoVIL, cilt 2, s. 191.
15.PSS, cilt 49, s. 52.
16.a. g. e., s. 55.
17.a. g. e., s. 56.
18.F. Il'in "Otryvok vospominanii", ZIL, cilt 1, s. 126-7.
19.Istoricheskii arkhiv, sayı 3, 1959, s. 38-42.
20.M. A. Moskalev, Byuro TsK, s. 270.
21.

14. Zor Yıllar

1. PSS, cilt 30, s. 328.
2. a. g. e., cilt 49, s. 361.
3. PSU, s. 419.
4. W. Gautschi, Lenin als Emigrant in der Schweiz, s. 178.
5. a. g. e., s. 328.
6. RTsKhIDNI, koleksiyon 12, kitap 2, dosya 55, s. 1 (Krupskaya'nın notları 1917 ile 1937 arasında tutulmuştur).
7. N. K. Krupskaya, VoVIL, cilt 2, s. 208-9.
8. PSS, cilt 49, s. 14.
9. a. g. e., cilt 27, s. 27.

10.a. g. e., cilt 30, s. 16.
11.a. g. e., cilt 29, s. 162.
12.a. g. e., s. s. 163-4.
13.a. g. e., cilt 28, s. 594.
14.L. D. Trotskii, Moya zihzn', cilt 1, s. 285.
15.DZB, cilt 1, s. 128.
16.a. g. e., s.. 169.
17.R. Pipes (ed.), The Unknown Lenin, s. 31.

15. Başka Bir Ülke

1. N. K. Krupskaya, VoVIL, cilt 2, s. 220.
2. a. g. e., s. 221.
3. PSS, cilt 49, s. 401-2.
4. F. Platten, Lenin iz emigratsii v Rossiyu, s. 34-7.
5. RTsKhIDNI, koleksiyon 12, kitap 1, dosya 1, s. 12: E. A. Tsivilaya'nın, Nadejda Konstantinovna'nın isteği uyarınca E. V. Krupskaya'nın küllerinin geri getirilişini sağlamak için V. S. Dridzo (Krupskaya'nın kişisel yardımcısı) ve M. F. Fofanova (Lenin'i Ekim 1917'de saklamıştır) tarafından Merkez Komitesine yapılan başvuru ile ilgili anlatımı.
6. K. Radek, "V plombirovannom vagone", Pravda, 20 Nisan 1924.
7. F. Platten, Lenin iz emigratsii v Rossiyu, s. 57.
8. K. Radek, "V plombirovannom vagone".
9. a. g. e.
10.D. S. Suliashvili, "Iz Shveitsarii v Petrograd vmeste s Leninym", VoVIL, cilt 4, s. 142.
11.K. Radek, "V plombirovannom vagone".
12.D. S. Suliashvili, "Iz Shveitsarii v Petrograd vmeste s Leninym", VoVIL, cilt 4, s. 143.
13.G. E. Zinoviev, Vospominaniya: Malinovskii" ITsKKPSS, sayı 6, 1989, s. 201.
14.V. D. Bonç-Brueviç, "Priezd V. I. Lenina iz-za granitsy v 1917 g." [taslak], RTsKhIDNI, koleksiyon 4, kitap 2, dosya 3003, s. 105.
15.R. MacNeal, Bride of the Revolution, s. 171.
16.N. K. Krupskaya, el yazması alıntı, VoVIL, cilt 2, s. 229.
17.N. K. Krupskaya, Vospominaniya o Lenine", VoVIL, cilt 2, s. 229.
18.A. A. Pushkova'nın anıları, RTsKhIDNI, koleksiyon 13, kitap 1, dosya 457, s. 1; A. I. Ul'yanova-Yelizarova, OVILiSU, s. 348: eşine mektup, 07.06.1913.
19.G. Ya. Lozgachëv-Yelizarov [taslak], RTsKhIDNI, koleksiyon 11, kitap 2, dosya 31, s. 162-3.
20.G. Ya Lozgachëv-Yelizarov, Nezabyvaemoe, s. 145.
21.N. A. Uglanov, "O Vladimire Il'iche Lenine", ITsKKPSS, sayı 4, 1989.
22.PR, sayı 4, 1927, s. 162-3.
23.R. Service, Lenin: A Political Life, cilt 2, s. 170-7.

16. Mücadele Alanı Rusya

1. Pravda, 14 Mayıs 1917.
2. V. P. Buldakov, "Istoriya posnaetsya v sravnenii", Argumenty i fakty, sayı 45, Kasım 1998, s. 12.

3. N. K. Krupskaya Vospominaniya o Lenine", VoVIL, cilt 2, s. 229.
4. Alıntılar, I. M. Dazhina, "Leninskie istoki zhizmni I bor'by", VIKPSS, sayı 3, 1987, s. 19-21.
5. A. M. Kollontai, 1950 tarihli günlük girişi, RTsKhIDNI, koleksiyon 134, kitap 3, dosya 75, s. 19-21.
6. M. Gor'kii, "V. I. Lenin", V. I. Lenin, i A. M. Gor'kii içinde, s. 271-2.
7. Pravda, 23 Nisan 1917.
8. N. K. Krupskaya, Vospominaniya o Lenine, VoVIL, cilt 2, s. 235.
9. a. g. e., s. 232.
10. Shestoi s"ezd RSDRP(b), s. 41.
11. G. K. Orjonikidze, "Il'ich v iyul'skie dni", Pravda, 28 Mart 1924.
12. N. I. Podvoiskii, "V. I. Lenin v 1917 godu", VoVIL, cilt 4, s. 186.
13. M. S. Kedrov, "Iz vospominanii o vserossiiskoi konferenstii voennykh organizatsii RSDRP (bol'shevikov), 16-23 iyunya 1917 goda", VoVIL, cilt 4, s. 223.
14. N. I. Muralov, "I Vserossiiskoi S"ezd Sovetov", VoVIL, cilt 4, s. 220.
15. N. K. Krupskaya, Vospominaniya o Lenine", VoVIL, cilt 2, s. 238.
16. R. Pipes, The Russian Revolution, s. 419-22.
17. M. S. Kedrov, "Iz krasnoi tetradi ob Il'iche", s. 485.
18. A. Rabinowitch, The Bolsheviks Come to Power, s. 15-17.
19. M. I. Ul'yanova, "Poiski Il'icha v pervye dni iyulya 1917 goda", VoVIL, s. 241.
20. G. K. Orjonikidze, "Il'ich v iyul'skie dni", Pravda, 28 Mart 1924.
21. A. G. Şlyapnikov, "Kerenshchina", PR, sayı 7(54), 1927, s. 35.
22. M. N. Poletaev, "V iyul'skie dni", Petrogradskaya pravda, 27 Ocak 1924.
23. A. A. Alliluyeva'nın anılarından parça, RTsKhIDNI, koleksiyon 4, kitap 2, dosya 45, s. 2.

17. İktidar Alınıyor

1. A. S. Alliluyeva, Vospominaniya, s. 183 ve 185.
2. Bakınız A. S. Alliluyev'e ait taslak, RTsKhIDNI, koleksiyon 4, kitap 2, dosya 45, s. 6.
3. S. Ya. Alliluyev, taslak parça, a. g. e., s. 8.
4. PSS, cilt 34, s. 2-5.
5. G. Sokol'nikov, "Kak pokhodit' k istorii Oktyabrya", Za leninizma, s. 165.
6. N. A. Yemel'yanov, "Tainstvennyi shalash", VoVIL, cilt 4, s. 238.
7. a. g. e., s. 237.
8. a. g. e., s. 239.
9. a. g. e.
10. D. I. Leshchenko, "Kak ya snimal Lenina v podpol e", VoVIL, s. 245.
11. A. V. Shotman, "Lenin v podpol'e. (Iyul'-oktyabr' 1917 goda), VoVIL, cilt 4, s. 251.
12. K. Kuusela, "Kak artist maskiroval Lenin", Lenin v vospominaniyakh finnov içinde, s. 79-80,
13. J. Piilonen, "Yhteinen vihollinen yhdistaa, 1908-1917", J. Numminen (ed.), Lenin ja Suomi içinde, s. 308.
14. A. V. Shotman, "Lenin v podpol'e. (Iyul'-oktyabr' 1917 goda)", VoVIL, cilt 4, s. 253.

15.N. K. Krupskaya, VoVIL, cilt 2, s. 244-5.
16.PSS, cilt 49, s. 444.
17.Pravda, 7 Haziran 1917.
18.Örnek için bakınız M. Liebman, Leninism under Lenin.
19.PSS, cilt 34, s. 135.
20.a. g. e.
21.a. g. e., s. 138-9.
22.A. Rabinowitch, The Bolsheviks Come to Power, s. 170.
23.PSS, cilt 49, s. 241.
24.a. g. e., s. 243-4.
25.N. I. Buharin, "Iz rechi tov. Bukharina na vechere vospominanii v. 1921 g.", PR, sayı 10, 1922, s. 319.
26.E. D. Stasova, "Pis'mo Lenina v TsK partii", VoVIL, cilt 4, s. 288.
27.A. V. Shotman, "Lenin nakanune Oktyabrya", O Lenine: Sbornik vospominanii, s. 115-116, VoVIL'den, cilt 4, s. 254-5.
28.a. g. e., s. 255.
29.a. g. e., s. 256.
30.A. Kollontai, 1929-30'dan taslak halinde günlükler, RTsKhIDNI, koleksiyon 134, kitap 3, dosya 48, s. 33.
31.G. Rovio, "Kak Lenin skryvalsya u gel'singforskogo 'politseimeistrera', N. L. Meshcheryakov (ed.), O Lenine, içinde, s. 115.
32.Yu. Latukka, "Lenin v podol'e v Finlyandii", VoVIL, cilt 4, s. 284.
33.a. g. e., s. 287. Net tarih hala tartışmalıdır: bakınız editörün dipnotu 1, a. g. e. s., 187.
34.a. g. e., s. 287.
35.M. V. Fofanova, "V. I. Lenin na Vyborgskoi Storone v 1917 godu", VoVIL, cilt 4, s. 299.
36.PTsK, s. 84-5.
37.a. g. e., s. 85.
38.a. g. e.
39.L. Trotskii, O Lenine, s. 70.
40.PTsK, s. 87-92.
41.a. g. e., s. 94.
42.A. A. Ioffe, "Kanun Oktyabrya. Zasedanie v 'Lesnom'", ITsKKPSS, sayı 4, 1989, s. 203.
43.RtsK, s. 104.
44.M. V. Fofanova, "V. I. Lenin na Vyborgskoi Storone v 1917 godu", VoVIL, cilt 4, s. 302.
45.a. g. e. s. 304.
46.PSS, cilt 34, s. 435.
47.E. A. Rakh'ya "Moi vospominaniya o Vladimire Il'iche", Pravda, 21 Ocak 1927.
48.M. V. Fofanova, "V. I. Lenin na Vyborgskoi Storone v 1917 godu", VoVIL, cilt 4, s. 304.

18. Ekim Devrimi

1. Rakh'ya "Moi vospominaniya o Vladimire Il'iche", Pravda, 21 Ocak 1927.
2. a. g. e.

3. a. g. e.
4. PSS, cilt 35, s. 2.
5. N. Sukhanov, Zapiski o revolutsyii, cilt 7, s. 174.
6. PSS, cilt 35, s. 1.
7. V. D. Bonç-Brueviç, "Iz vospominanii o Vladimire Il'iche", VoVIL, cilt 4, s. 325-6.
8. a. g. e., s. 329.
9. a. g. e.
10. PSS, cilt 35, s. 23.
11. PTsK, s. 124-5.
12. V. Mel'nichenko, Fenomenon I fantom Lenina, s. 67.
13. G. A. Solomon, Lenin I ego sem'ya, cilt 1, s. 88.

19. Diktatörlük Kuşatma Altında

1. N. K. Krupskaya, "Ranenie Lenina v 1918 godu", RTsKhIDNI, koleksiyon 12, kitap 2, dosya 59, s. 1.
2. N. K. Krupskaya, VoVIL, cilt 2, s. 269.
3. a. g. e.
4. a. g. e., s. 270.
5. a. g. e.
6. RTsKhIDNI, koleksiyon 12, kitap 2, dosya 29, s. 26.
7. N. K. Krupskaya, VoVIL, cilt 2, s. 249.
8. Öykü Ye. Zamyatin, Bol'shim detyam skazki, s. 37-8'de yeniden basılmıştır. Bu çalışmaya dikkatimi çektiği için Philip Cavendish'e teşekkür ederim.
9. a. g. e., s. 270-1,
10. PSS, cilt 35, s. 57.
11. T. H. Rigby, Lenin's Government, s. 71.
12. a. g. e., s. 179-80.
13. D. Volkogonov, Lenin, cilt 2, s. 200. ve sonraki sayfalar.
14. Bol'shevistskoe rukovodstvo, s. 33.
15. PSS, cilt 35, s. 189.

20. Brest-Litovsk

1. PTsK, s. 168.
2. a. g. e., s. 194-5.
3. a. g. e., s. 213.
4. K. Radek, Portrety i pamflety, s. 26.
5. Sed'moi s"ezd RKP(b), s. 13.
6. Krupskaya'nın Şirokov'a mektubu, 3 Aralık 1938, RTsKhIDNI, koleksiyon 12, kitap 2, dosya 135, s. 30.
7. a. g. e.
8. a. g. e.
9. PSS, cilt 55, s. 85.
10. BKh, cilt 5, s. 340.
11. PSS, cilt 50, s. 78-9.
12. S. Ya. Alliluev, anı taslak parçası, RTsKhIDNI, koleksiyon 4, kitap 2, dosya 46, s. 1.
13. M. I. Ul'yanova, "Otryvki", RTsKhIDNI, koleksiyon 14, kitap 1, dosya 87, s. 8.

14.PSS, cilt 35, s. 314.
15.a. g. e., cilt 36, s. 196.
16.a. g. e., s. 197.

21. Namlunun Ucunda

1. Sed'moi ekstrennii s"ezd RKP(b), s. 8.
2. PSS, cilt 36, s. 172.
3. 18 Temmuz 1918 için (iddia edilen) günlük parçası, VoVIL, cilt 6'da yeniden basılmıştır, Prozhektor, sayı 4, 1924.
4. Sovnarkom, 8 ve 9 Mayıs 1918: GARF, koleksiyon 130, kitap 2, dosya 1 (¾)
5. PSS, cilt 36, s. 250.
6. N. K. Krupskaya, VoVIL, cilt 2, s. 312.
7. a. g. e.
8. a. g. e., s. 312-3.
9. B. Pearce, How Haig Saved Lenin, s. 65; D. Volkogonov, "Leninskaya krepost' v moei dushe pala poslednei", Moskovskie novosti, sayı 29, 19 Temmuz 19992, s. 20.
10.The Last Diary of Tsaritsa Alexandra (ed. V. A. Kozl309ov ve V. M. Khrustalev), p. 156.
11.N. Ķ. Krupskaya, VoVIL, cilt 2, s. 309.
12.Komsomol'skaya pravda, 12 Şubat 1992.
13.A. Latyshev, Rassekrechennyi Lenin, s. 20.
14.N. K. Krupskaya, '1918' üzerine anı taslağı: RTsKhIDNI, koleksiyon 12, kitap 2, dosya 30, s. 32.sten
15.Lenin için düzenlenen bir anma toplantısında M. I. Ul'yanova'nın yaptığı konuşmanın stenosu, 16 Ağustos 1928: RTsKhIDNI, koleksiyon 14, kitap 1, dosya 70, s. 1; ve Krupskaya, (1918' üzerine anı taslağı, RTsKhIDNI, koleksiyon 12, kitap 2, dosya 30, s. 32.
16.PSS, cilt 37, s. 82.
17.Lenin için düzenlenen bir anma toplantısında M. I. Ul'yanova'nın yaptığı konuşmanın stenosu, 16 Ağustos 1928: RTsKhIDNI, koleksiyon 14, kitap 1, dosya 70, s. 1.
18.a. g. e., s. 2.
19.N. K. Krupskaya, "Ranenia Lenina v 1918 godu" [taslak], RTsKhIDNI, koleksiyon 12, kitap 2, dosya 59, s. 6.
20.Lenin için düzenlenen bir anma toplantısında M. I. Ul'yanova'nın yaptığı konuşmanın stenosu, 16 Ağustos 1928: RTsKhIDNI, koleksiyon 14, kitap 1, dosya 70, s. 7-8.
21.V. N. Rozanov, "Iz vospominaniya o Vladmire Il'iche", N. L. Meshcheryakov (ed.), O Lenine, içinde, cilt 3, s. 121-2.
22.V. N. Rozanov, VoVIL, cilt 5, s. 311.
23.B. S. Veisbrod, "Bol'noi Lenin", VoVIL, cilt 8, s. 251.
24.Yu. M. Lopukhin, Bolezn' smert' I bal'zamirovanie V. I. Lenina, s. 58.
25.V. N. Rozanov, VoVIL, cilt 5, s. 312.
26.Daha önce Gennadi ve Zinaida Reinbot'a aitti ve Zinaida'nın talebiyle kamulaştırıldı. Zinaida, Birinci Dünya Savaşı öncesinde Rus Marksist örgütlerine mali yardımda bulunan fabrikatör Savva Morozov'un dul eşiydi.

22. Savaşın Lideri

1. ITsKKPSS, 1989, sayı 11, s. 168.
2. M. Gor'kii, "V. I. Lenin", V. I. Lenin i A. M. Gor'kii, içinde, s. 266.
3. A. M. Kollontai, "Epizod vesnoi 1918 goda v Moskve" [taslak], RTsKhIDNI, koleksiyon 134, kitap 4, dosya 18, s. 2-3.
4. PSS, cilt 37, s. 243.
5. a. g. e., s. 245.
6. ITsKKPSS, sayı 4, 1990. Machiavelli'nin Rus devrimci düşüncesi üzerine etkileri konusundaki düşüncelerini paylaştığı için Arfon Rees'e teşekkür ederim.
7. PSS, cilt 45, s. 174.
8. Hatta Sovyet siyasal liderleri tarihçilere destekleyici ya da aleyhteki kaynakları araştırmalarını önerdiler.
9. RTsKhIDNI, koleksiyon 12, kitap 2, dosya 34, s. 49: Anılar üzerinde 1936 yılında yapılan düzeltmeler.
10. Yine de Gorki'de kendine ait bir oda tahsis edildi: D. I. Ul'yanov, VoVIL, cilt 1, s. 178.
11. V. Armand, "Zhivaya nit", Novyi mir, sayı 4, 1967, s. 198.
12. N. K. Krupskaya, '1918' üzerine anı taslağı: RTsKhIDNI, koleksiyon 12, kitap 2, dosya 30, s. 12-13.
13. Vospominaniya M. I. Ul'yanovoi": RTsKhIDNI, koleksiyon 16, kitap 3c, dosya 20, s. 1.
14. N. K. Krupskaya, '1918' üzerine anı taslağı: RTsKhIDNI, koleksiyon 12, kitap 2, dosya 30, s. 12-13.
15. M. I. Ul'yanova, OVILiSU, S. 116-17.
16. TP, cilt 1, s. 228.
17. D. A. Volkogonov'un arşivlerinden alınmıştır, Sem' vozhdei, cilt 1, s. 84.

23. Devrimi Yaymak

1. PSS, cilt 50, s. 328.
2. a. g. e., s. 327.
3. Gorki'den alıntı, V. Mel'nichenko, Fenomen I fantom Lenina, içinde, s. 70.
4. D. A. Volkogonov'dan alıntı, Sem' vazhdei, cilt 1, s. 135.
5. PSS, cilt 51, s. 52.
6. A. Latyshev, Rassekrechennyi Lenin, s. 44-5.
7. Bakınız M. Liebman, Leninism under Lenin; N. Harding, Lenin's Political Thought, cilt 2.
8. Desyatyi s"ezd RKP(b), s. 349-50.
9. B. M. Volin, VoVIL, cilt 6, s. 61.
10. N. K. Krupskaya, VoVIL, cilt 2, s. 284.
11. a. g. e., s. 270.
12. a. g. e., s. 301.
13. N. K. Krupskaya, RTsKhIDNI, koleksiyon 12, kitap 2, dosya 30, s. 15.
14. M. I. Ul'yanova, VoVIL, cilt 1, s. 260.
15. PSS, cilt 43, s. 150
16. Kollontai'ın günlüğü: RTsKhIDNI, koleksiyon 134, kitap 3, dosya 48, s. 33.
17. V. Mel'nichenko, Fenomenon I fantom Lenina, s. 53.
18. D. I. Ul'yanov, Ocherki raznykh let, s. 93.
19. a. g. e. s. 98.

20.N. Meshcheryakov, "Iz vospominanii o Lenine", s. 45.
21.A. M. Kollontai, "'1918 god' [anı taslağı], RTsKhIDNI, koleksiyon 134, kitap 4, dosya 23, s. 2.
22.N. K. Krupskaya, VoVIL, cilt 2, s. 333.
23.PSS, cit 55, s. 373-4.
24.S. U. Mankubeva ve S. A. Rubanov, Naslednitsa, s. 166: V. M. Molotov'un Lenin'e Nijni Novgorod'dan çektiği telgraf.

24. Batıda Yenilgi

1. Girişe bakınız
2. A. Latyshev, Ressekrechennyi Lenin, s. 40.
3. a. g. e.
4. Dokuzuncu Parti Kongresine Rapor, Eylül 1920, RTsKhIDNI, koleksiyon 44, kitap 1, dosya 5, s. 11-18, 20-1, 27-8 ve Lenin'in notları, yeniden basım, Izvestiya, 27 Aralık 1992.
5. TP, cilt 2, s. 278.
6. ITsKKPSS, sayı 4, 1991, s. 171.
7. "Vlyublennaya Lenina"dan alıntı, Literaturnaya gazeta – Dos'e, sayı 8, 1992, s. 11.
8. A.M.Kollontai, 1920 günlüğü, RTsKhIDNI, koleksiyon 134, kitap 3, dosya 36, s. 12.
9. Inessa Armand'ın son günlüğü, RTsKhIDNI, koleksiyon 127, kitap 1, dosya 61, s. 7-8.
10.a. g. e. s. 8.
11.a. g. e. s. 14.
12.D. A. Volkogonov'dan alıntı, Sem' vozhdei, cilt 1, s. 113.
13.Ye. Drabkina, Zimnii pereval, s. 29.
14.A. Balabanoff, Impressions of Lenin, s. 14.
15.RTsKhIDNI, koleksiyon 44, kitap 1, dosya 5, s. 13.
16.a. g. e.

25. Yeni Ekonomik Politika

1. Bakınız R. Service, Lenin: A Political Life, cilt 3, bölüm 6-7.
2. RTsKhIDNI, koleksiyon 17, kitap 3, dosya 128, madde 1a.
3. Çernov'un anlatımı, RTsKhIDNI, koleksiyon 5, kitap 1, dosya 1454, s. 2; anıları Bednota, sayı 1729, 2 Şubat 1924.
4. P. Sorokin ve M. Rogov, "Razvertska ili nalog?", Pravda, 17 Şubat 1921.
5. RTsKhIDNI, koleksiyon 17, kitap 2, dosya 58, s. 2.
6. RTsKhIDNI, koleksiyon 17, kitap 3, dosya 154.
7. RTsKhIDNI, koleksiyon 46, kitap 1, dosya 3, s. 16.
8. a. g. e. s. 16 ve 18.
9. a. g. e. s. 22.
10.a. g. e. s. 125.
11.PSS, cilt 53, s. 14.

26. Ölüm Kalım Sorunu

1. D. I. Ul'yanov, Ocherki raznykh let, s. 93.
2. RTsKhIDNI, koleksiyon 17, kitap 17, dosya 174, s. 24.

3. PSS, cilt 53, s. 17.
4. a.g.e.s. 110.
5. "Vospominaniya M. I. Ul'yanovoi", RTsKhIDNI, koleksiyon 16, kitap 3, dosya 20, s. 3.
6. Yazarın 1993 Temmuz'undaki seyahatine dayalı kaba tahmin.
7. N. K. Krupskaya, VoVIL, cilt 2, s. 317.
8. V. P. Osipov, "Bolezn' I smert' Vladimira Il'icha Ul'yanova-Lenina", VoVIL, cilt 8, s. 298.
9. Lenin iVChK, s. 465-6.
10. D. I. Ul'yanov, VoVIL, cilt 1, s. 181.
11. N. K. Krupskaya, VoVIL, cilt 2, s. 148.
12. Vospominaniya M. I. Ul'yanovoi" RTsKhIDNI, koleksiyon 16, kitap 3, dosya 20, s. 11-12.
13. Darkeviç'in teşhis için yapılan muayeneye ilişkin el yazısı raporu, RTsKhIDNI, koleksiyon 16, kitap 38, dosya 6, s. 4-5.
14. a. g. e. s. 6.
15. a. g. e. s. 4.
16. RTsKhIDNI, koleksiyon 16, kitap 3s, dosya 6, s. 7 ve 8-9.
17. ITsKKPSS, sayı 4, 1990, s. 189.
18. PSS, cilt 54, s. 198.
19. V. Klemperer, Leben sammeln, nicht fragen wozu und warum, cilt 1: Tagebücher 1918-1924, s. 577. Bu kaynağın varlığından beni haberdar ettiği için Kay Shiller'e teşekkür ederim.
20. RTsKhIDNI, koleksiyon 4, kitap 1, dosya 99, s. 1-2; V. N. Rozanov, "Iz vospominaniya o Vladimira Il'iche", N. L. Meshcheryakov (ed.), O Lenine, içinde, s. 127-31.
21. RTsKhIDNI, koleksiyon 4, kitap 1, dosya 99, s. 3.
22. Yu. M. Lopukhin, Bolezn' smert' i bal'zamirovanie V. I. Lenina, s. 19.
23. a. g. e., s. 36.
24. a. g. e., s. 40.
25. V. Rozanov, Krasnaya nov', sayı 6, 1924, s. 155-6.
26. N. Petrenko, "Lenin ve Gorkakh – bolezn' I smert", Minuvshee, cilt 2, s. 195; G. Ya. Lozgachëv-Yelizarov, Nezabyvaemoe, s. 237.
27. Vospominaniya M. I. Ul'yanovoi", RTsKhIDNI, koleksiyon 16, kitap 3, dosya 20, s. 10.
28. a. g. e., s. 12; Kozhevnikov: koleksiyon 16, kitap 2, dosya 11, s. 6.
29. Bakınız V. Soloukhin, Pro svete dnya; D. Volkogonov, Lenin.
30. RTsKhIDNI, koleksiyon 5, kitap 1, dosya 454.
31. N. K. Krupskaya, VoVIL, cilt 2, s. 334, 2.
32. Vospominaniya M. I. Ul'yanovoi" RTsKhIDNI, koleksiyon 16, kitap 3, dosya 20, s. 32-3.
33. M. I. Ul'yanova'nın tarihi belirsiz konuşması, RTsKhIDNI, koleksiyon 14, kitap 1, dosya 65, s. 21.
34. M. I. Ul'yanova, VoVIL, cilt 1, s. 283.
35. RTsKhIDNI, koleksiyon 12, kitap 2, dosya 306: Krupskaya'nın Inna Armand'a mektubu, 30 Eylül 1922.
36. RTsKhIDNI, koleksiyon 16, kitap 2s, dosya 39, s. 17: P. Pakaln'ın raporu, 2 Temmuz 1922.
37. a. g. e.

38.RTsKhIDNI, koleksiyon 12, kitap 2, dosya 206: Krupskaya'nın Inna Armand'a mektubu, 30 Eylül 1922.
39.RTsKhIDNI, koleksiyon 16, kitap 2s, dosya 39, s. 17: P. Pakaln'ın raporu, 3 Temmuz 1922.
40.Anı taslağı, RTsKhIDNI, koleksiyon 14, kitap 1, dosya 87.
41.Vospominaniya M. I. Ul'yanovoi", RTsKhIDNI, koleksiyon 16, kitap 3, dosya 20, s. 17-18.
42.RTsKhIDNI, koleksiyon 16, kitap 3s, dosya 20, s. 61: M. I. Ul'yanova'nın günlüğünden daktilo edilmiş parça.
43.RTsKhIDNI: koleksiyon 16, kitap 2s, dosya 39, s. 16: P. Pakaln'ın raporu.
44.ITsKKPSS, sayı 4, 1991, s. 188.

27. Sona Doğru Mücadele

1. Yukarı bakınız.
2. RTsKhIDNI, koleksiyon 17, kitap 2, dosya 25993.
3. PSS, cilt 48, s. 162.
4. N. A. Uglanov, VoVIL, cilt 7, s. 72.
5. M. I. Ul'yanova, ITsKKPSS, sayı 12, 1989.
6. RTsKhIDNI, koleksiyon 16, kitap 2s, dosya 39, s. 7, 36, 50 ve 59: Koruma şefi P. Pakaln'ın Moskova'daki merkezi Çeka ofislerine raporu.
7. N. K. Krupskaya'nın L. A. Fotieva'ya mektubu, 25 Ağustos 1922, RTsKhIDNI, koleksiyon 5, kitap 1, dosya 454, s. 4.
8. M. Volodiçeva'nın A. I. Ul'yanova'ya mektubu, 6 Aralık 1922, RTsKhIDNI, koleksiyon 13, kitap 1, dosya 43, s. 1.
9. ITsKKPSS, sayı 5, 1991, s. 189.
10.RTsKhIDNI, koleksiyon 17, kitap 2, dosya 84, madde 1-3.
11.25 Ekim 1922'ye ilişkin sözleri "on mozhet snova savilt'sya"dır.
12."Dnevnik dezhurnogo vracha V. I. Lenina v 1922-1923 gg.", VIKPSS, sayı 9, 1991, s. 41-2.
13.N. S. Alliluev'in Kamenev'e Krupskaya'dan Lenin adına gelen bir mesaj üzerine notu, 18 Ekim 1922, RTsKhIDNI, koleksiyon 5, kitap 1, dosya 456.
14.N. I. Buharin, "Pamyati Lenina", Pravda, 21 Ocak 1925.
15.Mektup metni için bakınız A. Latyshev, Rassekrechennyi Lenin, s. 253.
16.RTsKhIDNI, koleksiyon 16, kitap 2s, dosya 39, s. 92: P. Pakaln'ın raporu.
17.RTsKhIDNI, koleksiyon 16, kitap 2, dosya 13: A. M. Kozhevnikov'un notları, D. Volkogonov, Lenin, içinde, cilt 2, s. 333.
18.PSS, cilt 45, s. 471.
19.M. I. Ul'yanova'nın günlüğünden parça, 2 Eylül 1922, RTsKhIDNI, koleksiyon 16, kitap 3s, dosya 20, s. 65.
20.Mektup metni, RTsKhIDNI, koleksiyon 2, kitap 2, dosya 134, Rodina, içinde, sayı 3, 1992, s. 49.
21.PSS, cilt 54, s. 324.
22.L. A. Fotieva, "Iz vospominanii o V. I. Lenine", VoVIL, cilt 8, s. 178.
23.Merkez Komitesine mektup, 15 Aralık 1922, PSS, cilt 45, s. 338.
24.L. A. Fotieva, "Iz vospominanii o V. I. Lenine", VoVIL, cilt 8, s. 179.
25.PSS, cilt 45, s. 324.
26.RTsKhIDNI, koleksiyon 16, kitap 2, dosya 13: A. M. Kozhevnikov'un notları, D. Volkogonov, Lenin, içinde, cilt 2, s. 333.

27.ITsKKPSS, sayı 12, 1989, s. 189.
28.RTsKhIDNI, koleksiyon 17, kitap 2, dosya 86, s. 1.
29.PSS, cilt 54, s. 327.
30.RTsKhIDNI, koleksiyon 17, kitap 2, dosya 87, s. 1.
31.Politbüro toplantısı, 14 Aralık 1922, RTsKhIDNI, koleksiyon 17, kitap 3; RTsKhIDNI, koleksiyon 5, kitap 2, dosya 55, s. 202-3; L. A. Fotieva, "Iz vospominanii o V. I. Lenine", VoVIL, cilt 8, s. 173.
32.ITsKKPSS, sayı 9, 1989, s. 148.
33.L. A. Fotieva, "Iz vospominanii o V. I. Lenine", VoVIL, cilt 8, s. 187.
34.a. g. e., s. 189-90.
35.A. G. Shlikhter, "Gotova li smena?", VoVIL, cilt 8, s. 59.
36.M. I. Ul'yanova, "O Vladimire Il'iche", ITsKKPSS, sayı 3, 1991, s. 194.
37.L. A. Fotieva, "Iz vospominanii o V. I. Lenine", VoVIL, cilt 8, s. 189.

28. Büyük Evde Ölüm

1. PSS, cilt 45, s. 343-4.
2. a. g. e.
3. a. g. e., s. 344-5.
4. a. g. e., s. 345.
5. a. g. e.
6. Bol'shevistskoe rukovodstvo, s. 198.
7. Volkov'un Volodiçeva ile yaptığı röportaj anlatımında alıntı, "Stenografitska Il'icha", Sovetskaya kul'tura, 21 Ocak 1989.
8. A. Bek'in 1967'de Volodiçeva ve Fotieva ile yaptığı röportaj, "K istorii poslednikh leninskikh dokumentov", Moskovskie novosti, sayı 17, 23 Nisan 1989, s. 8.
9. G. Volkov'un Volodiçeva'yla röportajı, "Stenogrfıstka Il'icha"; A. Bek'in 1967'de Volodiçeva ve Fotieva ile yaptığı röportaj, "K istorii poslednikh leninskih dokumentov".
10.Bakınız M. Lewin, Lenin's Last Struggle ve S. Cohen, Bukharin and the Russian Revolution.
11.PSS, cilt 45, s. 359.
12.a. g. e., s. 356.
13.a. g. e., s. 346.
14.a. g. e., s. 372.
15.a. g. e., s. 373.
16.a. g. e., cilt 54, s. 330.
17.a. g. e., s. 82-3.
18.a. g. e., s. 330.
19.Volkov'un Volodiçeva ile yaptığı röportajda alıntı, Stenografıtska Il'icha".
20.Yu. M. Lopukhin, Bolezn' smert' i bal'zamirovanie V. I. Lenina, s. 40.
21.V. A. Rukavishnikov'un anıları, RTsKhIDNI, koleksiyon 16, kitap 2s, dosya 91, s. 32; kitap 3s, dosya 27, s. 12.
22.a. g. e., s. 16.
23.Vospominaniya M. I. Ul'yanovoi' RTsKhIDNI, koleksiyon 16, kitap 3s, dosya 20, s. 14.
24.Hemşire Z. I. Zorko-Rimsha'nın günlüğü, RTsKhIDNI, koleksiyon 16, kitap 2s, dosya 104, s. 223.

25.A. V. Lunaçarski'ye mektup, 1923 yılı içinde, RTsKhIDNI, koleksiyon 12, kitap 2, dosya 205, s. 5.
26.V. G. Sorin, Bol'shoi dom", Pravda, 21 Ocak 1927.
27."Pogib ya": Vospominaniya M. I. Ul'yanovoi", RTsKhIDNI, koleksiyon 16, kitap 3s, dosya 205, s. 14.
28.V. A. Rukavishnikov, "Poslednaya progulka V. I. Lenina v Moskvu", RTsKhIDNI, koleksiyon 16, kitap 3s, dosya 27, s. 24.
29.a. g. e., s. 30.
30.a. g. e., s. 12.
31.a. g. e.
32.Kartpostal, 1 Aralık 1923: RTsKhIDNI, koleksiyon 12, kitap 2, dosya 206, s. 13. Kartpostalın üzerindeki resim Buharin'i izci fularıyla göstermektedir. Stalinci arşiv uygulaması uyarınca Buharin'in yüzü siyasal ortodoksluktan kaynaklı olarak silinmiştir.
33.RTsKhIDNI, koleksiyon 16, kitap 2s, dosya 39, s. 93, 121 ve 122.
34.G. Ya. Lozgachëv-Yelizarov, Nezabyvaemoe, s. 241 ve 250. Çocukların genellikle köyden olduğu iddiasına karşı kanıt olarak bakınız N. Petrenko, "Lenin v Gorkakh", Minuvshee, sayı 2, 1990, s. 250.
35.RTsKhIDNI, koleksiyon 16, kitap 2s, dosya 39, s. 92.
36.a. g. e., s. 92 ve 96.
37.Hemşirelerin nöbet günlüğü, N. S. Popov'un notu, 17 Eylül 1923, RTsKhIDNI, koleksiyon 16, kitap 2s, dosya 91, s. 68.
38.RTsKhIDNI, koleksiyon 16, kitap 2s, dosya 39, s. 123.
39.V. A. Rukavishnikov'un anıları, RTsKhIDNI, koleksiyon 16, kitap 3s, dosya 27, s. 32-3.
40.V. G. Sorin, "Bol'shoi dom", Pravda, 21 Ocak 1927.
41.N. I. Buharin, Pravda, 21 Ocak 1927.

Lenin: Ölümden Sonra

1. RTsKhIDNI, koleksiyon 12, kitap 2, dosya 254, s. 1, 5 ve 6.
2. a. g. e., s. 1.
3. a. g. e., s. 7: tarihsiz mektup, 25 Mart 1924'ten önce yazılmış.
4. Yeri gelmişken, bu, Yuri Karyakin'in, Lenin'in Petrograd'daki Volkovoe Mezarlığında annesinin yanına gömülmek istediğine ilişkin Halk Vekilleri Kongresinde çıkardığı söylentiyle çelişmektedir.
5. I. A. Armand'a mektup, 28 Ocak 1924, RTsKhIDNI, koleksiyon 12, kitap 2, dosya 254. s. 6. Burada broşüre başladığını ama net bir tarih vermediğini söylüyordu.
6. RTsKhIDNI, koleksiyon 12, kitap 2, dosya 41, s. 3 (Krupskaya) ve 4 (Stalin).
7. 1990'larda bu makaleler Moskova dışında, Gorki'deki Lenin Müzesinde tutuluyordu.

SEÇME KAYNAKÇA

Bu Kaynakça Lenin'e ilişkin bütün materyallerin ayrıntılı bir listesinden oluşmamaktadır. Lenin'in meslek yaşamına ilişkin kapsamlı çalışmaların daha tam bir listesi için üç ciltlik Lenin: A Political Life kitabıma başvurulabilir. Aşağıdaki eserler yalnızca elinizdeki kitabın Dipnotlar bölümünde alıntı yapılanları içermektedir.

Kısaltmalar

BKh – Vladimir Il'ich Lenin. Biograficheskaya khronika, cilt 1-12 (Moskova, 1970-82)

DZB- Die Zimmerwalder Bewegung. Protokole und Korrespondenz, cilt 1-2 (Lahey, 1967)

GARF- Gosudarstvennyi arkhiv Rossiiskoi Federatsii

ITsKKPSS- Izvestiya Tsentral'nogo Komiteta Kommunisticheskoi Partii Sovetskogo Soyuza (1989-1991)

KA- Krasnyi arkhiv (Moskova)

LS- Leniniskii sbornik, cilt 1-50 (Moskova, 1924-85)

OVILiSU- V. Alekseev ve A. Shver, O. V. I. Lenine i sem'e Ulyanovkyh (Moskova, 1988)

M. I. Ul'yanova, O. V. I. Lenine i sem'e Ulyanovkyh (Moskova, 1988)

PR- Proletarskaya revolyutsiya (Moskova, 1921-40)

PSS- Polnoe sobranie sochinenii V. I. Lenina, cilt 1-55 (Moskova, 1958-65)

PSU- Pis'ma sem'i Ul'yanovykh, 1883-1917 (ed. Yu. Ya. Makhina ve diğerleri: Moskova, 1969)

PTsK- Protokoly Tsentral'nogo Komiteta RSDRP(b): avgust 1917 g.-fevral' 1918 g. (Moskova, 1958)

RTsKhIDNI- Rossiiskii tsentr dlya khraneniya I issledovaniya dokumentov noveishei istorii

TP- The Trotsky Papers, 1917-1922, cilt 1-2 (ed. J. M. Meijer: Lahey, 1964-71)

VIKPSS- Voprosy Istorii Kommunisticheskoi Partii Sovetskogo Soyuza (Moskova, 1962-91)

VL- N. Krupskaya, Vospominaniya o Lenine (Moskova, 1968)

VoVIL- Vospominaniya o Vladimire Il'iche Lenine, cilt 1-8 (Moskova, 1989-91)

ZIL- Zapiski Instituta Lenin, cilt 1-2 (Moskova 1927)

Arşivler

Rusya Federasyonu Devlet Arşivi (GARF)
Sovnarkom, koleksiyon R-130
Milliyetler Halk Komiserliği, koleksiyon 1318
Anayasa Taslağı Komisyonu (1918), koleksiyon 6890
Rusya Çağdaş Tarih Belgelerini Koruma ve İnceleme Merkezi (RTsKhIDNI)
Lenin, koleksiyon 2
Lenin'in Faaliyetlerine İlişkin Belgeler, koleksiyon 4
Lenin'in Sekreterliği, koleksiyon 5
Ulyanov Ailesi, koleksiyon 11
N. K. Krupskaya, koleksiyon 12
A. I. Ul'yanova-Yelizarova, koleksiyon 13
M. I. Ul'yanova, koleksiyon 14
Lenin'in Sağlık Arşivleri, koleksiyon 16
Merkez Komitesi (Politbüro ve Orgbüro dahil), koleksiyon 17
Dokuzuncu Parti Konferansı, koleksiyon 44
Onuncu Parti Konferansı, koleksiyon 46
F. E. Derjinski, koleksiyon 76
İnessa Armand, koleksiyon 127
A. M. Kollontai, koleksiyon 134
Stalin'in Kütüphanesi, koleksiyon 558
Merkezi Kontrol Komisyonu, koleksiyon 613
Boris I. Nicolaevsky Koleksiyonu (Hoover Enstitüsü Arşivleri; kopyası Oxford, St. Anthony's College'da tutulmaktadır)
Bölüm: Bir Bolşevik Merkezin Tarihine Doğru
Bölüm: Merkez Komitesinin "Birlik Toplantısı" Üzerine, 1909-10
Bölüm: 1910-11'de Genel Parti Konferansını Toplama Mücadelesi
Bölüm: Bolşevik-Polonya Blokunun Parçalanması, Ağustos 1911'den Kasım 1911'e
Bölüm: Genel Parti Merkezlerinde Bölünme, 1911 Mayıs sonundan 1911 Haziran başına
Bölüm: Prag Konferansı Üzerine, Kasım 1911'den Ocak 1912'ye

Yayınlanmış Belge Koleksiyonları

A. Arosev, "Pervyi shag", LS, cilt 2
Biblioteka V. I. Lenina v Kremle. Katalog (Moskova, 1961)
Bol'shevistskoe rukovodstvo. Perepiska. 1912-1927 (Moskova, 1996)
V. D. Bonç-Brueviç, Izbrannye Sochineniya, cilt 2 (Moskova 1961)

Chetvertyi (Ob"edinitel'nyi) s"ezd RSDRP. Protokoly. Aprel' (aprel'-mai) 1906 goda (Moskova, 1959)

Desyatyi s"ezd RKP(b). Mart 1921 g. Stenograficheskii otchёt (Moskova, 1963)

Devyataya konferentsiya RKP(b). Sentyabr' 1920 g. Protokoly (Moskova, 1972)

Devyatyi s"ezd RKP(b). Mart-aprel' 1920 g. Stenograficheskii otchёt (Moskova, 1960)

Die Zimmerwalder Bewegung. Protokole und Korrespondenz, cilt 1-2 (Lahey, 1967)

Fedoseev, Nikolai Yevgrafovich. Sbornik vospominanii (Moskova-Petrograd, 1923)

N. Ye. Fedoseev, Stat'i i pis'ma (Moskova, 1958)

D. Geyer (ed.), Kautskys Russisches Dossier. Deutsche Sozialdemokraten als Treuhander des Russischen Parteivermögens, 1910-1915 (Frankfurt, 1981)

M. Gor'kii, Neizdannaya perepiska s Bogdanovym, Leninym, Stalinym, Zinov'yevm, Kamenevym, Korolenko (Moskova, 1998)

L. Haas, Lenins Unbekannte, 1912-1914 (Zürih, Köln, 1967)

W. Hahlweg (ed.), Lenins Rückkehr nach Russland 1917, (Leiden, 1957)

A. Ivanskii (ed.), Il'ya Nikolaevich Ul'yanov po vospominaniyam sovremennikov i dokumentam (Moskova, 1963)

A. Ivanskii (ed.), Molodoi Lenin. Povest' v dokumentakh i memuarakhl (Moskova, 1964)

N. K. Krupskaya, O Lenine. Sbarnik statei i vystuplenii (Moskova, 1983)

The Last Diary of Tsaritsa Alexandra (ed. V. A. Kozlov ve V. M. Khrustalev: New Haven, 1997)

Lenin i Simbirsk. Dokumenty, materialy, vospominaniya (Ulyanovsk, 1968)

Lenin i VChK (ed. S. K. Tsvigun: Moskova, 1975)

V. I. Lenin. Neizvestnye dokumenty. 1891-1922 (ed. Yu. N. Amiantov ve diğerleri: Moskova, 1999)

V. I. Lenin, Polnoe sobranie sochineenii V. I. Lenina cilt 1-55 (Moskova 1958-65)

Odinnadtsatyi s"ezd RKP(b). Mart-aprel' 1922 g. Stenograficheskii otchёt (Moskova, 1961)

R. Pipes (ed.), The Unknown Lenin. From the SecretArchive (New Haven, 1996)

Pis'ma sem'i Ul'yanovykh, 1883-1917 (ed. Yu. Ya. Makhina ve diğerleri: Moskova, 1969)

A. N. Potresov, Posmertnyi sbornik proizvedenii (ed. B. I. Nikolaevskii: Paris, 1937)

Protokoly Desyatoi Vserossiiskoi Konferentsii RKP(b). Mai 1921 god (Moskova, 1933)

Protokoly Tsentral'nogo Komiteta RSDRP(b): avgust 1917 g.-fevral' 1918 g. (Moskova, 1958)

Pyatyi (londonskii) s"ezd RSDRP. Aprel'-mai 1907 goda (Moskova, 1963)

Sed'moi ekstrennii s"ezd RKP(b). Mart 1918 g. Stenograficheskii otchët (Moskova, 1962)

Shestoi s"ezd RSDRP (bol'shevikov). Avgust 1917 goda. Protokoly (Moskova, 1958)

Tretii s"ezd RSDRP. Protokoly. Aprel'-mai 1905 goda (Moskova, 1959)

The Trotsky Papers, 1917-1922, cilt 1-2 (ed. J. M. Meijer: Lahey, 1967-71)

A. I. Ul'yanova (ed.) Aleksandr Il'ich Ul'yanov I delo 1 marta 1887 g. (Sbornik) (Moskova-Leningrad, 1927)

Vladimir Il'ich Lenin. Biograficheskaya khronika, cilt 1-12 (Moskova, 1970-82)

Vos'moi s"ezd RKP(b). Mart 1919 goda. Protokoly (Moskova, 1959)

Vospominaniya o Vladimire Il'iche Lenine, cilt 1-8 (Moskova, 1989-91)

Vtoroi s"ezd RSDRP. Protokoly. Iyul'-avgust 1903 goda (Moskova, 1959)

Zapiski Instituta Lenina, cilt 1-3 (Moskova, 1927)

Z. A. B. Zeman (ed.) Germany and the Revolution in Russia, 1915-1918 (Oxford, 1953)

Anılar ve Döneme İlişkin Çalışmalar

V. Alekseev ve A. Shver, Sem'ya Ulyanovykh v Simbirske (1869-1887) (A. I. Ulyanova-Yelizarova'nın anlatımı ile birlikte ed.: Moskova-Leningrad, 1925)

A. S. Alliluyeva, Vospominaniya (Moskova, 1946)

V. Armand, "Zhivaya nit", Novyi mir, sayı. 4, 1967

A. Arosev, "Pervyi shag", LS, cilt 2

A. Balabanoff, Impressions of Lenin (Ann Arbor, 1964)

A. Bek'in Volodiçeva ve Fotieva ile 1967'de yaptığı röportajlar, "K istorii poslednikh leninskikh dokumentov", Moskovskie novosti, sayı 17, 23 Nisan 1989

M. Body, "Alexandra Kollontai", Preuves, sayı 14, Nisan 1952

D. Bonç-Brueviç, Izbrannye Sochineniya, cilt 2 (Moskova, 1961)

Bonç-Brueviç, "Iz vospominanii o Vladimire Il'iche", VoVIL, cilt 4, s. 329, Znamya içinde, 1955, sayı 4.

Bonç-Brueviç, Tridtsat' dnei. 1934. Yanvar' (Moskova, 1934)

N. I. Buharin, "Iz rechi tov. Bukharina na vechere vospominanii v 1921 g.", PR, sayı 10, 1922

N. I. Buharin, "Pamyati Lenina", Pravda, 21 Ocak 1925

O. Çernov, Bednota, sayı 1729, 2 Şubat 1924
Ye. Drabkina, Zimnii pereval (genişletilmiş 2. baskı: Moskova, 1990)
Fofanova, "V. I. Lenin na Vyborgskoi Storone v 1917 godu", VoVIL, cilt 4
Fotieva, Iz zhizni Lenina (Londra, 1967)
A. Fotieva, "Iz vospominanii o V. I. Lenine. (Dekabr' 1922 g.-mart 1923 g.), VoVIL, cilt 8
P. Golubeva, "Moya pervaya vstrecha s Vladimirom Il'ichem", V. I. Lenin v Samara, 1889-1893 içinde, Sbornik vospominaniya (Moskova, 1933)
Gor'kii, "V. I. Lenin", V. I. Lenin I A. M. Gor'kii, içinde. Pis'ma vospominaniya, dokumenty (genişletilmiş 2. baskı: Moskova, 1961)
Gor'kii, "Vladimir Lenin", Russkii sovremennik, sayı 1, 1924
F. Il'in, "Otryvok vospominanii", ZIL, cilt 1
A. A. Ioffe, "Kanun Oktabrya. Zasedanie v 'Lesnom'", ITsKKPSS, sayı 4, 1989
Kashkadamova, Bakinskii rabochii, 21 Ocak 1926
S. Kedrov, Book Publishing under Tsarism (Londra, 1932)
S. Kedrov, "Iz krasnoi tetradi ob Il'iche", Vospominaniya o Vladimire Il'iche Lenine, cilt 1 (Moskova, 1956)
S. Kedrov, "Iz vospominanii o vserossiiskoi konferenstii voennnykh organizatsii RSDRP (bol'shevikov), 16-23 iyunya 1917 goda', VoVIL, cilt 4
Klemperer, Leben sammeln, nicht fragen wozu und warum, cilt 1: Tagebücher 1918-1924 (Berlin, 1996)
N. K. Krupskaya, O Lenine, Sbornik statei i vystuplenii (Moskova, 1983)
N. K. Krupskaya, "Sestra Vladimira Il'icha" Pravda, 13 Haziran 1937
N. K. Krupskaya, Vospominaniya o Lenine (Londra, 1968)
N. K. Krupskaya, "Vospominaniya o Lenine" VoVIL, cilt 2
G. M. Krzhizhanovskii, O Vladimire Il'iche (Moskova, 1924)
Yu. Latukka, "Lenin v podpol'e v Finlyandii", VoVIL, cilt 4
D. I. Leshchenko, "Kak ya snimal Lenina v podpol'e", VoVIL, cilt 4
Levitskii, Za chetvert' veka: revolyutsionnye vospominaniya, 1892-1917 gg., cilt 1, bölüm 1 (Moskova-Leningrad, 1926)
G. Ya. Logachëv-Yelizarov, Nezabyvaemoe (Leningrad, 1971)
Lyadov, Iz zhizni partii. Nakanune I v gody pervoi revolyutsii. (Vospominaniya) (Moskova, 1926)
L. Martov, Zapiski sotsial-demokrata (Berlin-Petersburg-Moskova, 1922)
N. L. Meshcheryakov (ed.), Gleb Uspenskii v zhizni. Po vospominaniyam, perepiske i dokumentam, (Moskova, 1935)
N. L. Meshcheryakov, "Iz vospominanii o Lenine", N. L. Meshcheryakov (ed.), O Lenine. Sbornik vospominanii, içinde (Moskova, tarihsiz)
S. Mitskevich, "Stranichka vospominanii", Fedoseev, Nikolai Yevgrafovich içinde. (Sbornik vospominanii) (Moskova-Petrograd, 1923)

Ol'minskii (ed.), Staryi Aleksei Pavlovich Sklyrenko (1870-1916 gg.). Sbornik statei (Moskova, 1922)

G. K. Ordzhonikidze, "Il'ich v iyul'skie dni", Pravda, 28 Mart 1924

G. Osipov, "Bolezn' I smert' Vladimira Il'icha Ul'yanova-Lenina", VoVIL, cilt 8

F. Platten, Lenin iz emigratsii v Rossiyu (Moskova, 1925)

N. I. Podvoiskii, "V. I. Lenin v 1917 godu", Istoricheskii arkhiv, sayı 6, 1956

N. I. Podvoiskii, "V. I. Lenin v 1917 godu", VoVIL, cilt 4

N. Poletaev, "V iyul'skie dni", Petrogradskaya pravda, 27 Ocak 1924

A. N. Potresov, Posmertnyi sbornik proizvedenii (ed. B. I. Nikolaevskii: Paris, 1937)

K. Radek, Portrety i pamflety (Moskova, 1927)

K. Radek, "V plombirovannom vagone", Pravda, 20 Nisan 1924

Rakh'ya [metinde böyle] "Moi vospominaniya o Vladimire Il'iche", Pravda, 21 Ocak 192 7

G. Rovio, "Kak Lenin skryvalsya u gel'singforskogo 'politseimeistera", N. L. Meshcheryakov (ed.), O. Lenine, Sbornik vospominanii içinde (Moskova, 1924)

Rozanov, "Iz vospominanii o Vladimire Il'iche", Krasnaya nov', sayı 6, 1924

Rozanov, "Iz vospominaniya o Vladimire Il'iche", N. L. Meshcheryakov (ed.), O Lenine. Vospominaniya, içinde (Moskova-Leningrad, 1925), s. 127-31

Semenov (M. Blan), "Pamyati druga", M. Ol'minskii (ed.) Staryi Aleksei Pavlovich Sklyrenko (1870-1916 gg.). Sbornik statei içinde (Moskova, 1922)

P. D. Shestakov, "Studencheskie volneniya v Kazani v 1887 g.", Russkaya starina, sayı 6, 1892

A. G. Shlikhter, "Gotova li smena?", VoVIL, cilt 8

A. G. Shlyapnikov, "Kerenshchina", PR, sayı 7(54), 1927

A. V. Shotman, "Lenin nakanune Oktyabrya", O Lenine. Sbornik vospominanii (Leningrad, 1925)

A. V. Shotman, "Lenin v podpol'e. (Iyul'-oktyabr' 1917 goda)', VoVIL, cilt 4

A. V. Shotman, "Na vtorom s"ezde partii", PR, sayı 77-8, 1928

M. A. Sil'vin, Lenin v period zarozhdeniya partii (Moskova, 1958)

G. Sokol'nikov, "Kak pokhodit' k istorii Oktabrya", Za leninizm. Sbornik statei içinde (Moskova-Leningrad, 1925)

G. A. Solomon, Lenin i ego sem'ya (Ul'yanovy), cilt 1-2 (Paris, 1931)

V. G. Sorin, "Bol'shoi dom", Pravda, 21 Ocak 1927

Staryi tovarishch Aleksei Pavlovich Sklyrenko (1870-1916 gg.) (Sbornik statei) (Moskova, 1922)
E. D. Stasova, "Pis'mo Lenina v TsK partii", VoVIL, cilt 4
N. Sukhanov, Zapiski o revolyutsii, cilt 1-7 (Berlin-Petersburg-Moskova, 1922)
D. S. Suliashvili, "Iz Shveitsarii v Petrograd vmeste e Leninym", VoVIL, cilt 4
"Tovarnyi fetishizm", Nauchone obozrenie (St. Petersburg), sayı 12 (1889)
L. Trotskii, O Lenine. (Materialy dlya biografa) (Moskova, 1924)
D. Trotskii, Moya zhizn'. Opyt avtobiografii, cilt 1-2 (Berlin, 1930)
N. A. Uglanov, "O Vladimire Il'iche Lenine", ITsKKPSS, sayı 4
Ul'yanov, "Iz moikh vospominanii o Vladimire Il'iche Lenine", N. L. Meshcheryakov (ed.), O Lenine. Sbornik vospominanii içinde (Moskova, tarihsiz)
Ul'yanov, Ocherki raznykh let. Vospominaniya, perepiska, stat'i (Moskova, 1974)
Ul'yanov, Ocherki raznykh let. Vospominaniya, perepiska, stat'i (2. baskı: Moskova, 1984)
Ul'yanov, Uchitel'skaya gazeta, 14 Şubat 1963
A. I. Ul'yanova, PR, sayı 3, 1924
Ul'yanova, O Lenine i sem'e Ul'yanovykh. Vospominaniya, ocherki, pis'ma, stat'i (Moskova, 1988)
Ul'yanova, Otets Vladimira Il'icha Lenina Il'ya Nikolaevich Ul'yanov (1831-1886), (Moskova, 1931)
Ul'yanova, O. V. I. Lenin I sem'ye Ul'yanovykh: Vospominaniya, ocherki, pis'ma (genişletilmiş 2. baskı: Moskova, 1989)
Ul'yanova, "O Vladimire Il'iche", ITsKKPSS, sayı 3, 1991
Ul'yanova, "Poiski Il'icha v pervye dni iyulya 1917 goda", VoVIL, cilt 1
Ul'yanova-Yelizarova (ed.), Aleksandr Il'ich Ul'yanov I delo 1 marta 1887 g. (Moskova-Leningrad, 1927)
Ul'yanova-Yelizarova, O Lenine I sem'e Ul'yanovykh. Vospominaniya, ocherki, pis'ma, stat'i (Moskova, 1988)
Ul'yanova-Yelizarova, Vospominaniya ob Il'iche (Moskova, 1934)
N. Valentinov, Maloznakomyi Lenin (Paris, 1972)
N. Valentinov, Vstrechi s Leninym (New York, 1953)
B. S. Veisbrod, "Bol'noi Lenin", VoVIL, cilt 8
Vodovozov, "Moe znakomstvo s Leninym", Na chuzhoi storone, cilt 12 (Prag, 1925)
G. Volkov'un M. Volodiçeva ile yaptığı röportaj: "Stenografistka Il'icha", Sovetskaya kul'tura, 21 Ocak 1989
[V. P. Vorontsov'un takma ismi], Nashi napravlaniya (St. Petersburg, 1893)

N. A. Yemel'yanov, "Tainstvennyi shalash", VoVIL, cilt 4
Ye. Zamyatin, Bol'shim detyam skazki (Berlin, 1922)
G. E. Zinovyev, "Vospominaniya: Malinovskii", ITsKKPSS 1989, sayı 4

İkincil Kaynaklar

O. Abramova, G. Borodulina ve T. Koloskova, Mezhdu pravdoi i istinoi. (Ob istarii spekulyatsii vokrug rodosloviya V. I. Lenina) (St. Petersburg, 1998)
E. Acton, R. Bartlett (ed.), Russian Thought and Society, 1800-1917 içinde, bölüm 7 (Keele, 1984)
V. Arnol'd, Sem'ya Ul'yanovykh v Samare. Poiski i nakhodki (genişletilmiş 2. baskı: Kuibyshev, 1983)
A. Belyatov, Yunost' vozhdaya (Moskova, 1960)
Yu. V. Bernov ve A. Ya. Manusevich, V krakovskoi emigratsii. Zhizn' I deyatel'nost V. I. Lenina (Moskova, 1988)
P. Puldakov, "Istoriya poznaetsya v sravnenii", Argumenty i fakty, sayı 45, Kasım 1998
E. H. Carr, The Bolshevik Revolution, 1917-1923, cilt 1-3 (Londra 1950-3)
S. Cohen, Bukharin and the Russian Revolution. A Political Biography, 1888-1938 (New York, 1973)
N. R. Davies, White Eagle, Red Star. The Polish-Soviet War, 1919-1920 (Londra, 1972)
Dazhina, "Leninskie istoki zhizhni I bor'by" VIKPSS, sayı 3, 1987
Deutscher, The Prophet Armed: Trotsky, 1879-1921 (Oxford, 1954)
R. C. Elwood, Inessa Armand: Revolutionary and Feminist (Cambridge, 1992)
R. C. Elwood, "Lenin and 'Pravda'", Slavic Review, sayı 2, 1972
O. Figes, A People's Tragedy (Londra, 1996)
L. Fischer, The Life of Lenin (Londra, 1965)
S. Fitzpatrick, The Russian Revolution (Oxford, 1982)
W. Gautschi, Lenin als Emigrant in der Schweiz (Zürih, 1973)
Getzler, Martov. A Political Biography of a Russian Social Democrat (Cambridge, 1967)
D. Geyer, Lenin in der Russischen Sozialdemokratic (Köln, 1962)
L. Haimson, The Russian Marxists and The Origins of Bolshevism (Cambridge, Mass. 1955)
N. Harding, Lenin's Political Thought, cilt 1-2 (Londra, 1977-81)
N. Hans, History of Russian Educational Policy (Londra, 1931)
B. Henderson, "Lenin and the British Museum Library", Solanus, 1990, cilt 4
B. Henderson, Lenin at the British Museum (Londra, tarihsiz)

P. Iroshnikov, Presedatel' Soveta Narodnykh Kommisarov i STO, V. I. Ul'yanov-Lenin: ocherki gosudarstvennoi deyatel'nosti v 1917-1918 gg. (Moskova, 1974)
A. Ivanskii (ed.), Il'ya Nikolaevich Ul'yanov po vospominaniyam sovremennikov i dokumentam (Moskova, 1963)
J. H. L. Keep, The Rise of Social Democracy in Russia (Oxford, 1963)
J. Klier, Imperial Russia's Jewish Question, 1855-1881 (Cambridge, 1985)
K. Kuusela, "Kak artist maskiroval Lenin", Lenin v vospominaniyakh fınnov içinde (Moskova, 1979)
A. Latyshev, Rassekrechënnyi Lenin (Moskova, 1996)
M. Lewin, Lenin's Last Struggle (Londra, 1969)
Liebman, Leninism under Lenin (Londra, 1975)
A. S. Lindemann, The "Red Years" (Berkeley, 1974)
Yu. M. Lopukhin, Bolezn', smert' i bal'zaamirovanie V. I. Lenina. Pravda i mify (Moskova, 1997)
R. MacNeal, Bride of the Revolution. Krupskaya and Lenin (Ann Arbor, 1972)
M. Malia, The Soviet Tragedy (Londra, 1992)
S. U. Manbekova ve S. A. Rubanov, Naslednitsa. Stranisty zhizni N. K. Krupskoi (Moskova, 1990)
Mel'nichenko, Fenomenon i fantom Lenina (Moskova, 1993)
A. Meyer, Leninism (New York, 1957)
A. Moskalev, Byuro TsK RSDRP v Rossii: avgust 1903 g.-mart 1917 g. (Moskova, 1964)
B. Pearce, How Haig Saved Lenin (Londra, 1987)
N. Petrenko, "Lenin v Gorkakh – bolezn' i smert", Minuvshee, cilt 2 (Moskova, 1990)
J. Piilonen, "Yhteinen vihollinen yhdistää, 1908-1917" J. Numminen (ed.), Lenin ja Suomi içinde (Helsinki, 1987)
R. Pipes, Russia Under the Bolshevik Regime, 1919-1924 (Londra, 1994)
R. Pipes, The Formation of the Soviet Union. Communism and Nationalism, 1917-1923 (Cambridge. Mass. 1964)
R. Pipes, Social-Democracy and the St. Petersburg Labour Movement, 1885-1897 (Cambridge, Mass. 1963)
A. J. Polan, Lenin and the End of Politics (Londra, 1984)
P. N. Pospelov ve diğerleri, Vladimir Il'ich Lenin (Moskova, 1963)
A. Rabinowitch, The Bolsheviks Come to Power (New York, 1976)
T. H. Rigby, Lenin's Government. Sovnarkom, 1917-1922 (Cambridge, 1979)
A. Rothstein, Lenin in Britain (Londra, 1970)
B. Schapiro, The Communist Party of the Soviet Union (Londra, 1970)

A. Senn, The Russian Revolution in Switzerland, 1914-1917 (Madison, 1971)
R. Service, The Bolshevik Party in Revolution. A Study in Organisational Change (Londra, 1979)
R. Service, Lenin: A Political Life, cilt 1-3 (Londra: 1985, 1991, 1995)
S. L. Shatkina (ed.), Lenin i Ul'yanovy v Podpol'ske (2. baskı: Moskova, 1979)
M. Shtein, "Rod vozhdaya. Bilet po istorii", G. Sidorovnin (ed.), Vozhd'. Lenin kotorogo my ne znali içinde (Saratov, 1992)
Shtein, Ul'yanovy i Leniny. Tainy rodoslovnoi psevdonima (St. Petersburg, 1997)
D. Shub, Lenin (2. baskı: Londra, 1966)
G. Sidorovnin (ed.), Vozhd'. Lenin kotorog my ne znali (Saratov, 1922)
Solouknin, Pri svete dnya (Londra, 1992)
A. Solzhenitsyn, Lenin in Zurich (Londra, 1975)
B. Sternik, V. I. Lenin – Yurist. (Yuridicheskaya deyatel'nost V. I. Ulyanova) (Lenina) (Taşkent, 1969)
R. G. Suny, The Revenge of the Past: Nationalism, Revolution and the Collapse of the Soviet Union (Stanford, 1993)
R. H. W. Theen, Lenin: Genesis and Development of a Revolutionary (Londra, 1974)
Titov, Vo glubine Rossii. Ocherki istorii sela Alakaevki (genişletilmiş 2. baskı: Kuibyshev, 1990)
Zh. Trofimov, Ul'yanovy. Poiski, nakhodki, issledovaniya (genişletilmiş 2. baskı: Saratov, 1988)
Tsaplin, "O zhizni sem'i Blankov v gorodakh Starokonstantinove i Zhitomire", Otechestvennye arkhivy, sayı 2, 1992
N. Tumarkin, Lenin Lives! The Lenin Cult in Soviet Russia (Londra, 1983)
A. Ulam, Expansion and Coexistence. The History of the Soviet Foreign Policy, 1917-1967 (Londra, 1968)
Vladimir Il'ich Lenin (ed. P. N. Pospelov: Moskova, 1963)
"Vlyublënnaya Lenina", Literaturnaya gazeta -Dos'e, sayı 8, 1992
S. Volin, "Dorevolyutsionnye biograficheskie publikatsii o V. I. Lenine", VIKPSS, sayı 7, 1970
D. Volkogonov, "Leninskaya krepost" v moei dushe pala poslednei", Moskovskie novosti, sayı 29, 19 Temmuz 1992
A. Volkogonov, Lenin. Politicheskii portret, cilt 1-2 (Moskova, 1994)
Volkogonov, Sem' vozhdei, cilt 1-2 (Moskova, 1995)
A. Walicki, The Controversy over Capitalism (Oxford, 1969)
R. Wortman, The Crisis of Russian Populism (Cambridge, 1967)

İNDEKS

Robert Service

II. Nikola'dan Putin'e Modern Rusya'nın Tarihi'nin yanı sıra Rusya'nın geçmişi ve bugününe ilişkin birçok kitabın yazarıdır. British Academy Üyesidir ve St. Antony's College, Oxford'da Rus tarihi profesörüdür.

Service yazar ve yayıncıdır ve sık sık Moskova'ya gider. Evli ve dört çocuk babasıdır.

Lenin: Bir Biyografi, 2000 Foreword Magazine'in Yılın Tarih Kitabı Ödülünü kazandı.

Lenin yirminci yüzyılın en etkili liderlerinden biri ve muazzam bir figürdür. Parti merkez arşivlerinin açılmasından sonra Lenin ile ilgili belgelere ulaşmış ilk tarihçidir Robert Service. Bu belgeler, aldığı övgü ve hakaret eşit olan devrimci bir eylemci; Marx ve Engels yorumları resmi dogmaya dönüşmüş enerjik bir düşünür; ikon statüsüne yükselmiş bir parti lideri ve devlet adamı; kişiliği katı kendini kontrol ile ani patlamalar arasında gidip gelen bir adamdan oluşan karmaşık bir figürün tam bir biyografisini mümkün hale getirmiştir.

Elinizdeki biyografi Lenin'i, devrimci, düşünür, devlet adamı ve psikolojik yönleriyle parçalanamaz bir bütün olarak incelemektedir. Çocukluk dönemi ile eğitiminin onun politik yaşamını nasıl derinden etkilediği ve Komünist Parti'yi kurup daha sonra SSCB'ye dönüşecek ilk sosyalist devleti nasıl yarattığı konusunda yeni bakış açıları getirmektedir. Service, Ekim Devrimi ve tek parti devletinin doğuşu gibi konularda açık ve ayrıntılı analizler yapıyor; Lenin'in, Sovyet rejiminin ve komünizmin çöküşünden sonra bile tümüyle yok olmayan mirası olan devlet ve toplumun doğası konusunda tartışmalar açıyor.

'En iyisinden bir politik biyografi… Harika bir kitap hatta Lenin hakkında yapılmış çalışmaların en iyisi… Bu portrenin gücü ve canlılığı beni hayretlere düşürdü'

DOMINIC LIEVEN, SUNDAY TELEGRAPH

'Açık seçik yazılmış, keskin gözlemler ile sezgi gücü ve etkileyici alıntılara sahip ama hepsinin ötesinde çok sayıda araştırmacının başarısız kaldığı, insan olduğuna inanılabilir bir Lenin'i ortaya koymakta çok başarılı bir kitap'

S. A. SMITH, HISTORY TODAY

'Yakınlarda batılı araştırmacılara açılmış arşivlere dayanan Robert Service'in yazdığı biyografinin en önemli erdemi serinkanlı bir üsluba sahip olmasıdır. Okuyucu, bir propagandacı veya partizan değil de gerçeklerin peşinde olan bir araştırmacının varlığını hemen hissedecektir.'

FRANK MCLYNN, GLASGOW HERALD

'Komünist Rusya'nın kurucusunun yeni ve eşsiz biyografisi… Robert Service var olan imaja can ve özellikle duygu katmış… Lenin'in yaşamı politikaydı ama Service odak noktasını insan Lenin'de tutmayı hep başarmış'

HAROLD SHUKMAN, THE TIMES

ISBN 978-6056321757

ABiS